วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

Journal of MCU Nakhondhat

ISSN: 3027-8597 (Online)

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) Vol.13 No.10 (October 2026)

วัตถุประสงค์

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ เป็นวารสารวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเน้นสาขาวิชาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา ปรัชญา จิตวิทยา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การจัดการสาธารณะ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ อาทิ วิทยาศาสตร์สุขภาพ หรือ การพยาบาล

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind) วารสารเปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ผลงานที่ส่งมาต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความ มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และมิใช่ความรับผิดชอบของวารสาร คณะบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ มีกำหนดออกเผยแพร่ปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน)*

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม	ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์	ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน	ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม	ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม	ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม	ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม	ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน	ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

เจ้าของ

สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
เลขที่ 3/3 หมู่ที่ 5 ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000
โทร. 086-4345903 แฟกซ์. 075-340-042 E-mail: suriya.sur@sbss.ac.th

บรรณาธิการ

ปุญญาดา จงละเอียด	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

ธีรวัฒน์ ทองบุญชู	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย

กองบรรณาธิการ

พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
ครองชัย หัตถา	มหาวิทยาลัยทักษิณ	ประเทศไทย
ประเวศ อินทองปาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	ประเทศไทย
สืบพงษ์ ธรรมชาติ	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์	ประเทศไทย
สมบูรณ์ บุญโท	มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น	ประเทศไทย
นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์	ประเทศไทย
วาสนา แก้วหล้า	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์	ประเทศไทย
ณิศ์ภาพรรณ คูวิเศษแสง	มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น	ประเทศไทย
ธนิศร ยืนยง	มหาวิทยาลัยปทุมธานี	ประเทศไทย
ธานี วรภัทร์	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์	ประเทศไทย
บุษกร สุขแสน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี	ประเทศไทย
มุกดาวรรณ พลเดช	วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้	ประเทศไทย
อุทัย เอกสะพัง	มหาวิทยาลัยทักษิณ	ประเทศไทย
มะลิวัลย์ โยธารักษ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

พระปลัดสาโรจน์ ธมฺมสโร	วัดสนธิ์ (นาสน) นครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
พระสมุห์อนุพงษ์ สุขิโต	วัดสนธิ์ (นาสน) นครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
พระณัฐพงษ์ สิริสุวณฺโณ	วัดสนธิ์ (นาสน) นครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี	วัดศาลามีชัย นครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
พระเกียรติศักดิ์ ขำเกลี้ยง	วัดศาลามีชัย นครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
อนุชิต ปราบพาล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
ศักดิ์ดา หารเทศ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
ทิพย์วรรณ จันทรา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
อภินันท์ คำหารพล	นักวิชาการอิสระ	ประเทศไทย
บุญญฤทธิ์ ชูราศี	นักวิชาการอิสระ	ประเทศไทย

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระไกรศร ปิยสีโล	วัดสนธิ์ (นาสน) นครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
พระศักดิ์นฤน สกฺกวีโร	วัดสนธิ์ (นาสน) นครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
พระดิสรณ์ สิงห์เพียง	วัดสนธิ์ (นาสน) นครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
สามเณรพงษ์ศิริ สังข์แก้ว	วัดสนธิ์ (นาสน) นครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
ธีรนันท์ พาโอภาส	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
ศุภิสรา ณ สุวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
ญาณกวี ดำศรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
ชาลิสา มาสุวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย

ฝ่ายกฎหมาย

ฉัตตมาศ วิเศษสินธุ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี	ประเทศไทย

ออกแบบปก

วินัย ธีระพิบูลย์วัฒนา	พีเอช ปริ้น & ดีไซน์ ไวนิล สติกเกอร์	ประเทศไทย

จัดรูปเล่ม

ธีรนันท์ พาโอภาส	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย

โรงพิมพ์

ห้างหุ้นส่วนจำกัด กรีนโซน อินเตอร์ 2001
155/2 ถนนปากนคร ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000
โทรศัพท์. 075-466-031, แฟกซ์. 075-446-676

บทบรรณาธิการ

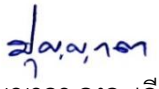

วารสารฉบับนี้ เป็นฉบับที่ 10 ประจำปีพุทธศักราช 2569 วารสารก้าวเข้าสู่ปีที่ 13 **ได้รับการประเมินเพื่อรับรองคุณภาพวารสาร จากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) ให้มีมาตรฐานอยู่ในกลุ่มที่ 1 (จนถึง 31 ธันวาคม 2572)** เพื่อรักษาคุณภาพของวารสารให้เป็นไปตามเงื่อนไขและกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ได้เผยแพร่ บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 นี้ประกอบด้วย บทความวิจัย 26 เรื่อง บทความวิชาการ 4 เรื่อง มีบทความที่น่าสนใจ ได้แก่ **แนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2** บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบของการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 2) ศึกษาปัจจัยการบริหารที่ทำนายการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 3) พัฒนาแนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธีพหุระยะ ใน 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบของการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา โดยศึกษาเอกสารเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน ระยะที่ 2 ศึกษาปัจจัยทางการบริหารที่ทำนายการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 246 คน โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน และระยะที่ 3 พัฒนาแนวทางการบริหาร โดยการสนทนากลุ่ม กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง และประเมินแนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสมการถดถอยพหุคูณ ด้วยวิธี Enter ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบของการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา มี 5 องค์ประกอบ คือ 1) การเปลี่ยนแปลงดิจิทัล 2) ภาวะผู้นำดิจิทัล 3) วัฒนธรรมดิจิทัล 4) การเน้นผู้รับบริการเป็นสำคัญ และ 5) การสร้างเครือข่ายดิจิทัล 2) ปัจจัยการบริหารส่งผลต่อการเป็นองค์กรดิจิทัล ในสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ 2) ด้านการจัดการวิกฤต และ 3) ด้านพฤติกรรมการมุ่งผลสัมฤทธิ์ และ 3) ผลการประเมินแนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา ทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวทางนี้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรดิจิทัลอย่างมีประสิทธิผล ผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อดำรงตำแหน่งหรือพัฒนาทางวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา กำหนดนโยบายให้ผู้บริหารสถานศึกษามีการอบรมหรือจัดโปรแกรมเพื่อส่งเสริมการสร้างแรงบันดาลใจ มีการจัดการวิกฤต และส่งเสริมพฤติกรรมการมุ่งผลสัมฤทธิ์อย่างต่อเนื่อง และใช้ในการกำหนดมาตรฐานผู้บริหารสถานศึกษา รวมถึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาได้ตามความเหมาะสม ขณะเดียวกันข้อเสนอแนะ ในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการนำแนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษาที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปจัดทำเป็นคู่มือแล้วทดลองใช้ในสถานศึกษา แล้วศึกษาความสัมพันธ์ของการบริหารการเป็น

องค์กรดิจิทัลในสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา และควรมีการศึกษาการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา และปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในจังหวัดอื่น ๆ หรือในสังกัดอื่น

กองบรรณาธิการ**วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์** ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

ปุญญาดา จงละเอียด

บรรณาธิการ วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

สารบัญ

บรรณาธิการ (ก)

บทบรรณาธิการ (ง)

ผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดปรัชญาสำหรับเด็กร่วมกับแนวคิดโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 1

THE EFFECTS OF USING AN INSTRUCTIONAL MODEL BASED ON THE PHILOSOPHY FOR CHILDREN APPROACH AND YONISO MANASIKARA CONCEPT TO ENHANCE CRITICAL THINKING FOR GRADE 6 STUDENTS

ศุภฤกษ์ อรรคชาติ, ภูมิพงศ์ จอมหงษ์พิพัฒน์, ปริญา ปริพุฒ

รูปแบบการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียนสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12

A LEARNING MANAGEMENT ADMINISTRATION MODEL FOR DEVELOPING STUDENTS' LIFE SKILLS IN PRIMARY SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF THE BASIC EDUCATION COMMISSION

ภาลฎา บุญสุภา, นเรศ ขันธะรี, ชวนคิด มะเสนะ

การยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ สู่องค์กรแห่งความสุข 24

AN ENHANCEMENT OF THE EFFECTIVENESS OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT THROUGH INTEGRATIVE BUDDHIST APPROACHES TO DRIVE THE LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION OF DOI SAKET DISTRICT IN CHIANG MAI TOWARDS A HAPPINESS-ORIENTED ORGANIZATION

นพดณ ปัญญาวีรทัต, ประเสริฐ ปอนถิ่น, อภิรมย์ สีดาคำ

แนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 33

ADMINISTRATION APPROACHES FOR DIGITAL ORGANIZATION IN SCHOOLS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE BANGKOK 2

จักภัทสรัณย์ ไตรรัตน์, วราภรณ์ ไทยมา, ภัทราวดี มากมี

การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร 44

THE DEVELOPMENT OF A PROGRAM TO ENHANCE THE RESILIENCE OF ADOLESCENTS IN COMMUNITIES OF CHATUCHAK DISTRICT

รัชนีย์ พลพิบูลย์

การเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT กับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT 59

A COMPARISON OF SCIENTIFIC LITERACY OF GRADE 11 STUDENTS BETWEEN USING PHENOMENON-BASED LEARNING INTEGRATED WITH CHATGPT AND PROBLEM-BASED LEARNING INTEGRATED WITH CHATGPT

นิภาพรรณ กุดนอก, วาสนา กีรติจำเริญ

การพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้งเชิงพุทธบูรณาการของชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ 70

DEVELOPMENT OF THE WISDOM INHERITOR IN CARVING A WAX CASTLE OUT OF THE BANANA TRUNK IN THE BUDDHIST INTEGRATION OF COMMUNITIES IN LOM SAK DISTRICT, PETCHABUN PROVINCE

พระครูสุตพัชราภรณ์ (มนกมล กิตฺติญาโณ), พระมหาธนเดช สมจิตฺโต (สมบัติมา)

อิทธิพลของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่มีต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยโดยมีความคล่องตัวขององค์กรเป็นตัวแปรคั่นกลาง 80

THE INFLUENCE OF STRATEGIC LEADERSHIP ON THE COMPETITIVE ADVANTAGE OF TUTORIAL SCHOOL BUSINESSES IN NORTHEASTERN THAILAND: THE MEDIATING ROLE OF ORGANIZATIONAL AGILITY

อรรถเดช สรสุชาติ, ประสิทธิชัย นรากรณ์, ธัมมะทินนา ศรีสุพรรณ

การพัฒนาโปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 92

DEVELOPMENT OF MATHEMATICS ANXIETY MANAGEMENT PROGRAM FOR GRADE 7 STUDENTS

ดรุณี สีละบัตร, กรวรรณ โหม่งพุฒ

การศึกษาองค์ประกอบทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาและทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู 104

A STUDY OF THE COMPONENTS OF SCHOOL ADMINISTRATORS' DIGITAL SKILLS AND TEACHERS' 21ST-CENTURY SKILLS

ณัฐพล วงศ์ประทุม, วันเพ็ญ นันทะศรี, บุญมี ก่อบุญ

เครือข่ายกระจายศูนย์กับการสื่อสารทางการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์: การทบทวนวรรณกรรมเชิงสังเคราะห์ 118

DECENTRALIZED NETWORKS AND POLITICAL COMMUNICATION IN THE SOCIAL MEDIA ERA: A SYNTHETIC LITERATURE REVIEW

กฤษณณ์นันท์ วงษ์สุวรรณ, สุกัญญา บูรณเดชาชัย, ศักดินา บุญเปี่ยม

พุทธบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรมในอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี 129

BUDDHIST INTEGRATION OF BUDDHIST TEACHINGS FOR COEXISTENCE IN MULTICULTURAL COMMUNITIES IN MAE LAN DISTRICT, PATTANI PROVINCE

พระอธิการคติ กตปุญฺโญ (ไชยวงค์), พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล, สิทธิโชค ปาณะศรี

ประสบการณ์การเรียนรู้ช่วงเปลี่ยนผ่านและความท้าทายในการปรับตัวของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาภาษาอังกฤษในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งในประเทศไทย 141

TRANSITIONAL LEARNING EXPERIENCES AND ADJUSTMENT CHALLENGES OF FIRST-YEAR ENGLISH MAJOR STUDENTS AT A THAI PUBLIC UNIVERSITY

ประมาณ ทรัพย์ผดุงชนม์, หยิงฉวน แคโรไลน์ หวัง

การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 154

A STUDY OF THE COMPONENTS OF ACTIVE LEARNING MANAGEMENT COMPETENCY OF TEACHERS IN BASIC EDUCATION UNDER SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICES IN NORTHEASTERN THAILAND

ศิริพงษ์ ทักษิณวิโรจน์, วาโร เพ็งสวัสดิ์, วัลนิกา ฉลากบาง

เส้นทางการพัฒนาตนเองและองค์กรของผู้ประกอบการจากประสบการณ์จริง: กรณีศึกษาผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งในภาคใต้ 166

SELF AND ORGANIZATIONAL DEVELOPMENT PATHWAYS FROM LIVED EXPERIENCE: A CASE STUDY OF A NATURAL RUBBER EXPORT ENTREPRENEUR IN SOUTHERN THAILAND

ณัฏฐพัชร มณีโรจน์, รุ่งรัตน์ เจริญวิศาล, ดำรงค์ ศิริพูนทรัพย์, ธีรชัย คงแพทย์, ณัฐวุฒิ คงไข่, อับดุลชารีฟ ตอยิบ, ปณิธาน ชุมทอง, ธิปไตย ศรีนวลขาว, พุทธิชัย นิลเพ็ชร์, เยาวลักษณ์ ศรีสุกใส, ญัตติพงศ์ แก้วทอง, วันชัย ธรรมสัจการ

ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนกับธุรกิจบริการสาธารณูปโภคภายใต้บริบทธรรมาภิบาลและการพัฒนาอย่างยั่งยืน 179

PUBLIC–PRIVATE PARTNERSHIPS IN PUBLIC UTILITY SERVICE UNDER THE CONTEXT OF GOOD GOVERNANCE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

อติเทพ หิรัญ, สุนันทา เสถียรมาศ, ชัยฤทธิ์ ทองรอด

การศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 192

A STUDY OF THE COMPONENTS A LEARNING ORGANIZATION MODEL OF SCHOOL EXCELLENCE UNDER THE SURAT THANI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 3

รังสิญา ช่อผูก, ประกอบ ใจมั่น, สมคิด สร้อยน้ำ

การสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อพัฒนากรอบแนวคิด APIRC SYSTEMIC COACHING FRAMEWORK สำหรับเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ 206

KNOWLEDGE SYNTHESIS FOR DEVELOPING THE APIRC SYSTEMIC COACHING FRAMEWORK TO ENHANCE TEACHERS' ACTIVE LEARNING COMPETENCIES IN KRABI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

ลดารัตน์ ล่องจ้า

CITIZEN GUIDELINES ACROSS THE ONLINE FRAUD CASE CYCLE 219

CITIZEN GUIDELINES ACROSS THE ONLINE FRAUD CASE CYCLE

เนติ ศรีสกุล, กนกอร ชิ้มเจริญ, กรรณิกา กุกุดเรือ, ปพัฒน์ วสุธวัช, มนต์พิพัฒน์ เอี่ยมจรัส

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 230

A MODEL OF DEVELOPMENT INNOVATIVE LEADERSHIP FOR SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE IN THE NORTHEAST THAILAND

นวรัตน์วดี ชินอัครวัฒน์

องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบคล่องตัวของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา 243

COMPONENTS OF AGILE LEADERSHIP AMONG SECONDARY SCHOOL ADMINISTRATORS

วรวุฒิ อินต๊ะชัย, ทรัพย์หิรัญ จันทรักษ์, อภิสิทธิ์ สมศรีสุข

รูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 256

A COLLABORATIVE PARTNERSHIP MODEL FOR PROMOTING CAREER DEVELOPMENT AMONG PRIVATE VOCATIONAL EDUCATION STUDENTS UNDER THE OFFICE OF THE VOCATIONAL EDUCATION COMMISSION

ชฎาพร ไชยวังราช, นเรศ ขันธะรี, ชวนคิด มะเสนะ, ไพวัลย์ โคตรตะ, สมฤทัย เตาจันทร์

พุทธบูรณาการเพื่อเสริมสร้างค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง 266

BUDDHIST INTEGRATION FOR STRENGTHENING YOUTH'S VALUES AGAINST CORRUPTION AND POLITICAL MISCONDUCT IN LAMPANG PROVINCE

พระนราธิเบศร์ นรวโร (กองมี), ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์

ผลของการจัดการเรียนรู้ ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันโดยใช้ชุมชนเป็นฐานที่มี ต่อทักษะการสื่อสารของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 276

THE EFFECTS OF COMMUNITY-BASED ENGLISH LANGUAGE LEARNING FOR DAILY LIFE COMMUNICATION ON THE COMMUNICATION SKILLS OF GRADE 6 STUDENTS

พิทยา พันธะไชย

กลยุทธ์การสร้างความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์พนันออนไลน์ 287

TRUST-BUILDING COMMUNICATION STRATEGIES OF ONLINE GAMBLING WEBSITES

วิษชญะ ศิลาน้อย, รวิธร ฐานัสสกุล

องค์ประกอบและรูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษาโดยใช้เทคนิคเดลฟาย 299

COMPONENTS AND MODEL OF A VOCATIONAL COMPETENCY-BASED LEARNING ECOSYSTEM FOR VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS USING THE DELPHI TECHNIQUE

สมชาย ทิพย์ประเสริฐสุข, ชัยวิชิต เชียรชนะ, สยาม แกมขุนทด

องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 314

COMPONENTS COACHING LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER PRIMARY EDUCATIONAL

กิจปกรณ์ คำเดช, ทรัพย์หิรัญ จันทรักษ์, พรเทพ เสถียรนพเก้า

รูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน 327

AN INTERNAL SUPERVISION MODEL FOR DEVELOPING STUDENTS' DESIRABLE CHARACTERISTICS IN DISCIPLINE

ทองใส วิทยา

การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนเชิงระบบเพื่อการยกระดับคุณภาพผู้เรียน: กรอบแนวคิดเชิงวิชาการสำหรับสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช 341

SYSTEMIC STUDENT LEADERSHIP DEVELOPMENT FOR ENHANCING LEARNER QUALITY: A CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR SCHOOLS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE NAKHON SI THAMMARAT

พระครูพุทธเจติยาภิมณฑ์ (อภิชิต งามคม)

การพัฒนาแผ่นอัดเส้นใยมะพร้าวเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากวัสดุเหลือใช้ตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน กรณีศึกษาชุมชนเกษตรกรสวนมะพร้าวตำบลสามควายเผือก อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 351
DEVELOPMENT OF COCONUT FIBERBOARDS TO ADD VALUE TO WASTE MATERIALS BASED ON THE CIRCULAR ECONOMY CONCEPT: A CASE STUDY OF COCONUT FARMING COMMUNITIES IN SAM KHWAI PHUEAK SUBDISTRICT, MUEANG DISTRICT, NAKHON PATHOM PROVINCE
วรชัช บู่สามสาย, สมชาย ดิษฐาภรณ์, วิไลลักษณ์ บินดาร์, เจียมจันทร์ จันทร์คงหอม, โสภา หนูแดง

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน ฏ

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 1-11

บทความวิจัย

ผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดปรัชญาสำหรับเด็กร่วมกับแนวคิดโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*

THE EFFECTS OF USING AN INSTRUCTIONAL MODEL BASED ON THE PHILOSOPHY FOR CHILDREN APPROACH AND YONISO MANASIKARA CONCEPT TO ENHANCE CRITICAL THINKING FOR GRADE 6 STUDENTS

ศุภฤกษ์ อรรคชาติ*, ภูมิพงศ์ จอมหงษ์พิพัฒน์, ปริญา ปริพุฒ
Suparoek Akkachat*, Bhumbhong Jomhongbhibhat, Parira Pariput
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี อุบลราชธานี ประเทศไทย
Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Ubon Ratchathani, Thailand
*Corresponding author E-mail: suparoek.joe@gmail.com
*Tel: 096-552-4758

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางในการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดปรัชญาสำหรับเด็กร่วมกับแนวคิดโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน 3) เพื่อศึกษาผลของการใช้รูปแบบการเรียนการสอน และ 4) เพื่อประเมินรูปแบบการเรียนการสอน เป็นการวิจัยและพัฒนา 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางการจัดการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา 267 คน และครูผู้สอน 280 คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบฯ กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านกะเตียด 10 คน เป็นกลุ่มทดลอง และนักเรียนโรงเรียนบ้านนานางวาน 10 คน เป็นกลุ่มควบคุม ระยะที่ 4 ประเมินรูปแบบฯ โดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจและแบบยืนยันรูปแบบ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติ Non-parametric ได้แก่ Wilcoxon Signed-Rank Test และ Mann-Whitney U Test ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อยที่สุด ปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด และแนวทางอยู่ในระดับมากที่สุด 2) รูปแบบที่พัฒนาขึ้น 5 องค์ประกอบ ประเมินความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.57) 3) นักเรียนกลุ่มทดลองมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 และสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 4) นักเรียนพึงพอใจต่อรูปแบบในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.70) และผลยืนยันรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.57)

คำสำคัญ: รูปแบบการเรียนการสอน, แนวคิดปรัชญาสำหรับเด็ก, ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ, โยนิโสมนสิการ

*Received July 20, 2026; Revised August 26, 2026; Accepted September 2, 2026

Abstract

This research aimed to 1) Study the conditions, problems, and guidelines for organizing instruction based on the Philosophy for Children approach integrated with the concept of Yonisomanasikara to enhance critical thinking ability for Grade 6 students, 2) Develop an instructional model, 3) Study the effects of implementing the instructional model, and 4) Evaluate the instructional model. This study employed a four-phase research and development design. Phase 1 examined the conditions, problems, and guidelines for instructional management; the sample consisted of 267 school administrators and 280 teachers under the Ubon Ratchathani Primary Educational Service Area Office. Phase 2 involved developing the instructional model, with quality verification by five experts. Phase 3 involved implementing the model with Grade 6 students at Ban Kratiat School (10 students as the experimental group) and Ban Na Nang Wan School (10 students as the control group). Phase 4 involved evaluating the model using a satisfaction questionnaire and a model confirmation form. The statistics employed were percentage, mean, standard deviation, and non-parametric statistics, namely the Wilcoxon Signed-Rank Test and the Mann-Whitney U Test. The research findings revealed that: 1) The condition of instructional management was at the lowest level, while the problems and the guidelines were at the highest level; 2) The developed model comprised five components, with an overall appropriateness evaluation at the highest level ($\bar{X}$ = 4.57); 3) The experimental group students' critical thinking ability after the intervention was significantly higher than before the intervention, higher than the 75% criterion, and higher than that of the control group, at the .01 level of statistical significance; and 4) Students' satisfaction with the model was at the highest level ($\bar{X}$ = 4.70), and the model confirmation results were at the highest level ($\bar{X}$ = 4.57).

Keywords: Instructional Model, Philosophy for Children, Critical Thinking, Yonisomanasikara

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและปริมาณข้อมูลข่าวสารที่เพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล ผู้เรียนจำเป็นต้องมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณเพื่อวิเคราะห์ แยกแยะ และตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล ไม่ตกเป็นเหยื่อของข้อมูลที่ผิดพลาด ซึ่งเป็นหนึ่งในทักษะสำคัญแห่งศตวรรษที่ 21 (สรปัญญาสุข สุขกรินทร์, 2560) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะด้านการคิดของผู้เรียน โดยกำหนดให้ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ และคิดเป็นระบบเป็นสมรรถนะสำคัญที่ผู้เรียนพึงมี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546); (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

แนวคิดปรัชญาสำหรับเด็ก แนวทางหนึ่งที่สอดคล้องกับการพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยเชื่อว่าเด็กมีความคิดเป็นของตนเองและสามารถคิดอย่างเป็นเหตุผลได้ ผ่านการจุดประกายด้วยประเด็นที่น่าสนใจจากเรื่องราวและสถานการณ์ในชีวิตจริง (Makaiau, A. S. & Miller, C., 2012); (Matthews, G. B., 2005) และการเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะชุมชนแห่งการสืบสอบ (Lipman, M., 2003) ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนกล้าตั้งคำถามและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเสรี อย่างไรก็ตาม การเปิดกว้างทางความคิดเพียงลำพังยังไม่เพียงพอต่อการตัดสินใจที่ถูกต้อง หากปราศจากการไตร่ตรองอย่างรอบด้าน หลักโยนิโสมนสิการ ซึ่งหมายถึงการคิดโดยอุบายอันแยบคาย มีสติพิจารณาเหตุปัจจัยอย่างถี่ถ้วนและมีเหตุผลสมบูรณ์ จึงเป็นแนวคิดที่ช่วยเติมเต็มกระบวนการคิด

ให้ลึกซึ้งและเป็นระบบยิ่งขึ้น (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2560) การผสานแนวคิดตะวันตกและแนวคิดพุทธธรรมตะวันออกทั้งสองแนวเข้าด้วยกัน จึงเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการเสริมสร้างความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้แก่ผู้เรียนได้อย่างรอบด้านและยั่งยืน

แม้จะมีนโยบายส่งเสริมอย่างชัดเจน แต่ข้อมูลเชิงประจักษ์ระดับประเทศยังสะท้อนปัญหาด้านความสามารถในการคิดของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ผลการประเมิน PISA 2022 พบว่า นักเรียนไทยมีคะแนนเฉลี่ยด้านการอ่าน 379 คณิตศาสตร์ 394 และวิทยาศาสตร์ 409 คะแนน ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มประเทศ OECD ในทุกด้าน โดยเฉพาะสมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์และการให้เหตุผล (ศูนย์ดำเนินงาน PISA แห่งชาติ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2567) สอดคล้องกับสภาพที่พบในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี โดยเฉพาะสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 2 ที่พบว่า ผู้เรียนยังขาดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ครูขาดรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่กระตุ้นการคิดเชิงลึก การจัดการเรียนการสอนยังเน้นการบรรยายเป็นหลัก นักเรียนไม่กล้าแสดงความคิดเห็นเพราะกลัวผิด และมักเชื่อข้อมูลโดยขาดการไตร่ตรองตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล ทั้งยังไม่ปรากฏงานวิจัยที่ผสานแนวคิดปรัชญาสำหรับเด็กกับโยนิโสมนสิการไว้อย่างเป็นระบบในบริบทดังกล่าว

จากเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดปรัชญาสำหรับเด็กร่วมกับแนวคิดโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยดำเนินการวิจัยและพัฒนา 4 ระยะ ตั้งแต่การศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ การนำรูปแบบไปทดลองใช้จริงกับนักเรียนกลุ่มทดลองเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม ตลอดจนการประเมินและยืนยันรูปแบบโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย บทความนี้มุ่งนำเสนอผลการนำรูปแบบดังกล่าวไปใช้จริงกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อตรวจสอบว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถเสริมสร้างความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิผลเชิงประจักษ์ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในการจัดการเรียนการสอนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางในการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดปรัชญาสำหรับเด็กร่วมกับแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดปรัชญาสำหรับเด็กร่วมกับแนวคิดโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
3. เพื่อศึกษาผลของการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดปรัชญาสำหรับเด็กร่วมกับแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
4. เพื่อประเมินรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดปรัชญาสำหรับเด็กร่วมกับแนวคิดโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) แบ่งการดำเนินการเป็น 4 ระยะตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางการจัดการเรียนการสอน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา 267 คน และครูผู้สอนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนชั้น ป.6 จำนวน 280 คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 - 5 ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามแนวคิดของเครจซี่และมอร์แกน ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามสภาพ ปัญหา และแนวทางการจัดการเรียนการสอน (3 ตอน ครอบคลุม 4 ด้าน) และแบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ทั้งสองฉบับผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน มีค่า IOC ของแบบสอบถามอยู่ที่ 0.60 - 1.00 และแบบสัมภาษณ์อยู่ที่ 0.80 - 1.00 ซึ่งใช้ได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยประสานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ขอความอนุเคราะห์สถานศึกษากลุ่มตัวอย่าง แล้วสอบถาม/สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องด้วยตนเอง

สถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สำหรับข้อมูลสัมภาษณ์

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลจากระยะที่ 1 ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อยกร่างรูปแบบและเอกสารประกอบ (ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน 8 ขั้น และการวัดและประเมินผล) นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ตรวจสอบคุณภาพด้วยแบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ก่อนนำไปปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์

สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

ระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอน

ประชากร คือ นักเรียนชั้น ป.6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี ปีการศึกษา 2569 จำนวน 19,115 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนโรงเรียนบ้านกะเตียด 10 คน เป็นกลุ่มทดลอง และนักเรียนโรงเรียนบ้านนานางวาน 10 คน เป็นกลุ่มควบคุม (เขต 2) ได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน

แบบแผนการวิจัยใช้ Nonrandomized Control-Group Pretest-Posttest Design กลุ่มทดลองเรียนด้วยรูปแบบที่พัฒนาขึ้น 30 ชั่วโมง 15 แผนการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยสอนเองในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2569 ส่วนกลุ่มควบคุมเรียนแบบปกติด้วยเนื้อหาและเวลาเท่ากัน

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ปรนัย 4 ตัวเลือก 30 ข้อ ครอบคลุม 5 ด้าน (การกำหนดนิยาม การพิจารณาข้อมูล การระบุสมมติฐาน การสรุป การประเมิน ด้านละ 6 ข้อ) ตรวจสอบคุณภาพกับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง 50 คน มีค่า IOC 0.80 - 1.00 ค่าความยากง่าย 0.60 - 0.69 ค่าอำนาจจำแนก 0.47 - 0.59 และค่าความเชื่อมั่น (KR-20) 0.71 - 0.80 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์และขั้นตอนแก่ครูและนักเรียน แล้วทดสอบก่อน - หลังเรียนทั้งสองกลุ่ม

สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติ Non-parametric ได้แก่ Wilcoxon Signed-Rank Test (เปรียบเทียบก่อน - หลังเรียน และหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 75) และ Mann-Whitney U Test (เปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม)

ระยะที่ 4 ประเมินรูปแบบการเรียนการสอน

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามความพึงพอใจ (4 ด้าน: เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ บทบาทผู้สอน ประโยชน์และการนำไปใช้) และแบบยืนยันรูปแบบ (4 ด้าน: ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ผลที่คาดว่าจะได้รับ ความสอดคล้องกับบริบทการศึกษา) เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน มีค่า IOC 0.60 - 1.00 และแบบยืนยันรูปแบบมีค่า IOC 0.60 - 1.00 ซึ่งใช้ได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล ให้นักเรียนกลุ่มทดลองตอบแบบสอบถามความพึงพอใจหลังการทดลอง และผู้วิจัยร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประเมินยืนยันรูปแบบ

สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนำเสนอตามลำดับวัตถุประสงค์ของการวิจัย 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางการจัดการเรียนการสอน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด ปัญหาการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด และแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพ ปัญหา และแนวทางการจัดการเรียนการสอน

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. สภาพการจัดการเรียนการสอน (รวม)	1.25	0.04	น้อยที่สุด
2. ปัญหาการจัดการเรียนการสอน (รวม)	4.62	0.15	มากที่สุด
3. แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (รวม)	4.54	0.07	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\bar{X}$ = 1.25, S.D. = 0.04) สะท้อนว่าการจัดการเรียนการสอนยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่ควร ขณะที่ปัญหาการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = 0.15) ทั้งด้านการออกแบบการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล ส่วนแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = 0.07) สะท้อนว่าครูมีความตั้งใจปรับใช้วิธีการใหม่ ๆ ที่เอื้อต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เช่น คำถามปลายเปิดและการอภิปรายกลุ่ม

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น เรียกว่า SUPAROEK MODEL ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ เน้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ ตั้งคำถาม และพิจารณาเหตุผลอย่างเป็นระบบผ่านการผสมผสานแนวคิดปรัชญาสำหรับเด็กกับโยนิโสมนสิการ 2) วัตถุประสงค์ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน 3) เนื้อหา เป็นสถานการณ์ในชีวิตประจำวันที่ใกล้ตัวผู้เรียน 4) กิจกรรมการเรียนการสอน 8 ขั้น ได้แก่ ขั้นที่ 1 Setup การเตรียมการก่อนเริ่มกิจกรรม ขั้นที่ 2 Understanding การสร้างความเข้าใจในหัวข้อ ขั้นที่ 3 Practice การฝึกปฏิบัติ ขั้นที่ 4 Application การประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง ขั้นที่ 5 Reflection การสะท้อนผลประสบการณ์ ขั้นที่ 6 Observation การสังเกตพฤติกรรมและผลลัพธ์ ขั้นที่ 7 Evaluation การประเมินผลการเรียนรู้ และขั้นที่ 8 Knowledge Sharing การแบ่งปันความรู้กับผู้อื่น และ 5) การวัดผลและประเมินผล ด้วยวิธีการที่หลากหลายทั้งการประเมินทักษะการคิด การสังเกต และการสะท้อนผลการเรียนรู้

ผลการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการเรียนการสอนโดยผู้เชี่ยวชาญ (n = 5)

องค์ประกอบที่ประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
1. ความเป็นมาของรูปแบบ	4.50	0.54	มากที่สุด
2. แนวคิดที่ใช้เป็นฐานของรูปแบบ	4.70	0.49	มากที่สุด
3. การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบ	4.60	0.49	มากที่สุด
4. องค์ประกอบของรูปแบบ (หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม การวัดผล)	4.54	0.49	มากที่สุด
5. การวัดผลประเมินผล	4.67	0.47	มากที่สุด
รวมทั้งฉบับ	**4.57**	**0.10**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 ผลการประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = 0.10) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ แนวคิดที่ใช้เป็นฐานของรูปแบบ ซึ่งเชื่อมโยง “ปรัชญาสำหรับเด็ก” กับ “โยนิโสมนสิการ” อย่างมีเหตุผล รองลงมา คือ ด้านการวัดผลประเมินผล ($\bar{X}$ = 4.67, S.D. = 0.47) ด้านการกำหนดองค์ประกอบ ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.49) ด้านองค์ประกอบของรูปแบบ ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = 0.49) และด้านความเป็นมามีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = 0.54) ซึ่งทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด

ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอน

การเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลอง โดยใช้สถิติ Wilcoxon Signed-Rank Test

ตารางที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลอง

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	T	ค่าวิกฤต (T)
ก่อนเรียน	10	30	15.30	7.42	0.00**	3
หลังเรียน	10	30	26.00	5.09		

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน ($\bar{X}$ = 15.3, S.D. = 7.42) และหลังเรียน ($\bar{X}$ = 26.00, S.D. = 5.09) ค่าสถิติทดสอบ T = 0.00 ซึ่งน้อยกว่าค่าวิกฤต T = 3 แสดงว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยร้อยละความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของกลุ่มทดลองกับเกณฑ์ที่กำหนด (ร้อยละ 75)

ตารางที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยร้อยละความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของกลุ่มทดลองกับเกณฑ์ที่กำหนด

n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ	Sig. (2-tailed)
10	30	26.00	5.09	86.66	.002**

จากตารางที่ 4 พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนคิดเป็นร้อยละ 86.66 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนกลุ่มควบคุม

ตารางที่ 5 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนกลุ่มควบคุม

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	T	ค่าวิกฤต (T)
ก่อนเรียน	10	30	13.10	1.37	0.00**	3
หลังเรียน	10	30	16.30	1.63		

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 5 พบว่า นักเรียนกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน 13.10 (S.D. = 1.37) และหลังเรียน 16.30 (S.D. = 1.63) ค่าสถิติทดสอบ T = 0.00 ซึ่งน้อยกว่าค่าวิกฤต T = 3 แสดงว่านักเรียนกลุ่มควบคุมมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เช่นกัน แต่เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยร้อยละหลังเรียน (54.33) กับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 75 พบว่า ต่ำกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณระหว่างนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้สถิติ Mann-Whitney U Test

ตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนเรียนและหลังเรียน

ช่วงเวลา	กลุ่มตัวอย่าง	n	Mean Rank	Z	Sig. (2-tailed)
ก่อนเรียน	กลุ่มทดลอง	10	10.70	- 1.52	.87
ก่อนเรียน	กลุ่มควบคุม	10	10.30		
หลังเรียน	กลุ่มทดลอง	10	13.95	- 2.65	.008**
หลังเรียน	กลุ่มควบคุม	10	7.05		

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 6 พบว่า ก่อนเรียนนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณไม่แตกต่างกัน แสดงว่าทั้งสองกลุ่มมีพื้นฐานใกล้เคียงกันก่อนการทดลอง ส่วนหลังเรียน พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย Mean Rank สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งยืนยันว่ารูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิผลในการเสริมสร้างความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนสูงกว่าการจัดการเรียนการสอนแบบปกติ

ตอนที่ 4 ผลการประเมินรูปแบบการเรียนการสอน

ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนกลุ่มทดลองที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอน

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจของนักเรียนกลุ่มทดลองที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอน (n = 10)

ด้าน	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านเนื้อหาสาระ	4.67	0.16	มากที่สุด
2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.45	0.15	มาก
3. ด้านบทบาทของผู้สอน	5.00	0.00	มากที่สุด
4. ด้านประโยชน์และการนำไปใช้	4.67	0.12	มากที่สุด
รวมทั้ง 4 ด้าน	**4.70**	**0.07**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 7 พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.70, S.D. = 0.07) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านบทบาทของผู้สอน ($\bar{x}$ = 5.00, S.D. = 0.00) รองลงมา คือ ด้านเนื้อหาสาระและด้านประโยชน์และการนำไปใช้ ($\bar{x}$ = 4.67, S.D. = 0.12) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{x}$ = 4.45, S.D. = 0.15) ซึ่งยังอยู่ในระดับมาก

ผลการยืนยันรูปแบบโดยผู้วิจัยร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ตารางที่ 8 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการยืนยันรูปแบบโดยผู้วิจัยร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

(n = 5)

ด้าน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ความเหมาะสมของรูปแบบ	4.48	0.71	มาก
2. ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้	4.64	0.32	มากที่สุด
3. ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4.56	0.26	มากที่สุด
4. ความสอดคล้องกับบริบทการศึกษา	4.60	0.31	มากที่สุด
รวมทั้ง 4 ด้าน	4.57	0.22	มากที่สุด

จากตารางที่ 8 พบว่า ผลรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = 0.22) สูงสุด คือ ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ ($\bar{X}$ = 4.64, S.D. = 0.32) ต่ำสุด คือ ความเหมาะสมของรูปแบบ ($\bar{X}$ = 4.48, S.D. = 0.71) ซึ่งยังอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญและความพึงพอใจของนักเรียนแสดงว่ารูปแบบมีความสมบูรณ์ทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ พร้อมเผยแพร่และนำไปใช้จริง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพระหว่างการทดลอง พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีพัฒนาการด้านการนิยาม การพิจารณาข้อมูล การตั้งสมมติฐาน การสรุปผล และการประเมินอย่างชัดเจน โดยก่อนการทดลองนักเรียนมักให้คำนิยามที่คลุมเครือและอ้างอิงความเชื่อส่วนตัว แต่หลังการทดลองสามารถกำหนดคำนิยามได้ชัดเจนพร้อมอ้างอิงหลักฐานประกอบ ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลก่อนสรุปผล และใช้เกณฑ์ในการประเมินข้อมูลอย่างมีเหตุผลมากขึ้น สะท้อนว่ากิจกรรมการเรียนการสอนตามรูปแบบ SUPAROEK MODEL ช่วยพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ ดังนี้

1. สภาพการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\bar{X}$ = 1.25, S.D. = 0.04) สะท้อนว่าการจัดการเรียนการสอนยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่ควร ขณะที่ปัญหาการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = 0.15) ทั้งด้านข้อจำกัดเวลา ปริมาณเนื้อหา และการขาดสื่อสนับสนุน ส่วนแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = 0.07) สะท้อนว่าครูมีความตั้งใจปรับใช้วิธีการใหม่ ๆ ที่เอื้อต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เช่น คำถามปลายเปิดและการอภิปรายกลุ่ม สอดคล้องกับงานของ พัทรพงษ์ ศิริสุวรรณ และคณะ ที่ชี้ว่า ครูต้องการให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (พัทรพงษ์ ศิริสุวรรณ และคณะ, 2566) และแนวคิดของ สุมน อมรวิวัฒน์ ที่เสนอการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการเป็นรากฐานของการพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (สุมน อมรวิวัฒน์, 2530)

2. รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล แสดงให้เห็นว่ารูปแบบมีความสมบูรณ์ทั้งด้านทฤษฎีและการนำไปปฏิบัติจริง สอดคล้องกับงานของ ดาริกา สมนึก และยศวีร์ สายฟ้า ที่พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาสำหรับเด็กช่วยให้ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ดาริกา สมนึก และยศวีร์ สายฟ้า, 2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กีรติ นันทพงษ์ ที่พัฒนา PC Model ซึ่งมีความเหมาะสมระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.54, SD = 0.10) (กีรติ นันทพงษ์, 2565) สอดคล้องกับแนวคิดของ Lipman, M. ที่ชี้ว่าการเรียนผ่านชุมชนแห่งการสืบสอบ (Community of Inquiry) ช่วยพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณอย่างยั่งยืน (Lipman, M., 2003) และแนวคิด The Philosopher's Pedagogy ที่ยืนยันว่าแนวคิดปรัชญาสำหรับเด็กปรับใช้

ได้กับทุกบริบท (Makaiau, A. S. & Miller, C., 2012) นอกจากนี้ SUPAROEK MODEL ยังนำไปใช้เป็นรูปธรรมในชั้นเรียนได้จริง โดยครูสามารถนำกิจกรรม 8 ขั้นตอน ไปออกแบบแผนการสอนที่เชื่อมโยงสถานการณ์ใกล้ตัวนักเรียน โดยไม่ต้องใช้สื่อซับซ้อน ปรับใช้ได้ทั้งโรงเรียนขนาดเล็กและใหญ่ สอดคล้องกับผลยืนยันรูปแบบที่ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x}$ = 4.64, S.D. = 0.32)

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนและสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งยังมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้ 8 ขั้นตอนของ SUPAROEK MODEL ซึ่งเริ่มจากการสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร กระตุ้นความสงสัยด้วยสถานการณ์ปัญหาใกล้ตัว นำสู่การตั้งคำถามเชิงลึกตามแนวคิดปรัชญาสำหรับเด็ก การฝึกปฏิบัติและประยุกต์ใช้ผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการสืบสอบร่วมกับวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ตลอดจนการสะท้อนคิด สังเกต ประเมิน และแบ่งปันความรู้ในขั้นสุดท้าย มีความเหมาะสมและสามารถส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปทุมมา บำเพ็ญทาน ที่ชี้ว่า ผลการใช้รูปแบบ มีดังนี้ 1) ผลการ ประเมินการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมโดยภาพรวมของตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม มีค่าเฉลี่ยอยู่ ในระดับการคิดที่มีสมรรถนะ (ระดับ 3) 2) เมื่อเปรียบเทียบคะแนนประเมินการคิดอย่างมีวิจารณญาณระหว่าง ตัวอย่าง 2 กลุ่ม ในนิทรรศการที่มีเนื้อหาแตกต่างกัน พบว่า คะแนนรวมของตัวอย่าง 2 กลุ่ม แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ปทุมมา บำเพ็ญทาน, 2560)

4. ผลการประเมินรูปแบบ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอนในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านบทบาทของผู้สอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีและตั้งคำถามกระตุ้นการคิด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิชาภา ด้วงสงค์ ที่ว่า นักเรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์ปัญหาที่เป็นเรื่องใกล้ตัวหรืออาจเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน รวมทั้ง อาศัยความรู้หรือประสบการณ์เดิมเป็นพื้นฐาน ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับการเรียนโดยตรง และเกิดแรงจูงใจในการเรียนมากยิ่งขึ้น ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองและมีการทำงานร่วมกับผู้อื่น รวมไปถึงเปิดโอกาสให้ผู้เรียนค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ และแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดการพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมี วิจารณญาณ นำไปสู่การแก้ปัญหาและตัดสินใจได้อย่างสมเหตุสมผล (พิชาภา ด้วงสงค์, 2565) และผลการยืนยันรูปแบบโดยผู้วิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่อยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ยืนยันว่ารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดปรัชญาสำหรับเด็กร่วมกับแนวคิดโยนิโสมนสิการมีความเหมาะสม สอดคล้อง และสามารถนำไปใช้ได้จริงในการส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

องค์ความรู้ใหม่

ผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดปรัชญาสำหรับเด็กร่วมกับแนวคิดโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีองค์ความรู้ใหม่ ดังภาพที่ 1

การวิจัยเรื่อง ผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดปรัชญาสำหรับเด็กร่วมกับแนวคิดโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ หลักการ “คิดคู่ - เปิดกว้าง - ลงลึก” ซึ่งเป็นการมองเห็นว่าแนวคิดตะวันตกอย่างปรัชญาสำหรับเด็กและแนวคิดพุทธธรรมตะวันออกอย่างโยนิโสมนสิการ แม้จะมีรากฐานทางปรัชญาต่างกัน แต่สามารถทำงานคู่ขนานและเสริมพลังกันได้ในกระบวนการคิดเดียวกัน โดยปรัชญาสำหรับเด็กทำหน้าที่ “เปิดกว้าง” จุดประกายให้ผู้เรียนกล้าตั้งคำถามและสืบสอบร่วมกันเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ในขณะที่โยนิโสมนสิการทำหน้าที่ “ลงลึก” นำพาผู้เรียนไปสู่การไตร่ตรองเหตุปัจจัยอย่างเป็นระบบก่อนสรุปเป็นข้อคิดเห็นของตนเอง การประสานสองแนวคิดนี้

เข้าด้วยกันตลอดกิจกรรมการเรียนการสอน 8 ขั้นตอน ของ SUPAROEK MODEL ทำให้เกิดวงจรการคิดที่ครบวงจร ตั้งแต่การตั้งคำถาม การไตร่ตรอง การลงมือปฏิบัติ จนถึงการแบ่งปันความรู้ ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบการเรียนการสอนทั่วไปที่มักเน้นแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งเพียงด้านเดียว องค์ความรู้นี้ จึงชี้ให้เห็นแนวทางใหม่ในการออกแบบการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ภาพที่ 1 คิดคู่ เปิดกว้าง ลงลึก

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนอยู่ในระดับน้อยที่สุด ขณะที่ปัญหาที่เกี่ยวข้องอยู่ในระดับมากที่สุด และความต้องการแนวทางการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ข้อมูลดังกล่าวจึงเป็นฐานสำคัญในการพัฒนา SUPAROEK MODEL ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ และผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญในระดับมากที่สุด ผลการทดลองใช้ พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 และสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งสามประเด็น นักเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบในระดับมากที่สุด และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบในระดับมากที่สุดเช่นกัน จึงสรุปได้ว่า SUPAROEK MODEL มีความเหมาะสม มีประสิทธิผลเชิงประจักษ์ และสามารถนำไปใช้ได้จริงในการจัดการเรียน

การสอน ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้ครูนำผลการวิจัยไปออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการการตั้งคำถาม การอภิปราย และการแก้ปัญหาเชิงสถานการณ์ โดยปรับบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ในระดับนโยบาย ผู้บริหารสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรนำผลการวิจัยไปใช้กำหนดนโยบาย การอบรมพัฒนาครูและจัดหาสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม ส่วนข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมบริบทที่หลากหลายยิ่งขึ้น ศึกษาผลของรูปแบบในระยะยาว และบูรณาการแนวคิด Active Learning, Problem-Based Learning และเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ากับรูปแบบ เพื่อเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ให้แก่ผู้เรียนอย่างรอบด้านยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

กีรติ นันทพงษ์. (2565). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการวิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาและการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาวิชาชีพครู. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและวิธีสอน. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ดาริกา สมนึก และยศวีร์ สายฟ้า. (2561). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาสำหรับเด็กเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา, 13(2), 162-174.

ปทุมมา บำเพ็ญทาน. (2560). รูปแบบการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการเรียนรู้ศิลปะสมัยใหม่และร่วมสมัยของไทยในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ. ใน ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัทรพงษ์ ศิริสุวรรณ และคณะ. (2566). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบทางศิลปะของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 11(7), 2841-2852.

พิชาภา ด้วงสงค์. (2565). การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่อง สารรอบตัว โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับผังกราฟิก. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ศูนย์ดำเนินงาน PISA แห่งชาติ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2567). ผลการประเมิน PISA 2022: บทสรุปสำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2560). วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 24). กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์.

สรปัญญาสุข สุขกรินทร์. (2560). รายงานผลการพัฒนาบทเรียนสำเร็จรูป ชุดบันไดห้าขั้น สร้างสรรค์บทกลอนสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านในสอย. แม่ฮ่องสอน: โรงเรียนบ้านในสอย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2530). การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

Lipman, M. (2003). Thinking in education. (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Makaiau, A. S. & Miller, C. (2012). The philosopher's pedagogy. Educational Perspectives, 44(1-2), 8-19.

Matthews, G. B. (2005). Children, irony and philosophy. Theory and Research in Education, 3(1), 81-95.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 12-23

บทความวิจัย

รูปแบบการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*

A LEARNING MANAGEMENT ADMINISTRATION MODEL FOR DEVELOPING STUDENTS' LIFE SKILLS IN PRIMARY SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF THE BASIC EDUCATION COMMISSION

ภาลฎา บุญสุภา*, นเรศ ขันธะรี, ชวนคิด มะเสนะ
Phalada Bunsupa*, Narech Khantharee, Chuankid Masena
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี อุบลราชธานี ประเทศไทย
Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Ubon Ratchathani, Thailand
*Corresponding author E-mail: thanisara.kimmiizz@gmail.com
*Tel: 086-492-2903

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็น ความต้องการจำเป็น และแนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน 2) สร้างรูปแบบ 3) ทดลองใช้รูปแบบ และ 4) ประเมินผลการใช้รูปแบบ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา 4 ระยะ ประชากรเป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้างานวิชาการในเขตตรวจราชการที่ 14 จำนวน 5,004 คน กลุ่มตัวอย่าง 370 คน กำหนดขนาดด้วยสูตรของยามาเน่และสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ ศึกษาแนวทางจากสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติเป็นเลิศ 3 แห่ง ผู้ให้ข้อมูล 6 คน ตรวจสอบรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 12 คน ทดลองใช้ด้านการอำนวยการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน 1 แห่ง และประเมินผลโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 21 คน ซึ่งได้มาโดยคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น 0.94 แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมิน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความต้องการจำเป็น และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพที่เป็นจริงโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุด และดัชนีความต้องการจำเป็นโดยรวมเท่ากับ 0.410 โดยด้านการอำนวยการจัดการเรียนรู้มีความต้องการจำเป็นสูงสุด 2) รูปแบบ ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ หลักการ วิธีดำเนินงาน การประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ ผลการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้มีค่าเฉลี่ย 4.47 และ 4.42 ตามลำดับ อยู่ในระดับมาก 3) ผลการทดลองใช้มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 3.53 เป็น 4.70 ผ่านเกณฑ์ครบทุกข้อ และผู้เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด และ 4) รูปแบบมีความเหมาะสมมีค่าเฉลี่ย 4.45 และความเป็นไปได้มีค่าเฉลี่ย 4.36 อยู่ในระดับมาก ส่วนความเป็นประโยชน์มีค่าเฉลี่ย 4.52 อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การบริหารจัดการเรียนรู้, ทักษะชีวิต, โรงเรียนประถมศึกษา

*Received July 23, 2026; Revised August 24, 2026; Accepted September 3, 2026

Abstract

This research aimed to: 1) Investigate the current and desirable conditions, priority needs, and guidelines for learning management administration to develop students' life skills; 2) Construct the model; 3) Implement the model; and 4) Evaluate its implementation. A four-phase research and development methodology was employed. The population comprised 5,004 school administrators and heads of academic affairs in Inspection Region 14. The sample consisted of 370 participants, determined using Yamane's formula and selected through stratified random sampling. Guidelines were examined at three schools demonstrating best practices through six key informants. The model was validated by 12 experts. Learning facilitation was implemented in one school, and the model was evaluated by 21 purposively selected experts. The research instruments comprised a questionnaire with a reliability coefficient of 0.94, an interview form, and evaluation forms. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, the Priority Needs Index, and content analysis. The findings revealed that: 1) The current conditions were at a moderate level, whereas the desirable conditions were at the highest level. The overall Priority Needs Index was 0.410, with learning facilitation showing the highest priority need; 2) The model comprised objectives, principles, operational procedures, evaluation, and conditions for success. Its appropriateness and feasibility were at a high level, with mean scores of 4.47 and 4.42, respectively; 3) Following the implementation of learning facilitation, the mean score increased from 3.53 to 4.70, all criteria were met, and stakeholders' overall satisfaction was at the highest level; and 4) The model's appropriateness and feasibility were at a high level, with mean scores of 4.45 and 4.36, respectively, while its usefulness was at the highest level, with a mean score of 4.52.

Keywords: Learning Management Administration, Life Skills, Primary Schools

บทนำ

การพัฒนาผู้เรียนให้มีความพร้อมต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 เป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เนื่องจากผู้เรียนจำเป็นต้องมีทั้งความรู้ สมรรถนะ คุณธรรม และทักษะที่สามารถนำไปใช้เผชิญสถานการณ์ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม การจัดการศึกษาในปัจจุบันจึงต้องปรับเปลี่ยนจากการเน้นถ่ายทอดเนื้อหาไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ที่มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต มีสมรรถนะสำคัญ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบการเรียนรู้ของ UNESCO ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนผ่านหลักการ Learning to Know, Learning to Do, Learning to Be และ Learning to Live Together เพื่อให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และพร้อมดำรงชีวิตในสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (UNESCO, 2015) ด้วยเหตุนี้ ทักษะชีวิตจึงเป็นสมรรถนะสำคัญที่สถานศึกษาควรส่งเสริมอย่างเป็นระบบ โดยหมายถึงความสามารถของผู้เรียนในการนำความรู้ ทักษะ และเจตคติไปใช้จัดการกับตนเอง บุคคล และสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ครอบคลุมการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหา การจัดการอารมณ์และความเครียด และการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ การปรับตัว และการดำรงชีวิต

แม้นโยบายและหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจะให้ความสำคัญและกำหนดให้ทักษะชีวิตเป็นสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน แต่การนำแนวคิดดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษายังพบประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนา โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้ที่ยังเน้นเนื้อหาวิชาการและการวัดผลปลายทางมากกว่ากระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริง การบูรณาการทักษะชีวิตในกลุ่มสาระการเรียนรู้ยังขาดความต่อเนื่อง และครูบางส่วนยังต้องการแนวทางในการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิด ปฏิบัติ แก้ปัญหา สะท้อนผล และนำความรู้ไปใช้ได้จริง (อาทิตมณี แย้มเกษร, 2564) ขณะเดียวกัน ปัญหาด้านพฤติกรรม อารมณ์ และสังคมของนักเรียนเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับกรมสุขภาพจิตได้พัฒนาระบบ School Health HERO เพื่อสนับสนุนครูในการเฝ้าระวัง คัดกรอง ติดตาม และส่งต่อนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ในปีการศึกษา 2568 มีนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้รับการประเมินสุขภาพจิต จำนวน 1,499,243 คน และควรได้รับการดูแล จำนวน 134,052 คน หรือประมาณร้อยละ 8.94 (กรมสุขภาพจิต, 2569) ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนความสำคัญของการส่งเสริมทักษะชีวิตแก่ผู้เรียน สำหรับพื้นที่เขตตรวจราชการที่ 14 สถานศึกษามีความหลากหลายทั้งด้านขนาด ที่ตั้ง บุคลากร และทรัพยากรการเรียนรู้ ขณะเดียวกัน แผนพัฒนาการศึกษาของพื้นที่ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การใช้นวัตกรรม และการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้เหมาะสมตามช่วงวัยของผู้เรียน (สำนักงานศึกษาธิการภาค 14, 2568) ความหลากหลายของบริบทประกอบกับทิศทางการพัฒนาดังกล่าว จึงทำให้สถานศึกษาจำเป็นต้องมีระบบบริหารที่สามารถเชื่อมโยงนโยบาย การสนับสนุนครู และการจัดการเรียนรู้ เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียนสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมกับบริบท

การพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียนมิได้ขึ้นอยู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูเพียงด้านเดียว แต่สัมพันธ์กับการบริหารการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารสถานศึกษาใช้ในการกำหนดทิศทาง ส่งเสริม สนับสนุน และกำกับการจัดการเรียนรู้ของครูให้มุ่งพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะผู้เรียนระดับประถมศึกษาซึ่งอยู่ในช่วงวัยสำคัญของการวางรากฐานด้านความคิด การควบคุมตนเอง การตัดสินใจ การสร้างสัมพันธภาพ และการปรับตัวต่อสังคม การบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตจึงจำเป็นต้องมีแนวทางที่ชัดเจนและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะการกำหนดทิศทาง การพัฒนาบุคลากร และการจัดระบบสนับสนุนการเรียนรู้ (Leithwood, K. et al., 2020) ขณะเดียวกันการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะครูเป็นผู้แปลงนโยบายและหลักสูตรไปสู่กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด ปฏิบัติ แก้ปัญหา และสะท้อนผลการเรียนรู้ (จินตนา ครองยุทธ, 2568) การขับเคลื่อนการพัฒนาทักษะชีวิตให้เกิดผลในระดับสถานศึกษาจำเป็นต้องอาศัยกลไกบริหารที่เชื่อมโยงบทบาทของผู้บริหารกับการจัดการเรียนรู้ของครูอย่างเป็นองค์รวม อย่างไรก็ตาม การบริหารภายในสถานศึกษายังจำเป็นต้องเชื่อมโยงการกำหนดทิศทาง การอำนวยการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาสมรรถนะครู การนิเทศ และการบริหารทรัพยากรให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน

จากความเป็นมาและสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการพัฒนารูปแบบการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียนสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้สถานศึกษามีแนวทางในการกำหนดทิศทางการบริหาร สนับสนุนครู และจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมุ่งเพิ่มเติมมิติการบูรณาการกระบวนการบริหารภายในสถานศึกษา เพื่อให้การส่งเสริมทักษะชีวิตมิได้จำกัดอยู่เพียงกิจกรรมหรือความร่วมมือเฉพาะด้าน แต่เป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหารการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนประถมศึกษา รูปแบบดังกล่าวที่คาดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษาในการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ และเป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงานทางการศึกษาในการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็น ความต้องการจำเป็นและแนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4. เพื่อประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียนสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยดำเนินการวิจัยเป็น 4 ระยะ ได้แก่ 1) การศึกษาสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็น ความต้องการจำเป็น และแนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน 2) การสร้างรูปแบบ 3) การทดลองใช้รูปแบบ และ 4) การประเมินผลการใช้รูปแบบ

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ระยะที่ 1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้างานวิชาการจากโรงเรียนประถมศึกษาในเขตตรวจราชการที่ 14 ซึ่งครอบคลุมสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 12 เขต โรงเรียนจำนวน 2,502 แห่ง กำหนดผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 2 คน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน และครูหัวหน้างานวิชาการ 1 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 5,004 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณสำหรับประชากรที่ทราบจำนวนแน่นอนที่ระดับความคลาดเคลื่อน .05 เนื่องจากต้องการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างภายใต้ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ (Yamane, T., 1973) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 370 คน จากโรงเรียน 185 แห่ง การสุ่มใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ โดยกำหนดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาทั้ง 12 เขตเป็นชั้นภูมิ จัดสรรจำนวนโรงเรียนตัวอย่างตามสัดส่วนจำนวนโรงเรียนในแต่ละเขตพื้นที่ แล้วสุ่มโรงเรียนภายในแต่ละชั้นภูมิตามจำนวนที่จัดสรร จากนั้นเก็บข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้างานวิชาการของโรงเรียนที่ได้รับการสุ่มแห่งละ 1 คน รวมแห่งละ 2 คน และการศึกษาแนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจงจากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติเป็นเลิศจำนวน 3 แห่ง โดยมีเกณฑ์ว่าเป็นโรงเรียนที่ได้รับการรับรองจากหน่วยงานต้นสังกัด เป็นโรงเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เป็นโรงเรียนหรือมีครูได้รับรางวัล OBEC AWARDS ระดับชาติ เป็นโรงเรียนนำร่องด้านนวัตกรรม หรือเป็นโรงเรียนที่ใช้นวัตกรรมบูรณาการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิต ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้างานวิชาการ โรงเรียนละ 2 คน รวม 6 คน

ระยะที่ 2 ผู้ทรงคุณวุฒิที่ร่วมสนทนากลุ่มและตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบและคู่มือ จำนวน 12 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา การวิจัย และการประเมินผลการศึกษา จำนวน 8 คน ผู้บริหารการศึกษาระดับสำนักงานเขตพื้นที่ จำนวน 1 คน และผู้บริหารสถานศึกษาที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกหรือมีวิทยฐานะระดับเชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิมีบทบาทในการวิพากษ์องค์ประกอบและวิธีดำเนินงานของรูปแบบ ตรวจสอบคู่มือ และประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ

ระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบเฉพาะด้านการอำนวยการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นด้านที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด ณ โรงเรียนบ้านอุดมสุข สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 โรงเรียนได้รับการคัดเลือกแบบเจาะจง โดยเป็นโรงเรียนประถมศึกษาที่ผู้บริหารและครูให้ความเห็นชอบและสมัครใจเข้าร่วมการทดลอง กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูหัวหน้างานวิชาการ ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้แทนผู้ปกครอง ผู้บริหารและครูมีบทบาทดำเนินงานตามคู่มือ ส่วนคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้แทนผู้ปกครองมีส่วนร่วมสนับสนุน สะท้อนผล และประเมินการดำเนินงาน การทดลองดำเนินการในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 ระยะเวลา 2 เดือน

ระยะที่ 4 ประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 21 คน ซึ่งได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้อำนวยการหรือรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 2 คน ศึกษานิเทศก์ที่มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป จำนวน 3 คน ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป จำนวน 12 คน และครูหรือบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 4 คน

เครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสอบถามสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็น 2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง 3) ประเด็นการสนทนากลุ่มและแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบและคู่มือ 4) แบบประเมินกระบวนการดำเนินงานก่อนและหลังการทดลอง 5) แบบประเมินผลที่เกิดจากการใช้รูปแบบ จำนวน 7 รายการ 6) แบบประเมินความพึงพอใจ และ 7) แบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ โดยเครื่องมือทุกฉบับสร้างขึ้นจากกรอบแนวคิด นิยามเชิงปฏิบัติการ และผลการศึกษาในแต่ละระยะ ผ่านการตรวจสอบความครอบคลุม ความชัดเจนของภาษา และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์โดยอาจารย์ที่ปรึกษาก่อนนำไปใช้ ทั้งนี้ แบบสอบถามสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็นแบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 40 ข้อ และคำถามปลายเปิด โดยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน มีค่าดัชนีความสอดคล้องรายข้อระหว่าง 0.80 - 1.00 ค่าเฉลี่ยทั้งฉบับเท่ากับ 0.96 และทุกข้อผ่านเกณฑ์ 0.50 จากนั้นนำไปทดลองใช้กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตามวิธีของ Cronbach (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ทั้งฉบับเท่ากับ 0.94

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการตามขั้นตอนของการวิจัย โดยระยะที่ 1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจากโรงเรียนต้นแบบ ระยะที่ 2 นำผลการศึกษาในระยะที่ 1 มาสังเคราะห์เพื่อสร้างร่างรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ แล้วจัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงรูปแบบ ระยะที่ 3 นำรูปแบบไปทดลองใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาที่กำหนด พร้อมประเมินก่อนและหลังการใช้รูปแบบ และประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้รูปแบบ และระยะที่ 4 นำรูปแบบที่ผ่านการทดลองใช้แล้วเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

การวิเคราะห์ข้อมูล เชิงปริมาณใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง (PNI modified) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสอบถามปลายเปิด การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา โดยจำแนกประเด็น สรุปสาระสำคัญ และสังเคราะห์เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบ

ผลการวิจัย

จากการวิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์และระยะของการวิจัยและพัฒนา 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็น ความต้องการจำเป็น และแนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบและองค์ประกอบการบริหารการจัดการเรียนรู้ จากการศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า รูปแบบการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียนสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) หลักการของรูปแบบ 3) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ 4) การประเมินผลรูปแบบ และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ส่วนองค์ประกอบของการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา 2) การอำนวยการจัดการเรียนรู้ 3) การพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากรทางการศึกษา 4) การนิเทศเชิงพัฒนา และ 5) การบริหารทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้

2. ผลการศึกษาสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็น และความต้องการจำเป็น ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้างานวิชาการ ผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็น และค่าดัชนีความต้องการจำเป็นการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวม (n = 370)

ข้อ	องค์ประกอบ	สภาพที่เป็นจริง(D)			สภาพที่ควรจะเป็น (I)			PNI (modified)	ลำดับ
		$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ		
1	ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา	3.26	0.99	ปานกลาง	4.61	0.53	มากที่สุด	0.414	3
2	การอำนวยการจัดการเรียนรู้	3.00	0.99	ปานกลาง	4.74	0.43	มากที่สุด	0.580	1
3	การพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากรทางการศึกษา	3.23	0.99	ปานกลาง	4.62	0.53	มากที่สุด	0.430	2
4	การนิเทศเชิงพัฒนา	3.35	0.96	ปานกลาง	4.47	0.62	มาก	0.334	4
5	การบริหารทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้	3.30	0.98	ปานกลาง	4.31	0.70	มาก	0.306	5
รวมเฉลี่ย		**3.23**	**0.98**	**ปานกลาง**	**4.55**	**0.56**	**มากที่สุด**	**0.410**	**-**

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพที่เป็นจริงของการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.23 อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่ควรจะเป็นโดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 อยู่ในระดับมากที่สุด และมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นโดยรวมเท่ากับ 0.410 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ การอำนวยการจัดการเรียนรู้ มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด (PNI modified) = 0.580) รองลงมา ได้แก่ การพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากรทางการศึกษา ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา การนิเทศเชิงพัฒนา และการบริหารทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ ตามลำดับ

3. ผลการศึกษาแนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้างานวิชาการจากสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติเป็นเลิศ พบว่า แนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียนควรเริ่มจากผู้บริหารสถานศึกษากำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย นโยบาย และทิศทางการพัฒนาให้ชัดเจน เชื่อมโยงสู่แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา หลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้

การนิเทศติดตาม และการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยส่งเสริมให้ครูออกแบบการเรียนรู้เชิงรุก บูรณาการทักษะชีวิตกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ ใช้สื่อ เทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม ตลอดจนใช้กระบวนการสะท้อนผลร่วมกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา ทำงานร่วมกับผู้อื่น และเชื่อมโยงความรู้นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน

1. ผลการสร้างรูปแบบการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน จากการสังเคราะห์เอกสาร งานวิจัย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม และผลการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมาสังเคราะห์เป็นองค์ประกอบของร่างรูปแบบ โดยรูปแบบที่สร้างขึ้นมีองค์ประกอบสำคัญ 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียนในโรงเรียนประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพ 2) หลักการของรูปแบบ ได้แก่ หลักการบริหารเชิงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง หลักการนวัตกรรมบูรณาการ หลักการสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ และหลักการมีส่วนร่วม 3) วิธีดำเนินงานของรูปแบบ ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา การอำนวยการจัดการเรียนรู้ด้านการพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากรทางการศึกษา การนิเทศเชิงพัฒนา และการบริหารทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ 4) การประเมินผลรูปแบบ ประกอบด้วย การประเมินกระบวนการดำเนินงาน การประเมินผลที่เกิดจากการใช้รูปแบบ และการประเมินความพึงพอใจการใช้รูปแบบ และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ได้แก่ ภาวะผู้นำทางวิชาการและภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา การสร้างความเข้าใจร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในบริบทเชิงพื้นที่ และการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน

2. ผลการตรวจสอบร่างรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 12 คน พบว่า ร่างโดยรวมด้านความเหมาะสมโดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.47 อยู่ในระดับมาก และความเป็นไปได้โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีโครงสร้าง องค์ประกอบ และแนวทางดำเนินงานที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนประถมศึกษา และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียนได้

ระยะที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน

1. การทดลองใช้รูปแบบดำเนินการในโรงเรียนประถมศึกษาที่กำหนด โดยเลือกทดลองใช้วิธีดำเนินงานด้านการอำนวยการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากเป็นด้านที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุดเป็นอันดับที่ 1 (PNImodified) เท่ากับ 0.580 และเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน การดำเนินการทดลอง ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา 2) การออกแบบและวางแผนการดำเนินงาน 3) การนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้จริง 4) การติดตามและนิเทศเชิงพัฒนา และ 5) การประเมินผลเพื่อปรับปรุงพัฒนา โดยมุ่งให้สถานศึกษาสามารถจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการทักษะชีวิตผ่านกิจกรรมที่เน้นการลงมือปฏิบัติ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน และการสะท้อนการเรียนรู้ด้วยกระบวนการ RCA และเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน

2. ผลการทดลองใช้รูปแบบด้านการอำนวยการจัดการเรียนรู้ ผลการประเมินกระบวนการดำเนินงานก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบ แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินกระบวนการดำเนินงานด้านการอำนวยการจัดการเรียนรู้ก่อนและหลังการทดลอง

(n = 30)

ข้อ	รายการประเมิน	ก่อนทดลองใช้รูปแบบ			หลังทดลองใช้รูปแบบ			พัฒนาการ	ร้อยละพัฒนาการ
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ		
1	ผู้บริหารสถานศึกษากำหนดนโยบาย ทิศทาง เป้าหมาย และแนวปฏิบัติด้านการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน พร้อมทั้งสื่อสารให้ครูและบุคลากรเข้าใจแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน โดยให้สอดคล้องกับนโยบายการศึกษา	3.37	0.67	ปานกลาง	4.60	0.50	มากที่สุด	1.23	75.46
2	ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูร่วมกันออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการองค์ประกอบทักษะชีวิตควบคู่กับความรู้ทางวิชาการ โดยเชื่อมโยงองค์ประกอบทักษะชีวิต ตัวชี้วัดพฤติกรรมที่คาดหวัง	3.30	0.70	ปานกลาง	4.50	0.57	มาก	1.20	70.59
3	ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล นวัตกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ เช่น การจัดการเรียนรู้เชิงรุก การจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา จัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วม การคิดวิเคราะห์การแก้ปัญหา	3.33	0.66	ปานกลาง	4.53	0.51	มากที่สุด	1.20	71.86
4	ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผ่านกระบวนการ RCA โดยออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้สะท้อนความคิด เชื่อมโยงประสบการณ์กับความรู้ และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ทั้งระหว่างกระบวนการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต	3.57	0.57	มาก	4.73	0.45	มากที่สุด	1.17	81.12
5	ผู้บริหารสถานศึกษากำหนดแนวทางและสนับสนุนให้ครูใช้ข้อมูลผู้เรียนรายบุคคล พฤติกรรมการเรียนรู้ และข้อมูลบริบทของสถานศึกษาในการออกแบบและพัฒนาการเรียนรู้	3.73	0.52	มาก	4.87	0.35	มากที่สุด	1.13	89.76
6	ผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้มีการติดตามและสะท้อนผลร่วมกันระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาและครูผ่านกระบวนการ AAR โดยพิจารณาผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริง เปรียบเทียบกับเป้าหมายและตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ และนำผลการสะท้อนดังกล่าวไปใช้ปรับปรุงและพัฒนา	3.70	0.47	มาก	4.83	0.38	มากที่สุด	1.13	86.92
7	ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูสร้างเลือกใช้ และประยุกต์ใช้เครื่องมือวัดและประเมินผลที่หลากหลาย โดยเน้นการประเมินจากการลงมือปฏิบัติจริง พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง สะท้อนผลการเรียนรู้	3.73	0.45	มาก	4.87	0.35	มากที่สุด	1.13	89.76
	รวมเฉลี่ย	**3.53**	**0.58**	**มาก**	**4.70**	**0.44**	**มากที่สุด**	**1.17**	**79.84**

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการประเมินกระบวนการดำเนินงานด้านการอำนวยการจัดการเรียนรู้หลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลองทุกตัวชี้วัด โดยค่าเฉลี่ยรวมเพิ่มขึ้นจาก 3.53 ซึ่งอยู่ในระดับมาก เป็น 4.70 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด มีผลต่างของค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.17 และมีร้อยละพัฒนาการเท่ากับ 79.84 เมื่อพิจารณาผลต่างของค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลอง พบว่า การกำหนดนโยบาย ทิศทาง เป้าหมาย และแนวปฏิบัติด้านการจัดการเรียนรู้มีผลต่างของค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 1.23 รองลงมา ได้แก่ การส่งเสริมให้ครูร่วมกันออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการทักษะชีวิตกับความรู้ทางวิชาการ และการส่งเสริมให้ครูประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมการเรียนรู้ ซึ่งมีผลต่างของค่าเฉลี่ยเท่ากันที่ 1.20

ผลการประเมินผลที่เกิดจากการใช้รูปแบบ พบว่า ก่อนการทดลองใช้มีรายการที่เป็นไปตามเกณฑ์การพิจารณา 4 รายการ คิดเป็นร้อยละ 57.14 อยู่ในระดับคุณภาพพอใช้ ส่วนหลังการทดลองใช้มีรายการที่เป็นไปตามเกณฑ์ครบทั้ง 7 รายการ คิดเป็นร้อยละ 100.00 อยู่ในระดับคุณภาพดีมาก นอกจากนี้ ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบโดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.70 อยู่ในระดับมากที่สุด ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ภายหลังการดำเนินงานกระบวนการอำนวยการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนทดลองมีความชัดเจนและเป็นระบบมากขึ้นสะท้อนว่ารูปแบบมีความชัดเจน ยืดหยุ่น สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนประถมศึกษา และสามารถใช้เป็นแนวทางในการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียนได้

ระยะที่ 4 การประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารการจัดการเรียนรู้

ผลการประเมินรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 21 คน พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 อยู่ในระดับมาก ความเป็นไปได้มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.36 อยู่ในระดับมาก และความเป็นประโยชน์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนประถมศึกษา สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และเป็นประโยชน์ต่อการบริหารการจัดการเรียนรู้

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่นำเสนอข้างต้น ผู้วิจัยดำเนินการอภิปรายผลในประเด็นหลักที่สำคัญตามระยะของการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็น ความต้องการจำเป็น และแนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน ผลการวิจัยสะท้อนว่าโรงเรียนประถมศึกษายังมีช่องว่างในการเชื่อมโยงนโยบาย หลักสูตร การจัดการเรียนรู้กับการนำไปปฏิบัติ เนื่องจากสภาพที่เป็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านการอำนวยการจัดการเรียนรู้มีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทาง อำนวยการ สนับสนุน และติดตามการจัดการเรียนรู้ของครูให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ เวชชะ ที่อธิบายว่าการบริหารการจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการดำเนินงานของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อให้การจัดการเรียนรู้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ (ประเวศ เวชชะ, 2561) แนวคิดดังกล่าวสนับสนุนผลการวิจัยครั้งนี้ ที่พบว่าการอำนวยการจัดการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อาทิตมณี แย้มเกษร ที่พบว่า การเสริมสร้างทักษะชีวิตของผู้เรียนต้องดำเนินอย่างเป็นระบบตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม การใช้สื่อ เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ ไปจนถึงการวัดและประเมินผล (อาทิตมณี แย้มเกษร, 2564) ผลการศึกษาดังกล่าวสนับสนุนข้อค้นพบของการวิจัยครั้งนี้ โดยสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียนไม่ควรดำเนินการเป็นกิจกรรมแยกส่วน แต่ควรเชื่อมโยงกับระบบบริหาร

งานวิชาการและการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาทั้งระบบ ความแตกต่างนี้อาจเกี่ยวข้องกับขอบเขตพื้นที่และความหลากหลายด้านขนาด บุคลากร และทรัพยากรของสถานศึกษาที่ศึกษา

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบครอบคลุมวัตถุประสงค์ หลักการ วิธีดำเนินงาน การประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ แสดงให้เห็นว่ารูปแบบมีลักษณะเป็นโครงสร้างเชิงระบบที่เชื่อมโยงเป้าหมาย หลักการ กระบวนการดำเนินงาน และกลไกการประเมินผลเข้าด้วยกัน ทั้งนี้ เนื่องจากการสร้างรูปแบบอาศัยข้อมูลจากสภาพที่เป็นจริง ความต้องการจำเป็น แนวทางจากสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติเป็นเลิศ และการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้องค์ประกอบของรูปแบบมีความสัมพันธ์กันและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนประถมศึกษาซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนวพรรณ เชื้ออ่ำ ที่พบว่า รูปแบบการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการ แนวทางการประเมินผลและเงื่อนไขความสำเร็จ (นวพรรณ เชื้ออ่ำ และคณะ, 2566) เมื่อพิจารณาร่วมผลการวิจัยครั้งนี้ จึงสะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงต้องมีองค์ประกอบที่ครบถ้วนเท่านั้น แต่องค์ประกอบดังกล่าวต้องเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ครอบคลุมทั้งกรอบแนวคิด กระบวนการนำไปปฏิบัติ และกลไกสนับสนุนการใช้รูปแบบให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา

ระยะที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบ ผลการดำเนินงานด้านการอำนวยการจัดการเรียนรู้ภายหลังการทดลองค่าเฉลี่ยของกระบวนการดำเนินงานสูงขึ้นทุกตัวชี้วัด ผลที่เกิดจากการใช้รูปแบบผ่านเกณฑ์การประเมินครบทุกข้อ และผู้ใช้รูปแบบมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การเลือกทดลองใช้ด้านที่มีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุดทำให้การพัฒนาสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของสถานศึกษา นอกจากนี้การดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมความพร้อม การวางแผน การนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้ การนิเทศติดตาม และการประเมินผลเพื่อปรับปรุงพัฒนา ยังช่วยให้ผู้บริหารและครูมีทิศทางร่วมกันในการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการทักษะชีวิตเข้ากับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Joyce, B. R. & Showers, B. ที่ให้ความสำคัญกับการฝึกปฏิบัติ การให้ข้อมูลย้อนกลับ และการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การพัฒนาครูนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติงานจริง (Joyce, B. R. & Showers, B., 2002) เมื่อพิจารณาแนวคิดดังกล่าวร่วมกับผลการทดลองใช้รูปแบบ จึงอาจอธิบายได้ว่า ผลที่สูงขึ้นภายหลังการทดลองใช้มิได้เกิดจากการกำหนดขั้นตอนของรูปแบบเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการที่ครูได้รับโอกาสให้นำแนวทางไปปฏิบัติจริง พร้อมรับการนิเทศ ข้อมูลย้อนกลับ และการสนับสนุนระหว่างดำเนินงาน กระบวนการเหล่านี้ช่วยให้ครูสามารถปรับปรุงการจัดการเรียนรู้และนำแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตไปประยุกต์ใช้ในชั้นเรียนได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน ทั้งนี้ ผลการทดลองสะท้อนแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการบริหารของกระบวนการด้านการอำนวยการจัดการเรียนรู้ในบริบทของโรงเรียนทดลอง โดยเป็นการเปรียบเทียบเชิงพรรณนาเฉพาะขอบเขตที่ศึกษา

ระยะที่ 4 การประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก และมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากรูปแบบได้รับการพัฒนาจากข้อมูลสภาพที่เป็นจริง ความต้องการจำเป็น แนวทางจากสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติเป็นเลิศ และการสังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังผ่านการตรวจสอบ การทดลองใช้และการปรับปรุงอย่างเป็นระบบ จึงทำให้องค์ประกอบและวิธีดำเนินงานมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและบริบทของโรงเรียนประถมศึกษา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียนได้ อย่างไรก็ตาม การนำรูปแบบไปใช้ให้บรรลุผลจำเป็นต้องอาศัยความพร้อมของผู้บริหาร ครู เวลา งบประมาณ สื่อ เทคโนโลยี ตลอดจนการสนับสนุนจากผู้ปกครองและชุมชน ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Fullan, M. ที่เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนมิได้อาศัยเพียงนโยบาย

หรือโครงสร้างการดำเนินงานเท่านั้น แต่ต้องอาศัยการสร้างความเข้าใจร่วม การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง และการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องในระหว่างการนำการเปลี่ยนแปลงไปสู่การปฏิบัติ (Fullan, M., 2016) เมื่อพิจารณาแนวคิดดังกล่าวร่วมกับผลการวิจัยครั้งนี้ จึงสะท้อนให้เห็นว่า แม้รูปแบบจะมีองค์ประกอบและวิธีดำเนินงานที่ชัดเจน แต่ความสำเร็จในการนำไปใช้ยังขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารในการสร้างเป้าหมายร่วม ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และจัดเงื่อนไขสนับสนุนให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ World Health Organization ที่ให้ความสำคัญกับโรงเรียนในฐานะพื้นที่สำหรับพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียนผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิด การตัดสินใจ การแก้ปัญหา การสื่อสาร การจัดการอารมณ์ และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเหมาะสม (World Health Organization, 2020) แนวคิดดังกล่าวสอดรับกับรูปแบบที่พัฒนาขึ้นซึ่งมุ่งเชื่อมโยงการบริหารสถานศึกษากับการจัดการเรียนรู้ของครูอย่างเป็นระบบ ดังนั้น ผลการประเมินด้านความเป็นประโยชน์ที่อยู่ในระดับมากที่สุดจึงบ่งชี้ว่า รูปแบบมีศักยภาพที่จะใช้เป็นกรอบดำเนินงานในการขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้สรุปได้ว่า โรงเรียนประถมศึกษายังมีความจำเป็นต้องพัฒนาการบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน โดยเฉพาะการอำนวยการจัดการเรียนรู้ซึ่งเป็นกลไกเชื่อมโยงนโยบาย หลักสูตร และการจัดการเรียนรู้สู่การปฏิบัติในระดับห้องเรียน รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบและวิธีดำเนินงานที่เชื่อมโยงกัน ขณะที่ผลการประเมินรูปแบบสะท้อนว่ารูปแบบมีความเหมาะสม สามารถนำไปปฏิบัติได้ และเป็นประโยชน์ต่อการใช้เป็นกรอบดำเนินงาน โดยสถานศึกษาสามารถปรับวิธีดำเนินงานและเงื่อนไขสนับสนุนให้สอดคล้องกับความพร้อมและบริบทของตนเอง สำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการนำรูปแบบไปใช้ โดยร่วมกับครูและคณะกรรมการสถานศึกษา กำหนดเป้าหมาย และเชื่อมโยงการพัฒนาทักษะชีวิตกับหลักสูตรสถานศึกษา แผนการจัดการเรียนรู้ พร้อมทั้งนิเทศ และสะท้อนผลอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนจัดเวลาเพื่อพัฒนาความรู้ของครู สนับสนุนสื่อและเทคโนโลยีให้เพียงพอ และปรับวิธีดำเนินงานให้เหมาะสมกับขนาดและบริบทของโรงเรียน ขณะเดียวกัน หน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุนการใช้รูปแบบโดยจัดทำแนวทางพัฒนาผู้บริหารและครู ให้คำปรึกษาระหว่างดำเนินงาน และจัดระบบติดตามผล โดยเปิดโอกาสให้สถานศึกษาปรับใช้ตามความพร้อมด้านบุคลากร เวลา งบประมาณ และทรัพยากร เพื่อให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่อง การวิจัยครั้งต่อไปควรทดลองใช้รูปแบบให้ครบทั้ง 5 ด้าน ในโรงเรียนหลายแห่งที่มีขนาดและบริบทแตกต่างกัน โดยเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่าง มีกลุ่มเปรียบเทียบ ใช้สถิติเชิงอนุมาน และติดตามผลภายหลังการทดลอง เพื่อประเมินความต่อเนื่องและความคงอยู่ของผลการดำเนินงาน รวมทั้งควรประเมินทักษะชีวิตของผู้เรียนโดยตรงด้วยเครื่องมือที่มีความตรงและความเชื่อมั่นเหมาะสมกับช่วงวัย เก็บข้อมูลก่อนและหลังการใช้รูปแบบ เพื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนควบคู่กับผลด้านกระบวนการบริหารและการจัดการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2569). รายงานประจำปีกรมสุขภาพจิต 2568. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2569 จาก https://dmh-elibrary.org/items/show/2113

จินตนา ครองยุทธ. (2568). การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ในยุคดิจิทัล เพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนบ้านโพนทอง (แสงราษฎร์สามัคคี). วารสารบริหารการศึกษาบัวบัณฑิต, 25(2), 95-113.

นวพรรณ เชื้ออ่ำ และคณะ. (2566). รูปแบบการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 12(1), R1-R14.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

ประเวศ เวชชะ. (2561). การบริหารหลักสูตร การสอน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้. (พิมพ์ครั้งที่ 4). เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). คู่มือการคัดเลือกครูต้นแบบการจัดการเรียนรู้บูรณาการทักษะชีวิต ประจำปี 2565. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักงานศึกษาธิการภาค 14. (2568). แผนพัฒนาการศึกษาระดับภาคและกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 พ.ศ. 2566 - 2570 (ฉบับทบทวน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568). เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2569 จาก https://shorturl.asia/LXqat

อาทิตมณี แย้มเกษร. (2564). การบริหารการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการศึกษา. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

Fullan, M. (2016). The new meaning of educational change. (5th ed.). New York: Teachers College Press.

Joyce, B. R. & Showers, B. (2002). Student achievement through staff development. (3rd ed.). Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Leithwood, K. et al. (2020). Seven Strong Claims about Successful School Leadership Revisited. School Leadership & Management, 40(1), 5-22.

UNESCO. (2015). Rethinking Education: Towards a Global Common Good? Paris: UNESCO Publishing.

World Health Organization. (2020). Life Skills Education School Handbook: Prevention of Noncommunicable Diseases: Approaches for Schools. Geneva: World Health Organization.

Yamane, T. (1973). Statistics: An introductory analysis. (3rd ed.). New York: Harper & Row.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 24-32

บทความวิจัย

การยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่สู่องค์กรแห่งความสุข*

AN ENHANCEMENT OF THE EFFECTIVENESS OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT THROUGH INTEGRATIVE BUDDHIST APPROACHES TO DRIVE THE LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION OF DOI SAKET DISTRICT IN CHIANG MAI TOWARDS A HAPPINESS-ORIENTED ORGANIZATION

นพดณ ปัญญาวีรทัต*, ประเสริฐ ปอนถิ่น, อภิรมย์ สีดาคำ
Nopphadon Panyawiratat*, Prasert Ponthin, Apirom Sidakham
หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เชียงใหม่ ประเทศไทย
Master of Public Administration Program, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus, Chiang Mai, Thailand
*Corresponding author E-mail: nopphadon.pan@mcu.ac.th
*Tel: 092-242-9953

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ 2) วิเคราะห์การบูรณาการหลักพุทธธรรม ในการบริหารเพื่อส่งเสริมการทำงานอย่างมีคุณภาพและความสุข และ 3) เสนอแนวทางการยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนองค์กรแห่งความสุข ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี การวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากบุคลากร จำนวน 209 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.00, S.D. = 0.57) บุคลากรพึงพอใจต่อการสรรหา การพัฒนา การให้รางวัล และการธำรงรักษา แม้ยังมีข้อจำกัดด้านอัตรากำลัง ภาระงาน และการพัฒนาคุณธรรมอย่างเป็นระบบ 2) การประยุกต์หลักภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา ส่งผลให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ($\bar{X}$ = 3.93, S.D. = 0.57) และความสุขในการทำงาน ($\bar{X}$ = 4.06, S.D. = 0.50) อยู่ในระดับมาก บุคลากรมีสุขภาวะ คุณธรรม สมรรถนะ และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น 3) แนวทางการยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ คือ การบูรณาการหลักภาวนา 4 ในทุกกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ภายใต้ภาวะผู้นำเชิงพุทธและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อพัฒนาองค์กรแห่งความสุข ยกระดับประสิทธิภาพการบริการสาธารณะอย่างยั่งยืน องค์ความรู้นี้ชี้ให้เห็นว่า หลักภาวนา 4 สามารถใช้เป็นกรอบการบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธที่ส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน และความสุขของบุคลากรได้

คำสำคัญ: การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ, ภาวนา 4, ประสิทธิภาพการบริหารทรัพยากรมนุษย์, องค์กรแห่งความสุข, องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

*Received August 1, 2026; Revised August 20, 2026; Accepted September 3, 2026

Abstract

This research aimed to: 1) Examine the current state of human resource management in local government organizations in Doi Saket District, Chiang Mai Province; 2) Analyze the integration of Buddhist principles into human resource management practices to promote work quality and workplace happiness; and 3) Propose guidelines for enhancing the effectiveness of Buddhist-integrated human resource management to drive the organization toward becoming a happiness-oriented organization. A mixed-methods research design was employed. Quantitative data were collected from 209 local government personnel and analyzed using mean and standard deviation. Qualitative data were obtained through in-depth interviews, workshops, and focus group discussions, and analyzed using content analysis. The findings revealed that: 1) The overall state of human resource management was at a high level ($\bar{x}$ = 4.00, S.D. = 0.57) with personnel demonstrating satisfaction with recruitment, development, reward, and retention, despite existing limitations regarding workforce capacity, workload, and systematic moral development; 2) The integration of the Four Bhāvanā principles-physical development (Kāya-bhāvanā), moral development (Sīla-bhāvanā), mental development (Citta-bhāvanā), and wisdom development (Paññā-bhāvanā)-contributed to human resource development ($\bar{x}$ = 3.93, S.D. = 0.57) and workplace happiness ($\bar{x}$ = 4.06, S.D. = 0.50) at a high level, thereby enhancing personnel's well-being, ethics, competencies, and work efficiency; and 3) The guidelines for enhancing human resource management effectiveness involve integrating the Four Bhāvanā principles into all human resource management processes under Buddhist leadership and multi-stakeholder participation to foster a happiness-oriented organization and sustainably improve public service efficiency. This study contributes to the body of knowledge by demonstrating that the Fourfold Development (Bhāvanā 4) constitutes an effective Buddhist-integrated human resource management framework that promotes both organizational performance and employee well-being.

Keywords: Buddhist Human Resource Management, Four Bhāvanā, Human Resource Management Effectiveness, Happiness-Oriented Organization, Local Administrative Organization

บทนำ

ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ ได้เปลี่ยนบทบาทจากการบริหารงานบุคคลไปสู่การเป็นกลไกเชิงยุทธศาสตร์ในการสร้างศักยภาพของบุคลากร ความผูกพันต่อองค์กร และความสามารถในการแข่งขันขององค์กรอย่างยั่งยืน (Armstrong, M. & Taylor, S., 2020); (Dessler, G., 2020) แนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควบคู่กับการสร้างคุณภาพชีวิตและความสุขในการทำงาน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อประสิทธิภาพขององค์กร (Robbins, S. P. et al., 2019) องค์การแรงงานระหว่างประเทศ ได้เสนอแนวคิดการทำงานที่มีคุณค่า โดยมุ่งส่งเสริมคุณภาพชีวิต ความปลอดภัย และศักดิ์ศรีของผู้ปฏิบัติงาน ควบคู่กับการเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร (International Labour Organization, 2023) ในขณะที่ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรภาครัฐให้มีสมรรถนะ มีระบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ตามแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2566 - 2570 (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2567)

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยพบว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะด้านการธำรงรักษา การให้รางวัล และการพัฒนา มีอิทธิพลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ณัฐพล อินธิแสง, 2564) จึงสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการแสวงหาแนวทางการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่สามารถพัฒนาบุคลากรได้ทั้งด้านสมรรถนะและคุณธรรมควบคู่กัน พระพุทธศาสนาเสนอหลัก ภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา สามารถบูรณาการร่วมกับแนวคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์สมัยใหม่เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพของบุคลากรและองค์กรได้อย่างสมดุล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2555) แม้ว่าจะมีงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ การบริหารเชิงพุทธ และองค์กรแห่งความสุขอย่างต่อเนื่อง แต่ยังขาดการบูรณาการหลักภาวนา 4 เข้ากับกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นระบบในบริบทขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นช่องว่างขององค์ความรู้ที่ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติม

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาการยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ สู่องค์กรแห่งความสุข โดยมุ่งสร้างองค์ความรู้และพัฒนาแนวทางการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่บูรณาการหลักภาวนา 4 กับแนวคิดการบริหารสมัยใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐให้มีประสิทธิภาพและความสุขในการทำงานอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ในปัจจุบัน
2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งเสริมการทำงานอย่างมีคุณภาพและมีความสุข
3. เพื่อเสนอแนวทางการยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธบูรณาการสำหรับการขับเคลื่อนองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น สู่องค์กรแห่งความสุข

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ สู่องค์กรแห่งความสุข” มีวิธีการดำเนินการโดยมีรายละเอียด ดังนี้

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อศึกษาสภาพการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายเหตุผล เงื่อนไข และแนวทางที่อยู่เบื้องหลังข้อค้นพบเชิงปริมาณ รวมทั้งใช้การอบรมเชิงปฏิบัติการและการสนทนากลุ่ม เพื่อขยาย ตรวจสอบ และยืนยันข้อค้นพบก่อนสังเคราะห์เป็นแนวทางการยกระดับประสิทธิภาพ

การวิจัยเชิงปริมาณเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการสนทนากลุ่ม โดยข้อมูลเชิงคุณภาพมีบทบาทในการอธิบาย ตรวจสอบ และยืนยันข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงปริมาณกำหนดประชากรเป็นบุคลากรในองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น จำนวน 438 คน ประกอบด้วย ข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้างประจำ และพนักงานจ้าง กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 209 คน โดยใช้สูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความคลาดเคลื่อน .05 และใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 20 คน ผู้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ 40 คน และผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม 10 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและหลากหลายมุมมองที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์และการประยุกต์หลักพุทธธรรม

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ ประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแนวคำถามสนทนากลุ่ม แบบสอบถามแบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป การบริหารทรัพยากรมนุษย์ ภาวนา 4 และองค์กรแห่งความสุข ใช้มาตรประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) เครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน (IOC = 0.60 - 1.00) และทดสอบความเชื่อมั่นกับกลุ่มทดลอง 30 คน โดยไม่ได้อยู่ในกลุ่มตัวอย่าง ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาคเท่ากับ 0.92 แสดงถึงความเชื่อมั่นในระดับสูง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม 209 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของการตอบกลับ โดยดำเนินการผ่านหน่วยงานต้นสังกัด ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพเก็บจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการสนทนากลุ่ม ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยบันทึกเสียงและจดบันทึกอย่างเป็นระบบ และได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์แล้ว

หลังการเก็บรวบรวมข้อมูล มีการตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์ สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพมีการถอดความจากการบันทึก จัดระบบข้อมูล และตรวจสอบความน่าเชื่อถือก่อนสังเคราะห์ผล ทั้งนี้การดำเนินการเก็บและจัดการข้อมูลอยู่ภายใต้หลักการรักษาความลับและการคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลตามกระบวนการด้านจริยธรรมการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่ออธิบายระดับความคิดเห็น

ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยถอดเทปแบบคำต่อคำ จัดหมวดหมู่ข้อมูล และตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยวิธีสามเส้า (Triangulation) ด้านบุคคล เวลา และสถานที่ ก่อนสังเคราะห์เป็นข้อสรุปเชิงอุปนัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ในปัจจุบัน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 56.5) อยู่ในช่วงอายุ 41 - 50 ปี (ร้อยละ 28.2) มีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป (ร้อยละ 65.1) มีเงินเดือนต่ำกว่า 15,000 บาท (ร้อยละ 48.8) ดำรงตำแหน่งพนักงานจ้าง (ร้อยละ 46.9) และมีระยะเวลาปฏิบัติงาน 1 - 4 ปี (ร้อยละ 42.6)

ส่วนที่ 2 ประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์และสถิติตามกรอบแนวคิดผลประเมินระดับความคิดเห็นของบุคลากรต่อการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ การประยุกต์หลักพุทธธรรม และมิติองค์กรแห่งความสุข ปรากฏผลตามตารางสรุปภาพรวม ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความคิดเห็นในแต่ละมิติ

ประเด็นการวิจัย	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	สรุปสาระสำคัญ
มิติที่ 1 การบริหารทรัพยากรมนุษย์	4.00	0.57	มาก	อยู่ในระดับดี โดยเด่นด้านการสรรหาบุคลากร แต่ยังมีข้อจำกัดด้านการพัฒนาและสวัสดิการ
มิติที่ 2 พุทธบูรณาการ (ภาวนา 4)	3.93	0.57	มาก	การประยุกต์อยู่ในระดับดี โดยศีลภาวนาเด่นที่สุด ส่วนกายและจิตภาวนายังต้องพัฒนา
มิติที่ 3 องค์กรแห่งความสุข	4.06	0.50	มาก	อยู่ในระดับสูง โดย Happy Soul สูงสุด ขณะที่ Happy Money ต่ำสุด

โดยภาพรวมการบริหารทรัพยากรมนุษย์อยู่ในระดับมาก โดยการสรรหาเป็นจุดเด่น ขณะที่การพัฒนาและสวัสดิการยังเป็นประเด็นที่ควรปรับปรุง การประยุกต์หลักภาวนา 4 อยู่ในระดับมาก โดยศีลภาวนาเด่นที่สุด ส่วนกายภาวนาและจิตตภาวนายังควรได้รับการส่งเสริม ขณะที่องค์กรแห่งความสุขอยู่ในระดับมาก โดย Happy Soul เด่นที่สุด และ Happy Money ต่ำที่สุด ผลเชิงคุณภาพช่วยอธิบายว่า ข้อจำกัดด้านอัตรากำลัง ภาระงาน และการพัฒนาคุณธรรมอย่างเป็นระบบเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ควรนำไปพิจารณาในการออกแบบแนวทางพัฒนาองค์กร

2. กระบวนการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งเสริมการทำงานอย่างมีคุณภาพและมีความสุข

ข้อมูลเชิงคุณภาพสะท้อนว่าองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นยังให้น้ำหนักกับผลสัมฤทธิ์ตามตัวชี้วัดมากกว่าการพัฒนาความสุขของบุคลากรอย่างเป็นระบบ จึงสังเคราะห์ BUDDHIST-HRM Model เป็นกระบวนการ 5 ขั้น ได้แก่ 1) Buddhist Learning การสร้างความเข้าใจหลักพุทธธรรมเพื่อประยุกต์ใช้ในการทำงาน 2) Understanding Mind Development การพัฒนาจิตใจและสมรรถนะผ่านการเจริญสติและการพัฒนาตามสายงาน 3) Development of Happy Workplace Culture การสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งความสุขด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 4) Dharma Leadership การพัฒนาผู้นำให้บริหารงานด้วยคุณธรรม ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วม และ 5) Holistic Integration of Buddhist Principles into HRM การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการสรรหา การพัฒนา การประเมินผล และการสร้างแรงจูงใจ กระบวนการดังกล่าวทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมจากข้อค้นพบเชิงคุณภาพไปสู่แนวทางการพัฒนาองค์กร

3. แนวทางการยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธบูรณาการสำหรับการขับเคลื่อนองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น สู่องค์กรแห่งความสุข

ผู้วิจัยสังเคราะห์แนวทางการยกระดับประสิทธิภาพตามหลักภาวนา 4 เป็น 4 มิติ โดยเชื่อมโยงกับปัญหาที่ค้นพบจากข้อมูล ได้แก่ มิติด้านกายภาวนา เน้นการจัดอัตรากำลัง กระจายภาระงาน ปรับสภาพแวดล้อม และสร้างสมดุลชีวิตกับการทำงาน มิติด้านศีลภาวนา เน้นธรรมาภิบาล ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการใช้สังคหวัตถุ 4 เพื่อสร้างความสัมพันธ์และลดความขัดแย้ง มิติด้านจิตตภาวนา เน้นการพัฒนาสติ สมาธิ และความมั่นคงทางอารมณ์ และมิติด้านปัญญาภาวนา เน้นการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การจัดการความรู้ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้ง 4 มิติ จึงทำหน้าที่เป็นแนวทางเชิงปฏิบัติที่ตอบสนองต่อข้อจำกัดด้านภาระงาน อัตรากำลัง การพัฒนาคุณธรรม และความสุขในการทำงาน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ สู่องค์กรแห่งความสุข” มีประเด็นสำคัญที่ นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. สภาพการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับประสิทธิภาพองค์กร ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการจัดหาทรัพยากรมนุษย์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ (Strategic HRM) ที่มองว่าบุคลากร คือ “ทุนมนุษย์” (Human Capital) อันเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนองค์กร ในเชิงทฤษฎีผลลัพธ์นี้สนับสนุนแนวคิดการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ที่เน้นการคัดเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับลักษณะงาน (Taylor, F. W., 1911) และการจัดระบบงานอย่างมีประสิทธิภาพ (Fayol, H., 1967) รวมถึงการบริหารงานบุคคลอย่างเป็นระบบส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิผลองค์กร (ชนิศา หาญสมบุญ และกรเอก กาญจนาโภคิน, 2563) นอกจากนี้ ในมิติพฤติกรรมศาสตร์ ยังสนับสนุนทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations) ของ เอตัน เมโย ที่ชี้ว่าความรู้สึกได้รับการยอมรับและการมีส่วนร่วม มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการทำงานมากกว่าปัจจัยด้านวัตถุ (Elton, M., 1933)

2. การบูรณาการหลักภาวนา 4 สู่ความรู้ใหม่ กระบวนการประยุกต์หลักภาวนา 4 อยู่ในระดับมาก โดยด้านศีลภาวนามีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อธิบายได้ตามแนวคิดที่ว่าภาวนา 4 เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์องค์รวมทั้งด้านกาย พฤติกรรม จิตใจ และสติปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2555) ในมุมมองการบริหารศีลภาวนาทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการลดต้นทุนทางการบริหาร โดยลดทอนปัญหาการทุจริตและความขัดแย้งในองค์กรสาธารณะ ส่วนปัญญาภาวนาที่มีค่าเฉลี่ยสูงเป็นลำดับสอง อันสอดคล้องกับ ภูษณิศา วรสายัณห์ ที่วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลตามหลักภาวนา 4 ของผู้บริหารโรงเรียน ขยายโอกาสทางการศึกษา (ภูษณิศา วรสายัณห์, 2563) และถนอมขวัญ อยู่สุข ที่วิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน ที่พบว่า การประยุกต์หลักพุทธธรรมสามารถส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารและการพัฒนาบุคลากร (ถนอมขวัญ อยู่สุข, 2563) ทั้งนี้ ผลการศึกษาครั้งนี้ แตกต่างจาก งานวิจัยของ Ngamsompark, P. & Pooripakdee, S. ซึ่งพบว่า การประยุกต์หลักพุทธธรรม ไม่ส่งผลทางตรงต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากร แต่ส่งผลทางอ้อมผ่านความพึงพอใจในการทำงาน ความผูกพันต่อองค์กร พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร และการลดภาวะหมดไฟในการทำงาน ทั้งนี้ ความแตกต่างดังกล่าวอาจเกิดจากบริบทของการวิจัย โดยงานของ Ngamsompark, P. & Pooripakdee, S. ได้ศึกษาในองค์กรขนาดใหญ่ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์เชิงผลประกอบการ (Ngamsompark, P. & Pooripakdee, S., 2020) ขณะที่การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีพันธกิจหลักด้านการบริการสาธารณะและการสร้างประโยชน์แก่ประชาชน จึงทำให้การประยุกต์หลักภาวนา 4 สามารถสะท้อนผลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างชัดเจนยิ่งกว่า

ข้อค้นพบที่เป็นความรู้ใหม่จากการศึกษาครั้งนี้ คือ การสกัดได้ตัวแบบ “PHAVANA-HAPPY ORGANIZATION MODEL” ซึ่งชี้ให้เห็นว่าภาวนา 4 สามารถแปลงเป็นตัวแบบการบริหารบุคคลเชิงพุทธ (Buddhist HRD) ได้อย่างเป็นระบบ โดย กายภาวนา (Happy Body), ศีลภาวนา (Happy Soul/Society), จิตตภาวนา (Happy Heart) และปัญญาภาวนา (Happy Brain) ซึ่งก้าวข้ามข้อจำกัดของแนวคิดตะวันตกที่มักแยกแต่ละมิติออกจากกัน

3. การขับเคลื่อนองค์กรแห่งความสุขและแรงจูงใจบริการสาธารณะ ผลการวิจัยพบว่า ด้าน Happy Soul มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ขณะที่ Happy Money มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด สอดคล้องกับแนวคิด องค์กรแห่งความสุข (Happy Workplace) ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคลากรในทุกมิติ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ เพื่อให้เกิดความสุขในการทำงานและเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร (ชาญวิทย์ วสันต์ธนารัตน์, 2559) และงานวิจัยของ พิกุล พุ่มช้าง และปริญญา มีสุข ที่วิจัยเรื่อง การวิเคราะห์องค์ประกอบการเป็นองค์กรแห่งความสุขของสถาบันการศึกษาไทย และ ยุพาวรรณ ทองตะนุนาม และคณะที่วิจัยเรื่อง ปัจจัยพัฒนาองค์กรแห่งความสุข (ภาครัฐ) การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ พบว่า ความสุขด้านจิตใจและความผูกพันส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน (พิกุล พุ่มช้าง และปริญญา มีสุข, 2560); (ยุพาวรรณ ทองตะนุนาม และคณะ, 2558) และการที่ Happy Soul มีคะแนนสูงสุดยังสนับสนุนแนวคิด Public Service Motivation (PSM) อย่างเด่นชัด ซึ่งอธิบายว่าบุคลากรภาครัฐมี

แรงขับเคลื่อนภายในจากความต้องการรับใช้สังคมมากกว่าผลตอบแทนทางวัตถุ (Perry, J. L. & Wise, L. R., 1990) ถึงแม้ด้าน Happy Money จะต่ำอันเป็นข้อจำกัดเชิงโครงสร้างระบบราชการไทย แต่องค์กรยังคงรักษาประสิทธิภาพไว้ได้ด้วยการยกระดับความสุขทางจิตวิญญาณและทุนสังคม (Social Capital) ผ่าน Happy Heart และ Happy Society เข้าทดแทน

จากงานวิจัยผู้วิจัยได้สังเคราะห์โดยเห็นว่า การใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี ทำให้ผลวิจัยมีความสมบูรณ์สูง ข้อมูลเชิงปริมาณช่วยยืนยันภาพรวม ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ช่วยสร้างการยอมรับและได้ตัวแบบที่ปฏิบัติได้จริง จุดด้อย งานวิจัยนี้เน้นศึกษาเฉพาะ อปท. ในอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีบริบททางวัฒนธรรมเชิงพุทธเฉพาะตัว การนำผลการวิจัยไปใช้แพร่หลาย ในบริบทเขตเมืองใหญ่หรือพื้นที่พหุวัฒนธรรมอาจได้ผลลัพธ์ที่แตกต่างออกไป ปัญหาอุปสรรค: พบข้อจำกัดเชิงโครงสร้างหน่วยงาน ได้แก่ ภาระงานที่เพิ่มขึ้นจากนโยบายส่วนกลาง จำนวนบุคลากรไม่เพียงพอ ความไม่ต่อเนื่องของงบประมาณพัฒนาบุคลากร และการขาดเครื่องมือประเมินผลด้านคุณธรรมที่เป็นรูปธรรม แนวทางการนำไปประยุกต์ใช้: ควรนำ “PHAVANA-HAPPY ORGANIZATION MODEL” ไปบรรจุในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร โดยปรับกิจกรรมพัฒนาบุคลากรให้เน้นเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างสมดุลชีวิต และพัฒนาระบบประเมินผลงานที่บูรณาการทั้ง “ผลสัมฤทธิ์ของงาน (KPIs)” ควบคู่กับ “พฤติกรรมเชิงคุณธรรม (Core Competencies)”

องค์ความรู้ใหม่

จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ เรียกว่า “PHAVANA-HAPPY ORGANIZATION MODEL” โดยมีโครงสร้างแบบปัจจัยนำเข้า-กระบวนการ-ผลลัพธ์ กล่าวคือ ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ การพัฒนาตามหลักภาวนา 4 ภาวะผู้นำเชิงพุทธ และการมีส่วนร่วมของเครือข่าย กระบวนการ คือ การนำองค์ประกอบดังกล่าวไปบูรณาการกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตั้งแต่การสรรหา การพัฒนา การประเมินผล การสร้างแรงจูงใจ และการพัฒนาความก้าวหน้า ส่วนผลลัพธ์ คือ Achievement and Happiness Organization ดังนั้น ความใหม่ของโมเดลอยู่ที่การเชื่อมหลักภาวนา 4 ซึ่งเป็นกรอบพัฒนามนุษย์ เข้ากับกลไกการบริหารและภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ

การนำโมเดลไปใช้สามารถดำเนินการเป็นลำดับ คือ 1) ประเมินปัญหาและความต้องการของบุคลากร 2) ออกแบบกิจกรรมตามภาวนา 4 ให้สอดคล้องกับปัญหา 3) พัฒนาผู้นำให้เป็นแบบอย่างด้านคุณธรรม 4) เปิดพื้นที่ให้บุคลากรและเครือข่ายมีส่วนร่วม 5) บูรณาการกิจกรรมเข้ากับระบบ HRM และ 6) ประเมินผลทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ คุณธรรม สุขภาวะ และความสุข เพื่อนำผลกลับมาปรับปรุงกระบวนการอย่างต่อเนื่อง P = Physical Development (กายภาวนา) การพัฒนาคุณภาพชีวิต สุขภาวะ และสภาพแวดล้อมในการทำงาน H = Human Relationship Development (ศีลภาวนา) การพัฒนาความสัมพันธ์ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมองค์กร; A = Awareness Development (จิตตภาวนา) การพัฒนาสติ สมาธิ และความมั่นคงทางอารมณ์ V = Visionary Wisdom Development (ปัญญาภาวนา) การพัฒนาปัญญา การคิดวิเคราะห์ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต A = Administration by Buddhist Leadership การบริหารงานด้วยภาวะผู้นำเชิงพุทธ; N = Network Participation การมีส่วนร่วมของบุคลากรและเครือข่ายทุกภาคส่วน และ A = Achievement and Happiness Organization ผลลัพธ์ที่มุ่งสู่องค์กรแห่งความสุขที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ภาพที่ 1 การบูรณาการหลักภาวนา 4 กับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อสร้างองค์กรแห่งความสุขอย่างยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้ สะท้อนให้เห็นว่า การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นจะเกิดประสิทธิภาพและส่งเสริมความสุขในการทำงานได้อย่างยั่งยืน เมื่อบูรณาการหลักภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา เข้ากับกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นระบบ ทั้งด้านการสรรหา การพัฒนา การประเมินผล การสร้างแรงจูงใจ และการพัฒนาความก้าวหน้าในสายงาน ภายใต้ภาวะผู้นำเชิงพุทธและการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกระดับ ซึ่งไม่เพียงช่วยยกระดับสมรรถนะและผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน แต่ยังส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สุขภาวะ และความสุขในการทำงานของบุคลากร อันนำไปสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุขที่มีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืน ดังนั้น ในเชิงนโยบายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดนโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวนา 4 เป็นส่วนหนึ่งของแผนยุทธศาสตร์ขององค์กร ควรสนับสนุนงบประมาณสำหรับกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม และสุขภาวะของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ควรพัฒนาผู้บริหารให้มีภาวะผู้นำเชิงพุทธและสามารถเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมในองค์กร ในเชิงปฏิบัติการ ควรจัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากรตามหลักภาวนา 4 โดยเชื่อมโยงกับภารกิจและปัญหาจริงของหน่วยงาน ส่งเสริมกิจกรรมองค์กรแห่งความสุขและการสร้างสมดุลชีวิตการทำงาน พัฒนาระบบประเมินผลบุคลากรที่คำนึงถึงทั้งผลสัมฤทธิ์และคุณธรรมจริยธรรม และส่งเสริมกิจกรรมองค์กรแห่งความสุขและการสร้างสมดุลชีวิตกับการทำงาน โดยประเมินผลทั้งด้านสุขภาวะและความพึงพอใจ สำหรับการวิจัยในอนาคต ควรศึกษาการพัฒนาโมเดลภาวนา 4 PHAVANA-HAPPY ORGANIZATION MODEL ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบริบทแตกต่างกันในระดับประเทศ พัฒนาตัวชี้วัดองค์กรแห่งความสุขตามแนวพระพุทธศาสนาที่สามารถประเมินผลได้อย่างเป็นรูปธรรม ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อทดลองใช้ PHAVANA-HAPPY ORGANIZATION MODEL และติดตามผลในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

ชนิศา หาญสมบุญ และกรเอก กาญจนาโภคิน. (2563). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรในการทางพิเศษแห่งประเทศไทย. วารสารศิลปการจัดการ, 4(1), 46-58.

ชาญวิทย์ วสันต์ธนารัตน์. (2559). มาสร้างองค์กรแห่งความสุขกันเถอะ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แอทโฟร์ พริ้นท์ จำกัด.

ณัฐพล อินธิแสง. (2564). อิทธิพลของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มีต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 1(1), 41-55.

ถนอมขวัญ อยู่สุข. (2563). การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2555). พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. (พิมพครั้งที่ 32). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ผลิธัมม์.

พิกุล พุ่มช้าง และปริญญา มีสุข. (2560). การวิเคราะห์องค์ประกอบการเป็นองค์กรแห่งความสุขของสถาบันการศึกษาไทย. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University สาขามนุษย ศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ, 10(2), 647-663.

ภูษณิศา วรสายัณห์. (2563). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัล ตามหลักภาวนา 4 ของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาชลบุรี เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ยุพาวรรณ ทองตะนุนาม และคณะ. (2558). ปัจจัยพัฒนาองค์กรแห่งความสุข (ภาครัฐ): การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ. วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ, 9(1), 52-62.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2567). แนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2566 - 2570. เรียกใช้เมื่อ 18 กันยายน 2568 จาก https://shorturl.asia/EYe68

Armstrong, M. & Taylor, S. (2020). Armstrong's Handbook of Human Resource Management Practice. London: Kogan Page Publishers.

Dessler, G. (2020). Human Resource Management Fundamentals. New York: Pearson.

Elton, M. (1933). The human problems of an industrial civilization. New York: Viking Press.

Fayol, H. (1967). General and industrial management. London: Pitman.

International Labour Organization. (2023). World employment and social outlook 2023: The value of essential work. Geneva: The Publications Production Unit (PRODOC).

Ngamsompark, P. & Pooripakdee, S. (2020). The influence of buddhist principles on organizational administration of the state enterprise which received excellence management award and having the number one income in the country. Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology, 5(8), 189-205.

Perry, J. L. & Wise, L. R. (1990). The Motivational Bases of Public Service. Public Administration Review, 50(3), 367-373.

Robbins, S. P. et al. (2019). Organizational Behavior. (18th ed.). New York: Pearson.

Taylor, F. W. (1911). The Principles of Scientific Management. New York: Harper & Brothers.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 33-43

บทความวิจัย

แนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2*

ADMINISTRATION APPROACHES FOR DIGITAL ORGANIZATION IN SCHOOLS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE BANGKOK 2

จักภัทสรัณย์ ไตรรัตน์[1*], วราภรณ์ ไทยมา[1], ภัทราวดี มากมี[2]
Chakkaphatsaran Trirut[1*], Waraporn Thaima[1], Pattrawadee Makmee[2]
[1]วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
[1]Faculty of Graduate College of Management, Sripatum University, Bangkok, Thailand
[2]คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี ประเทศไทย
[2]Faculty of Education, Burapha University, Chonburi, Thailand
*Corresponding author E-mail: chakkaphatsaran.trai@gmail.com
*Tel: 061-916-9463

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบของการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 2) ศึกษาปัจจัยการบริหารที่ทำนายการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 3) พัฒนาแนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธีพหุระยะ ใน 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบของการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา โดยศึกษาเอกสารเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน ระยะที่ 2 ศึกษาปัจจัยทางการบริหารที่ทำนายการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 246 คน โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน และระยะที่ 3 พัฒนาแนวทางการบริหารโดยการสนทนากลุ่ม กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง และประเมินแนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสมการถดถอยพหุคูณ ด้วยวิธี Enter ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบของการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา มี 5 องค์ประกอบ คือ 1) การเปลี่ยนแปลงดิจิทัล 2) ภาวะผู้นำดิจิทัล 3) วัฒนธรรมดิจิทัล 4) การเน้นผู้รับบริการเป็นสำคัญ และ 5) การสร้างเครือข่ายดิจิทัล 2) ปัจจัยการบริหารส่งผลต่อการเป็นองค์กรดิจิทัล ในสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ 2) ด้านการจัดการวิกฤต และ 3) ด้านพฤติกรรมการมุ่งผลสัมฤทธิ์ และ 3) ผลการประเมินแนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา ทั้ง 4 ด้าน คือ 1) อรรถประโยชน์ 2) ความเป็นไปได้ 3) ความเหมาะสม และ 4) ความถูกต้อง อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: แนวทางการบริหาร, องค์กรดิจิทัล, สถานศึกษา,

*Received July 26, 2026; Revised August 17, 2026; Accepted September 4, 2026

Abstract

This research aimed to: 1) Study the components of digital organization in schools under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2, 2) Examine administrative factors predicting digital organization in educational institutions under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2, and 3) Develop administrative guidelines for digital organization in educational institutions under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2. A multiphase mixed-methods research design was conducted in three phases. Phase 1 involved studying the components of digital organization through a review of relevant literature, principles, concepts, theories, and research, alongside interviews with 7 experts. Phase 2 examined administrative factors predicting digital organization among a sample of 246 participants selected via multi-stage random sampling. Phase 3 developed and evaluated the administrative guidelines through a focus group discussion with 12 experts selected via purposive sampling. Data were analyzed using mean, standard deviation, and multiple regression analysis using the Enter method. The findings revealed that: 1) Digital organization in educational institutions comprised five components: digital transformation, digital leadership, digital culture, service-recipient focus, and digital networking; 2) Administrative factors significantly predicted digital organization in educational institutions at the .05 level across all three aspects: inspirational motivation, crisis management, and achievement-oriented behavior; and 3) The evaluation results of the administrative guidelines for digital organization across all four standards-utility, feasibility, propriety, and accuracy-were at a high level.

Keywords: Management Approach, Digital Organization, Educational Institution

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 มีเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศ ในระยะ 5 ปี (2566 - 2570) เกี่ยวกับการพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่ซึ่งเป็นโลกดิจิทัล ประกอบกับมิติภาคการผลิตและบริการ เป้าหมายในหมุดหมายที่ 6 ไทยเป็นศูนย์กลางด้านดิจิทัลและอุตสาหกรรม จะเป็นนโยบายผลักดันให้ประเทศมีการพัฒนาบุคลากรเพื่อให้ทันกับยุคดิจิทัล ในฐานะที่สถานศึกษาเป็นหน่วยงานการผลิตจึงต้องเตรียมความพร้อมในการปรับสถานศึกษาสู่องค์กรดิจิทัลดังกล่าว การพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรดิจิทัลจึงมีความจำเป็นและมีความสำคัญในยุคดิจิทัลและเพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ดังกล่าว องค์กรดิจิทัลช่วยให้สถานศึกษาตอบสนองกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก รวมถึงความต้องการของผู้รับบริการ ช่วยบริการให้เกิดความรวดเร็ว ทันเวลา ทันเหตุการณ์ สร้างความสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ที่มาติดต่อใช้บริการ ผู้บริหารตัดสินใจได้อย่างรวดเร็ว ที่สำคัญเป็นกลยุทธ์ในการสร้างความได้เปรียบองค์กรอื่นๆ ขณะเดียวกันองค์กรดิจิทัลช่วยให้การบริหารงานและการปฏิบัติงานในสถานศึกษาเกิดความคล่องตัว รวดเร็วเกิดประสิทธิภาพ รวมทั้งมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานและความพึงพอใจของผู้รับบริการ (ปุณณิฐฐา มาเชค, 2565)

จากความสำคัญขององค์กรดิจิทัลดังกล่าว การขับเคลื่อนสถานศึกษาสู่องค์กรดิจิทัล จึงนับเป็นโอกาสสำคัญของผู้บริหารในการยกระดับองค์กร แต่สภาพความเป็นจริงการพัฒนาองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษาจะประสบผลสำเร็จเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ที่มาสนับสนุน โดยเฉพาะปัจจัยด้านการบริหารซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กรดิจิทัล การสร้างแรงบันดาลใจให้แก่บุคลากรถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยผลักดันให้การดำเนินงาน

ขององค์กรประสบความสำเร็จ เนื่องจากสามารถกระตุ้นให้บุคลากรทำงานอย่างทุ่มเท เกิดความท้าทายในการทำงาน มีทัศนคติเชิงบวก และร่วมมือกันปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างพลังของทีมงานและทำให้บุคลากรรู้สึกมีคุณค่าในบทบาทของตนเอง ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กรเกิดประสิทธิภาพและสามารถพัฒนาองค์กรสู่การเป็นองค์กรดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิผล (Bass, B. M. & Riggio R. E., 2006)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีนโยบายและแนวทางในการพัฒนาการศึกษาโดยใช้ระบบเทคโนโลยีดิจิทัล ในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการศึกษาให้ทันสมัย นำระบบดิจิทัลเข้ามาต่อยอดและพัฒนาองค์ความรู้ รวมถึงใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมให้ผู้เรียนและบุคลากรสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมและทั่วถึง อีกทั้งนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด แต่อย่างไรก็ตาม จากรายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ประจำปีการศึกษา 2566 พบว่า มีสิ่งที่ควรดำเนินการปรับปรุงและพัฒนา ได้แก่ ระบบการบริหารงานของโรงเรียนในสังกัดยังต้องได้รับการยกระดับให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ครูและบุคลากรทางการศึกษาควรได้รับการพัฒนาทักษะและความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพให้สอดคล้องกับยุคสมัย ขาดการจัดระบบเทคโนโลยีดิจิทัลที่ชัดเจนเพื่อใช้ในการสนับสนุนการบริหารงานและการจัดการเรียนรู้ รวมถึงการพัฒนาสถานศึกษาต้นแบบเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งเป็นภารกิจสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา ในการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและระบบดิจิทัลในกระบวนการดำเนินงานของสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม จัดให้มีระบบการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน และส่งเสริมให้เกิดการคิดค้นและนำนวัตกรรมมาใช้ในโรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2, 2567)

จากนโยบายและปัญหาดังกล่าว ทำให้หน่วยงานของรัฐจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมในการเปลี่ยนผ่านสู่องค์กรดิจิทัล รวมทั้งพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรให้มีกรอบความคิดและทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินงาน เนื่องจากหากไม่มีการบริหารจัดการที่เหมาะสม อาจทำให้องค์กรไม่สามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้สนใจที่จะศึกษาแนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 เพื่อนำผลการวิจัยไปพัฒนาปัจจัยการบริหารและปรับปรุงสถานศึกษาให้ก้าวสู่การเป็นองค์กรดิจิทัลตามเป้าหมายและนโยบายของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2
2. เพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารที่ทำนายการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2
3. เพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง แนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ดำเนินการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบของการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา ใช้เกณฑ์การคัดเลือกองค์ประกอบการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษาที่มีนักวิชาการเกินกึ่งหนึ่งขึ้นไป แล้วจึงนำแนวคิดจากนักวิชาการมาสรุปและกำหนดเป็นนิยามศัพท์เฉพาะ

เครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยนำนิยามศัพท์มาสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลผู้ถูกสัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา เป็นคำถามกึ่งโครงสร้าง โดยแบบสัมภาษณ์รายข้อมีค่าดัชนี IOC (Item- Objective Congruence Index) ตั้งแต่ 0.80 - 1.00 ขึ้นไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงเป็นข้อความ วิเคราะห์เนื้อหาและสรุปผล เพื่อสร้างเครื่องมือแบบสอบถามในระยะที่ 2

ระยะที่ 2 การศึกษาปัจจัยการบริหารที่ทำนายการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพฯ เขต 2 จำนวน 6,230 คน จากทั้งหมด 52 แห่ง ในปีการศึกษา 2567 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้การกำหนดขนาดของ Hair, J. F. et al. ซึ่งได้กำหนดให้มีขนาดเท่ากับ 5 - 20 เท่าของตัวแปร (Hair, J. F. et al., 2010) ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ตัวแปรย่อย 41 ตัวแปร และเลือกใช้ขนาด 6 เท่าของตัวแปรสังเกตได้ จึงได้กลุ่มตัวอย่าง 246 คน

เครื่องมือในการวิจัย จัดทำเป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบ Checklist ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยการบริหารที่ทำนายการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา แบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามวิธีของ Likert, R. โดยแบบสัมภาษณ์รายข้อมีค่าดัชนี IOC (Item-Objective Congruence Index) ตั้งแต่ 0.80 - 1.00 ขึ้นไป ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ 0.97 (Likert, R., 1967)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 246 ฉบับ ได้กลับคืน 236 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 95.93

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม นำข้อมูลที่รวบรวมได้ และตรวจให้คะแนนแล้ว ไปวิเคราะห์ตามวิธีการทางสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ แบบสอบถาม 1) วิเคราะห์ด้วยการหาค่าร้อยละ แบบสอบถาม 2) วิเคราะห์ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมุติฐานด้วยค่าสถิติ ดังนี้

สมมุติฐานข้อที่ 1 ทดสอบค่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับองค์กรดิจิทัล ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน การแปลความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา (Pearson, K., 1895) พิจารณาค่าสัมประสิทธ์สหสัมพันธ์กับเกณฑ์ ดังนี้ สูงกว่า 0.90 มีความสัมพันธ์ในระดับสูงมาก 0.71 - 0.90 มีความสัมพันธ์ในระดับสูง 0.30 - 0.70 มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ต่ำกว่า 0.30 มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ 0.00 ไม่มีความสัมพันธ์กัน (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2560)

สมมุติฐานข้อที่ 2 ทดสอบปัจจัยการบริหารที่ทำนายการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับองค์กรดิจิทัลด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ตามสมมุติฐานข้อที่ 1 และทดสอบสมมุติฐานข้อที่ 2 ด้วยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ วิธี Enter เพื่อหาปัจจัยการบริหารที่สามารถพยากรณ์การเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา เพื่อนำผลไปใช้กำหนดแนวทางพัฒนาในขั้นตอนต่อไป

ระยะที่ 3 การพัฒนาแนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

ผู้วิจัยจัดทำร่างแนวทางการบริหาร และคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 คน มาร่วมอภิปรายสนทนากลุ่มให้แนวปฏิบัติเกี่ยวกับแนวทางการบริหาร โดยการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิใช้การเลือกแบบ ใช้เกณฑ์คุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่ง คือ 1) จบปริญญาเอกทางสาขาการบริหารการศึกษา 2) เป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลด้านการสร้างนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัล 3) เป็นอาจารย์ผู้สอนในมหาวิทยาลัยด้านการบริหารการศึกษาหรือการบริหารจัดการนวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัล และทำการสังเคราะห์ข้อมูล (Synthesis) ที่ได้จากการสนทนากลุ่ม

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินแนวทางการบริหาร โดยพิจารณาจากมาตรฐานการประเมินทางการศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ มาตรฐานด้านอรรถประโยชน์ มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ มาตรฐานด้านความเหมาะสม และมาตรฐานด้านความถูกต้อง (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2560) เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale)

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่ออธิบายและแปลผลข้อมูลจากการประเมินแนวทางฯ ทั้ง 4 ด้าน โดยใช้เกณฑ์การแปลผล ดังนี้ ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 4.50 - 5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 - 4.49 หมายถึง ระดับมาก ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 2.50 - 3.49 หมายถึง ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 1.50 - 2.49 หมายถึง ระดับน้อย ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 1.00 - 1.49 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง แนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีผลการวิจัย ดังนี้ 1) องค์ประกอบของการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มี 5 องค์ประกอบ แต่ละองค์ประกอบมีข้อย่อย ดังนี้ 1) การเปลี่ยนแปลงดิจิทัล มีข้อย่อย 8 ข้อ 2) ภาวะผู้นำดิจิทัล มีข้อย่อย 11 ข้อ 3) วัฒนธรรมดิจิทัล มีข้อย่อย 6 ข้อ 4) การเน้นผู้รับบริการเป็นสำคัญ มีข้อย่อย 9 ข้อ และ 5) การสร้างเครือข่ายดิจิทัล มีข้อย่อย 7 ข้อ รวมทุกองค์ประกอบมีข้อย่อย 41 ข้อ ซึ่งได้มาจากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน พบว่า ทุกองค์ประกอบมีความถี่เท่ากันและสอดคล้องกับหลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) ปัจจัยการบริหารที่ทำนายการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีผล ดังนี้

1. ปัจจัยการบริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) = .849 และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษาแต่ละด้าน พบว่า 1) ปัจจัยการบริหารด้านการสร้างแรงบันดาลใจมีความสัมพันธ์กับการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา ในระดับสูง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) = .755 2) ปัจจัยการบริหารด้านการจัดการวิกฤตมีความสัมพันธ์กับการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา ในระดับสูง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) = .791 3) ปัจจัยการบริหารด้านพฤติกรรมการมุ่งผลสัมฤทธิ์มีความสัมพันธ์กับการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา ในระดับสูง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) = .828 ดังแสดงผลในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ตัวแปร	X1	X2	X3	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y
X1	1.00	.861**	.737**	.742**	.702**	.683**	.715**	.705**	.755**
X2		1.00	.818**	.778**	.750**	.741**	.729**	.725**	.791**
X3			1.00	.867**	.800**	.810**	.726**	.704**	.828**

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (ต่อ)

ตัวแปร	X1	X2	X3	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y
Y1				1.00	.896**	.821**	.798**	.798**	.913**
Y2					1.00	.857**	.858**	.837**	.944**
Y3						1.00	.867**	.845**	.934**
Y4							1.00	.943**	.956**
Y5								1.00	.947**
X									.849**

** มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ปัจจัยการบริหารส่งผลต่อการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ (X1) ด้านการจัดการวิกฤต (X2) และ ด้านพฤติกรรมการมุ่งผลสัมฤทธิ์ (X3) ดังแสดงผลในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ ด้วยวิธีการคัดเลือกแบบนำตัวแปรเข้าทั้งหมด (Multiple Regression-Enter Method)

ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรดิจิทัล	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients			Collinearity Statistics	
	B	Std.Error	Beta	t	p	Tolerance	VIF
ค่าคงที่	.176	.165					
X1	.225	.069	.218	3.277	.001*	.256	3.910
X2	.196	.088	.174	2.230	.027*	.185	5.400
X3	.532	.060	.524	8.896	.000*	.326	3.064
Durbin-Watson	1.666						

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผู้วิจัยนำมาสร้างเป็นสมการพยากรณ์ ได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ $\hat{Y}$ = .176 + .532 (X3) + .225 (X1) + .196 (X2)

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน $\hat{Z}_Y$ = $.524Z_{X3}$ + $.218Z_{X1}$+ $.174Z_{X2}$

3. แนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา ประกอบด้วย 8 ด้าน คือ การสร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากร วิเคราะห์ความต้องการของบุคลากร วางแผนเลือกวิธีการสร้างแรงบันดาลใจและเป็นที่ปรึกษาแก่บุคลากร มอบอำนาจและความรับผิดชอบ ให้อิสระในการทำงาน โดยผู้บริหารควบคุมดูแลอยู่ห่าง ๆ คอยอำนวยความสะดวกในการทำงานแก่บุคลากร สร้างบรรยากาศแห่งความเชื่อมั่น ไว้วางใจ ความรัก และความผูกพันในงานแก่บุคลากร กระตุ้นให้บุคลากรทำงานเต็มความสามารถและสร้างความท้าทายที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคลตามความสนใจหรือความถนัด ให้การยอมรับ ชื่นชมกับความสำเร็จของบุคลากร และให้รางวัล

การจัดการวิกฤตในสถานศึกษา ผู้บริหารและบุคลากรร่วมกันวิเคราะห์ SWOT เพื่อวางแผนป้องกันลดความเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาต่าง ๆ สื่อสารการดำเนินงานต่าง ๆ กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างสม่ำเสมอ ชัดเจน ตรงไปตรงมา ผู้บริหารปรับโครงสร้างของสถานศึกษาให้ยืดหยุ่น ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก ขจัดสิ่งรบกวนหรือ

ปัญหาเพื่อลดความสูญเสียและความรุนแรงที่มีผลกระทบต่อบุคลากร แก้ปัญหาวิกฤตให้ทันท่วงที แม่นยำ และเสมอต้นเสมอปลาย โดยเน้นปัญหาสำคัญที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ ความเป็นอยู่ และความปลอดภัยของบุคลากร รวมถึงจัดการและควบคุมความเสี่ยง โดยกำกับติดตามการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพ

การส่งเสริมพฤติกรรมการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ผู้บริหารและบุคลากรร่วมกันวางแผนกลยุทธ์ กำหนดนโยบาย พันธกิจที่ชัดเจน มีเป้าหมายที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม มีตัวชี้วัดที่สามารถวัดได้ มุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานให้ดีหรือให้เกินมาตรฐานที่มีอยู่พยายามคิดหาแนวทาง วิธีการ เพื่อให้การดำเนินงานสำเร็จตามเป้าหมาย และมีประสิทธิภาพ ดำเนินงานโดยเน้นคุณภาพของงานและมีการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง ปรับปรุงการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ ปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมในการทำงานให้เอื้อต่อผลสำเร็จของงาน พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อก้าวไปสู่ความเป็นมืออาชีพ กระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้เพื่อนร่วมงานเกิดความมุ่งมั่นเพื่อทำงานให้สำเร็จตามมาตรฐานที่กำหนด

การเปลี่ยนแปลงดิจิทัลในสถานศึกษา ผู้บริหารสร้างความตระหนักให้แก่บุคลากร เกี่ยวกับความสำคัญและประโยชน์ของเทคโนโลยีดิจิทัล วางแผนนำนวัตกรรม เทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการดำเนินงานต่าง ๆ ในองค์การ ปรับปรุงโครงสร้างขององค์กรให้เหมาะสม สอดคล้องกับเทคโนโลยีดิจิทัลที่นำมาใช้ เสริมสร้างความรู้ จรรยาบรรณ และทักษะการใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัลให้กับบุคลากรโดยการฝึกอบรม ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ ไลน์ เฟซบุ๊ก จัดการประชุมผ่านระบบ Zoom Meeting ใช้งานเอกสารอิเล็กทรอนิกส์แทนเอกสารกระดาษ ใช้งานระบบคลาวด์ ในการจัดเก็บเอกสารหรือข้อมูลภายในเก็บรักษาข้อมูลของผู้รับบริการ ให้ปลอดภัย และมีความเป็นส่วนตัว ผู้บริหารและบุคลากรร่วมกันประเมินผลการใช้งานซึ่งต้องส่งผลดีมากกว่าผลเสีย และคำนึงถึงความพึงพอใจของบุคลากรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นสำคัญ ปรับปรุงและพัฒนาระบบสารสนเทศดิจิทัลในองค์กรให้พร้อมใช้งานอยู่เสมอ

การเสริมสร้างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหาร เป็นต้นแบบหรือแบบอย่างในการนำระบบเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการทำงาน และให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการทำงาน สื่อสารวิสัยทัศน์และเป้าหมายในการทำงานแก่บุคลากรในองค์กรและบุคคลอื่นนอกองค์กรอย่างชัดเจนในหลากหลายช่องทาง ร่วมกันวางแผนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการทำงานทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ตามหลัก PDCA ผู้บริหารสามารถเป็นพี่เลี้ยงและให้คำปรึกษาแก่บุคลากรได้ และส่งเสริมให้บุคลากรฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการดำเนินงานและการจัดการเรียนการสอน ปรับปรุงกฎระเบียบในองค์กร เพื่อเอื้อต่อการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สร้างความเท่าเทียมและเปิดโอกาสให้ครูและนักเรียนทุกคนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลได้สะดวกรวดเร็ว และสามารถเข้าถึงขั้นตอนการใช้งานต่าง ๆ ได้อย่างง่ายดายที่สุด ร่วมกันตรวจสอบการทำงานตามแผนที่วางไว้และปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น

การส่งเสริมวัฒนธรรมดิจิทัลในสถานศึกษา บุคลากรควรให้ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เต็มใจยอมรับความเสี่ยง กล้าตัดสินใจ เปิดใจ ยอมรับการเปลี่ยนแปลง โดยเปิดรับแนวคิดใหม่ ๆ มาใช้ในการดำเนินงาน ทำงานเป็นทีมสามารถแลกเปลี่ยนตำแหน่งหน้าที่ในการทำงาน สามารถทดแทนกันได้ในกรณีที่ขาดหรือลา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และนำความเห็นที่แตกต่างมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานใช้ข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นความเป็นพลเมืองดิจิทัล

การส่งเสริมการเน้นผู้รับบริการเป็นสำคัญ บุคลากรร่วมมือร่วมใจทำงาน มีการรับรู้และมีมุมมองที่เหมือนกัน มีหัวใจบริการ มีอัธยาศัยดี มีจิตสำนึกต่อการให้บริการเป็นอย่างดีและมีความกระตือรือร้นค้นหากลยุทธ์หรือวิธีการที่จะสร้างความประทับใจให้แก่ผู้รับบริการ จัดระบบการให้บริการแบบเรียบง่าย ตรงต่อเวลา และรวดเร็ว เพื่อให้ผู้รับบริการสบายใจเมื่อมารับบริการ สามารถเข้าถึงง่าย บริการอย่างเป็นกันเอง รับฟังความคิดเห็นของผู้รับบริการอย่างสม่ำเสมอ และรักษาคำมั่นกับผู้รับบริการให้เกิดความมั่นใจในการรับบริการ ปรับปรุงระบบการบริการอยู่เสมอโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

การส่งเสริมการสร้างเครือข่ายดิจิทัล ผู้บริหารและบุคลากรร่วมกันวางแผนการสร้างเครือข่ายดิจิทัลร่วมกัน ตระหนักถึงผลประโยชน์ร่วมกัน มีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายดิจิทัล มีการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยใช้ช่องทางเทคโนโลยีดิจิทัล มีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน โดยมีกิจกรรมสื่อสารเชื่อมต่อคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ในการสืบทอดความเป็นเครือข่ายดิจิทัลสม่ำเสมอ

แนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา มีผลการประเมินทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) อรรถประโยชน์ 2) ความเป็นไปได้ 3) ความเหมาะสม และ 4) ความถูกต้อง อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านอรรถประโยชน์ รองลงมา คือ ด้านความเป็นไปได้ และด้านความถูกต้อง ตามลำดับ สำหรับรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านความเหมาะสม

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องแนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. องค์ประกอบของการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงดิจิทัล 2) ภาวะผู้นำดิจิทัล 3) วัฒนธรรมดิจิทัล 4) การเน้นผู้รับบริการเป็นสำคัญ และ 5) การสร้างเครือข่ายดิจิทัล ซึ่งสามารถอภิปรายได้ว่าองค์กรดิจิทัลจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายด้านรวมกัน ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับ Rathi. S. ที่สรุปว่าองค์ประกอบสำคัญขององค์กรดิจิทัล ได้แก่ ภาวะผู้นำดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงดิจิทัล และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ขณะเดียวกัน การเน้นผู้รับบริการเป็นสำคัญช่วยให้องค์กรสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างเหมาะสม รวดเร็ว และสร้างความพึงพอใจต่อการรับบริการ (Rathi. S., 2020) ซึ่งสอดคล้องกับ สุภาภรณ์ สีสุพรรณ์ และอจิรภาส์ เพียรขุนทด ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การปรับตัวเพื่อเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงเป็นองค์กรดิจิทัลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า เทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบบริการให้มีประสิทธิภาพและเข้าถึงผู้รับบริการได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายดิจิทัลยังช่วยเชื่อมโยงบุคลากรทั้งภายในและภายนอกองค์กรให้สามารถแลกเปลี่ยนความรู้และพัฒนาการดำเนินงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุภาภรณ์ สีสุพรรณ์ และอจิรภาส์ เพียรขุนทด, 2565) ซึ่งสอดคล้องกับ พงษ์ศิริ ไพรรุณ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบบริหารงานและการให้บริการประชาชนออนไลน์: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ที่ระบุว่าการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและเครือข่ายความร่วมมือช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและการพัฒนาองค์กรในยุคดิจิทัล (พงษ์ศิริ ไพรรุณ, 2565)

2. ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา พบว่า ทั้ง 3 ปัจจัย ได้แก่ การสร้างแรงบันดาลใจ การจัดการวิกฤต และพฤติกรรมการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเป็นไปตามสมมุติฐาน ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับ ปรีดี นุกุลสมปรารถนา ที่สรุปว่าการสร้างแรงบันดาลใจช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมของบุคลากรและทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น (ปรีดี นุกุลสมปรารถนา, 2565) ทั้งยังสอดคล้องกับ Hautala, T. M. ที่ระบุว่าการสร้างแรงบันดาลใจช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่น ขวัญกำลังใจ และความภาคภูมิใจในตนเองของบุคลากร ส่งผลให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกัน “การจัดการวิกฤต” นับเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้องค์กรบริหารทรัพยากรภายใต้ข้อจำกัด ควบคุมความเสี่ยงและแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงทีเพื่อความต่อเนื่องในการดำเนินงาน ผ่านการวางแผน การสื่อสาร และการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม (Hautala, T. M., 2006) ซึ่งสอดคล้องกับ Elsubbaugh, S. et al. ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง Preparation for crisis management: A proposed model and empirical evidence พบว่า การจัดการวิกฤตที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการวางแผน การสื่อสาร และการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม เพื่อลดผลกระทบ

ที่อาจเกิดขึ้นกับองค์กร นอกจากนี้ พฤติกรรมการมุ่งผลสัมฤทธิ์ยังช่วยขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุเป้าหมายผ่านการเน้นผลการปฏิบัติงาน การกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน และการประเมินผลอย่างเป็นระบบ (Elsubbaugh, S. et al., 2004)

3. ผลการศึกษาแนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 พบว่า แนวทางการบริหาร ประกอบด้วย 8 ด้าน ได้แก่ 1) การสร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากร 2) การจัดการวิกฤตในสถานศึกษา 3) การส่งเสริมพฤติกรรมการมุ่งผลสัมฤทธิ์ 4) การเปลี่ยนแปลงดิจิทัลในสถานศึกษา 5) การเสริมสร้างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหาร 6) การส่งเสริมวัฒนธรรมดิจิทัลในสถานศึกษา 7) การส่งเสริมการเน้นผู้รับบริการเป็นสำคัญ และ 8) การส่งเสริมการสร้างเครือข่ายดิจิทัล โดยผลการประเมินในด้านอรรถประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้อง อยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ โกสินทร์ พูลสวัสดิ์ และชนมณี ศิลานุกิจ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพปัญหาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนกลุ่ม 1 - 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 พบว่า การบริหารในยุคดิจิทัลควรมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วม และมีระบบติดตามประเมินผลที่ชัดเจน (โกสินทร์ พูลสวัสดิ์ และชนมณี ศิลานุกิจ, 2564) อีกทั้งสอดคล้องกับ สราวุฒิ นิ่มนวล และคณะ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบุรี ที่เน้นการพัฒนาระบบบริหารให้ทันสมัย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ และการประเมินผลเพื่อนำไปปรับปรุงการดำเนินงาน (สราวุฒิ นิ่มนวล และคณะ, 2565) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Linda R. E. et al. ที่กล่าวถึงการบริหารที่มีประสิทธิภาพควรส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดี การมีส่วนร่วมของบุคลากร การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการจัดระบบรางวัลที่เหมาะสม (Linda R. E. et al., 2004) รวมถึงสอดคล้องกับ Wren, D. A. & Bedeian, A. G. ที่เน้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม การจัดสภาพแวดล้อมการทำงานที่มีคุณภาพ และการกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน (Wren, D. A. & Bedeian, A. G., 2020)

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา

การสร้างแรงบันดาลใจ ส่งเสริมวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่ชัดเจนในเรื่องดิจิทัล กระตุ้นบุคลากรมีความมุ่งมั่นและความเข้าใจในความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงดิจิทัล จัดกิจกรรมและการสื่อสารที่สร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลง

การจัดการวิกฤต เตรียมแผนรับมือกับความเสี่ยงและปัญหาในยุคดิจิทัล ส่งเสริมความยืดหยุ่นและการปรับตัวขององค์กร ใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาอย่างรวดเร็ว

พฤติกรรมการมุ่งผลสัมฤทธิ์ สร้างวัฒนธรรมการทำงานที่เน้นผลลัพธ์และนวัตกรรม จัดให้มีการฝึกอบรมและสนับสนุนทักษะใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ให้รางวัลและการยกย่องพฤติกรรมที่สนับสนุนความเป็นองค์กรดิจิทัล

การเปลี่ยนแปลงดิจิทัล วางกลยุทธ์และแผนดำเนินการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในกระบวนการทำงาน จัดการกับความกลัวและอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการเปลี่ยนแปลง

ภาวะผู้นำดิจิทัล ผู้บริหารควรเป็นแบบอย่างในการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม ส่งเสริมความสามารถในการตัดสินใจบนข้อมูลและเทคโนโลยี พัฒนาทักษะความเป็นผู้นำในยุคดิจิทัลเพื่อสร้างแรงบันดาลใจแก่ทีมงาน

วัฒนธรรมดิจิทัล ส่งเสริมความเปิดกว้างและความร่วมมือในการใช้เทคโนโลยี สนับสนุนความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมองค์กร ปรับเปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดิจิทัล

การเน้นผู้รับบริการเป็นสำคัญ ใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีเพื่อเข้าใจและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ พัฒนาประสบการณ์ผู้ใช้ให้เป็นมิตรและสะดวกสบาย สื่อสารและรับฟังความคิดเห็นของผู้รับบริการเพื่อปรับปรุงบริการอย่างต่อเนื่อง

การสร้างเครือข่ายดิจิทัล เชื่อมต่อองค์กร ภาคส่วน และพันธมิตรผ่านโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ในชุมชนดิจิทัล ใช้เทคโนโลยีในการสร้างความร่วมมือและขยายโอกาสทางธุรกิจและการบริการ

ภาพที่ 1 แนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา

สรุปและข้อเสนอแนะ

องค์ประกอบของการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงดิจิทัล 2) ภาวะผู้นำดิจิทัล 3) วัฒนธรรมดิจิทัล 4) การให้บริการเป็นสำคัญ และ 5) การสร้างเครือข่ายดิจิทัล ซึ่งในทุกองค์ประกอบมีความถี่เท่ากับ 7 ปัจจัยทางการบริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกสูงกับการเป็นองค์กรดิจิทัล โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) = .849 นอกจากนี้ ได้เสนอแนวทางการบริหารเพื่อเสริมสร้างความเป็นองค์กรดิจิทัลทั้ง 8 ด้าน ได้แก่ การสร้างแรงบันดาลใจ การจัดการวิกฤต การส่งเสริมพฤติกรรมผลสัมฤทธิ์ การเปลี่ยนแปลงดิจิทัล ภาวะผู้นำดิจิทัล วัฒนธรรมดิจิทัล การเน้นผู้รับบริการเป็นสำคัญ และการสร้างเครือข่ายดิจิทัล ซึ่งผลการประเมินแนวทางนี้แสดงว่าทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่ได้ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านอรรถประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความถูกต้อง และด้านความเหมาะสม ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวทางนี้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรดิจิทัลอย่างมีประสิทธิผล ผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อดำรงตำแหน่งหรือพัฒนาทางวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา กำหนดนโยบายให้ผู้บริหารสถานศึกษามีการอบรมหรือจัดโปรแกรมเพื่อส่งเสริมการสร้างแรงบันดาลใจ มีการจัดการวิกฤต และส่งเสริมพฤติกรรมการมุ่งผลสัมฤทธิ์อย่างต่อเนื่อง และใช้ในการกำหนดมาตรฐานผู้บริหารสถานศึกษา รวมถึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาได้ตามความเหมาะสม ขณะเดียวกันข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการนำแนวทางการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษาที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

ไปจัดทำเป็นคู่มือแล้วทดลองใช้ในสถานศึกษา แล้วศึกษาความสัมพันธ์ของการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา และควรมีการศึกษาการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารการเป็นองค์กรดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในจังหวัดอื่น ๆ หรือในสังกัดอื่น

เอกสารอ้างอิง

โกสินทร์ พูลสวัสดิ์ และชนมณี ศิลานุกิจ. (2564). สภาพปัญหาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนกลุ่ม 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1. Journal of Roi Kaensarn Academi, 6(5), 29-41.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2560). เทคนิคการสร้างเครื่องมือวิจัย: แนวทางการนำไปใช้อย่างมืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์.

ปรีดี นุกุลสมปรารถนา. (2565). รู้จักกลยุทธ์การตลาดแบบ 4E. เรียกใช้เมื่อ 15 มีนาคม 2568 จาก https://www.popticles.com/marketing/4e-marketing-strategy/

ปุณณิฐฐา มาเชค. (2565). การบริหารองค์กรทางการศึกษาในยุคดิจิทัล. ใน ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

พงษ์ศิริ ไพรรุณ. (2565). การพัฒนาระบบบริหารงานและการให้บริการประชาชนออนไลน์:กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี. ใน รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารรัฐกิจ การบริหารงานบุคคล. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สราวุฒิ นิ่มนวล และคณะ. (2565). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบุรี. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 7(1), 68-77.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2. (2567). แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อินเตอร์-เทค พริ้นติ้ง จำกัด.

สุภาภรณ์ สีสุพรรณ์ และอจิรภาส์ เพียรขุนทด. (2565). วัฒนธรรมปรับตัวเพื่อไปสู่การเป็นองค์กรดิจิทัล กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. Journal of Roi Kaensarn Academi, 7(8), 246-264.

Bass, B. M. & Riggio R. E. (2006). Transformational Leadership. (2nd ed.). New York: Psychology Press.

Elsubbaugh, S. et al. (2004). Preparation for crisis management: A proposed model and empirical evidence. Journal of Contingencies and Crisis Management, 12(3), 112-127.

Hair, J. F. et al. (2010). Multivariate Data Analysis. (7th Ed.). New York: Pearson Education.

Hautala, T. M. (2006). The relationship between personality and transformational leadership. Journal of Management Development, 25(8), 777-794.

Likert, R. (1967). The Method of Constructing and Attitude Scale. New York: Wiley & Son.

Linda R. E. et al. (2004). Scaled Worlds: Development, Validation and Applications. New York: Routledge.

Pearson, K. (1895). Notes on Regression and Inheritance in the Case of Two Parents. Proceedings of the Royal Society of London, 58, 240-242. https://doi.org/10.1098/rspl.1895.0041

Rathi. S. (2020). What Does It Mean To Be A “Digital” Organization. Retrieved April 9, 2024, from https://www.techment.com/what-does-it-mean-to-be-a-digital-organization/

Wren, D. A. & Bedeian, A. G. (2020). The Evolution of Management Thought. New York: John Wiley & Sons.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 44-58

บทความวิจัย

การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร*

THE DEVELOPMENT OF A PROGRAM TO ENHANCE THE RESILIENCE OF ADOLESCENTS IN COMMUNITIES OF CHATUCHAK DISTRICT

รัชนีย์ พลพิบูลย์
Ratchanee Polpiboon
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Chandrakasem Rajabhat University, Bangkok, Thailand
Corresponding author E-mail: tuk_tuknaja1@hotmail.com
Tel: 081-559-1064

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร 2) พัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่น และ 3) ศึกษาผลของโปรแกรม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานชนิดลำดับขั้นเชิงอธิบาย กลุ่มตัวอย่าง อายุ 14 - 18 ปี แบ่งเป็น กลุ่มที่ศึกษาความเข้มแข็งทางจิตใจ 406 คน และศึกษาผลของโปรแกรม 20 คน สุ่มเข้ากลุ่มทดลอง 10 คน และควบคุม 10 คน เครื่องมือวิจัย คือ แบบวัดความเข้มแข็งทางจิตใจ แบบสัมภาษณ์ โปรแกรมกลุ่มเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจรูปแบบออนไลน์ ความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.66 - 1.00 และแบบวัดความเข้มแข็งทางจิตใจมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างรายข้อในแต่ละด้าน ตั้งแต่ 0.31 - 0.61 และค่าความเที่ยงทั้งฉบับ 0.92 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ความแปรปรวนทางเดียว และการทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า 1) วัยรุ่นมีความเข้มแข็งทางจิตใจระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.93, S.D. = 0.53) โดยด้านความเข้มแข็งภายใน ค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 4.04, S.D. = 0.56) รองลงมาด้านทักษะการจัดการกับปัญหาและความสามารถทางสังคม ($\bar{X}$ = 3.88, S.D. = 0.60) และด้านแหล่งสนับสนุนภายนอก ($\bar{X}$ = 3.86, S.D. = 0.68) 2) โปรแกรมที่พัฒนาขึ้นมี 10 กิจกรรม 3 องค์ประกอบ และ 3) หลังการเข้าร่วมกลุ่มทดลองมีความเข้มแข็งทางจิตใจเพิ่มขึ้นจากก่อนทดลอง ($\bar{X}$ = 4.13) หลังทดลอง ($\bar{X}$ = 4.44) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจและมีศักยภาพในการส่งเสริมสุขภาวะทางจิตของวัยรุ่นได้ ทั้งนี้ อาจนำไปทดลองใช้กับวัยรุ่นที่มีบริบทคล้ายกันและควรเพิ่มการติดตามผลระยะยาว

คำสำคัญ: ความเข้มแข็งทางจิตใจ, วัยรุ่น, โปรแกรมเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ, ชุมชนเขตจตุจักร

Abstract

This study aimed to: 1) Examine the level of resilience among adolescents in communities in Chatuchak District; 2) Develop a resilience enhancement program for adolescents; and 3) Evaluate the effectiveness of the developed program. An explanatory sequential mixed methods design was employed. The participants were adolescents aged 14-18 years and were divided into two

*Received July 28, 2026; Revised August 20, 2026; Accepted September 6, 2026

samples: 406 adolescents participated in the assessment of resilience, while 20 adolescents participated in the program evaluation. The latter were randomly assigned to either an experimental group (n = 10) or a control group (n = 10). The research instruments consisted of a Resilience Scale, an interview protocol, and an online group-based resilience enhancement program. The content validity of the instruments, as assessed using the Index of Item-Objective Congruence (IOC), ranged from 0.66 to 1.00. The item-total correlation coefficients across the dimensions of the Resilience Scale ranged from 0.31 to 0.61, and the overall reliability coefficient was 0.92. Data were analyzed using descriptive statistics, one-way analysis of variance (ANOVA), and t-tests. The findings revealed that: 1) The adolescents demonstrated a moderate level of overall resilience ($\bar{X}$ = 3.93, S.D. = 0.53). Among the three dimensions, inner strengths had the highest mean score ($\bar{X}$ = 4.04, S.D. = 0.56), followed by problem-solving skills and social competence ($\bar{X}$ = 3.88, S.D. = 0.60) and external support resources ($\bar{X}$ = 3.86, S.D. = 0.68); 2) The developed program consisted of 10 activities structured around three core components; and 3) Following participation in the program, the experimental group demonstrated a statistically significant increase in resilience from pretest ($\bar{X}$ = 4.13) to posttest ($\bar{X}$ = 4.44) at the .05 significance level. These findings indicate that the program was effective in enhancing resilience and has the potential to promote psychological well-being among adolescents. The program may be adapted and implemented with adolescents in similar contexts. Future studies should incorporate long-term follow-up assessments to examine the sustainability of the program effects.

Keywords: Resilience, Adolescents, Resilience Enhancement Program, Chatuchak District Community

บทนำ

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ประชาชนต้องเผชิญกับความกดดันจากความยากจน ความเหลื่อมล้ำ หนี้สินครัวเรือน และการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดความเครียดสะสมที่กระทบต่อสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกายและจิตใจ และมีความเปราะบางทางอารมณ์ แม้ว่าจะเป็นวัยที่มีศักยภาพในการพัฒนา หากได้รับการส่งเสริมอย่างเหมาะสมก็ตาม ทั้งนี้ รายงานสุขภาพคนไทย 2568 ระบุว่า เยาวชนอายุ 15 - 29 ปีได้รับผลกระทบด้านสุขภาพจิตมากที่สุด โดยปัญหาสำคัญ ได้แก่ โรควิตกกังวล โรคซึมเศร้า และโรคจิตเวช ซึ่งเกี่ยวข้องกับความรุนแรงในครอบครัวและสังคม เทคโนโลยีดิจิทัล สารเสพติด และการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2568) นอกจากนี้ ยังพบว่า ประเทศไทยมีผู้พยายามฆ่าตัวตายในปี 2566 จำนวน 31,110 คน ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 15 - 19 ปี และเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี มีความเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าและการฆ่าตัวตายในระดับสูง (MENTAL HEALTH CHECK IN, 2026) จากสถานการณ์ดังกล่าว การส่งเสริมทักษะชีวิตและปัจจัยคุ้มครองทางจิตใจจึงมีความจำเป็น โดยเฉพาะการพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจ (Resilience) ซึ่งเป็นความสามารถในการปรับตัวและฟื้นคืนพลังจากสถานการณ์วิกฤต (Block, J. & Kremen, A., 1996); (Wagnild, G. M. & Young H. M., 1993) อีกทั้งยังช่วยลดผลกระทบของอารมณ์ทางลบ และส่งเสริมอารมณ์ทางบวก (Karaırmak, Ö. & Figley, C., 2017) ความเข้มแข็งทางจิตใจมีความสัมพันธ์เชิงลบกับปัญหาสุขภาพจิตและการทำร้ายตนเอง โดยทำหน้าที่เสริมสร้างการกำกับอารมณ์และการรับรู้การสนับสนุนทางสังคม (Ran, H. et al., 2020) สอดคล้องกับงานวิจัยของ วารีรัตน์ ถาน้อย และคณะ ที่ พบว่า ความเข้มแข็งในชีวิต และการสนับสนุนทางสังคม

ช่วยลดความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของวัยรุ่นได้ (วารีรัตน์ ถาน้อย และคณะ, 2553) นอกจากนี้ ความเข้มแข็งทางจิตใจ ทำหน้าที่เป็นตัวแปรส่งผ่านที่ช่วยลดการทำร้ายตนเองของเด็กที่ตกเป็นเหยื่อของการรังแกในโรงเรียน และการปรับปรุงความสามารถในการกำกับอารมณ์ และการสร้างการสนับสนุนทางสังคมจะช่วยลดการทำร้ายตนเองลงได้ (Nagra, G. S. et al., 2016) ความเข้มแข็งทางจิตใจมีความสัมพันธ์เชิงลบกับปัญหาทางจิตใจ โดยเฉพาะเยาวชนที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรง หากมีความเข้มแข็งทางจิตใจ จะยิ่งลดปัญหาทางสุขภาพจิต และการทำร้ายตนเองลงได้ (Huang, L. & Mossige, S., 2015)

โดยสรุป หากวัยรุ่นได้รับการพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจ เขาจะตระหนักถึงความสามารถในการจัดการกับปัญหา รวมถึงจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม ลดการหมกมุ่นครุ่นคิด ตำหนิตนเอง จากบริบทดังกล่าว ความเข้มแข็งทางจิตใจจึงเป็นคุณลักษณะทางจิตวิทยาที่มีความสำคัญต่อวัยรุ่น การศึกษาความเข้มแข็งทางจิตใจจึงเป็นการเปลี่ยนมุมมองจากการมุ่งค้นหาเฉพาะปัญหา และความผิดปกติทางสุขภาพจิต ไปสู่การศึกษาศักยภาพ และปัจจัยปกป้องที่ช่วยให้วัยรุ่นสามารถดำเนินชีวิตภายใต้สถานการณ์ที่ท้าทายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ เขตจตุจักรเป็นพื้นที่ชุมชนเมือง ประกอบด้วย ที่อยู่อาศัย หมู่บ้าน ชุมชนแออัด สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ เอกชน แหล่งธุรกิจ และการค้า (สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล, 2569) ลักษณะดังกล่าวสะท้อนบริบทของชุมชนเมืองที่หลากหลาย มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม สำหรับประชากรวัยรุ่นมีประมาณ 7,453 คน เป็นช่วงวัยที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ ความคิด ความสัมพันธ์ และบทบาททางการศึกษา ภายใต้บริบทของชุมชนเมือง จึงทำให้ความสามารถในการเผชิญปัญหา การปรับตัว และการใช้ทรัพยากรสนับสนุนมีความสำคัญต่อสุขภาวะทางจิต แต่ในขณะเดียวกัน ยังไม่พบการศึกษาความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในเขตจตุจักร ตลอดจนแนวทางการส่งเสริมพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในบริบทชุมชนเมือง จากหลักฐานข้างต้นจึงยังมีความจำเป็นในการพัฒนา และทดสอบโปรแกรมในบริบทของชุมชนเมือง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร เพื่อศึกษาระดับความเข้มแข็งทางจิตใจ ตลอดจนใช้ข้อมูลที่ได้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของวัยรุ่นในพื้นที่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ในขอบเขตการให้บริการของมหาวิทยาลัยที่ผู้วิจัยสังกัด โดยผลการศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางจิต ป้องกันปัญหาสุขภาพจิตในระดับชุมชน และเป็นต้นแบบโปรแกรมที่สามารถขยายผลสู่ชุมชน และสถานศึกษาอื่นได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร
3. เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานชนิดลำดับขั้นเชิงอธิบาย (Explanatory Sequential Mixed Methods Design) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงสำรวจเพื่อศึกษาระดับความเข้มแข็งทางจิตใจ การวิจัยกึ่งทดลองเพื่อศึกษาผลของโปรแกรม และการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อขยายผลและอธิบายผลของโปรแกรม ประชากร ได้แก่ วัยรุ่นอายุ 14 - 18 ปี ที่อาศัยอยู่ในเขตจตุจักร จำนวน 7,453 คน กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1) การศึกษาระดับความเข้มแข็งทางจิตใจ ใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. จำนวนไม่น้อยกว่า 367 คน และเก็บข้อมูลได้จริง 406 คน จากโรงเรียนและชุมชนใน 5 แขวงของเขตจตุจักร เพื่อนำมาวิเคราะห์ระดับความเข้มแข็งทางจิตใจ (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) และ 2) การศึกษาผลของโปรแกรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาผลของโปรแกรม

จำนวน 20 คน โดยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบอาสาสมัคร โดยเป็นวัยรุ่นที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ และนำมาแบ่งกลุ่มด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย โดยการจับสลากเพื่อแบ่งเป็น กลุ่มทดลอง จำนวน 10 คน และกลุ่มควบคุม จำนวน 10 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการตามหลักจริยธรรมอย่างเคร่งครัด มีการจัดทำเอกสารแนะนำ ชี้แจ้งวัตถุประสงค์ รายละเอียดการวิจัย ประโยชน์ ความเสี่ยง และการป้องกันความเสี่ยง รวมถึงการขอความยินยอมจากผู้ปกครอง การเก็บข้อมูลแบ่ง 2 ส่วน ดังนี้ 1) การเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร เก็บข้อมูลในรูปแบบ Google Form โดยประสานงานกับโรงเรียนและชุมชนที่อยู่ในเขตจตุจักร โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนมีอายุอยู่ระหว่าง 14 - 18 ปี เมื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลภายหลังการเก็บ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 406 คน และ 2) การศึกษาผลของโปรแกรม ผู้วิจัยออกแบบการเก็บข้อมูลจากกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมทั้งก่อนและหลังการทดลอง และมีการเก็บข้อมูลหลังการเข้าร่วมโปรแกรมโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย 4 ส่วนสำคัญ ได้แก่

1. แบบวัดความเข้มแข็งทางจิตใจ ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการสังเคราะห์แนวคิดและเครื่องมือที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มาตรวัด Ego-resiliency Questionnaire (Block, J. & Kremen, A., 1996) แบบประเมินพลังสุขภาพจิต RQ (Resilience Quotient) (สำนักวิชาการสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2563) และแบบสอบถามความแข็งแกร่งในชีวิต (พัชรินทร์ นินทจันทร์, 2558) ร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา 3 คน เครื่องมือเป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ 33 ข้อ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเข้มแข็งภายใน (I am) แหล่งสนับสนุนภายนอก (I have) และทักษะการจัดการปัญหาและความสามารถทางสังคม (I can) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือพบว่า มีความตรงเชิงเนื้อหาโดยค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.66 - 1.00 ทุกข้อ และผลการวิเคราะห์ค่า CITC อยู่ระหว่าง 0.31 - 0.61 นอกจากนี้ การตรวจสอบความเที่ยงด้วยค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's alpha พบว่า แบบวัดทั้งฉบับมีค่า 0.92 โดยด้าน I am = 0.82, I have = 0.85 และ I can = 0.85

2. แบบสัมภาษณ์ภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรม เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้เข้าร่วมอธิบายความรู้สึกและการเปลี่ยนแปลงหลังจบกิจกรรม โดยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา

3. โปรแกรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามแนวคิดของ Grotberg, E. H. ร่วมกับการสังเคราะห์เอกสาร งานวิจัย และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ออกแบบเป็นโปรแกรมกลุ่มในรูปแบบออนไลน์ผ่านระบบ Zoom ระยะเวลา 3 วัน รวม 10 กิจกรรม โดยผ่านการตรวจสอบความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และแนวคิดทฤษฎีจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งทุกกิจกรรมมีค่า IOC เท่ากับ 1.00 (Grotberg, E. H., 2003)

4. โปรแกรมการอ่านบำบัด (สำหรับกลุ่มควบคุม) ดำเนินการผ่าน Zoom 3 วัน รวม 9 กิจกรรม เช่น การอ่านบทความ การชมภาพยนตร์ และการพูดคุยประเด็นสุขภาพจิต โดยได้รับการตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะก่อนนำไปใช้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เปรียบเทียบความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นจำแนกตามเพศวิถี ผลการเรียน และรายได้ครอบครัวต่อเดือน โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) และเปรียบเทียบตามสถานภาพครอบครัวด้วย Independent t-test ทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนความเข้มแข็งทางจิตใจของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ด้วย Independent t-test และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนความเข้มแข็งทางจิตใจของกลุ่มทดลองช่วงก่อนและหลังการทดลอง ด้วย t-dependent test

ผลการวิจัย

1. การศึกษาความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร

การวิเคราะห์ระดับความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร ดังตารางที่ 1 - 2

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร โดยภาพรวมและรายด้าน

ความเข้มแข็งทางจิตใจ	$\bar{x}$	S.D.	ค่าระดับ	ลำดับที่
1. ด้านความเข้มแข็งภายใน (I am)	4.04	0.56	ปานกลาง	1
2. ด้านแหล่งสนับสนุนภายนอก (I have)	3.86	0.68	ปานกลาง	3
3. ด้านทักษะความสามารถในการจัดการกับปัญหา และการมีความสามารถทางสังคม (I can)	3.88	0.60	ปานกลาง	2
รวม	**3.93**	**0.53**	**ปานกลาง**	**-**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.93, S.D. = .53) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านความเข้มแข็งภายใน (I am) อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 4.04, S.D. = 0.56) รองลงมา ด้านทักษะความสามารถในการจัดการกับปัญหา และการมีความสามารถทางสังคม (I can) อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.88, S.D. = 0.60) และด้านแหล่งสนับสนุนภายนอก (I have) อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.86, S.D. = 0.68) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างเมื่อแปลความหมายจากค่าระดับความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร

คะแนนความเข้มแข็งทางจิตใจ	การแปลผล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1.00 - 3.60	ต่ำ	94	23.20
3.61 - 4.32	ปานกลาง	208	51.20
4.33 - 5.00	สูง	104	25.60
รวม		**406**	**100.00**

จากตารางที่ 2 พบว่า วัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักรมีคะแนนความเข้มแข็งทางจิตใจ อยู่ในระดับปานกลาง (3.61 - 4.32) ร้อยละ 51.20 รองลงมา มีคะแนนความเข้มแข็งทางจิตใจ อยู่ในระดับสูง (4.33 - 5.00) ร้อยละ 25.60 และมีความเข้มแข็งทางจิตใจอยู่ในระดับต่ำ (1.00 - 3.60) ร้อยละ 23.20

การเปรียบเทียบความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตัวแปร	n	$\bar{x}$	S.D.	สถิติทดสอบ (t หรือ F)	p-value	ผลการทดสอบรายคู่ (Scheffe)
1. เพศวิถี				F = 5.37	.005*	3<1, 3<2
1.1 ชาย	144	3.93	0.57			
1.2 หญิง	228	3.96	0.49			
1.3 LGBTQ+	34	3.64	0.51			

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล (ต่อ)

ตัวแปร	n	$\bar{x}$	S.D.	สถิติทดสอบ (t หรือ F)	p-value	ผลการทดสอบรายคู่ (Scheffe)
2. ผลการเรียน				F = 13.10	.000*	3>1, 3>2
2.1 น้อยกว่า 2.00	13	3.59	0.82			
2.2 2.00 - 3.00	159	3.79	0.56			
2.3 3.01 ขึ้นไป	234	4.03	0.46			
3. รายได้ครอบครัว/เดือน				F = 2.14	0.094	-
3.1 น้อยกว่า 10,000	69	3.82	0.54			
3.2 10,000-15,000	128	3.90	0.52			
3.3 15,0001-20,000	79	3.91	0.51			
3.4 มากกว่า 20,000	130	4.01	0.54			
4. สถานภาพครอบครัว				t = 3.22	.001*	-
4.1 อยู่ร่วมกัน	279	3.98	0.52			
4.2 หย่าร้าง/แยกกันอยู่	127	3.80	0.53			
รวม	**406**	**3.93**	**0.53**			

*P < .05

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ พบว่า ระดับความเข้มแข็งทางจิตใจความแตกต่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อจำแนกตามเพศวิถี ผลการเรียน และสภาพครอบครัว ขณะที่ รายได้ครอบครัวต่อเดือน ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยวัยรุ่นกลุ่ม LGBTQ+ มีความเข้มแข็งทางจิตใจต่ำกว่า กลุ่มเพศชายและเพศหญิงอย่างมีนัยสำคัญ (F = 5.37, p = .005) วัยรุ่นที่มีผลการเรียน 3.01 ขึ้นไป มีความเข้มแข็งทางจิตใจสูงกว่ากลุ่มที่มีผลการเรียน 2.00 - 3.00 และต่ำกว่า 2.00 อย่างมีนัยสำคัญ (F = 13.10, p < .001) และวัยรุ่นที่บิดามารดาอยู่ร่วมกันมีความเข้มแข็งทางจิตใจสูงกว่ากลุ่มที่บิดามารดาหย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (t = 3.22, p = .001) ส่วนวัยรุ่นที่มีรายได้ครอบครัวแตกต่างกันมีระดับความเข้มแข็งทางจิตใจไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (F = 2.14, p = .094)

2. การพัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาสังเคราะห์ร่วมกับกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ นำมาสู่การออกแบบพัฒนาโปรแกรมกลุ่ม ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 โปรแกรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร

วันที่	กิจกรรม	วัตถุประสงค์
วันที่ 1	กิจกรรมที่ 1 Check in : สมาชิกสำรวจความรู้สึก ความคิด และความคาดหวังในการเข้าร่วมกิจกรรม	1. เพื่อเตรียมความพร้อมสมาชิกกลุ่ม 2. เพื่อสำรวจความรู้สึก และความคาดหวังที่มีต่อการทำกิจกรรม 3. เพื่อสร้างสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกกลุ่มกับผู้นำกลุ่ม และระหว่างสมาชิกกลุ่มด้วยกันเอง
	กิจกรรมที่ 2 นี่คือ ตัวฉัน (กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งภายใน : พัฒนา I am)	1. เพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้มีโอกาสสำรวจตนเองผ่านชื่อและตระหนักในคุณค่าของตนเอง 2. เพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้เห็นถึงสายใยความรัก ความผูกพันจากครอบครัว

ตารางที่ 4 โปรแกรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร (ต่อ)

วันที่	กิจกรรม	วัตถุประสงค์
	กิจกรรมที่ 3 ฉันโชคดีที่... (กิจกรรมที่ช่วยให้เห็นแรงสนับสนุนทางสังคม: พัฒนา I have)	1. เพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้มีโอกาสสำรวจถึงทรัพยากรที่ตนเองมีทั้งจากภายในตนเองและจากรอบข้าง 2. เพื่อให้สมาชิกได้แสดงถึงความรู้สึกขอบคุณตนเองและขอบคุณสิ่งต่าง ๆ รอบตัวที่เกื้อหนุนให้เขาเติบโตและมีความสุข
วันที่ 2	กิจกรรมที่ 4 ฝึกการหายใจและการจินตนาการเพื่อการผ่อนคลาย (กิจกรรมที่ช่วยเสริมทักษะความสามารถในการจัดการกับปัญหา : พัฒนา I can)	1. เพื่อเตรียมความพร้อมให้สมาชิกกลุ่มได้เกิดสมาธิจดจ่อเพื่อเข้าสู่กิจกรรมต่อไป 2. เพื่อฝึกการผ่อนคลายและการจินตนาการ 3. เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการกับอารมณ์
	กิจกรรมที่ 5 ฉันภาคภูมิใจในตัวฉันเพราะว่า (กิจกรรมที่เพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเอง : สอดคล้องกับการพัฒนา I am)	1. เพื่อให้สมาชิกได้ตระหนักถึงสิ่งที่เป็นคุณค่าภายในของตนเอง 2. เพื่อให้สมาชิกกลุ่มชื่นชมและให้กำลังใจ
	กิจกรรมที่ 6 ภาพงามความเป็นฉัน (กิจกรรมที่เพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเองและส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเอง : สอดคล้องกับการพัฒนา I am/I can)	1. เพื่อสำรวจคุณลักษณะของตนเอง จุดอ่อน จุดแข็ง 2. เพื่อเรียนรู้ และเข้าใจในความแตกต่าง 3. เพื่อส่งเสริมการตระหนักในคุณค่าของตนเอง
วันที่ 3	กิจกรรมที่ 7 ฝึกการหายใจและผ่อนคลายกล้ามเนื้อ (กิจกรรมที่ช่วยเสริมทักษะความสามารถในการจัดการกับปัญหา : พัฒนา I can)	1. เพื่อเตรียมความพร้อมให้สมาชิกกลุ่มได้เกิดสมาธิจดจ่อเพื่อเข้าสู่กิจกรรมต่อไป 2. เพื่อฝึกทักษะการผ่อนคลายกล้ามเนื้อ และให้สมาชิกกลุ่มนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการกับความเครียด
	กิจกรรมที่ 8 บนเส้นทางแห่งชีวิตและการเรียนรู้สู่การเติบโต (พัฒนา I am/I have/ I can)	1. เพื่อให้สมาชิกทบทวนประสบการณ์ เรียนรู้ชีวิต อุปสรรคของตนเองและเพื่อน 2. เพื่อตระหนักถึงทักษะในการจัดการกับปัญหาที่ทำให้สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาต่างๆ ในชีวิต 3. เพื่อสำรวจแหล่งสนับสนุนภายนอก 4. เพื่อสำรวจเป้าหมายในอนาคต
	กิจกรรมที่ 9 So Sad but So Strong : ความเจ็บปวดที่ทำให้เราเติบโต (กิจกรรมที่ช่วยปรับเปลี่ยนมุมมองต่อปัญหาให้เป็นความคิดเชิงบวก : พัฒนา I can)	1. เพื่อทำความเข้าใจและมองปัญหาในมุมมองใหม่ 2. เพื่อปรับเปลี่ยนความคิด พฤติกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ 3. เพื่อสร้างพลังใจในการเผชิญกับปัญหาอุปสรรค
	กิจกรรมที่ 10 Love Letter (ขอบคุณ ขอโทษ และให้กำลังใจ) (กิจกรรมที่ช่วยเสริมพลังใจเพื่อการก้าวเดิน : พัฒนา I am/I have/I can)	1. เพื่อให้สมาชิกได้ร่วมกันสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ 2. เพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้การสื่อสารทางบวกที่ช่วยเสริมสร้างพลังใจทั้งของตนเองและผู้อื่น

3. ผลของโปรแกรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร

การวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักรก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร ดังตารางที่ 5 - 6

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความเข้มแข็งทางจิตใจ ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรม

วัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร	ช่วงเวลา	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
กลุ่มทดลอง (n = 10)	ก่อน	4.13	0.42	ปานกลาง
	หลัง	4.44	0.33	สูง
กลุ่มควบคุม (n = 10)	ก่อน	3.96	0.58	ปานกลาง
	หลัง	4.11	0.52	ปานกลาง
รวม		**4.16**	**0.20**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 5 พบว่า ก่อนการทดลอง กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งทางจิตใจเท่ากับ 4.13 ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง และภายหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 4.44 ซึ่งอยู่ในระดับสูง ขณะที่กลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งทางจิตใจก่อนการทดลองเท่ากับ 3.96 และภายหลังการทดลองเท่ากับ 4.11 โดยทั้งสองระยะอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของค่าเฉลี่ย พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งทางจิตใจเพิ่มขึ้น 0.31 คะแนน และเปลี่ยนจากระดับปานกลางเป็นระดับสูง ส่วนกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 0.15 คะแนน แต่ยังคงอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 6 ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักรกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักรด้วยการทดสอบค่าที

กลุ่มทดลอง	$\bar{X}$	S.D.	t-test	df	Sig. (p-value)
ระยะก่อนการทดลอง	4.13	0.42	-3.23	9	.01
ระยะหลังการทดลอง	4.44	0.33			
รวม	**4.28**	**0.22**			

*P < .05

จากตารางที่ 6 พบว่า การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักรกลุ่มทดลอง ระยะก่อนการทดลอง และระยะหลังการทดลองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยระยะหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.44) สูงกว่าระยะก่อนการทดลอง ($\bar{X}$ = 4.13) ซึ่งสะท้อนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรม

การสรุปข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์หลังการเข้าร่วมโปรแกรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร มีประเด็นสำคัญ ดังนี้ โปรแกรมช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

1. ตระหนักรู้ในตนเอง โดยผู้เข้าร่วมได้ทบทวนตนเอง เข้าใจจุดแข็ง จุดที่ควรปรับปรุง และสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเอง ตัวอย่าง “เห็นตนเองจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน รู้จักตนเองและทำให้ได้เรียนรู้ที่จะปรับตัวเองให้เติบโตขึ้น” “ได้มีโอกาสลองหันกลับมาดูตัวเองมากขึ้น ว่าจริง ๆ แล้วเราสามารถทำและเป็นได้มากกว่าที่ตัวเองคิด ได้มีโอกาสสื่อสาร ได้คุยกับตัวเองมากขึ้น และได้นำสิ่งต่าง ๆ ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน”

2. การรู้จักและเข้าใจผู้อื่น โดยผู้เข้าร่วมมีความเข้าใจและยอมรับความแตกต่างของแต่ละบุคคลมากขึ้น กล้าเปิดเผยความคิดและความรู้สึก กล้าแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ขอคำปรึกษา และพัฒนาทักษะการรับฟังและการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น ตัวอย่าง “ทำให้รู้ว่าเรามีพื้นฐานมาอย่างไร เพื่อนแต่ละคนมีความแตกต่างกันอย่างไร” “รู้สึกถึงสิ่งแปลกใหม่ที่เราเคยมองข้ามไป เช่น การให้เวลาคุยกับเพื่อน การลองเล่าเรื่องเกี่ยวกับตนเองให้ผู้อื่นฟังบ้าง” “ได้เรียนรู้การรับฟังผู้อื่น การแสดงความคิดเห็น กล้าพูดกับคนอื่น และกล้าที่จะปรึกษาคนอื่นมากขึ้น”

3. ความเข้มแข็งภายใน (I am) หรือความแข็งแกร่งที่มาจากภายในตนเอง มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง มองตนเองในด้านบวก เห็นคุณค่าของตนเอง ลดการตำหนิตัวเอง มั่นใจและภูมิใจในตนเองมากขึ้น ดังตัวอย่าง “เรารู้ว่าด้านดีของเรามีอะไรบ้าง สามารถนำด้านดีของเราข้างในมาใช้ ทำสิ่งต่าง ๆ ให้มีคุณภาพ โดยไม่ต้องรอกำลังใจจากคนอื่น เราแข็งแรงจากข้างใน” “มั่นใจในสิ่งที่ตัวเองมี กล้าทำในสิ่งที่ตนเองชอบ” “มองตัวเองในด้านบวกมากขึ้น ได้มองอดีตถึงปัจจุบันเราผ่านอะไรมาตั้งเยอะ เราก็เข้มแข็งเหมือนกัน ในอนาคตเราก็จะผ่านไปได้เช่นกัน” “ช่วยให้เราคิดได้ว่าเรามีอะไรดี ๆ ในตัวเองมากมาย ซึ่งปกติเราไม่ค่อยจะได้มองเข้าไป และรู้สึกภูมิใจในสิ่งที่ตัวเองมี”

4. ตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งสนับสนุนภายนอก (I have) โดยเฉพาะพ่อแม่ ครอบครัว และเพื่อนในฐานะผู้ให้กำลังใจ ความรัก ความปลอดภัย และการชี้แนะเมื่อเผชิญปัญหา ผู้เข้าร่วมได้ทบทวนบุคคลที่คอยสนับสนุนตนเอง เกิดความรู้สึกซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของความสัมพันธ์ดังกล่าว รวมทั้งตระหนักว่าการมีเครือข่ายทางสังคมที่ดีเป็นพลังสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจและช่วยให้สามารถก้าวผ่านอุปสรรคในชีวิตได้ ตัวอย่าง “ทำให้ได้ทบทวนตัวเราเอง เรามีพ่อแม่ และมีเพื่อนคอยสนับสนุนเรา ทำให้หนูรู้สึกเข้มแข็งมากขึ้น” “ทำให้เรารู้ว่าเรามีพ่อและแม่ที่คอยเป็นกำลังใจให้ สิ่งไหนที่เราทำได้ดีเขาก็ชื่นชม แต่ถ้าเราทำผิดเขาก็จะตักเตือนว่ามันจะส่งผลเสีย เราก็จะไม่ทำ เพราะกลัวเขาจะเสียใจ” “ได้ทบทวนว่ามีใครที่สนับสนุนเรา และเรียนรู้ที่จะขอบคุณการมีอยู่ของเขาเหล่านั้น”

5. ทักษะความสามารถในการจัดการกับปัญหาและความสามารถทางสังคม (I can) โดยส่งเสริมการปรับมุมมองเชิงบวก คิดอย่างรอบคอบ แก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และการให้กำลังใจตนเอง นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมกล้าขอความช่วยเหลือ พัฒนาทักษะการสื่อสาร การรับฟัง ความเข้าอกเข้าใจผู้อื่น และการช่วยเหลือคนรอบข้าง ส่งผลให้เกิดความมั่นใจในตนเอง ปรับตัวทางสังคมได้ดีขึ้น และสามารถจัดการกับปัญหาได้อย่างเหมาะสม ตัวอย่าง “รู้สึกว่าหนูโตขึ้น มีทัศนคติที่ดีขึ้น มองสองมุม ต้องรับฟังสองด้าน ไม่ด่วนตัดสินใจ หนูเลือกที่จะเข้าใจความคิดของคนอื่น เข้าใจเขามากขึ้น เอาใจเขามาใส่ใจเรา รับฟังมากขึ้น ภูมิใจ รู้สึกว่าตัวเองโตขึ้นด้านความคิด กล้าทำสิ่งแปลกใหม่มากขึ้น” “ใส่ใจคนรอบข้างมากขึ้น ช่วยแก้ไขปัญหา ให้กำลังใจ กล้าขอความช่วยเหลือ รู้ว่าคนเราไม่ได้อยู่คนเดียวบนโลก มันเป็นสัมพันธภาพที่ดีมาก และรู้สึกภูมิใจที่เราใส่ใจคนรอบข้างมากขึ้น” “คิดก่อนทำมากขึ้น เมื่อมีปัญหา หรือมีเรื่องก็จะสามารถผ่านมันไปได้ เวลามีปัญหาก็ต้องเคลียร์ ถ้าเคลียร์ไม่ได้เราก็ปรึกษาคนรอบข้าง”

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร ผู้วิจัยขอนำเสนอการอภิปรายผลการวิจัย เป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การศึกษาระดับความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร จากการวิจัย พบว่า วัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักรมีความเข้มแข็งทางจิตใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทั้ง 3 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาจำนวน พบว่า มีกลุ่มที่ควรได้รับการเสริมสร้างพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจ (กลุ่มระดับปานกลางและต่ำรวมกัน) สูงถึงร้อยละ 74.4 สะท้อนให้เห็นความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาศักยภาพเพื่อเผชิญกับวิกฤตการณ์ทั้งภายในและภายนอกครอบครัวตามแนวคิดของ Grotberg, E. H. ความเข้มแข็งทางจิตใจ เป็นศักยภาพของมนุษย์ในการจัดการกับปัญหา การเอาชนะอุปสรรค จนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งความทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้นสามารถเกิดขึ้นจากประสบการณ์ทั้งภายใน และภายนอกครอบครัวของเด็กและวัยรุ่น วัยรุ่นต้องเผชิญกับความทุกข์ยาก หรือปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แต่ทุกคนสามารถมีความเข้มแข็งทางจิตใจได้ ซึ่งความเข้มแข็งทางจิตใจทำหน้าที่เป็น “เกราะป้องกัน” (Grotberg, E. H., 2003) ที่สำคัญต่อวัยรุ่นในหลายมิติ ดังนี้ 1) การปรับตัวและการจัดการปัญหา ช่วยให้วัยรุ่นเกิดความภาคภูมิใจ ตระหนักในคุณค่าของตนเอง และสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่ยากลำบากได้ (นฤภัค ฤธาทิพย์ และสตรีรัตน์ รุจิระชาคร, 2565) รวมถึง

ช่วยลดความเครียดผ่านการสร้างกรอบความคิดแบบเติบโต (ปิยะวัฒน์ พลจันทึก, 2564) 2) ลดพฤติกรรมเสี่ยงและการทำร้ายตนเอง ความเข้มแข็งทางจิตใจ เป็นตัวแปรส่งผ่านที่สำคัญในการลดปัญหาทางสุขภาพจิตและการทำร้ายตนเอง โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนที่เผชิญความรุนแรงหรือการถูกกลั่นแกล้ง (Huang, L. & Mossige, S., 2015); (Ran, H. et al., 2020) ช่วยเพิ่มความสามารถในการกำกับอารมณ์ และการรับรู้ถึงการสนับสนุนทางสังคม 3) ปัจจัยป้องกันการฆ่าตัวตาย ความเข้มแข็งทางจิตใจ ความเมตตาต่อตนเอง และความผูกพันแบบมั่นคงเป็นปัจจัยสำคัญในการยับยั้งพฤติกรรมการฆ่าตัวตาย (Nagra, G. S. et al., 2016) และสามารถทำนายความเสี่ยงที่ลดลงของการทำร้ายตนเองได้อย่างมีนัยสำคัญ (Van der Wal, W. & George, A. A., 2018) 4) เสริมสร้างสุขภาวะทางบวก ความเข้มแข็งทางจิตใจ ช่วยลดความตึงเครียดและปฏิกิริยาทางอารมณ์ในเชิงลบ อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับอารมณ์ทางบวกของวัยรุ่น (Karaırmak, Ö. & Figley, C., 2017); (Van der Wal, W. & George, A. A., 2018) ทั้งนี้ หากวัยรุ่นในชุมชนได้รับการพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจ ก็จะช่วยให้พวกเขาเติบโตและดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมั่นคงปลอดภัย และมีสุขภาวะทางบวก สิ่งสำคัญที่เป็นความท้าทาย คือ การหาวิธีการที่จะส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตใจทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน จากการวิเคราะห์องค์ประกอบความเข้มแข็งทางจิตใจและตัวแปรที่เกี่ยวข้องของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร มีประเด็นสำคัญดังนี้ 1) จุดแข็งระดับบุคคล (I am) วัยรุ่นมีคะแนนด้านความเข้มแข็งภายในสูงสุด โดยเฉพาะในเรื่องการมีสำนึกรับผิดชอบชั่วดี ความรับผิดชอบต่อผลการกระทำ ความหวังในการเปลี่ยนแปลง และการเห็นคุณค่าในตนเอง ซึ่งถือเป็นต้นทุนทางจิตใจที่สำคัญในการเผชิญวิกฤต 2) ช่องว่างด้านสวัสดิการและแรงสนับสนุนจากรัฐ ในทางกลับกัน คะแนนด้านแหล่งสนับสนุนภายนอกกลับต่ำที่สุด โดยเฉพาะการรับรู้ถึงการดูแลจากหน่วยงานรัฐ ชุมชน และสวัสดิการสังคม ซึ่งสะท้อนถึงนโยบายที่อาจยังไม่ครอบคลุมกลุ่มวัยรุ่นเท่าที่ควร โดยเฉพาะในด้านดิจิทัล (เช่น อุปกรณ์การเรียนออนไลน์) ความปลอดภัย และการคุ้มครองสิทธิเด็ก และการลดปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน ทั้งนี้ วัยรุ่นเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสำคัญ เป็นกลไกในการพัฒนาประเทศ ดังนั้น ภาครัฐควรให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อให้เขาได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง รวมถึงส่งเสริมสวัสดิการทางสังคมแก่วัยรุ่น ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา 3) พลังของครอบครัวและกลุ่มเพื่อน (Social Support) พบสัญญาณที่ดีในด้านแหล่งสนับสนุนภายนอก (I have) คือ วัยรุ่นประเมินว่าตนเอง มีคนคอยบอก คอยสอน และตักเตือน ในการกระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อที่จะได้ไม่ทำในสิ่งเป็นปัญหากับตนเองสูงที่สุด ซึ่งทำให้เห็นว่าระบบครอบครัวที่เข้มแข็ง คอยชี้แนะยังเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับวัยรุ่น พร้อมทั้ง การมีเพื่อนที่ไว้วางใจได้ สนับสนุนเป็นกำลังใจให้กัน จึงเห็นได้ว่า ระบบครอบครัวยังคงเป็นปัจจัยหลักในการหล่อหลอมความเข้มแข็งทางจิตใจผ่านการอบรมสั่งสอน ขณะที่กลุ่มเพื่อนมีบทบาทสำคัญในด้านการให้กำลังใจและการยอมรับซึ่งกันและกัน จึงเป็นโอกาสในการพัฒนาทักษะการให้คำปรึกษาเบื้องต้นเพื่อเสริมสร้างกลไกการช่วยเหลือกันในชุมชน 4) ความแตกต่างเชิงประชากร และปัจจัยปกป้อง ได้แก่ 1) เพศวิถี พบว่ากลุ่ม LGBTQ+ มีความเข้มแข็งทางจิตใจน้อยกว่ากลุ่มเพศชาย และหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Megan, P. & Elizabeth, V. ที่ระบุว่ากลุ่มเปราะบางมักเผชิญกับการถูกกลั่นแกล้งและการกดทับทางสังคม จึงควรพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจควบคู่กับการสร้างความเป็นธรรมทางสังคม โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม คุณค่า และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สร้างความตระหนักรู้และเข้าใจถึงความอยุติธรรมของการเลือกปฏิบัติ (Megan, P. & Elizabeth, V., 2013) 2) ผลการเรียน พบว่าวัยรุ่นที่มีผลการเรียนดีมีความเข้มแข็งทางจิตใจสูงกว่ากลุ่มอื่น ซึ่งได้สอดคล้องกับแนวคิดของ Grothberg เรื่องความขยันหมั่นเพียรที่ส่งเสริมทักษะการจัดการปัญหา ทั้งนี้ เด็กที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจจะมีเป้าหมายในอนาคตที่ชัดเจน 3) สถานภาพครอบครัว พบว่า วัยรุ่นที่บิดามารดาอยู่ร่วมกันมีความเข้มแข็งทางจิตใจสูงกว่ากลุ่มที่หย่าร้าง เนื่องจากครอบครัวเป็นแหล่งสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ (I am) และตัวแบบในการใช้ชีวิต (Grotberg, E. H., 2003)

ส่วนที่ 2 ผลของโปรแกรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร พบว่า ภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรม กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งทางจิตใจสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยความเข้มแข็งทางจิตใจเพิ่มขึ้นจากระดับปานกลางเป็นระดับสูง สะท้อนให้เห็นว่าโปรแกรมกลุ่มเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีศักยภาพในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่น ทั้งนี้ ผลที่เกิดขึ้นอาจอธิบายได้จากการออกแบบโปรแกรมที่บูรณาการองค์ประกอบสำคัญของความเข้มแข็งทางจิตใจตามแนวคิดของ Grotberg, E. H. ร่วมกับกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจและการฝึกสติ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้อาจทำงานเชื่อมโยงและเกื้อหนุนกันในการพัฒนาความสามารถของวัยรุ่นในการเผชิญและปรับตัวต่อสถานการณ์ที่ท้าทาย (Grotberg, E. H., 2003)

ประการแรก องค์ประกอบด้านทรัพยากรภายในบุคคล (I Am) ของโปรแกรมมุ่งส่งเสริมให้วัยรุ่นสำรวจและทำความเข้าใจตนเอง ซึ่งได้ตระหนักถึงคุณค่า จุดแข็ง ความภาคภูมิใจในตนเอง และความสามารถของตนในการผ่านพ้นประสบการณ์ที่ยากลำบาก กระบวนการดังกล่าวอาจช่วยเพิ่มการรับรู้ตนเองในเชิงบวก และทำให้วัยรุ่นมองเห็นว่าตนมีศักยภาพที่จะจัดการกับความยากลำบาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ Liu, Q. et al. ซึ่งศึกษาวัยรุ่นตอนต้นแบบติดตามระยะยาว และพบความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างการสนับสนุนทางสังคม ความเข้มแข็งทางจิตใจ และการเห็นคุณค่าในตนเอง โดยตัวแปรเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นปัจจัยปกป้องต่อปัญหาสุขภาพจิตของวัยรุ่น (Liu, Q. et al., 2021) นอกจากนี้ Surzykiewicz, J. et al. พบว่า ความเข้มแข็งทางจิตใจ การเห็นคุณค่าในตนเอง การรับรู้การสนับสนุนทางสังคม และการกำกับอารมณ์มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ โดยการเห็นคุณค่าในตนเองและการรับรู้การสนับสนุนทางสังคมมีบทบาทที่เชื่อมโยงระหว่างความเข้มแข็งทางจิตใจกับการกำกับอารมณ์ (Surzykiewicz, J. et al., 2022) งานวิจัยดังกล่าวจึงสนับสนุนว่า การทำให้วัยรุ่นมองเห็นคุณค่า จุดแข็ง และความสามารถของตนเองอาจเป็นทรัพยากรภายในที่สำคัญต่อกระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจ และจากการศึกษาของ Marquez, J., & Humphrey, N. ยังพบว่า ปัจจัยทางจิตวิทยาภายใน โดยเฉพาะการเห็นคุณค่าในตนเอง การกำกับอารมณ์ และการมองโลกในแง่ดี เป็นกลุ่มปัจจัยปกป้องที่มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นอย่างสม่ำเสมอ (Marquez, J. et al., 2023) ผลดังกล่าวสอดคล้องกับการออกแบบโปรแกรมครั้งนี้ที่มิได้มุ่งเพียงให้วัยรุ่นหลีกเลี่ยงปัญหา แต่ส่งเสริมให้ทบทวนประสบการณ์ที่ผ่านมา มองเห็นว่าตนเคยผ่านสถานการณ์ที่ยากลำบากได้อย่างไร และปรับความหมายของประสบการณ์ดังกล่าวให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และการเติบโต จึงอาจช่วยเพิ่มความรู้สึกว่าตนมีความสามารถ และมีทรัพยากรภายในเพียงพอที่จะเผชิญกับปัญหาในอนาคต

ประการที่สอง องค์ประกอบด้านแหล่งสนับสนุนภายนอก (I Have) มุ่งให้วัยรุ่นตระหนักว่าตนมีบุคคลและแหล่งสนับสนุนที่สามารถพึ่งพาได้เมื่อเผชิญกับความยากลำบาก โดยเฉพาะครอบครัว เพื่อน และบุคคลสำคัญในชีวิต กลไกนี้สอดคล้องกับแนวคิดความเข้มแข็งทางจิตใจ ที่มิได้มองความเข้มแข็งเป็นคุณสมบัติภายในตัวบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรของบุคคลกับสิ่งแวดล้อม การศึกษาของ Liu, Q. et al. พบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทั้งความเข้มแข็งทางจิตใจและการเห็นคุณค่าในตนเอง และมีบทบาทปกป้องวัยรุ่นจากปัญหาสุขภาพจิต (Liu, Q. et al., 2021) นอกจากนี้ การศึกษาของ Trong Dam, V. A. et al. พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร การเห็นคุณค่าในตนเอง และความเข้มแข็งทางจิตใจเป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในชีวิต และสุขภาวะทางจิตของวัยรุ่น และการได้รับการสนับสนุนและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสุขภาวะของวัยรุ่น (Trong Dam, V. A. et al., 2023) ดังนั้น การที่โปรแกรมเปิดโอกาสให้วัยรุ่นได้ทบทวนว่าใครคือบุคคลสำคัญที่คอยให้การสนับสนุนตลอดจนเปิดพื้นที่ให้สื่อสารความรัก ขอบคุณ ขอโทษ และบอกความตั้งใจของตนเอง กับคนในครอบครัว ช่วยให้วัยรุ่นตระหนัก และรับรู้ถึงทรัพยากรทางสังคมที่มีอยู่มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบ I Have ของ Grotberg, E. H. และอาจช่วยให้วัยรุ่นเกิดความรู้สึกว่าตนไม่จำเป็นต้องเผชิญกับปัญหาเพียงลำพัง (Grotberg, E. H., 2003)

ประการที่สาม องค์ประกอบด้านทักษะในการจัดการกับปัญหาและความสามารถทางสังคม (I Can) มุ่งเพิ่มความสามารถในการจัดการอารมณ์ ความเครียด และสถานการณ์ที่ท้าทาย โดยโปรแกรมนำการฝึกสติผ่านการกำหนดลมหายใจและการผ่อนคลายมาใช้ เพื่อส่งเสริมให้วัยรุ่นตระหนักรู้ต่อความคิด ความรู้สึก และปฏิกิริยาของตนเองก่อนตอบสนองต่อสถานการณ์ หลักฐานจาก Surzykiewicz, J. et al. บ่งชี้ว่า ความสามารถในการกำกับอารมณ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับ resilience ของวัยรุ่น และความสัมพันธ์ดังกล่าวยังเชื่อมโยงกับการเห็นคุณค่าในตนเองและการรับรู้แรงสนับสนุนทางสังคม (Surzykiewicz, J. et al., 2022) ขณะที่ Porter, B. et al. พบว่าโปรแกรมที่ใช้การฝึกสติในเด็ก และวัยรุ่นมีแนวโน้มส่งผลเชิงบวก ต่อกระบวนการด้านความสนใจ การกำกับอารมณ์ พฤติกรรม และทักษะทางจิตสังคม แม้ผลลัพธ์จะแตกต่างกันตามช่วงวัย ลักษณะโปรแกรม และวิธีการดำเนินกิจกรรม (Porter, B. et al., 2022) นอกจากนี้ Sharma, N. et al. ซึ่งทบทวนงานวิจัยเกี่ยวข้องกับการบำบัดโดยใช้สติเป็นฐานในวัยรุ่น พบว่า การฝึกสติมีศักยภาพในการลดความยากลำบากในการกำกับอารมณ์ และช่วยส่งเสริมการตระหนักรู้ทางอารมณ์ การกำกับตนเอง และทักษะการเผชิญปัญหา (Sharma, N. et al., 2025) ผลดังกล่าว ช่วยอธิบายกลไกที่เป็นไปได้ขององค์ประกอบการฝึกหายใจ และการผ่อนคลายในโปรแกรมนี้ กล่าวคือ เมื่อวัยรุ่นสามารถสังเกตความคิด และอารมณ์ของตนเองได้มากขึ้น อาจช่วยลดการตอบสนองต่อสถานการณ์อย่างฉับพลัน และเปิดโอกาสให้เลือกวิธีจัดการกับปัญหาได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น

เมื่อพิจารณาในภาพรวม การเปลี่ยนแปลงของความเข้มแข็งทางจิตใจภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมจึงอาจอธิบายได้จากการทำงานร่วมกันขององค์ประกอบทั้งสามด้าน กล่าวคือ การส่งเสริมให้วัยรุ่นมองเห็นคุณค่าจุดแข็ง และศักยภาพภายในตนเอง (I Am) การตระหนักถึงบุคคล และแหล่งสนับสนุนที่สามารถพึ่งพาได้ (I Have) และการมีทักษะในการกำกับอารมณ์ ผ่อนคลาย ปรับมุมมอง และจัดการกับสถานการณ์ที่ท้าทาย (I Can) ดังนั้น การที่วัยรุ่นกลุ่มทดลองมีระดับความเข้มแข็งทางจิตใจเพิ่มขึ้นจากระดับปานกลางเป็นระดับสูงภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรม จึงอาจไม่ได้เป็นผลจากกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง แต่สะท้อนผลสะสมจากการเสริมสร้างทั้งทรัพยากรภายในแหล่งสนับสนุนภายนอก และทักษะในการจัดการกับปัญหาอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับกรอบ I Am, I Have และ I Can ของ Grotberg, E. H. และสอดคล้องกับหลักฐานที่มองความยืดหยุ่นทางจิตใจเป็นกระบวนการหลายองค์ประกอบซึ่งเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในบุคคลกับทรัพยากรทางสังคมและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้ประเมินผลของโปรแกรมในภาพรวม จึงยังไม่สามารถระบุได้ว่าองค์ประกอบใดเป็นกลไกการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุด การศึกษาครั้งต่อไปอาจทดสอบบทบาทของการเห็นคุณค่าในตนเอง การกำกับอารมณ์ การรับรู้การสนับสนุนทางสังคม หรือการรับรู้ความสามารถของตนเองในฐานะตัวแปรส่งผ่าน เพื่ออธิบายกลไกที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของความเข้มแข็งทางจิตใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น (Grotberg, E. H., 2003)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ทำให้พบองค์ความรู้ใหม่ ในประเด็น ดังนี้

1. ช่องว่างของระบบการสนับสนุนจากภาครัฐ ผลการศึกษาพบว่า แม้วัยรุ่นจะมีต้นทุนด้านความเข้มแข็งภายในค่อนข้างสูง แต่การรับรู้แหล่งสนับสนุนจากภายนอก โดยเฉพาะจากหน่วยงานภาครัฐ ชุมชน และสวัสดิการสังคมอยู่ในระดับต่ำ สะท้อนว่าความเปราะบางของวัยรุ่นไม่ได้เกิดจากปัจจัยส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่เกี่ยวข้องกับข้อจำกัดของระบบสนับสนุนทางสังคมและนโยบายสาธารณะ

2. ความเชื่อมโยงระหว่างความหลากหลายทางเพศกับความเป็นธรรมทางสังคม กลุ่ม LGBTQ+ มีระดับความเข้มแข็งทางจิตใจต่ำกว่ากลุ่มเพศชายและหญิงอย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจควรบูรณาการแนวคิดด้านความเป็นธรรมทางสังคม เพื่อลดการตีตราและการเลือกปฏิบัติต่อวัยรุ่นกลุ่มเปราะบาง

3. โมเดลการพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจแบบผสมผสาน งานวิจัยได้พัฒนาโปรแกรมที่ผสมผสานแนวคิด Grotberg, E. H. องค์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ แนวทางของกรมสุขภาพจิต และการฝึกสติ รวมถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัว ส่งผลให้เกิดการพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจอย่างเป็นรูปธรรม (Grotberg, E. H., 2003)

4. การยืนยันประสิทธิภาพของโปรแกรมการปรึกษาในรูปแบบดิจิทัล โปรแกรมที่ดำเนินการผ่านระบบ Zoom สามารถส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นได้ โดยแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ออนไลน์สามารถเป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการเติบโตทางจิตใจ หากได้รับการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสม

5. ศักยภาพของการอ่านบำบัดในฐานะเครื่องมือทางเลือก แม้กลุ่มควบคุมที่ได้รับการอ่านบำบัดนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงน้อยกว่ากลุ่มทดลอง แต่ผลที่ดีขึ้นสะท้อนว่าการอ่านบทความหรือสื่อที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพจิตร่วมกับการสะท้อนคิด เป็นแนวทางต้นทุนต่ำที่สามารถนำไปใช้ส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจในโรงเรียนหรือชุมชนที่ขาดแคลนบุคลากรด้านสุขภาพจิตได้

ภาพที่ 1 โมเดลการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในบริบทชุมชนเมือง (Urban Adolescent Resilience Enhancement Framework; UAREF Model)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักร พัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ และศึกษาผลของโปรแกรมที่พัฒนาขึ้น ผลการวิจัยพบว่าวัยรุ่นในชุมชนเขตจตุจักรมีความเข้มแข็งทางจิตใจโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่ภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรม กลุ่มทดลองมีระดับความเข้มแข็งทางจิตใจสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นว่าโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นมีศักยภาพในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่น โดยการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจควรดำเนินการอย่างครอบคลุมทั้งการพัฒนาทรัพยากรภายในบุคคล การเสริมสร้างแหล่งสนับสนุนทางสังคม และ

การพัฒนาทักษะในการจัดการกับปัญหา ควบคู่กับการคำนึงถึงบริบทของครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และชุมชน เพื่อให้การส่งเสริมสุขภาวะทางจิตมีความต่อเนื่องและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมจริง ทั้งนี้ การนำผลการวิจัยไปใช้ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาเครือข่ายเพื่อนช่วยเพื่อน โดยส่งเสริมแกนนำวัยรุ่นอาสาด้านจิตวิทยาให้มีทักษะพื้นฐานในการรับฟังอย่างเข้าใจ การสื่อสารเชิงบวก การสังเกตสัญญาณความเสี่ยง และการส่งต่ออย่างเหมาะสม รวมถึงการพัฒนาพื้นที่ปลอดภัยสำหรับวัยรุ่นทั้งในรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์ เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงความรู้ กิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางจิต และแหล่งช่วยเหลือที่เหมาะสม นอกจากนี้ ควรจัดมาตรการส่งเสริมและช่วยเหลือวัยรุ่นที่มีความเปราะบางหรือมีระดับความเข้มแข็งทางจิตใจต่ำ โดยบูรณาการการพัฒนาทักษะชีวิต การกำกับอารมณ์ การแก้ปัญหา และการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจเข้ากับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนบนพื้นฐานของความแตกต่างระหว่างบุคคลและการไม่ตีตรา ตลอดจนส่งเสริมการสื่อสารเชิงบวกภายในครอบครัวผ่านการพัฒนาคู่มือหรือกิจกรรมสำหรับบิดามารดาและผู้ดูแล เพื่อเสริมทักษะการรับฟัง การสื่อสาร การให้กำลังใจ และการสนับสนุนทางอารมณ์แก่บุตร โดยเฉพาะครอบครัวที่บิดามารดาแยกกันอยู่ เพื่อให้วัยรุ่นยังคงรับรู้ถึงความรัก ความมั่นคง และการสนับสนุนจากครอบครัวอย่างต่อเนื่อง และควรสนับสนุนการใช้บรรณบำบัด (bibliotherapy) เป็นเครื่องมือเสริมในการพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจ โดยเลือกใช้หนังสือ เรื่องเล่า บทความ หรือสื่อภาพยนตร์ที่เหมาะสมกับวัยและมีเนื้อหาส่งเสริมการตระหนักรู้ตนเอง การเผชิญปัญหา ความหวัง และการเรียนรู้จากประสบการณ์ร่วมกับกระบวนการสะท้อนคิด หรือการสนทนากลุ่ม เพื่อช่วยให้วัยรุ่นสามารถเชื่อมโยงเนื้อหากับประสบการณ์ของตนเองและนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความหมาย

เอกสารอ้างอิง

นฤภัค ฤธาทิพย์ และสตรีรัตน์ รุจิระชาคร. (2565). การศึกษาผลโปรแกรมการพัฒนาความเข้มแข็งทางใจในวัยรุ่นโดยใช้คู่มือสร้างสรรค์พลังใจให้วัยทีน. Journal of Sakon Nakhon Hospital, 25(2), 54-63.

ปิยะวัฒน์ พลจันทึก. (2564). ผลของโปรแกรมความเข้มแข็งทางใจโดยใช้วิธีการกรอบความคิดแบบเติบโตที่มีต่อความเครียดของนักศึกษาปริญญาตรี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาประยุกต์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พัชรินทร์ นินทจันทร์. (2558). ความแข็งแกร่งในชีวิต : แนวคิดการประเมินและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพมหานคร: จุดทอง.

วารีรัตน์ ถาน้อย และคณะ. (2553). พฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของวัยรุ่นไทย : การทดสอบโมเดลเชิงประจักษ์ในเหตุการณ์ในชีวิตเชิงลบ การครุ่นคิด ความตึงเครียดทางอารมณ์ ความเข้มแข็งในชีวิต และการสนับสนุนทางสังคม. Pacific Rim International Journal of Nursing Research, 14(3), 187-202.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2568). สุขภาพคนไทย 2568 : เกิดน้อยกู่ไม่กลับ ต้องปรับและรับมืออย่างไร. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: บริษัทอัมรินทร์ คอเปอเรชั่น จำกัด (มหาชน).

สำนักวิชาการสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2563). เปลี่ยนร้ายกลายเป็นดี RQ พลังสุขภาพจิตพาคุณก้าวผ่านวิกฤตและความไม่แน่นอนของชีวิตได้อย่างสง่างาม. (พิมพ์ครั้งที่ 4). นนทบุรี: บริษัท บียอนด์ พับลิสชิ่ง จำกัด.

สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล. (2569). แผนปฏิบัติราชการ กรุงเทพมหานคร ประจำปี พ.ศ. 2569. เรียกใช้เมื่อ 11 สิงหาคม 2569 จาก https://shorturl.asia/RV4sU

Block, J. & Kremen, A. (1996). IQ and ego-resiliency : Conceptual and empirical connections and separateness. Journal of Personality and Social Psychology, 70(2), 349-361.

Grotberg, E. H. (2003). Resilience for Today: Gaining Strength from Adversity. USA: Praeger Publishers.

Huang, L. & Mossige, S. (2015). Resilience in young people living with violence and self-harm: Evidence from a Norwegian national youth survey. Psychol Res Behav Manag, 8, 231-238. https://doi.org/10.2147/prbm.s75382

Karaırmak, Ö. & Figley, C. (2017). Resiliency in the Face of Adversity : A short Longitudinal Test Of the Trait Hypothesis. The Journal of General Psychology, 144(2), 89-109.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.

Liu, Q. et al. (2021). Social support, resilience, and self-esteem protect against common mental health problems in early adolescence: A nonrecursive analysis from a two-year longitudinal study. Medicine, 100(4), 1-8.

Marquez, J. et al. (2023). Protective factors for resilience in adolescence: analysis of a longitudinal dataset using the residuals approach. Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health, 17(140), 1-24.

Megan, P. & Elizabeth, V. (2013). Bullying Prevention and Social Justice. Theory Into Practice, 52(4), 303-310.

MENTAL HEALTH CHECK IN. (2026). Mental Health Dashboard. Retrieved June 4, 2026, from https://checkin.dmh.go.th/dashboards

Nagra, G. S. et al. (2016). What bridges the gap between self-harm and suicidality? The role of forgiveness, resilience and attachment. Psychiatry Research, 241, 78-82. https://doi.org/10.1016/j.psychres.2016.04.103

Porter, B. et al. (2022). Systematic Review of Mindfulness-Based Interventions in Child-Adolescent Population: A Developmental Perspective. European Journal of Investigation in Health, Psychology and Education, 12(8), 1220-1243.

Ran, H. et al. (2020). Resilience mediates the association between school bullying victimization and self-harm in Chinese adolescents. Journal of Affective Disorders, 277, 115-20. https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.07.136

Sharma, N. et al. (2025). Mindfulness-based Interventions for Emotional Dysregulation in Adolescents: A Systematic Review. Annals of Neurosciences, 33(2), 259-267.

Surzykiewicz, J. et al. (2022). Resilience and Regulation of Emotions in Adolescents: Serial Mediation Analysis through Self-Esteem and the Perceived Social Support. International journal of environmental research and public health, 19(13), 1-9.

Trong Dam, V. A. et al. (2023). Associations between parent-child relationship, self-esteem, and resilience with life satisfaction and mental wellbeing of adolescents. Front Public Health, 11, https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1012337

Van der Wal, W. & George, A. A. (2018). Social support-oriented coping and resilience for self-harm protection among adolescents. Journal of Psychology in Africa, 28(3), 237-241.

Wagnild, G. M. & Young H. M. (1993). Development and Psychometric evaluation of the Resilience Scale. Journal of nursing Measurement, 1(2), 165-178.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 59-69

บทความวิจัย

การเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT กับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT*

A COMPARISON OF SCIENTIFIC LITERACY OF GRADE 11 STUDENTS BETWEEN USING PHENOMENON-BASED LEARNING INTEGRATED WITH CHATGPT AND PROBLEM-BASED LEARNING INTEGRATED WITH CHATGPT

นิภาพรรณ กุดนอก*, วาสนา กีรติจำเริญ
Nipapan Kudnok*, Wasana Keeratichamroen
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา นครราชสีมา ประเทศไทย
Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University, Nakhon Ratchasima, Thailand
*Corresponding author E-mail: nipapan2107@gmail.com
*Tel: 087-246-5456

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT 2) เปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT และ 3) เปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ระหว่างหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT กับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนพิมายวิทยา จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 78 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 39 คน ได้จากการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT และการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบวัดความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า 1) ความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ จากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ จากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์หลังเรียนจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT กับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน, การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน, แชทจีพีที, ความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์

*Received July 25, 2026; Revised August 9, 2026; Accepted September 6, 2026

Abstract

This study aimed to: 1) Compare the scientific literacy of Grade 11 students before and after learning through a phenomenon-based learning integrated with ChatGPT; 2) Compare the scientific literacy of Grade 11 students before and after learning through a problem-based learning integrated with ChatGPT; and 3) Compare the post-learning scientific literacy of students between the phenomenon-based learning integrated with ChatGPT and the problem-based learning integrated with ChatGPT. This study employed an experimental research design. The participants were 78 Grade 11 students at Phimai Witthaya School, Nakhon Ratchasima Province, Thailand, enrolled in the second semester of the 2025 academic year. The participants were selected using cluster random sampling and divided into two groups of 39 students each. The research instruments consisted of lesson plans based on a phenomenon-based learning integrated with ChatGPT and a problem-based learning integrated with ChatGPT. Data were collected using a scientific literacy test. The data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, and t-test. The results revealed that: 1) The students' scientific literacy after learning through the phenomenon-based learning integrated with ChatGPT was significantly higher than before learning at the .05 level of significance; 2) The students' scientific literacy after learning through the problem-based learning integrated with ChatGPT was significantly higher than before learning at the .05 level of significance; and 3) The students' post-learning scientific literacy differed significantly between the phenomenon-based learning integrated with ChatGPT and the problem-based learning integrated with ChatGPT at the .05 level of significance.

Keywords: Phenomenon-Based Learning, Problem-Based learning, ChatGPT, Scientific Literacy

บทนำ

การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมจริยธรรม สามารถปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับประเทศไทยได้มีการกำหนดหลักการที่ระบุไว้ใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 และ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 ในหมวดที่ 4 ว่าด้วยแนวทางการจัดการศึกษา ที่เน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่จำเป็นต่อการพัฒนาศักยภาพตนเอง ทั้งในด้านความรู้ และสมรรถนะเพื่อการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งจะส่งผลให้สังคม และประเทศชาติมีความมั่นคง และก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

วิทยาศาสตร์มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ เนื่องจากเป็นพื้นฐานของความก้าวหน้าทางความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ ทั้งการศึกษา การแพทย์ การสื่อสาร และการเกษตร รวมถึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ปัญหาระดับโลก เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการขาดแคลนทรัพยากร การจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์จึงมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ การสังเกต การสำรวจ การทดลอง และการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อพัฒนาทักษะการคิด การแก้ปัญหา การเชื่อมโยงความรู้สู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างมีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

โครงการประเมินสมรรถนะผู้เรียนมาตรฐานสากล (PISA) ของ OECD เป็นกลไกสำคัญในการสะท้อนคุณภาพการศึกษาของประเทศสมาชิก โดยมุ่งประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ผลการประเมิน PISA 2022 พบว่า ประเทศไทยมีคะแนนเฉลี่ยด้านวิทยาศาสตร์ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย OECD และมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ขณะที่สัดส่วนผู้เรียนที่มีสมรรถนะระดับสูงยังอยู่ในระดับต่ำ สะท้อนถึงความจำเป็นในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้สามารถแข่งขันในระดับนานาชาติได้ ทั้งนี้ PISA 2025 ได้กำหนดให้ความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์เป็นประเด็นหลักของการประเมิน ซึ่งครอบคลุมความสามารถในการอธิบายปรากฏการณ์เชิงวิทยาศาสตร์ การออกแบบกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ และการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการคิดวิเคราะห์และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2568) ประเทศฟินแลนด์เป็นหนึ่งในประเทศที่มีผลการประเมิน PISA โดดเด่นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในด้านวิทยาศาสตร์ ผลสำรวจ PISA 2022 พบว่า ผู้เรียนประเทศฟินแลนด์มีคะแนนเฉลี่ยด้านวิทยาศาสตร์สูงกว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มประเทศสมาชิก OECD และมีสัดส่วนผู้เรียนที่มีสมรรถนะระดับสูง ระดับ 5 และ 6 มากถึงร้อยละ 13 ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD ที่ร้อยละ 7 อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากผลการประเมินด้านวิชาการแล้ว ระบบการศึกษาของฟินแลนด์ยังสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้สึกปลอดภัยและเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน ซึ่งสะท้อนผ่านการที่ผู้เรียนรายงานปัญหาการถูกกลั่นแกล้ง ไม่รู้สึกปลอดภัยในโรงเรียนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD อย่างชัดเจน (PISA, 2025) ความสำเร็จเหล่านี้บ่งชี้ให้เห็นว่าระบบการศึกษาของฟินแลนด์ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงแค่ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเท่านั้น แต่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสุขภาวะที่ดีของผู้เรียนด้วย ประเทศฟินแลนด์ได้นำเสนอแนวคิดใหม่ทางการศึกษา ที่เรียกว่า การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน ซึ่งเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่บรรจุไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานของฟินแลนด์ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2016 แนวคิดนี้มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเชื่อว่ากระบวนการสร้างความรู้ไม่ได้เกิดจากการถ่ายทอด แต่เกิดจากภายในตัวผู้เรียนเอง โดยอาศัยการเชื่อมโยงประสบการณ์ใหม่เข้ากับความรู้เดิมที่มีอยู่นำไปสู่การสร้างความเข้าใจของตนเองและเกิดเป็นโครงสร้างทางปัญญาใหม่ การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานจึงจัดเป็นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้เรียนเป็นอย่างยิ่งในกระบวนการเรียนรู้ โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นหาและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจากการสำรวจปรากฏการณ์ในโลกแห่งความเป็นจริง (พงศธร มหาวิจิตร, 2562) การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning) เป็นแนวทางการสอนที่สำคัญและได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในยุคที่ผู้เรียนต้องพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 แนวคิดนี้เป็นหนึ่งในรูปแบบการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่มุ่งเน้นการใช้สถานการณ์หรือปัญหาที่ซับซ้อนในโลกแห่งความเป็นจริงเป็นเครื่องมือหลัก เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนจะได้รับการส่งเสริมให้วิเคราะห์โจทย์ปัญหา ตั้งคำถาม ฝึกการคิดวิเคราะห์ และร่วมกันค้นหาแนวทางในการแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ โดยอาศัยกระบวนการคิดและสะท้อนกลับ (ทิศนา แขมมณี, 2567) นอกจากนั้นในบริบทของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งเป็นช่วงวัยที่ผู้เรียนต้องพัฒนาความรู้ ทักษะการคิดขั้นสูง และความสามารถในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาและการดำรงชีวิตในอนาคต เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากต่อพฤติกรรมและรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคดิจิทัล ผู้เรียนสามารถสืบค้น เข้าถึงข้อมูล ความรู้ และสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล ซึ่ง ChatGPT ซึ่งเป็นเครื่องมือที่เข้ามามีบทบาทอย่างมากในการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบัน เนื่องจากมีความสามารถที่หลากหลายในการประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอน การเข้าถึงข้อมูลที่สะดวกผ่านเว็บไซต์ช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้เป็นแหล่งสืบค้น และรวบรวมข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนและส่งเสริมการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่น่าสนใจให้กับผู้เรียนได้ และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในยุคดิจิทัล ผู้วิจัยนำเครื่องมือนี้เข้ามามีส่วนช่วยเสริมในกระบวนการจัดการเรียนรู้

ที่ผู้สอนต้องมีการใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากค้นหาคำตอบ เกิดกระบวนการสืบค้น และคัดกรองข้อมูลส่งเสริมการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน และเชื่อมโยงความรู้ รวมถึงการเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ (เขมณัฏฐ์ มิ่งศิริธรรม, 2566)

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT และการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT มาใช้ในการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เพื่อที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียน สามารถพัฒนาความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ได้ เนื่องจากผู้เรียนนั้นสามารถกำหนดปัญหา ลงมือแสวงหาความรู้ และวิธีต่าง ๆ ในการเรียนรู้เพื่อค้นหาคำตอบอย่างมีจุดมุ่งหมายและมีการคัดกรองจนได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือในยุคที่มีความซับซ้อนของข้อมูลจำนวนมาก ผ่านการเรียนรู้ที่เป็นบริบทจริงที่สามารถนำไปเชื่อมโยง และแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT
2. เพื่อเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT
3. เพื่อเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ระหว่างหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT กับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT กับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. แผนแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงทดลองเบื้องต้น (Pre-experimental design) โดยใช้แผนการวิจัยแบบ The two group pretest-posttest design มีสองกลุ่มทดลอง และมีการทดสอบหลังเรียนและก่อนเรียนทั้งสองกลุ่ม (กิติพงษ์ ลือนาม, 2561)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนพิมายวิทยา อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครราชสีมา จำนวน 390 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนพิมายวิทยา อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครราชสีมา จำนวน 78 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม ดำเนินการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย โดยแบ่งออกเป็นสองกลุ่มที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แตกต่างกัน (กิติพงษ์ ลือนาม, 2561)

3. ตัวแปรต้นและตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น ได้แก่ 1) การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT 2) การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ แผนการจัดการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้เซลล์วิเศษ กำเนิดพลังงานปรากฏการณ์ไฟฟ้าเคมี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT จำนวน 5 แผน แผนละ 3 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 15 ชั่วโมง ที่มีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน คือ 1) การสังเกตปรากฏการณ์ 2) การหาสาเหตุของปรากฏการณ์ 3) การศึกษาค้นคว้าเพื่อหาคำตอบ โดยใช้ ChatGPT 4) การสังเคราะห์ความรู้และสรุป และ 5) การทำความเข้าใจ และแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT จำนวน 5 แผน แผนละ 3 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 15 ชั่วโมง ที่มีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดปัญหา 2) การทำความเข้าใจปัญหา 3) การศึกษาค้นคว้าเพื่อหาคำตอบ โดยใช้ ChatGPT 4) การสังเคราะห์ความรู้ 5) ขั้นการสรุปและประเมินค่าของคำตอบ และ 6) การนำเสนอและประเมินผลงาน มีขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักสูตรสถานศึกษา วิเคราะห์เนื้อหากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แนวคิด ทฤษฎี และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ และได้สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ โดยนำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน โดยมีความเชี่ยวชาญด้านเนื้อหา จำนวน 2 คน และด้านการจัดการเรียนรู้ จำนวน 1 คน เพื่อประเมินความสอดคล้องและเหมาะสมขององค์ประกอบต่าง ๆ ของแผนการจัดการเรียนรู้ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ การประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญ มีค่าเฉลี่ย 4.81 หมายถึง มีความสอดคล้องและเหมาะสมมากที่สุด แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข หลังจากนั้นนำแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT จำนวน 1 แผน และแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT จำนวน 1 แผน ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 80 คน โรงเรียนพิมายวิทยา ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อดูความเหมาะสมของเวลาและขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน ปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดการเรียนรู้ให้สมบูรณ์และนำไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบวัดความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ครอบคลุม 3 ด้าน ตามแนวทางการวัดและประเมินผลของ PISA ได้แก่ 1) การอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ 2) การออกแบบและประเมินกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และการแปลความหมายข้อมูลและการใช้ประจักษ์พยานในเชิงวิทยาศาสตร์อย่างมีวิจารณญาณ 3) การศึกษาค้นคว้า ประเมิน และใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์เพื่อการตัดสินใจและลงมือกระทำ โดยเป็นแบบทดสอบแบบเลือกตอบ จำนวน 4 ตัวเลือก จำนวน 7 ข้อ แบบเลือกตอบเชิงซ้อน จำนวน 5 ข้อ และแบบเขียนตอบอิสระโดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 3 ข้อ รวมทั้งหมด 15 ข้อ คะแนนเต็ม 34 คะแนน ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือดังนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำรา ตามกรอบประเมินของ PISA 2025 ที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ สร้างมาตรวัดความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์แล้วสร้างแบบวัดความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ จำนวน 30 ข้อ กำหนดเป็นสถานการณ์ปัญหาโดยครอบคลุมบริบท ความรู้ และสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ นำแบบวัดความฉลาดรู้ที่สร้างขึ้น เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน โดยมีความเชี่ยวชาญด้านเนื้อหา จำนวน 2 คน และด้านการจัดการเรียนรู้ จำนวน 1 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยมีค่า IOC เท่ากับ 1.00 จำนวน 30 ข้อ นำไปทดลองใช้กับนักเรียนทั้งหมด 40 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ตรวจให้คะแนน แล้ววิเคราะห์คุณภาพเป็นรายข้อ โดยคัดเลือกแบบวัดความฉลาดรู้ที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 15 ข้อ ที่มีค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.46 - 0.76 และมีค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.24 - 0.71 วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของคอนบราค ได้เท่ากับ 0.79

5. การดำเนินการทดลอง

1) ทดสอบก่อนการจัดการเรียนรู้ด้วยแบบวัดความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ซึ่งดำเนินการทดสอบกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง 2) ผู้วิจัยดำเนินการทดลองกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/3 จำนวน 39 คน และการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/5 จำนวน 39 คน หน่วยการเรียนรู้เซลล์วิเศษ กำเนิดพลังงานปรากฏการณ์ไฟฟ้าเคมี จำนวน 5 แผน แผนละ 3 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 15 ชั่วโมง และ 3) ทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างเดิม ด้วยแบบวัดความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ แล้วนำผลการทดสอบไปดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) วิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT และการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT โดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test for dependent) ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 2) วิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์หลังเรียนจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT กับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT โดยทดสอบค่าที (t-test for independent) ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT กับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT โดยผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยดังนี้

1. ผลการเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ระหว่างก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT

ความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์	n	$\bar{X}$	S.D.	t	p
ก่อนการจัดการเรียนรู้	39	16.38	2.92	16.494*	.000
หลังการจัดการเรียนรู้	39	25.85	2.97		

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ จากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT หลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลการเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ระหว่างก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT

ความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์	n	$\bar{x}$	S.D.	t	p
ก่อนการจัดการเรียนรู้	39	16.10	2.56	15.243*	.000
หลังการจัดการเรียนรู้	39	23.69	2.96		

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ จากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT หลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT กับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ระหว่างหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT กับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT

ความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์	n	คะแนนเต็ม	การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT		การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT		t	p
			$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
1. การอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์	78	13	11.31	.80	10.41	.91	4.627*	.000
2. การออกแบบและประเมินกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และการแปลความหมายข้อมูลและการใช้ประจักษ์พยานในเชิงวิทยาศาสตร์อย่างมีวิจารณญาณ	78	9	6.10	1.12	5.74	1.09	1.433	.156
3. การศึกษาค้นคว้า ประเมิน และใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์เพื่อการตัดสินใจและลงมือกระทำ	78	12	8.44	1.83	7.54	1.60	2.302*	.024
คะแนนรวมเฉลี่ย	**78**	**34**	**25.85**	**2.97**	**23.69**	**2.96**	**3.210***	**.002**

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า ความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีคะแนนรวมเฉลี่ย ($\bar{x}$) หลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT เท่ากับ 25.85 คะแนน จากคะแนนเต็ม 34 คะแนน และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 2.97 หลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT เท่ากับ 23.69 คะแนน จากคะแนนเต็ม 34 คะแนน และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 2.96 เมื่อจำแนกรายด้าน พบว่า หลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ การอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ มีคะแนนเฉลี่ย 11.31 รองลงมา คือ การศึกษาค้นคว้า ประเมิน และใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์เพื่อการตัดสินใจและลงมือกระทำ มีคะแนนเฉลี่ย 8.44 และการออกแบบและประเมินกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และการแปลความหมายข้อมูลและการใช้ประจักษ์พยานในเชิงวิทยาศาสตร์อย่างมีวิจารณญาณ มีคะแนนเฉลี่ย 6.10 ตามลำดับ หลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ การอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ มีคะแนนเฉลี่ย 10.41 รองลงมา คือ การศึกษาค้นคว้า ประเมิน และใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์เพื่อการตัดสินใจและลงมือกระทำ มีคะแนนเฉลี่ย 7.54 และการออกแบบและประเมินกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และการแปลความหมายข้อมูลและการใช้ประจักษ์พยานในเชิงวิทยาศาสตร์อย่างมีวิจารณญาณ มีคะแนนเฉลี่ย 5.74 ตามลำดับ ซึ่งความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์หลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT กับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

จากการเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT กับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์หลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ เนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเป็นการจัดการเรียนรู้ที่นำปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน มาใช้เป็นประเด็นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งมีส่วนช่วยกระตุ้นความสนใจและส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว นักเรียนได้ฝึกสังเกตปรากฏการณ์ ตั้งคำถาม กำหนดประเด็นปัญหา วิเคราะห์สาเหตุ และพัฒนาเป็นคำถามเพื่อการศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยมีการบูรณาการการใช้ ChatGPT ในฐานะเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ เพื่อช่วยในการสืบค้นข้อมูล เสนอแนวคิด ในกระบวนการเรียนรู้ นักเรียนมีการบันทึกข้อมูลและแนวคิดอย่างเป็นลำดับขั้น มีการออกแบบ วางแผน และจัดลำดับกิจกรรมการทดลองเพื่อแสวงหาคำตอบ โดยอาศัยแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายร่วมกับการใช้สื่อและอุปกรณ์ที่นักเรียนออกแบบขึ้นเอง เพื่อนำไปใช้ในการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลตามประเด็นปัญหาที่กำหนดไว้ เมื่อนักเรียนดำเนินการศึกษาค้นคว้าจนได้ข้อค้นพบแล้ว จะนำผลลัพธ์ที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ พงศธร มหาวิจิตร ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์ใช้กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านการศึกษาในประเด็นที่มีลักษณะเป็นองค์รวมและเชื่อมโยงกับบริบทของชีวิตจริง แนวทางดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียนรู้ เนื่องจากเนื้อหาที่ศึกษาเป็นสิ่งที่สามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง (พงศธร มหาวิจิตร, 2562) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ นันทิพร ปัญญาถม และสุรีย์พร สว่างเมฆ ที่พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน มีความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (นันทิพร ปัญญาถม และสุรีย์พร สว่างเมฆ, 2566)

2. การเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์หลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นการจัดการเรียนรู้ที่นำสถานการณ์ปัญหามาเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้กำหนดปัญหา กระตุ้นให้เกิดการวิเคราะห์ การสืบค้นและกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา ส่งผลให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง และมีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนกับเพื่อนในชั้นเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้

โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการคิดโดยใช้ปัญหาเป็นตัวตั้งต้นของกระบวนการการเรียนรู้ นักเรียนใช้กระบวนการกลุ่มค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหา และลงมือแก้ปัญหา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550)

3. การเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT กับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT พบว่า ความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์หลังเรียนจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT แตกต่างจากคะแนนหลังเรียนจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ อันเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT เป็นการบูรณาการองค์ความรู้ข้ามสาขาวิชาโดยนักเรียนสามารถเชื่อมโยงแนวคิดทางวิทยาศาสตร์กับสาขาวิชาอื่น ๆ ได้อย่างเป็นองค์รวม ผ่านกระบวนการสืบสอบโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ส่งผลให้เกิดความเข้าใจ และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์ที่หลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการบูรณาการดังกล่าวยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความหมาย การเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับโครงสร้างความรู้เดิมจะช่วยให้นักเรียนสามารถทำความเข้าใจเนื้อหาได้อย่างเป็นระบบและคงทนมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ไปสู่บริบทอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นลักษณะสำคัญของความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ที่เน้นการใช้ความรู้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาในชีวิตจริง เมื่อพิจารณาร่วมกับการใช้ ChatGPT ซึ่งเป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ซึ่งช่วยเสริมสร้างกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ให้มีความต่อเนื่องยิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Vygotsky, L. S. et al. เกี่ยวกับการสร้างองค์ความรู้ทางสังคมที่อธิบายว่านักเรียนจะสามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อได้รับโอกาสในการสร้างความรู้ด้วยตนเองผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับปัญหาและบริบทแวดล้อม (Vygotsky, L. S. et al., 1978) และสอดคล้องกับ Symeonidis, V. & Schwarz, J. F. ที่กล่าวไว้ว่า การนำปรากฏการณ์หรือสถานการณ์ที่เป็นประเด็นน่าสนใจมาทำให้นักเรียนเกิดความอยากรู้ ตั้งคำถามเพื่อหาคำตอบ และลงมือแสวงหาคำตอบผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองภายใต้ปรากฏการณ์ตามสภาพจริง (Symeonidis, V. & Schwarz, J. F., 2016) และสอดคล้องกับรายงานการวิจัยของนักการศึกษาที่ทำการศึกษาความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์จากการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน ซึ่งพบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน มีความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (พัชรพงษ์ เพ็งผจญ และสกนธ์ชัย ชะนูนันท์, 2566); (โสภณ แสงจันทร์ และสิรินภา กิจเกื้อกูล, 2566); (Santhalia, P. W. & Yuliati, L., 2021)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT กับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT และการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT สามารถสนับสนุนการพัฒนาความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ได้ โดยมีจุดเด่นที่สำคัญ คือ การนำ ChatGPT มาใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ โดยไม่ได้ส่งเสริมให้นักเรียนใช้เพื่อรับคำตอบโดยตรง แต่ใช้เป็นแหล่งสนับสนุนการตั้งคำถาม การวิเคราะห์ปรากฏการณ์หรือปัญหา การสืบค้นและตรวจสอบข้อมูล ตลอดจนการอธิบายและสร้างข้อสรุปทางวิทยาศาสตร์ กระบวนการดังกล่าวช่วยเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ และใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ ครูควรเตรียมความพร้อมและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับ ChatGPT และการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับ ChatGPT

ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เนื้อหา และบริบทของผู้เรียน โดยใช้ ChatGPT เป็นเครื่องมือสนับสนุนการตั้งคำถาม การวิเคราะห์ปัญหา การสืบค้น และการตรวจสอบข้อมูล มากกว่าการใช้เพื่อรับคำตอบโดยตรง ควรส่งเสริมให้นักเรียนตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ ChatGPT สร้างขึ้นโดยอาศัยหลักฐานและเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ ควรศึกษาการใช้ปัญญาประดิษฐ์รูปแบบอื่น เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผล และความเหมาะสมของเครื่องมือแต่ละประเภท รวมทั้งศึกษารูปแบบและลักษณะของ Prompt Design ที่เหมาะสมต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ และควรขยายการศึกษาไปยังระดับชั้น หน่วยการเรียนรู้ และกลุ่มสาระอื่น ตลอดจนศึกษาผลต่อทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ความคิดสร้างสรรค์ การคิดเชิงระบบ การแก้ปัญหา และสมรรถนะด้านดิจิทัล เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กิติพงษ์ ลือนาม. (2561). วิธีวิทยาการวิจัยทางการศึกษา. นครราชสีมา: โคราช มาร์เก็ตติ้ง แอนด์โปรดักชัน.

เขมณัฏฐ์ มิ่งศิริธรรม. (2566). ChatGPT กับการศึกษายุคดิจิทัล. วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย, 15(2), 1-10.

ทิศนา แขมมณี. (2567). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นันทิพร ปัญญาถม และสุรีย์พร สว่างเมฆ. (2566). แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เรื่อง ภูมิอากาศโลกเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. Journal of Roi Kaensarn Academi, 8(7), 396-415.

พงศธร มหาวิจิตร. (2562). การประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการเรียนแบบเชิงรุกในรายวิชาการประถมศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. วารสาร ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 42(2), 73-90.

พัชรพงษ์ เพ็งผจญ และสกนธ์ชัย ชะนูนันท์. (2566). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง กรด-เบส. วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย, 8(9), 248-262.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2568). ผลการประเมิน PISA 2022 คณิตศาสตร์ การอ่านและวิทยาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.).

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

_____. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

โสภณ แสงจันทร์ และสิรินภา กิจเกื้อกูล. (2566). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานที่ส่งเสริมความฉลาดรู้ทางวิทยาศาสตร์ เรื่องแรงพยุงของของเหลวของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. Journal of Roi Kaensarn Academi, 8(9), 55-73.

PISA. (2025). กรอบการประเมินด้านวิทยาศาสตร์. Retrieved July 17, 2026, from https://pisathailand.ipst.ac.th/about-pisa/science_competency_framework/

Santhalia, P. W. & Yuliati, L. (2021). An Exploration of Scientific Literacy on Physics Subjects within Phenomenon-based Experiential Learning. Journal Penelitian Fisika dan Aplikasinya (JPFA), 11(1), 72-81.

Symeonidis, V. & Schwarz, J. F. (2016). Phenomenon-Based Teaching and Learning through the Pedagogical Lenses of Phenomenology: The Recent Curriculum Reform in Finland. Forum Oswiatowe, 28(2), 31-47.

Vygotsky, L. S. et al. (1978). Mind in Society: Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 70-79

บทความวิจัย

การพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้งเชิงพุทธบูรณาการของชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์*

DEVELOPMENT OF THE WISDOM INHERITOR IN CARVING A WAX CASTLE OUT OF THE BANANA TRUNK IN THE BUDDHIST INTEGRATION OF COMMUNITIES IN LOM SAK DISTRICT, PETCHABUN PROVINCE

พระครูสุตพัชราภรณ์ (มนกมล กิตฺติญาโณ)*, พระมหาธนเดช สมจิตฺโต (สมบัติมา)
Phrakhru Sutapatcharaphon (Manakamon Kittiyano)*, Phramaha Tanadech Samachitto (Sombutma)
คณะพุทธศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พ่อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์ ประเทศไทย
Faculty Of Buddhism, Pho Khun Pha Muang Buddhist College, Phetchabun, Thailand
*Corresponding author E-mail: makamon62@gmail.com
*Tel: 099-745-5955

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วม ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟู และนำเสนอแนวทางการพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้งเชิงพุทธบูรณาการของชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพใน 3 ชุมชน จำนวน 60 คน ได้แก่ ชุมชนบ้านท่ากกแก ชุมชนบ้านห้วยปูน และชุมชนบ้านหินโง้น เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก 5 กลุ่ม จำนวน 27 รูป/คน ได้แก่ ผู้นำด้านวัฒนธรรม ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ปราชญ์ชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า ด้านการมีส่วนร่วมและการพัฒนาผู้สืบทอด กำลังเผชิญวิกฤตการลดลงของครูช่างและความสนใจของคนรุ่นใหม่ การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพสามารถขับเคลื่อนร่วมกันได้ใน 3 มิติ คือ มิติด้านทักษะและความรู้ มิติด้านพื้นที่ และโอกาส และมิติด้านพลังเครือข่ายความร่วมมือ ด้านแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญา ไม่ใช่การรักษาแบบแตะต้องไม่ได้ แต่เป็นการอนุรักษ์ที่ผสมผสานเข้ากับวิถีชีวิต ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และดัดแปลงลวดลายดั้งเดิมผสมผสานกับสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมหลัก ได้แก่ การแทงหยวกกล้วย การทำปราสาทผึ้ง การแห่ปราสาทผึ้ง และการบูรณาการความร่วมมือผ่านเครือข่าย วัด บ้าน โรงเรียน ภาครัฐ โดยมุ่งเน้นการนำหลักพหูสูต 5 มาบูรณาการ ได้แก่ สุตะมาก เรียนรู้, ธาตา จดจำ, วจสา ปะริจิตา มีทักษะ, มะนัสสานุเปกขิตา พิจารณาปรับใช้, และทิฏฐิยา สุปะฏิวิทา เข้าถึงหลักธรรมเรื่องความอดทน สติ และความสามัคคี ซึ่งช่วยให้ผู้สืบทอดสามารถสืบต่อวิชาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การแทงหยวกกล้วย, ปราสาทผึ้ง, พุทธบูรณาการ, การพัฒนาผู้สืบทอด

Abstract

This research aims to study community participation, conservation and restoration approaches, and successor development strategies for the cultural wisdom of banana stalk carving in making Buddhist-integrated wax castles in Lom Sak District, Phetchabun Province. A mixed-methods research

*Received August 2, 2026; Revised August 18, 2026; Accepted September 6, 2026

design, combining both quantitative and qualitative approaches, was conducted across three communities: Ban Tha Kok Kae, Ban Huai Poon, and Ban Hin Ngon. Data were collected through in-depth interviews with five key groups: cultural leaders, community leaders, government representatives, local experts, and tourists. The study revealed three key findings: 1) Regarding participation and successor development, the wisdom faces a crisis due to a decline in skilled artisans and waning interest among the younger generation. Sustainable development requires joint efforts across three dimensions: skills and knowledge, space and opportunity, and collaborative networks involving temples, households, schools, and government agencies. 2) In terms of conservation and restoration, the approach emphasizes integration into daily life, the promotion of cultural tourism, and the adaptation of traditional patterns merged with Buddhist symbols - driven by core activities such as banana stalk carving, wax castle making, and wax castle parades. 3) For Buddhist-integrated successor development, the framework incorporates the five Bahussuta principles: learning (Suta), memorization (Dhata), verbal recitation (Vacasa Paricita), mental reflection (Manassnupekkhita), and conceptual clarity (Ditthiya Supatividdha). Access to the principles of patience, mindfulness, and unity, which help successors to sustainably continue the profession and local wisdom.
Keywords: Banana stalk carving, Bee Castle, Buddhist Integration, Successor Development

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจและสังคมที่สะท้อนให้เห็นถึงความถดถอยและความเสื่อมโทรมทางจิตใจอันเนื่องมาจากขาดภูมิธรรมและภูมิปัญญาในการปรับตัวให้เท่าทันกระแสโลก ส่งผลให้คนบางส่วนนิยมพัฒนาตนเองตามแนวคิดแบบตะวันตก แต่ในขณะเดียวกันยังมีชุมชนอีกหลายแห่งที่ดำเนินชีวิตอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพภูมิศาสตร์จนรอดพ้นจากวิกฤติต่าง ๆ มาได้ ด้วยเหตุนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและการพัฒนาจึงกำหนดนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการวิจัยเพื่อฟื้นฟูศักยภาพของวัฒนธรรมภูมิปัญญาให้เป็นที่ยอมรับมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรมที่ว่า วัฒนธรรม คือ ผลผลิตจากการเรียนรู้ เป็นแบบแผนพฤติกรรม และวิถีชีวิตที่สมาชิกในสังคมมีร่วมกันและถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อหล่อหลอมบุคลิกภาพและสร้างอัตลักษณ์เฉพาะอันเป็นเครื่องมือในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม (งามพิศ สัตย์สงวน, 2543)

ปัจจุบัน พบว่า การดำเนินการจัดการศึกษาและการนำวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ของหน่วยงานวัฒนธรรมท้องถิ่นยังคงมีอุปสรรคอยู่หลายประการ เนื่องจากผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมมองว่าวัฒนธรรมภูมิปัญญานั้นไม่มีความทันสมัย ขาดความน่าสนใจ และขาดความต่อเนื่องในการสร้างสรรค์องค์ความรู้ อีกทั้งยังไม่มีระบบการเก็บบันทึก รวบรวมข้อมูล การประมวลผลการวิจัยที่มีประสิทธิภาพ จึงทำให้ผู้คนละเลยและขาดความตระหนักถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว สภาพปัญหานี้สอดคล้องกับรายงานการศึกษาวิจัยในหลายพื้นที่ที่ยังไม่ได้ศึกษาการพัฒนาผู้สืบทอด ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านกำลังเผชิญกับภาวะวิกฤตจากการลดลงของช่างฝีมืออาวุโสและการขาดแคลนผู้สืบทอดรุ่นใหม่ที่มีใจรักอย่างจริงจัง จนทำให้มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้อยู่ในภาวะที่เสี่ยงต่อการเลือนหายไปตามกาลเวลา (ชุติพงศ์ คงสันเทียะ และกนิษฐา เรืองวรรณศักดิ์, 2566)

สภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนบ้านท่ากกแก ชุมชนบ้านห้วยปูน และชุมชนบ้านหินโง้น ซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ที่ยังคงยึดถือประเพณีดั้งเดิมตามประเพณี 12 เดือน ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษชาวลาวหลวงพระบางและเวียงจันทน์ แม้ว่าประชากรในชุมชนเหล่านี้จะยังคงสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้งเอาไว้อย่างเหนียวแน่นเพื่อเป็นพุทธบูชาและการอุทิศส่วนกุศลตามคติความเชื่อเรื่องปุพพเปตพลี เป็นการปรารภถึงการทำพลี ข้อที่ 3 ของพลีกรรม 5 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559) ในทางพระพุทธศาสนา แต่เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวิถีชีวิตสมัยใหม่ วัฒนธรรมภูมิปัญญาดั้งเดิมดังกล่าวกลับไม่ค่อยได้รับความสนใจในการสืบทอดจากคนรุ่นใหม่ในชุมชนเท่าที่ควร ช่างฝีมือที่มีความชำนาญลดน้อยลง และเยาวชนขาดความเข้าใจในคุณค่าของศิลปะพื้นบ้าน ประชากรในพื้นที่ศึกษาจึงตระหนักถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการแสวงหาแนวทางพัฒนาผู้สืบทอดเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการแทงหยวกและการทำปราสาทผึ้งให้คงอยู่คู่กับชุมชนสืบไป

จากเหตุผลและสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญในการจัดทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้งเชิงพุทธบูรณาการของชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” เพื่อดึงดูดให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความเป็นท้องถิ่นและร่วมมือร่วมแรงในการทำกิจกรรมสืบทอดวิธีการแทงหยวกและการทำปราสาทผึ้งอย่างมีระบบ โดยประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงแนวคิดและแนวทางที่ชัดเจนในการอนุรักษ์ฟื้นฟูรวมถึงรูปแบบการพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้งเชิงพุทธบูรณาการ สามารถนำผลการศึกษาไปเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การนำเสนอบทความวิจัยและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มนักวิชาการเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ในมิติที่หลากหลาย และยังเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันในชุมชน และสามารถยกระดับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นนี้ให้กลายเป็นจุดเด่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งในระดับท้องถิ่นและต่างประเทศ ซึ่งจะช่วยสร้างอาชีพ กระจายรายได้ และนำไปสู่การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้งเชิงพุทธบูรณาการของชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้งเชิงพุทธบูรณาการของชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้งเชิงพุทธบูรณาการของชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เช่น พระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา รายงานการวิจัย และการศึกษาภาคสนามผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของประชากรในพื้นที่และผู้เกี่ยวข้องโดยเน้นกระบวนการแสวงหาความร่วมมือและดำเนินกิจกรรมร่วมกันในชุมชน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้แบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 2 ลักษณะหลัก ดังนี้ 1) กลุ่มประชากรตัวอย่างเชิงปริมาณแบบเจาะจงที่กระจายอยู่ตามชุมชนต่าง ๆ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 3 ชุมชน ๆ จำนวน 60 คน ได้แก่ ชุมชนบ้านท่ากกแก ชุมชนบ้านห้วยปูน ชุมชนบ้านหินโง้น 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพแบ่งออกเป็น

5 กลุ่ม จำนวน 27 รูป/คน ได้แก่ ผู้นำด้านวัฒนธรรม จำนวน 5 รูป/คน ผู้นำชุมชน จำนวน 6 คน หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 6 คน ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 คน นักท่องเที่ยว จำนวน 5 คน

3. วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างเอกสารระบุว่าเป็นการคัดเลือก "กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ" (Key Informant) และตัวแทนของวัด ชุมชน โรงเรียน และภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่อำเภอหล่มสัก เพื่อให้สามารถตอบคำถามวิจัยและให้ข้อมูลเชิงลึกได้ครอบคลุม

4. การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือลักษณะของเครื่องมือใช้ แบบสัมภาษณ์ที่มีคำถามปลายเปิด แบ่งเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบสัมภาษณ์ เพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, สถานภาพบรรพชิต

ส่วนที่ 2 ประเด็นคำถามปลายเปิด 3 ตอน ขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพ ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสรุปเป็นกรอบแนวคิด สร้างแบบสัมภาษณ์ตามประเด็นและขอบเขตของการวิจัย นำแบบสัมภาษณ์เสนอต่อ คณะกรรมการที่ปรึกษางานวิจัย เพื่อตรวจสอบและแก้ไขปรับปรุงความตรงตามเนื้อหา นำแบบสัมภาษณ์ไปเสนอให้ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 รูป/คน พิจารณาตรวจสอบและเสนอแนะ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์สูงสุดก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเวลาตั้งแต่ ตุลาคม พ.ศ. 2568 ถึง กันยายน พ.ศ. 2569 โดยมีกระบวนการเก็บข้อมูลดังนี้ ดำเนินการขอความยินยอมในจริยธรรมในมนุษย์ การสัมภาษณ์เชิงลึกดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มแบบผสมผสาน การสัมมนากลุ่มย่อยหรือการสนทนากลุ่ม ดำเนินการร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกตลอดช่วงเวลาทำการวิจัย การวิจัยเชิงปฏิบัติการในภาคสนามโดยรวบรวมข้อมูลผ่านการสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ในการดำเนินกิจกรรมชุมชน 3 กิจกรรมหลัก คือ 1) กิจกรรมการอนุรักษ์ฟื้นฟูการแทงหยวกกล้วย 2) กิจกรรมการอนุรักษ์ฟื้นฟูการทำปราสาทผึ้ง และ 3) กิจกรรมการแห่ปราสาทผึ้ง

6. การวิเคราะห์ข้อมูลการจัดระบบแฟ้มข้อมูลแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นบันทึกการสัมภาษณ์หรือสนทนากลุ่ม และส่วนที่เป็นแบบวิเคราะห์ วิธีวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาควบคู่ไปกับการจัดเก็บข้อมูลอยู่ตลอดเวลา เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ โดยนำเสนอในลักษณะพรรณนาความประกอบภาพถ่าย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้งเชิงพุทธบูรณาการของชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

1. การพัฒนาผู้สืบทอดจำเป็นต้องอาศัยการร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งวัด โรงเรียน ชุมชน และองค์กรภาครัฐ โดยผลการวิจัยชี้ว่าวัฒนธรรมนี้กำลังเผชิญภาวะวิกฤตจากการลดลงของครูช่างอาวุโสและความสนใจของคนรุ่นใหม่ การมีส่วนร่วมที่จำเป็นเร่งด่วนต้องขับเคลื่อนร่วมกันใน 3 มิติหลัก

2. ด้านการพัฒนาทักษะและนำองค์ความรู้จากครูช่างมาจัดทำเป็นคู่มือและสื่อดิจิทัล รวมถึงออกแบบหลักสูตรการฝึกหัดจากขั้นพื้นฐานไปจนถึงขั้นสูง (ธันยา คำมี, 2569) โดยการนำองค์ความรู้ คติความเชื่อ และคุณค่าที่ซ่อนอยู่ใต้ความวิจิตรบรรจงนี้มาเผยแพร่ผ่านสื่อร่วมสมัยที่เข้าถึงง่าย เพื่อให้เยาวชนเกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง (พระครูบวรพัชโสภิต (ศุภษร สุขมา), 2569)

3. ด้านการสร้างพื้นที่และโอกาสบรรจุศิลปะการแทงหยวกและการทำปราสาทผึ้งเข้าเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในสถานศึกษา และเปิดพื้นที่ในวัดหรือชุมชนให้เป็นศูนย์เรียนรู้ที่มีชีวิต (พระราชพัชรธรรมเมธี (ลักษณะ บุญคำ), แนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้ง, 2569)

4. ด้านกลไกการมีส่วนร่วมในชุมชนผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการนำไปสู่การจัดกิจกรรมร่วมกัน 3 กิจกรรมหลัก ได้แก่ กิจกรรมการอนุรักษ์ฟื้นฟูการแทงหยวกกล้วย, กิจกรรมการอนุรักษ์ฟื้นฟูการทำปราสาทผึ้ง และกิจกรรมแห่ปราสาทผึ้ง เพื่อสร้างความสามัคคี สืบทอดอัตลักษณ์ และมีคุณค่าการยอมรับในสังคมได้จริง (วิษณุ ปิติหิรัญวัฒน์, 2569)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้งเชิงพุทธบูรณาการของชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

แนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูในพื้นที่มีการผสานศรัทธาทางพระพุทธศาสนาเข้ากับภูมิปัญญาช่างพื้นบ้าน โดยสรุป ได้ดังนี้

แนวคิดการบูรณาการหลักพุทธธรรมพหูสูต 5 ได้แก่ สุตะมาก, ธาตา, วจสา ปะริจิตา, มะนัสสานุเปกขิตา, ทิฏฐิยา สุปะฏิวิทา มาใช้เป็นกรอบในการเรียนรู้ผ่านกระบวนการ ฟัง คิด ปฏิบัติ เพื่อให้ผู้สืบทอดเข้าใจถึงจิตวิญญาณและแก่นธรรมที่ซ่อนอยู่ เช่น การฝึกสมาธิ (พระราชพัชรธรรมเมธี (ลักษณะ บุญคำ), แนวทางและขั้นตอนการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้ง, 2569) ความอดทนในการแทงหยวก และการฝึกจิตให้ตั้งมั่นในการทำปราสาทผึ้งเพื่อเป็นพุทธบูชา รวมถึงใช้หลักอปริหานิยธรรมในการประชุมและร่วมรับผิดชอบบริหารจัดการงานบุญในชุมชน

การจัดการมรดกชุมชนดั้งเดิมทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบ้านท่ากกแก, ชุมชนบ้านห้วยปูน, ชุมชนบ้านหินโง้น ที่ยังคงอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมดั้งเดิมตามฮีต 12 โดยใช้ต้นกล้วยตานีที่ยังไม่ตกเครือมาฉลุลวดลายโบราณ และประดิษฐ์ดอกผึ้งจากแม่พิมพ์ธรรมชาติเพื่อประดับโครงสร้างปราสาท โดยใช้วัดในท้องถิ่น วัดท่ากกแก, วัดเนินสว่างทางหลวง, วัดราษฎร์ประดิษฐ์วราราม เป็นศูนย์กลางในการสืบทอดช่วงเทศกาลออกพรรษา เพื่ออุทิศส่วนกุศล และเพื่อสร้างแรงจูงใจและขับเคลื่อนให้ภูมิปัญญาคงอยู่เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอหล่มสักอย่างยั่งยืน (สุกรี สนธิญาติ, 2569)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้งเชิงพุทธบูรณาการของชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางและรูปแบบการพัฒนาผ่านเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะบูรณาการ ดังนี้

การพัฒนาผ่านระบบวัด โรงเรียน ชุมชน และองค์กรภาครัฐ นำศิลปะการแทงหยวกและทำปราสาทผึ้งไปจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น บทเรียนสอดแทรกในสาระวิชาศิลปะ และจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมกับเยาวชนในสถานศึกษา เป็นการยกระดับจากช่างฝีมือไปสู่นักสร้างสรรค์ การเสนอแนวทางพัฒนาที่เป็นระบบและมีการรับรองอย่างเป็นทางการยังช่วยสร้างการยอมรับและยกระดับสถานะทางสังคมให้แก่ผู้สืบทอดรุ่นใหม่ ทำให้พวกเขาเกิดความภาคภูมิใจ มีตัวตนในชุมชน และได้รับการเชิดชูเกียรติ เป็นแรงผลักดันทางจิตใจที่สำคัญในการส่งต่อความรู้ไปยังรุ่นต่อไป (คมชัย มีตาบุญ, 2569) โดยมีปราชญ์ชาวบ้านและพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ การต่อยอดเชิงสร้างสรรค์และเศรษฐกิจวัฒนธรรม เพื่อพัฒนารูปแบบและเทคนิคการแทงหยวกประยุกต์ร่วมกับวัสดุสมัยใหม่เพื่อใช้งานได้หลากหลายขึ้น โดยการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน และนำประเพณีการแห่ปราสาทผึ้งและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปบรรจุเป็นกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะและการท่องเที่ยว เช่น โครงการชุมชนท่องเที่ยวสร้างความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ ไม่ให้รากเหง้าทางวัฒนธรรมนี้สูญหายไป (พระครูสุภัทรพัชรเขต (ไพรศาล ท้าวเงิน), 2569) ดึงดูดนักท่องเที่ยว สร้างรายได้เสริมกลับคืนสู่เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนอย่างยั่งยืน (วิศัลย์ โฆษิตานนท์, 2569)

อภิปรายผล

1. ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า สภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้งเชิงพุทธบูรณาการของชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีกลไกสำคัญ คือ การร่วมมือกันระหว่างวัด บ้าน โรงเรียน และภาครัฐ โดยมีความต้องการของชุมชนเป็นแรงขับเคลื่อนภายใน

ที่สำคัญอันเนื่องมาจากค่านิยม จารีตประเพณี และความผูกพันต่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทหล่มที่สืบเชื้อสายมาจากลาวหลวงพระบางและเวียงจันทน์ ซึ่งเหนียวแน่นอยู่กับประเพณีฮีต 12 โดยเฉพาะประเพณีการแห่ต้นผึ้งหรือต้นปราสาทผึ้งในบุญออกพรรษา การอภิปรายผลในด้านการร่วมคิดและตัดสินใจ พบว่า การสะท้อนปัญหาจากเวทีชุมชนทำให้ทราบว่า ภูมิปัญญานี้อยู่ในภาวะวิกฤตจากการขาดระบบจัดเก็บข้อมูลที่ดีและครูช่างลดลง โดยแนวคิดการมีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนต้องเริ่มต้นจากการให้ประชาชนร่วมศึกษาค้นคว้าปัญหารวมถึงสาเหตุด้วยตนเอง ขณะที่ด้านการร่วมปฏิบัติการ ชุมชนบ้านท่ากกแก ชุมชนบ้านห้วยปูน และชุมชนบ้านหินโง้น ได้แสดงออกถึงพลังความร่วมมือตามหลักสังคหวัตถุ 4 และอปริหานิยธรรม โดยการสละแรงกายและทรัพยากรส่วนตนเพื่อช่วยกันประดิษฐ์ต้นผึ้งและปราสาทผึ้งตามคุ้มวัดต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน การมีส่วนร่วมในประเพณีแห่ปราสาทผึ้งเกิดจากความศรัทธาและความสามัคคีเป็นที่ตั้ง และในมิติด้านการรับผลประโยชน์ ชุมชนได้รับอานิสงส์ทั้งด้านจิตใจตามคติ ปุพพเปตพลี ในพระพุทธศาสนา ประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการยกระดับเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่สร้างรายได้บนฐานอัตลักษณ์ ปัญหาสำคัญที่พบจากการประเมินผล คือ ความจำกัดด้านงบประมาณท้องถิ่นว่าการจัดงานแห่ปราสาทผึ้งมักจะประสบปัญหาการขาดแคลนช่างและงบประมาณที่เพิ่มขึ้นทุกปี ภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องเข้ามาหนุนเสริมอย่างเป็นระบบ

2. จากผลการศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้งเชิงพุทธบูรณาการพบว่า ชุมชนและหน่วยงานด้านวัฒนธรรมได้ดำเนินงานบนหลักการอนุรักษ์สมัยใหม่ที่ไม่ใช่การเก็บรักษาในลักษณะที่แตะต้องไม่ได้ แต่เป็นการปรับเปลี่ยนทัศนคติเพื่อให้ภูมิปัญญาสามารถผสมผสานเข้ากับวิถีชีวิตและระบบเศรษฐกิจปัจจุบันได้อย่างดุลยภาพ แนวทางสำคัญประการแรก คือ การสงวนรักษาคุณค่าเชิงช่างเครื่องสด ซึ่งช่างแทงหยวกในอำเภอหล่มสักยังคงเอกลักษณ์การเลือกใช้วัตถุดิบดั้งเดิม คือ ต้นกล้วยตานีสาวที่ไม่ตกเครือ เนื่องจากเนื้อนุ่ม ชุ่มน้ำ แกะสลักง่าย และเมื่อกาบกล้วยเหี่ยวจะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองทองสวยงาม สอดคล้องกับข้อค้นพบของ พระครูวัชรสุวรรณาทร (ลูกชุบ เกตุเขียว) และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างพื้นที่ศิลปะและรูปแบบอนุรักษ์การแทงหยวกจังหวัดเพชรบุรี” พบว่า เอกลักษณ์ของสกุลช่างเมืองเพชรบุรี และการรักษาลวดลายไทยพื้นฐาน เช่น ลายกระจังลายฟันปลา และลายกนกเปลว โดยใช้วิธีการแทงมีดสด โดยไม่ใช้แบบทาบหรือร่างแบบล่วงหน้า (พระครูวัชรสุวรรณาทร (ลูกชุบ เกตุเขียว) และคณะ, 2568) ซึ่งเป็นการสะท้อนทักษะขั้นสูงของช่างสิบหมู่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ มาโนชญ์ เจริญดี และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องศิลปะการแทงหยวกสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสงขลา” พบว่า นอกจากนี้ยังมีการนำลวดลายสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา เช่น ธรรมจักร มาสอดแทรกเพื่อสื่อถึงการบูชาธรรม (มาโนชญ์ เจริญดี และคณะ, 2568) แนวทางประการต่อมา คือ การฟื้นฟูกรรมวิธีการประดิษฐ์ดอกผึ้ง โดยการต้มละลายขี้ผึ้งแท้และใช้แม่พิมพ์จากธรรมชาติ เช่น ผลมะละกอดิบ ลูกโพธิ์ทะเล หรือผลมะนาว นำไปแช่น้ำเย็นจัดก่อนจุ่มเพื่อหล่อเป็นดอกผึ้งประดับบนเรือนยอดปราสาท และข้อเสนอแนะในการจัดเก็บรักษาขี้ผึ้งอย่างประหยัดและคุ้มค่าที่สุด แนวทางสุดท้าย คือ การขยายพื้นที่สร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม โดยนำศิลปะการแทงหยวกกล้วยไปเปิดพื้นที่สาธารณะผ่านถนนคนเดินไทหล่ม และปรับเปลี่ยนทัศนคติจากการใช้ในงานอวมงคล (งานศพ) มาสู่การประยุกต์ใช้ในงานมงคลและกิจกรรมร่วมสมัย เช่น ประเบญจาสรงน้ำพระ ตกแต่งกระทง พวงมาลา หรือโคมไฟตกแต่งสถานที่ อันเป็นการเชื่อมโยงอดีตปัจจุบัน และอนาคตให้คงอยู่คู่กับสังคมไทหล่มได้อย่างยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้งเชิงพุทธบูรณาการของชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการประมวลผลจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมผ่าน 3 กิจกรรมหลัก คือ การอนุรักษ์ฟื้นฟูการแทงหยวก การอนุรักษ์ฟื้นฟูการทำปราสาทผึ้ง และกิจกรรมการแห่ปราสาทผึ้ง โดยได้ข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์ที่สำคัญ 3 ประการ แนวทางแรก คือ การพัฒนาศักยภาพผู้สืบทอดโดยบูรณาการหลักพหูสูต 5 ในพระพุทธศาสนา เริ่มจากการสร้างจิตสำนึกและการเรียนรู้ สุตะมาก ผ่านประสบการณ์ตรง

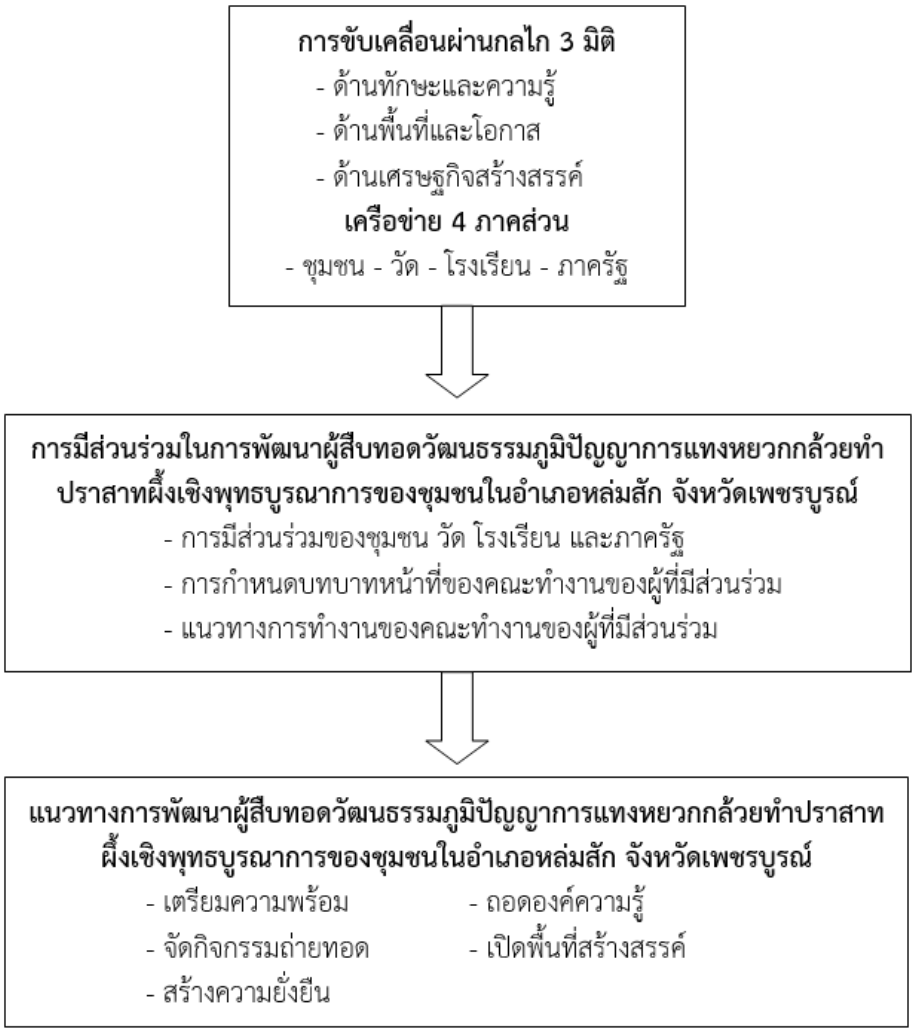
และการฟังสอนจากปราชญ์ชาวบ้าน การจดจำรูปและนัยของคุณค่าความดีงาม ธาตา การพัฒนาทักษะการสื่อสารเพื่ออธิบายและสาธิตถ่ายทอดแก่ผู้อื่น วจสา ปะริจิตา การส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ปรับใช้ลวดลายและเทคนิคให้สอดรับกับนวัตกรรมสมัยใหม่โดยไม่สูญเสียแก่นแท้ มะนัสสานุเปกขิตา และการเข้าถึงจิตวิญญาณแห่งธรรมภายในงานช่าง คือ การมีสมาธิ ความอดทน และสติในการทำงาน ทิฏฐิยา สุปะฏิวิทา แนวทางประการที่สอง คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้โรงเรียนและชุมชนเป็นฐานโดยเสนอให้สถาบันการศึกษาในพื้นที่ เช่น โรงเรียนบ้านน้ำก้อ โรงเรียนบ้านท่าโก และครูศูนย์การเรียนรู้ตำบลตาลเดี่ยว ร่วมมือกับคณะสงฆ์จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและบทเรียนสอดแทรกตามหน่วยการเรียนรู้ในสาระวิชาศิลปะตลอดจนหัตถศึกษา และเปิดพื้นที่ของวัดท่ากกแก วัดเนินสว่างทางหลวง และวัดราษฎร์ประดิษฐ์วราราม เป็นศูนย์เรียนรู้ที่มีชีวิตเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นลูกมือฝึกหัดตั้งแต่ยังเยาว์ สอดคล้องกับแนวทางการถ่ายทอดประเพณีในงานวิจัยของ ปรีชา ดาวเรือง และพีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์ ได้วิจัยเรื่อง “กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีการแห่ประสาทผึ้ง ตำบลหนองปรือ อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี” พบว่า แนวทางประการสุดท้าย คือ การหนุนเสริมเชิงนโยบายและเทคโนโลยี โดยหน่วยงานภาครัฐ เช่น วัฒนธรรมจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องร่วมกันพัฒนาระบบจัดเก็บฐานข้อมูล ประมวลผลลวดลายและคติความเชื่อผ่านสื่อดิจิทัลและระบบอินเทอร์เน็ตเพื่อสร้างช่องทางการเรียนรู้แก่คนรุ่นใหม่ (ปรีชา ดาวเรือง และพีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์, 2554) ตลอดจนบรรจุแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทหล่มเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนงบประมาณที่เพียงพอเพื่อพัฒนาอาชีพและรายได้อย่างเป็นธรรมแก่ผู้สืบทอด อันเป็นการดำรงรักษาเอกลักษณ์ของชาติสาขางานช่างฝีมือดั้งเดิมที่ขึ้นทะเบียนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 ให้คงอยู่คู่กับชุมชนอำเภอหล่มสักอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้งเชิงพุทธบูรณาการของชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” ทำให้ผู้วิจัยค้นพบองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย แนวทางการพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้งเชิงพุทธบูรณาการของชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งอธิบายในรายละเอียด ดังนี้ ด้านเสนอแนวทางการพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้งเชิงพุทธบูรณาการของชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า 1) การพัฒนาผู้สืบทอดไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการถ่ายทอดทักษะ หรือเทคนิคทางกายภาพเท่านั้น แต่เป็นการน้อมนำหลักพุทธธรรมเข้ามาบูรณาการในทุกมิติของการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการลงมีดแทงหยวก ซึ่งเป็นงานศิลปะที่ละเอียดอ่อน มาเป็นเครื่องมือในการฝึกจิตให้เกิดสมาธิ มีสติ และสร้างความเพียรพยายามในการทำงานร่วมกันเป็นทีม ในขณะเดียวกันยังมีการสอดแทรกคติธรรมเรื่องความอนิจจังผ่านความจริงของวัสดุธรรมชาติอย่างหยวกกล้วยและขี้ผึ้ง ที่แม้จะถูกรังสรรค์ขึ้นอย่างวิจิตรบรรจงเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา แต่ท้ายที่สุดย่อมต้องแปรเปลี่ยนและย่อยสลายไปตามกาลเวลา การเชื่อมโยงมิติทางจิตวิญญาณนี้จะช่วยให้เยาวชนผู้เรียนไม่เพียงแต่ได้รับทักษะฝีมือ แต่ยังได้ซึมซับความร่มเย็นและคุณค่าของพระพุทธศาสนาไปพร้อมกัน 2) แนวทางนี้ได้ใช้กลไกความร่วมมือบูรณาการร่วมกันตามแนวทางของวัด ชุมชน โรงเรียน และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อเปลี่ยนภูมิปัญญาที่เคยอยู่เฉพาะตัวบุคคลให้กลายเป็นระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ โดยเปิดพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้บ่มเพาะ และเอื้อเฟื้อทรัพยากรสถานที่ ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน ทำหน้าที่บริหารจัดการ รวบรวมองค์ความรู้ จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์และเป็นต้นธารในการลงมือทำเพื่อส่งต่อทักษะฝีมือช่าง โรงเรียนเข้ามาช่วยจัดระบบการถ่ายทอดความรู้ให้ทันสมัยโดยนำภูมิปัญญาการแทงหยวกและการทำปราสาทผึ้งเข้าสู่หลักสูตรท้องถิ่นหรือกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ หน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เป็นต้น หน่วยงานเหล่านี้คอยให้

การสนับสนุนในด้านงบประมาณ และให้คำปรึกษาการจัดเวทีประกวดในเทศกาลประจำปีและช่วยยกระดับให้ภูมิปัญญานี้กลายเป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) เพื่อให้แนวทางการพัฒนาเกิดผลสัมฤทธิ์จริง งานวิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานที่เกื้อหนุนกันไว้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมความพร้อมและรวบรวมทุนทางสังคม โดยการลงพื้นที่สำรวจและจัดทำฐานข้อมูลปราชญ์ท้องถิ่นในอำเภอหล่มสักเพื่อเชิญชวนมาร่วมกำหนดเป้าหมายการสืบสาน ขั้นตอนที่ 2 การถอดองค์ความรู้ โดยให้ปราชญ์ชาวบ้านสาธิตเทคนิคการเลือกกล้วยตานี การดูแลรักษาหยวกไม่ให้ดำ ลวดลายดั้งเดิม และการหล่อดอกผึ้ง เพื่อบันทึกจัดเก็บเป็นคู่มือและสื่อการเรียนรู้ที่เข้าใจง่าย ขั้นตอนที่ 3 การจัดกิจกรรมถ่ายทอดและบ่มเพาะผู้สืบทอด ผ่านการจัดเรียนการสอนแบบปฏิบัติจริงในบรรยากาศที่เงียบสงบของวัด ให้เยาวชนได้จับมีดแทงหยวกจริงโดยมีปราชญ์คอยจับมือทำอย่างใกล้ชิด ขั้นตอนที่ 4 การเปิดพื้นที่สร้างสรรค์และสร้างคุณค่า โดยส่งเสริมให้ผู้สืบทอดรุ่นใหม่นำปราสาทผึ้งและงานหยวกกล้วยที่ฝึกฝนไปใช้งานจริงในงานบุญประเพณีระดับชุมชนและจังหวัด เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและการยอมรับในสังคม ขั้นตอนที่ 5 การสร้างความยั่งยืนและการจัดตั้งเครือข่าย ด้วยการรวมกลุ่มคนรุ่นใหม่พร้อมทั้งส่งเสริมให้มีการประยุกต์ใช้งานแทงหยวกและดอกผึ้งเข้ากับงานสร้างสรรค์สมัยใหม่ เช่น งานตกแต่งสถานที่ในพิธีมงคลและการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อสร้างรายได้เสริมและทำให้ภูมิปัญญาสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับเสนอแนวทางการพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้งเชิงพุทธบูรณาการของชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และสังคมโดยส่วนรวมสำหรับการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ คณะผู้วิจัยจึงแบ่งข้อเสนอแนะออกเป็น 2 ส่วน คือ นำเสนอข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติสำหรับผู้เกี่ยวข้อง และข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติควรมุ่งเน้นการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนอย่างเป็นรูปธรรม โดยวัดเป็นพื้นที่เป็นศูนย์เรียนรู้มีชีวิตพร้อมแทรกหลักธรรมพุทธบูรณาการผ่านกระบวนการแทงหยวกและการประดิษฐ์ดอกผึ้ง ชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านควรรวมกลุ่มจัดตั้งเครือข่ายช่างรุ่นเยาว์ให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้จากวิถีชีวิตจริง ควบคู่ไปกับการปลูกและจัดสรรวัตถุดิบต้นน้ำอย่างกล้วยตานีให้เพียงพอต่อการใช้งาน โรงเรียนควรนำองค์ความรู้ไปบรรจุลงในหลักสูตรท้องถิ่น ดึงปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นวิทยากรถ่ายทอดทักษะปฏิบัติจริง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมถึงภาครัฐควรบรรจุประเพณีนี้ไว้ในแผนพัฒนาอย่างยั่งยืน จัดสรรงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนต่อยอดการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อร่วมสมัยและยกระดับงานประเพณีออกพรรษาแห่ปราสาทผึ้งของไทหล่มสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมระดับสากล เพื่อสร้างรายได้และแรงจูงใจทางเศรษฐกิจให้แก่ผู้สืบทอด ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรขยายขอบเขตการศึกษาเปรียบเทียบเชิงชาติพันธุ์กับกลุ่มวัฒนธรรมใกล้เคียงหรือสกุลช่างภาคกลางอย่างจังหวัดเพชรบุรี เพื่อให้เห็นพลวัตและการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนขึ้น พร้อมทั้งเพิ่มการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมหมวดอื่น เช่น สาราณียธรรม 6 เพื่อสร้างความสมานฉันท์ในการบริหารจัดการเครือข่ายชุมชน อีกทั้งควรร่วมกันพัฒนาเทคโนโลยีคลังข้อมูลดิจิทัลเพื่อบันทึกขั้นตอนและลวดลายเครื่องสดดั้งเดิมไม่ให้สูญหาย และศึกษาวิจัยแนวทางการยกระดับศิลปะการแทงหยวกกล้วยสู่งานเศรษฐกิจสร้างสรรค์และผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย ซึ่งจะช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ กระตุ้นการท่องเที่ยวฐานราก และสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่หันมาร่วมอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมนี้อย่างยั่งยืนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่สนับสนุนงบประมาณการวิจัยรหัสโครงการ 4828492 สัญญาเลขที่ ว. 048/2569

เอกสารอ้างอิง

คมชัย มีตาบุญ. (19 ก.พ. 2569). แนวทางการพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วย ทำปราสาทผึ้ง. (พระครูสุตพัชราภรณ์, ผู้สัมภาษณ์)

งามพิศ สัตย์สงวน. (2543). หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: รามาการพิมพ์.

ชุติพงศ์ คงสันเทียะ และกนิษฐา เรืองวรรณศักดิ์. (2566). ภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะการแทงหยวกกล้วยของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี. วารสารศิลปะและวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล, 12(2), 68-82.

ธันยา คำมี. (14 ก.พ. 2569). การมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้ง. (พระมหาธนเดช สมจิตฺโต, ผู้สัมภาษณ์)

ปรีชา ดาวเรือง และพีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์. (2554). กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีการแห่ประสาทผึ้ง ตำบลหนองปรือ อำเภอหนองปรือ. วารสารการบริหารท้องถิ่น, 5(2), 13-21.

พระครูบวรพัชโสภิต (ศุภษร สุขมา). (7 ก.พ. 2569). แนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้ง. (พระมหาธนเดช สมจิตฺโต, ผู้สัมภาษณ์)

พระครูวัชรสุวรรณาทร (ลูกชุบ เกตุเขียว) และคณะ. (2568). การสร้างพื้นที่ศิลปะและรูปแบบอนุรักษ์การแทงหยวกจังหวัดเพชรบุรี. วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 3(4), 681-703.

พระครูสุภัทรพัชรเขต (ไพรศาล ท้าวเงิน). (7 ก.พ. 2569). การมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้ง. (พระครูสุตพัชราภรณ์, ผู้สัมภาษณ์)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 36). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธรรมในเครือบริษัทเพ็ทแอนด์โฮม จำกัด.

พระราชพัชรธรรมเมธี (ลักษณะ บุญคำ). (7 ก.พ. 2569). แนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้ง. (พระครูสุตพัชราภรณ์, ผู้สัมภาษณ์)

_____. (7 ก.พ. 2569). แนวทางและขั้นตอนการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้ง. (พระครูสุตพัชราภรณ์, ผู้สัมภาษณ์)

มาโนชญ์ เจริญดี และคณะ. (2568). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องศิลปะการแทงหยวกสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสงขลา. วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร, 8(3), 354-367.

วิศัลย์ โฆษิตานนท์. (19 ก.พ. 2569). แนวทางและขั้นตอนการดำเนินการการมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้ง. (พระครูสุตพัชราภรณ์, ผู้สัมภาษณ์)

วิษณุ ปิติหิรัญวัฒน์. (7 ก.พ. 2569). แนวทางและขั้นตอนการดำเนินการการมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้ง. (พระมหาธนเดช สมจิตฺโต, ผู้สัมภาษณ์)

สุกรี สนธิญาติ. (14 ก.พ. 2569). แนวทางและขั้นตอนการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาการแทงหยวกกล้วยทำปราสาทผึ้ง. (พระมหาธนเดช สมจิตฺโต, ผู้สัมภาษณ์)

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 80-91

บทความวิจัย

อิทธิพลของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่มีต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยมีความคล่องตัวขององค์กรเป็นตัวแปรคั่นกลาง*

THE INFLUENCE OF STRATEGIC LEADERSHIP ON THE COMPETITIVE ADVANTAGE OF TUTORIAL SCHOOL BUSINESSES IN NORTHEASTERN THAILAND: THE MEDIATING ROLE OF ORGANIZATIONAL AGILITY

อรรถเดช สรสุชาติ*, ประสิทธิชัย นรากรณ์, ธัมมะทินนา ศรีสุพรรณ
Attadate Sorasuchat*, Prasittichai Narakorn, Tummatinna Seesupan
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก ประเทศไทย
Faculty of Management Science, Pibulsongkram Rajabhat University, Phitsanulok, Thailand
*Corresponding author E-mail: attadate.sor67@psru.ac.th
*Tel: 088-693-9542

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ความคล่องตัวขององค์กร ความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชา 2) ศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชา 3) ศึกษาบทบาทของความคล่องตัวขององค์กรในฐานะตัวแปรคั่นกลางระหว่างอิทธิพลของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์และความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ประกอบกิจการธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 258 คน ใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ความคล่องตัวขององค์กรและความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน เป็นแบบประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง .66 - 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .947 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันและการวิเคราะห์อิทธิพลตัวแปรคั่นกลางโดยการวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพลแบบอาศัยการถดถอย พบว่า 1) ระดับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = .582) ความคล่องตัวขององค์กรอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.31, S.D. = .604) และความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นกัน ($\bar{X}$ = 4.37, S.D. = .586) 2) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย (B = -.010, p > .05) และ 3) ความคล่องตัวขององค์กรเป็นตัวแปรคั่นกลางแบบสมบูรณ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์และความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย (B = .763, p < .05)

คำสำคัญ: ธุรกิจโรงเรียนกวดวิชา, ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์, ความคล่องตัวขององค์กร, ความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน, ตัวแปรคั่นกลาง

*Received July 25, 2026; Revised August 17, 2026; Accepted September 7, 2026

Abstract

This research aimed to: 1) Examine the levels of strategic leadership, organizational agility, and competitive advantage among tutorial school businesses; 2) Investigate the influence of strategic leadership on competitive advantage; and 3) Explore the mediating role of organizational agility in the relationship between strategic leadership and competitive advantage among tutorial school businesses in Northeastern Thailand. This quantitative study employed a multi-stage sampling technique to select 258 tutorial school entrepreneurs in Northeastern Thailand. The research instrument was a questionnaire measuring strategic leadership, organizational agility, and competitive advantage using a five-point Likert scale. The index of item-objective congruence ranged from 0.66 to 1.00, and the overall reliability coefficient was 0.947. Data were analyzed using mean, standard deviation, Pearson's correlation coefficient, and mediation analysis through regression-based path analysis. The results showed that: 1) Strategic leadership ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = 0.582), organizational agility ($\bar{X}$ = 4.31, S.D. = 0.604), and competitive advantage ($\bar{X}$ = 4.37, S.D. = 0.586) were all rated at a high level; 2) Strategic leadership had no direct effect on competitive advantage (B = -0.010, p > .05); and 3) Organizational agility fully mediated the relationship between strategic leadership and competitive advantage (B = 0.763, p < .05). These findings suggest that organizational agility plays a crucial role in transforming strategic leadership into sustainable competitive advantage for tutorial school businesses in Northeastern Thailand.

Keywords: Tutoring School Business, Strategic Leadership, Organizational Agility, Competitive Advantage, Mediation Variable

บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันของประเทศ ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการยกระดับคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้ผู้ปกครองและผู้เรียนให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมในทางวิชาการและการสอบแข่งขันมากขึ้น ธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาจึงมีบทบาทสำคัญในการตอบสนองความต้องการดังกล่าวและกลายเป็นธุรกิจการศึกษาที่มีการแข่งขันสูงทั้งในด้านคุณภาพการสอน การพัฒนาหลักสูตรและการให้บริการแก่ผู้เรียน ซึ่งในปัจจุบันธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธุรกิจอย่างรวดเร็ว ทั้งจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล การขยายตัวของแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ และการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้รูปแบบการแข่งขันเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง ผู้ประกอบการจึงไม่สามารถอาศัยเพียงคุณภาพการสอนหรือชื่อเสียงของสถาบันในการสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันได้อีกต่อไป แต่จำเป็นต้องมีความสามารถในการปรับตัวให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธุรกิจอยู่ตลอดเวลา

ซึ่งภายใต้บริบทดังกล่าวนี้ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ถือได้เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยกำหนดทิศทางขององค์กร สร้างวิสัยทัศน์และขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์และความสำเร็จในระยะยาว โดยผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์สามารถมองเห็นโอกาสทางธุรกิจ กำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสม และบริหารการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาองค์กร

และการสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันในระยะยาว (Heavey, C. & Simsek, Z., 2022); (Pinsonneault, A. & Choi, I., 2022) อย่างไรก็ตามงานวิจัยในช่วงที่ผ่านมาได้เสนอว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เพียงปัจจัยเดียวอาจไม่ได้ส่งผลต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันโดยตรง หากแต่ต้องอาศัยความสามารถขององค์กรในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสะท้อนผ่านแนวคิดความคล่องตัวขององค์กร (Organizational Agility) โดยที่ความคล่องตัวขององค์กรเป็นความสามารถในการรับรู้การเปลี่ยนแปลง ปรับกลยุทธ์ กระบวนการดำเนินงาน และการใช้เทคโนโลยีให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้องค์กรสามารถสร้างคุณค่าและรักษาความได้เปรียบเชิงการแข่งขันได้อย่างต่อเนื่อง (Christensen, C. M. et al., 2015); (Awwad, A. S. et al., 2022)

แม้ว่างานวิจัยก่อนหน้าจะศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ความคล่องตัวขององค์กร และความได้เปรียบเชิงการแข่งขันในหลากหลายบริบท แต่การศึกษาที่อธิบายบทบาทของความคล่องตัวขององค์กรในฐานะตัวแปรคั่นกลางระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์กับความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชายังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะในบริบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นภูมิภาคที่มีโรงเรียนกวดวิชาจำนวนมากที่สุดของประเทศถึง 782 แห่ง (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, 2568) และมีการแข่งขันทั้งจากผู้ประกอบการในพื้นที่ สถาบันกวดวิชาขนาดใหญ่จากส่วนกลาง และรวมไปถึงแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ สถานการณ์เหล่านี้ส่งผลให้ผู้ประกอบการจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารควบคู่ไปกับการเสริมสร้างความคล่องตัวขององค์กรซึ่งมีบทบาทเป็นตัวแปรคั่นกลางระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์กับความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน เพื่อให้สามารถปรับตัวและรักษาความสามารถในการแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ซึ่งการศึกษาบทบาทของความคล่องตัวขององค์กรเกิดจาก ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีอิทธิพลทางตรงต่อภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีอิทธิพลทางตรงต่อความคล่องตัวขององค์กรอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนความคล่องตัวขององค์กรมีความสัมพันธ์เชิงบวกและมีนัยสำคัญ กับความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้นความคล่องตัวขององค์กรจึงสามารถทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์และความได้เปรียบเชิงการแข่งขันได้อย่างชัดเจน

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยมีความคล่องตัวขององค์กรเป็นตัวแปรคั่นกลาง เพื่ออธิบายกลไกที่เชื่อมโยงภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ไปสู่การสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน อันจะช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ด้านการจัดการธุรกิจการศึกษา และเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารและผู้ประกอบการธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในการกำหนดกลยุทธ์ พัฒนาความคล่องตัวขององค์กร และยกระดับความสามารถในการแข่งขันให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธุรกิจในยุคดิจิทัล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ความคล่องตัวขององค์กรและความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาฯ

2. เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาฯ

3. เพื่อศึกษาบทบาทการเป็นตัวแปรคั่นกลางของความคล่องตัวขององค์กรในความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์และความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาฯ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ประกอบการหรือผู้บริหารโรงเรียนกวดวิชาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย จำนวน 782 โรงเรียน ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95.00 และค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ร้อยละ 5.00 (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 258 ราย การสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) โดยดำเนินการ ดังนี้

ขั้นที่ 1 แบ่งประชากรออกเป็น 2 กลุ่มตามพื้นที่ภูมิศาสตร์ ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

ขั้นที่ 2 จัดสรรจำนวนกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของจำนวนโรงเรียนกวดวิชาในแต่ละจังหวัด (Proportionate Allocation) เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างเป็นตัวแทนของประชากรในแต่ละพื้นที่อย่างเหมาะสม

ขั้นที่ 3 สุ่มรายชื่อโรงเรียนกวดวิชาจากแต่ละจังหวัดด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ตามจำนวนที่กำหนดในแต่ละจังหวัด

ขั้นที่ 4 คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 1 คนต่อ 1 โรงเรียน ได้แก่ เจ้าของกิจการหรือผู้บริหารโรงเรียนกวดวิชาที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย วางแผนกลยุทธ์ และบริหารจัดการองค์กร จากนั้นคำนวณกลุ่มตัวอย่างในแต่ละจังหวัดโดยใช้สูตร ขนาดกลุ่มตัวอย่าง (n) = (จำนวนประชากรในแต่ละพื้นที่ $[N_i]$/782)×258

เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามแบบประมาณค่า 5 ช่วงชั้น สร้างแบบสอบถามโดยการศึกษารายละเอียดของเนื้อหาที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร ตำรา วารสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ความคล่องตัวขององค์กรและความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน เพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดโครงสร้าง และเนื้อหาของแบบสอบถามก่อนนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวทางในการสร้างข้อคำถาม จากนั้นนำแบบสอบถามไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน พิจารณาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยการหาค่าดัชนีวัดความสอดคล้องของวัตถุประสงค์กับคำถามวิจัย (Index of item objective congruence: IOC) ซึ่งพบว่าทั้งหมดอยู่ในช่วงระหว่าง .66 - 1.00 แล้วจึงนำไปหาค่าความเชื่อมั่นโดยนำไปทดลองใช้กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างแต่มีคุณลักษณะที่คล้ายกัน จำนวน 30 คน เพื่อนำมาหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1951) ทั้งฉบับ พบว่า มีค่าเท่ากับ .947 และรายด้านเท่ากับ .962 (ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์), .970 (ความคล่องตัวขององค์กร), .966 (ความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน) ซึ่งทั้งหมดมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่ามากกว่า .75 แสดงถึงคุณภาพของแบบสอบถาม (DeVellis, R. F., 2016) จากนั้นนำไปเก็บข้อมูลผ่านระบบออนไลน์โดยใช้ Google form แล้วนำกลับมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม SPSS v.26 โดยผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1. การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปโดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ความคล่องตัวขององค์กร และความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

3. การทดสอบสมมติฐานการวิจัยโดยสมมติฐานที่ 1 คือ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีอิทธิพลทางตรงต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน และสมมติฐานที่ 2 คือ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันโดยมีความคล่องตัวขององค์กรเป็นตัวแปรคั่นกลาง ดำเนินการด้วยการวิเคราะห์อิทธิพลผ่านตัวแปรคั่นกลาง (Mediation Analysis) ตามแนวทางการวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพลแบบอาศัยการถดถอย (Regression-

Based Path Analysis) เพื่อศึกษาทั้งอิทธิพลทางตรง (Direct Effect) อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect) และอิทธิพลรวม (Total Effect) ของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่มีต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน โดยมีความคล่องตัวขององค์กรเป็นตัวแปรคั่นกลาง ตามแนวคิดของ Preacher, N. J. et al. ซึ่งเสนอให้ทดสอบนัยสำคัญของอิทธิพลทางอ้อมโดยตรงแทนการพิจารณาเฉพาะความมีนัยสำคัญของเส้นทางย่อยแต่ละเส้น โดยการทดสอบอิทธิพลทางอ้อม (Preacher, N. J. et al., 2004) จากนั้นผู้วิจัยใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างซ้ำแบบบูตสแตรป (Bootstrap Resampling) จำนวน 5,000 ตัวอย่าง เพื่อประมาณค่าการแจกแจงของอิทธิพลทางอ้อมและสร้างช่วงความเชื่อมั่นร้อยละ 95.00 (95% Bootstrap Confidence Interval) เนื่องจากการแจกแจงของค่าอิทธิพลทางอ้อมมักไม่เป็นการแจกแจงปกติ การใช้ Bootstrap จึงให้ผลการประมาณที่มีความแม่นยำและน่าเชื่อถือมากกว่าแนวทางดั้งเดิม และการพิจารณาบทบาทของตัวแปรคั่นกลางใช้เกณฑ์การตรวจสอบช่วงความเชื่อมั่นของอิทธิพลทางอ้อม โดยหากช่วงความเชื่อมั่นร้อยละ 95.00 ไม่ครอบคลุมค่า 0 จะถือว่าอิทธิพลทางอ้อมมีนัยสำคัญทางสถิติและสรุปได้ว่าความคล่องตัวขององค์กรทำหน้าที่เป็นตัวแปรคั่นกลางระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์และความได้เปรียบเชิงการแข่งขันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และค่าสัมประสิทธิ์ที่ใช้ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยเลือกใช้ค่า B แทนค่า β ทั้งนี้เนื่องจากค่า B เป็นค่าที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตามเมื่อค่าของตัวแปรอิสระเปลี่ยนไป 1 หน่วยในมาตรวัดจริงของตัวแปร

งานวิจัยนี้ไม่ได้เข้าสู่การพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน อันเนื่องจากเป็นการวิจัยเชิงปริมาณทางด้านสังคมศาสตร์และการบริหารธุรกิจ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ประกอบการโรงเรียนกวดวิชาซึ่งเป็นผู้บรรลุนิติภาวะและมีอายุตั้งแต่ 20 ปี ขึ้นไป ไม่มีการศึกษาในกลุ่มเปราะบาง เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ ผู้ป่วย หรือผู้ที่มีข้อจำกัดในการตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยการเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ความคล่องตัวขององค์กรและความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน ซึ่งเป็นข้อมูลด้านการบริหารจัดการองค์กร ไม่เกี่ยวข้องกับข้อมูลสุขภาพ ข้อมูลชีวภาพ พันธุกรรม ความเชื่อทางศาสนาหรือประเด็นอ่อนไหวที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบทางจิตใจ สังคม หรือกฎหมายแก่ผู้ตอบแบบสอบถาม อีกทั้งผู้ตอบแบบสอบถามสามารถปฏิเสธหรือยุติการตอบแบบสอบถามได้ตลอดเวลาโดยไม่เกิดผลเสียใด ๆ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนำเสนอ ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ (n = 258)

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์	$\bar{X}$	S.D.	แปลความ
การสร้างและบริหารความเปลี่ยนแปลง	4.20	.674	มาก
การยกระดับการปฏิบัติงานอย่างมีวิสัยทัศน์	4.18	.640	มาก
การกำหนดทิศทางองค์กร	4.30	.621	มาก
การวางแผนและควบคุมกลยุทธ์	4.31	.620	มาก
ค่าเฉลี่ย	**4.25**	**.582**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = .582) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าการวางแผนและควบคุมกลยุทธ์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.31, S.D. = .620) รองลงมา คือ การกำหนดทิศทางองค์กร ($\bar{X}$ = 4.30, S.D. = .621) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือการยกระดับการปฏิบัติงานอย่างมีวิสัยทัศน์ ($\bar{X}$ = 4.18, S.D. = .640)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคล่องตัวขององค์กร (n = 258)

ความคล่องตัวขององค์กร	$\bar{X}$	S.D.	แปลความ
ความคล่องตัวในการใช้เทคโนโลยี/นวัตกรรม	4.34	.641	มาก
การปรับตัวเชิงกลยุทธ์	4.28	.660	มาก
ความคล่องตัวในการตอบสนองต่อตลาด	4.29	.629	มาก
ความยืดหยุ่นและความสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง	4.30	.647	มาก
ค่าเฉลี่ย	4.31	.604	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ความคล่องตัวขององค์กรของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.31, S.D. = .604) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความคล่องตัวในการใช้เทคโนโลยี/นวัตกรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.34, S.D. = .641) รองลงมา คือ ความยืดหยุ่นและความสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง ($\bar{X}$ = 4.30, S.D. = .647) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การปรับตัวเชิงกลยุทธ์ ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = .660)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน (n = 258)

ความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน	$\bar{X}$	S.D.	แปลความ
ความได้เปรียบด้านนวัตกรรมเทคโนโลยี	4.36	.591	มาก
ความได้เปรียบในการสร้างความแตกต่าง	4.46	.623	มาก
ความได้เปรียบด้านการควบคุมต้นทุน	4.38	.662	มาก
ความได้เปรียบจากความยืดหยุ่นและการตอบสนอง	4.30	.655	มาก
ค่าเฉลี่ย	**4.37**	**.586**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่า ความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.37, S.D. = .586) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความได้เปรียบในการสร้างความแตกต่างมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.46, S.D. = .623) รองลงมา คือ ความได้เปรียบด้านการควบคุมต้นทุน ($\bar{X}$ = 4.38, S.D. = .662) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความได้เปรียบจากความยืดหยุ่นและการตอบสนอง ($\bar{X}$ = 4.30, S.D. = .586)

ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

ตัวแปร	ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์	ความคล่องตัวขององค์กร	ความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน
ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์	1		
ความคล่องตัวขององค์กร	.849**	1	
ความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน	.747**	.883**	1

p-value < .05

จากตารางที่ 4 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับความคล่องตัวขององค์กร (r = .849, p < .05) และความคล่องตัวขององค์กรมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน (r = .883, p < .05) ซึ่งได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการเกิดอิทธิพลผ่านตัวแปรคั่นกลาง อย่างไรก็ตาม ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่สูงกว่า .80 อาจสะท้อนความเสี่ยงต่อปัญหาพหุสหสัมพันธ์ในการวิเคราะห์การถดถอย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงตรวจสอบค่า Variance Inflation Factor (VIF) และ Tolerance เพิ่มเติมก่อนดำเนินการวิเคราะห์ Mediation Analysis เพื่อยืนยันว่าตัวแปรอิสระและตัวแปรคั่นกลางนั้นสามารถที่อยู่ร่วมกัน ในสมการถดถอยได้อย่างเหมาะสม

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์ถดถอย

Model		B	S.E.	Beta	t	Sig.	Tolerance	VIF
1	ค่าคงที่	.699	.130		5.359	.000		
	ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์	-.010	.056	-.010	-.182	.856	.268	3.680
	ความคล่องตัวขององค์กร	.865	.054	.892	16.05	.000	.279	3.575
ความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน								
$R = .948$, $R^2 = .898$, Adjusted $R^2 = .742$, $F = 178.453$, S.E. = .5677, Sig. = .000								

p-value<.05

จากตารางที่ 5 พบว่า ปัจจัยภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์และความคล่องตัวขององค์กรมีอิทธิพลต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน โดยสามารถพยากรณ์ได้ร้อยละ 89.80 ในขณะที่ค่า Tolerance ของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์และความคล่องตัวขององค์กรเท่ากับ 0.268, 0.279 และค่า VIF เท่ากับ 3.680, 3.579 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ (Tolerance > 0.20 และ VIF < 5) แสดงว่าไม่ปรากฏปัญหาพหุสหสัมพันธ์ในระดับที่ส่งผลกระทบต่อการวิเคราะห์การถดถอย

ตารางที่ 6 แสดงอิทธิพลของตัวแปรอิสระต่อตัวแปรคั่นกลาง (Path a)

อิทธิพลระหว่างตัวแปรอิสระต่อตัวแปรคั่นกลาง	B	SE	t	Sig.
ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ⟶ ความคล่องตัวขององค์กร	**.882**	.034	25.695	.000

p-value<.05

จากตารางที่ 6 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความคล่องตัวขององค์กรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (B = 0.882, SE = 0.034, t = 25.695, p < .001) แสดงให้เห็นว่าเมื่อระดับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เพิ่มขึ้นจะส่งผลให้ความคล่องตัวขององค์กรเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 7 อิทธิพลของตัวแปรอิสระและตัวแปรคั่นกลางต่อผลลัพธ์ (Path b และ c')

ตัวแปร	B	SE	t	Sig.
ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ (Direct Effect : c')	-.010	.056	-.182	.856
ความคล่องตัวขององค์กร (Path b)	.865	.054	16.05	.000

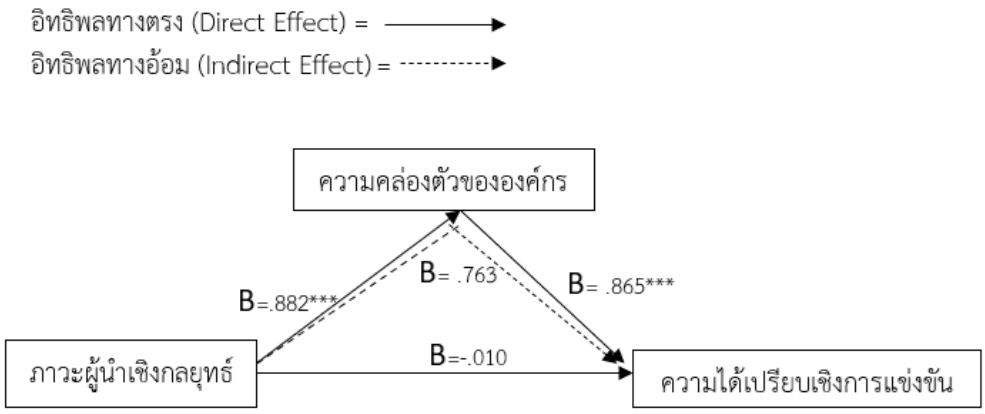
p-value < .05

จากตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรอิสระและตัวแปรคั่นกลางที่มีต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน (Path b และ c') ในขณะที่ความคล่องตัวขององค์กรมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (B = 0.865, SE = 0.054, t = 16.050, p < .001) แสดงให้เห็นว่าองค์กรที่มีความคล่องตัวสูงย่อมมีแนวโน้มที่จะมีความได้เปรียบเชิงการแข่งขันสูงขึ้น ในขณะเดียวกันเมื่อควบคุมอิทธิพลของความคล่องตัวขององค์กรไว้แล้ว พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน (B = -0.010, SE = 0.056, t = -0.182, p = .856) เนื่องจากค่านัยสำคัญทางสถิติสูงกว่าระดับ .05 จึงสามารถสรุป ได้ว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน

ตารางที่ 8 ผลการทดสอบอิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect)

Effect	Boot SE	BootLLCI	BootULCI
ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ⟶ ความคล่องตัวขององค์กร ⟶ ความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน = .763	.060	.650	.880

จากตารางที่ 8 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันผ่านความคล่องตัวขององค์กร มีค่าประมาณอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ 0.763 (path a × path b ⟶ .882 ×. 865 = .763) และช่วงความเชื่อมั่นร้อยละ 95 อยู่ระหว่าง 0.650 ถึง 0.880 ซึ่งไม่คร่อมศูนย์แสดงว่าอิทธิพลทางอ้อมดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติ และความคล่องตัวขององค์กรเป็นตัวแปรคั่นกลางแบบสมบูรณ์

ภาพที่ 1 แผนภาพแสดงอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อม

ตารางที่ 9 สรุปอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลรวม

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลรวม
ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ⟶ ความคล่องตัวขององค์กร	.882	-	.882
ความคล่องตัวขององค์กร ⟶ ความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน	.865	-	.865
ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ⟶ ความคล่องตัวขององค์กร ⟶ ความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน	-.010	.763	.753

จากตารางที่ 9 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีอิทธิพลทางตรงต่อความคล่องตัวขององค์กรในระดับสูง โดยมีค่าอิทธิพลทางตรงเท่ากับ .882 และมีค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ .882 ความคล่องตัวขององค์กรยังมีอิทธิพลทางตรงต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันในระดับสูงเช่นกัน โดยมีค่าอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.865 ในขณะที่ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีอิทธิพลทางตรงต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันในทิศทางลบเล็กน้อย (DE = -.010) ซึ่งมีขนาดต่ำมากจนแทบไม่มีผลในทางปฏิบัติ ขณะที่มีอิทธิพลทางอ้อมผ่านความคล่องตัวขององค์กรในระดับสูง (IE = .763) ส่งผลให้อิทธิพลรวมมีค่าเท่ากับ .753

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้ 1) ระดับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ในภาพรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การวางแผนและควบคุมกลยุทธ์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.31) สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากว่า ผู้บริหารธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาให้ความสำคัญกับการวางแผน และควบคุมกลยุทธ์อย่างจริงจังทำให้การถ่ายทอดกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติจริงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (Day, D. V. & Thornton, A. M. A., 2017) โดยผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ เจลจิรา จรูญแสง และคณะ ศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติสังกัดมูลนิธิคริสตจักรเซเว่นธ์เดย์แอ๊ดเวนติสแห่งประเทศไทย พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติสังกัดมูลนิธิคริสตจักรเซเว่นธ์เดย์ แอ๊ดเวนติส แห่งประเทศไทยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด

(เจลจิรา จรูญแสง และคณะ, 2567) ส่วนความคล่องตัวขององค์กรของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.31) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความคล่องตัวในการใช้เทคโนโลยี/นวัตกรรมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.34) สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากว่าในการดำเนินธุรกิจในปัจจุบันเทคโนโลยีและนวัตกรรมมีความสำคัญช่วยให้องค์กร มีความสามารถในการจัดการกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่ไม่สามารถคาดเดาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดความยืดหยุ่นที่ช่วยให้สามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงรวมทั้งอุปสรรคและโอกาสทางตลาดอย่างรวดเร็ว (Pinho. C. R. A. et al., 2022) แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความคล่องตัวขององค์กรในด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมสอดคล้องกับงานวิจัยของ Mustofa, A. & Tjahjono, H. K. ศึกษาเกี่ยวกับการเสริมสร้างความคล่องตัวขององค์กรผ่านภาวะผู้นำตามสถานการณ์และค่านิยมอิสลาม พบว่า ความคล่องตัวขององค์กรเกิดจากการบูรณาการความคล่องตัวในการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมผ่านทักษะดิจิทัลและการใช้เครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่เข้ากับความยืดหยุ่นและความสามารถในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง (Mustofa, A. & Tjahjono, H. K., 2024) ส่วนความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นกัน ($\bar{X}$ = 4.37) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความได้เปรียบในการสร้างความแตกต่างมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.46) สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตร เทคนิคการสอน คุณภาพของผู้สอน รวมถึงการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษามาใช้เพื่อสร้างเอกลักษณ์และความโดดเด่น ที่แตกต่างจากคู่แข่งขัน ส่งผลให้ผู้เรียนและผู้ปกครองรับรู้ถึงคุณค่าและคุณภาพของบริการที่เหนือกว่า จึงก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขันที่ยั่งยืนสอดคล้องกับ Tyas, A. M. & Ady, S. U. ศึกษาเกี่ยวกับการใช้กลยุทธ์สร้างความแตกต่างเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง พบว่า การสร้างความแตกต่างด้านคุณภาพการศึกษา สิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรมเสริมหลักสูตรและบริการสนับสนุนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันให้กับสถาบันการศึกษา (Tyas, A. & Ady, S. U., 2024) 2) จากผลการศึกษาแม้ว่าผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ จะพบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความได้เปรียบเชิงการแข่งขันในระดับสูง (r = .747, p < .05) เมื่อวิเคราะห์การถดถอยโดยนำความคล่องตัวขององค์กรเข้าสู่สมการร่วมกัน พบว่า อิทธิพลทางตรงของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (B = -.010, p = .856) กล่าวคือ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่าผลของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่มีต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันเกิดขึ้นผ่านความคล่องตัวขององค์กรเป็นสำคัญ กล่าวคือ ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์จะสามารถสร้างความคล่องตัวให้แก่องค์กรและความคล่องตัวดังกล่าวจะเป็นกลไกสำคัญที่นำไปสู่การสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาสอดคล้องกับงานวิจัยของ Probojakti, W. et al. ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันอย่างยั่งยืนผ่านความคล่องตัวขององค์กร พบว่า ภาวะผู้นำในการเปลี่ยนแปลงองค์กรไม่มีอิทธิพลโดยตรงต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน (Probojakti, W. et al., 2024) จากผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันผ่านความคล่องตัวขององค์กร โดยมีค่าประมาณอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ 0.763 และช่วงความเชื่อมั่นร้อยละ 95 อยู่ระหว่าง 0.650 ถึง 0.880 ซึ่งไม่คร่อมศูนย์แสดงว่าอิทธิพลทางอ้อมดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ความคล่องตัวขององค์กรยังคงมีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (B = **.**865, p < .001) แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ และความได้เปรียบเชิงการแข่งขันอาจถูกส่งผ่านความคล่องตัวขององค์กรเป็นหลัก ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่าความคล่องตัวขององค์กรเป็นตัวแปรคั่นกลางแบบสมบูรณ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์และความได้เปรียบ เชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยสอดคล้องกับ Probojakti, W. et al. พบว่า ภาวะผู้นำในการเปลี่ยนแปลงองค์กรไม่มีอิทธิพลโดยตรงต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน (Probojakti, W. et al., 2024) สาเหตุที่ได้เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจาก

ว่ามีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ขององค์กรเพียงอย่างเดียวไม่สามารถสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันให้เกิดขึ้นได้ทันที หากแต่ต้องอาศัยการแปลงวิสัยทัศน์ กลยุทธ์และการตัดสินใจของผู้นำองค์กรให้กลายเป็นความสามารถในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงการปรับตัวและการดำเนินงานที่รวดเร็วขององค์กรเสียก่อน ที่สามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดความสามารถเชิงพลวัตร (Dynamic Capabilities) ซึ่งมองว่าความได้เปรียบเชิงการแข่งขันไม่ได้เกิดจากการมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์เพียงอย่างเดียว (Teece, D. J. et al., 1998) แต่เกิดจากความสามารถขององค์กรในการปรับตัวเพื่อบูรณาการและปรับเปลี่ยนจัดการทรัพยากรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Barney. J. et al., 2001) ซึ่งความคล่องตัวขององค์กรถือเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามารถเชิงพลวัตที่สำคัญในการเปลี่ยนศักยภาพด้านภาวะผู้นำให้กลายเป็นผลลัพธ์ทางการแข่งขันที่เป็นรูปธรรม (Mansouri, M. et al., 2022)

ในทางปฏิบัติผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้ประกอบการธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาไม่ควรมุ่งเน้นเพียงการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารเท่านั้น แต่ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาความคล่องตัวขององค์กรควบคู่กันไป เนื่องจาก ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ไม่สามารถสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันได้โดยตรง หากแต่ต้องอาศัยความคล่องตัวขององค์กรเป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดผลกระทบดังกล่าว นอกจากนี้การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดที่ควรพิจารณาในการตีความผลการวิจัย ประการแรก การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการศึกษาแบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional Study) ซึ่งเก็บข้อมูล ณ ช่วงเวลาเดียว จึงอาจไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลได้อย่างสมบูรณ์ ประการที่สอง กลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้ประกอบการธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเพียงภูมิภาคเดียว จึงอาจมีข้อจำกัดในการอ้างอิงผลไปยังธุรกิจการศึกษาในภูมิภาคอื่นหรือธุรกิจบริการประเภทอื่นที่มีบริบทแตกต่างกัน ประการที่สาม ข้อมูลทั้งหมดได้มาจากการประเมินตนเองของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากการรับรู้ส่วนบุคคลหรืออคติในการตอบแบบสอบถามได้

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พบว่า ความได้เปรียบเชิงการแข่งขันในบริบทธุรกิจการศึกษาในปัจจุบันไม่ได้พิจารณาเฉพาะด้านต้นทุนหรือการสร้างความแตกต่างเท่านั้น แต่เป็นการบูรณาการความสามารถทางธุรกิจ 4 ด้าน เข้าด้วยกัน ได้แก่ ความได้เปรียบด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี (Technology and Innovation Advantage) ความได้เปรียบในการสร้างความแตกต่าง (Differentiation Advantage) ความได้เปรียบด้านการควบคุมต้นทุน (Cost Advantage) และความได้เปรียบจากความยืดหยุ่นและการตอบสนอง (Flexibility and Responsiveness Advantage) และนอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ไม่สามารถสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันทั้ง 4 ด้าน ได้โดยตรงแต่ต้องอาศัยความคล่องตัวขององค์กรเป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดผลกระทบไปสู่ความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน ซึ่งแตกต่างจากทฤษฎี ซึ่งอธิบายว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จขององค์กร ดังนั้น จึงสามารถสังเคราะห์เป็นแบบจำลอง “ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ⟶ ความคล่องตัวขององค์กร ⟶ ความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความคล่องตัวขององค์กรเป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนศักยภาพด้านการบริหารให้กลายเป็นผลลัพธ์ทางการแข่งขันที่เป็นรูปธรรมในธุรกิจโรงเรียนกวดวิชา โดยที่องค์กรจะสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันได้จากความสามารถในการปรับตัว บูรณาการและปรับเปลี่ยนทรัพยากรให้เหมาะสม กับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ในขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับแนวคิดฐานทรัพยากร (Resource-Based View: RBV) ที่อธิบายว่าถึงแม้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เป็นทรัพยากรเชิงกลยุทธ์ขององค์กรแต่จะก่อให้เกิดความได้เปรียบเชิงการแข่งขันอย่างยั่งยืนได้ก็ต่อเมื่อถูกแปลงผ่านความคล่องตัวขององค์กรซึ่งเป็นขีดความสามารถสำคัญในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดังกล่าวให้เกิดคุณค่าในทางปฏิบัติ

ภาพที่ 2 แบบจำลองการสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชา

สรุปและข้อเสนอแนะ

การสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชา ไม่สามารถดำเนินการได้โดยอาศัยปัจจัยด้านภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เพียงอย่างเดียวหากแต่ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการจัดการด้านความคล่องตัวขององค์กร กล่าวได้ว่า ความคล่องตัวขององค์กรเป็นตัวแปรคั่นกลางแบบสมบูรณ์ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดผลของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ไปสู่ความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน ซึ่งผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นว่าความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย 4 มิติสำคัญ ได้แก่ ความได้เปรียบด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี ความได้เปรียบในการสร้างความแตกต่าง ความได้เปรียบด้านการควบคุมต้นทุน และความได้เปรียบจากความยืดหยุ่นและการตอบสนอง จากผลการวิจัยทั้งหมดผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ ธุรกิจโรงเรียนกวดวิชาควรให้ความสำคัญกับการลงทุนด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรที่แตกต่างและการเพิ่มความยืดหยุ่นในการให้บริการ เพื่อสร้างคุณค่าและความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืนในยุคดิจิทัล อีกทั้งผลการวิจัยยังสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์เพื่อสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันต่อไป 2) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป คือ ควรศึกษาตัวแปรคั่นกลางหรือตัวแปรกำกับอื่นเพิ่มเติม เช่น ความสามารถด้านนวัตกรรม วัฒนธรรมองค์กร การจัดการความรู้ หรือ การเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล เพื่อให้อธิบายกลไกที่ส่งผลต่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันได้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

เจลจิรา จรูญแสง และคณะ. (2567). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติ สังกัดมูลนิธิคริสตจักรเซเว่นธ์เดย์แอ๊ดเวนติสแห่งประเทศไทย. วารสารครุทรรศน์, 4(2), 70-83.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. (2568). รายงานสถิติโรงเรียนเอกชนนอกระบบของคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. เรียกใช้เมื่อ 17 พฤษภาคม 2569 จาก https://shorturl.asia/N7rP0

Awwad, A. S. et al. (2022). The mediating impact of IT capabilities on the association between dynamic capabilities and organizational agility: The case of the Jordanian IT sector. Global Journal of Flexible Systems Management, 23(3), 315-330.

Barney. J. et al. (2001). The resource-based view of the firm: Ten years after 1991. Journal of Management, 27(6), https://doi.org/10.1177/014920630102700601

Christensen, C. M. et al. (2015). What is disruptive innovation? Harvard Business Review, 93(12), 44-53.

Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. Psychometrika, 16(3), 297-334.

Day, D. V. & Thornton, A. M. A. (2017). Leadership development. In J. Antonakis & D. V. Day (Eds.), The nature of leadership (pp. 354-381). California: SAGE Publications.

DeVellis, R. F. (2016). Scale development: Theory and applications. (4th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.

Heavey, C. & Simsek, Z. (2022). Dynamic Capabilities and the Nature of Organizational Agility: Towards Managerial Theory. Retrieved May 17, 2026, from https://doi.org/10.5465/AMBPP.2022.15892abstract

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.

Mansouri, M. et al. (2022). Dynamic capabilities, competitiveness and performance of small and medium-sized enterprises: A systematic literature review. International Journal of Accounting, Finance, Auditing, Management and Economics, 3(5-1), 1-22.

Mustofa, A. & Tjahjono, H. K. (2024). Boosting organizational agility through situational leadership and Islamic values: Evidence from Indonesian SMEs. Journal of System and Management Sciences, 14(9), 315-330.

Pinho. C. R. A. et al. (2022). The agility construct in the literature: Conceptualization and bibliometric assessment. Journal of Business Research, 153, 517-532. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2022.08.011

Pinsonneault, A. & Choi, I. (2022). Digital-enabled strategic agility: It's time we examine the sensing of weak signals. European Journal of Information Systems, 31(6), 653-661.

Preacher, N. J. et al. (2004). SPSS and SAS procedures for estimating indirect effects in simple mediation models. Behavior Research Methods, Instruments, & Computers, 36(4), 717-731.

Probojakti, W. et al. (2024). Building Sustainable Competitive Advantage in Banking through Organizational Agility. Sustainability, 16(19), 1-15.

Teece, D. J. et al. (1998). Dynamic capabilities and strategic management. Strategic Management Journal, 18(7), 509-533.

Tyas, A. & Ady, S. U. (2024). Implementation of Differentiation Strategy for Competitive Advantage in the Disruption Era (Study Case at Dr. Soetomo University Surabaya). International Journal of Entrepreneurship and Business Development, 7(4), 839-847.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 92-103

บทความวิจัย

การพัฒนาโปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*

DEVELOPMENT OF MATHEMATICS ANXIETY MANAGEMENT PROGRAM FOR GRADE 7 STUDENTS

ดรุณี สีละบัตร, กรวรรณ โหม่งพุฒ*
Darunee Seelabat, Korrawan Mongput*
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขอนแก่น ประเทศไทย
Faculty of Education, Khon Kaen University, Khon Kaen, Thailand
*Corresponding author E-mail: korrru@kku.ac.th
*Tel: 089-570-2214

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและศึกษาผลของโปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ใช้แบบแผนการวิจัยกึ่งทดลอง กลุ่มประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเชียงยืนพิทยาคม ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โดยคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 2 ห้องเรียน ที่มีคะแนนเฉลี่ยระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์สูงที่สุด แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน และกลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) โปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา เท่ากับ 1.00 และ 2) แบบวัดความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ ที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ 0.98 และค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.91 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปใช้สถิติพื้นฐาน คือ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การเปรียบเทียบระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ใช้สถิติ t-test ทั้งนี้ การวิจัยได้รับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (เลขที่โครงการ HE683636) ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาโปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผู้เชี่ยวชาญประเมินค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาผ่านเกณฑ์ประเมินทุกกิจกรรมที่ระดับ 3 - 4 และมีความสอดคล้องของรูปแบบการจัดกิจกรรมอยู่ที่ระดับมากที่สุด หลังการทดลองใช้โปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์หลังการทดลองลดลงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($t = 11.324$, $p < 0.05$) และมีคะแนนเฉลี่ยระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ลดลงมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($t = 5.979$, $p < 0.05$)

คำสำคัญ: การพัฒนาโปรแกรม, การจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์, กรอบความคิดเติบโต, การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

*Received July 25, 2026; Revised September 3, 2026; Accepted September 7, 2026

Abstract

This research aimed to develop and evaluate the effects of a mathematics anxiety management program for Grade 7 students. The research design was Quasi-experimental research and the population comprised Grade 7 students at Chiang Yuen Phittayakom School during the second semester of the 2025 academic year. Purposive sampling was employed to select two classrooms with the highest average mathematics anxiety scores, which were then assigned to an experimental group and a control group. The research instruments included: 1) a mathematics anxiety management program for Grade 7 students, achieving a Content Validity Index (CVI) of 1.00, and 2) a mathematics anxiety questionnaire with an Index of Item-Objective Congruence (IOC) of 0.98 and a reliability coefficient of 0.91. Data were analyzed using descriptive statistics, including mean and standard deviation, while t-tests were performed to compare mathematics anxiety levels. This study was approved by the Ethics Committee for Human Research, Khon Kaen University (Project No. HE683636). The results revealed that the development of the mathematics anxiety management program for Grade 7 students, evaluated based on content validity scores ranging from 3 to 4, demonstrated the highest level of congruence regarding the activity patterns. Following the implementation of the program, the experimental group exhibited a statistically significant decrease in mean mathematics anxiety scores compared to their pre-test scores at the .05 level ($t = 11.324$, $p < 0.05$). Furthermore, the experimental group showed a significantly lower post-test mean mathematics anxiety score compared to the control group at the .05 level ($t = 5.979$, $p < 0.05$).

Keywords: Program Development, Mathematics Anxiety Management, Growth Mindset, Problem-Based Learning

บทนำ

ความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ (Mathematics Anxiety) เป็นสภาวะทางอารมณ์เชิงลบที่เกิดขึ้นในบริบทที่เกี่ยวข้องกับคณิตศาสตร์ทั้งในด้านวิชาการและการดำเนินชีวิตประจำวัน สภาวะนี้มีความแตกต่างจากอาการเบื่อหน่ายหรือการขาดความสนใจทั่วไป อันเนื่องจากความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการทำงานของ ความจำใช้งาน (Working Memory) ซึ่งทำให้ประสิทธิภาพในการประมวลผลข้อมูลทางคณิตศาสตร์ลดลง (Ashcraft, M. H., 2002); (Naseem, A. et al., 2022); (สาวิตรี ภารเจิม, 2565) โดยลักษณะของความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ จำแนกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) ความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ด้านบุคลิกภาพ เป็นลักษณะนิสัยส่วนบุคคลที่มักรู้สึกวิตกกังวลต่อคณิตศาสตร์อย่างต่อเนื่องในหลากหลายสถานการณ์ ซึ่งส่งผลกระทบในระยะยาว เนื่องจากฝังลึกอยู่ในบุคลิกภาพ และ 2) ความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ด้านสถานการณ์ เป็นความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับคณิตศาสตร์ และจะคลายลงเมื่อสถานการณ์นั้นสิ้นสุด (Fernandez-Blanco, A. et al., 2024); (Demedts, F. et al., 2022); (ชีรนุช สมบูรณ์กุลวุฒิ, 2565)

ความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ที่มักเกิดขึ้นในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ สามารถควบคุมได้ด้วยการสร้างกรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ (Mathematical Mindsets) ควบคู่กับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งกรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนทัศนคติมุมมองเชิงบวกให้กับนักเรียน โดยมุ่งเน้นความเชื่อที่ว่า บุคคลสามารถพัฒนาทักษะคณิตศาสตร์ได้ถึงระดับสูงสุดตามความต้องการ ความผิดพลาด คือโอกาสสำคัญในการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการตั้งคำถาม ความคิดสร้างสรรค์ และการสร้างความเข้าใจ

อย่างถ่องแท้จะช่วยให้นักเรียนเห็นว่าคณิตศาสตร์ คือ ศาสตร์แห่งการเชื่อมโยงและการถ่ายทอดความคิด เมื่อนักเรียนตระหนักถึงคุณค่าของกรอบความคิดนี้ จะส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและนำไปสู่พฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (Boaler, J., 2022) การจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning) ถือเป็นกลยุทธ์สำคัญที่สอดรับกับแนวคิดข้างต้น การนำสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวันเป็นตัวกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจและต้องการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง นักเรียนสร้างองค์ความรู้ใหม่ผ่านประสบการณ์เดิมที่ใช้ในการเผชิญสถานการณ์ปัญหานั้นด้วยตนเอง นักเรียนได้ฝึกกระบวนการคิดวิเคราะห์ และทักษะการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ (Hmelo-Silver, C. E., 2004); (สุคนธ์ สินธพานนท์, 2558); (ปุณญนุช เขียวไกร, 2564)

สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีช่วงอายุอยู่ระหว่าง 11 - 14 ปี (วัยรุ่นตอนต้น) เป็นช่วงวัยที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็วมากกว่าช่วงวัยอื่น ๆ ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม (พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, 2564) รวมถึงอีริกสัน ได้กล่าวไว้ว่าวัยรุ่น คือ ช่วงวิกฤตการณ์ทางจิตสังคมในการค้นหาและสร้างอัตลักษณ์ของตนเอง หากบุคคลได้รับแรงเสริมและการสนับสนุนให้ได้ทดลองปฏิบัติกิจกรรมอย่างเต็มที่จะช่วยให้พวกเขาค้นพบหน้าที่และบทบาทของตนเองได้อย่างชัดเจน ในทางตรงกันข้ามหากถูกขัดขวางหรือขาดโอกาสอาจนำไปสู่ความสับสนในบทบาท รู้สึกไร้คุณค่า และส่งผลเสียต่อพัฒนาการในขั้นต่อไป การจัดการเรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถือว่ามีความสำคัญกับนักเรียนเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นการวางรากฐานองค์ความรู้ด้านคณิตศาสตร์เพื่อนำไปต่อยอดในการเรียนรู้คณิตศาสตร์ในระดับที่สูงขึ้น รวมถึงสามารถนำองค์ความรู้ด้านวิชาการทางคณิตศาสตร์ไปใช้ในการจักการเรียนรู้รายวิชา STEM ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือการนำทักษะกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบทางคณิตศาสตร์ไปสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาอื่น ๆ (ศศิธร เวียงวะลัย, 2556); (ภูริณัฐ เบ็ญจขันธ์, 2564) จากการวิจัยในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ที่ผ่านมาจะเห็นว่านักเรียนที่มีภาวะความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์สูงจะส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้คณิตศาสตร์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกายที่เปลี่ยนผ่านจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ ด้านอารมณ์ที่ต้องปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงฮอร์โมนส์สู้วัยเจริญพันธุ์ ด้านสติปัญญาที่ต้องเรียนรู้ในรายวิชาใหม่และรายวิชาเดิมที่มีระดับความยากของเนื้อหาเพิ่มมากขึ้น รวมถึงด้านสังคมที่ต้องย้ายโรงเรียนไปเจอกับสังคมแบบใหม่และผู้คนกลุ่มใหม่ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้นักเรียนในช่วงชั้นนี้เกิดภาวะความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ได้ง่ายและสูงกว่าช่วงชั้นอื่น ๆ (สุคนธ์ สินธพานนท์, 2558); (มุทิตา อดทน, 2561); (ปุณญนุช เขียวไกร, 2564)

ดังนั้น การเสริมสร้างกรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนเกิดความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ สร้างความเชื่อมั่นและเห็นคุณค่าในตนเอง พร้อมทั้งลดข้อจำกัดทางความคิด ที่ปิดกั้นศักยภาพ เมื่อนำมาบูรณาการร่วมกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมและสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีในชั้นเรียน ผ่านการลงมือปฏิบัติและแสวงหาคำตอบด้วยตนเอง ส่งผลให้นักเรียนไม่เพียงแต่สามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรม แต่ยังได้นำไปสู่การตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเองควบคู่ไปกับการเห็นคุณค่าของศาสตร์ทางคณิตศาสตร์อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาโปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
2. เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) ดำเนินการทดลองวัดผลก่อนและหลังการทดลองแบบมีกลุ่มควบคุม (Pretest-Posttest Control Group Design)

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเชียงยืนพิทยาคม ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 ทั้งหมด 7 ห้องเรียน จำนวน 220 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2568)

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเชียงยืนพิทยาคม ปีการศึกษา 2568 ได้จากการเลือกห้องเรียนแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 2 ห้องเรียน ที่มีคะแนนระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์สูงที่สุดสองลำดับแรก แล้วนำมาสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) เพื่อกำหนดกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน และกลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียน

การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการทดลอง คือ โปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ ตามแนวคิดของ Boaler, J. ร่วมกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem–based Learning) ตามแนวทางของ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว จำนวน 7 แผนการจัดการเรียนรู้ ทั้งหมด 12 คาบเรียน แต่ละคาบเรียนใช้เวลา 1 ชั่วโมง สัปดาห์ละ 3 คาบเรียน รวมทั้งสิ้น 4 สัปดาห์ โดยเนื้อหาหลักของกิจกรรม ประกอบด้วย 2 เทคนิคที่สำคัญ ดังนี้ 1) กรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ ประกอบด้วย 1.1) ทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้คณิตศาสตร์ได้ถึงระดับสูงสุด 1.2) ข้อผิดพลาดเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้และการพัฒนา 1.3) การตั้งคำถามมีความสำคัญอย่างยิ่งในวิชาคณิตศาสตร์ 1.4) คณิตศาสตร์เป็นเรื่องของการสร้างสรรค์และการทำความเข้าใจ 1.5) คณิตศาสตร์เป็นศาสตร์แห่งการสร้างความเชื่อมโยงและการถ่ายทอดความคิด 1.6) การทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งมีความสำคัญมากกว่าความรวดเร็วในการเรียนรู้หรือการปฏิบัติงาน 1.7) การเรียนคณิตศาสตร์มุ่งเน้นที่การเรียนรู้ไม่ใช่การแสดงผลงาน (Boaler, J., 2022) 2) การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีขั้นตอน ดังนี้ 2.1) กำหนดปัญหา 2.2) ทำความเข้าใจกับปัญหา 2.3) ดำเนินการศึกษาค้นคว้า 2.4) สังเคราะห์ความรู้ 2.5) สรุปและประเมินค่าหาคำตอบ 2.6) นำเสนอและประเมินผลงาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญทางด้านจิตวิทยาและพัฒนาการมนุษย์ จำนวน 1 ท่าน และครูผู้สอนในรายวิชาคณิตศาสตร์ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่1 ที่มีประสบการทำงานไม่น้อยกว่า 10 ปี และมีวิทยฐานะชำนาญการขึ้นไป จำนวน 2 ท่าน ในการประเมินค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index: CVI) และเมื่อปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้นำไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหาและรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูผู้สอนกับนักเรียน อธิบายวัตถุประสงค์ วิธีการและแนวทางของโปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาผ่านเกณฑ์ที่ระดับ 3 - 4 และมีความสอดคล้องของรูปแบบการจัดกิจกรรมอยู่ที่ระดับมากที่สุด สำหรับแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 - 6 เป็นการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการสร้างกรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ร่วมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียวโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เรียงตามลำดับ เนื้อหาในบทเรียนจากรูปธรรมสู่นามธรรม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา

ผ่านเกณฑ์ทุกกิจกรรมที่ระดับ 3 - 4 และมีความสอดคล้องของรูปแบบการจัดกิจกรรมอยู่ที่ระดับมากถึงมากที่สุด และแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7 เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการทบทวนและสรุปกระบวนการในการเสริมสร้างกรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาผ่านเกณฑ์ที่ระดับ 3 - 4 และมีความสอดคล้องของรูปแบบการจัดกิจกรรมอยู่ที่ระดับมากที่สุด รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รายละเอียดโปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

แผนการจัดการเรียนรู้ที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	เทคนิค
1	First time	1. เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างนักเรียนและครูผู้สอน 2. เพื่อให้นักเรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับกรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์	1. กรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ (1.1 - 1.7)
2	Shopping and Discounts	1. เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติมุ่งสู่กรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ตามแนวคิด “ทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้คณิตศาสตร์ได้ถึงระดับสูงสุด” 2. เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติมุ่งสู่กรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ตามแนวคิด “ข้อผิดพลาดเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้และการพัฒนา” 3. เข้าใจความสำคัญของบทเรียนสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว	1. กรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ (1.1 - 1.2) 2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (2.1 - 2.6)
3	Travel and Speed	1. เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติมุ่งสู่กรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ตามแนวคิด “การตั้งคำถามมีความสำคัญอย่างยิ่งในวิชาคณิตศาสตร์” 2. เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติมุ่งสู่กรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ตามแนวคิด “คณิตศาสตร์เป็นเรื่องของการสร้างสรรค์และการทำความเข้าใจ” 3. สามารถหาคำตอบของสมการโดยใช้วิธีลองแทนค่าตัวแปรได้	1. กรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ (1.3 - 1.4) 2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (2.1 - 2.6)
4	Income and Expenses	1. เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติมุ่งสู่กรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ตามแนวคิด “คณิตศาสตร์เป็นศาสตร์แห่งการสร้างความเชื่อมโยงและการถ่ายทอดความคิด” 2. เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติมุ่งสู่กรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ตามแนวคิด “การทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งมีความสำคัญมากกว่าความรวดเร็วในการเรียนรู้หรือการปฏิบัติงาน” 3. สามารถบอกสมบัติของการเท่ากันได้ และสามารถแก้สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียวโดยใช้สมบัติการเท่ากันได้	1. กรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ (1.5 - 1.6) 2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (2.1 - 2.6)

ตารางที่ 1 รายละเอียดโปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ต่อ)

แผนการจัดการเรียนรู้ที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	เทคนิค
5	Comparing Services	1. เพื่อปรับทัศนคติมุ่งสู่กรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ตามแนวคิด “การเรียนคณิตศาสตร์มุ่งเน้นที่การเรียนรู้ไม่ใช่การแสดงผลงาน” 2. สามารถเขียนสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียวแทนสถานการณ์ปัญหาได้	1. กรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ (1.7) 2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (2.1 - 2.6)
6	Personal Financial	1. เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติลดความวิตกกังวลในการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางคณิตศาสตร์ 2. สามารถแก้โจทย์ปัญหาเกี่ยวกับสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว และตรวจสอบความสมเหตุสมผลของคำตอบได้	1.ความวิตกกังวลในการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางคณิตศาสตร์ 2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (2.1 - 2.6)
7	Last Time	1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้เขียนระบายความรู้สึกที่เกิดขึ้น หลังจากได้เข้าร่วมการวิจัย 2. เพื่อวัดระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์หลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ	1. กรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ (1.1 - 1.7)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบวัดความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ ที่ผู้วิจัยพัฒนาและปรับปรุงมาจากแบบวัดความวิตกกังวลทางคณิตศาสตร์ของ Afshan (Afmas) ฉบับแปลเป็นภาษาไทย (อัครพล พรมตรุษ และคณะ, 2566) มีข้อรายการ จำนวน 20 ข้อ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.98 และค่าความเที่ยง (สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค) เท่ากับ 0.91

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ประสานงานกับครูผู้สอนรายวิชาพื้นฐานคณิตศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล นำแบบวัดความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ (Pretest) เก็บข้อมูลกับกลุ่มประชากรก่อนเริ่มดำเนินการทดลอง โดยคัดเลือกห้องเรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์สูงที่สุด 2 ห้องเรียน มาเป็นกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นทำการสุ่มอย่างง่ายโดยการจับสลากแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน และกลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียน ดำเนินการใช้โปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ในกลุ่มทดลองเป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 1 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้นเป็น จำนวน 12 ชั่วโมง สำหรับกลุ่มควบคุมจะใช้วิธีการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์โดยใช้สื่ออินโฟกราฟิกนำเสนอองค์ความรู้และคำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ในคาบเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์พื้นฐาน หลังจากเสร็จสิ้นการทดลอง ผู้วิจัยให้กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมทำแบบวัดระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ (Posttest) และนำข้อมูลที่ได้จากการทดลองไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

2. เปรียบเทียบระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ของกลุ่มทดลองในระยะก่อนทดลองและหลังทดลองด้วยสถิติ Dependent sample t-test

3. เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมในระยะหลังการทดลอง โดยใช้สถิติทดสอบ Independent sample t-test

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาโปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

การพัฒนาโปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งพัฒนาขึ้นจากกรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ร่วมกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ถูกออกแบบให้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตามลำดับ ทั้งหมด 7 แผนการจัดการเรียนรู้ โดยกิจกรรมที่ 1 จะช่วยให้นักเรียนได้สำรวจกรอบความคิดของตนเองที่มีต่อวิชาคณิตศาสตร์ เพื่อให้นักเรียนได้เห็นถึงความสำคัญของกรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ จากนั้นค่อยนำนักเรียนเข้าสู่กระบวนการเสริมสร้างกรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ในกิจกรรมที่ 2 - 6 และสรุปทบทวนผ่านการอภิปรายผลสิ่งที่ได้เรียนรู้ทั้งหมดในกิจกรรมที่ 7 พบว่า การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้วยการประเมินดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index) จากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน อยู่ที่ระดับคะแนน 3 - 4 ค่า CVI เท่ากับ 1.00 และเมื่อนำโปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาและรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ความสอดคล้องของเนื้อหาและรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อยู่ที่ระดับคะแนน 3 - 4 แสดงว่ามีความสอดคล้องมากที่สุด ($\bar{X}$ = 3.66, S.D. = 0.11)

2. ผลของโปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่1

2.1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ของกลุ่มทดลองในระยะก่อนทดลองใช้โปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ และหลังการทดลองใช้โปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ของกลุ่มทดลองในระยะก่อนและหลังการทดลอง

ความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง		t	Df	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.			
	53.73	9.46	40.10	9.07	11.324	29	0.000*

*p < 0.05

ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ของกลุ่มทดลองก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เมื่อนำมาเปรียบเทียบทดสอบทางสถิติด้วย Dependent sample t-test พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองแตกต่างจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมในระยะหลังการทดลองใช้โปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลอง

ความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม		t	Df	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.			
	40.10	9.07	52.87	7.38	5.979	58	0.000*

*p < 0.05

ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลอง เมื่อนำมาเปรียบเทียบทดสอบทางสถิติด้วย Independent sample t-test พบว่า กลุ่มทดลอง

มีคะแนนเฉลี่ยระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์แตกต่างจากกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($t = 5.979$, $p < 0.05$) แสดงได้ว่า โปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สามารถลดระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผล

ผลการพัฒนาโปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

โปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่พัฒนาขึ้นจากกรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ร่วมกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ซึ่งเน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ปรับเปลี่ยนกรอบความคิดจำกัดต่อคณิตศาสตร์มุ่งสู่กรอบความคิดเติบโตต่อคณิตศาสตร์ เพื่อจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ โดยเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือการแก้สถานการณ์ปัญหาที่สามารถเกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวันของนักเรียน ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญในการเรียนรู้ในรายวิชาคณิตศาสตร์ กล้าแสดงความคิดเห็นของตนเองในชั้นเรียน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ยอมรับในข้อผิดพลาดของตนเองและผู้อื่น เห็นคุณค่าในศักยภาพของตนเองและผู้อื่น รวมถึงกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการนำองค์ความรู้เดิมต่อยอดสู่องค์ความรู้ใหม่ได้อย่างสมเหตุสมผล สามารถเชื่อมโยงและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการดำเนินกิจกรรมตามลำดับในโปรแกรมฯ จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้แบบถ่ายโอนและเชื่อมโยงองค์ความรู้เดิมต่อยอดสู่องค์ความรู้ใหม่ได้เป็นอย่างดี โดยการเริ่มด้วยกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้สะท้อนความคิดผ่านมุมมองประสบการณ์ตรงของนักเรียนที่เคยเจอในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ทั้งแบบความคิดเติบโต (Growth Mindset) และแบบความคิดจำกัด (Fixed Mindset) ช่วยให้นักเรียนมีโอกาสแสดงตัวตนและทัศนคติที่มีต่อวิชาคณิตศาสตร์ พร้อมเปิดรับกรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ เป็นการสร้างบรรยากาศให้เกิดความคุ้นเคย นักเรียนให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมในลำดับถัดไปได้ดียิ่งขึ้น หลังจากนั้นก็เริ่มนำเสนอสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ในโปรแกรมฯ เพื่อเข้าสู่กิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนสร้างกรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ตามลำดับขั้นตอนโดยเริ่มจากกรอบความคิดที่เป็นรูปธรรมมองเห็นภาพได้ชัดเจนมุ่งสู่กรอบความคิดที่เป็นนามธรรมเข้าใจในหลักการของกรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ และกิจกรรมสุดท้ายของโปรแกรมฯ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกันระดมสมองทบทวนองค์ความรู้ที่ได้เรียนรู้มาทั้งหมดผ่านการอภิปรายผลและสะท้อนคิดสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกันทั้งชั้นเรียน เป็นการช่วยให้นักเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของกรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ที่สามารถช่วยจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับการศึกษาของ พาทินธิดา ทมโยธา และคณะ ที่นำเสนอว่ากิจกรรมเริ่มแรกควรเป็นกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมได้มีโอกาสแสดงความเป็นตัวเอง ทำความรู้จัก ผ่อนคลาย สร้างบรรยากาศให้เกิดความคุ้นเคยและสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน หลังจากนั้นค่อยเริ่มลงมือทำกิจกรรมตามโปรแกรมที่กำหนดไว้ และกิจกรรมครั้งสุดท้ายควรให้ผู้เข้าร่วมได้อภิปรายองค์ความรู้ที่ได้รับในการเข้าร่วมโปรแกรมฯ (พาทินธิดา ทมโยธา และคณะ, 2567)

ผลการใช้โปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

1. ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ก่อนการทดลองและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง พบว่า คะแนนเฉลี่ยระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์หลังการทดลองแตกต่างจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านความสนใจของตนเอง ทำให้นักเรียนใส่ใจในการเรียนมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ระพีพรรณ สุวรรณ์ทา และนวพล นนทภา ที่ได้ศึกษาความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ตามกรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์ ที่ผู้มีกรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์จะแสดงความมั่นใจว่าตนเองสามารถเข้าใจคณิตศาสตร์ได้ เชื่อว่าคณิตศาสตร์เป็นวิชาที่สามารถพัฒนาได้ และสามารถคิดค้นแนวคิดใหม่ ๆ ได้

(ระพีพรรณ สุวรรณ์ทา และนวพล นนทภา, 2567) สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงลึก (Active Learning) ในรูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning: PBL) ปุณญนุช เขียวไกร ได้กล่าวไว้ว่า ครูผู้สอนและผู้ปกครองควรนำเสนอวิชาคณิตศาสตร์ให้มีความยืดหยุ่น มุ่งเน้นแนวคิด และการค้นหาความหมายอย่างเป็นระบบ ที่เน้นให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ใหม่จากการลงมือแก้ปัญหาด้วยตนเอง ฝึกกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน ซึ่งสถานการณ์ปัญหาที่นำมาใช้นั้น ต้องสามารถกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น เกิดข้อสงสัย หรือการท้าทายความสามารถ ควรเป็นสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวันของนักเรียนหรือปัญหาที่มีโอกาสเกิดขึ้นได้จริงในยุคปัจจุบัน เพื่อนักเรียนจะใช้ตนเองเป็นเครื่องมือในการสืบค้นข้อมูลสารสนเทศ บริหารจัดการเวลาด้วยตนเอง ออกแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง (ปุณญนุช เขียวไกร, 2564) การประเมินผลการเรียนรู้ระหว่างเรียนผ่านการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน การถามตอบสองทางในชั้นเรียน การให้นักเรียนสะท้อนคิดสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง การอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน จะช่วยลดความกดดันและลดภาวะความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Williams, K. et al. และณัฐณิชา เถาว์โท ที่ได้กล่าวถึงการประเมินผลในการทดสอบความรู้ระหว่างเรียนคณิตศาสตร์ไว้ ดังนี้ พื้นฐานการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคนไม่เท่ากัน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้และการแก้ปัญหาในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ ทำให้ส่งผลต่อความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ของนักเรียนได้ (Williams, K. et al., 2025); (ณัฐณิชา เถาว์โท, 2563) ดังนั้น ครูผู้สอนต้องมีการประเมินผลการเรียนในชั้นเรียนที่หลากหลายเหมาะสมกับพื้นฐานการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง รูปแบบการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางคณิตศาสตร์ที่มีความยืดหยุ่น และทัศนคติตามกรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์สามารถช่วยลดความวิตกกังวลในการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางคณิตศาสตร์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชีรนุช สมบูรณ์กุลวุฒิ ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ โดยมีความเชื่อแบบเติบโตในความสามารถทางคณิตศาสตร์เป็นตัวแปรกำกับ ผลการวิจัยพบว่า ความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ที่อยู่ในระดับที่พอเหมาะจะช่วยทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางคณิตศาสตร์มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น และนักเรียนที่มีความเชื่อแบบเติบโตในความสามารถทางคณิตศาสตร์ ความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ไม่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ (ชีรนุช สมบูรณ์กุลวุฒิ, 2565)

2. การเปรียบเทียบระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองมีระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์หลังการทดลองแตกต่างจากกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มทดลองเห็นคุณค่าในความสามารถของตนเอง ยอมรับความผิดพลาดเพื่อนำไปพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น เน้นการเรียนรู้อย่างเข้าใจหลักการไม่ใช่แค่หาเฉพาะคำตอบ คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ แยกแยะ และเชื่อมโยงองค์ความรู้ได้อย่างสมเหตุสมผล เป็นต้น กรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์เหล่านี้จะช่วยให้นักเรียนลดภาวะความวิตกกังวลในด้านบทเรียนเนื้อหาสาระทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนกลุ่มควบคุมที่เน้นกระบวนการท่องจำสูตรและฝึกทักษะคณิตศาสตร์ด้วยการทำแบบฝึกหัดในปริมาณมาก ๆ มีกรอบความคิดจำกัดจะสร้างความกดดันให้นักเรียนส่งผลให้เกิดความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ในระดับที่สูงมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Boaler, J. ได้กล่าวถึงนักเรียนที่มีกรอบความคิดเติบโต จะมีแรงจูงใจเพิ่มมากขึ้นเมื่อเจอปัญหาคณิตศาสตร์ เน้นการส่งต่อความคิดเชิงบวกเกี่ยวกับกรอบความคิดนำไปสู่การปรับโครงสร้างสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ (Boaler, J., 2022) ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ที่เปิดกว้างให้นักเรียนเห็นการเรียนรู้และการเติบโตของตนเอง จะช่วยลดภาวะความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ได้เป็นอย่างดี โปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มุ่งเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการแก้สถานการณ์ปัญหาที่พบเจอได้ในชีวิตประจำวัน จะช่วยให้นักเรียนเกิดการสร้างองค์ความรู้ผ่านการสืบค้น คิดวิเคราะห์ เชื่อมโยงจากประสบการณ์เดิมสู่องค์ความรู้ใหม่ สำหรับนักเรียนกลุ่มควบคุมที่เรียนในรูปแบบบรรยายที่เน้นการทำแบบฝึกหัดเพื่อหาคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว

ที่สร้างความกดดันทางคณิตศาสตร์ให้กับนักเรียน ส่งผลให้นักเรียนเกิดความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ได้ง่าย สอดคล้องกับที่ ไพศาล สุวรรณน้อย ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning) ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าในตนเองและเห็นคุณค่าในคณิตศาสตร์ (ไพศาล สุวรรณน้อย, 2558) และทิศนา แขมมณี ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นการบรรยาย นักเรียนจะขาดความสนใจในบทเรียนได้ง่าย นักเรียนอาจเกิดความไม่เข้าใจ และไม่สามารถซักถามครูผู้สอนได้ทันท่วงที (ทิศนา แขมมณี, 2567) กลุ่มทดลองที่ได้รับการประเมินผลทางคณิตศาสตร์ระหว่างเรียนในรูปแบบที่หลากหลายเหมาะสมกับวิธีการเรียนรู้ของนักเรียน ช่วยลดความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ได้ดีมากขึ้น สำหรับกลุ่มควบคุมที่ได้รับการประเมินทางเดียวผ่านการสอบเก็บคะแนน ส่งผลให้เกิดภาวะกดดันและเกิดภาวะวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ได้ง่าย ซึ่งสอดคลองกับงานวิจัยของ Williams, k. et al. ได้กล่าวถึงการประเมินผลในการทดสอบความรู้ในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ โดยให้นักเรียนได้เห็นการเรียนรู้และการเติบโตของตนเอง ควบคู่ไปกับระบบประเมินผลที่ให้นักเรียนได้รับข้อมูลย้อนกลับและได้รับโอกาสในการปรับปรุงผลงานของตน จะช่วยลดภาวะความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ที่จะเกิดเพิ่มขึ้นในชั้นเรียนได้ดีขึ้น (Williams, K. et al., 2025)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า โปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เน้นให้นักเรียนปรับเปลี่ยนทัศนติเชิงบวกต่อวิชาคณิตศาสตร์ผ่านกรอบความคิดเติบโตทางคณิตศาสตร์และการเน้นให้นักเรียนได้ลงมือแก้ไขสถานการณ์ปัญหาด้วยตนเองนั้น ช่วยให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญในการเรียนรู้ในวิชาคณิตศาสตร์มากขึ้น กล้าแสดงความคิดเห็นของตนเองในชั้นเรียน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ยอมรับในข้อผิดพลาดของตนเองและผู้อื่น เห็นคุณค่าในศักยภาพของตนเองและผู้อื่น รวมถึงกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการนำองค์ความรู้เดิมต่อยอดสู่องค์ความรู้ใหม่ได้อย่างสมเหตุสมผล สามารถเชื่อมโยงและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม จึงสามารถช่วยลดภาวะความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ด้านบุคลิกภาพของนักเรียนให้ต่ำลงได้อย่างยั่งยืน และการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้สถานการณ์ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยตัวเอง โดยเริ่มต้นด้วยการหาสาเหตุและกลไกของการเกิดปัญหานั้น แล้วศึกษาค้นคว้า แสวงหาความรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ จากสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา ซึ่งครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำแนะนำและสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ของนักเรียน โดยนักเรียนตั้งคำถามจากโจทย์ปัญหา ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์และสะท้อนกลับ นำไปสู่องค์ความรู้และความคิดรวบยอด เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ปัญหาใหม่ต่อไป ทั้งนี้ นักเรียนได้ฝึหาความรู้เพื่อแก้ปัญหา ได้คิดเป็น ทำเป็น มีการตัดสินใจที่ดี และสามารถเรียนรู้การทำงานเป็นทีม โดยเน้นให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการที่สามารถช่วยลดภาวะความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ด้านสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการจัดกิจกรรมโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ครูผู้สอนควรมีความรู้ความเข้าใจในหลักการสร้างสถานการณ์ปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของนักเรียน เพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดความสนใจในสถานการณ์ปัญหาและสามารถกระตุ้นให้นักเรียนอยากศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อหาคำตอบได้อย่างสมเหตุสมผล และควรเลือกรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมกับบทเรียนนั้น ๆ สำหรับข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งถัดไป มีดังนี้ 1) การติดตามผลหลังจากเข้าร่วมโปรแกรมการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ผ่านระยะเวลาหนึ่งไปแล้ว ระดับความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ที่ต่ำลงนั้นยังคงมีความคงทนหรือมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้างหรือไม่ 2) การนำทฤษฎีหรือวิธีการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ในรูปแบบที่หลากหลายมาบูรณาการให้เหมาะสมกับเนื้อหาสาระของแต่ละบทเรียนที่มีลักษณะเฉพาะตัว

ที่แตกต่างกัน จะช่วยให้การจัดการความวิตกกังวลใคณิตศาสตร์มีประสิทธิภาพเพิ่มมากยิ่งขึ้น และ 3) ควรมีการนำแนวทางการจัดการความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์ไปใช้กับบทเรียนเรื่องอื่น ๆ ในรายวิชาคณิตศาสตร์ และในชั้นเรียนระดับต่าง ๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ชีรนุช สมบูรณ์กุลวุฒิ. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างความวิตกกังวลในคณิตศาสตร์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ โดยมีความเชื่อแบบเติบโตในความสามารถทางคณิตศาสตร์เป็นตัวแปรกำกับ. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณัฐณิชา เถาว์โท. (2563). การเปรียบเทียบการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีความวิตกกังวลทางคณิตศาสตร์และการรับรู้ความสามารถของตนเองที่แตกต่างกัน. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาคณิตศาสตรศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ทิศนา แขมมณี. (2567). รูปแบบการเรียนการสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปุณญนุช เขียวไกร. (2564). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างเจตคติเชิงบวกและลดความวิตกกังวลต่อวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาคณิตศาสตรศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (2564). จิตวิทยาพัฒนาการ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พาทินธิดา ทมโยธา และคณะ. (2567). การพัฒนาแอปพลิเคชันการจัดการความเครียดสำหรับครูที่สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 18(4), 39-55.

ไพศาล สุวรรณน้อย. (2558). การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL). ใน เอกสารประกอบการบรรยายโครงการพัฒนาการเรียนการสอน สถาบันพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ภูริณัฐ เบ็ญจขันธ์. (2564). การพัฒนาแบบวัดพัฒนาการทางจิตสังคมตามแนวคิดอีริคสันในกลุ่มวัยรุ่นไทย. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มุทิตา อดทน. (2561). ผลของโปรแกรมการพัฒนากรอบความคิดเติบโตในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา สมอง จิตใจ และการเรียนรู้. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ระพีพรรณ สุวรรณ์ทา และนวพล นนทภา. (2567). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการคิดทางคณิตศาสตร์ และความวิตกกังวลทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 21(2), 27-38.

ศศิธร เวียงวะลัย. (2556). การจัดการเรียนรู้ (Learning Management). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

สาวิตรี ภารเจิม. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความวิตกกังวลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุกูลนารี. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาคณิตศาสตรศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สุคนธ์ สินธพานนท์. (2558). การจัดการเรียนรู้ของครูยุคใหม่ เพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัครพล พรมตรุษ และคณะ. (2566). การพัฒนาแบบวัดความวิตกกังวลทางคณิตศาสตร์ Afshan (Afmas) สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย. วารสารวิชาการโรงเรียนนายเรือ ด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศึกษาศาสตร์, 10(1), 111-124.

Ashcraft, M. H. (2002). Math Anxiety: Personal, Educational, and Cognitive Consequences. Current Directions in Psychological Science, 11(5), 181-185. https://doi.org/10.1111/1467-8721.00196

Boaler, J. (2022). Mathematical mindsets: Unleashing students' potential through creative mathematics, inspiring messages, and innovative teaching. (2nd ed.). Hoboken, New Jersey: Jossey-Bass.

Demedts, F. et al. (2022). Unraveling the role of math anxiety in students' math performance. Frontiers in Psychology, 13. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.979113

Fernandez-Blanco, A. et al. (2024). Math anxiety assessment within the sate-trait anxiety model: psychometric analysis of the "Mathematics Anxiety Questionnaire" and "State-Mathematics Anxiety Questionnaire" in Chilean school-aged children. Current Psychology, 43, 8812-8824. https://doi.org/10.1007/s12144-023-05032-y

Hmelo-Silver, C. E. (2004). Problem-Based Learning: What and How Do Students Learn? Educational Psychology Review, 16, 235-266. https://doi.org/10.1023/B:EDPR.0000034022.16470.f3

Naseem, A. et al. (2022). Development And Validation of Afshan Mathematics Anxiety Scale (Afmas). Webology, 19(3), 1991-2011.

Williams, K. et al. (2025). Profiles of general, test, and mathematics anxiety in 9- and 12-year-olds: relations to gender and mathematics achievement. Mathematics Education Research Journal, 37, 161-186. https://doi.org/10.1007/s13394-024-00485-1

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 104-117

บทความวิจัย

การศึกษาองค์ประกอบทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาและทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู*

A STUDY OF THE COMPONENTS OF SCHOOL ADMINISTRATORS' DIGITAL SKILLS AND TEACHERS' 21ST-CENTURY SKILLS

ณัฐพล วงศ์ประทุม*, วันเพ็ญ นันทะศรี, บุญมี ก่อบุญ
Natthapon Wongprathum*, Wanpen Nanthasri, Boonmee Koboon
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร สกลนคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University, Sakon Nakhon, Thailand
*Corresponding author E-mail: badhero99@gmail.com
*Tel: 091-060-6902

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาและทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู และ 2) เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบที่สังเคราะห์ได้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน 1) การสังเคราะห์องค์ประกอบจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 20 แหล่ง แบ่งเป็นตัวแปรละ 10 แหล่ง โดยคัดเลือกองค์ประกอบที่มีค่าความถี่ตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป 2) การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อยืนยันและปรับปรุงองค์ประกอบ และ 3) การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยการเลือกแบบเจาะจงครอบคลุม 4 กลุ่มวิชาชีพตามเกณฑ์คุณสมบัติที่กำหนด มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องไม่น้อยกว่า 5 ปี มีการวิเคราะห์เนื้อหา ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษามี 5 องค์ประกอบ คือ ความรอบรู้ด้านข้อมูล ความรอบรู้ด้านคอมพิวเตอร์และสื่อ ความรอบรู้ด้านการสื่อสารดิจิทัล ความรอบรู้ด้านเทคโนโลยี และการทำงานร่วมกันผ่านระบบดิจิทัล มีค่าความถี่ร้อยละ 60 - 100 ส่วนทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครูมี 5 องค์ประกอบ คือ ทักษะดิจิทัล การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การทำงานเป็นทีม ความคิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหา มีค่าความถี่ร้อยละ 70 - 90 ทุกองค์ประกอบได้รับการยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิ องค์ประกอบทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.80, S.D. = 0.38); ($\bar{X}$ = 4.72, S.D. = 0.43) เช่นเดียวกับองค์ประกอบทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.74, S.D. = 0.38); ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = 0.42) ผลการวิจัยใช้เป็นกรอบพัฒนานิยามเชิงปฏิบัติการ พฤติกรรมบ่งชี้ และเครื่องมือวิจัยสำหรับการตรวจสอบเชิงประจักษ์ในระยะต่อไป

คำสำคัญ: ทักษะดิจิทัล, ผู้บริหารสถานศึกษา, ครู, ทักษะในศตวรรษที่ 21, การสังเคราะห์องค์ประกอบ

Abstract

This research article aimed to: 1) Synthesize the components of digital skills of school administrators and 21st-century skills of teachers; and 2) Examine the appropriateness and feasibility of the synthesized

*Received July 7, 2026; Revised August 9, 2026; Accepted September 7, 2026

components. A mixed-methods research design was employed and conducted in three stages. First, the components were synthesized from 20 relevant documents and research studies, with 10 sources for each variable. Components with a frequency of 50% or higher were selected. Second, experts were interviewed to confirm and refine the synthesized components. Third, the appropriateness and feasibility of the components were evaluated by five experts selected through purposive sampling. The experts represented four professional groups based on the specified qualifications and had at least five years of relevant experience. Data were analyzed using content analysis, frequency, percentage, mean, and standard deviation. The findings revealed that the digital skills of school administrators comprised five components: information literacy, computer and media literacy, digital communication literacy, technological literacy, and digital collaboration, with frequencies ranging from 60% to 100%. The 21st-century skills of teachers also comprised five components: digital skills, critical thinking, teamwork, creativity, and problem-solving, with frequencies ranging from 70% to 90%. All components were confirmed by the experts. The digital skills components of school administrators demonstrated the highest level of appropriateness and feasibility ($\bar{X}$ = 4.80, S.D. = 0.38); ($\bar{X}$ = 4.72, S.D. = 0.43), respectively. Similarly, the 21st-century skills components of teachers were rated at the highest level of appropriateness and feasibility ($\bar{X}$ = 4.74, S.D. = 0.38); ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = 0.42), respectively. The findings can serve as a framework for developing operational definitions, behavioral indicators, and research instruments for subsequent empirical validation.

Keywords: Digital Skills, School Administrators, Teachers, 21st-Century Skills, Component Synthesis

บทนำ

ความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัล เศรษฐกิจฐานความรู้ และสังคมสารสนเทศในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทั้งด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาครูให้สอดคล้องกับบริบทของโลกยุคใหม่ ครูในศตวรรษที่ 21 จึงไม่ได้มีบทบาทเพียงผู้ถ่ายทอดความรู้ตามหลักสูตร แต่ต้องเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สร้างสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ และส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียนในสถานการณ์จริง ที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ van Laar, E. et al. ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องทักษะในศตวรรษที่ 21 และทักษะดิจิทัลในศตวรรษที่ 21 พบว่า ทักษะสำคัญประกอบด้วยทักษะทางเทคนิค ทักษะสารสนเทศ ทักษะการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ความคิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นสมรรถนะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ การทำงาน และการดำรงชีวิตในสังคมดิจิทัล (van Laar, E. et al., 2020)

อย่างไรก็ตาม สภาพปัญหาการพัฒนาครูในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นว่า ครูจำนวนไม่น้อยยังต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลและทักษะในศตวรรษที่ 21 อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ การผลิตและเลือกใช้สื่อดิจิทัล การประเมินผลผ่านระบบดิจิทัล และการใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัยและมีจริยธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ng, D. T. K. et al. ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สมรรถนะดิจิทัลด้านปัญญาประดิษฐ์ของครูและทักษะในศตวรรษที่ 21 พบว่า สมรรถนะดังกล่าวมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ในโลกภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี (Ng, D. T. K. et al., 2023) ทั้งนี้ การศึกษายุคใหม่จำเป็นต้องบูรณาการเทคโนโลยี นวัตกรรม การคิดขั้นสูง และการเรียนรู้ตลอดชีวิตเข้าด้วยกัน (González-Pérez, L. I. & Ramírez-Montoya, M. S., 2022) สำหรับบริบทของประเทศไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิณัฐธพัชร์ โพธิ์เพชร ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความต้องการ

จำเป็นและแนวทางพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูในศตวรรษที่ 21 พบว่า ครูยังมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะดิจิทัลในหลายด้าน (วิณัฐธพัชร์ โพธิ์เพชร, 2567) เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ปิยพร ต่ายตระกูล ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารที่ส่งผลต่อสมรรถนะดิจิทัลของครู พบว่า การส่งเสริมและสนับสนุนจากผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครู (ปิยพร ต่ายตระกูล, 2566) สภาพดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ปัญหาสำคัญไม่ได้อยู่เพียงการมีหรือไม่มีเทคโนโลยีในสถานศึกษา แต่อยู่ที่ความสามารถของครูในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ

การพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครูไม่อาจพิจารณาแยกจากบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาได้ เนื่องจากผู้บริหารเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดนโยบาย สนับสนุนทรัพยากร สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ และผลักดันให้ครูจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีทักษะดิจิทัลที่ครอบคลุมการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ การใช้คอมพิวเตอร์และสื่อดิจิทัล การสื่อสารผ่านระบบดิจิทัล การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการบริหาร และการส่งเสริมการทำงานร่วมกันผ่านระบบดิจิทัล สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวรา จรนิเทศสกุลชัย และคณะ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู พบว่า สมรรถนะดังกล่าวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู (สุวรา จรนิเทศสกุลชัย และคณะ, 2567) เช่นเดียวกับงานวิจัยของ สุชญา โกมลวานิช และสิทธิชัย สอนสุภี ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารส่งผลต่อสมรรถนะของครูอย่างมีนัยสำคัญ (สุชญา โกมลวานิช และสิทธิชัย สอนสุภี, 2564) และมีอิทธิพลต่อการพัฒนาสมรรถนะของครูในศตวรรษที่ 21 (ชวัลวิทย์ พิณเขียว และตรัยภูมินทร์ ตรีตรีศวร, 2568) ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนว่า ทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยสนับสนุนสำคัญต่อการพัฒนาครู และเป็นเงื่อนไขที่ช่วยให้สถานศึกษาขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในยุคดิจิทัลได้อย่างมีทิศทาง

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีการศึกษาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ภาวะผู้นำดิจิทัล สมรรถนะดิจิทัลของครู และทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครูในหลายบริบทแล้ว แต่การนิยามและการจำแนกองค์ประกอบของตัวแปรดังกล่าวยังมีความหลากหลาย อีกทั้งงานวิจัยส่วนใหญ่มักศึกษาองค์ประกอบของแต่ละตัวแปรแยกจากกัน ทำให้ยังขาดกรอบองค์ประกอบที่เชื่อมโยงระหว่างทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครูอย่างชัดเจน การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งสังเคราะห์องค์ประกอบของทั้งสองตัวแปรจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำองค์ประกอบที่ได้ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิยืนยันความเหมาะสม เพื่อให้ได้กรอบองค์ประกอบที่มีความชัดเจน ครอบคลุม และเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยองค์ความรู้ที่ได้สามารถใช้เป็นกรอบในการกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการและพฤติกรรมบ่งชี้ เป็นฐานในการพัฒนาเครื่องมือวิจัยและการตรวจสอบองค์ประกอบเชิงประจักษ์ เป็นแนวทางสำหรับสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดในการวางแผนพัฒนาผู้บริหารและครู ตลอดจนเป็นฐานสำหรับการสร้างโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุในการวิจัยระยะต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาและองค์ประกอบของทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู

2. เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาและองค์ประกอบทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ตามแบบแผนเชิงสำรวจ ตามลำดับ โดยใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เป็นฐานในการกำหนด

องค์ประกอบ แล้วจึงใช้ข้อมูลเชิงปริมาณจากการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบที่สังเคราะห์ได้ ดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อยืนยันและปรับปรุงองค์ประกอบ และ 3) การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยครั้งนี้มิได้ใช้การสุ่มตัวอย่างจากประชากร เนื่องจากมุ่งสังเคราะห์องค์ประกอบเชิงมโนทัศน์และตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ กำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แหล่งข้อมูลเอกสารและแหล่งข้อมูลบุคคล

1.1 แหล่งข้อมูลเอกสาร ประกอบด้วย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 20 แหล่ง แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 10 แหล่ง ได้แก่ กลุ่มที่ 1 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย บทความวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ จำนวน 7 แหล่ง และวิทยานิพนธ์หรือปริญญานิพนธ์ จำนวน 3 แหล่ง และกลุ่มที่ 2 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู ซึ่งประกอบด้วย บทความวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ จำนวน 8 แหล่ง และวิทยานิพนธ์หรือปริญญานิพนธ์ จำนวน 2 แหล่ง รวมทั้งสิ้นเป็นบทความวิจัย จำนวน 15 แหล่ง และวิทยานิพนธ์หรือปริญญานิพนธ์ จำนวน 5 แหล่ง เมื่อจำแนกตามภาษา พบว่า เป็นเอกสารภาษาไทย จำนวน 13 แหล่ง และภาษาอังกฤษ จำนวน 7 แหล่ง เผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2561 - 2568 (ค.ศ. 2018 - 2025) เกณฑ์การคัดเข้า ได้แก่ 1) มีแหล่งที่มา ผู้แต่ง ปีที่เผยแพร่ และข้อมูลบรรณานุกรมชัดเจน 2) มีเนื้อหาเกี่ยวข้องโดยตรงกับตัวแปรที่ศึกษา 3) มีการเสนอองค์ประกอบ นิยาม ตัวบ่งชี้ หรือพฤติกรรมบ่งชี้ที่สามารถนำมาสังเคราะห์ได้ และ 4) สามารถตรวจสอบแหล่งที่มาได้ ส่วนเกณฑ์การคัดออก ได้แก่ 1) ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับตัวแปรที่ศึกษา 2) มีข้อมูลซ้ำซ้อนกับแหล่งอื่น 3) ไม่ปรากฏแหล่งที่มาชัดเจน และ 4) ไม่มีรายละเอียดเพียงพอสำหรับการสังเคราะห์

1.2 แหล่งข้อมูลบุคคล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ครอบคลุม 4 กลุ่มวิชาชีพ เพื่อให้ได้มุมมองที่หลากหลายทั้งด้านวิชาการ ด้านนโยบาย ด้านการบริหารสถานศึกษา และด้านการปฏิบัติจริงในชั้นเรียน ประกอบด้วย 1) อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 1 คน มีคุณวุฒิระดับปริญญาเอกหรือมีตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป 2) ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 1 คน มีคุณวุฒิระดับปริญญาโททางการบริหารการศึกษาหรือสาขาที่เกี่ยวข้อง 3) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 2 คน มีคุณวุฒิระดับปริญญาโททางการบริหารการศึกษาหรือมีวิทยฐานะผู้อำนวยการชำนาญการขึ้นไป และ 4) ครู จำนวน 1 คน มีคุณวุฒิระดับปริญญาโทขึ้นไปหรือมีวิทยฐานะ ทั้งนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกคนมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องไม่น้อยกว่า 5 ปี ทำหน้าที่ทั้งในขั้นตอนการสัมภาษณ์เพื่อยืนยันองค์ประกอบและขั้นตอนการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

2.1 แบบสังเคราะห์เอกสาร จำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ ฉบับที่ 1 สำหรับองค์ประกอบของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา และฉบับที่ 2 สำหรับองค์ประกอบของทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู แต่ละฉบับมีรายการบันทึก 5 รายการ ได้แก่ ชื่อแหล่งข้อมูล นิยาม องค์ประกอบ พฤติกรรมบ่งชี้ และข้อสรุปจากแหล่งข้อมูล

2.2 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ประกอบด้วย ข้อคำถามปลายเปิด จำนวน 8 ข้อ ครอบคลุมองค์ประกอบของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อทักษะดิจิทัล ผลของการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีต่อการปฏิบัติงาน การบริหารทรัพยากรบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครูกับทักษะดิจิทัลของผู้บริหาร การบริหารคุณภาพทั้งองค์กร การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยข้อคำถามใช้รูปแบบปลายเปิดที่ไม่ชี้นำ และเปิดโอกาสให้ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอเพิ่ม ปรับแก้ ควบรวม หรือตัดองค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้ที่เห็นว่าไม่เหมาะสมได้อย่างอิสระ ใช้เวลาสัมภาษณ์ประมาณ 30 - 45 นาที ต่อคน

2.3 แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบ เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert, R., 1932) แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 องค์ประกอบทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา 5 องค์ประกอบ จำนวน 19 พฤติกรรมบ่งชี้ และตอนที่ 2 องค์ประกอบทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู 5 องค์ประกอบ จำนวน 25 พฤติกรรมบ่งชี้ รวม 44 พฤติกรรมบ่งชี้ โดยแต่ละพฤติกรรมบ่งชี้ประเมินใน 2 ด้าน คือ ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ พร้อมช่องข้อเสนอแนะปลายเปิด

2.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยดำเนินการตามลำดับ ดังนี้ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรทั้งสองกลุ่ม เพื่อกำหนดประเด็นและขอบเขตของเครื่องมือ 2) จัดทำร่างเครื่องมือทั้ง 3 ชนิด ให้ครอบคลุมองค์ประกอบ นิยาม และพฤติกรรมที่บ่งชี้ของตัวแปรที่ศึกษา 3) เสนอร่างเครื่องมือต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความครอบคลุม ความตรงของประเด็น ความชัดเจนของภาษา และความสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย 4) ปรับปรุงเครื่องมือตามข้อเสนอแนะ และ 5) เสนอเครื่องมือฉบับสมบูรณ์ต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ซึ่งได้พิจารณาและรับรองเครื่องมือทั้งแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ พร้อมกับโครงการวิจัย ก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การสืบค้นและคัดเลือกเอกสาร ผู้วิจัยดำเนินการสืบค้นอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม 2568 ถึงเดือนกรกฎาคม 2568 จากฐานข้อมูลและแหล่งเผยแพร่ทางวิชาการ ได้แก่ ThaiJO ฐานข้อมูล TCI, Google Scholar, Scopus, ERIC และคลังวิทยานิพนธ์ของสถาบันอุดมศึกษา โดยใช้คำค้นภาษาไทย ได้แก่ “ทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา” “ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา” “สมรรถนะดิจิทัลของครู” “ทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู” และ “องค์ประกอบทักษะดิจิทัล” ส่วนคำค้นภาษาอังกฤษ ได้แก่ “school administrators' digital skills” “digital leadership” “teachers' digital competence” “teachers' 21st-century skill” และ “component synthesis” จากนั้นพิจารณาชื่อเรื่อง บทคัดย่อ คำสำคัญ และเนื้อหาฉบับเต็มตามเกณฑ์การคัดเข้าและคัดออก ได้เอกสารเข้าเกณฑ์กลุ่มละ 10 แหล่ง รวม 20 แหล่ง บันทึกข้อมูลสำคัญลงในแบบสังเคราะห์เอกสาร

3.2 การสังเคราะห์องค์ประกอบจากเอกสาร ผู้วิจัยอ่านและวิเคราะห์เนื้อหา บันทึกองค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้ลงในแบบสังเคราะห์เอกสาร จากนั้นจัดกลุ่มข้อความที่มีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันให้อยู่ในองค์ประกอบเดียวกัน แล้วสังเคราะห์เป็นร่างองค์ประกอบเบื้องต้น

3.3 การเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลและการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยขอหนังสือขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร แล้วประสานงานเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ ขอบเขตของข้อมูล และสิทธิของผู้ให้ข้อมูล พร้อมนัดหมายตามความสะดวกของผู้ทรงคุณวุฒิ ก่อนการสัมภาษณ์ได้ขอความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรและขออนุญาตบันทึกเสียงทุกครั้ง แล้วสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล โดยนำเสนอร่างองค์ประกอบจากการสังเคราะห์เอกสารเป็นข้อมูลตั้งต้น และใช้คำถามปลายเปิดที่ไม่ชี้นำ เปิดโอกาสให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาใน 4 ลักษณะ ได้แก่ ยืนยันองค์ประกอบเดิม เสนอองค์ประกอบใหม่ ปรับชื่อ นิยาม หรือพฤติกรรมบ่งชี้ และตัดหรือควบรวมองค์ประกอบที่ซ้ำซ้อน ทั้งนี้ ผู้วิจัยบันทึกทั้งข้อคิดเห็นที่สอดคล้องและที่แตกต่างจากร่างองค์ประกอบไว้ทั้งหมด ผลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอให้ขยายและจำแนกพฤติกรรมบ่งชี้ของแต่ละองค์ประกอบให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้ได้พฤติกรรมบ่งชี้ตัวแปรละ 15 รายการ ซึ่งผู้วิจัยนำมาปรับปรุงร่างองค์ประกอบก่อนเข้าสู่ขั้นตอนการประเมิน

3.4 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ผู้วิจัยนำองค์ประกอบ นิยามเชิงปฏิบัติการ และพฤติกรรมบ่งชี้ที่ปรับปรุงแล้วมาจัดทำเป็นแบบประเมิน แล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินเป็นรายบุคคลโดยอิสระ ไม่มีการอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้ประเมิน เพื่อลดอิทธิพลของความคิดเห็นระหว่างกัน จากนั้นรวบรวมแบบประเมิน ตรวจสอบความครบถ้วน และบันทึกข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา โดยวิเคราะห์คำสำคัญ ประเด็น องค์ประกอบ นิยาม และพฤติกรรมบ่งชี้ที่ปรากฏในเอกสารและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แล้วจัดหมวดหมู่ประเด็น เปรียบเทียบความสอดคล้องและความแตกต่างของข้อเสนอแนะ และสรุปเป็นข้อยืนยันสำหรับปรับปรุงองค์ประกอบ นิยาม และพฤติกรรมบ่งชี้ของตัวแปรทั้งสองกลุ่ม

4.2 การวิเคราะห์ความถี่และค่าร้อยละ ดำเนินการโดยนับจำนวนเอกสารที่กล่าวถึง เสนอ หรือมีเนื้อหาสอดคล้องกับองค์ประกอบนั้นอย่างน้อย 1 พฤติกรรมบ่งชี้ แล้วคำนวณตามสูตร ร้อยละของความถี่ = (จำนวนเอกสารที่กล่าวถึงองค์ประกอบ ÷ 10) × 100 ผู้วิจัยคัดเลือกองค์ประกอบที่มีค่าความถี่ตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป ตามหลักการวิเคราะห์เนื้อหา (Holsti, O. R., 1969) ทั้งนี้ ผลการยืนยันของผู้ทรงคุณวุฒิใช้เพื่อยืนยันและปรับปรุง องค์ประกอบ มิได้นำมารวมเป็นตัวหารเดียวกับความถี่จากเอกสาร ดังนั้น ตัวหารในการคำนวณค่าร้อยละของตัว แปรทั้งสองกลุ่มจึงเท่ากับ 10 เท่ากัน และในตารางแสดงผลการสังเคราะห์ (ตารางที่ 1 และตารางที่ 2) ผู้วิจัยแสดง จำนวนผู้ทรงคุณวุฒิที่ยืนยันไว้เป็นคอลัมน์แยกต่างหากจากการคำนวณค่าร้อยละ

4.3 การวิเคราะห์ผลการประเมิน ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ดังนี้ ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง มากที่สุด 3.51 - 4.50 หมายถึง มาก 2.51 - 3.50 หมายถึง ปานกลาง 1.51 - 2.50 หมายถึง น้อย และ 1.00 - 1.50 หมายถึง น้อยที่สุด โดยองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไปถือว่าผ่านเกณฑ์และสามารถนำไปใช้เป็นกรอบ ในการพัฒนาเครื่องมือวิจัยในระยะต่อไป

5. จริยธรรมการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร แบบการพิจารณาแบบเร็ว (Expedited Review) เลขที่ COA No. 056/2569 (IEC No. HE69-038) การเก็บรวบรวม ข้อมูลดำเนินการโดยยึดหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ได้แก่ การชี้แจงวัตถุประสงค์และขั้นตอนการวิจัยแก่ ผู้ให้ข้อมูลด้วยเอกสารชี้แจงอาสาสมัคร การขอความยินยอมโดยได้รับการบอกกล่าว (Informed Consent) เป็นลายลักษณ์อักษร การขออนุญาตก่อนการบันทึกเสียงหรือบันทึกข้อความ การให้สิทธิผู้ให้ข้อมูลในการปฏิเสธ การตอบคำถามบางข้อหรือถอนตัวได้ทุกเมื่อโดยไม่ต้องให้เหตุผลและไม่มีผลกระทบต่อสถานภาพหรือหน้าที่การงาน การรักษาความลับของข้อมูลส่วนบุคคลโดยจำกัดสิทธิ์การเข้าถึงเฉพาะผู้วิจัยหลัก และการนำเสนอผลการวิจัย ในภาพรวมโดยไม่เปิดเผยชื่อ ตำแหน่ง หรือหน่วยงานที่สามารถระบุตัวตนได้ ทั้งนี้ ผู้วิจัยผ่านการอบรมจริยธรรม การวิจัยในมนุษย์ หลักสูตร Human Subject Protection จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาองค์ประกอบทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาและทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งผลการวิจัยออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ผลการศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาและองค์ประกอบของทักษะ ในศตวรรษที่ 21 ของครู และตอนที่ 2 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบของตัวแปรที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ศึกษา จำนวน 20 แหล่ง แบ่งเป็นเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 10 แหล่ง เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู จำนวน 10 แหล่ง การวิเคราะห์ความถี่ขององค์ประกอบพิจารณาจากจำนวนเอกสารหรืองานวิจัยที่มีการกล่าวถึง เสนอ หรือปรากฏประเด็นที่สอดคล้องกับองค์ประกอบนั้นอย่างน้อย 1 พฤติกรรมบ่งชี้ จากนั้นคำนวณค่าร้อยละของการปรากฏขององค์ประกอบในเอกสาร โดยใช้สูตร $P = (f/N) \times 100$ เมื่อ P หมายถึง ค่าร้อยละของการปรากฏขององค์ประกอบในเอกสาร f หมายถึง จำนวนเอกสารหรืองานวิจัยที่ปรากฏองค์ประกอบนั้น และ N หมายถึง จำนวนเอกสารและงานวิจัยทั้งหมดที่ใช้เป็นฐานในการสังเคราะห์ของแต่ละกลุ่มตัวแปร ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้กำหนด N = 10 โดยกำหนดเกณฑ์คัดเลือกองค์ประกอบที่มีค่าร้อยละตั้งแต่ 50 ขึ้นไป หลังจากนั้นนำองค์ประกอบที่ผ่านเกณฑ์ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ยืนยันความเหมาะสมขององค์ประกอบ ผลการสังเคราะห์และยืนยันองค์ประกอบหลัก แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการสังเคราะห์และยืนยันองค์ประกอบหลักของตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปร	องค์ประกอบหลัก	ความถี่จากเอกสาร (n = 10)	ร้อยละ	ผลการยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิ (n = 5)	ผลการคัดเลือก
ทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา	ความรอบรู้ด้านข้อมูล	6	60	5	ผ่าน
	ความรอบรู้ด้านเทคโนโลยี	10	100	5	ผ่าน
	ความรอบรู้ด้านคอมพิวเตอร์และสื่อ	8	80	5	ผ่าน
	ความรอบรู้ด้านการสื่อสารดิจิทัล	7	70	5	ผ่าน
	การทำงานร่วมกันผ่านระบบดิจิทัล	7	70	5	ผ่าน
ทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู	ทักษะดิจิทัล	9	90	5	ผ่าน
	การคิดอย่างมีวิจารณญาณ	7	70	5	ผ่าน
	การทำงานเป็นทีม	8	80	5	ผ่าน
	ความคิดสร้างสรรค์	8	80	5	ผ่าน
	การแก้ปัญหา	9	90	5	ผ่าน

หมายเหตุ: ความถี่และร้อยละคำนวณจากเอกสารในแต่ละกลุ่ม จำนวน 10 แหล่ง โดยนับเอกสารที่ปรากฏองค์ประกอบอย่างน้อย 1 พฤติกรรมบ่งชี้ เกณฑ์ผ่าน คือ มีค่าความถี่ตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไปและได้รับการยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน

จากตารางที่ 1 ทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาผ่านเกณฑ์ 5 องค์ประกอบ โดยความรอบรู้ด้านเทคโนโลยีมีค่าความถี่สูงที่สุด ร้อยละ 100 รองลงมา ได้แก่ ความรอบรู้ด้านคอมพิวเตอร์และสื่อ ร้อยละ 80 ความรอบรู้ด้านการสื่อสารดิจิทัลและการทำงานร่วมกันผ่านระบบดิจิทัล ร้อยละ 70 เท่ากัน และความรอบรู้ด้านข้อมูล ร้อยละ 60

ทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครูผ่านเกณฑ์ 5 องค์ประกอบ โดยทักษะดิจิทัลและการแก้ปัญหามีค่าความถี่สูงที่สุด ร้อยละ 90 รองลงมา ได้แก่ การทำงานเป็นทีมและความคิดสร้างสรรค์ ร้อยละ 80 และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ร้อยละ 70 ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คน ยืนยันองค์ประกอบทั้งสองชุด และเสนอให้ปรับถ้อยคำของนิยามและจำแนกพฤติกรรมบ่งชี้ให้ชัดเจนขึ้น

ผลจากการสังเคราะห์เอกสารร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้ได้องค์ประกอบ 10 องค์ประกอบ และพฤติกรรมบ่งชี้ 30 รายการ แบ่งเป็นทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา 15 รายการ และทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู 15 รายการ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 องค์ประกอบ นิยามเชิงปฏิบัติการ และพฤติกรรมบ่งชี้ของตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปร	องค์ประกอบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ	พฤติกรรมบ่งชี้
ทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา	ความรอบรู้ด้านข้อมูล	ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการเข้าถึง วิเคราะห์ สังเคราะห์ และใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจเชิงบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ	1. ใช้ข้อมูลวางแผนและตัดสินใจ 2. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ 3. สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนางาน
	ความรอบรู้ด้านคอมพิวเตอร์และสื่อ	ความสามารถการใช้เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์และสื่อดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการบริหารสถานศึกษาและการจัดการเรียนรู้	1. ใช้เครื่องมือดิจิทัลในการบริหาร 2. ผลิตและเผยแพร่สื่อดิจิทัล 3. บริหารจัดการแพลตฟอร์มการเรียนรู้
	ความรอบรู้ด้านการสื่อสารดิจิทัล	ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสื่อสาร ถ่ายทอดข้อมูล ประสานงาน และสร้างความเข้าใจร่วมกับผู้เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ	1. สื่อสารผ่านระบบออนไลน์ 2. ใช้เครื่องมือดิจิทัลประสานงาน 3. ถ่ายทอดข้อมูลอย่างชัดเจน
	ความรอบรู้ด้านเทคโนโลยี	ความสามารถในการเลือกใช้ ประยุกต์ และบูรณาการเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาองค์กรและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร	1. เลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม 2. นำเทคโนโลยีมาปรับปรุงงาน 3. ติดตามและประเมินผลการใช้เทคโนโลยี
	การทำงานร่วมกันผ่านระบบดิจิทัล	ความสามารถในการใช้แพลตฟอร์มและเครื่องมือดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกัน การแลกเปลี่ยนข้อมูล และการมีส่วนร่วมของบุคลากรในสถานศึกษา	1. ใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อการสื่อสารและประสานงาน 2. แลกเปลี่ยนข้อมูลและแบ่งปันทรัพยากรออนไลน์ 3. ส่งเสริมทีมเวิร์กและวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม
ทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู	ทักษะดิจิทัล	ความสามารถของครูในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนรู้ การสื่อสาร การสร้างสื่อ และการประเมินผลอย่างเหมาะสม	1. ใช้เครื่องมือดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ 2. สร้างและใช้สื่อดิจิทัล 3. ใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัยและมีจริยธรรม
	การคิดอย่างมีวิจารณญาณ	ความสามารถของครูในการวิเคราะห์ข้อมูล พิจารณาหลักฐาน ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดอย่างเป็นระบบ	1. วิเคราะห์ข้อมูลและหลักฐาน 2. ตัดสินใจโดยใช้เหตุผล 3. ส่งเสริมผู้เรียนให้คิดวิเคราะห์
	การทำงานเป็นทีม	ความสามารถของครูในการร่วมมือกับผู้บริหาร เพื่อนครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง และเครือข่ายทางการศึกษา เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกัน	1. ทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ 2. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาชีพ 3. มีส่วนร่วมในกิจกรรมและเครือข่ายการศึกษา
	ความคิดสร้างสรรค์	ความสามารถของครูในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ นวัตกรรม และวิธีการสอนที่หลากหลาย เหมาะสมกับผู้เรียนและบริบทของชั้นเรียน	1. ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ใหม่ 2. สร้างสื่อหรือนวัตกรรมการเรียนรู้ 3. ปรับวิธีสอนให้เหมาะสมกับสถานการณ์
	การแก้ปัญหา	ความสามารถของครูในการระบุปัญหา วิเคราะห์สาเหตุ ออกแบบแนวทางแก้ไข และประเมินผลการแก้ปัญหาในการจัดการเรียนรู้	1. วิเคราะห์ปัญหาในชั้นเรียน 2. ออกแบบวิธีแก้ปัญหาโดยใช้ข้อมูล 3. ประเมินและปรับปรุงแนวทางแก้ปัญหา

จากตารางที่ 2 พบว่า องค์ประกอบที่สังเคราะห์ขึ้นสามารถกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการและพฤติกรรมบ่งชี้ได้อย่างชัดเจน ครอบคลุมทั้งมิติของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาและทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู โดยองค์ประกอบด้านทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาเน้นบทบาทของผู้บริหาร ในการใช้ข้อมูล เทคโนโลยีสื่อดิจิทัล การสื่อสาร และการทำงานร่วมกันผ่านระบบดิจิทัล ส่วนองค์ประกอบด้านทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครูเน้นความสามารถของครูในการใช้เทคโนโลยี การคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น การสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหาในการจัดการเรียนรู้ องค์ประกอบ นิยามเชิงปฏิบัติการ และพฤติกรรมบ่งชี้ดังกล่าวจึงสามารถใช้เป็นฐานในการพัฒนาเครื่องมือวิจัย และการตรวจสอบเชิงประจักษ์ในระยะต่อไปได้

ตอนที่ 2 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบ

หลังจากได้องค์ประกอบ นิยามเชิงปฏิบัติการ และพฤติกรรมบ่งชี้ของตัวแปรที่ศึกษาแล้ว ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบดังกล่าวไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ โดยใช้แบบประเมินชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ผลการประเมินแสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบ

ตัวแปร	องค์ประกอบ	ความเหมาะสม $\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ความเป็นไปได้ $\bar{x}$	S.D.	ระดับ
ทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู	ทักษะดิจิทัล	4.82	0.35	มากที่สุด	4.76	0.40	มากที่สุด
	การคิดอย่างมีวิจารณญาณ	4.75	0.40	มากที่สุด	4.70	0.42	มากที่สุด
	การทำงานเป็นทีม	4.68	0.42	มากที่สุด	4.64	0.45	มากที่สุด
	ความคิดสร้างสรรค์	4.70	0.38	มากที่สุด	4.66	0.43	มากที่สุด
	การแก้ปัญหา	4.73	0.37	มากที่สุด	4.68	0.41	มากที่สุด
	รวมเฉลี่ย	**4.74**	**0.38**	**มากที่สุด**	**4.69**	**0.42**	**มากที่สุด**
ทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา	ความรอบรู้ด้านข้อมูล	4.84	0.36	มากที่สุด	4.78	0.40	มากที่สุด
	ความรอบรู้ด้านคอมพิวเตอร์และสื่อ	4.76	0.42	มากที่สุด	4.70	0.45	มากที่สุด
	ความรอบรู้ด้านการสื่อสารดิจิทัล	4.82	0.38	มากที่สุด	4.74	0.43	มากที่สุด
	ความรอบรู้ด้านเทคโนโลยี	4.80	0.37	มากที่สุด	4.72	0.41	มากที่สุด
	ความรอบรู้ด้านการทำงานร่วมกันผ่านระบบดิจิทัล	4.78	0.39	มากที่สุด	4.68	0.44	มากที่สุด
	รวมเฉลี่ย	**4.80**	**0.38**	**มากที่สุด**	**4.72**	**0.43**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกตัวแปร องค์ประกอบทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครูมีค่าความเหมาะสมเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.74, S.D. = 0.38) และมีค่าความเป็นไปได้เฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.69, S.D. = 0.42) เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่า ทุกองค์ประกอบมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด โดยองค์ประกอบที่มีค่าความเหมาะสมสูงที่สุด คือ ทักษะดิจิทัล ($\bar{x}$ = 4.82, S.D. = 0.35) ส่วนองค์ประกอบที่มีค่าความเป็นไปได้สูงที่สุด คือ ทักษะดิจิทัลเช่นเดียวกัน ($\bar{x}$ = 4.76, S.D. = 0.40)

สำหรับองค์ประกอบทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า มีค่าความเหมาะสมเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.80, S.D. = 0.38) และมีค่าความเป็นไปได้เฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.72, S.D. = 0.43) เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่า ทุกองค์ประกอบมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด โดยองค์ประกอบที่มีค่าความเหมาะสมสูงที่สุด คือ ความรอบรู้ด้านข้อมูล ($\bar{x}$ = 4.84, S.D. = 0.36) ส่วนองค์ประกอบที่มีค่าความเป็นไปได้สูงที่สุด คือ ความรอบรู้ด้านข้อมูลเช่นเดียวกัน ($\bar{x}$ = 4.78, S.D. = 0.40)

ผลการประเมินดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบที่สังเคราะห์ขึ้นมีความเหมาะสมในเชิงแนวคิดและมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้เป็นกรอบสำหรับกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ พฤติกรรมบ่งชี้ การพัฒนาเครื่องมือวิจัย และการศึกษาเชิงประจักษ์ในระยะต่อไป อย่างไรก็ตาม เนื่องจากผลการประเมินมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดและมีช่วงคะแนนค่อนข้างใกล้เคียงกันทุกองค์ประกอบ ผลการวิจัยในส่วนนี้จึงควรตีความในฐานะผลการยืนยันองค์ประกอบเบื้องต้นจากผู้ทรงคุณวุฒิ มิใช่ผลการตรวจสอบโครงสร้างองค์ประกอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์จากกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การศึกษาองค์ประกอบทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาและทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้เป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. ผลการศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาและองค์ประกอบของทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู

องค์ประกอบทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า ทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ความรอบรู้ด้านข้อมูล ความรอบรู้ด้านคอมพิวเตอร์และสื่อ ความรอบรู้ด้านการสื่อสารดิจิทัล ความรอบรู้ด้านเทคโนโลยี และการทำงานร่วมกันผ่านระบบดิจิทัล มีค่าความถี่ระหว่างร้อยละ 60 - 100 และได้รับการยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิครบทั้ง 5 คนทุกองค์ประกอบ ผลดังกล่าวสะท้อนว่า ทักษะดิจิทัลของผู้บริหารมิได้จำกัดอยู่เพียงความสามารถในการใช้เครื่องมือดิจิทัล แต่ครอบคลุมการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ การใช้สื่อและเทคโนโลยีสนับสนุนการบริหารการสื่อสารผ่านระบบดิจิทัล และการสร้างระบบการทำงานร่วมกันภายในสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของผู้บริหารในยุคดิจิทัลที่ต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง กำหนดทิศทาง สนับสนุนทรัพยากร และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการใช้เทคโนโลยี

เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบ พบว่า ความรอบรู้ด้านเทคโนโลยีมีค่าความถี่สูงที่สุด (ร้อยละ 100) แสดงให้เห็นว่าเทคโนโลยีเป็นฐานสำคัญของการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ผู้บริหารจึงต้องสามารถเลือกใช้ประยุกต์ และบูรณาการเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม การให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีเพียงด้านเดียวอาจไม่เพียงพอ เนื่องจากการใช้เทคโนโลยีให้เกิดผลต้องเชื่อมโยงกับข้อมูล สื่อดิจิทัล การสื่อสาร และการทำงานร่วมกัน องค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน ที่สังเคราะห์ได้จึงครอบคลุมมากกว่าการมองทักษะดิจิทัลในเชิงเทคนิคเพียงมิติเดียว

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวรา จรนิเทศสกุลชัย และคณะ ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู และพบว่าสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู (สุวรา จรนิเทศสกุลชัย และคณะ, 2567)

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุชญา โกมลวานิช และสิทธิชัย สอนสุภี ที่ได้ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 และพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์และส่งผลต่อสมรรถนะของครูในศตวรรษที่ 21 (สุชญา โกมลวานิช และสิทธิชัย สอนสุภี, 2564)

อีกทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชวัลวิทย์ พิณเขียว และตรัยภูมินทร์ ตรีตรีศวร ที่ได้ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 และพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อสมรรถนะของครูในศตวรรษที่ 21 (ชวัลวิทย์ พิณเขียว และตรัยภูมินทร์ ตรีตรีศวร, 2568)

ข้อค้นพบดังกล่าวสนับสนุนว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีทักษะดิจิทัลย่อมมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้ครูสามารถปฏิบัติงานและจัดการเรียนรู้ในบริบทดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบของทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู

องค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน ที่สังเคราะห์ได้แสดงให้เห็นว่า ทักษะของครูในศตวรรษที่ 21 มีลักษณะผสมผสานระหว่างทักษะด้านเทคโนโลยีกับทักษะทางปัญญาและสังคม ครูจึงต้องใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อออกแบบการเรียนรู้ วิเคราะห์สถานการณ์การเรียนรู้ ทำงานร่วมกับผู้บริหาร เพื่อนครู ผู้เรียน และผู้ปกครอง สร้างสื่อหรือนวัตกรรม และแก้ปัญหาในการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ van Laar, E. et al. ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ทักษะในศตวรรษที่ 21 และทักษะดิจิทัลในศตวรรษที่ 21 พบว่า ทักษะดังกล่าวครอบคลุมทักษะด้านสารสนเทศ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ความคิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหา (van Laar, E. et al., 2020) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ng, D. T. K. et al. ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สมรรถนะดิจิทัลของครูและทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี พบว่า สมรรถนะดังกล่าวมีความสำคัญต่อบทบาทและการจัดการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล (Ng, D. T. K. et al., 2023) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ González-Pérez, L. I. & Ramírez-Montoya, M. S. ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง องค์ประกอบของ Education 4.0 ในกรอบทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 พบว่า การจัดการศึกษายุคใหม่ต้องเชื่อมโยงเทคโนโลยี นวัตกรรม การคิดขั้นสูง และการเรียนรู้ตลอดชีวิตเข้าด้วยกัน (González-Pérez, L. I. & Ramírez-Montoya, M. S., 2022) ผลการสังเคราะห์ครั้งนี้ จึงสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาครูในระดับสากล และสามารถปรับใช้กับบริบทของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้

2. ผลการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบ

ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

ผลการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า องค์ประกอบทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาและองค์ประกอบทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบที่สังเคราะห์ขึ้นมีความชัดเจน ครอบคลุม และสามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนาเครื่องมือวิจัยและการศึกษาเชิงประจักษ์ในระยะต่อไปได้ ทั้งนี้ การที่ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินองค์ประกอบในระดับมากที่สุดอาจเกิดจากองค์ประกอบที่สังเคราะห์ขึ้นมีฐานสนับสนุนจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผ่านการปรับปรุงจากข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิในขั้นตอนการสัมภาษณ์ก่อนนำไปประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้

เมื่อพิจารณาผลการประเมินองค์ประกอบทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนว่าองค์ประกอบดังกล่าวสามารถอธิบายบทบาทและสมรรถนะที่จำเป็นของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการใช้ข้อมูล เทคโนโลยี การสื่อสารดิจิทัล และการทำงานร่วมกันผ่านระบบดิจิทัล ซึ่งเป็นทักษะที่ผู้บริหารต้องใช้ในการวางแผน ตัดสินใจ สนับสนุนครู และพัฒนาระบบบริหารจัดการสถานศึกษา ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลควรดำเนินการในลักษณะองค์รวม ไม่ควรมุ่งเน้นเฉพาะการอบรมการใช้โปรแกรมหรือเครื่องมือดิจิทัล แต่ควรพัฒนาให้ผู้บริหารสามารถใช้เทคโนโลยีเชื่อมโยงกับข้อมูล การสื่อสาร การบริหารงาน และการสร้างวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันในสถานศึกษา

ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู

สำหรับองค์ประกอบทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู ที่ได้รับการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบดังกล่าวมีความเหมาะสมกับบทบาทของครูในบริบทการจัดการเรียนรู้ยุคใหม่ ครูจำเป็นต้องมีทั้งทักษะดิจิทัลเพื่อใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ และทักษะทางปัญญาและสังคม ได้แก่ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การทำงานเป็นทีม ความคิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหา เพื่อออกแบบการเรียนรู้ที่ตอบสนอง

ต่อความแตกต่างของผู้เรียนและสถานการณ์การเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้น การพัฒนาทักษะครูในศตวรรษที่ 21 จึงควรมุ่งพัฒนาทักษะเหล่านี้อย่างเชื่อมโยงกัน ไม่ใช่แยกการพัฒนาด้านดิจิทัลออกจากการพัฒนาทักษะการคิด การสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหา

อย่างไรก็ตาม ผลการประเมินที่อยู่ในระดับมากที่สุดทุกองค์ประกอบและมีช่วงคะแนนค่อนข้างใกล้เคียงกัน จำเป็นต้องตีความอย่างระมัดระวัง เพราะอาจสะท้อนข้อจำกัดของการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนจำกัด และการใช้ผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มเดียวกันในขั้นตอนการยืนยันองค์ประกอบและการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ แม้ผู้วิจัยได้เปิดโอกาสให้ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอ ปรับแก้ หรือคัดค้านองค์ประกอบได้อย่างอิสระแล้วก็ตาม ผลการประเมินดังกล่าวยังควรพิจารณาเป็นหลักฐานเชิงยืนยันเบื้องต้น มิใช่หลักฐานยืนยันเชิงสถิติว่าองค์ประกอบมีโครงสร้างตรงตามข้อมูลเชิงประจักษ์

กล่าวโดยสรุป ผลการวิจัยครั้งนี้ให้กรอบองค์ประกอบที่สามารถใช้เป็นฐานในการพัฒนาเครื่องมือวิจัยและการศึกษาเชิงประจักษ์เกี่ยวกับทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาและทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู ได้อย่างเหมาะสมในเชิงทฤษฎี งานวิจัยนี้ช่วยเชื่อมโยงแนวคิดทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครูให้อยู่ในกรอบองค์ประกอบเดียวกัน ส่วนในเชิงปฏิบัติ สถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดสามารถนำองค์ประกอบดังกล่าวไปใช้เป็นแนวทางเบื้องต้นในการกำหนดสมรรถนะ การออกแบบหลักสูตรพัฒนา และการวางแผนพัฒนาผู้บริหารและครูให้สอดคล้องกับบริบทการจัดการศึกษาในยุคดิจิทัล อย่างไรก็ตาม การนำผลการวิจัยไปใช้ควรดำเนินควบคู่กับการตรวจสอบเชิงประจักษ์เพิ่มเติม เพื่อยืนยันความเหมาะสมขององค์ประกอบกับกลุ่มตัวอย่างและบริบทสถานศึกษาที่หลากหลายมากขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ กรอบองค์ประกอบเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงระหว่างทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู โดยเสนอว่า ทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสนับสนุนเชิงบริหารที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะของครูในยุคดิจิทัล ทั้งนี้ ทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความรอบรู้ด้านข้อมูล 2) ความรอบรู้ด้านคอมพิวเตอร์และสื่อ 3) ความรอบรู้ด้านการสื่อสารดิจิทัล 4) ความรอบรู้ด้านเทคโนโลยี และ 5) ความรอบรู้ด้านการทำงานร่วมกันผ่านระบบดิจิทัล ส่วนทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครูประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ทักษะดิจิทัล 2) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ 3) การทำงานเป็นทีม 4) ความคิดสร้างสรรค์ และ 5) การแก้ปัญหา

กรอบองค์ความรู้ใหม่นี้มีความแตกต่างจากแนวทางการศึกษาที่พิจารณาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาและทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู แยกออกจากกัน เพราะงานวิจัยนี้จัดวางองค์ประกอบทั้งสองกลุ่มไว้ในกรอบเดียวกัน โดยมองว่าผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรอบรู้ด้านข้อมูล เทคโนโลยี สื่อดิจิทัล การสื่อสาร และการทำงานร่วมกันผ่านระบบดิจิทัล จะสามารถกำหนดทิศทาง สนับสนุนทรัพยากร สร้างระบบการทำงาน และส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะครูได้อย่างเป็นระบบ ขณะเดียวกัน ครูที่ได้รับการสนับสนุนจากระบบบริหารดังกล่าวย่อมมีโอกาสพัฒนาทักษะดิจิทัล การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การทำงานเป็นทีม ความคิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นทักษะจำเป็นต่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยนี้ สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ว่า “ทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นฐานสนับสนุนเชิงบริหารที่ช่วยสร้างเงื่อนไขและสภาพแวดล้อมสำหรับการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู” กรอบดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นฐานในการกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ พฤติกรรมบ่งชี้ การพัฒนาเครื่องมือวิจัย และการศึกษาเชิงประจักษ์ในระยะต่อไป องค์ความรู้ใหม่นี้เป็นข้อเสนอเชิงแนวคิดที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารและการยืนยันโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ยังมิใช่ผลการทดสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์

ภาพที่ 1 กรอบองค์ความรู้ใหม่จากการสังเคราะห์องค์ประกอบทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา และทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้สรุปผลตามวัตถุประสงค์ได้ว่า ทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ความรอบรู้ด้านข้อมูล ความรอบรู้ด้านคอมพิวเตอร์และสื่อ ความรอบรู้ด้านการสื่อสารดิจิทัล ความรอบรู้ด้านเทคโนโลยี และการทำงานร่วมกันผ่านระบบดิจิทัล ส่วนทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ทักษะดิจิทัล การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การทำงานเป็นทีม ความคิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหา องค์ประกอบทั้งหมดผ่านเกณฑ์การสังเคราะห์จากเอกสาร ได้รับการยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิ และมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุดทุกองค์ประกอบ แสดงให้เห็นว่ากรอบองค์ประกอบที่สังเคราะห์ขึ้นมีความครอบคลุมและสามารถนำไปพัฒนาเครื่องมือวิจัยต่อไปได้ สำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ สถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดควรใช้องค์ประกอบทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรอบวางแผนพัฒนาผู้บริหารให้ใช้ข้อมูล เทคโนโลยี สื่อดิจิทัล การสื่อสาร และการทำงานร่วมกันผ่านระบบดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้องค์ประกอบทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครูเป็นแนวทางส่งเสริมให้ครูใช้เทคโนโลยีดิจิทัลคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทำงานเป็นทีม สร้างสรรค์ และแก้ปัญหาในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดที่ควรพิจารณาประกอบการนำผลไปใช้ ประการแรก ผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มเดียวกันทำหน้าที่ทั้งการยืนยันและการประเมินองค์ประกอบ แม้จะให้ประเมินเป็นรายบุคคลโดยอิสระแล้ว แต่ยังอาจเกิดอคติเชิงยืนยัน ประการที่สอง การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมืออาศัยการพิจารณาโดยคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มิได้คำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) และประการที่สาม เอกสารที่ใช้สังเคราะห์ทั้งสองกลุ่มมีบางแหล่งทับซ้อนกัน ประกอบกับมีผู้ทรงคุณวุฒิเพียง 5 คน ผลการวิจัยจึงเป็นกรอบองค์ประกอบเบื้องต้นที่สะท้อนความคิดเห็นเชิงวิชาชีพ ยังมิใช่

ข้อสรุปจากการทดสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ การวิจัยครั้งต่อไปจึงควรนำองค์ประกอบที่ได้ไปพัฒนาเป็นเครื่องมือวัดและตรวจสอบคุณภาพด้านความตรง ความเชื่อมั่น และอำนาจจำแนก ตรวจสอบโครงสร้างองค์ ประกอบด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันจากกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ และศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับทักษะในศตวรรษที่ 21 ของครู โดยใช้กรอบองค์ประกอบจากการวิจัยครั้งนี้เป็นฐานในการพัฒนาโมเดล

เอกสารอ้างอิง

ชวัลวิทย์ พิณเขียว และตรัยภูมินทร์ ตรีตรีศวร. (2568). ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง. เสฏฐวิทย์ปริทัศน์, 5(1), 432-443.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

ปิยพร ต่ายตระกูล. (2566). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารที่ส่งผลต่อสมรรถนะดิจิทัลของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วิณัฐธพัชร์ โพธิ์เพชร. (2567). การศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วารสารบริหารการศึกษา มศว, 21(40), 116-129.

สุชญา โกมลวานิช และสิทธิชัย สอนสุภี. (2564). ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23. วารสารวิจัย มข. (ฉบับบัณฑิตศึกษา) สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 9(2), 159-167.

สุวรา จรนิเทศสกุลชัย และคณะ. (2567). ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี. Journal of Education and Innovation, 26(1), 386-397.

González-Pérez, L. I. & Ramírez-Montoya, M. S. (2022). Components of Education 4.0 in 21st century skills frameworks: Systematic review. Sustainability, 14(3), 1493. https://doi.org/10.3390/su14031493

Holsti, O. R. (1969). Content analysis for the social sciences and humanities. Reading, Massachusetts: Addison-Wesley.

Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. Archives of Psychology, 22(140), 1-55.

Ng, D. T. K. et al. (2023). Teachers' AI digital competencies and twenty-first century skills in the post-pandemic world. Educational Technology Research and Development, 71(1), 137-161.

van Laar, E. et al. (2020). Determinants of 21st-century skills and 21st-century digital skills for workers: A systematic literature review. SAGE Open, 10(1), 1-14.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 118-128

บทความวิชาการ

เครือข่ายกระจายศูนย์กับการสื่อสารทางการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์: การทบทวนวรรณกรรมเชิงสังเคราะห์*

DECENTRALIZED NETWORKS AND POLITICAL COMMUNICATION IN THE SOCIAL MEDIA ERA: A SYNTHETIC LITERATURE REVIEW

กฤษณณ์นันท์ วงษ์สุวรรณ*, สุกัญญา บูรณเดชาชัย, ศักดินา บุญเปี่ยม
Krissananan Wongsuwa*, Sukanya Buranadechachai, Sakdina Boonpiem
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Communication Arts, Bangkok Thonburi University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: krissanan@hotmail.com
*Tel: 088-269-8888

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์ในยุคสื่อสังคมออนไลน์ มุ่งวิเคราะห์การเปลี่ยนผ่านจากการสื่อสารทางการเมืองแบบรวมศูนย์ซึ่งพรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมืองเป็นผู้กำหนดสารหลัก ไปสู่การสื่อสารแบบเครือข่ายที่มีผู้กระทำการหลายระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิต เผยแพร่ ตีความ ดัดแปลง และสร้างความหมายใหม่ของสารทางการเมือง บทความนี้ใช้การทบทวนวรรณกรรมเชิงสังเคราะห์ โดยบูรณาการแนวคิดด้านการปฏิบัติการเชื่อมต่อ ผู้ผลิตและใช้สารร่วม การเข้ารหัสและถอดรหัส คุณลักษณะของสื่อสังคมออนไลน์ วัฒนธรรมแฟนดอมการเมือง และการวิเคราะห์โครงข่ายสังคมออนไลน์ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมือง สารทางการเมือง ผู้สนับสนุน สื่อสังคมออนไลน์ และโครงสร้างเครือข่าย ผลการสังเคราะห์ พบว่า การสื่อสารทางการเมืองร่วมสมัยมิได้เป็นเพียงกระบวนการส่งสารจากพรรคการเมืองไปยังประชาชนในลักษณะเส้นตรง หากแต่เป็นกระบวนการหมุนเวียนของสารผ่านเครือข่ายผู้สนับสนุน อาสาสมัคร ผู้ผลิตเนื้อหา และผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งสามารถถอดรหัส คัดเลือก ผลิตซ้ำ ขยาย หรือโต้กลับสารทางการเมืองได้อย่างต่อเนื่อง สื่อสังคมออนไลน์จึงมิได้ทำหน้าที่เป็นเพียงช่องทางเผยแพร่สาร แต่เป็นพื้นที่เชิงโครงสร้างที่กำกับการมองเห็น การแพร่กระจาย และการรวมกลุ่มของผู้ใช้ ขณะเดียวกันผู้สนับสนุนมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ผลิตสารร่วมที่เชื่อมโยงสารของพรรคกับอารมณ์ อัตลักษณ์ ประสบการณ์ และความคาดหวังทางการเมืองของตนเอง บทความนี้เสนอว่า การศึกษาการสื่อสารทางการเมืองร่วมสมัยควรมองการเมืองในฐานะระบบนิเวศของการผลิตสาร การตีความ การมีส่วนร่วม และการสร้างความหมายร่วมกันผ่านสื่อสังคมออนไลน์ มากกว่าการมองการสื่อสารเป็นเพียงกระบวนการส่งสารจากพรรคการเมืองไปยังประชาชนในลักษณะเส้นตรง

คำสำคัญ: การสื่อสารทางการเมือง, เครือข่ายกระจายศูนย์, สื่อสังคมออนไลน์, ผู้ผลิตสารร่วม, การวิเคราะห์โครงข่ายสังคมออนไลน์

*Received July 25, 2026; Revised August 6, 2026; Accepted September 7, 2026

Abstract

This academic article aims to review and synthesize the body of knowledge on decentralized network-based political communication in the social media era. It focuses on analyzing the transition from a centralized model of political communication, in which political parties or political organizations primarily determine political messages, to a networked model in which multiple actors participate in producing, disseminating, interpreting, modifying, and reconstructing the meanings of political messages. This article employs a synthetic literature review by integrating the concepts of connective action, produsage and produser, encoding and decoding, social media affordances, political fandom, and social network analysis in order to explain the relationships among political parties, political messages, supporters, social media, and network structures. The synthesis reveals that contemporary political communication is not merely a linear process of transmitting messages from political parties to citizens. Rather, it is a circulatory process in which messages move through networks of supporters, volunteers, content creators, and social media users who can decode, select, reproduce, amplify, or contest political messages continuously. Social media, therefore, functions not only as a channel for message dissemination but also as a structural space that shapes visibility, circulation, and user aggregation. At the same time, supporters play a significant role as political produsers who connect party messages with their own emotions, identities, experiences, and political expectations. This article argues that the study of contemporary political communication should view politics as an ecosystem of message production, interpretation, participation, and the co-construction of meaning through social media, rather than viewing communication merely as a linear process of transmitting messages from political parties to citizens.

Keywords: Political Communication, Decentralized Network, Social Media, Political Produser, Social Network Analysis

บทนำ

ในสังคมการเมืองร่วมสมัย การสื่อสารทางการเมือง เป็นหนึ่งในกลไกที่เชื่อมโยงพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้สนับสนุน และประชาชนเข้ากับข้อมูล นโยบาย อุดมการณ์ และความหมายทางการเมือง ในอดีตการสื่อสารทางการเมืองมักมีลักษณะรวมศูนย์ โดยพรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมืองเป็นผู้กำหนดสารหลักแล้วเผยแพร่ไปยังประชาชนผ่านสื่อมวลชน เวทีปราศรัย ป้ายหาเสียง เอกสารรณรงค์ และเครือข่ายหัวคะแนนในพื้นที่ รูปแบบดังกล่าวสะท้อนการสื่อสารแบบบนลงล่าง ซึ่งพรรคการเมืองมีบทบาทสูงในการกำหนดเนื้อหา ช่องทาง จังหวะ และความหมายหลักของสารทางการเมือง (McNair, B., 2018); (Norris, P., 2000)

การขยายตัวของสื่อสังคมออนไลน์ได้เปลี่ยนเงื่อนไขของการสื่อสารทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ ผู้รับสารไม่ได้ดำรงอยู่ในฐานะผู้รับข้อมูลปลายทางเท่านั้น แต่สามารถผลิต เผยแพร่ ส่งต่อ แสดงความคิดเห็น ดัดแปลง และสร้างความหมายใหม่ของสารทางการเมืองได้ด้วยตนเอง สารทางการเมืองจึงไม่ได้เคลื่อนที่จากพรรคการเมืองไปสู่ประชาชนในลักษณะเส้นตรง หากแต่หมุนเวียนผ่านเครือข่ายของผู้กระทำการหลายระดับ ทั้งพรรคการเมือง ผู้สมัคร ทีมสื่อสาร ผู้สนับสนุน อาสาสมัคร ผู้ผลิตเนื้อหา และผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ทั่วไป เงื่อนไขดังกล่าวทำให้การสื่อสารทางการเมืองมิได้เปลี่ยนแปลงเพียงด้านช่องทางการเผยแพร่สาร แต่เปลี่ยนลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตและหมุนเวียนสารทางการเมืองด้วย (Bruns, A., 2008); (Chadwick, A., 2013); (Jenkins, H., 2006)

จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ประเด็นสำคัญที่บทความนี้ต้องการวิเคราะห์ คือ การเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการผลิต การเผยแพร่ และการตีความสารทางการเมือง พรรคการเมืองยังคงเป็นผู้ผลิตสารตั้งต้นและกำหนดประเด็นหลัก แต่เมื่อสารเข้าสู่พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ สารนั้นอาจถูกคัดเลือก ถอดรหัส ดัดแปลง ผลิตซ้ำ ขยาย หรือโต้กลับโดยผู้สนับสนุนและผู้ใช้สื่อในเครือข่ายต่าง ๆ สื่อสังคมออนไลน์จึงทำหน้าที่มากกว่าช่องทางเผยแพร่สาร เพราะเป็นพื้นที่เชิงโครงสร้างที่กำกับการมองเห็น การแพร่กระจาย การรวมกลุ่ม และจังหวะการเคลื่อนไหวของสารทางการเมือง กล่าวได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมือง สารทางการเมือง ผู้สนับสนุน และโครงสร้างเครือข่าย มากกว่าการสื่อสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารในทิศทางเดียว

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาการสื่อสารทางการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์จึงจำเป็นต้องขยับจากการพิจารณาเฉพาะ “สารที่พรรคการเมืองส่งออกไป” ไปสู่การวิเคราะห์ “เครือข่ายที่สารเคลื่อนผ่าน” และ “ความหมายที่ถูกสร้างใหม่ระหว่างทาง” บทความนี้จึงมีความสำคัญในฐานะการเสนอกรอบทำความเข้าใจการสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์ ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเห็นว่า การเมืองในพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์มิได้เกิดจากการรณรงค์ของพรรคการเมืองเพียงฝ่ายเดียว แต่เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้สนับสนุนและผู้ใช้สื่อที่ร่วมผลิต ขยาย ต่อรอง และสร้างความหมายทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง การพิจารณาในลักษณะนี้ช่วยให้เข้าใจพลวัตการเมืองยุคดิจิทัลได้ลึกซึ้งขึ้น โดยเฉพาะบทบาทของผู้สนับสนุนในฐานะผู้ร่วมผลิต ขยาย และสร้างความหมายทางการเมืองภายในเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์

การสื่อสารทางการเมืองจากแบบรวมศูนย์สู่แบบเครือข่าย

การสื่อสารทางการเมืองแบบดั้งเดิมมักตั้งอยู่บนแนวคิดที่ว่า พรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมืองเป็นผู้กำหนดสารหลัก ประชาชนเป็นผู้รับสาร และสื่อมวลชนเป็นช่องทางกลางในการเผยแพร่สารทางการเมือง ลักษณะดังกล่าวสะท้อนแบบจำลองการสื่อสารที่มีแนวโน้มเป็นเส้นตรงและรวมศูนย์ กล่าวคือ สารทางการเมืองถูกผลิตจากศูนย์กลาง แล้วส่งต่อไปยังมวลชนผ่านช่องทางสื่อที่พรรคหรือองค์กรทางการเมืองสามารถควบคุมได้ในระดับหนึ่ง การสื่อสารลักษณะนี้ทำให้พรรคการเมืองมีอำนาจสูงในการกำหนดเนื้อหา จังหวะการสื่อสาร และกรอบความหมายของสารทางการเมือง ขณะที่ประชาชนมักถูกวางไว้ในฐานะผู้รับสารปลายทางมากกว่าผู้ร่วมผลิตความหมาย (Norris, P., 2000)

ระบบสื่อร่วมสมัยทำให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวเปลี่ยนไปสู่ระบบสื่อผสมผสานมากขึ้น อำนาจในการกำหนดประเด็นสาธารณะไม่ได้อยู่ที่สื่อมวลชน พรรคการเมือง หรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งเพียงฝ่ายเดียว แต่เกิดจากการไหลเวียนของข้อมูลระหว่างสื่อหลายประเภท ทั้งสื่อมวลชน สื่อออนไลน์ ผู้ใช้สื่อ และเครือข่ายทางสังคมที่เชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง ภายใต้เงื่อนไขนี้ สารทางการเมืองสามารถเคลื่อนที่ข้ามพื้นที่สื่อได้ตลอดเวลา เช่น ประเด็นจากเวทีปราศรัยอาจถูกตัดต่อเป็นคลิปสั้นบน TikTok ประเด็นจากรายการดีเบตอาจถูกนำไปถกเถียงบน X/Twitter อินโฟกราฟิกนโยบายอาจถูกแชร์ต่อใน Facebook หรือ LINE และข่าวจากสื่อมวลชนอาจถูกตีความใหม่โดยผู้ใช้สื่อทั่วไป ตัวอย่างเหล่านี้สะท้อนว่า การเปลี่ยนผ่านจากแบบรวมศูนย์สู่แบบเครือข่ายไม่ได้หมายถึงการเพิ่มช่องทางสื่อสารเท่านั้น แต่หมายถึงการเปลี่ยนโครงสร้างการไหลเวียนของสาร ซึ่งทำให้ผู้ใช้สื่อสามารถเข้ามามีบทบาทในการคัดเลือก แปลงรูป ขยาย และสร้างความหมายใหม่ของสารทางการเมืองได้มากขึ้น (Chadwick, A., 2013)

การสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์จึงไม่ได้หมายถึงการไม่มีศูนย์กลาง หากแต่หมายถึงการที่ศูนย์กลางของการสื่อสารมีหลายระดับและเปลี่ยนแปลงได้ พรรคการเมืองยังคงเป็นศูนย์กลางของการผลิตสารตั้งต้นและการกำหนดประเด็นหลัก แต่เมื่อสารเข้าสู่พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ ผู้สนับสนุน อาสาสมัคร ผู้ผลิตเนื้อหาอินฟลูเอนเซอร์ เพจการเมือง หรือผู้ใช้สื่อทั่วไป อาจกลายเป็นศูนย์กลางของการขยายสารในบางช่วงเวลา แฮชแท็กอาจกลายเป็นศูนย์รวมของการสื่อสารเชิงประเด็น และแพลตฟอร์มอาจมีบทบาทกำหนดการมองเห็นของสาร

ผ่านระบบอัลกอริทึม กล่าวได้ว่า จุดสำคัญของการสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายไม่ได้อยู่ที่ว่าใครเป็นผู้ส่งสารเพียงฝ่ายเดียว แต่อยู่ที่ว่าสารเคลื่อนผ่านเครือข่ายใด ถูกแปลงความหมายโดยใคร และก่อให้เกิดผลต่อการรับรู้ทางการเมืองอย่างไร การศึกษาการสื่อสารทางการเมืองร่วมสมัยจึงควรขยับจากการวิเคราะห์ “สารที่พรรคส่งออกไป” ไปสู่การวิเคราะห์ “เครือข่ายที่สารเคลื่อนผ่าน” และ “ความหมายที่ถูกสร้างใหม่” ระหว่างการไหลเวียนของสารภายในสื่อสังคมออนไลน์

ทฤษฎีการปฏิบัติการเชื่อมต่อกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบกระจายศูนย์

ทฤษฎีการปฏิบัติการเชื่อมต่อ หรือ The Logic of Connective Action เป็นแนวคิดที่ช่วยอธิบายการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัล โดยเน้นว่าการรวมตัวทางการเมืองร่วมสมัยจำนวนมากไม่ได้พึ่งพาองค์กรรวมศูนย์ แกนนำ หรือกลไกการสั่งการแบบเดิมเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการเชื่อมต่อของปัจเจกบุคคลผ่านเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ ผู้เข้าร่วมสามารถแสดงออกทางการเมืองผ่านเรื่องเล่า อารมณ์ อัตลักษณ์ ความหวัง ความไม่พอใจ และประสบการณ์ส่วนบุคคลของตนเอง ทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีลักษณะยืดหยุ่น เปิดกว้าง และกระจายศูนย์มากขึ้น (Bennett, W. L. & Segerberg, A., 2012); (Bennett, W. L. & Segerberg, A., 2013)

เมื่อเปรียบเทียบกับการปฏิบัติการร่วมกันแบบเดิมที่ต้องอาศัยองค์กร แกนนำ อุดมการณ์ร่วม และการระดมทรัพยากรอย่างเป็นระบบ การปฏิบัติการเชื่อมต่อเปิดพื้นที่ให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าร่วมทางการเมืองผ่านการสร้าง แบ่งปัน และส่งต่อสารที่สะท้อนความหมายส่วนบุคคลได้โดยไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้คำสั่งโดยตรงจากพรรคการเมือง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ บทบาทของ “หัวคะแนนธรรมชาติ” ซึ่งทำหน้าที่อธิบายนโยบาย ผลิตคลิปสั้น ทำมีมสร้างอินโฟกราฟิก ผลักดันแฮชแท็ก หรือใช้เครือข่ายส่วนตัวในการขยายสารทางการเมือง การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ทำให้ผู้สนับสนุนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับสารปลายทาง แต่เป็นผู้มีบทบาทในการผลิต ขยาย และหมุนเวียนสารทางการเมืองภายในเครือข่ายด้วยตนเอง (Bennett, W. L. & Segerberg, A., 2012); (Bruns, A., 2008); (Jenkins, H., 2006)

ในเชิงวิเคราะห์ แนวคิดการปฏิบัติการเชื่อมต่อช่วยให้เห็นว่า การสื่อสารทางการเมืองแบบกระจายศูนย์ไม่ได้หมายถึง การลดความสำคัญของพรรคการเมือง แต่หมายถึง การเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับผู้สนับสนุน พรรคการเมืองยังคงมีบทบาทในการผลิตสารตั้งต้น กำหนดประเด็น และสร้างสัญลักษณ์ทางการเมือง ขณะที่ผู้สนับสนุนมีบทบาทในการถอดรหัส ตีความ ผลิตซ้ำ และขยายสารให้สอดคล้องกับภาษา อารมณ์ และบริบทของเครือข่ายตนเอง ดังนั้น จุดเด่นของแนวคิดนี้ คือ การอธิบายพลังของปัจเจกบุคคลและเครือข่ายผู้สนับสนุนในฐานะกลไกสำคัญที่ทำให้สารทางการเมืองเคลื่อนที่ เปลี่ยนรูป และสร้างความหมายใหม่ในยุคสื่อสังคมออนไลน์ (Bennett, W. L. & Segerberg, A., 2013); (Chadwick, A., 2013); (Papacharissi, Z., 2015)

ผู้ผลิตและใช้สารร่วม: บทบาทใหม่ของผู้สนับสนุนทางการเมือง

แนวคิดผู้ผลิตและใช้สารร่วม หรือ Produsage/Produser อธิบายการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้ใช้สื่อในยุคดิจิทัล จากเดิมที่ผู้ใช้สื่อมักถูกมองว่าเป็นเพียงผู้รับสารปลายทาง ไปสู่การเป็นผู้มีส่วนร่วมในการผลิต ตีความ ดัดแปลง และเผยแพร่สารในเวลาเดียวกัน เส้นแบ่งระหว่าง “ผู้ผลิตสาร” กับ “ผู้บริโภคสาร” จึงมีความพร่าเลือนมากขึ้น โดยเฉพาะในสื่อสังคมออนไลน์ที่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้สามารถแสดงความคิดเห็น ผลิตเนื้อหา ส่งต่อข้อมูล และสร้างความหมายใหม่ของสารได้อย่างต่อเนื่อง (Bruns, A., 2008); (Jenkins, H., 2006)

ในบริบทการสื่อสารทางการเมือง แนวคิดนี้ช่วยให้เห็นว่าผู้สนับสนุนพรรคการเมืองไม่ได้ทำหน้าที่เพียงรับสารหรือลงคะแนนเสียงเท่านั้น แต่สามารถกลายเป็น “ผู้ผลิตสารร่วมทางการเมือง” ได้ กล่าวคือ ผู้สนับสนุนสามารถนำสารตั้งต้นของพรรค เช่น นโยบาย คำปราศรัย ภาพลักษณ์ผู้นำ สัญลักษณ์พรรค หรือประเด็นรณรงค์ ไปปรับให้อยู่

ในรูปแบบที่เหมาะสมกับสื่อสังคมออนไลน์และเครือข่ายของตนเอง เช่น การสรุปนโยบายเป็นอินโฟกราฟิก การตัดคลิปสั้น การสร้างมีม การใช้แฮชแท็ก หรือการเล่าเรื่องทางการเมืองผ่านประสบการณ์ส่วนบุคคล การกระทำเหล่านี้ไม่ใช่เพียงการส่งต่อสารเดิม แต่เป็นการแปลงสารให้มีภาษา อารมณ์ สัญลักษณ์ และความหมายใหม่ที่เข้าถึงผู้รับสารเฉพาะกลุ่มได้มากขึ้น (Bruns, A., 2008); (Bennett, W. L. & Segerberg, A., 2012)

ในเชิงวิเคราะห์ บทบาทของผู้ผลิตสารร่วมทำให้การสื่อสารทางการเมืองมีลักษณะกระจายศูนย์มากขึ้น เพราะอำนาจในการกำหนดความหมายไม่ได้อยู่ที่พรรคการเมืองเพียงฝ่ายเดียว พรรคยังคงเป็นผู้ผลิตสารตั้งต้นและกำหนดประเด็นหลัก แต่ผู้สนับสนุนมีบทบาทในการคัดเลือก ตีความ ผลิตซ้ำ และขยายสารให้สอดคล้องกับบริบทของเครือข่ายตนเอง ดังนั้น จุดเด่นของแนวคิดผู้ผลิตและใช้สารร่วม คือ การอธิบายว่า ผู้สนับสนุนเป็นทั้งผู้รับสาร ผู้แปลสาร ผู้ผลิตสาร และผู้กระจายสาร ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้สารทางการเมืองเคลื่อนที่ ขยายตัว และเปลี่ยนความหมายภายในเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ (Bruns, A., 2008); (Chadwick, A., 2013); (Jenkins, H., 2006)

การเข้ารหัส การถอดรหัส และการสร้างความหมายใหม่ของสารทางการเมือง

แนวคิดการเข้ารหัสและถอดรหัสเป็นกรอบสำคัญในการอธิบายว่า ความหมายของสารมิได้ถูกกำหนดโดยผู้ส่งสารเพียงฝ่ายเดียว หากแต่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตสาร ตัวสาร บริบททางสังคม และผู้รับสาร ในกระบวนการสื่อสาร ผู้ผลิตสารทำหน้าที่เข้ารหัสความหมายบางอย่างลงในสาร แต่เมื่อสารเดินทางไปถึงผู้รับสาร ความหมายนั้นอาจถูกถอดรหัสแตกต่างกันตามประสบการณ์ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ความเชื่อ และจุดยืนทางการเมืองของผู้รับสารแต่ละกลุ่ม (Hall, S., 1980)

ในบริบทการสื่อสารทางการเมือง พรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมืองอาจเข้ารหัสสารผ่านนโยบาย คำปราศรัย ภาพลักษณ์ผู้นำ สัญลักษณ์พรรค หรือประเด็นรณรงค์ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างการรับรู้ โน้มน้าวใจ ระดมการสนับสนุน หรือสร้างความชอบธรรมทางการเมือง อย่างไรก็ตาม เมื่อสารเหล่านี้เข้าสู่พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ ผู้รับสารไม่ได้จำกัดบทบาทอยู่เพียงการรับรู้ความหมายตามที่พรรคต้องการสื่อสารเท่านั้น แต่สามารถตีความ ต่อรอง วิพากษ์ ดัดแปลง หรือสร้างความหมายใหม่ให้แก่สารดังกล่าวได้ (Hall, S., 1980); (Bruns, A., 2008)

การถอดรหัสสารทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์จึงอาจเกิดขึ้นได้หลายลักษณะ ได้แก่ การยอมรับความหมายหลักของสาร การตีความแบบต่อรอง และการตีความในลักษณะคัดค้านหรือโต้กลับ ผู้สนับสนุนอาจนำสารของพรรคไปอธิบายซ้ำด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ตัดต่อเป็นคลิปสั้น สร้างเป็นมีม ผลิตเป็นอินโฟกราฟิก ใช้เป็นแฮชแท็ก หรือเชื่อมโยงกับประสบการณ์ส่วนบุคคลของตนเอง ขณะที่ผู้เห็นต่างอาจนำสารเดียวกันไปตีความในเชิงวิพากษ์ หรือใช้เป็นเครื่องมือในการโต้แย้งทางการเมือง (Hall, S., 1980); (Jenkins, H., 2006); (Papacharissi, Z., 2015)

กระบวนการดังกล่าวทำให้สารทางการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์มิได้มีความหมายตายตัว หากแต่เป็นสารที่เคลื่อนไหว เปลี่ยนรูป และเปลี่ยนความหมายได้ตลอดเวลา เช่น นโยบายที่มีลักษณะซับซ้อนอาจถูกแปลงเป็นเรื่องใกล้ตัว คำปราศรัยอาจถูกทำให้เป็นคลิปที่กระตุ้นอารมณ์ร่วม ภาพลักษณ์ของนักการเมืองอาจถูกสร้างให้มีลักษณะของแฟนดอม หรือประเด็นรณรงค์อาจถูกเปลี่ยนให้กลายเป็นสัญลักษณ์ของอัตลักษณ์กลุ่ม กระบวนการเหล่านี้สะท้อนว่าผู้สนับสนุนมีบทบาทสำคัญในการผลิตซ้ำและสร้างความหมายใหม่ของสารทางการเมือง (Bruns, A., 2008); (Jenkins, H., 2006) ดังนั้น การศึกษาการสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์จึงไม่ควรวิเคราะห์เพียงว่าใครเป็นผู้ส่งสารหรือสารแพร่กระจายไปมากน้อยเพียงใด แต่ควรพิจารณาด้วยว่าสารถูกถอดรหัส ดัดแปลง และสร้างความหมายใหม่อย่างไรในเครือข่ายผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ การวิเคราะห์เช่นนี้ช่วยให้เข้าใจว่าการสื่อสารทางการเมืองร่วมสมัยเป็นกระบวนการที่ความหมายถูกผลิต ต่อรอง และหมุนเวียนร่วมกันระหว่างพรรคการเมือง ผู้สนับสนุน ผู้ใช้สื่อ และโครงสร้างของสื่อสังคมออนไลน์ (Hall, S., 1980); (Chadwick, A., 2013); (van Dijck, J. et al., 2018)

คุณลักษณะของสื่อสังคมออนไลน์กับการไหลเวียนของสารทางการเมือง

สื่อสังคมออนไลน์ไม่ได้เป็นเพียงช่องทางกลางในการส่งสาร แต่มีคุณลักษณะทางเทคนิคและสังคมที่เอื้อหรือจำกัดการกระทำของผู้ใช้ แนวคิด Platform Affordances ชี้ให้เห็นว่า ความสามารถในการมองเห็น การค้นหา การส่งต่อ การแก้ไข การรวมกลุ่ม และการเชื่อมโยงของผู้ใช้ ล้วนมีผลต่อรูปแบบการสื่อสารและโครงสร้างเครือข่าย (boyd, D., 2010); (Bucher, T. & Helmond, A., 2018); (Evans, S. K. et al., 2017)

TikTok มีคุณลักษณะเด่นด้านวิดีโอสั้น เสียง ภาพ การตัดต่อ และระบบแนะนำเนื้อหา ซึ่งเอื้อต่อการแพร่กระจายของสารที่มีอารมณ์สูง เข้าใจง่าย และเหมาะกับการเสพแบบรวดเร็ว X/Twitter มีคุณลักษณะของแฮชแท็ก การรีโพสต์ และการสนทนาแบบเรียลไทม์ จึงเหมาะกับการสร้างกระแส การโต้ตอบ และการขยายประเด็นทางการเมือง Facebook มีคุณลักษณะของเพจ กลุ่ม และเครือข่ายความสัมพันธ์เดิม จึงเอื้อต่อการสร้างชุมชนและการสื่อสารภายในกลุ่มผู้สนับสนุน ส่วน LINE มีลักษณะกึ่งปิดและสัมพันธ์กับเครือข่ายส่วนบุคคล ครอบครัว หรือชุมชนเฉพาะกลุ่ม จึงเหมาะกับการส่งต่อสารในพื้นที่ความสัมพันธ์ใกล้ชิด

เมื่อพิจารณาในเชิงโครงสร้าง สื่อสังคมออนไลน์แต่ละประเภทอาจสร้างรูปแบบเครือข่ายที่แตกต่างกัน TikTok อาจทำให้บัญชีขนาดเล็กกลายเป็นโหนดสำคัญชั่วคราวได้จากระบบแนะนำเนื้อหา X/Twitter อาจทำให้แฮชแท็กกลายเป็นศูนย์รวมชั่วคราวของการเคลื่อนไหว Facebook อาจทำให้เกิดกลุ่มก้อนของผู้สนับสนุนที่มีความคิดคล้ายกัน ส่วน LINE อาจทำให้สารไหลเวียนในเครือข่ายส่วนบุคคลที่ยากต่อการมองเห็นจากภายนอก โดยการวิเคราะห์การสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์จำเป็นต้องพิจารณาเงื่อนไขของสื่อสังคมออนไลน์ร่วมด้วย เพราะรูปแบบการไหลเวียนของสารไม่ได้เกิดจากผู้ใช้สื่อเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้ สาร เครือข่าย และสถาปัตยกรรมของสื่อสังคมออนไลน์

วัฒนธรรมแฟนดอมการเมืองกับพลังของผู้สนับสนุน

วัฒนธรรมแฟนดอมการเมืองเป็นแนวคิดที่ช่วยอธิบายพฤติกรรมของผู้สนับสนุนทางการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ โดยชี้ให้เห็นว่าการสนับสนุนทางการเมืองมิได้เกิดจากเหตุผลเชิงนโยบายหรืออุดมการณ์เพียงด้านเดียว หากแต่เกี่ยวข้องกับความผูกพันทางอารมณ์ อัตลักษณ์ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ที่ผู้สนับสนุนมีต่อพรรคการเมือง ผู้นำ ผู้สมัคร หรือประเด็นทางการเมืองบางอย่าง ความผูกพันดังกล่าวทำให้ผู้สนับสนุนมีแนวโน้มเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตเนื้อหา เผยแพร่สาร ปกป้องบุคคลทางการเมือง และสร้างชุมชนผู้สนับสนุนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Jenkins, H., 2006); (Papacharissi, Z., 2015); (Barnes, R., 2022)

ในบริบทของการสื่อสารทางการเมือง วัฒนธรรมแฟนดอมทำให้ผู้สนับสนุนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับสารหรือผู้ลงคะแนนเสียง แต่สามารถกลายเป็นผู้มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนสารทางการเมืองอย่างแข็งขัน ผู้สนับสนุนอาจผลิตมีมตัดต่อคลิปวิดีโอ สร้างแฟนอาร์ต ใช้แฮชแท็ก จัดกิจกรรมออนไลน์ หรือสร้างข้อความรณรงค์เพื่อขยายสารของพรรคการเมืองไปยังเครือข่ายของตนเอง การกระทำเหล่านี้สะท้อนลักษณะของวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ซึ่งผู้ใช้สื่อสามารถตีความ ดัดแปลง ผลิตซ้ำ และเผยแพร่เนื้อหาได้ด้วยตนเอง (Jenkins, H., 2006); (Bruns, A., 2008)

วัฒนธรรมแฟนดอมการเมืองจึงสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับแนวคิดผู้ผลิตและใช้สารร่วม เพราะผู้สนับสนุนไม่ได้เพียงส่งต่อสารของพรรคในรูปแบบเดิม แต่มีส่วนในการแปลงสารให้มีภาษา อารมณ์ และสัญลักษณ์ที่เหมาะกับวัฒนธรรมของสื่อสังคมออนไลน์ เช่น การทำให้คำปราศรัยกลายเป็นคลิปสั้นที่กระตุ้นอารมณ์ร่วม การทำให้นโยบายที่ซับซ้อนกลายเป็นภาพหรือข้อความที่เข้าใจง่าย หรือการเปลี่ยนประเด็นทางการเมืองให้เป็นสัญลักษณ์ของอัตลักษณ์กลุ่ม กระบวนการดังกล่าวช่วยให้สารทางการเมืองแพร่กระจายได้กว้างขึ้นและเชื่อมโยงกับความรู้สึกของผู้สนับสนุนมากขึ้น (Bruns, A., 2008); (Jenkins, H., 2006); (Papacharissi, Z., 2015) อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมแฟนดอมการเมืองมีทั้งด้านส่งเสริมและด้านที่ควรพิจารณาอย่างระมัดระวัง ในด้านหนึ่ง แฟนดอมช่วยทำให้

การเมืองใกล้ตัว เข้าใจง่าย และเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสื่อสารทางการเมืองมากขึ้น แต่อีกด้านหนึ่งความผูกพันทางอารมณ์ที่เข้มข้นอาจนำไปสู่การปกป้องพรรคหรือบุคคลทางการเมืองอย่างแข็งขัน การลดทอนความเห็นต่าง การโจมตีฝ่ายตรงข้าม หรือการก่อตัวของห้องสะท้อนเสียงทางการเมือง ซึ่งอาจจำกัดการแลกเปลี่ยนเหตุผลในพื้นที่สาธารณะออนไลน์ (Papacharissi, Z., 2015); (Barnes, R., 2022)

วัฒนธรรมแฟนดอมการเมืองจึงไม่ควรถูกมองเป็นเพียงพฤติกรรมเชิงบันเทิงหรือความนิยมส่วนบุคคล แต่ควรถูกพิจารณาในฐานะกลไกหนึ่งของการสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์ที่เชื่อมโยงอารมณ์ อัตลักษณ์ การมีส่วนร่วม การผลิตซ้ำสารเข้าด้วยกัน การทำความเข้าใจวัฒนธรรมแฟนดอมการเมืองจึงช่วยให้เห็นพลังของผู้สนับสนุนในฐานะผู้ร่วมผลิตและขยายความหมายทางการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ (Jenkins, H., 2006); (Bruns, A., 2008); (Barnes, R., 2022)

การวิเคราะห์โครงข่ายสังคมออนไลน์ในฐานะเครื่องมือศึกษาการสื่อสารทางการเมือง

การวิเคราะห์โครงข่ายสังคมออนไลน์ หรือ Social Network Analysis: SNA เป็นกรอบแนวคิดและเครื่องมือสำคัญในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการในระบบการสื่อสาร โดยมุ่งวิเคราะห์ว่าใครเชื่อมโยงกับใคร เชื่อมโยงกันในลักษณะใด และความสัมพันธ์เหล่านั้นก่อให้เกิดโครงสร้างของเครือข่ายอย่างไร ในบริบทการสื่อสารทางการเมือง SNA ช่วยให้สามารถมองเห็นรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมือง ผู้สมัคร นักสื่อสารการเมือง ผู้สนับสนุน อาสาสมัคร ผู้ผลิตเนื้อหา เพจการเมือง แฮชแท็ก หรือบัญชีผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่มีบทบาทในการผลิตและขยายสารทางการเมือง (Wasserman, S. & Faust, K., 1994); (Scott, J., 2017); (Borgatti, S. P. et al., 2018)

ในเชิงองค์ประกอบโครงข่าย ประกอบด้วย “โหนด” และ “เส้นเชื่อม” โดยโหนดอาจ หมายถึง บุคคล บัญชีผู้ใช้ พรรคการเมือง เพจ กลุ่ม หรือแฮชแท็ก ส่วนเส้นเชื่อม อาจหมายถึง ความสัมพันธ์จากการแชร์ การรีโพสต์ การกล่าวถึง การตอบกลับ การใช้แฮชแท็กร่วมกัน หรือการส่งต่อเนื้อหา การวิเคราะห์องค์ประกอบเหล่านี้ช่วยให้เห็นว่าผู้กระทำการใดมีบทบาทเป็นผู้ผลิตสาร ผู้ขยายสาร ผู้เชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม หรือผู้มีอิทธิพลต่อการมองเห็นของสารทางการเมืองในเครือข่าย (Wasserman, S. & Faust, K., 1994); (Scott, J., 2017)

ตัวชี้วัดสำคัญของ SNA เช่น ความหนาแน่นของเครือข่าย ค่าความเป็นศูนย์กลางของโหนด การเป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม และการเกาะกลุ่มของชุมชนย่อย สามารถนำมาใช้เพื่ออธิบายลักษณะของเครือข่ายการสื่อสารทางการเมืองได้อย่างเป็นระบบ ตัวอย่างเช่น ค่า Degree Centrality ช่วยสะท้อนว่าโหนดใดมีการเชื่อมโยงกับโหนดอื่นจำนวนมาก ค่า Betweenness Centrality ช่วยแสดงว่าโหนดใดทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างกลุ่ม และการวิเคราะห์ชุมชนย่อยช่วยให้เห็นว่าผู้สนับสนุนหรือผู้ใช้สื่อรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนตามประเด็น อัตลักษณ์ หรือความสัมพันธ์ทางการเมืองอย่างไร (Freeman, L. C., 1978); (Wasserman, S. & Faust, K., 1994); (Borgatti, S. P. et al., 2018)

การใช้ SNA ในการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองจึงช่วยให้ขยายการวิเคราะห์จากการพิจารณาเฉพาะเนื้อหาของสาร จำนวนยอดแชร์ หรือระดับความนิยมของโพสต์ ไปสู่การทำความเข้าใจโครงสร้างความสัมพันธ์ที่อยู่เบื้องหลังการแพร่กระจายของสาร กล่าวคือ SNA ช่วยให้เห็นว่าสารทางการเมืองไม่ได้แพร่กระจายอย่างไร้ทิศทาง แต่เคลื่อนที่ผ่านโหนดสำคัญ กลุ่มผู้สนับสนุน เครือข่ายย่อย และจุดเชื่อมต่อบางตำแหน่งที่มีอิทธิพลต่อการขยายตัวของสารในพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ (Scott, J., 2017); (Borgatti, S. P. et al., 2018) อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์โครงข่ายเพียงอย่างเดียวอาจยังไม่เพียงพอต่อการอธิบายการสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์อย่างรอบด้าน เนื่องจากตัวชี้วัดเชิงโครงสร้างสามารถอธิบายได้ว่าใครเชื่อมโยงกับใคร หรือสารเคลื่อนผ่านโหนดใด แต่ยังไม่สามารถอธิบายได้ครบถ้วนว่าสารถูกตีความอย่างไร ถูกดัดแปลงอย่างไร หรือเหตุใดสารบางประเภทจึงกระตุ้นอารมณ์และการมีส่วนร่วมของผู้สนับสนุนได้มากกว่าสารประเภทอื่น ดังนั้น การใช้ SNA ควรบูรณาการ

ร่วมกับการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์ความหมาย เพื่อให้สามารถอธิบายได้ทั้งโครงสร้างเครือข่าย พลวัตการไหลเวียนของสาร และกระบวนการสร้างความหมายทางการเมือง (Hall, S., 1980); (Wasserman, S. & Faust, K., 1994); (Chadwick, A., 2013)

กล่าวโดยสรุป SNA เป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองร่วมสมัย เพราะช่วยทำให้ความสัมพันธ์ที่มองไม่เห็นในพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ปรากฏเป็นโครงสร้างที่สามารถวิเคราะห์ได้ การนำ SNA มาใช้ร่วมกับกรอบแนวคิดเรื่องผู้ผลิตสารร่วม การถอดรหัส และคุณลักษณะของสื่อสังคมออนไลน์ จึงช่วยให้เข้าใจการสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทั้งในมิติของผู้กระทำการ ความสัมพันธ์ การแพร่กระจายของสาร และการผลิตความหมายทางการเมืองร่วมกัน (Bruns, A., 2008); (Bucher, T. & Helmond, A., 2018); (Borgatti, S. P. et al., 2018)

การสังเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงวรรณกรรม

จากการทบทวนแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถที่จะสังเคราะห์ได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์ในยุคสื่อสังคมออนไลน์มิได้เกิดจากการสื่อสารของพรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมืองในฐานะศูนย์กลางเพียงฝ่ายเดียว หากแต่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการ สารทางการเมือง เทคโนโลยีสื่อสังคมออนไลน์ และเครือข่ายผู้สนับสนุนที่ร่วมกันผลิต ขยาย ตีความ และสร้างความหมายทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง

กรอบแนวคิดเชิงวรรณกรรมที่สังเคราะห์ขึ้นในบทความนี้ ประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก 5 ส่วน ได้แก่ 1) พรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมือง 2) สารทางการเมือง 3) สื่อสังคมออนไลน์ 4) ผู้สนับสนุนหรือผู้ผลิตสารร่วม และ 5) โครงสร้างและพลวัตของเครือข่ายการสื่อสารทางการเมือง โดยองค์ประกอบทั้งห้าส่วนมิได้ดำรงอยู่อย่างแยกขาดจากกัน แต่เชื่อมโยงกันในลักษณะกระบวนการที่สารทางการเมืองถูกผลิต เผยแพร่ ถอดรหัส ดัดแปลง ผลิตซ้ำ และหมุนเวียนกลับเข้าสู่เครือข่ายการสื่อสารอยู่ตลอดเวลา

องค์ประกอบแรก คือ พรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมือง ทำหน้าที่เป็นแหล่งผลิตสารตั้งต้นทางการเมือง เช่น นโยบาย คำปราศรัย ภาพลักษณ์ผู้นำ ประเด็นรณรงค์ สัญลักษณ์ทางการเมือง หรือวาทกรรมที่ต้องการสื่อสารต่อสาธารณะ แม้พรรคการเมืองยังคงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและประเด็นหลักของการสื่อสาร แต่ในยุคสื่อสังคมออนไลน์ พรรคการเมืองไม่สามารถควบคุมการตีความและการไหลเวียนของสารได้อย่างสมบูรณ์

องค์ประกอบที่สอง คือ สารทางการเมือง ซึ่งเป็นเนื้อหา ความหมาย สัญลักษณ์ หรือวาทกรรมที่ถูกผลิตและเผยแพร่เพื่อสร้างการรับรู้ โน้มน้าวใจ ระดมการสนับสนุน หรือสร้างอัตลักษณ์ทางการเมือง สารทางการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์มิได้มีลักษณะคงที่ หากแต่สามารถถูกนำไปปรับเปลี่ยนรูปแบบ ถอดความ ตีความใหม่ หรือผลิตซ้ำให้เหมาะสมกับภาษา อารมณ์ และวัฒนธรรมของผู้ใช้สื่อแต่ละกลุ่ม

องค์ประกอบที่สาม คือ สื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งทำหน้าที่มากกว่าการเป็นช่องทางส่งสาร แต่เป็นโครงสร้างทางเทคนิคและสังคมที่มีผลต่อการมองเห็น การแพร่กระจาย และการจัดระเบียบความสัมพันธ์ของผู้ใช้ สื่อสังคมออนไลน์แต่ละประเภทมีคุณลักษณะเฉพาะที่เอื้อหรือจำกัดการไหลเวียนของสารแตกต่างกัน เช่น การแนะนำเนื้อหาผ่านอัลกอริทึม การใช้แฮชแท็ก การแชร์ การรีโพสต์ การสร้างกลุ่ม หรือการส่งต่อภายในเครือข่ายส่วนบุคคล

องค์ประกอบที่สี่ คือ ผู้สนับสนุนหรือผู้ผลิตสารร่วม ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการทำให้สารทางการเมืองเคลื่อนออกจากช่องทางทางการของพรรคไปสู่เครือข่ายสังคมที่กว้างขึ้น ผู้สนับสนุนมิได้เป็นเพียงผู้รับสาร แต่สามารถทำหน้าที่เป็นผู้ถอดรหัส ผู้ตีความ ผู้ดัดแปลง ผู้ผลิตซ้ำ และผู้ขยายสารทางการเมือง เช่น การทำมีม การตัดคลิปสั้น การสร้างอินโฟกราฟิก การใช้แฮชแท็ก การอธิบายนโยบายด้วยภาษาง่าย หรือการเชื่อมโยงสารทางการเมืองเข้ากับประสบการณ์ส่วนบุคคลของตนเอง

องค์ประกอบที่ห้า คือ โครงสร้างและพลวัตของเครือข่ายการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งเป็นผลลัพธ์จากความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้งสี่ส่วนข้างต้น ในเชิงโครงสร้าง เครือข่ายการสื่อสารอาจมีลักษณะรวมศูนย์ กระจายศูนย์ หลายศูนย์กลาง หรือเป็นกลุ่มก้อน ขึ้นอยู่กับบทบาทของพรรค ผู้สมัคร ทีมสื่อสาร ผู้สนับสนุน และคุณลักษณะของสื่อสังคมออนไลน์ ในเชิงพลวัต สารทางการเมืองอาจแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว กลายเป็นกระแส แฮชแท็ก คลิปไวรัล ประเด็นถกเถียง หรือการโต้กลับทางการเมือง ขณะเดียวกันก็อาจก่อให้เกิดห้องสะท้อนเสียง การแบ่งขั้ว หรือการปกป้องอัตลักษณ์ทางการเมืองของกลุ่มผู้สนับสนุน

เมื่อพิจารณาเชิงกระบวนการ สามารถอธิบายกรอบสังเคราะห์ได้ว่า พรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมืองทำหน้าที่ผลิตสารตั้งต้น จากนั้นสารดังกล่าวถูกเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และเข้าสู่เครือข่ายของผู้สนับสนุนหรือผู้ผลิตสารร่วม ผู้สนับสนุนจะทำหน้าที่ถอดรหัส ตีความ ดัดแปลง ผลิตซ้ำ และขยายสารทางการเมืองให้สอดคล้องกับอารมณ์ อัตลักษณ์ ความหวัง ความไม่พอใจ หรือประสบการณ์ของตนเอง กระบวนการดังกล่าวทำให้สารทางการเมืองเคลื่อนที่และเปลี่ยนแปลงความหมายภายในเครือข่าย ก่อนจะก่อรูปเป็นโครงสร้างและพลวัตการสื่อสารทางการเมืองแบบกระจายศูนย์

ดังนั้น การศึกษาการสื่อสารทางการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์จึงไม่ควรมองเพียงกลยุทธ์การสื่อสารของพรรค จำนวนยอดแชร์ ยอดไลก์ หรือระดับการมีส่วนร่วมบนแพลตฟอร์มเท่านั้น แต่ควรมองในฐานะระบบนิเวศการสื่อสารที่ประกอบด้วยหลายระดับ ได้แก่ ระดับผู้ผลิตสาร ระดับสารทางการเมือง ระดับสื่อสังคมออนไลน์ ระดับผู้สนับสนุน และระดับโครงสร้างเครือข่าย การมองเช่นนี้ช่วยให้เข้าใจว่า การสื่อสารทางการเมืองร่วมสมัยเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่าง “อำนาจการผลิตสารของพรรค” กับ “พลังการผลิตซ้ำและสร้างความหมายของเครือข่ายผู้สนับสนุน”

กล่าวโดยสรุป กรอบสังเคราะห์เชิงวรรณกรรมนี้เสนอว่า การสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์สามารถอธิบายได้ผ่านความสัมพันธ์เชิงกระบวนการ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบสังเคราะห์เชิงวรรณกรรมว่าด้วยการสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์

กรอบสังเคราะห์เชิงวรรณกรรมว่าด้วยการสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์ โดยเริ่มจากพรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมืองในฐานะแหล่งผลิตสารตั้งต้น สารดังกล่าวถูกเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์และเข้าสู่เครือข่ายผู้สนับสนุนหรือผู้ผลิตสารร่วม ซึ่งทำหน้าที่ถอดรหัส ดัดแปลง ผลิตซ้ำ ขยายสาร และสร้างความหมายใหม่ กระบวนการดังกล่าวก่อให้เกิดโครงสร้างและพลวัตของเครือข่ายการสื่อสารทางการเมือง เช่น เครือข่ายรวมศูนย์ กระจายศูนย์ หลายศูนย์กลาง กลุ่มก้อน กระแสไวรัล ห้องสะท้อนเสียง การแบ่งขั้ว และการโต้กลับทางการเมือง

กรอบดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นฐานในการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองร่วมสมัย ทั้งในบริบทการเลือกตั้ง การรณรงค์ทางสังคม การเคลื่อนไหวทางการเมือง หรือการสื่อสารนโยบายสาธารณะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องการทำความเข้าใจบทบาทของผู้สนับสนุนในฐานะผู้ร่วมผลิตความหมายทางการเมือง และบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ในฐานะพื้นที่ที่กำกับการมองเห็น การไหลเวียน และการขยายตัวของสารทางการเมืองกรอบดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นฐานในการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองร่วมสมัย ทั้งในบริบทการเลือกตั้ง การรณรงค์ทางสังคม การเคลื่อนไหวทางการเมือง หรือการสื่อสารนโยบายสาธารณะผ่านสื่อสังคมออนไลน์

สรุป

การสื่อสารทางการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์มีลักษณะซับซ้อนกว่าการสื่อสารแบบรวมศูนย์ในอดีต เนื่องจากพรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมืองไม่ได้เป็นผู้ควบคุมการผลิต การเผยแพร่ การตีความสารทางการเมืองแต่เพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป แต่สารทางการเมืองเคลื่อนที่ผ่านเครือข่ายของผู้กระทำการหลายระดับ ทั้งพรรคการเมือง ผู้สมัคร นักสื่อสารการเมือง ผู้สนับสนุน อาสาสมัคร ผู้ผลิตเนื้อหา และผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งสามารถถอดรหัส ดัดแปลง ผลิตซ้ำ ขยาย และสร้างความหมายใหม่ให้แก่สารทางการเมืองได้อย่างต่อเนื่อง การทบทวนวรรณกรรมชี้ให้เห็นว่า แนวคิดที่เกี่ยวข้องสามารถอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ในมิติที่แตกต่างกันแต่เชื่อมโยงกัน กล่าวคือ ทฤษฎีการปฏิบัติการเชื่อมต่อช่วยอธิบายการเข้าร่วมทางการเมืองของปัจเจกบุคคลโดยไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้การสั่งการจากพรรคการเมืองโดยตรง แนวคิดผู้ผลิตและใช้สารร่วมช่วยชี้ให้เห็นบทบาทของผู้สนับสนุนในฐานะผู้ร่วมผลิต ดัดแปลง และเผยแพร่สารทางการเมือง ทฤษฎีการเข้ารหัสและถอดรหัสช่วยอธิบายว่าสารทางการเมืองไม่ได้มีความหมายตายตัว แต่สามารถถูกตีความ ต่อรอง หรือสร้างความหมายใหม่ได้ แนวคิดคุณลักษณะของสื่อสังคมออนไลน์ช่วยอธิบายว่าโครงสร้างของสื่อ เช่น การแชร์ แฮชแท็ก การมองเห็น และระบบแนะนำเนื้อหา มีผลต่อการไหลเวียนของสาร วัฒนธรรมแฟนดอมการเมืองช่วยอธิบายพลังของอารมณ์ อัตลักษณ์ และความรู้สึกเป็นเจ้าของที่ทำให้ผู้สนับสนุนมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ส่วนการวิเคราะห์โครงข่ายสังคมออนไลน์ช่วยทำให้เห็นโครงสร้างความสัมพันธ์ของผู้กระทำการในเครือข่าย เมื่อนำแนวคิดทั้งหมดมาบูรณาการจึงสามารถอธิบายการสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์ได้ผ่านสามมิติหลัก ได้แก่ โครงสร้างเครือข่ายที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการ การไหลเวียนของสารที่แสดงการเคลื่อนที่และการขยายตัวของสารทางการเมือง และกระบวนการสร้างความหมายที่แสดงการถอดรหัส ดัดแปลง ผลิตซ้ำ หรือโต้กลับของผู้ใช้สื่อ ดังนั้น การศึกษาการสื่อสารทางการเมืองร่วมสมัยจึงควรมองการเมืองในฐานะระบบนิเวศของการผลิตสาร การตีความ การมีส่วนร่วม และการสร้างความหมายร่วมกันผ่านสื่อสังคมออนไลน์ มากกว่าการมองการสื่อสารเป็นเพียงกระบวนการส่งสารจากพรรคการเมืองไปยังประชาชนในลักษณะเส้นตรง

เอกสารอ้างอิง

Barnes, R. (2022). Fandom and polarization in online political discussion: From pop culture to politics. Cham: Palgrave Macmillan.

Bennett, W. L. & Segerberg, A. (2013). The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics. Cambridge: Cambridge University Press.

Bennett, W. L. & Segerberg, A. (2012). The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics. Information, Communication & Society, 15(5), 739-768.

Borgatti, S. P. et al. (2018). Analyzing social networks. (2nd ed.). London: SAGE Publications.

boyd, D. (2010). Social network sites as networked publics: Affordances, dynamics, and implications. In Z. Papacharissi (Ed.), A networked self: Identity, community, and culture on social network sites (pp. 39-58). New York: Routledge.

Bruns, A. (2008). Blogs, Wikipedia, Second Life, and beyond: From production to produsage. New York: Peter Lang.

Bucher, T. & Helmond, A. (2018). The affordances of social media platforms. In J. Burgess, A. Marwick & T. Poell (Eds.), The SAGE handbook of social media (pp. 233-253). London: SAGE Publications.

Chadwick, A. (2013). The hybrid media system: Politics and power. New York: Oxford University Press.

Evans, S. K. et al. (2017). Explicating affordances: A conceptual framework for understanding affordances in communication research. Journal of Computer-Mediated Communication, 22(1), 35-52.

Freeman, L. C. (1978). Centrality in social networks conceptual clarification. Social Networks, 1(3), 215-239.

Hall, S. (1980). Encoding/decoding. In S. Hall, D. Hobson, A. Lowe & P. Willis (Eds.), Culture, media, language: Working papers in cultural studies, 1972-79 (pp. 128-138). London: Hutchinson.

Jenkins, H. (2006). Convergence culture: Where old and new media collide. New York: New York University Press.

McNair, B. (2018). An introduction to political communication. (6th ed.). London: Routledge.

Norris, P. (2000). A virtuous circle: Political communications in postindustrial societies. Cambridge: Cambridge University Press.

Papacharissi, Z. (2015). Affective publics: Sentiment, technology, and politics. New York: Oxford University Press.

Scott, J. (2017). Social network analysis. (4th ed.). London: SAGE Publications.

van Dijck, J. et al. (2018). The platform society: Public values in a connective world. New York: Oxford University Press.

Wasserman, S. & Faust, K. (1994). Social network analysis: Methods and applications. Cambridge: Cambridge University Press.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 129-140

บทความวิจัย

พุทธบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกัน ของชุมชนพหุวัฒนธรรมในอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี*

BUDDHIST INTEGRATION OF BUDDHIST TEACHINGS FOR COEXISTENCE IN MULTICULTURAL COMMUNITIES IN MAE LAN DISTRICT, PATTANI PROVINCE

พระอธิการคติ กตปุญฺโญ (ไชยวงค์)*, พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล, สิทธิโชค ปาณะศรี
Phraathikankhati Katapunyo (Chaiyawong)*, Phrakru Kositwattananukul, Sitthichok Panasree
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นครศรีธรรมราช ประเทศไทย
Doctor of Buddhist Studies Program, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Sri Thammarat, Thailand
*Corresponding author E-mail: khati5346@gmail.com
*Tel: 062-832-5346

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี 2) ศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี และ 3) บูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 35 ราย และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและตีความเชิงพุทธบูรณาการ ผลการวิจัยพบว่า 1) การอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรมในอำเภอแม่ลานเกิดขึ้นบนฐานของการเคารพ อัตลักษณ์ทางศาสนา การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน และการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพหุวัฒนธรรมแบบอนุรักษ์นิยม พหุวัฒนธรรมแบบเสรีนิยม และพหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์ 2) หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม ได้แก่ หลักอปริหานิยธรรม 7 หลัก สาราณียธรรม 6 และหลักสังคหวัตถุ 4 3) การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชน พหุวัฒนธรรม คือ การนำหลักพุทธธรรม ได้แก่ หลักอปริหานิยธรรม 7 หลักสาราณียธรรม 6 และหลักสังคหวัตถุ 4 มาบูรณาการร่วมกับศาสตร์ต่าง ๆ กล่าวคือ ศาสตร์สมัยใหม่ ศาสตร์ทางตะวันตก ศาสตร์ทางตะวันออก หรือศาสตร์ของพระราชา เพื่อพัฒนาการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของชุมชนจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยรูปแบบการบูรณาการ คือ การศึกษาสภาพปัญหาของชุมชน การกำหนดหลักธรรมเพื่อบูรณาการ การกำหนดกิจกรรม และการกำหนดผลที่คาดว่าจะได้รับ ผ่านกรอบแนวคิดและวิธีการดำเนินการที่ได้กำหนดร่วมกันอันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: พุทธบูรณาการ, การอยู่ร่วมกัน, ชุมชนพหุวัฒนธรรม, อปริหานิยธรรม, จังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

The research study has the following objectives: 1) To study the theoretical concept of coexistence of multicultural communities in Mae Lan District, Pattani Province, 2) To study the Buddhist teachings for coexistence of multicultural communities in Mae Lan District, Pattani Province, and

*Received July 13, 2026; Revised July 30, 2026; Accepted September 8, 2026

3) To integrate Buddhist teachings for coexistence of multicultural communities in Mae Lan District, Pattani Province. This research uses qualitative study by studying documents and in-depth interviews 35 key informants and experts, and analyzes the data by content analysis and integrates Buddhist interpretation. The research results are as follows: 1) The coexistence of the multicultural community in Mae Lan District is based on respect for religious identity, the participation of community leaders, and acceptance of cultural differences, which aligns with the concepts of conservative multiculturalism, liberal multiculturalism, and critical multiculturalism. 2) The Buddhist teachings for the coexistence of the multicultural community are 7 Aparihaniyadhammas, 6 Saraniyadhammas, and 4 Sangahavatthus. 3) The Integration of Buddhist teaching for the coexistence of multicultural communities is the integration of Buddhist teachings namely the 7 Aparihaniyadhammas, 6 Saraniyadhammas, and 4 Sangahavatthus with various disciplines, Modern science, Western science, Eastern science, or the science of the King, in order to develop peaceful coexistence in communities in the southern border provinces of Thailand. The integration model is studying of community's problems, the determination of Buddhist teachings for integration, specifying activities, and the determination of expected results through the concepts framework and jointly methods of operation, leading to peaceful and sustainable coexistence.
Keywords: Buddhist Integration, Coexistence, Multicultural Communities, Aparihaniyadhamma, Southern border provinces.

บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยมีลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหลากหลายรูปแบบ ประกอบด้วย ความหลากหลายทางอาชีพ ความหลากหลายทางศาสนา ความหลากหลายทางฐานะการเป็นอยู่ ความหลากหลายทางความเชื่อ ความหลากหลายทางพิธีกรรม และความหลากหลายทางที่อยู่อาศัย เป็นต้น โดยเป้าหมายของการอยู่ร่วมกันนั้น เพื่อสร้างสัมพันธไมตรีต่อกัน พึ่งพาอาศัยกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เมื่อสังคมประกอบไปด้วยผู้คนมากมาย โดยแต่ละคนมีฐานความเชื่อและความรู้สึกนึกคิดที่เก็บสะสมจากประสบการณ์หรือถูกถ่ายทอดกันมาแตกต่างกันออกไป จึงส่งผลให้เกิดทัศนคติในแง่มุมต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน (ชูพินิจ เกษมณี, 2555) สำหรับในประเทศไทยนั้น มีวัฒนธรรมไทยเป็นหลักของประเทศ แต่ในวัฒนธรรมไทยนั้น ก็อยู่บนความหลากหลายและความแตกต่างของวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันของสังคมพหุวัฒนธรรมตลอดจนการขจัดปัญหาความขัดแย้งที่สืบเนื่องจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ถือเป็นเรื่องยากและต้องอาศัยระยะเวลายาวนานในการปลูกฝังให้คนในสังคมเกิดการรับรู้และปรับเปลี่ยนความคิด ตลอดจนยอมรับความแตกต่างนั้น โดยเฉพาะในสังคมไทยที่คนส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นในความเป็นเอกภาพของตัวเอง แต่ถึงกระนั้น สิ่งเหล่านี้ก็ถือเป็นแนวคิดที่สำคัญและจำเป็นที่รัฐควรส่งเสริมให้ทุกคนตระหนักในสัจธรรมของสังคมไทยว่า สังคมไทยมีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมอันถือว่าเป็นความคิดพื้นฐานของคนในสังคมที่ขึ้นชื่อว่าเป็น “สังคมประชาธิปไตย” ที่จะต้องยอมรับ เข้าใจ เคารพ และให้เกียรติซึ่งกันและกัน ถึงแม้ความคิดและความเชื่อจะแตกต่างกันก็ตาม ประเทศไทยจะต้องปราศจากปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ให้เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่ทำเกิดคุณประโยชน์ร่วมกันและลดปัญหาความขัดแย้งของสังคมได้ (อุทัย ภูคดหิน และคณะ, 2565) สังคมพหุวัฒนธรรม เป็นสังคม ที่ประกอบด้วย กลุ่มคนที่มีความหลากหลาย มีความแตกต่างกันทางสังคมและวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นด้านศาสนา ภาษา การแต่งกาย การเป็นอยู่ ฯลฯ เพราะแต่ละกลุ่มชนมีความเชื่อ ความศรัทธา ในศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การที่จะทำให้แต่ละคนสามารถอยู่ร่วมกันในชุมชนหรือสังคมเดียวกัน ด้วยการพึ่งพา

อาศัยช่วยเหลือกัน ไม่มีการเบียดเบียนกัน ไม่ทำร้ายกัน หรือไม่ละเมิดสิทธิของกันและกัน แต่ละกลุ่มชนสามารถประกอบพิธีกรรมทางศาสนาได้ตามความเชื่อและศรัทธาของตนเองอย่างมีเสรีภาพ โดยไม่มีการกีดกัน ก้าวก่าย หรือก่อกวนซึ่งกันและกัน ทำให้สามารถอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างสันติ สงบ และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยไม่มีปัญหาขัดแย้งหรือความรุนแรงระหว่างกัน ต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ทำความเข้าใจกับความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง (พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมฺโม และอาภรณ์รัตน์ เลิศไผ่รอด, 2563)

จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ตั้งอยู่ทางใต้สุดของประเทศไทย มีพรมแดนติดต่อกับตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย เป็นระยะทางยาวถึง 573 กิโลเมตร เป็นพื้นที่มีขนบธรรมเนียมและประเพณีที่แตกต่างกับภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย มีความเป็นอัตลักษณ์พิเศษเป็นของตนเอง และประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม และมีประชาชนส่วนน้อยที่นับถือพระพุทธศาสนา (ฮาซันอักริม ดงนะเด็ง และคณะ, 2568) ในอดีตนั้นประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวิถีชีวิตที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นในพื้นที่ มีนิสัยรักสงบและการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจยึดถือมากันในอดีตและถ่ายทอดสู่รุ่นลูกรุ่นหลานจนถึงปัจจุบัน และเป็นที่ยอมรับกันว่า 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นดินแดนแห่ง “พหุวัฒนธรรม” (Multicultural society) นั่นก็คือ เป็นดินแดนที่ประชาชนตั้งอยู่ในชุมชนที่มีความเชื่อความศรัทธาต่างกัน มีสภาพสังคม ประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างตั้งแต่สองรูปแบบขึ้นไป (ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนยะลา, 2564) อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี ประกอบด้วย 3 ตำบล คือ ตำบลแม่ลาน ตำบลป่าไร่ และตำบลม่วงเตี้ย เป็นท้องที่ห่างไกลทุรกันดาร มีการคมนาคมไม่สะดวก แม้ว่าพื้นที่อำเภอแม่ลาน จะมีสถานการณ์ความไม่สงบซึ่งเกิดจากความพยายามให้เกิดความขัดแย้งเกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ ก็ตาม แต่พื้นที่อำเภอแม่ลานยังมีหลาย ๆ ชุมชน ที่มีทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน แม้บุคคลเหล่านั้นจะมีความเชื่อในศาสนาที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง แต่พวกเขาเหล่านั้นก็สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสันติสุข มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกัน มีความสามัคคีกันมาโดยตลอดมีความสนิทสนม มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน และมีการพึ่งพากัน มีการไปมาหาสู่กันอย่างพี่น้อง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจอย่างมากที่หนึ่ง แต่ละชุมชนนั้นจะมีผู้นำของชุมชนเป็นหัวหน้า ซึ่งผู้นำนั้นเป็นบุคคลที่ประชาชนในชุมชนให้ความไว้วางใจและให้ความเคารพอย่างมาก และประชาชนที่อยู่ในชุมชนต่างก็พร้อมเสมอที่จะรับฟังคำสั่ง คำแนะนำของผู้นำชุมชน และให้ความร่วมมือเมื่อมีการขอความร่วมมือ และหากว่ามีกรณีที่เกิดความขัดแย้งในชุมชน ผู้นำชุมชนต้องใช้ภาวะความเป็นผู้นำประสบการณ์ ทักษะและเทคนิคในการจัดการความขัดแย้งไปใช้เพื่อให้เกิดสันติภาพอย่างเร็วที่สุด และทำให้ทุก ๆ ฝ่ายมีความพอใจ (ตายูดิน อุสมาน และคณะ, 2554) การอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวมุสลิมในบริบทพหุวัฒนธรรมในไทยอาศัยหลักสันติภาพ ความเคารพ และการมีส่วนร่วมในชุมชนที่กว้างขึ้น ความท้าทาย เช่น อคติหรือความขัดแย้งสามารถจัดการได้ผ่านการศึกษา การเจรจา และนโยบายที่ครอบคลุม การที่ชาวมุสลิมมีส่วนร่วมในกิจกรรมท้องถิ่นและรักษาอัตลักษณ์ของตนควบคู่กันจะช่วยสร้างชุมชนที่กลมกลืนและยั่งยืน การอยู่ร่วมกันของชาวมุสลิมนั้นอาศัยความเชื่อหรือศรัทธาในพระเจ้า และการปฏิบัติตนตามหลักศรัทธา ซึ่งเชื่อว่าการมีชีวิตอยู่ในโลกปัจจุบันนั้นเป็นเพียงการอยู่ชั่วคราวเท่านั้น แต่การอยู่กับพระเจ้า คือ การมีชีวิตนิรันดร์ ดังนั้น ชาวมุสลิมต้องทำความดีตามหลักปฏิบัติในศาสนาอย่างเคร่งครัดเพื่อจะได้ไปอยู่กับพระเจ้า (ฟาสินี สะมิแม็ง, 2559) อย่างไรก็ตาม ในการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรมก็มีปัญหาของชุมชนอยู่บ้าง ซึ่งสามารถสรุปสภาพปัญหาได้ดังนี้ คือ 1) ปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างด้านศาสนาและความเชื่อ ซึ่งเกิดจากความยึดมั่นในศาสนาและความเชื่อของตนเองจนเกินพอดี มีอคติต่อคนที่นับถือศาสนาที่แตกต่างจากตนเอง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความเป็นมิตรระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาที่แตกต่างกัน 2) ปัญหาความแตกต่างด้านเศรษฐกิจ เกิดจากความขัดแย้งในการแสวงหาวัตถุดิบและแหล่งลงทุนราคาถูก ความขัดแย้งระบบทุนนิยม และความขัดแย้งด้านกฎหมายและระเบียบทางการค้าต่าง ๆ 3) ปัญหาความแตกต่างด้านความคิดและอุดมการณ์ทางการเมือง ซึ่งเกิดจากการที่คนมีอุดมการณ์ทางการเมืองแตกต่างกัน

และมีความคิดในการพัฒนาที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาพื้นที่ สิ่งเหล่านี้แก้ไขได้ด้วยการปลูกฝังความคิดและอุดมการณ์ตั้งแต่ยังเป็นเด็กและเยาวชน (สิทธิโชค ปาณะศรี และคณะ, 2561)

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรมเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เป็นกระบวนการเชื่อมประสานหลักพุทธธรรมเพื่อผสมผสานเข้ามารวมกันให้มีความประสานสัมพันธ์แบบองค์รวมเป็นหนึ่งเดียว ครบถ้วน สมบูรณ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และวิถีชีวิตของคนในชุมชน อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี เพื่อการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนพหุวัฒนธรรมในด้านความคิดและอุดมการณ์ ด้านศาสนาและความเชื่อ และด้านกิจกรรมและสังคม ผ่านกิจกรรมของชุมชน เช่น เวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กิจกรรมวันสำคัญ เป็นต้น โดยหลักธรรมที่นำมาบูรณาการเพื่อการอยู่ร่วมกันในชุมชนพหุวัฒนธรรม ได้แก่ หลักอปริหานิยธรรม 7: ที.ม. (ไทย) 10/136/82-83 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ประกอบด้วย 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ 3) ไม่ถืออำเภอใจบัญญัติสิ่งที่มิได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่ได้บัญญัติ ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม 4) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟัง 5) บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลายมิให้อยู่อย่างถูกข่มเหงรังแก 6) เคารพสักการบูชาเจดีย์ของวัชชี ทั้งภายในและภายนอก ไม่ละเลยการทำธรรมิกพลี และ 7) จัดให้ความอารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ กล่าวคือ บรรพชิตหรือนักบวชที่เป็นที่พึ่งพิงทางใจของประชาชนทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ตั้งใจให้ท่านที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แว่นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่โดยผาสุก หลักสาราณียธรรม 6: ม.มู (ไทย) 12/492/531 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ประกอบด้วย 1) เมตตากายกรรม ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้า และลับหลัง 2) เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือน ด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือทั้งต่อหน้า และลับหลัง 3) เมตตามโนกรรม ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน 4) สาธารณโภคิตา ได้สิ่งของใดมาก็แบ่งปัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมา แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยเจือจานให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน 5) สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะ และ 6) ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ เห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการ อันจะนำไปสู่ความหลุดพ้นสิ้นทุกข์ ขจัดปัญหาและหลักสังคหวัตถุ 4: องฺจตุกฺก (ไทย) 21/32/51 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ประกอบด้วย 1) ทาน การเสียสละ และการแบ่งปันสิ่งของหรือน้ำใจแก่ผู้อื่น เพื่อช่วยลดความเห็นแก่ตัว 2) ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน พูดความจริง และเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง 3) อัตถจริยา การประพฤติตนเป็นประโยชน์ ช่วยเหลือการงานหรือแก้ปัญหาให้แก่ผู้อื่นด้วยกำลังกายและกำลังใจและ 4) สมานัตตตา การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ วางตัวดี และร่วมสุขร่วมทุกข์กับผู้อื่นตลอดไป

จากประเด็นข้อมูลและปัญหาที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี มีความเป็นมาและประเพณีวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันที่มีลักษณะเฉพาะหรือเรียกว่า อัตลักษณ์เป็นของตนเอง จึงทำให้ผู้วิจัยนั้นมีความสนใจที่จะศึกษาในเรื่อง “พุทธบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรมในอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี” เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาเป็นองค์ความรู้ใหม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชนผู้มีความสนใจที่จะศึกษาถึงการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้าใจในวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดปัตตานี และนำไปประยุกต์จัดกระบวนการกิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาในการอยู่ร่วมกันของชุมชน พหุวัฒนธรรม อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

3. เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้ทรงคุณวุฒิ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เฉพาะกลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรมในพื้นที่วิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม จำนวน 35 รูป/คน ประกอบด้วย 1) ตัวแทนคณะสงฆ์ จำนวน 5 รูป 2) เจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น จำนวน 5 คน 3) เจ้าหน้าที่หน่วยงานวัฒนธรรมจังหวัด จำนวน 5 คน 4) ผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการ จำนวน 5 คน 5) ผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน 6) ประชาชนทั่วไป จำนวน 5 คน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์และนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม และการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

ผลการวิจัย

1. แนวคิดทฤษฎีการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

ชุมชนพหุวัฒนธรรมอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี เป็นชุมชนที่มีประชากรหรือกลุ่มคนหลากหลายชาติพันธุ์มาอยู่รวมกันในสังคม จึงเป็นกลุ่มคนที่มีความแตกต่างด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี ชาติพันธุ์ศาสนกิจ พิธีการต่าง ๆ ชุมชนพหุวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธ ซึ่งส่วนใหญ่พื้นฐานการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนจะตั้งอยู่ในวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักการอยู่ร่วมกันพื้นฐาน ดังนี้ 1) การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ความมีน้ำใจ มีการเสียสละเอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 2) มีหลักธรรมส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างเหมาะสม เช่น หลักสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย การให้ทาน การพูดจาไพเราะ การทำตนให้เป็นประโยชน์ การทำตนเสมอต้นเสมอปลาย เป็นต้น ขณะที่การอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวมุสลิม วิถีชีวิตมุสลิมถูกกำหนดโดยพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาเป็นสำคัญในทุกชุมชนมุสลิมจะมีกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยมีกรอบกำหนดวิถีชีวิตชุมชนที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ หลักศรัทธาและหลักปฏิบัติ ซึ่งชุมชนสามารถทำกิจกรรมร่วมกันในทุก ๆ ด้าน เช่น ด้านความร่วมมือทางเกษตรกรรมและความมั่นคงทางอาหาร โดยผู้นับถือทั้งสองศาสนาใช้ประโยชน์จากพื้นที่เกษตรกรรมร่วมกัน ในโครงการทำนารวมผลิตข้าวอินทรีย์ ณ แปลงนาข้าววัดโพธาราม (บ้านละโพ๊ะ ตำบลป่าไร่) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ชาวไทยพุทธและมุสลิมร่วมกันลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นการสร้าง

ค่านิยมการพึ่งพาซึ่งกันและกันโดยไม่มีเส้นแบ่งทางศาสนา นอกจากนี้ การมีความเชื่อเชิงพื้นที่ที่หลอมรวมผู้คนร่วมกัน ตัวอย่างเด่นชัด คือ ตำนาน “ทวดเสือ” สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดแม่ลาน ซึ่งในอดีตหลังฤดูทำนา ทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิมต่างก็นำวัวควายมาปล่อยเลี้ยงที่ทุ่งกว้าง และมีความเชื่อศรัทธาในการกราบไหว้ฝากฝังให้ทวดเสือช่วยดูแลสัตว์เลี้ยงร่วมกัน ซึ่งการอยู่ร่วมกันดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด พหุวัฒนธรรม 3 ประเภท ได้แก่ 1) พหุวัฒนธรรมแบบอนุรักษ์นิยม (Conservative Multiculturalism) คือ การสร้างการมีส่วนร่วมในเรื่องความเชื่อและการนำไปสู่เป้าหมาย 2) พหุวัฒนธรรมแบบเสรีนิยม (Liberal Multiculturalism) เป็นสิ่งที่แสดงถึงข้อตกลงอันที่จะยอมรับและให้อิสระในการเลือกรูปแบบความเชื่อในคติธรรมที่รอบด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมของส่วนคนส่วนกลางกับวัฒนธรรมรูปแบบเฉพาะรวมทั้งประเพณีทางศาสนาที่แตกต่าง และ 3) พหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์ ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจ ความเหลื่อมล้ำ และอคติทางชนชั้น

2. หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี มี 3 หลักธรรมสำคัญ คือ 1) หลักอปริหานิยธรรม 7 ประกอบด้วย 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ 3) ไม่ถืออำเภอใจบัญญัติสิ่งที่มิได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่ได้บัญญัติ ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม 4) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟัง 5) บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลายมิให้อยู่อย่างถูกข่มเหงรังแก 6) เคารพสักการะบูชาเจดีย์ของ วัชชี ทั้งภายในและภายนอก ไม่ละเลยการทำธรรมิกพลี และ 7) จัดให้ความอารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ (หมายถึง บรรพชิตที่เป็นหลักใจของประชาชน) ตั้งใจให้ท่านที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แว่นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่โดยผาสุก 2) หลักสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมเพื่อการสร้างความร่วมมือกัน สร้างความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อกัน หรือการมองกันในแง่บวก ทำให้การอยู่ร่วมกันในชุมชุม โดยเฉพาะชุมชนพหุวัฒนธรรมที่อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข หลักสาราณียธรรม 6 ได้แก่ 1) เมตตากายกรรม การตั้งเมตตาในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 2) เมตตาวจีกรรม การตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 3) เมตตามโนกรรม การตั้งเมตตามโนกรรม ในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 4) สาธารณโภคี ไม่หวงสิ่งของ ได้ของสิ่งใดมาโดยชอบธรรมก็แบ่งปันกัน 5) สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง และ 6) ทิฏฐิสามัญญตามีทิฏฐิดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 3) หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ 1) ทาน ให้ปันสิ่งของของตนแก่คนที่ควรให้ 2) ปิยวาจา เจรจาด้วยวาจาที่อ่อนหวาน หมายถึง มีวาจานุ่มนวลน่ารัก ดูดดื่ม มีน้ำใจ มีความซาบซึ้งใจ ไพเราะ อ่อนหวาน สมานสามัคคี เป็นวาจาสุภาษิต 3) อัตถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ คือ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และช่วยแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริมจริยธรรม และ 4) สมานัตตตา คือ ความเป็นผู้วางตนเหมาะสม หมายถึง การทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย วางตนเหมาะสมแก่ฐานะที่เป็นอยู่

3. การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

การบูรณาการหลักธรรมเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งทางวัฒนธรรมหรือศาสนา คือ การที่ชุมชนได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในที่นี้ คือ หลักอปริหานิยธรรม 7 หลักสาราณียธรรม 6 และหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในชุมชน ร่วมกับหลักการทางศาสนาอิสลาม หรือหลักปฏิบัติที่ชุมชนถือปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน โดยให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของชุมชนมีความสุขอย่างยั่งยืน ผ่านกิจกรรม เช่น งานชุมชนสองวิถีของดีอำเภอแม่ลาน ซึ่งเป็นเวทีเสรีที่จัดแสดงศิลปะพื้นบ้านของทั้งสองวัฒนธรรมเคียงคู่กันอย่างเป็นธรรม การละเล่นพื้นบ้านชาวไทยพุทธ เช่น รำโนราห์ และการแห่กลองยาว การแสดงศิลปวัฒนธรรมชาวไทยมุสลิม

เช่น ดีเกฮูลู และการตั้งกติกาชุมชนร่วมกัน (ฮูกุมปากัต) ระหว่างผู้นำศาสนาอิสลามและผู้นำชุมชนไทยพุทธ เป็นต้น ซึ่งมีแนวทางการประยุกต์ใช้และบูรณาการหลักธรรม ดังนี้

การบูรณาการหลักอปริหานิยธรรม 7

หลักอปริหานิยธรรม 7 สามารถนำมาบูรณาการในชุมชน ได้ดังนี้ 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ชุมชนจัดประชุมหารือกันเป็นประจำ แต่ความถี่ดังกล่าวนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสม และรูปแบบการจัดการประชุม เช่น ใช้การประชุมแบบออนไลน์ในกรณีเร่งด่วนหรือไม่สะดวกในการเดินทางเข้าร่วมประชุม เป็นต้น 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ความพร้อมในการประชุม คือ การที่ชุมชนมีวินัยในการเข้าร่วมประชุม ประธานที่ประชุมดำเนินการประชุมให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และนำมติที่ได้ไปดำเนินการต่อเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อไป 3) ไม่ถืออำเภอใจบัญญัติสิ่งที่มิได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่ได้บัญญัติ การอยู่ร่วมกันในชุมชนพหุวัฒนธรรมต้องมีกฎระเบียบของชุมชนที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับ ทั้งนี้เพื่อความเรียบร้อยของชุมชน 4) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น การอยู่ร่วมกันในชุมชนนั้น จึงยังคงจำเป็นต้องรับฟังผู้ใหญ่ในชุมชนที่มีประสบการณ์มากกว่า โดยชุมชนต่าง ๆ ในอำเภอแม่ลานต่างแต่งตั้งผู้อาวุโสของชุมชนเป็นที่ปรึกษางานของชุมชน ทั้งนี้ เพราะเห็นความสำคัญของท่านเหล่านั้น 5) บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลายมิให้อยู่อย่างถูกข่มเหงรังแก ชุมชนจำเป็นต้องให้ความคุ้มครองทั้งสภาพร่างกายและจิตใจแก่ผู้หญิงในชุมชนอย่างเหมาะสม ชุมชนได้ส่งเสริมศักยภาพของผู้หญิงในชุมชนโดยการจัดอบรมอาชีพต่าง ๆ ให้กับผู้หญิงในชุมชน เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างเสรีภาพ ทั้งนี้เป็นการให้ความเท่าเทียมกันแก่ผู้หญิงในชุมชน 6) เคารพสักการบูชาเจดีย์ของวัชชีทั้งภายในและภายนอก ไม่ละเลยการทำธรรมิกพลี วัฒนธรรมมชุมชนที่เคยปฏิบัติกันมานั้น เช่น การปฏิบัติตนในวันสำคัญทางศาสนา ซึ่งทั้งชาวพุทธและชาวมุสลิมในพื้นที่ต่างก็ปฏิบัติตามความเชื่อ ศรัทธาในศาสนาของตน 7) จัดให้ความอารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ (บรรพชิตที่เป็นหลักใจของประชาชน) การให้ความเคารพต่อพระสงฆ์ก็ดี ผู้นำศาสนาอิสลามก็ดี (โต๊ะครู โต๊ะอีหม่าม) คนในชุมชนต่างก็ให้ความเคารพเสมอกัน เพื่อให้เป็นแบบอย่างของคนรุ่นต่อ ๆ ไป

การบูรณาการหลักสาราณียธรรม 6

หลักสาราณียธรรม 6 สามารถนำมาบูรณาการในชุมชน ได้ดังนี้ 1) เมตตากายกรรม คือ ชุมชนส่งเสริมการแสดงออกซึ่งความเป็นมิตรที่ดีต่อกันของคนในชุมชน ให้การสนับสนุนช่วยเหลือกันและกันด้วยความเต็มใจทั้งในยามปกติสุข และในยามที่เพื่อนบ้านกำลังประสบกับปัญหาความเดือดร้อน 2) เมตตาวจีกรรม คือ การใช้วาจาที่แสดงออกถึงความปรารถนาดีต่อกัน เคารพนับถือต่อกันไม่กล่าวให้ร้ายหรือพูดทำลายกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง เจรจากันด้วยเหตุผล ด้วยสติปัญญา พูดอย่างมีจิตสำนึกในผลประโยชน์สุขร่วมกัน โดยประการนี้ย่อมจะส่งผลให้คนในชุมชนและเพื่อนบ้านเกิดความรักความสามัคคีปรองดองมีประโยชน์สุขร่วมกัน 3) เมตตามโนกรรม ส่งเสริมให้คนในชุมชนมองกันในแง่ดี มีความหวังดี ปรารถนาดี คิดทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดวางแผนต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนโดยมุ่งทำให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน 4) สาธารณโภคี ได้แก่ แบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้มาด้วยความชอบธรรมแก่ชุมชนและเพื่อนบ้าน ชุมชนส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักการรักษาของส่วนกลางที่เป็นสาธารณประโยชน์ร่วมกัน ตลอดถึงการแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันตามโอกาสอันควร ทั้งในด้านอาหาร เครื่องอุปโภคบริโภค และยารักษาโรค 5) สีลสามัญญตา ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของชุมชน รู้จักเคารพในสิทธิเสรีภาพของคนในชุมชนและเพื่อนบ้าน ไม่ฝ่าฝืนมติหรือหลักการ กฎระเบียบ ธรรมเนียมอันดีงามของชุมชน 6) ทิฏฐิสามัญญตา ได้แก่ มีความเห็นชอบที่ดีร่วมกันกับคนในชุมชน ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงาม ไม่ก่อวิวาทเพราะมีความเห็นไม่ตรงกัน ไม่กระทำตนเสมือนว่าเป็นการฝ่าฝืนมติของสังคม ไม่สร้างข้อขัดแย้งโดยไม่มีเหตุผล ต้องมีความเข้าใจในเรื่องสิทธิหน้าที่ และเสรีภาพของแต่ละบุคคล

การบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4

หลักสังคหวัตถุ 4 สามารถนำมาบูรณาการในชุมชน ได้ดังนี้ 1) ทาน คือ การเผื่อแผ่ แบ่งปัน ให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ทั้งทางทุนทรัพย์สิ่งของ ปัจจัยสี่ที่จำเป็น ไม่ว่าจะเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย หรือยารักษาโรค รวมทั้งการแบ่งปัน การให้คำ แนะนำ ให้ความรู้ศิลปวิทยาการ ความรู้ความสามารถที่เรามีอยู่ให้กับชุมชน 2) ปิยวาจา คือ การใช้คำพูดหรือวาจาที่ไพเราะ ชัดเจน ไม่พูดส่อเสียด ดูถูกดูแคลน พูดด้วยคำที่สุภาพนิ่มนวล จริงใจ ไม่พูดโกหก เสแสร้ง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุมีผล มีหลักฐานอ้างอิง ไม่พูดเพ้อเจ้อ บิดเบือนจากความเป็นจริง การใช้ถ้อยคำ ที่แสดงถึงความเห็นอกเห็นใจ เข้าใจผู้อื่น พูดแล้วเกิดความสามัคคี ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน 3) อัตถจริยา คือ การทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น ช่วยเหลือตามกำลังแรงกายที่ตนมีอยู่ ไม่ได้ถูกบังคับทำด้วยความเต็มใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่น ขวนขวายช่วยทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นสาธารณประโยชน์ มุ่งให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม รวมทั้งช่วยแก้ปัญหาให้กับชุมชนด้วย 4) สมานัตตตา คือ การเอาตัวเข้าไปสมาน การวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย หนักแน่น ให้ความเสมอภาคกับทุกคนในชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบ ร่วมทุกข์ร่วมสุขช่วยเหลือเกื้อกูลกันกับคนในชุมชน ร่วมแก้ปัญหา ช่วยกันคิดในทางสร้างสรรค์ เพื่อให้คนในชุมชนของตนเองอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกและร่มเย็น

อภิปรายผล

1. การอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

การอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม คือ การที่ชุมชนที่มีความแตกต่างกันทั้งทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ มาอยู่รวมกัน มาอยู่ด้วยกัน มามีปฏิสัมพันธ์กัน เรียกว่า “ชุมชนพหุวัฒนธรรม” การอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี ก็เช่นเดียวกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ของ ศรีพร วงศ์มณี ผู้อำนวยการกองศึกษาฯ อบต.ม่วงเตี้ย “คนในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ทั้งชุมชนไทยพุทธและมุสลิม สามารถร่วมกิจกรรมกันได้ทั้งกิจกรรมด้านประเพณีและกิจกรรมอื่น” (ศรีพร วงศ์มณี, 2569) ซึ่งการอยู่ร่วมกันนั้น ก็ย่อมต้องมีปัญหาการอยู่ร่วมกันบ้าง โดยปัญหาหลักที่เกิดจากการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม คือ ปัญหาความขัดแย้งทางวัฒนธรรมหรือศาสนา การแก้ไขปัญหาการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรมนั้น มีหลายประการ เช่น การส่งเสริมการศึกษาและความเข้าใจ การเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ศาสนา และประเพณีของกลุ่มต่าง ๆ จะช่วยส่งเสริมความเข้าใจและการยอมรับซึ่งกันและกัน การส่งเสริมการสื่อสารและการเจรจา การสร้างพื้นที่สำหรับการสื่อสารและการเจรจาอย่างเปิดเผยและสร้างสรรค์ จะช่วยแก้ไขความขัดแย้งและสร้างความเข้าใจ การส่งเสริมความเท่าเทียมและการไม่เลือกปฏิบัติทุกคนในชุมชนควรได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน การส่งเสริมความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน จะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความสามัคคี และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความเข้าใจและความสามัคคีในชุมชนพหุวัฒนธรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้การอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรมมีความสุข ความสงบ และความเข้าใจซึ่งกันและกัน อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ดังคำให้สัมภาษณ์ของ อะแว จาเละ “คนในชุมชนส่วนใหญ่จะปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน ตามที่ผู้นำชุมชนมีกติการ่วมกันทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม เช่น การบริจาคสิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ ไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดก็ตาม ก็ต้องมีการช่วยเหลือกันตามกำลังของตนเอง จึงทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข”(อะแว จาเละ, 2569) ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัยของ ณัฏฐินี ปิยะศิริพนธ์ ที่ศึกษาเรื่อง “ชุมชนพหุวัฒนธรรมท่ามกลางวาทกรรมชาตินิยมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย” ที่พบว่า การขับเคลื่อนสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) การสร้างชุมชนศรัทธาตามหลักคำสอนของศาสนา 2) การสร้างกลไกของชุมชนทั้งกลไกหนุนเสริมการขับเคลื่อนชุมชนพหุวัฒนธรรม และกลไกที่ขจัดความขัดแย้งในชุมชน และ 3) การรณรงค์และกำหนดกิจกรรมพหุวัฒนธรรม

(ณัฏฐินี ปิยะศิริพนธ์, 2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุทัย ภูคดหิน และคณะ ที่ศึกษาเรื่อง “พหุวัฒนธรรม: การอยู่ร่วมกันของชุมชนตามแนวสาราณียธรรม เชิงพุทธบูรณาการ” พบว่า ร่วมกันอย่างสันติสุข คือ การนำหลักสาราณียธรรม 6 มาประยุกต์ใช้ในชุมชน ประกอบด้วย 1) การมีเมตตากายกรรม คือ การแสดงไมตรีและความหวังดีต่อคนรอบข้าง ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 2) การมีเมตตาวจีกรรม คือ การพูดจากันด้วยจิตที่ห่วงใย แนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง 3) การมีเมตตามโนกรรม คือ การตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันและกัน 4) การมีสาธารณโภคี คือ การแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันที่ได้มา โดยชอบธรรม 5) การมีสีลสามัญญตา คือ การมีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวมร่วมกัน และ 6) การมีทิฏฐิสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ (อุทัย ภูคดหิน และคณะ, 2565)

2. หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรมนั้น มีหลากหลายหลักธรรม ในการวิจัยครั้งนี้ได้นำหลักอปริหานิยธรรม 7 หลักสาราณียธรรม 6 และหลักสังคหวัตถุ 4 มาศึกษาวิเคราะห์ร่วมกับแนวทางการอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมในพื้นที่อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี ซึ่งพบว่า หลักธรรมดังกล่าวนั้นสามารถนำมาประยุกต์และบูรณาการร่วมกับกิจกรรมของชุมชนพหุวัฒนธรรมอำเภอแม่ลานได้เป็นอย่างดี นั่นสื่อถึงความเป็น “จริยธรรมสากล (Universal Ethics)” ของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาใช้ได้กับทุกคน ไม่ว่าจะมีความแตกต่างด้านศาสนา ภาษา หรือเชื้อชาติก็ตาม โดยมุ่งเน้นไปที่เป้าหมายเดียวกัน นั่นคือ การสร้างสังคมที่สงบสุข ปราศจากการเบียดเบียนกันในชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานที่สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (สุรพิศ ทวีศักดิ์, 2552)

3. การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม คือ การที่ชุมชนนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งในที่นี้ ได้แก่ หลักอปริหานิยธรรม 7 หลักสาราณียธรรม 6 และหลักสังคหวัตถุ 4 มาบูรณาการร่วมกับกิจกรรมของชุมชนพหุวัฒนธรรม ในอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี เพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันในชุมชนพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข และมีความสันติ ไม่เบียดเบียนกันทั้งด้านกายและใจ โดยหลักธรรมที่นำมาบูรณาการได้แก่ หลักอปริหานิยธรรม 7 ซึ่งกิจกรรมในการบูรณาการหลักพุทธธรรม เช่น การจัดให้มีตลาดเพื่อขายสินค้าท้องถิ่น การแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญ เช่น วันสงกรานต์ กิจกรรมวันผู้สูงอายุ กิจกรรมรดน้ำขอพรผู้ใหญ่ในชุมชน กิจกรรมทำความสะอาดวัดและมัสยิด กิจกรรมทางวิชาการ เช่น เสวนาภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น ในขณะที่การบูรณาการหลักสาราณียธรรม 6 เช่น กิจกรรมปลูกต้นยางพาราในที่ดินสาธารณะประโยชน์ของชุมชน การสนทนาเพื่อการอยู่ร่วมกัน การทำข้าวเหนียวทอดมลายู หรือข้าวต้มมัด การจัดตลาดนัดของชุมชน เป็นต้น และการบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 เช่น ตู้ปันสุขพหุวัฒนธรรมเพื่อบริจาคอาหารและของใช้ กิจกรรมการทักทายวัฒนธรรมในภาษามลายูปัตตานี กิจกรรมพัฒนาชุมชน เช่น การซ่อมแซมพื้นที่สาธารณะ มัสยิด หรือวัด เป็นต้น ดังคำให้สัมภาษณ์ของ พระครูปัญญาวรคุณ เจ้าคณะตำบลแม่ลาน “การแบ่งปันกันของคนในชุมชนพบมากในวันสำคัญของแต่ละศาสนา ซึ่งศาสนิกของแต่ละศาสนาล้วนถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในเรื่องของการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การแบ่งปันกัน การช่วยเหลือส่วนรวม ซึ่งการอยู่ร่วมกันต้องอาศัยซึ่งกันและกันโดยไม่แบ่งแยกชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา” (พระครูปัญญาวรคุณ, 2569) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาเหม เหมว์โส ชูวงค์ ศึกษาเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาชุมชน ของเทศบาลเมืองบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี” ซึ่งพบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนนั้นควรมีกิจกรรมที่ประชาชนทุกเชื้อชาติศาสนาสามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้

ควรมีช่องว่างในการสื่อสารร่วมกัน พระสงฆ์ควรเป็นผู้นำด้านจิตใจ และควรสอนการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมแก่ประชาชน (พระมหาเหมชูวงค์ เหมว์โส และคณะ, 2565)

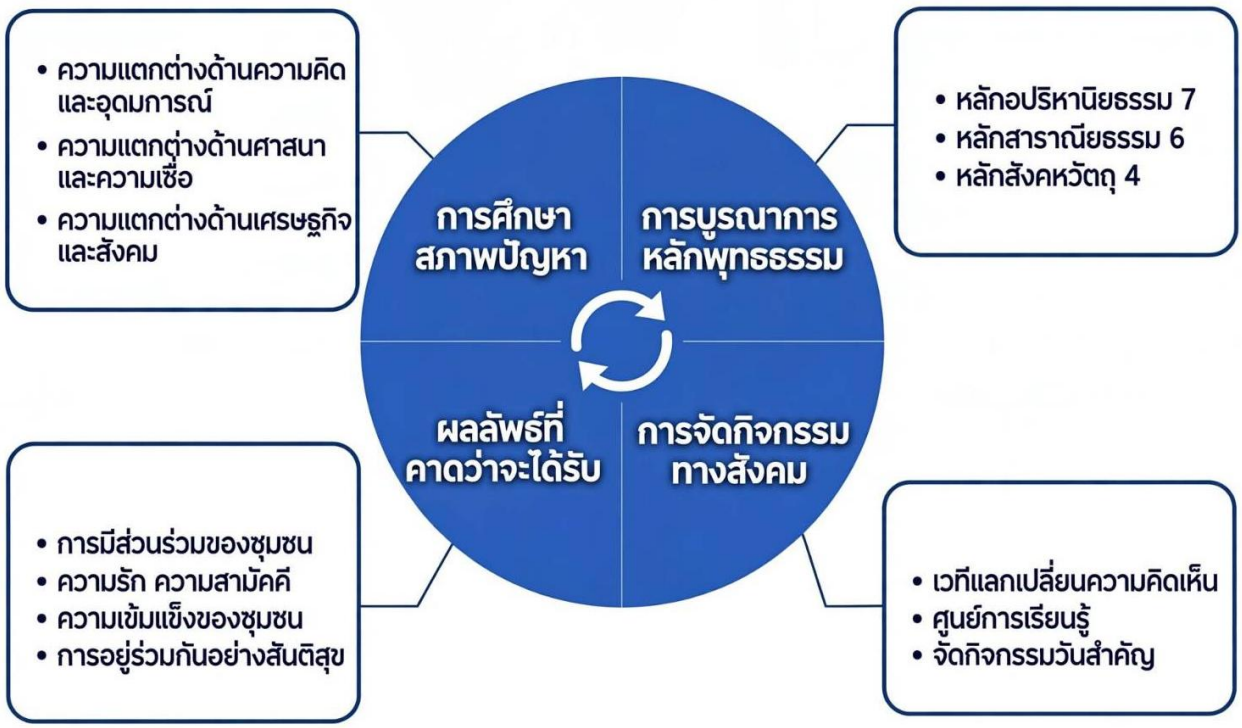
ในมุมมองของชาวไทยมุสลิมต่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรมในอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานีนั้น ชาวไทยมุสลิมทั้งผู้นำและประชาชนทั่วไปให้ความเคารพในพระสงฆ์ในพื้นที่และมีความยินดีที่จะให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่ทำร่วมกัน เช่น โครงการทำนารวมผลิตข้าวอินทรีย์ ณ แปลงนาข้าววัดโพธาราม (บ้านละโพ๊ะ ตำบลป่าไร่) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ชาวไทยพุทธและมุสลิมร่วมกันลงแขกเกี่ยวข้าว สร้างค่านิยมการพึ่งพาซึ่งกันและกันโดยไม่มีเส้นแบ่งทางศาสนา เป็นต้น

4. ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี ซึ่งไม่อาจสามารถสรุปอ้างอิงไปยังพื้นที่อื่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ทั้งหมด อย่างไรก็ตามผลการศึกษาก็เป็นแนวทางในการนำไปใช้กับพื้นที่อื่น ๆ ที่มีบริบทที่คล้ายคลึงกันได้

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ 1) การศึกษาสภาพปัญหาของชุมชน 2) การกำหนดหลักธรรมเพื่อนำมาบูรณาการร่วมกัน 3) การกำหนดกิจกรรมทางสังคม และ 4) การกำหนดผลที่คาดว่าจะได้รับ ผ่านกรอบแนวคิดและวิธีการดำเนินการที่ได้กำหนดร่วมกันของคนในชุมชน หรือโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รายละเอียดดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม

รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้ คือ 1) การศึกษาสภาพปัญหาของชุมชน ซึ่งต้องศึกษาและคำนึงถึงความแตกต่างด้านความคิดและอุดมการณ์ ความแตกต่างด้านศาสนาและความเชื่อ ความแตกต่างด้านเศรษฐกิจและสังคม 2) การกำหนดหลักธรรมเพื่อนำมาบูรณาการร่วมกัน ซึ่งในที่นี้ ได้แก่ หลักอปริหานิยธรรม 7 หลักสาราณียธรรม 6 และหลักสังคหวัตถุ 4 โดยศึกษาเนื้อหาของหลักธรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถกำหนดกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักธรรมแต่ละข้อ เช่น การบูรณาการเรื่องทาน ในสังคหวัตถุ 4 ร่วมกับกิจกรรมซอดาเกาะฮ์ ของทางศาสนาอิสลามในพื้นที่พหุวัฒนธรรมในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น 3) การกำหนดกิจกรรมทางสังคม เพื่อนำมาบูรณาการร่วมกับหลักพุทธธรรม ซึ่งสามารถกำหนดผ่านเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การจัดศูนย์การเรียนรู้ และจัดกิจกรรมที่ได้กำหนดร่วมกันในวันสำคัญทางศาสนา วันสำคัญของชาติ และวันสำคัญอื่น ๆ และ 4) การกำหนดผลที่คาดว่าจะได้รับ ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ความรักความสามัคคี และความร่วมมือของคนในชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

สรุปและข้อเสนอแนะ

การอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี เป็นการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนที่มีความแตกต่างกันในด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ และการดำเนินชีวิต ซึ่งคนในชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างมีความสงบสุข ทั้งไทยพุทธและมุสลิม โดยสามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้ทั้งกิจกรรมที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น โครงการที่ อบต.จัดขึ้น หรืองานแต่งงาน งานอุปสมบท เป็นต้น ซึ่งการอยู่ร่วมกันสอดคล้องกับแนวคิดพหุวัฒนธรรมทั้งแบบอนุรักษ์นิยม แบบเสรีนิยม และแบบเชิงวิพากษ์ โดยหลักธรรมที่ใช้ในการบูรณาการการอยู่ร่วมกันคือ หลักอปริหานิยธรรม 7 หลัก สาราณียธรรม 6 และหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในพื้นที่ได้ เช่น ปัญหาความขัดแย้งทางวัฒนธรรมหรือศาสนา ปัญหาความตึงเครียดจากบริบทภายนอก และปัญหาการขาดพื้นที่สื่อสารและการมีส่วนร่วม เป็นต้น ทั้งนี้ แนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรมนั้น คือ การศึกษาสภาพปัญหาของชุมชน การกำหนดหลักธรรมที่จะนำมาบูรณาการ การกำหนดกิจกรรม และการกำหนดเป้าหมายหรือผลที่คาดว่าจะได้รับ ทั้งนี้ในการบูรณาการนั้นจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจึงจะทำให้ประสบความสำเร็จ ข้อเสนอแนะ 1) องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ลาน/หรือ อปท.ที่อยู่ในเขตอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี ควรการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม เช่น การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความรัก ความสามัคคีของชุมชน โดยจัดกิจกรรมในสถานที่สำคัญ คือ วัด หรือมัสยิด เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดกิจกรรมที่เด็กและเยาวชนสามารถเข้าร่วมได้ เช่น กิจกรรมกีฬาชุมชน เป็นต้น 2) องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ลาน/หรือ อปท.ที่อยู่ในเขตอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี ควรส่งเสริมกิจกรรมการอยู่ร่วมกัน โดยส่งเสริมกิจกรรมในวันสำคัญทั้ง 2 ศาสนาและทุกประเพณีที่เกี่ยวข้องกันทั้งด้านความเชื่อ การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน หรือแม้แต่การแต่งกายที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมและส่งเสริมความรักความสามัคคี 3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล/อปท.ในเขตอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี ควรนำหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง คือ หลักอปริหานิยธรรม 7 หลักสาราณียธรรม 6 หรือหลักสังคหวัตถุ 4 มาบูรณาการผ่านกิจกรรมของชุมชน เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กิจกรรมส่งเสริมความรักความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา เป็นต้น ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาการบูรณาการหลักธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรม เช่น เบญจศีล เบญจธรรม หรือศึกษาเปรียบเทียบการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรมในพื้นที่อื่นๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ชูพินิจ เกษมณี. (2555). ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมพหุลักษณ์. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.

ณัฏฐินี ปิยะศิริพนธ์. (2561). ชุมชนพหุวัฒนธรรมท่ามกลางวาทกรรมชาตินิยมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย. วารสารรัฏฐาภิรักษ์, 60(2), 58-72.

ตายูดิน อุสมาน และคณะ. (2554). เทคนิคและกระบวนการจัดการความขัดแย้งในสังคมพหุวัฒนธรรมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

พระครูปัญญาวรคุณ. (28 เม.ย. 2569). พุทธบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรมในอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี. (พระอธิการคติ กตปุญฺโญ, ผู้สัมภาษณ์)

พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมฺโม และอาภรณ์รัตน์ เลิศไผ่รอด. (2563). การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทยกรณีศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 5(3), 315-324.

พระมหาเหมชูวงค์ เหมว์โส และคณะ. (2565). การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาชุมชน ของเทศบาลเมืองบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 5(1), 56-67.

ฟาสินี สะมิแม็ง. (2559). วิถีความเป็นอยู่ของชาวไทยมุสลิมใน ตำบลลุโบะยิไร อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี. ใน หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศรีพร วงศ์มณี. (17 มี.ค. 2569). พุทธบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรมในอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี. (พระอธิการคติ กตปุญฺโญ, ผู้สัมภาษณ์)

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนยะลา. (2564). กลไกการพัฒนาการปฏิบัติงานของพัฒนากรในสังคมพหุวัฒนธรรมโดยใช้ศาสนาเป็นฐาน จังหวัดยะลา. ใน รายงานการวิจัย. กรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย.

สิทธิโชค ปาณะศรี และคณะ. (2561). พหุวัฒนธรรมในมุมมองของปรัชญาหลังนวยุค. วารสารเซนต์จอห์น, 21(28), 31-46.

สุรพิศ ทวีศักดิ์. (2552). จริยธรรมพุทธศาสนากับจริยธรรมสากล. วารสารพุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 16(2), 51-72.

อะแว จาเละ. (6 เม.ย. 2569). พุทธบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรมในอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี. (พระอธิการคติ กตปุญฺโญ, ผู้สัมภาษณ์)

อุทัย ภูคดหิน และคณะ. (2565). พหุวัฒนธรรม: การอยู่ร่วมกันของชุมชนตามแนวหลักสาราณียธรรมเชิงพุทธบูรณาการ. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 10(5), 2313-2325.

ฮาซันอักริม ดงนะเด็ง และคณะ. (2568). แนวทางส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม กรณีศึกษา: เทศบาลเมืองรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 13(6), 2319-2332.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 141-153

บทความวิจัย

ประสบการณ์การเรียนรู้ช่วงเปลี่ยนผ่านและความท้าทายในการปรับตัวของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาภาษาอังกฤษในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งในประเทศไทย*

TRANSITIONAL LEARNING EXPERIENCES AND ADJUSTMENT CHALLENGES OF FIRST-YEAR ENGLISH MAJOR STUDENTS AT A THAI PUBLIC UNIVERSITY

ประมาณ ทรัพย์ผดุงชนม์[1*], หยิงฉวน แคโรไลน์ หวัง[2]
Pramarn Subphadoongchone[1*], YingChuan Caroline Wang[2]
[1]คณะศิลปศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
[1]School of Liberal Arts, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang, Bangkok, Thailand
[2]คณะการท่องเที่ยวและการจัดการนานาชาติ มหาวิทยาลัยซิตี้แห่งมาเก๊า เขตบริหารพิเศษมาเก๊า สาธารณรัฐประชาชนจีน
[2]Faculty of International Tourism and Management, City University of Macau, Macau SAR, People's Republic of China
*Corresponding author E-mail: pramarn.su@kmitl.ac.th
*Tel: 061-632-1429

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธีเชิงอธิบายตามลำดับ (Explanatory sequential mixed-methods design) มุ่งศึกษาความท้าทายในช่วงเปลี่ยนผ่านของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาภาษาอังกฤษในมหาวิทยาลัยรัฐแห่งหนึ่งในประเทศไทย โดยใช้แนวคิดเชิงนิเวศวิทยาการเรียนรู้ภาษา (Ecological approach to language learning) ของ van Lier, L. เป็นกรอบในการศึกษา เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากนักศึกษา จำนวน 93 คน โดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 20 ข้อ และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .942 จากนั้นจึงเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับนักศึกษา จำนวน 19 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์แก่นสาระแบบนิรนัย ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ พบว่า ความท้าทายเกี่ยวกับประสบการณ์ช่วงเปลี่ยนผ่านด้านการปรับตัวทางสังคมและอารมณ์มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด เมื่อเปรียบเทียบระหว่างสามด้าน ($\bar{x}$ = 3.61, S.D. = 0.72) รองลงมา คือ ความท้าทายด้านการเรียนรู้และเทคโนโลยี ($\bar{x}$ = 3.49, S.D. = 0.71) และความท้าทายด้านภาษาอังกฤษและวิชาการ ($\bar{x}$ = 3.27, S.D. = 0.69) ตามลำดับ โดยความท้าทายในการปรับตัวตามการรับรู้ของนักศึกษาในภาพรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับสูง ($\bar{x}$ = 3.41, S.D. = 0.61) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพช่วยอธิบายเหตุผลของความท้าทายด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏในผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยสะท้อนให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างโอกาสทางการเรียนรู้ที่สภาพแวดล้อมเอื้ออำนวย (Affordance) ในขณะที่ศึกษาในระบบนิเวศที่ไม่คุ้นเคย กับความสามารถของผู้เรียนในการใช้ประโยชน์จากโอกาสนั้น (Agency) งานวิจัยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาระบบสนับสนุนด้านวิชาการ เทคโนโลยี สังคม และสุขภาวะทางอารมณ์ เพื่อส่งเสริมการเปลี่ยนผ่านสู่ระดับอุดมศึกษาของนักศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การเปลี่ยนผ่านสู่มหาวิทยาลัย, นักศึกษาชั้นปีที่ 1, นักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษ, ความท้าทายในการปรับตัว, แนวคิดเชิงนิเวศวิทยา

*Received July 19, 2026; Revised August 25, 2026; Accepted September 8, 2026

Abstract

This study employed an explanatory sequential mixed-methods design to investigate the transition-related challenges encountered by first-year English major students at a public university in Thailand. The ecological approach to language learning proposed by van Lier, L. was adopted as the theoretical framework. Quantitative data were collected from 93 students through a 20-item questionnaire with a reliability coefficient of .942. Subsequently, qualitative data were elicited using semi-structured interviews with 19 students. The collected data were analyzed using means, standard deviations, and deductive thematic analysis. Quantitative findings revealed that social-emotional adjustment challenges had the highest mean among the three domains ($\bar{X}$ = 3.61, S.D. = 0.72). This was followed by learning and technology-related challenges ($\bar{X}$ = 3.49, S.D. = 0.71) and English language and academic challenges ($\bar{X}$ = 3.27, S.D. = 0.69), respectively. Students' overall perceived adaptation challenges across all three domains were rated at a high level ($\bar{X}$ = 3.41, S.D. = 0.61). The qualitative findings helped explain the reasons underlying the challenges identified in the quantitative results, reflecting the interplay between the learning opportunities afforded by the unfamiliar learning ecology (Affordance) and students' capacity to make use of those opportunities (Agency). Overall, this study underscores the importance of developing academic, technological, social, and emotional support to promote students' successful transition to tertiary education.

Keywords: University Transition, First-Year Students, English Majors, Adjustment Challenges, Ecological Approach

บทนำ

การเรียนในระดับมหาวิทยาลัยสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 นับเป็นประสบการณ์การเรียนช่วงเปลี่ยนผ่าน (Transitional learning experience) ที่สำคัญ เนื่องจากระบบนิเวศการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาและก่อนอุดมศึกษามีความแตกต่างกัน นักศึกษาอาจต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวในหลายมิติ เช่น การศึกษาองค์ความรู้เชิงวิชาการที่ซับซ้อนขึ้น การปรับตัวเข้ากับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ไม่คุ้นเคย และการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนและอาจารย์ ประสบการณ์การเรียนรู้ช่วงเปลี่ยนผ่านที่ดีเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของนักศึกษา ความสำเร็จในการเรียน และคุณภาพชีวิตที่ดี (Cage, E. et al., 2021); (Thompson, M. et al., 2021); (Wang, L., 2023) การศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้ช่วงเปลี่ยนผ่านในระดับอุดมศึกษาจึงได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายและต่อเนื่องจากนักวิจัยและนักการศึกษาจากประเทศต่าง ๆ

การเปลี่ยนผ่านสู่การเรียนในระดับมหาวิทยาลัยของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ในประเทศไทยเกิดขึ้นภายใต้ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่นักศึกษาอาจไม่คุ้นเคย (Unfamiliar learning ecosystem) ซึ่งนักศึกษาต้องปรับตัวเข้ากับรูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นการพึ่งพาตนเองมากขึ้นในการแสวงหาความรู้ (Independent learning) รวมทั้งการจัดการเวลาและการรับมือกับภาวะความกดดันด้านวิชาการและสังคม (พงษ์จันทร์ ภูษาพานิชย์ และคณะ, 2566); (เสาวนีย์ ทองนพคุณ และศิริอร โชคบำรุง, 2562) นอกจากนั้น การเรียนในห้องเรียนที่ผสมผสานกับการเรียนผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลต่าง ๆ ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนที่ได้รับความนิยมภายหลังยุคการแพร่โรคระบาดใหญ่ (Post-COVID-19 landscape) ได้ส่งผลให้ผู้เรียนต้องปรับตัวต่อการเรียนและการร่วมกิจกรรมเชิงวิชาการที่มีรูปแบบเปลี่ยนแปลงไป (ดวงใจชนก พรรษา และคณะ, 2565); (พัชราภรณ์ ดวงชื่น, 2563)

สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 ที่เลือกศึกษาในสาขาวิชาเอกภาษาอังกฤษ ประสบการณ์ช่วงเปลี่ยนผ่านมีความน่าสนใจอย่างยิ่งเนื่องจากผู้เรียนกลุ่มนี้จำเป็นต้องปรับตัวเข้าสู่ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ไม่คุ้นเคย ควบคู่กับการปรับตัวในเรื่องของการเรียนที่ต้องใช้ภาษาอังกฤษเชิงวิชาการเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งการตอบสนองต่อความคาดหวังในระดับสูงจากอาจารย์ผู้สอนและหลักสูตร ปัจจัยเหล่านี้จึงอาจส่งผลให้นักศึกษาในช่วงประสบการณ์เปลี่ยนผ่านเผชิญกับความท้าทาย ในมิติต่าง ๆ รวมทั้งการปรับตัวเข้าสู่ระบบนิเวศการเรียนรู้หากไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างทันท่วงที อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในประเทศไทยยังมีจำนวนจำกัดที่ทำการศึกษาความท้าทายทั้งด้านภาษาและวิชาการ ด้านการเรียนและเทคโนโลยี และด้านสังคมและอารมณ์ โดยเฉพาะการวิจัยเชิงภาษาศาสตร์ประยุกต์โดยใช้กรอบแนวคิดเชิงนิเวศวิทยา

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาประสบการณ์การเรียนรู้ในช่วงเปลี่ยนผ่าน (Transitional learning experiences) ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งของรัฐ จากมุมมองเชิงทฤษฎีนิเวศวิทยาภาษาศาสตร์ (Ecological linguistics) โดยใช้กรอบแนวคิดนิเวศวิทยาทางการเรียนรู้ภาษา (Ecological approach to language learning) ของ van Lier, L. เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่ได้รับความนิยมจากนักการศึกษาและนักวิจัยเชิงภาษาศาสตร์ที่ประยุกต์ในการศึกษากระบวนการเรียนรู้ภาษาที่สองและภาษาต่างประเทศ แนวคิดนี้เสนอว่าการเรียนรู้ภาษาไม่ได้เกิดจากกระบวนการทางปัญญา (Cognitive process) ภายในตัวผู้เรียนเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากปฏิสัมพันธ์อันซับซ้อน (Complex interaction) อย่างต่อเนื่องระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว (Lantolf, J. P. et al., 2015); (van Lier, L., 2004) ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนรับรู้และเลือกใช้ประโยชน์ (Agency) จากโอกาสในการเรียนรู้ (Affordances) ที่ปรากฏในบริบททางสังคม วัฒนธรรม และกายภาพ การประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์และทำความเข้าใจความท้าทายของผู้เรียนได้ครอบคลุมในบริบทการเรียนรู้จริง โดยไม่ได้จำกัดการศึกษาแค่เพียงความท้าทายหรืออุปสรรคเกี่ยวกับการใช้ภาษา แต่ยังครอบคลุมการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมด้านการเรียนการสอน สภาพจิตใจ อารมณ์ และบริบทแวดล้อม โดยเฉพาะบริบทที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมโดยตรง (Situated context) ด้วยเหตุนี้ การศึกษาและวิเคราะห์พลวัตความท้าทาย ซึ่งตลอดจนกระบวนการปรับตัวในระยะเปลี่ยนผ่านของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาเอกภาษาอังกฤษ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาแนวทางสนับสนุนและสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อความสำเร็จของผู้เรียนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความท้าทายในช่วงเปลี่ยนผ่านของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาภาษาอังกฤษในด้านภาษาอังกฤษและวิชาการ ด้านการเรียนและเทคโนโลยี และด้านสังคมและอารมณ์

2. เพื่ออธิบายประสบการณ์และปัจจัยเชิงบริบทที่เกี่ยวข้องกับความท้าทายในช่วงเปลี่ยนผ่านของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาภาษาอังกฤษ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานวิธีเชิงอธิบายตามลำดับ (Explanatory sequential mixed-methods research) โดยแบ่งการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ระยะ ระยะแรกดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณด้วยการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ระยะที่สองดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาอธิบายและขยายความผลการวิจัยในระยะแรกให้มีความลึกซึ้งและชัดเจนยิ่งขึ้น งานวิจัยนี้ดำเนินการ ณ คณะศิลปศาสตร์ของมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ภายใต้หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในช่วงสองสัปดาห์สุดท้ายของภาคการศึกษาที่ 2 มีจำนวนทั้งสิ้น 129 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสำรวจประชากรทั้งหมด โดยผู้วิจัยเชิญชวนนักศึกษาทุกคนในประชากรเป้าหมายเข้าร่วมการวิจัยโดยสมัครใจ และได้รับแบบสอบถามที่สมบูรณ์กลับคืนมา จำนวน 93 ชุด คิดเป็นอัตราการตอบกลับร้อยละ 72.09 ของประชากรทั้งหมด และถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในระยะแรกของการดำเนินการวิจัย โดยจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามดังกล่าวถือว่าเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาในงานวิจัยทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ (Gay, L. R. et al., 2009) และมีนักศึกษา จำนวน 19 คน ที่ส่งคืนแบบสอบถามและยินดีให้สัมภาษณ์เพิ่มเติม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพัฒนาเครื่องมือทั้งสองประเภทจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์การเรียนรู้ในช่วงเปลี่ยนผ่าน (Aizawa, I., 2024); (Chimenya, U. M., 2025); (Jannah, N. et al., 2025) ได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ซึ่งเป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษในระดับอุดมศึกษาและสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกสาขาการสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิถูกนำมาใช้เป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัยก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม จำนวน 20 ข้อ ใช้มาตรประมาณค่าแบบลิเคิร์ต 5 ระดับ (5-point Likert scale) แบ่งเป็น 3 ด้านหลัก ตามแนวคิดเชิงนิเวศวิทยาของ van Lier, L. ได้แก่ 1) ความท้าทายด้านภาษาอังกฤษและวิชาการ 2) ความท้าทายด้านการปรับตัวทางการเรียนและเทคโนโลยี และ 3) ความท้าทายด้านการปรับตัวทางสังคมและอารมณ์ (van Lier, L., 2004) ค่าความเชื่อมั่นภายใน (Internal consistency) ที่คำนวณด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s alpha coefficient) มีค่าเท่ากับ .942 ซึ่งสะท้อนว่า เครื่องมือนี้มีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับดีเยี่ยม

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth semi-structured interview) โดยใช้ข้อคำถามหลัก จำนวน 12 ข้อ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวทางการสัมภาษณ์ย้อนหลัง (Retrospective approach) เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ทบทวนและให้ข้อมูลสะท้อนประสบการณ์เชิงลึกเกี่ยวกับความท้าทายในการเรียน ข้อมูลเชิงคุณภาพนี้นำมาใช้เพื่ออธิบายและขยายความผลการวิจัยเชิงปริมาณให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดำเนินการเป็น 2 ระยะ ในระยะแรกซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยส่งอีเมลเชิญชวนนักศึกษาในประชากรเป้าหมายเข้าร่วมการวิจัย พร้อมทั้งแนบเอกสารเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ขั้นตอนการวิจัย สิทธิในการเข้าร่วม และการรักษาความลับของข้อมูล ผู้ที่ยินยอมเข้าร่วมการวิจัยสามารถตอบแบบสอบถามออนไลน์ผ่าน Google Forms ได้ตามความสมัครใจ

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในระยะที่สอง ผู้ประสงค์เข้าร่วมสัมภาษณ์ จำนวน 19 คน ได้ลงนามในแบบฟอร์มแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย (Consent form) ผู้วิจัยหลักทำหน้าที่เป็นผู้สัมภาษณ์นักศึกษาเป็นรายบุคคล โดยมีการบันทึกเสียงตลอดการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ดำเนินการเป็นภาษาไทยเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ มุมมอง ความคิดเห็น และการสะท้อนคิดเกี่ยวกับประสบการร์การเรียนช่วงเปลี่ยนผ่านได้อย่างชัดเจน การสัมภาษณ์แต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 20 นาที จากนั้นผู้วิจัยถอดความข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อนำไปวิเคราะห์และใช้ในการอธิบายและขยายความผลการวิจัยเชิงปริมาณที่ได้รับจากระยะแรก

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณดำเนินการโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกณฑ์สำหรับการแปลผลคะแนนเฉลี่ยจากแบบสอบถาม มีดังนี้ 4.21 - 5.00 หมายถึง ระดับความท้าทายอยู่ในระดับสูงที่สุด, 3.41 - 4.20 หมายถึง ระดับความท้าทายอยู่ในระดับสูง, 2.61 - 3.40 หมายถึง ระดับความท้าทายอยู่ในระดับปานกลาง, 1.81 - 2.60 หมายถึง ระดับความท้าทายอยู่ในระดับต่ำ และ 1.00 - 1.80 หมายถึง ระดับความท้าทายอยู่ในระดับต่ำที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพดำเนินการโดยการถอดความข้อมูลจากการสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์แก่นสาระแบบนิรนัย (Deductive thematic analysis) เพื่อขยายความผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Braun, V & Clarke, V., 2006) กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธีเชิงอธิบาย ตามลำดับ กรอบการวิเคราะห์และแนวทางการลงรหัสเบื้องต้นจึงได้รับอิทธิพลจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในระยะแรก ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้ คือ ผู้วิจัยหลักอ่านบทถอดความสัมภาษณ์ซ้ำหลายรอบเพื่อทำความคุ้นเคยกับข้อมูล จากนั้นกำหนดชุดรหัสเบื้องต้นโดยอิงจากความท้าทายทั้ง 3 ด้านที่ได้จากผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณในระยะแรก ได้แก่ ด้านภาษาอังกฤษและวิชาการ ด้านการเรียนรู้และเทคโนโลยี และด้านสังคมและอารมณ์ แล้วนำชุดรหัสไปลงรหัสข้อมูลอย่างเป็นระบบ จัดกลุ่มรหัสที่สัมพันธ์กันเข้าเป็นแก่นสาระย่อยตามรายด้านของความท้าทาย หลังจากนั้น ลงรหัสข้อมูลชุดเดิมซ้ำอีกครั้ง (Intra-coder reliability) หลังทิ้งช่วงเวลา 2 - 4 สัปดาห์ แล้วเปรียบเทียบความสอดคล้องของการลงรหัสในรอบแรก เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของการวิเคราะห์ข้อมูล

นอกจากนั้น ผู้วิจัยหลักได้สุ่มคัดเลือกข้อความจากบทสัมภาษณ์ร้อยละ 30 ของข้อมูลที่ผ่านการลงรหัสแล้วแปลเป็นภาษาอังกฤษพร้อมทั้งคำนิยามของรหัสแต่ละประเภท เพื่อให้ผู้วิจัยร่วมซึ่งเป็นชาวต่างชาติลงรหัสข้อมูลชุดดังกล่าวอย่างเป็นอิสระโดยไม่ทราบผลการลงรหัสของผู้วิจัยหลักมาก่อน (Inter-coder reliability) หลังจากนั้นผู้วิจัยทั้งสองฝ่ายจึงนำผลการลงรหัสมาเปรียบเทียบกัน ส่วนที่ลงรหัสไม่ตรงกันได้รับการอภิปรายร่วมกันโดยย้อนกลับไปพิจารณาข้อความต้นฉบับและคำนิยามของรหัสเป็นรายกรณี จนได้ข้อสรุปเป็นเอกฉันท์ระหว่างผู้วิจัยทั้งสองฝ่าย

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ความท้าทายด้านภาษาอังกฤษและวิชาการ 2) ความท้าทายด้านการปรับตัวทางการเรียนและเทคโนโลยี และ 3) ความท้าทายด้านการปรับตัวทางสังคมและอารมณ์

1. ความท้าทายด้านภาษาอังกฤษและวิชาการ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับความท้าทายด้านภาษาอังกฤษและวิชาการตามการรับรู้ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาภาษาอังกฤษ แสดงดังตารางที่ 1 ซึ่งนำเสนอระดับความท้าทายในแต่ละประเด็นและภาพรวมของด้านนี้

ตารางที่ 1 ความท้าทายด้านภาษาอังกฤษและวิชาการ (n = 93)

ความท้าทายด้านภาษาอังกฤษและวิชาการ	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1. การใช้ไวยากรณ์ภาษาอังกฤษได้อย่างถูกต้องแม่นยำในบริบททางวิชาการ	3.22	0.86	ปานกลาง
2. การใช้คำศัพท์เชิงวิชาการสำหรับการเรียนในรายวิชาเฉพาะสาขา	3.00	0.82	ปานกลาง
3. การเขียนชิ้นงานเชิงวิชาการที่ได้รับมอบหมาย	3.15	0.96	ปานกลาง
4. การอ่านและการทำความเข้าใจภาษาอังกฤษเชิงวิชาการ	3.49	0.86	สูง
5. การทำความเข้าใจเนื้อหาการบรรยายที่บรรยายเป็นภาษาอังกฤษ	3.51	0.89	สูง
6. การจดบันทึกระหว่างฟังการบรรยายเป็นภาษาอังกฤษ	3.60	1.04	สูง
7. การสื่อสารและโต้ตอบเป็นภาษาอังกฤษกับอาจารย์ผู้สอน	2.79	0.98	ปานกลาง
8. การมีส่วนร่วมในการอภิปรายกลุ่มย่อยเป็นภาษาอังกฤษ	3.40	0.94	ปานกลาง

ตารางที่ 1 ความท้าทายด้านภาษาอังกฤษและวิชาการ (ต่อ) (n = 93)

ความท้าทายด้านภาษาอังกฤษและวิชาการ	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
9. การมีส่วนร่วมในการอภิปรายร่วมกันทั้งชั้นเรียนเป็นภาษาอังกฤษ	3.30	0.88	ปานกลาง
10. การนำเสนอรายงานปากเปล่าเป็นภาษาอังกฤษ	3.23	0.93	ปานกลาง
ภาพรวมของความท้าทาย	**3.27**	**0.69**	**ปานกลาง**

ผลวิเคราะห์ความท้าทายด้านที่ 1 พบว่า การจดบันทึกระหว่างฟังการบรรยายเป็นภาษาอังกฤษ ($\bar{x}$ = 3.60, S.D. = 1.04) การทำความเข้าใจเนื้อหาการบรรยายที่บรรยายเป็นภาษาอังกฤษ ($\bar{x}$ = 3.51, S.D. = 0.89) และการอ่านและการทำความเข้าใจภาษาอังกฤษเชิงวิชาการ ($\bar{x}$ = 3.49, S.D. = 0.86) เป็นประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดใน 3 ลำดับแรก ซึ่งแปลผลได้ว่านักศึกษาเผชิญกับความท้าทายในกลุ่มทักษะดังกล่าวในระดับสูง ขณะที่การสื่อสารและโต้ตอบเป็นภาษาอังกฤษกับอาจารย์ผู้สอนมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{x}$ = 2.79, S.D. = 0.98) สะท้อนความท้าทายในระดับปานกลาง

ผลวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยนักศึกษาส่วนใหญ่ระบุว่ามีปัญหาในการฟังบรรยายเป็นภาษาอังกฤษควบคู่กับการจดบันทึก นักศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าตนมีพื้นฐานภาษาอังกฤษที่ดีหรือสำเร็จการศึกษาจากหลักสูตร English Program (EP) แต่ยังคงประสบปัญหานี้ เนื่องจากต้องผสานทักษะการฟัง การตีความ รวมทั้งต้องเลือกจับใจความสำคัญและจดบันทึกไปพร้อมกันภายใต้แรงกดดันด้านเวลา ตัวอย่างเช่น นักศึกษารายหนึ่งได้อธิบายถึงความท้าทายด้านนี้ว่า

“ผมไม่มีปัญหาเวลาฟังภาษาอังกฤษทั่วไปครับ แต่ฟังเลคเชอร์เป็นภาษาอังกฤษแล้วต้องจดโน้ตไปด้วย มันยากทีเดียว มันไม่ใช่แค่จับคำได้ว่าอาจารย์พูดคำว่าอะไร แต่มันมีเรื่องเนื้อหาด้วย ต้องจับประเด็นให้ได้ แล้วจะจดให้ทันเวลาอย่างไรอีก” (บทสัมภาษณ์ นักศึกษา 6)

นอกจากนี้ นักศึกษายังสะท้อนความท้าทายเกี่ยวกับการอ่านเชิงวิชาการ เนื่องจากต้องอ่านตำราที่มีเนื้อหาจำนวนมากภายใต้เวลาอันจำกัด รวมทั้งต้องทำความเข้าใจแนวคิดเชิงทฤษฎี คำศัพท์เฉพาะ และโครงสร้างภาษาที่ซับซ้อนขึ้น ขณะที่การเขียนภาษาอังกฤษเชิงวิชาการถูกมองว่าเป็นภาระงานที่ท้าทายเช่นกัน เนื่องจากต้องบูรณาการความเข้าใจเนื้อหาวิชาการเข้ากับการใช้ภาษาอังกฤษในระดับที่เป็นทางการและสอดคล้องกับความคาดหวังของอาจารย์ผู้สอน นักศึกษารายหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นไว้ ดังนี้

“การเขียนยากกว่าตอนเรียนมัธยมมากค่ะ เป็นวิชาการมากขึ้น ภาษาต้องเป็นทางการ ซึ่งบางทีหนูก็แยกไม่ออกว่าคำนี้หรือสำนวนนี้มันวิชาการพอไหม ถูกใจอาจารย์หรือยังถ้าเป็นเด็กเอกอังกฤษแล้วเขียนออกมาแบบนี้” (บทสัมภาษณ์ นักศึกษา 4)

นักศึกษาบางส่วนยังกล่าวถึงความไม่มั่นใจในการสื่อสารและการอภิปรายเป็นภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบความคล่อง และความถูกต้อง ในการใช้ภาษาอังกฤษของตนกับเพื่อนร่วมชั้นเรียน

2. ความท้าทายด้านการปรับตัวทางการเรียนและเทคโนโลยี

สำหรับความท้าทายด้านการปรับตัวทางการเรียนและเทคโนโลยี ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ระดับความท้าทายในแต่ละประเด็น โดยผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความท้าทายด้านการปรับตัวทางการเรียนและเทคโนโลยี (n = 93)

ความท้าทายด้านการปรับตัวทางการเรียนและเทคโนโลยี	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
1. การปรับตัวเข้าสู่การเรียนรู้ที่ต้องพึ่งพาตนเองมากขึ้น	3.49	0.83	สูง
2. การบริหารเวลาและหน้าที่ความรับผิดชอบทางการเรียน	3.59	0.87	สูง
3. การใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ที่แตกต่างกันในแต่ละรายวิชา	3.23	1.02	ปานกลาง

ตารางที่ 2 ความท้าทายด้านการปรับตัวทางการเรียนและเทคโนโลยี (ต่อ) (n = 93)

ความท้าทายด้านการปรับตัวทางการเรียนและเทคโนโลยี	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
4. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนออนไลน์	3.93	1.05	สูง
5. การสืบค้นและใช้แหล่งทรัพยากรดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการเรียน	3.21	0.90	ปานกลาง
ภาพรวมของความท้าทาย	**3.49**	**0.71**	**สูง**

ผลการวิเคราะห์ พบว่า การมีส่วนร่วมในการอภิปรายและกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนออนไลน์เป็นประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 3.93, S.D. = 1.05) รองลงมา คือ การบริหารเวลาและหน้าที่ความรับผิดชอบทางการเรียน ($\bar{X}$ = 3.59, S.D. = 0.87) และการปรับตัวเข้าสู่การเรียนรู้ที่ต้องพึ่งพาตนเอง ($\bar{X}$ = 3.49, S.D. = 0.83) ซึ่งนักศึกษาเผชิญกับความท้าทายทั้ง 3 ประเด็นนี้ ในระดับสูงเช่นเดียวกัน ในขณะที่นักศึกษามีความท้าทายเกี่ยวกับการปรับตัวต่อการใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ที่แตกต่างกันในแต่ละรายวิชา ($\bar{X}$ = 3.23, S.D. = 1.02) และการสืบค้นและใช้แหล่งทรัพยากรดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการเรียน ($\bar{X}$ = 3.21, S.D. = 0.90) ในระดับปานกลาง

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่านักศึกษาส่วนใหญ่มองว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนออนไลน์เป็นความท้าทายที่นักศึกษาส่วนใหญ่กล่าวถึงมากที่สุด เนื่องจากขาดปฏิสัมพันธ์ที่เป็นธรรมชาติ นักศึกษาจึงรู้สึกว่าไม่สามารถรับรู้ปฏิกิริยาของเพื่อนร่วมชั้นได้อย่างชัดเจน รวมทั้งรู้สึกว่าได้รับการดูแลและข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) จากอาจารย์ผู้สอนอย่างจำกัดระหว่างการทำกิจกรรมกลุ่มผ่านห้องย่อย (Breakout rooms) นักศึกษารายหนึ่งได้อธิบายไว้ ดังนี้

“เวลาทำกิจกรรมกลุ่ม รู้สึกว่าอาจารย์ดูแลไม่ทั่วถึงค่ะ เพราะพอเป็นออนไลน์ หนูไม่รู้ว่าตอนนั้นอาจารย์คุยกับกลุ่มไหนอยู่ แต่ถ้าเรียนในห้องเราเห็นตลอด มีปัญหาตรงไหนเราเรียกถามได้เลย แต่พอออนไลน์ หนูจะถามแทรกหรือปรึกษาแทรกได้ไหม” (บทสัมภาษณ์ นักศึกษา 11)

นักศึกษายังประสบปัญหาในการบริหารเวลาและภาระงานจากหลายรายวิชา บ่อยครั้งที่จะมีปัญหาในการประสานงานกับเพื่อนในการทำงานกลุ่ม ส่งผลให้บางครั้งไม่มีเวลาเพียงพอสำหรับทบทวนบทเรียนหรือพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษในด้านที่ตนเห็นว่าควรปรับปรุง นักศึกษารายหนึ่งได้แสดงทัศนะ ดังนี้

“บางทีทุกวิชาสั่งงานเยอะมาก ผมก็ต้องรีบทำให้เสร็จ ๆ ให้ทันส่ง ผมอยากมีเวลาทบทวนทักษะภาษาอังกฤษที่คิดว่ายังไม่ดี อยากอ่านทวนทฤษฎีภาษาศาสตร์ที่ยากสุด ๆ แต่พอการบ้านเยอะเลยกลายเป็นไม่มีเวลาทบทวนในสิ่งที่เรายังอ่อนอยู่ครับ” (บทสัมภาษณ์ นักศึกษา 14)

ในขณะเดียวกัน นักศึกษาตระหนักว่าการเรียนในมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องพึ่งพาตนเองและมีความรับผิดชอบต่อการเรียนมากขึ้น แต่นักศึกษาหลายคนรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ทำไม่ได้ง่ายนัก เนื่องจากขาดความมั่นใจในการสืบค้นข้อมูลและกลั่นกรองข้อมูลด้วยตนเอง นอกจากนี้ นักศึกษาส่วนหนึ่งมีความคิดเห็นว่าการใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ที่แตกต่างกันในแต่ละรายวิชาก่อให้เกิดความสับสน และทำให้การติดตามเนื้อหา กิจกรรม และกำหนดส่งงานมีความซับซ้อนมากขึ้น

3. ความท้าทายด้านการปรับตัวทางสังคมและอารมณ์

ในส่วนของความท้าทายด้านการปรับตัวทางสังคมและอารมณ์ ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณแสดงให้เห็นระดับความท้าทายในประเด็นต่าง ๆ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความท้าทายด้านการปรับตัวทางสังคมและอารมณ์ (n = 93)

ความท้าทายด้านการปรับตัวทางสังคมและอารมณ์	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1. การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับเพื่อนร่วมชั้นเรียน	3.68	1.03	สูง
2. การทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมชั้นในรูปแบบงานคู่หรือกลุ่มย่อย	3.81	0.98	สูง
3. การสร้างความมั่นใจในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในชั้นเรียน	3.60	0.87	สูง

ตารางที่ 3 ความท้าทายด้านการปรับตัวทางสังคมและอารมณ์ (ต่อ) (n = 93)

ความท้าทายด้านการปรับตัวทางสังคมและอารมณ์	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
4. การขอคำปรึกษาหรือความช่วยเหลือทางวิชาการจากอาจารย์ผู้สอน	3.38	0.94	ปานกลาง
5. การจัดการความเครียดที่เกี่ยวกับความคาดหวังจากอาจารย์ผู้สอน	3.58	0.83	สูง
ภาพรวมของความท้าทาย	**3.61**	**0.72**	**สูง**

ผลการวิเคราะห์เผยให้เห็นประเด็นที่น่าสนใจ คือ นักศึกษารับรู้ถึงความท้าทายในระดับสูงถึง 4 ประเด็น โดยการทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมชั้นในรูปแบบงานคู่หรือกลุ่มย่อยเป็นประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 3.81, S.D. = 0.98) ในขณะที่การขอคำปรึกษาหรือความช่วยเหลือทางวิชาการจากอาจารย์ผู้สอนเป็นเพียงประเด็นเดียวในด้านนี้ที่นักศึกษารับรู้ความท้าทายในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X}$ = 3.38, S.D. = 0.94)

เมื่อพิจารณาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ประสบปัญหาในการสร้างความสัมพันธ์และปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมชั้นเรียนโดยเฉพาะในช่วงแรกของปีการศึกษา เนื่องจากนักศึกษามีภูมิหลังที่หลากหลายและต้องใช้เวลาในการสร้างความคุ้นเคย ตัวอย่างเช่น

“หนูเด็กต่างจังหวัดก็รู้สึกว่าบางอย่างก็ต่างจากเพื่อนที่เป็นคนกรุงเทพ ปัญหาหลัก ๆ คือ เวลาทำงานกลุ่มบางทีก็ไม่รู้ว่าจะหากลุ่มยังไง เพื่อนจะอยากทำงานกับเราไหม เป็นปัญหาจริง ๆ โดยเฉพาะช่วงเทอมแรกที่ยังไม่ค่อยสนิทกับใครค่ะ” (บทสัมภาษณ์ นักศึกษา 2)

นักศึกษาบางส่วนยังเห็นว่าการจัดการเรียนโดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มเรียน (Sections) และต้องเรียนร่วมกับเพื่อนกลุ่มเดิมเสมอ รวมทั้งหลักสูตรฯ จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ไม่หลากหลายเพียงพอ ได้จำกัดการขยายเครือข่ายทางสังคมและการสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับเพื่อนต่างกลุ่ม นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนสะท้อนถึงความเครียดที่เกิดจากปัญหาความสัมพันธ์กับเพื่อน ความกดดันด้านการเรียน และผลการเรียนที่ต่ำกว่าความคาดหวังของตนเอง ครอบครัว และอาจารย์ผู้สอน ทำให้กระทบต่อสุขภาวะทางอารมณ์และประสบการณ์การเรียนรู้ในช่วงเปลี่ยนผ่าน นักศึกษารายหนึ่งได้อธิบายเพิ่มเติม ดังนี้

“บางทีมีปัญหาเรื่องส่วนตัวหรือความคิดเห็นไม่ตรงกับเพื่อน หรือหากลุ่มทำงานด้วยไม่ได้ พวกนี้ทำให้เครียดแล้วก็ไม่รู้จะแก้ปัญหาอย่างไรเพราะไม่มีเพื่อนสนิทให้ปรึกษา จะถามอาจารย์ก็ไม่กล้าค่ะ หรือถ้าจะคุยกับที่บ้านก็ไม่รู้จะเล่ายังไงด้วยค่ะ” (บทสัมภาษณ์ นักศึกษา 16)

ด้วยเหตุนี้ นักศึกษาต่างเห็นตรงกันว่าหลักสูตรฯ ควรให้ความสำคัญกับการสนับสนุนด้านสังคมและสุขภาวะทางอารมณ์ โดยเฉพาะการสร้างบรรยากาศให้นักศึกษาได้มีโอกาสสร้างสัมพันธภาพอันดีกับเพื่อนในสาขาวิชามากขึ้น รวมทั้งได้รับคำปรึกษาและเข้าถึงความช่วยเหลือที่เหมาะสมอย่างทันท่วงที

ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นภาพรวมของความท้าทายทั้ง 3 ด้านอย่างชัดเจน ผลการวิเคราะห์รายข้อข้างต้นสามารถสรุปเป็นภาพรวมความท้าทายในการปรับตัวตามการรับรู้ของนักศึกษาโดยจำแนกตามรายด้านได้ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สรุปภาพรวมความท้าทายในการปรับตัวตามการรับรู้จำแนกตามรายด้าน (n = 93)

ความท้าทายในการปรับตัวตามการรับรู้	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
ความท้าทายด้านภาษาอังกฤษและวิชาการ	3.27	0.69	ปานกลาง
ความท้าทายด้านการปรับตัวทางการเรียนและเทคโนโลยี	3.49	0.71	สูง
ความท้าทายด้านการปรับตัวทางสังคมและอารมณ์	3.61	0.72	สูง
ภาพรวมของความท้าทายทั้งหมด	**3.41**	**0.61**	**สูง**

เมื่อพิจารณาความท้าทายในการปรับตัวตามการรับรู้ของนักศึกษาในภาพรวมทั้ง 3 ด้าน พบว่า นักศึกษามีความท้าทายซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ($\bar{X}$ = 3.41, S.D. = 0.61) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความท้าทายด้านการปรับตัวทางสังคมและอารมณ์มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 3.61, S.D. = 0.72) สะท้อนความท้าทายระดับสูง รองลงมา คือ ความท้าทายด้านการปรับตัวทางการเรียนและเทคโนโลยี ($\bar{X}$ = 3.49, S.D. = 0.71) ซึ่งสะท้อนความท้าทายอยู่ในระดับสูงเช่นกัน ส่วนความท้าทายด้านภาษาอังกฤษและวิชาการมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X}$ = 3.27, S.D. = 0.69) ซึ่งเป็นความท้าทายในระดับปานกลาง

โดยสรุป ผลการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายในช่วงเปลี่ยนผ่านของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาภาษาอังกฤษ ซึ่งมีลักษณะเชื่อมโยงกันทั้งด้านภาษาและวิชาการ การปรับตัวต่อรูปแบบการเรียนรู้และเทคโนโลยี ตลอดจนมิติทางสังคมและอารมณ์ ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าหลักสูตรและอาจารย์ผู้สอนควรทำความเข้าใจประสบการณ์การเรียนรู้ในช่วงเปลี่ยนผ่านของนักศึกษาจากมุมมองนิเวศวิทยาการเรียนรู้ภาษา (Ecological approach to language learning) ของ van Lier, L. เพื่อทำความเข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับบริบทแวดล้อมในหลากหลายมิติอย่างลึกซึ้ง

อภิปรายผล

เมื่อพิจารณาความท้าทายด้านภาษาอังกฤษและวิชาการ จะเห็นว่าความท้าทายโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อกลับ พบว่า ความท้าทายด้านการฟังบรรยายเป็นภาษาอังกฤษ การทำความเข้าใจเนื้อหาควบคู่กับการจดบันทึก และการอ่านเชิงวิชาการ อยู่ในระดับสูง ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนว่า การที่นักศึกษาสามารถเข้าศึกษาในสาขาวิชาเอกภาษาอังกฤษได้นั้น มิได้หมายความว่านักศึกษาจะมีความพร้อมในการใช้ภาษาอังกฤษเชิงวิชาการในบริบทระดับอุดมศึกษา เนื่องจากอาจมีช่องว่างระหว่างสมรรถนะภาษาอังกฤษทั่วไปกับความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเชิงวิชาการ ทักษะเหล่านี้เป็นความท้าทายสำคัญของนักศึกษาในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่อุดมศึกษา โดยเฉพาะนักศึกษาที่อยู่ในบริบทภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ (Aizawa, I., 2024); (Chimenya, U. M., 2025); (Li, M. & Pei, L., 2024)

ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่านักศึกษาเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวทางการเรียนและเทคโนโลยีในระดับสูง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนวิชาภาษาอังกฤษแบบออนไลน์ สะท้อนให้เห็นว่าการเปลี่ยนผ่านสู่อุดมศึกษาในยุคหลัง COVID-19 มีมิติของการปรับตัวกับระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัลที่ซับซ้อนเพิ่มขึ้น (ดวงใจชนก พรรษา และคณะ, 2565) นักศึกษาอาจจะประสบปัญหาในการปรับตัวต่อเทคโนโลยีและรูปแบบการเรียนรู้ดิจิทัลในมหาวิทยาลัย ถึงแม้ว่านักศึกษาจะคุ้นเคยกับเทคโนโลยีดิจิทัลในชีวิตประจำวัน แต่ยังอาจเผชิญความท้าทายในการใช้เทคโนโลยีเมื่อต้องใช้ในบริบทเชิงวิชาการ (Schmitz, B. & Eisenmann, S., 2023) อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าผลการวิจัยนี้แตกต่างจากงานวิจัยของ Keane, T. et al. ที่ศึกษาเกี่ยวกับความคาดหวังและประสบการณ์การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของนักศึกษาในช่วงเปลี่ยนผ่านจากโรงเรียนมัธยมสู่มหาวิทยาลัย ที่พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคุ้นชินกับเทคโนโลยีตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาและไม่เผชิญปัญหามากนักเมื่อต้องใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเรียนระดับมหาวิทยาลัย (Keane, T. et al., 2023) ความแตกต่างของผลวิจัยดังกล่าวอาจสะท้อนอิทธิพลของบริบท ความพร้อมในการจัดการศึกษาและประสบการณ์การเรียนรู้เดิมของผู้เรียนที่แตกต่างกัน รวมถึงความคาดหวังของครูผู้สอนและการเข้าถึงการใช้เทคโนโลยีของผู้เรียนในแต่ละบริบทการศึกษา นอกจากนี้ ความท้าทายด้านการบริหารเวลาและภาระงาน และการพึ่งพาตนเองในการเรียนรู้สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างรูปแบบการเรียนในระดับมัธยมศึกษาและความคาดหวังในระดับอุดมศึกษาที่ต้องการให้ผู้เรียนพึ่งพาตนเองในการเรียนมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่าการบริหารเวลาเนื่องจากภาระงานที่เพิ่มมากขึ้นในระดับมหาวิทยาลัยเป็นปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่อุดมศึกษา (Tabuenca, B. et al., 2022)

เมื่อเปรียบเทียบระดับความท้าทายทั้ง 3 ด้าน พบว่า การปรับตัวทางสังคมและสุขภาวะทางอารมณ์มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ ศิเสาวนีย์ ทองนพคุณ และศิริอร โชคบำรุง ที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวของนักศึกษามหาวิทยาลัยชั้นปีที่ 1 ที่ชี้ว่าการเปลี่ยนผ่านสู่ระดับอุดมศึกษาเป็นช่วงเวลาที่นักศึกษาต้องเผชิญกับความเครียดและความวิตกกังวล ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อน การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการพัฒนาความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ใหม่ (เสาวนีย์ ทองนพคุณ และศิริอร โชคบำรุง, 2562) ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ndhlovu, D. & Mwanza, N. ที่ศึกษาการใช้เทคนิคการสอนในการช่วยเหลือนักศึกษาที่เผชิญปัญหาด้านความสัมพันธ์กับเพื่อน ที่พบว่า ความสัมพันธ์กับเพื่อนและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชั้นเรียนหรือมหาวิทยาลัยเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการปรับตัวในช่วงเปลี่ยนผ่าน (Ndhlovu, D. & Mwanza, N., 2024) ซึ่งในขณะเดียวกัน การที่นักศึกษาหลายคนไม่กล้าขอความช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมชั้นเรียนหรืออาจารย์เมื่อประสบปัญหาในการปรับตัวนั้น มักเกิดจากการขาดระบบสนับสนุนทางสังคมและการขาดการส่งเสริมให้นักศึกษากล้าขอความช่วยเหลือที่เหมาะสม ซึ่งอาจส่งผลเชิงลบต่อสุขภาวะทางจิตใจและการปรับตัวในมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะหากมีการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ร่วมด้วย (Towner, E. et al., 2022)

ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่า ความท้าทายและการปรับตัวของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาภาษาอังกฤษ มีความเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับสิ่งเอื้อต่อการเรียนรู้ (Affordance) ในสภาพแวดล้อมใหม่ ตามกรอบแนวคิดเชิงนิเวศ กล่าวคือ เมื่อนักศึกษาไม่สามารถรับรู้หรือเข้าถึงสิ่งเอื้อต่อการเรียนรู้ได้อย่างเพียงพอ การขาดสิ่งเอื้อดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแสวงหาความช่วยเหลือและปรับตัวเข้ากับบริบทใหม่ (Agency) และกลายเป็นความท้าทายสำคัญในช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านสู่การเรียนในมหาวิทยาลัย ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเอื้อและความสามารถในการกระทำการดังกล่าว รวมถึงการสร้างระบบสนับสนุนที่เหมาะสม มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการช่วยให้นักศึกษาสามารถเผชิญและก้าวข้ามความท้าทายในระบบนิเวศการเรียนรู้ใหม่ได้

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์กรอบการสนับสนุนการปรับตัวในช่วงเปลี่ยนผ่านของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาภาษาอังกฤษ กรอบดังกล่าว ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) การเสริมพื้นฐานภาษาอังกฤษและทักษะวิชาการ 2) การสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเองและการใช้เทคโนโลยี 3) การสร้างความสัมพันธ์และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสาขาวิชา และ 4) การดูแลสุขภาวะทางอารมณ์และระบบให้คำปรึกษา โดยองค์ประกอบทั้งสี่มิตินี้ ควรได้รับการดำเนินการอย่างเชื่อมโยงกันเพื่อเอื้อให้นักศึกษาสามารถรับรู้และตระหนักถึงโอกาสการเรียนรู้ และใช้ประโยชน์จากสิ่งเอื้อต่อการเรียนรู้ในระบบนิเวศการเรียนรู้ใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จากการสังเคราะห์ผลการวิจัยจึงได้กรอบการสนับสนุนการปรับตัวช่วงเปลี่ยนผ่านของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบการสนับสนุนการปรับตัวช่วงเปลี่ยนผ่านของนักศึกษาชั้นปีที่ 1

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าความท้าทายในช่วงเปลี่ยนผ่านของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาภาษาอังกฤษไม่ได้จำกัดอยู่เพียงด้านภาษาอังกฤษและวิชาการ แต่ครอบคลุมด้านการเรียนรู้และเทคโนโลยี ตลอดจนด้านสังคมและอารมณ์ โดยความท้าทายด้านการปรับตัวทางสังคมและอารมณ์มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 3.61, S.D. = 0.72) รองลงมา คือ ด้านการเรียนรู้และเทคโนโลยี ($\bar{X}$ = 3.49, S.D. = 0.71) และด้านภาษาอังกฤษและวิชาการ ($\bar{X}$ = 3.27, S.D. = 0.69) ตามลำดับ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพยังสะท้อนให้เห็นว่าความท้าทายและการปรับตัวของนักศึกษามีความสัมพันธ์กับสิ่งเอื้อต่อการเรียนรู้และความสามารถในการใช้ทรัพยากรจากระบบนิเวศการศึกษาที่ไม่คุ้นเคย ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ช่วยให้นักศึกษาสามารถปรับตัวและเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่ระดับอุดมศึกษา โดยหลักสูตรฯ ควรจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนเปิดภาคการศึกษาที่ครอบคลุมทั้งกิจกรรมเชิงวิชาการและคำแนะนำในการปรับตัวสำหรับการเรียนในระดับมหาวิทยาลัย รวมทั้งจัดระบบสนับสนุนระหว่างภาคการศึกษาผ่านกิจกรรมเสริมทักษะทางวิชาการและกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ทางสังคมและสุขภาวะทางอารมณ์ของนักศึกษา ทั้งนี้อาจารย์ผู้สอนควรสังเกตสุขภาวะทางอารมณ์ของนักศึกษา รวมทั้งประเมิน และติดตาม เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่นักศึกษาที่ประสบปัญหาการปรับตัวได้อย่างทันท่วงที งานวิจัยในอนาคตควรเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่ม (Multiple stakeholders) เช่น อาจารย์ผู้สอนรายวิชาภาษาอังกฤษในชั้นปีที่ 1 อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้บริหารหลักสูตร โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก เช่น บันทึกสะท้อนการเรียนของนักศึกษา (Student log) การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) การสังเกตการณ์ในชั้นเรียน (Classroom observation) และงานวิจัยระยะยาว (Longitudinal study) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถอธิบายพลวัตของประสบการณ์การเรียนรู้ในช่วงเปลี่ยนผ่านของนักศึกษาได้ลุ่มลึกยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ดวงใจชนก พรรษา และคณะ. (2565). ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการเรียนในชั้นเรียนปกติและการเรียนออนไลน์แบบกะทันหันในช่วงการแพร่ระบาดของ COVID-19. วารสารภาษาปริทัศน์, 37, 1-22. https://doi.org/10.58837/CHULA.PPJ.37.1

พงษ์จันทร์ ภูษาพานิชย์ และคณะ. (2566). ความสัมพันธ์ระหว่างการปรับตัวด้านวิชาการและการคงอยู่ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: บทบาทการเป็นตัวแปรคั่นกลางแบบอนุกรมของความผาสุกทางใจและแรงจูงใจ. วารสารการศึกษาแบบเรียนรวมและนวัตกรรมการศึกษา, 7(2), 119-133.

พัชราภรณ์ ดวงชื่น. (2563). การบริหารจัดการศึกษารับความปกติใหม่หลังวิกฤตโควิด-19. วารสารศิลปะการจัดการ, 4(3), 783-795.

เสาวนีย์ ทองนพคุณ และศิริอร โชคบำรุง. (2562). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวของนักศึกษามหาวิทยาลัยชั้นปีที่ 1 ในจังหวัดชลบุรี. วารสารการแพทย์และสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2(2), 75-82.

Aizawa, I. (2024). Tracking the First-Year Experience in English Medium Instruction: A Pre-Post Study of Transitional Challenges. English for Specific Purposes, 73, 20-32. https://doi.org/10.1016/j.esp.2023.09.002

Braun, V & Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. Qualitative Research in Psychology, 3(2), 77-101.

Cage, E. et al. (2021). Student Mental Health and Transitions into, Through and Out of University: Student and Staff Perspectives. Journal of Further and Higher Education, 45(8), 1076-1089.

Chimenya, U. M. (2025). Transition from High School to University: First-Year Students' Reading Experiences. Reading & Writing, 16(1), a517. https://doi.org/10.4102/rw.v16i1.517

Gay, L. R. et al. (2009). Educational research: Competencies for analysis and applications. (9th ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill/Pearson.

Jannah, N. et al. (2025). Academic Challenges Faced by English-Major Freshmen in Their First Year. Journal of Language, Communication, and Tourism, 4(1), 1-11.

Keane, T. et al. (2023). Digital Technologies: Students' Expectations and Experiences During Their Transition from High School to University. Education and Information Technologies, 28(1), 857-877.

Lantolf, J. P. et al. (2015). Sociocultural theory and second language development. In Bill VanPatten & Jessica Williams (Eds.), Theories in Second Language Acquisition: An Introduction (pp. 207-226). New York: Routledge.

Li, M. & Pei, L. (2024). Exploring Challenges in Academic Language-Related Skills of EFL Learners in Chinese EMI Settings. Acta Psychologica, 247, 104329. https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2024.104309

Ndhlovu, D. & Mwanza, N. (2024). Use of the Empty Chair Gestalt Counselling Technique in Helping University Students with Peer Relationship Challenges: A Hermeneutic Phenomenological Approach. International Journal of Research and Scientific Innovation, 11(7), 528-539.

Schmitz, B. & Eisenmann, S. (2023). Same Same but Different: Learning with Technology - Are First-Year College Students Prepared for This? Journal of University Teaching and Learning Practice, 20(4), 1-21.

Tabuenca, B. et al. (2022). Mind the Gap: Smoothing the Transition to Higher Education, Fostering Time Management Skills. Universal Access in the Information Society, 21(2), 367-379.

Thompson, M. et al. (2021). Navigating Entry into Higher Education: The Transition to Independent Learning and Living. Journal of Further and Higher Education, 45(10), 1398-1410.

Towner, E. et al. (2022). Virtual Social Interaction and Loneliness among Emerging Adults amid the COVID-19 Pandemic. Current Research in Ecological and Social Psychology, 3, 100058. https://doi.org/10.1016/j.cresp.2022.100058

van Lier, L. (2004). The Ecology and Semiotics of Language Learning: A Sociocultural Perspective. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Wang, L. (2023). Starting University During the Pandemic: First-Year International Students' Complex Transitions under Online and Hybrid-Learning Conditions. Frontiers in Psychology, 14, 1111332. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1111332

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 154-165

บทความวิจัย

การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

A STUDY OF THE COMPONENTS OF ACTIVE LEARNING MANAGEMENT COMPETENCY OF TEACHERS IN BASIC EDUCATION UNDER SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICES IN NORTHEASTERN THAILAND

ศิริพงษ์ ทักษิณวิโรจน์*, วาโร เพ็งสวัสดิ์, วัลนิกา ฉลากบาง
Siripong Taksinwirot*, Waro Pengsawat, Wannika Chalakbang
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร สกลนคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University, Sakon Nakhon, Thailand
*Corresponding author E-mail: siripong1_28@hotmail.com
*Tel: 083-414-7198

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงพรรณนาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ 2) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมขององค์ประกอบดังกล่าวโดยผู้ทรงคุณวุฒิ วิธีดำเนินการวิจัยในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับองค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูจากนักวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 แหล่งข้อมูล ขั้นตอนที่ 2 การประเมินความถูกต้องและความเหมาะสมของรูปแบบองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยผ่านกระบวนการพิจารณาตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน จำนวน 5 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย แบบสังเคราะห์เอกสาร และแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การออกแบบการเรียนรู้ 2) การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และ 4) การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ผลการศึกษาในขั้นตอนที่ 2 ผลการประเมินรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.87, S.D. = 0.26) นอกจากนี้ ยังพบว่า องค์ประกอบดังกล่าวมีความถูกต้องของรูปแบบในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ($\bar{X}$ = 4.74, S.D. = 0.30)

คำสำคัญ: สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก, การออกแบบการเรียนรู้, การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

*Received July 17, 2026; Revised August 5, 2026; Accepted September 19, 2026

Abstract

This descriptive research aimed to: 1) Investigate and analyze the components of active learning management competency among basic education teachers, and 2) Verify the accuracy and appropriateness of these components by experts. The research methodology was conducted in two phases. Phase 1 involved the study and synthesis of documents and research regarding the components of teachers' active learning management competency based on 10 academic sources and related research works. Phase 2 involved evaluating the accuracy and appropriateness of the components model of teachers' active learning management competency in basic education. This was conducted through a validation and feedback process by 5 purposefully selected specialists in the field. The research instruments used for data collection included a document synthesis form and a 5-point Likert scale questionnaire. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation. The research findings revealed that: Based on Phase 1, the components of active learning management competency among basic education teachers comprised four main dimensions: 1) Learning design, 2) Learner-centered activity organization, 3) Measurement and evaluation of learning outcomes, and 4) Utilization and development of media, innovations, and technology for learning. Based on Phase 2, the model evaluation by experts demonstrated that the components of teachers' active learning management competency were highly appropriate overall ($\bar{X}$ = 4.87, S.D. = 0.26). Furthermore, the accuracy of the model components was also rated at the highest level overall ($\bar{X}$ = 4.74, S.D. = 0.30).

Keywords: Active Learning Management Competency, Learning Design, Student-Centered Activity Management

บทนำ

บริบทการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญความท้าทายจากกระแสการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว (Disruptive Change) ซึ่งมีผลกระทบต่อเป้าหมายของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนจากการมุ่งเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่การพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนในอนาคต ประเทศไทยจึงกำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษาผ่านยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ที่มุ่งเน้นการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งการที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องเริ่มจากการออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับพลวัตของโลก อันจะนำไปสู่การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ คิดวิเคราะห์ และสร้างสรรค์นวัตกรรมด้วยตนเอง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) การเปลี่ยนผ่านเชิงกระบวนทัศน์ดังกล่าวจึงนับเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้พร้อมต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในอนาคต

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) อย่างกว้างขวาง แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนไทย โดยเฉพาะผลการประเมินมาตรฐานสากล (PISA) ยังคงมีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะผลการประเมิน PISA 2022 ที่พบว่า คะแนนด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการอ่านของเด็กไทยลดต่ำอย่างมีนัยสำคัญ (OECD, 2023) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ในช่วงปีการศึกษาที่ผ่านมา ที่พบว่า คะแนนเฉลี่ยในรายวิชาหลักส่วนใหญ่ยังคงต่ำกว่าร้อยละ 50 สะท้อนให้เห็นถึงวิกฤตด้านคุณภาพการจัดการเรียนรู้ที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน สะท้อนให้เห็นว่าการขับเคลื่อนนโยบายสู่

การปฏิบัติยังเผชิญข้อจำกัดหลายประการ ประการสำคัญ คือ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังคงคุ้นชินกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบบรรยาย ซึ่งส่งผลให้การส่งเสริมการมีส่วนร่วมเชิงลึกของผู้เรียนยังไม่บรรลุศักยภาพสูงสุดตามเป้าหมายของการเรียนรู้เชิงรุก อีกทั้งครูผู้สอนยังขาดสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอย่างบูรณาการ โดยเฉพาะในบริบทยุคดิจิทัลที่ผู้เรียนมีความแตกต่างหลากหลาย ครูจำนวนมากยังประสบปัญหาในการใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ส่งผลให้ไม่สามารถกระตุ้นความสนใจ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กนกวรรณ ฉัตรแก้ว, 2562) นอกจากนี้ การพึ่งพาการสอบที่เน้นการจดจำเนื้อหายังสะท้อนข้อจำกัดด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ซึ่งไม่สอดคล้องกับธรรมชาติของการเรียนรู้เชิงรุกที่มุ่งประเมินทักษะ กระบวนการคิด และความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ (นันทพร วงศ์อิสยาห์ และคณะ, 2566) เมื่อพิจารณาในบริบทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นช่วงวัยที่สำคัญต่อการวางรากฐานการพัฒนาทุนมนุษย์ ปัญหาดังกล่าวยิ่งมีความซับซ้อนและทวีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากสถานศึกษาหลายแห่งมีข้อจำกัดด้านทรัพยากร อีกทั้งยังขาดกรอบมาตรฐานที่ชัดเจนในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ครูจำนวนไม่น้อยจึงอาจตีความว่าการให้นักเรียนเล่นเกมหรือทำกิจกรรมกลุ่มเพียงอย่างเดียวถือเป็นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ทั้งที่ยังขาดการเชื่อมโยงกิจกรรมดังกล่าวกับเป้าหมายการเรียนรู้และการวัดประเมินผลอย่างเป็นระบบ (นนทลี พรธาดาวิทย์, 2560) นอกจากนี้ ยังพบว่า ครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมักประสบปัญหาในการบูรณาการสื่อและเทคโนโลยีเข้ากับการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกกลายเป็นภาระงานที่เพิ่มขึ้น โดยไม่ก่อให้เกิดการสะท้อนคิดหรือความเข้าใจเชิงลึก ของผู้เรียนอย่างแท้จริง (Žižanović, S., 2025)

เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยได้บูรณาการแนวคิด ทฤษฎี และศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นกรอบในการกำหนดขอบเขตเนื้อหา โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการออกแบบการสอน ที่เน้นความสอดคล้องของระบบ (Abuhassna & Alnawajha, 2023) ผนวกกับแนวคิดการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การบูรณาการเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการศึกษา และหลักการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง นอกจากนี้ยังได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะครูยุคใหม่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ (ยุภาลัย มะลิซ้อน และกาญจน์ เรืองมนตรี, 2563); (Ankunda G. et al., 2025) เพื่อนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการสังเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะให้มีความครอบคลุมและสอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน

จากความเป็นมาและสภาพปัญหาดังกล่าว เมื่อทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาพบช่องว่างทางการวิจัย (Research Gap) ว่า แม้จะมีการศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะครูและการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอยู่บ้าง แต่งานวิจัยส่วนใหญ่มักนำเสนอในลักษณะข้อเสนอแนะเชิงกว้าง หรือเป็นเพียงการประเมินทักษะย่อยด้านใดด้านหนึ่งโดยไม่ได้บูรณาการเป็นองค์ประกอบรวมที่ชัดเจน อีกทั้งรูปแบบที่มีอยู่เดิมมักไม่ครอบคลุมบริบทความท้าทายในยุคดิจิทัลของการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทย ส่งผลให้ไม่สามารถนำกรอบแนวคิดเดิมมาใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานในการประเมินหรือพัฒนาครูในปัจจุบันได้อย่างบริบูรณ์ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้องค์ประกอบ นิยามเชิงปฏิบัติการ และตัวบ่งชี้เชิงพฤติกรรมที่มีความชัดเจน รวมทั้งได้รับการตรวจสอบความเหมาะสมและความถูกต้องจากผู้ทรงคุณวุฒิ การวิจัยครั้งนี้ จึงมุ่งสร้างสารสนเทศที่สำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานในการประเมินความต้องการจำเป็น การออกแบบกระบวนการนิเทศภายใน และการวางแผนพัฒนาวิชาชีพครูให้ครอบคลุมทั้งด้านการออกแบบกิจกรรม การวัดประเมินผล และการใช้เทคโนโลยี จะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินวิจัยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

1. การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูตามแนวคิดของนักวิชาการ โดยทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บทความวิจัย วิทยานิพนธ์ และตำราที่ตีพิมพ์ภายในระยะเวลาไม่เกิน 10 ปี ทั้งในประเทศและต่างประเทศ จำนวน 10 แหล่งข้อมูล เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการสังเคราะห์องค์ประกอบและพัฒนากรอบแนวคิดเบื้องต้นสำหรับการวิจัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเคราะห์เอกสาร ซึ่งใช้สำหรับบันทึกผลการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการสังเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดหน่วยวิเคราะห์เป็นแนวคิดหรือข้อความที่สะท้อนองค์ประกอบของสมรรถนะดังกล่าว จากนั้นดำเนินการเข้ารหัสข้อมูล (Coding) และจัดหมวดหมู่ตามความหมายและความสอดคล้องเชิงเนื้อหา พร้อมทั้งกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการของแต่ละองค์ประกอบ ทั้งนี้ การจัดหมวดหมู่ได้รับการตรวจสอบความเหมาะสมโดยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผ่านการทบทวนโดยผู้ร่วมวิจัย เพื่อเสริมสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูล จากนั้นจึงนำองค์ประกอบที่ได้จากแต่ละแหล่งมาจัดทำตารางสังเคราะห์และวิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่และร้อยละ โดยกำหนดเกณฑ์คัดเลือกองค์ประกอบที่มีความถี่ตั้งแต่ 5 ขึ้นไป หรือไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของแหล่งข้อมูลทั้งหมด เพื่อให้ได้องค์ประกอบที่มีความสำคัญและเหมาะสมสำหรับใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน

1. ผู้ทรงคุณวุฒิ (Specialists)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดให้มีผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินจำนวนทั้งสิ้น 5 คน โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก (Selection Criteria) คือ ต้องเป็นผู้มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป มีตำแหน่งทางวิชาการหรือวิทยฐานะระดับชำนาญการพิเศษ/เชี่ยวชาญ และเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ตลอดจนมีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษา การนิเทศการศึกษา หรือการจัดการเรียนการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี วิธีการการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิทำโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ผ่านการสรรหา เสนอชื่อ ติดต่อ ยืนยันคุณสมบัติและขอความยินยอม ผ่านการขอจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ เพื่อการเก็บรักษาข้อมูลอย่างปลอดภัยและการใช้ข้อมูลเพื่อการวิจัยเท่านั้น การประเมินความเหมาะสมและความถูกต้องขององค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย 1) อาจารย์สถาบันอุดมศึกษา ที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก

มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี โดยยินยอมให้ข้อมูลและไม่มีประโยชน์ทับซ้อน จำนวน 1 คน 2) ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ที่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาเอก มีวิทยฐานะเชี่ยวชาญ มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี โดยยินยอมให้ข้อมูลและไม่มีประโยชน์ทับซ้อน จำนวน 1 คน 3) ผู้อำนวยการสถานศึกษา ที่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป มีวิทยฐานะเชี่ยวชาญ มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี โดยยินยอมให้ข้อมูลและไม่มีประโยชน์ทับซ้อน จำนวน 1 คน 4) ศึกษานิเทศก์ ที่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการเป็นศึกษานิเทศก์มาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี โดยยินยอมให้ข้อมูลและไม่มีประโยชน์ทับซ้อน จำนวน 1 คน 5) ครู ที่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี โดยยินยอมให้ข้อมูลและไม่มีประโยชน์ทับซ้อน จำนวน 1 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถามเพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามมาตรวัดของ Likert (วาโร เพ็งสวัสดิ์, 2551) กำหนดคะแนน ประกอบด้วย ระดับมากที่สุด = 5 คะแนน, มาก = 4 คะแนน, ปานกลาง = 3 คะแนน, น้อย = 2 คะแนน และน้อยที่สุด = 1 คะแนน 2) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่สังเคราะห์จากเอกสารและงานวิจัยมาจัดทำเป็นแบบสอบถาม เสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของภาษา แล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ประเมินความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) พบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) 0.67 - 1.00 สูงกว่าเกณฑ์ 0.50 (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) แสดงว่าแบบสอบถามมีความตรงเชิงเนื้อหา เหมาะสมสำหรับการวิจัยครั้งนี้ จากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-out) กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น ของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ตามวิธีของครอนบาค (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ซึ่งผลการทดลองใช้ พบว่า แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.92 แสดงให้เห็นว่า เครื่องมือมีความเชื่อมั่นสูง สามารถนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลได้จริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม เพื่อประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ขององค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยนำแบบสอบถามไปให้ผู้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง ซึ่งผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 5 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมด จากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาวิเคราะห์ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ความเหมาะสมขององค์ประกอบโดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำค่าเฉลี่ยไปแปลความหมายตามเกณฑ์การประเมิน 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ดังนี้ 4.51 - 5.00 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด 3.51 - 4.50 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก 2.51 - 3.50 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับปานกลาง 1.51 - 2.50 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับน้อย 1.00 - 1.50 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับน้อยที่สุดผู้วิจัยเลือกองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป เป็นองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผลการวิจัย

การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีผลการวิจัยดังนี้

ตอนที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

1) ผลการสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูจากการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ จำนวน 10 แหล่งข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาจัดกลุ่มองค์ประกอบที่มีความหมายสอดคล้องกัน โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกองค์ประกอบที่มีความถี่ตั้งแต่ 5 แหล่งข้อมูล หรือร้อยละ 50 ขึ้นไป ผลการสังเคราะห์ พบว่า องค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก เรียงตามลำดับความถี่จากมากไปน้อย ดังนี้ 1) การออกแบบการเรียนรู้ พบความถี่ 10 แหล่งข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 100 2) การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบความถี่ 10 แหล่งข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 100 3) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ พบความถี่ 9 แหล่งข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 90 และ 4) การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ พบความถี่ 8 แหล่งข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 80 2) องค์ประกอบ นิยามเชิงปฏิบัติการ และตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานผู้วิจัยได้นำผลการสังเคราะห์องค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน มาจัดทำเป็นนิยามเชิงปฏิบัติการและกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ รวมทั้งสิ้น 19 พฤติกรรมบ่งชี้ มีรายละเอียด ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การออกแบบการเรียนรู้ หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะของครูในการวางแผนพัฒนา และจัดระบบการเรียนการสอนอย่างมีขั้นตอน ศึกษาความต้องการของผู้เรียน วิเคราะห์ปัญหา วางเป้าหมายและกำหนดแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยประยุกต์หลักการสอน เนื้อหา สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี และการประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เข้าใจอย่างลึกซึ้ง และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ 5 ประการ ได้แก่ 1) วางแผน พัฒนาและจัดระบบการเรียนการสอนอย่างมีขั้นตอน 2) วิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน ความต้องการ ปัญหา และบริบท 3) ประยุกต์หลักการสอน เนื้อหา สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี และการประเมินผล 4) ออกแบบและใช้การประเมินผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ 5) ติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนว่าเกิดการเรียนรู้ เข้าใจลึกซึ้ง และมีพฤติกรรมตามเป้าหมายที่กำหนด

องค์ประกอบที่ 2 การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะของครูในการออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทในการคิด การสร้าง และค้นพบองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมที่หลากหลายและสอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถ และความต้องการของผู้เรียน ครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก คอยจัดสภาพแวดล้อมและกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มศักยภาพ นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีความสุข โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ 5 ประการ ได้แก่ 1) ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทในการคิด การสร้าง และค้นพบองค์ความรู้ด้วยตนเอง 2) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย 3) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถ และความต้องการของผู้เรียน 4) จัดสภาพแวดล้อมและกระบวนการเรียนรู้เน้นการมีส่วนร่วม 5) จัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

องค์ประกอบที่ 3 การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะของครูในการออกแบบ พัฒนา และประยุกต์ใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เทคนิค วิธีการ และเทคโนโลยีที่แปลกใหม่ เพื่อทำหน้าที่เป็นเครื่องมือการจัดการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้ผู้เรียน เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น รวดเร็วขึ้น เข้ากับบริบทของผู้เรียนและส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยมุ่งให้การจัดการเรียนรู้มีคุณภาพ ทันสมัย และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ 5 ประการ ได้แก่

1) ออกแบบสื่อ หรือเทคโนโลยีการเรียนรู้ตามขั้นตอนที่เป็นระบบ 2) พัฒนาสื่อ วัสดุ หรืออุปกรณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อหาและลักษณะผู้เรียน 3) นำสื่อ นวัตกรรม หรือเทคโนโลยีใหม่ มาใช้ร่วมกับสื่อ 4) นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนอย่างสร้างสรรค์ 5) จัดการเรียนรู้ให้มีความทันสมัย มีคุณภาพ และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน

องค์ประกอบที่ 4 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะของครูในการตรวจสอบ วิเคราะห์ และตัดสินคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และวิจารณญาณของผู้ประเมิน เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงการสอน พัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ และประเมินความเหมาะสมของเนื้อหา จุดมุ่งหมาย และกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ 4 ประการ ได้แก่ 1) ใช้วิธีการตรวจสอบผลการเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสม 2) ตัดสินคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และวิจารณญาณของผู้ประเมิน 3) ตัดสินผลการเรียนรู้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดอย่างโปร่งใส 4) ประเมินความเหมาะสมของเนื้อหา จุดมุ่งหมาย และกระบวนการจัดการเรียนรู้

ตอนที่ 2 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผู้วิจัยสังเคราะห์องค์ประกอบย่อย เพื่อให้ได้นิยามเชิงปฏิบัติการและตัวบ่งชี้ จากนั้นนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบ ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ แสดงดังตาราง 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ขององค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ข้อ	องค์ประกอบ และตัวบ่งชี้	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การออกแบบการเรียนรู้							
1.1	วางแผน พัฒนาและจัดระบบการเรียนการสอนอย่างมีขั้นตอน	4.60	0.89	มากที่สุด	4.60	0.89	มากที่สุด
1.2	วิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน ความต้องการ ปัญหา และบริบทการเรียนรู้	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
1.3	ประยุกต์หลักการสอน เนื้อหา สื่อ นวัตกรรม และการประเมินผล	4.80	0.45	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
1.4	ออกแบบและใช้การประเมินผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
1.5	ติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนว่าเกิดการเรียนรู้เข้าใจลึกซึ้ง และมีพฤติกรรมตามเป้าหมายที่กำหนด	4.80	0.45	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
	รวม	**4.84**	**0.36**	**มากที่สุด**	**4.76**	**0.36**	**มากที่สุด**
2. การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ							
2.1	ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทในการคิด การสร้าง และค้นพบองค์ความรู้ด้วยตนเอง	5.00	0.00	มากที่สุด	4.80	0.45	มากที่สุด
2.2	จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย	5.00	0.00	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
2.3	จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถ และความต้องการของผู้เรียน	5.00	0.00	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
2.4	จัดสภาพแวดล้อมและกระบวนการเรียนรู้เน้นการมีส่วนร่วม	4.80	0.45	มากที่สุด	4.80	0.45	มากที่สุด
2.5	จัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง	4.80	0.45	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
	รวม	**4.92**	**0.18**	**มากที่สุด**	**4.68**	**0.30**	**มากที่สุด**

ตารางที่ 1 การประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ขององค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ต่อ)

ข้อ	องค์ประกอบ และตัวบ่งชี้	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
3. การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี เพื่อการเรียนรู้							
3.1	ออกแบบสื่อ หรือเทคโนโลยีการเรียนรู้ตามขั้นตอนที่เป็นระบบ	4.80	0.45	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
3.2	พัฒนาสื่อ วัสดุ หรืออุปกรณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อหาและลักษณะผู้เรียน	5.00	0.00	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
3.3	นำสื่อ นวัตกรรม หรือเทคโนโลยีใหม่ มาใช้ร่วมกับสื่อ	4.60	0.89	มากที่สุด	4.40	0.89	มาก
3.4	นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนอย่างสร้างสรรค์	5.00	0.00	มากที่สุด	4.80	0.45	มากที่สุด
3.5	จัดการเรียนรู้ให้มีความทันสมัย มีคุณภาพ และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
	รวม	**4.88**	**0.27**	**มากที่สุด**	**4.68**	**0.30**	**มากที่สุด**
4. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้							
4.1	ใช้วิธีการและเครื่องมือตรวจสอบผลการเรียนรู้ที่หลากหลาย	5.00	0.00	มากที่สุด	4.80	0.45	มากที่สุด
4.2	ตัดสินคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และวิจารณญาณของผู้ประเมิน	4.40	0.89	มาก	4.40	0.89	มาก
4.3	ตัดสินผลการเรียนรู้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดอย่างโปร่งใส	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
4.4	ประเมินความเหมาะสมของเนื้อหา จุดมุ่งหมาย และกระบวนการจัดการเรียนรู้	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
	รวม	**4.85**	**0.22**	**มากที่สุด**	**4.84**	**0.22**	**มากที่สุด**
	โดยรวม	**4.87**	**0.26**	**มากที่สุด**	**4.74**	**0.30**	**มากที่สุด**

จากตาราง 1 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน สรุปได้ ดังนี้ 1) ผลการประเมินองค์ประกอบหลักในภาพรวม พบว่า องค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูทั้ง 4 ด้าน มีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.87, S.D. = 0.26) โดยด้านการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความเหมาะสมสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 4.92, S.D. = 0.18) รองลงมา คือ ด้านการใช้และพัฒนาสื่อฯ ด้านการวัดและประเมินผลฯ และด้านการออกแบบการเรียนรู้ ตามลำดับ สำหรับความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ($\bar{x}$ = 4.74, S.D. = 0.30) โดยด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ มีความเป็นไปได้สูงที่สุด ($\bar{x}$ = 4.84, S.D. = 0.22) รองลงมา คือ ด้านการออกแบบการเรียนรู้ ส่วนด้านการจัดกิจกรรมฯ และด้านการใช้และพัฒนาสื่อฯ มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้าย แต่ยังคงอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ผลการประเมินรายองค์ประกอบ พบว่า 1) การออกแบบการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 ตัวบ่งชี้ พบว่า มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุดทุกตัวบ่งชี้ โดยตัวบ่งชี้ที่ได้รับการประเมินสูงสุดในทั้งสองมิติ (ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ($\bar{x}$ = 5.00) คือ การวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน บริบทการเรียนรู้ และการออกแบบและใช้การประเมินผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ 2) การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบด้วย 5 ตัวบ่งชี้ พบว่า ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกตัวบ่งชี้ โดยเฉพาะการออกแบบประสบการณ์ที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทสร้างความรู้ การจัดกิจกรรมที่หลากหลายและสอดคล้องกับผู้เรียน ($\bar{x}$ = 5.00, S.D. = 0.00) สำหรับความเป็นไปได้ ตัวบ่งชี้ที่ได้คะแนนสูงสุด คือ การออกแบบประสบการณ์ที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทสร้างความรู้และการจัดสภาพแวดล้อมเน้นการมีส่วนร่วม ($\bar{x}$ = 4.80, S.D. = 0.45) 3) การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และ

เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 ตัวบ่งชี้ พบว่า มีความเหมาะสมในระดับมากถึงมากที่สุด โดยตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมสูงสุด คือ การพัฒนาสื่อที่เหมาะสมกับเนื้อหา การนำเทคโนโลยีมาใช้สร้างสรรค์ และการจัดการเรียนรู้ให้ทันสมัย ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = 0.00) ส่วนความเป็นไปได้ พบว่า การจัดการเรียนรู้ให้ทันสมัยและตอบสนองผู้เรียนมีความเป็นไปได้สูงสุด ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = 0.00) ในขณะที่การนำสื่อ นวัตกรรมใหม่มาใช้ร่วมกับสื่อเดิมมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.40, S.D. = 0.89) 4) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ประกอบด้วย 4 ตัวบ่งชี้ พบว่า มีความเหมาะสมในระดับมากถึงมากที่สุด โดยตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมและมีความเป็นไปได้สูงสุดตรงกัน ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = 0.00) คือ การใช้วิธีการตรวจสอบที่หลากหลาย การตัดสินผลโปร่งใส และการประเมินความเหมาะสมของเนื้อหาและกระบวนการ ส่วนการตัดสินคุณภาพโดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ เกณฑ์ และวิจารณญาณของผู้ประเมิน มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.89)

อภิปรายผล

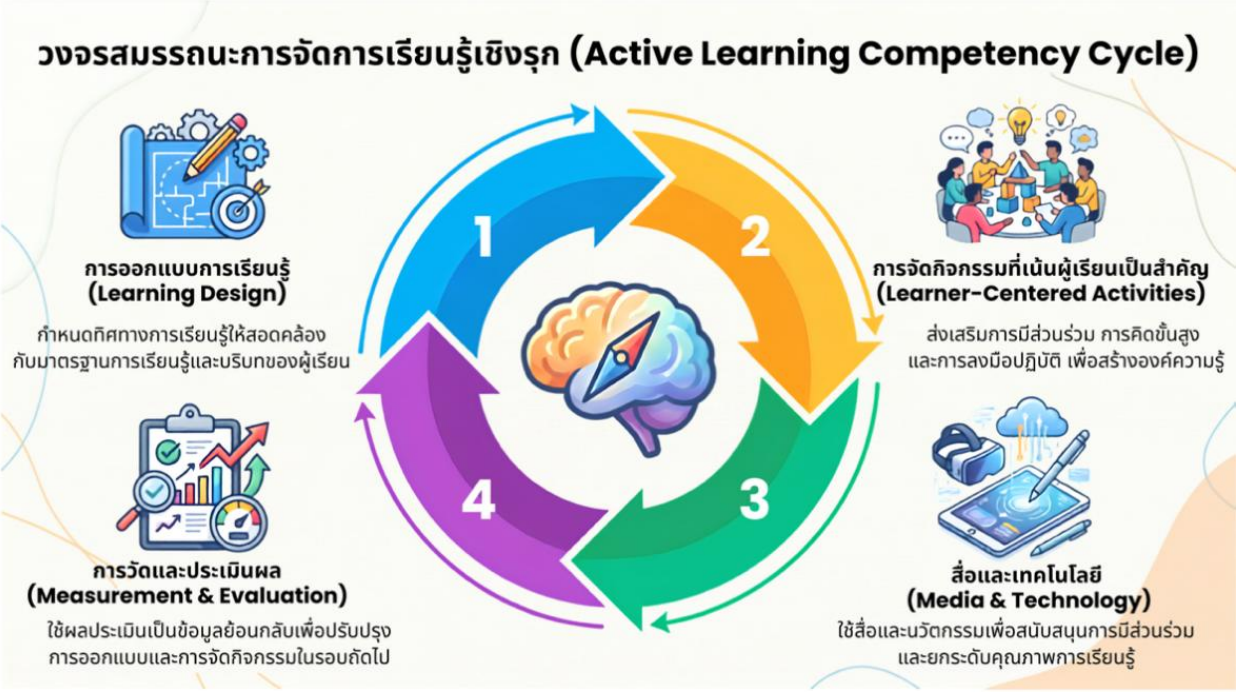
การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบที่ได้จากการศึกษา โดยสามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) ผลการศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก จำนวน 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การออกแบบการเรียนรู้ 2) การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และ 4) การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ เหตุผลที่ผลการวิเคราะห์นำไปสู่องค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน เนื่องจาก สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมิใช่เพียงวิธีการสอนที่เกิดเฉพาะระหว่างการจัดกิจกรรมในชั้นเรียนเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการเชิงระบบ (Systematic Process) ที่ตั้งอยู่บนแนวคิดการออกแบบระบบการสอน (Instructional Systems Design: ISD) ซึ่งกำหนดให้ครูต้องเริ่มต้นจาก การออกแบบการเรียนรู้ เพื่อกำหนดเป้าหมาย วิเคราะห์ผู้เรียน และวางแผนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน (ศักดิ์นรินทร์ นิลรัตน์ศิริกุล, 2563)

กระบวนการออกแบบดังกล่าวนำไปสู่การปฏิบัติจริงผ่าน การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นหัวใจของการเรียนรู้เชิงรุก เพราะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ แสวงหาความรู้ และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยในบริบทยุคดิจิทัล การจัดกิจกรรมลักษณะนี้จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจาก การใช้สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา เพื่อเพิ่มแรงจูงใจ ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และขยายประสบการณ์การเรียนรู้ให้หลากหลายยิ่งขึ้น (Yang, X. et al., 2022) ท้ายที่สุด กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกต้องได้รับการตรวจสอบความสำเร็จผ่าน การวัดและประเมินผล เพื่อสะท้อนข้อมูลย้อนกลับสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน และเพื่อให้ครูสามารถปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (ญาณิฐา ราชคม และคณะ, 2566) จากเหตุผลเชิงระบบดังกล่าว จึงสรุปได้ว่าองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน เป็นกลไกที่เชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออกในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ยุภาลัย มะลิซ้อน และกาญจน์ เรืองมนตรี ที่ศึกษาสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยยืนยันว่าครูจำเป็นต้องมีสมรรถนะทั้ง 4 ด้านดังกล่าว เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างแท้จริง (ยุภาลัย มะลิซ้อน และกาญจน์ เรืองมนตรี, 2563) 2) ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมีความเหมาะสมและความถูกต้องของรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ทั้งนี้ เป็นเพราะองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้น ได้ผ่านกระบวนการวิเคราะห์จากฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ครอบคลุมบริบทการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในยุคปัจจุบัน

สอดคล้องกับแนวคิดของ เพชรจันทร์ ภูทะวัง และสุวัฒน์ จุลสุวรรณ์ รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยด้านการพัฒนาสมรรถนะครูในหลายประเด็น ได้แก่ งานวิจัยด้านสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สมรรถนะการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา (Digital Pedagogy Competency) และสมรรถนะการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ (Formative Assessment Competency) ทั้งนี้ ผลการประเมินที่อยู่ในระดับมากที่สุดสะท้อนให้เห็นว่าองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน มีความเหมาะสม สามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดสำหรับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายใน การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครู ตลอดจนการศึกษาวิจัยในระยะต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ (เพชรจันทร์ ภูทะวัง และสุวัฒน์ จุลสุวรรณ์, 2566)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน ที่สังเคราะห์และยืนยันโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พร้อมนิยามเชิงปฏิบัติการและพฤติกรรมบ่งชี้ 19 ข้อ ที่นำไปใช้พัฒนาหรือสร้างเครื่องมือได้โดยตรง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ครูผู้สอนควรมี เพราะจะช่วยให้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ สามารถสรุปได้ตามภาพประกอบต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่าสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูเป็นกระบวนการเชิงระบบ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ซึ่งเชื่อมโยงและส่งเสริมกันอย่างเป็นพลวัต เริ่มจาก การออกแบบการเรียนรู้ ซึ่งทำหน้าที่กำหนดทิศทางและโครงสร้างของการจัดการเรียนรู้ ก่อนนำไปสู่ การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยมี สื่อและเทคโนโลยี ทำหน้าที่เป็นกลไกสนับสนุนให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทยุคดิจิทัล ท้ายที่สุด การวัดและประเมินผลทำหน้าที่เป็นข้อมูลย้อนกลับที่มีความสำคัญต่อการปรับปรุงทั้งการออกแบบและการจัดกิจกรรมในรอบถัดไป ทำให้กระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกดำเนินไปอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยสามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ได้ว่า องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การออกแบบการเรียนรู้ 2) การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ และ 4) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งผลการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า องค์ประกอบทั้งหมดมีความเหมาะสมและความถูกต้องของรูปแบบในการนำไปปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป โดยในส่วนของการนำผลการวิจัยไปใช้สามารถแบ่งออกเป็น 2 มิติ ได้แก่ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย สำหรับหน่วยงานระดับเขตพื้นที่การศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา ควรนำกรอบองค์ประกอบและตัวบ่งชี้เหล่านี้ไปใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานในการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) การวางแผนนิเทศภายในและการกำหนดนโยบายพัฒนาวิชาชีพครูอย่างเป็นระบบ และ 2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ สำหรับครูผู้สอน ควรนำตัวบ่งชี้ไปใช้เป็นเครื่องมือประเมินตนเองและสะท้อนคิด (Reflection) เพื่อปรับปรุงการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง การบูรณาการสื่อเทคโนโลยี และการวัดประเมินผลตามสภาพจริงให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สำหรับข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ควรนำกรอบองค์ประกอบสมรรถนะที่ได้ไปพัฒนาเป็นรูปแบบการนิเทศหรือโปรแกรมฝึกอบรมเพื่อนำไปทดลองใช้ (Try-out) ในสถานศึกษาจริง ตลอดจนควรศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกแต่ละด้านที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในบริบทสถานศึกษาที่หลากหลายต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ ฉัตรแก้ว. (2562). การจัดการเรียนรู้เชิงรุกในยุคประเทศไทย 4.0 ของครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น. ใน ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยรังสิต.

ญาณิฐา ราชคม และคณะ. (2566). การพัฒนาหลักสูตรเสริมสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการร่วมกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

นนทลี พรธาดาวิทย์. (2560). การพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในวิชาการจัดการเรียน. วารสารวิจัย มทร. กรุงเทพมหานคร, 11(1), 85-94.

นันทพร วงศ์อิสยาห์ และคณะ. (2566). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของครูโรงเรียนเชียงแสนวิทยาคม. วารสารครุศาสตร์ ราชภัฏเชียงใหม่, 2(3), 69-84.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

เพชรจันทร์ ภูทะวัง และสุวัฒน์ จุลสุวรรณ์. (2566). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 12(4), 282-296.

ยุภาลัย มะลิซ้อน และกาญจน์ เรืองมนตรี. (2563). การพัฒนาสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 7(8), 230-243.

วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2551). วิธีวิทยาการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

ศักดิ์นรินทร์ นิลรัตน์ศิริกุล. (2563). การพัฒนาสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก: กรณีศึกษาสหวิทยาเขตสตึก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32. ใน การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

Ankunda G. et al. (2025). Strengthening Teacher Competence for Inclusive Active Learning in Pre-Primary Schools: Evidence from Kabale District, Uganda. East African Journal of Education Studies, 8(2), 50-69.

OECD. (2023). PISA 2022 Results The State of Learning and Equity in Education. Retrieved June 25, 2025, from https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-i_53f23881-en.html

Yang, X. et al. (2022). Breaking the hard-to-abate bottleneck in China's path to carbon neutrality with clean hydrogen. nature energy, 7, 955-965. https://doi.org/10.1038/s41560-022-01114-6

Žižanović, S. (2025). Determinants of Active Learning from the Perspective of Students and Teachers in Croatia. Institute of Education Sciences, 9(3), 291-311.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 166-178

บทความวิจัย

เส้นทางการพัฒนาตนเองและองค์กรของผู้ประกอบการจากประสบการณ์จริง: กรณีศึกษาผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งในภาคใต้*

SELF AND ORGANIZATIONAL DEVELOPMENT PATHWAYS FROM LIVED EXPERIENCE: A CASE STUDY OF A NATURAL RUBBER EXPORT ENTREPRENEUR IN SOUTHERN THAILAND

ณัฏฐพัชร มณีโรจน์[1], รุ่งรัตน์ เจริญวิศาล[1], ดำรงค์ ศิริพูนทรัพย์[1], ธีรชัย คงแพทย์[1], ณัฐวุฒิ คงไข่[1], อับดุลชารีฟ ตอยิบ[1], ปณิธาน ชุมทอง[1], ธิปไตย ศรีนวลขาว[1], พุทธิชัย นิลเพ็ชร์[1], เยาวลักษณ์ ศรีสุกใส[1], ญัตติพงศ์ แก้วทอง[1], วันชัย ธรรมสัจการ[2*]

Nattapat Manirochana[1], Rungrat Charoenwisal[1], Dhamrong Siripoonsup[1], Teerachai Kongpatt[1], Nattawut Kongkai[1], Abdulcharif Toryib[1], Panithan Chumthong[1], Tippatai Srinuankhaw[1], Putthichai Ninphet[1], Yaowalak Srisuksai[1], Yuttipong Kaewtong[1], Wanchai Dhammasaccakarn[2*]

[1]คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา ประเทศไทย

[1]Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Songkhla, Thailand

[2]สำนักวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

[2]School of Education, Walailak University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: Wanchai.dh@wu.ac.th

*Tel: 081-957-2536

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์เส้นทางการพัฒนาตนเองของผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่ง 2) ศึกษากระบวนการพัฒนาองค์กรที่เอื้อต่อความสำเร็จทางธุรกิจควบคู่กับการพัฒนาตนเอง และ 3) สังเคราะห์ปัจจัยและแนวทางการพัฒนาที่ส่งผลต่อความสำเร็จในธุรกิจ โดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยชีวประวัติชาติพันธุ์วรรณา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งในภาคใต้ และพนักงานในบริษัทที่มีอายุงานมากกว่า 2 ปีขึ้นไป รวมทั้งสิ้น 6 ราย เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง รวมถึงศึกษาเอกสารและองค์ประกอบแวดล้อมควบคู่กับการสังเกต ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการใช้การตรวจสอบแบบสามเส้าและการให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญยืนยันความถูกต้อง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาตนเองของผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งในภาคใต้เกิดจากข้อจำกัดของชีวิตวัยเด็กทั้งข้อจำกัดด้านการศึกษาและฐานะจึงทำให้เป็นแรงผลักดันในการพึ่งพาตนเอง มีวินัย และเรียนรู้จากการลงมือทำจริงจนสร้างทักษะใหม่ 2) การพัฒนาธุรกิจให้ประสบความสำเร็จเกิดจากความเป็นผู้ประกอบการเชิงรุก การจัดการแบบครอบครัว และธรรมาภิบาลข้ามรุ่น โดยอาศัยการเรียนรู้จริง เครือข่ายและความมีวินัยส่งผลให้องค์กรยืดหยุ่นและเติบโตอย่างยั่งยืน และ 3) ปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วย คุณค่าหลัก คือ ความซื่อสัตย์ ขยัน อดทน และการประหยัด การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ มีความเป็นผู้ประกอบการเชิงรุก ทุนทางสังคมและธรรมาภิบาลครอบครัวที่ผสานกันเป็นต้นแบบของผู้ประกอบการ ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ได้แก่ การค้นหารูปแบบการบริหารที่บูรณาการอย่างลงตัวระหว่างแบบครอบครัวกับแบบสากลควรเป็นอย่างไร

คำสำคัญ: เส้นทางการพัฒนาตนเอง, เส้นทางการพัฒนาองค์กร, ประสบการณ์จริง, ผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งในภาคใต้

*Received August 1, 2026; Revised August 17, 2026; Accepted September 9, 2026

Abstract

This research aimed 1) To analyze the self-development trajectory of a latex export entrepreneur 2) Examine the organizational development processes that facilitate business success alongside self-development, and 3) Synthesize the factors and developmental approaches contributing to business success. The study employed an auto/biographical ethnography methodology. Key informants consisted of a latex export entrepreneur based in Southern Thailand and company employees with more than two years of tenure, totaling six individuals. Data were collected through semi-structured interviews, document and contextual analysis, and observation. Data validity was ensured via triangulation and verification by key informants, and the data were analyzed using content analysis. Research findings indicate that 1) The personal development of a latex export entrepreneur in Southern Thailand was driven by childhood limitations-specifically regarding education and socioeconomic status-which fostered self-reliance, discipline, and a "learning-by-doing" approach that cultivated new skills, 2) The business's success stemmed from proactive entrepreneurship, family-based management, and intergenerational good governance through experiential learning, networking, and discipline, the organization achieves resilience and sustainable growth, 3) Key success factors include core values-honesty, diligence, perseverance, and frugality-combined with hands-on learning, a proactive entrepreneurial mindset, social capital, and family governance, all of which form an entrepreneurial model. Suggestions for future research include investigating what a management model that seamlessly integrates family-style and international approaches should look like.

Keywords: Personal Development Path, Organizational Development Path, Real-life Experience, A Latex Exporter in the South

บทนำ

ผู้ประกอบการมีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคม เพราะเป็นผู้สร้างงาน สร้างรายได้ และเพิ่มความสามารถในการแข่งขันทั้งในระดับประเทศและระดับสากล งานวิจัยด้านผู้ประกอบการชี้ว่าความสำเร็จในธุรกิจไม่ได้เกิดจากเงินทุนหรือทรัพยากรเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับคุณลักษณะการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Orientation: EO) ได้แก่ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกล้าเสี่ยง และการทำงานเชิงรุก (Miller, D., 1983); (Lumpkin, G. T. & Dess, G. G., 1996) รวมทั้งการพัฒนาตนเองที่ทำให้ผู้ประกอบการสามารถปรับตัวได้ท่ามกลางความไม่แน่นอนของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ (Drucker, P. F., 1985); (Schumpeter, J. A., 1934) แม้งานวิจัยด้านผู้ประกอบการในประเทศไทยจะมีอยู่จำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่ยังคงเน้นการวิเคราะห์เชิงปริมาณหรือการสำรวจเชิงสถิติ ขาดการศึกษาเชิงลึกที่สะท้อน “เส้นทางการพัฒนาตนเอง” ของผู้ประกอบการในมิติชีวิตจริงซึ่งมีคุณค่าอย่างมากต่อการทำความเข้าใจกลไกการพัฒนาทั้งในระดับบุคคลและองค์กร

ดังนั้น การวิจัยที่มุ่งศึกษาประสบการณ์ชีวิตจริงซึ่งจะช่วยอธิบายได้ว่าผู้ประกอบการก้าวผ่านอุปสรรค สร้างนวัตกรรม และสร้างทุนทางสังคมได้อย่างไร งานวิจัยในประเทศไทยบางชิ้น ยืนยันว่าความเป็นผู้ประกอบการในมิติด้านนวัตกรรม ความกล้าเสี่ยง และการบริหารเชิงรุกมีอิทธิพลอย่างมากต่อความสำเร็จของธุรกิจ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาในระดับสากล (นงเยาว์ อินทะนาม และคณะ, 2563)

กรณีศึกษาของผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งในภาคใต้ถือเป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของผู้ประกอบการที่สามารถพัฒนาตนเองและองค์กรจนก้าวขึ้นเป็นผู้ส่งออกน้ำยางข้นรายใหญ่ของประเทศ ด้วยมูลค่ากิจการกว่าหมื่นล้านบาท (Nation, 2563) เส้นทางชีวิตและประสบการณ์ของท่านสะท้อนถึงการสร้างนวัตกรรม การเผชิญวิกฤตและการปรับตัวเชิงกลยุทธ์ได้อย่างต่อเนื่อง การศึกษาเส้นทางชีวิตดังกล่าวไม่เพียงช่วยสร้างองค์ความรู้ใหม่ในทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาผู้ประกอบการ แต่ยังมีคุณค่าเชิงปฏิบัติในการเป็นต้นแบบ (Role Model) สำหรับผู้ประกอบการรุ่นใหม่ที่มุ่งหวังความสำเร็จอย่างยั่งยืน (Chetthamrongchai, P. & Jermsittiparsert, K., 2020)

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเส้นทางการพัฒนาตนเองและองค์กรของผู้ประกอบการจากประสบการณ์จริง: กรณีศึกษาผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งของภาคใต้ เพื่อสังเคราะห์ปัจจัยและแนวทางการพัฒนาที่ส่งผลต่อความสำเร็จในธุรกิจ เพื่อนำไปสร้างองค์ความรู้และเป็นต้นแบบสำหรับผู้ประกอบการไทยต่อไป อีกทั้งจะเป็นแรงจูงใจและแนวทางสำหรับผู้ที่ประสงค์จะเป็นนักธุรกิจที่เริ่มพัฒนาตนเองจากธุรกิจขนาดเล็กไปสู่ขนาดและขนาดใหญ่ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์เส้นทางการพัฒนาตนเองของผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งในภาคใต้ในฐานะผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จในธุรกิจจากประสบการณ์จริง
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาองค์กรที่เอื้อต่อความสำเร็จทางธุรกิจควบคู่กับการพัฒนาตนเองของผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งในภาคใต้ในฐานะของผู้ประกอบการ
3. เพื่อสังเคราะห์ปัจจัยและแนวทางการพัฒนาที่ส่งผลต่อความสำเร็จในธุรกิจ เพื่อนำไปสร้างองค์ความรู้และเป็นต้นแบบสำหรับผู้ประกอบการไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาการวิจัยชีวประวัติชาติพันธุ์วรรณา เพื่อมุ่งศึกษาการพัฒนาตนเองและองค์กรของผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จและเป็นแบบอย่างในการดำเนินธุรกิจ การศึกษาครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางข้นรายหนึ่งในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย และมีมูลค่ากิจการกว่าหมื่นล้านบาท (Nation, 2563) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยใช้การเลือกตัวอย่างแบบมีเกณฑ์ และการเลือกแบบเจาะจง คือ เลือกบุคคลที่ประสบความสำเร็จในธุรกิจของตนเอง มีประสบการณ์โดดเด่นและสะท้อนประเด็นวิจัยได้อย่างลึกซึ้ง โดยเป็นผู้ประกอบการที่ผ่านเส้นทางการสร้างและพัฒนาองค์กรมาอย่างยาวนานและเป็นนักธุรกิจที่ได้รับการยอมรับจากผู้ประกอบธุรกิจประเภทคล้ายคลึงกัน โดยพิจารณาจากคุณสมบัติ ได้แก่ ความสำเร็จ/อุปสรรคในธุรกิจ บทบาททางสังคม สมัครใจที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ วิธีการในการทำธุรกิจ นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากพนักงานในบริษัทบริษัทของผู้ประกอบการที่มีอายุงานมากกว่า 2 ปี จำนวน 5 ราย รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน 6 ราย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ประกอบการ ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ประกอบด้วย 1) ข้อมูลช่วงชีวิตในวัยเด็กและครอบครัว 2) การศึกษาและแรงบันดาลใจ 3) การเริ่มต้นธุรกิจและอุปสรรค 4) การพัฒนาองค์กรและบทเรียนจากประสบการณ์ ในขณะเดียวกันได้ใช้การสังเกต (Observation) บริบทการทำงาน นอกจากนี้ยังได้ข้อมูลจากภาพถ่ายที่ผู้ประกอบการได้เก็บรวบรวมไว้ในแต่ละช่วงเวลาของการพัฒนาธุรกิจตั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากพนักงาน เป็นการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์โดยเฉพาะประสบการณ์ที่ได้ทำงานร่วมกับผู้ประกอบการ นอกจากนี้ ยังมีเป้าหมายที่จะทวนสอบข้อมูล (Triangulation) ที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ ว่ามีความสอดคล้องของข้อมูลหรือไม่ เพียงไร ตลอดจนเป็นการยืนยันความพอเพียงและอิ่มตัวของข้อมูล (Saturated data) ทั้งนี้เพื่อรักษาไว้ซึ่งจริยธรรมของการวิจัย การเก็บข้อมูลทั้งหมดได้รับการอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูลในทุกขั้นตอน

4. การจัดกระทำกับข้อมูล การถอดความและจัดการข้อมูล บันทึกเสียง/วิดีโอจากการสัมภาษณ์ แล้วถอดความอย่างละเอียด จัดเรียงข้อมูลตามช่วงชีวิตหรือหัวข้อ เพื่อสะดวกในการตีความเขียนลำดับเวลา ของชีวิตผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อเห็นพัฒนาการที่เป็นระบบ

5. การวิเคราะห์ข้อมูลจากเรื่องเล่า วิเคราะห์รูปแบบการเล่าเรื่อง โครงสร้าง และความหมายของเหตุการณ์ในชีวิต ระบุประเด็นหลัก และเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวกับกรอบทฤษฎีที่กล่าวไว้ในข้างต้นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นไปที่การวิเคราะห์เนื้อการเป็นหลัก

6. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล คณะผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า ใช้ทั้งด้านแหล่งข้อมูล และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เน้นการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลและการยืนยันหลักฐานเชิงประจักษ์ รวมถึงการให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญยืนยันความถูกต้องด้วยตัวเอง และเทียบเคียงกับข้อมูลที่ได้จากคนอื่น เช่น จากพนักงาน และภาพถ่าย

การนำเสนอผลการวิจัย นำเสนอเป็นชีวประวัติเล่าเรื่องที่เรียงร้อยตามช่วงชีวิต พร้อมการตีความแสดงให้เห็นทั้งมิติส่วนบุคคล และโครงสร้างสังคม-วัฒนธรรม ที่สัมพันธ์กันเน้นความเป็นมนุษย์ (Human Dimension) และอัตลักษณ์ของผู้ให้ข้อมูล พร้อมข้อเสนอเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาและวิเคราะห์เส้นทางการพัฒนาตนเองของผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งในภาคใต้ในฐานะผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จในธุรกิจจากประสบการณ์จริง ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงหตุการณ์สำคัญ ประเด็นหลักที่สะท้อน นัยสำคัญต่อการพัฒนาตนเอง

เหตุการณ์สำคัญ	ประเด็นหลักที่สะท้อน	นัยสำคัญต่อการพัฒนาตนเอง
เริ่มเรียนช้า พูดภาษาไทยไม่ได้ และต้องย้ายโรงเรียนหลายครั้ง	การเผชิญข้อจำกัดทางโครงสร้างและการพึ่งพาตนเอง	ความยากลำบากทางการศึกษาเป็นแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาตนและการสร้างทัศนคติเชิงบวก
รับจ้างแบกน้ำตาล 60 กิโลกรัม ข้ามประเทศ	ความอดทนและการสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง	ประสบการณ์งานหนักก่อให้เกิดการตระหนักถึงศักยภาพของตนและเพิ่มแรงผลักดันในการแสวงหาความสำเร็จ
ซ่อมและประกอบรถแทรกเตอร์ด้วยตนเอง	การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ	การเรียนรู้เชิงปฏิบัติทำให้เกิดทักษะใหม่และความสามารถในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน
ชาวสวนยางไว้วางใจให้ยางไปขายก่อนแล้วค่อยชำระเงิน	ความซื่อสัตย์และทุนทางสังคม	ความน่าเชื่อถือสร้างเครือข่ายทางธุรกิจและความสัมพันธ์เชิงสังคมที่เป็นฐานทุนธุรกิจ
ทดลองผสมน้ำยางข้นโดยไม่มีพื้นฐานทางวิชาการ	นวัตกรรมจากข้อจำกัด	การลงมือทดลองจริง ปรับปรุง สังเกตผล นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่และนวัตกรรมที่เหมาะกับบริบท
ตามหาเรือสินค้าที่ถูกโจรสลัดจนได้คืน	ความกล้าเสี่ยงและการแก้ปัญหาภายใต้ความไม่แน่นอน	การกล้าเผชิญความเสี่ยงนำไปสู่การรักษาธุรกิจและเสริมสร้างอัตลักษณ์ผู้ประกอบการ

ตารางที่ 1 แสดงเหตุการณ์สำคัญ ประเด็นหลักที่สะท้อน นัยสำคัญต่อการพัฒนาตนเอง (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ	ประเด็นหลักที่สะท้อน	นัยสำคัญต่อการพัฒนาตนเอง
การยึดหลัก 4 ประการ-ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน ประหยัด	คุณค่าหลักเป็นเข็มทิศชีวิตและดำเนินธุรกิจ	คุณธรรมเป็นกรอบการตัดสินใจและสร้างความน่าเชื่อถือในระยะยาว
การควบคุมค่าใช้จ่ายในภาวะวิกฤติ	วินัยและการจัดการความเสี่ยง	วินัยทางการเงินและการตัดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นการดำเนินการที่ไม่ก่อนให้เกิดรายได้ ตัดค่าใช้จ่ายเหล่านั้นทันทีช่วยให้ธุรกิจรอดพ้นวิกฤติ
การไม่ดื่ม ไม่สูบ และทำตัวเป็นแบบอย่างแก่ลูก	การเรียนรู้ทางสังคมและการเป็นต้นแบบ	แบบอย่างเชิงบวกส่งผลต่อการเรียนรู้ของครอบครัวและการสืบทอดธุรกิจ

ข้อค้นพบของวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า เส้นทางการพัฒนาตนเองของผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งในภาคใต้เริ่มต้นจากทุนชีวิตต่ำแต่มีวินัยสูง โดยเกิดในครอบครัวชาวสวนยาง มีพี่น้องถึง 11 คน และในวัยเด็กต้องเริ่มเรียนช้ากว่าเพื่อนถึง 2 ปี (เริ่ม ป.1 เมื่ออายุ 9 ขวบ) อีกทั้งยังไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้คล่องเพราะใช้ภาษาจีนในครอบครัวและชุมชน การปรับตัวด้านภาษาและการศึกษาในวัยเด็กจึงเป็นความท้าทายในลำดับแรก ๆ ของชีวิตจึงต้องเปลี่ยนโรงเรียนหลายครั้ง เพราะครอบครัวขาดแคลนค่าเทอม และแม้จะพยายามเรียนต่อ แต่ก็หยุดการศึกษาในระบบเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 เหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นข้อจำกัดทางโครงสร้างที่ผลักดันให้ ดร.ถาวร ต้องพึ่งพาตนเองและเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง-ทำจริง

ประสบการณ์ในช่วงวัยรุ่นยิ่งเสริมสร้างความเข้มแข็ง ได้แก่ การข้ามแดนไปเรียนที่ประเทศมาเลเซียทุกวันโดยไม่ใช้พาสปอร์ต ใช้วิธีการเดินเท้าไป-กลับระหว่างประเทศไทย-มาเลเซีย ช่วงนี้ฝึกฝนทั้งความอดทนและการเข้าสังคมต่างวัฒนธรรม นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (ผู้ประกอบการ) ยังต้องหารายได้ด้วยการค้าขายเล็ก ๆ และรับจ้างทำงานหนัก เช่น แบกกระสอบน้ำตาลน้ำหนักว่า 60 กิโลกรัม เดินข้ามแดนประเทศไทยไปประเทศมาเลเซียเป็นระยะทางกว่า 3 กิโลเมตร ได้รับค่าแรงจำนวน 25 บาทต่อเที่ยว ภาพของวัยรุ่นที่ต้องทำงานแบกหามสะท้อนถึงความพยายามสร้าง Self-efficacy และความเชื่อมั่นว่าตนสามารถทำสิ่งที่ยากเกินตัวได้ซึ่งต่อมาเป็นพลังขับเคลื่อนในการเป็นผู้ประกอบการ

อีกหนึ่งเหตุการณ์สำคัญ คือ การซื้อรถแทรกเตอร์มารับจ้างโค่นต้นยาง แม้ไม่มีความรู้ด้านช่าง แต่เมื่อรถเสียในบริบทที่ไม่มีช่างซ่อม ผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งในภาคใต้ต้องถอด-ประกอบเกียร์ทั้งคันด้วยตัวเองโดยอาศัยความเพียรและการลองผิดลองถูกทั้งคืนจนสำเร็จ ประสบการณ์นี้กลายเป็นแบบแผนการเรียนรู้ ที่ติดตัวตลอดชีวิต เรียนรู้จากการทำจริง แม้ล้มเหลวก็ซ่อมแซมใหม่จนใช้ได้ เหตุการณ์นี้เป็นฐานคิดที่ต่อยอดไปสู่นวัตกรรมเชิงปฏิบัติการในอนาคต เช่น การคิดค้นวิธีผลิตน้ำยางข้นสูตรแรกของประเทศไทย

คุณค่าหลัก 4 ประการ ที่ยึดเป็นหลักในการดำรงชีวิต คือ ซื่อสัตย์ ขยัน อดทนและประหยัด ทั้งหมดนี้ทำหน้าที่เป็นเข็มทิศชีวิตที่สร้างทั้งความไว้วางใจและวินัย เช่น ในวัยหนุ่ม ชาวสวนยางเชื่อใจให้ ดร.ถาวร นำยางไปขายก่อนแล้วค่อยนำเงินมาจ่ายค่ายางภายหลัง ความไว้วางใจนี้ไม่ใช่เพียงเครดิตทางการค้า แต่คือ ทุนทางสังคมที่เป็นเสาหลักให้ผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งในภาคใต้ก้าวจากผู้ค้ารายเล็กสู่เจ้าของโรงงาน และในยามวิกฤติทางการเงินก็ยึดหลักประหยัด ลดค่าใช้จ่ายทันทีเพื่อรักษาธุรกิจให้อยู่รอด

อีกประการหนึ่งที่พลิกผันในชีวิต คือ เหตุการณ์เรือสินค้าที่ถูกโจรสลัดขโมย หากไม่แก้ปัญหาจะทำให้บริษัทล้มละลาย แต่ผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งในภาคใต้เลือกลงสนามเองเดินทางไปตามเรือที่ประเทศจีนจนสามารถยึดสินค้าและเรือคืนกลับมาได้ ความกล้าตัดสินใจท่ามกลางความไม่แน่นอนสูงสะท้อนทั้งความเป็นผู้นำเชิงรุก และความเชื่อในศักยภาพตนเอง เหตุการณ์นี้ไม่เพียงช่วยให้ธุรกิจรอด แต่ยังตอกย้ำภาพอัตลักษณ์ในฐานะผู้ประกอบการนักสู้

เมื่อประกอบเรื่องเล่าทั้งหมดเข้าด้วยกันจะเห็นว่าการพัฒนาตนเองของผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งในภาคใต้ไม่ได้เดินเป็นเส้นตรง หากเป็นเกลียววนของการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง สะท้อนคิด ทดลองผิด-ถูก ทดลองใหม่ ยกระดับความเชี่ยวชาญ และพร้อมกลับมาใช้ประสบการณ์เป็นทุนใหม่อีกครั้ง ความต่อเนื่องนี้ประกอบกับทุนคุณธรรมทำให้ผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งในภาคใต้ก้าวจากเด็กชายที่มีต้นทุนน้อยในสวนยางสู่ผู้สร้างบริษัทที่ประสบความสำเร็จในระดับประเทศในธุรกิจน้ำยางข้น

2. ผลการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาองค์กรที่เอื้อต่อความสำเร็จทางธุรกิจควบคู่กับการพัฒนาตนเองของผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งในภาคใต้ในฐานะของผู้ประกอบการ ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เหตุการณ์สำคัญ ประเด็นหลักที่สะท้อน และนัยสำคัญต่อการพัฒนาองค์กร

เหตุการณ์สำคัญ	ประเด็นหลักที่สะท้อน	นัยสำคัญต่อการพัฒนาองค์กร
ปรับตัวจากธุรกิจยางรมควันไปสู่น้ำยางข้น เมื่อเผชิญการแข่งขันไม่เป็นธรรม	การปรับกลยุทธ์เพื่อความอยู่รอดและสร้างโอกาสใหม่ทางธุรกิจ	เปิดตลาดใหม่และสร้างโมเดลธุรกิจที่แข็งแกร่งกว่าเดิม
การลงทุนในรถยกและถังเก็บน้ำยาง แม้ถูกคัดค้าน	การตัดสินใจเชิงรุกเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน	เพิ่มกำลังการผลิตและความสามารถในการแข่งขันในระยะยาว
บริหารคนแบบ “ครอบครัว” ปฏิบัติกับพนักงานเสมือนคนในครอบครัว	วัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความใกล้ชิดและความเสมอภาค	ลดความขัดแย้ง สร้างความผูกพันและความภักดีของพนักงาน
ให้พนักงาน-ช่าง เรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติจากสถานการณ์จริง-ประสบการณ์จริง เช่น การถอดรื้อเครื่องจักรจริง	การพัฒนาคนผ่านการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ	สร้างช่างฝีมือและพัฒนาทักษะในองค์กรโดยไม่ต้องพึ่งพาคนนอก
ช่วยเหลือพนักงานที่เดือดร้อน เช่น ไถ่ถอนที่ดินหรือช่วยค่าคลอดบุตร	การสร้างความผูกพันด้วยความเมตตา	เพิ่มความผูกพันและความสัมพันธ์อันดีระยะยาวกับบริษัท
กระจายอำนาจด้านการเงินให้ลูกและภรรยา	ธรรมาภิบาลครอบครัวและการกระจายอำนาจ	เสริมความโปร่งใส ลดความขัดแย้ง และเปิดทางให้คนรุ่นใหม่มีบทบาท
ประชุมครอบครัวทุกเย็นระหว่างทานอาหาร	การสื่อสารไม่เป็นทางการแต่สม่ำเสมอ	เป็นกลไกตัดสินใจเชิงกลยุทธ์และเสริมความสัมพันธ์ในองค์กร
เผชิญแรงกดดันจากธนาคารและลูกค้า	การแปลงแรงบีบเป็นแรงผลักดันการพัฒนาธุรกิจ	พัฒนาองค์กรให้ยืดหยุ่นและสร้างขีดความสามารถใหม่อย่างต่อเนื่อง

ข้อค้นพบของวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การพัฒนาบริษัทของผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งในภาคใต้เติบโตคู่จังหวะกับการพัฒนาตนเอง โดยมี 3 กลไกหลัก มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1) ความเป็นผู้ประกอบการเชิงรุกและการพลิกเกม เมื่อเกิดการแข่งขันในธุรกิจยางรมควันไม่เป็นธรรม บริษัทเลือก เปลี่ยนสนาม-ตลาด มาสู่น้ำยางข้น ซึ่งเป็นตลาดใหม่ในประเทศไทย การตัดสินใจลงทุนที่ถูกคัดค้านในช่วงแรก (เช่น รถยก 30 ตัน การเพิ่มจำนวนถังเก็บจาก 3 เป็น 4 แล้วขยายต่อเนื่อง) สุดท้ายยกระดับสมรรถนะเชิงปฏิบัติการอย่างก้าวกระโดด (จากโหลด 20 ตู้/วันเป็น 80 ตู้/วัน) สะท้อนการผสมผสานความคิดเชิงสร้างสรรค์กับความกล้าเสี่ยงอย่างมีวินัย 2) การจัดการพนักงานแบบบุคลในครอบครัวและการสร้างสมรรถนะในงาน (Familial-Workplace Learning) วัฒนธรรมกินข้าวหม้อเดียวกัน-นั่งรถคันเดียวกัน-ช่วยกันรื้อของจริง ทำให้ช่องว่างนายจ้าง-ลูกจ้างแคบลง พนักงานของบริษัทเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในสถานการณ์จริง (ถอด-ประกอบเครื่องจักร ไปฝึกงานที่โรงงานอื่นโดยบริษัทสนับสนุนค่าแรงและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ) จนเกิดช่างฝีมือที่เติบโตในบริษัทเอง ความช่วยเหลือในยามเดือดร้อน (ไถ่โฉนดที่ดินที่พนักงานนำไปจำนอง ออกค่าใช้จ่ายค่าคลอดบุตร) ถูกใช้แบบมีเงื่อนไขบนฐานความขยันและความรับผิดชอบ ส่งผลให้พนักงานเกิดความผูกพัน ภักดีและทำงานอยู่ในบริษัทอย่างยาวนาน บริษัทจึงสร้างทุนทางสังคมภายในที่เหนียวแน่นกลายเป็นข้อได้เปรียบเชิงปฏิบัติการ 3) ธรรมาภิบาลครอบครัวและการเรียนรู้ข้ามรุ่น (Family

Governance & Intergenerational Learning): การประชุม-คุยงานทุกเย็นของครอบครัวทำหน้าที่ทั้งเป็นกลไกสื่อสารและตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ พร้อมกันนั้นผู้นำรุ่นแรกยอมปล่อยให้ลูกลองผิดลองถูก แม้มีต้นทุนทางการเงิน เพื่อให้เกิดความเป็นเจ้าของและความมั่นใจของรุ่นใหม่ ขณะเดียวกันมีการกระจายอำนาจการเงิน ไปยังลูกและภรรยาเพื่อลดปะทะทางอำนาจและให้บทบาทชัดเจน ผล คือ บริษัทเปลี่ยนแรงกดดันจากลูกค้า-ธนาคาร-ตลาด ให้เป็นตัวเร่งสร้างขีดความสามารถเชิงพลวัต (Dynamic Capabilities) ในการปรับเทคโนโลยี การผลิตและโลจิสติกส์ ให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง

โดยรวมกระบวนการพัฒนาองค์กรของกรณีศึกษานี้ไม่ใช่ผลจากแผนธุรกิจที่ซับซ้อน หากเป็นการออกแบบระหว่างทาง ด้วยการใช้ทรัพยากรที่มีเครือข่ายที่เชื่อถือและการทดลองซ้ำจนได้วิธีการและแนวปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วขยายขนาดบนวินัยการเงินและความซื่อสัตย์จนเกิดความชอบธรรมทางสังคม

3. ผลสังเคราะห์ปัจจัยและแนวทางการพัฒนาที่ส่งผลต่อความสำเร็จในธุรกิจ เพื่อนำไปสร้างองค์ความรู้และเป็นต้นแบบสำหรับผู้ประกอบการไทย ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงปัจจัย/แนวทางที่สังเคราะห์ได้ ประเด็นหลักที่สะท้อน และนัยสำคัญต่อการสร้างต้นแบบผู้ประกอบการ

ปัจจัย/แนวทางที่สังเคราะห์ได้	ประเด็นหลักที่สะท้อน	นัยสำคัญต่อการสร้างต้นแบบผู้ประกอบการ
การยึดหลักคุณค่าชีวิต 4 ประการ ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน และประหยัด	คุณธรรมเป็นเข็มทิศการดำเนินธุรกิจ	เสนอเป็นกรอบคุณค่าพื้นฐานที่ผู้ประกอบการไทยสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความยั่งยืน
การเรียนรู้จากการลงมือทำจริงและการลองผิดลองถูก	นวัตกรรมจากข้อจำกัดและการเรียนรู้เชิงประสบการณ์	ชี้ให้เห็นว่าผู้ประกอบการไทยควรเน้นการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ ไม่รอความพร้อมจากทรัพยากร แต่ใช้สิ่งที่มีอยู่สร้างโอกาส
ความเป็นผู้ประกอบการเชิงรุก	การกล้าตัดสินใจท่ามกลางความไม่แน่นอน	เป็นแบบอย่างให้ผู้ประกอบการไทยปรับตัวไว กล้าลองตลาดใหม่ และใช้ความเสี่ยงเป็นโอกาส
ปัจจัย/แนวทางที่สังเคราะห์ได้	ประเด็นหลักที่สะท้อน	นัยสำคัญต่อการสร้างต้นแบบผู้ประกอบการ
การสร้างทุนทางสังคมผ่านความไว้วางใจและความสัมพันธ์	ความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนและเครือข่ายเชิงสังคม	ผู้ประกอบการควรสร้างเครือข่ายทางธุรกิจและความเชื่อใจระหว่างชุมชน ลูกค้า และสถาบันการเงิน
การบริหารบุคลากรแบบครอบครัว คือให้ความสำคัญ-ดูแลเอาใจใส่พนักงานเหมือนสมาชิกในครอบครัวและการพัฒนาพนักงานด้วยการปฏิบัติงานจริง	ความผูกพันและการพัฒนาศักยภาพบุคลากร	เสนอเป็นต้นแบบให้ธุรกิจไทยใช้การดูแลแบบครอบครัวควบคู่กับการพัฒนาทักษะบุคลากร
ธรรมาภิบาลครอบครัวและการถ่ายโอนบทบาทสู่รุ่นใหม่	การกระจายอำนาจและการส่งต่อความรู้	ช่วยให้การสืบทอดธุรกิจราบรื่น ลดความขัดแย้ง และเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่พัฒนาตน
การคืนกำไรสู่สังคม เช่น การบริจาคและสนับสนุนชุมชน	ความรับผิดชอบต่อสังคม	เป็นต้นแบบผู้ประกอบการไทยที่ผสมผสานธุรกิจกับการพัฒนาสังคมและชุมชน
การเปลี่ยนแรงกดดันจากลูกค้า-ธนาคารเป็นแรงขับเคลื่อน	การพัฒนาองค์กรภายใต้แรงบังคับ	เสนอเป็นแนวทางให้ผู้ประกอบการไทยมองวิกฤติและแรงบีบเป็นโอกาสในการสร้างขีดความสามารถใหม่

จากข้อค้นพบของวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ผลการสังเคราะห์ชี้ให้เห็นชุดปัจจัยร่วมที่ทำงานประสานกันอย่างเป็นระบบและสามารถเสนอเป็นต้นแบบสำหรับผู้ประกอบการไทยได้ มีรายละเอียด ดังนี้ 1) คุณค่าหลักของการดำรงตนเป็นกรอบในการตัดสินใจ (Core Values as Decision Heuristics) คือ ความซื่อสัตย์ ขยัน อดทน

และการประหยัด ทั้ง 4 ประการ ไม่ได้เป็นเพียงคุณธรรมส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ทำหน้าที่เป็นกฎการตัดสินใจเชิงปฏิบัติ ที่ลดความเสี่ยงพฤติกรรม-การเงิน สร้างความน่าเชื่อถือให้ชุมชน ลูกค้า ธนาคาร และแรงงานจนกลายเป็นเครดิตทางสังคมที่แปลงเป็นทุนธุรกิจได้จริง 2) การเรียนรู้จากการลงมือทำและการเริ่มจากสิ่งที่มี (Experiential Learning & Effectuation) จุดแข็งเฉพาะตัวของกรณีศึกษา คือ การทดลองจริงภายใต้ข้อจำกัด (ความรู้/ทุน/เครื่องมือ) ใช้ทรัพยากรที่หาได้-เครือข่ายที่เข้าถึง-ความยอมเสียได้ที่รับไหว แล้วเร่งปิดลูปเรียนรู้ผลลัพธ์ คือ นวัตกรรมเชิงปฏิบัติการ เช่น ระบบสูบน้ำยาง-สูตรผลิต-วิธีโหลดตู้ โดยที่ตอบโจทย์บริบทจริงมากกว่าสูตรสำเร็จสากล 3) ความเป็นผู้ประกอบการเชิงรุกเป็นเครื่องเร่ง (EO as Accelerator) ความพร้อมที่จะเปลี่ยนสนามธุรกิจอย่างทันท่วงที ลงทุนเชิงรุกแม้ถูกคัดค้าน และแข่งขันบนความเร็ว-ความแม่น-ความตรง สร้างช่องว่างสมรรถนะเมื่อประกอบกับวินัยทางการเงิน 4) ทุนทางสังคมแบบให้จริงและเศรษฐกิจคุณธรรม (Trust-based Social Capital & Moral Economy) การให้เครดิตลูกค้า/ผู้ขาย การดูแลแรงงานในยามยาก และการคืนกำไรสู่สังคมอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ความสัมพันธ์ระยะยาวเหนียวแน่น สร้างทั้งยอดขายซ้ำ-แรงงานภักดี-ความชอบธรรมของแบรนด์ 5) ธรรมาภิบาลครอบครัวและการถ่ายโอนความรู้ข้ามรุ่น (Family Governance & Knowledge Transfer) พิธีการสื่อสารสั้น-ถี่-สม่ำเสมอ (รับประทานอาหารค่ำร่วมกัน-คุยงานเย็น) การเปิดพื้นที่ให้คนรุ่นใหม่ตัดสินใจและรับผลของการตัดสินใจ และการแบ่งบทบาทการเงินชัดเจน ทำให้ความต่างรุ่นกลายเป็นพลังเสริม ไม่ใช่แรงเสียดทาน 6) การแปลงแรงบีบให้เป็นความสามารถเชิงพลวัต (Innovation under Constraint) ความต้องการของลูกค้าและข้อจำกัดของธนาคาร/โลจิสติกส์ถูกใช้เป็นตัวกำหนดปัญหาให้ชัด และเป็นเหตุผลในการลงทุนยกระดับกระบวนการเมื่อจับคู่กับการเรียนรู้ในงานจริงทำให้องค์กรปรับตัวไวและขยายขีดความสามารถต่อเนื่อง

จากปัจจัยเหล่านี้สามารถเสนอแนวทางต้นแบบ สำหรับผู้ประกอบการไทยได้ 5 ข้อ 1) ประกาศ/ย้ำคุณค่าหลัก 4 ประการ เป็นนโยบาย แนวปฏิบัติที่ชัดเจน (Code of Conduct) ของบริษัท และตัวชี้วัดพฤติกรรมของพนักงาน 2) สร้างสนามทดลองให้พนักงานปฏิบัติจริงในโรงงาน/หน้างาน (ลอง-พัง-ซ่อม อย่างมีกรอบความเสี่ยง) 3) ออกแบบพิธีกรรมการสื่อสารในครอบครัว/ทีมที่สั้น-ถี่-มีวาระชัด 4) เลือกโครงการลงทุนผลักดันปีละ 1 - 2 เรื่อง ที่ยกระดับปริมาณงาน หรือผลผลิตที่ทำได้ในช่วงเวลาที่กำหนด โดยใช้ดัชนีชี้วัดประสิทธิภาพ (Key Performance Indicator: KPI) เพื่อวัดและประเมินผลลัพธ์ของความพยายามนั้น และ 5) ทำโครงการ/กิจกรรมรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและผูกกับอัตลักษณ์ธุรกิจ เพื่อเสริมทุนทางสังคมและความชอบธรรมในระยะยาว

อภิปรายผล

1. เส้นทางการพัฒนาตนเองของผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งของภาคใต้ เริ่มจากข้อจำกัดด้านภาษา การศึกษา และฐานะครอบครัว แต่ด้วยวินัย ความเพียร และการเรียนรู้จากการลงมือทำจริง จึงสร้างความเชื่อมั่นในตนเองและทักษะใหม่ เช่น การซ่อมเครื่องจักรและการทดลองผลิตน้ำยางข้น คุณค่าหลัก 4 ประการ ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ ขยัน อดทน และประหยัดทำให้ได้รับความไว้วางใจและสร้างทุนทางสังคม เหตุการณ์เผชิญโจรสลัดยิ่งสะท้อนการจัดการเชิงรุกและความกล้าเสี่ยงจนพัฒนาสู่ผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จ ผลของการวิจัยปรากฏเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะเส้นทางชีวิตซึ่งถูกหล่อหลอมจากทั้งข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและคุณลักษณะส่วนบุคคล ข้อจำกัดด้านการเรียนรู้ช้า ภาษาไทยไม่คล่อง และฐานะทางการเงินต่ำ กลายเป็นแรงผลักดันให้ต้องพึ่งพาตนเอง ฝึกวินัย เรียนรู้จากการลงมือทำจริงประกอบกับคุณลักษณะภายใน เช่น ความเพียร ความอดทน และความกล้าเสี่ยง

โดยผลการวิจัยเป็นไปในทำนองเดียวกับแนวคิดลำดับขั้นความต้องการของ Maslow, A. H. ที่อธิบายว่าความขาดแคลนผลักดันให้แสวงหาวิธีตอบสนองด้วยตนเอง (Maslow, A. H., 1943) กรอบความคิดแบบเติบโตของ Dweck, C. S. ที่เน้นการเรียนรู้จากความท้าทาย (Dweck, C. S., 2006) และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของ McClelland, D. C. ที่ชี้ว่าความปรารถนาความสำเร็จผลักดันการพัฒนาซึ่งผู้ประกอบการรายนี้ใช้การเรียนรู้จาก

การลงมือทำจริง (McClelland, D. C., 1961) สอดคล้องกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb, D. A. ที่เน้นการปฏิบัติ-สะท้อนคิด-ลงมือทำใหม่ (Kolb, D. A., 1984) และ ทฤษฎีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ของ Sarasvathy S.D. ที่ชี้ให้ใช้ทรัพยากรที่มีเพื่อสร้างโอกาสใหม่ (Sarasvathy, S. D., 2001) พร้อมทั้งสอดคล้องกับทฤษฎีความเชื่อมั่นในสมรรถนะของตนเองของ Bandura, A. ที่อธิบายว่าความเชื่อมั่นในตนเองเพิ่มพลังการลงมือทำ (Bandura, A., 1997) นอกจากนี้ผู้ประกอบการรายนี้ยังยึดมั่นในคุณค่าหลัก 4 ประการ (ซื่อสัตย์ ขยัน อดทนและประหยัด) สอดคล้องกับ Moral Economy ที่มองคุณธรรมเป็นกรอบตัดสินใจทางเศรษฐกิจ และทฤษฎีทุนทางสังคมของ Putnam, R. D. ที่ชี้ว่าความไว้วางใจสร้างทุนทางสังคม (Putnam, R. D., 1995) รวมถึงทฤษฎีภาวะผู้พิทักษ์ที่เน้นผู้นำเพื่อส่วนรวม เห็นได้จากเหตุการณ์เผชิญความเสี่ยง เช่น การตามเรือสินค้าที่ถูกโจรสลัด สะท้อน Entrepreneurial Orientation ที่เน้นการจัดการเชิงรุกและกล้าเสี่ยง (Miller, D. & Friesen, P. H., 1982); (Lumpkin, G. T. & Dess, G. G., 1996) และยังเชื่อมโยงกับความสามารถในการฟื้นคืนสภาพที่อธิบายการฟื้นตัวจากวิกฤติ (Masten, A. S., 2001) และทฤษฎีความสามารถเชิงพลวัตของ Teece, D. J. ที่มองการเปลี่ยนแรงกดดันเป็นศักยภาพใหม่ขององค์กร (Teece, D. J., 2007) ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาตนเองของผู้ประกอบการรายนี้เกิดจากข้อจำกัดที่หล่อหลอมให้มีวินัย คุณธรรม และการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ สร้างความเชื่อมั่นและทักษะใหม่ จนก้าวข้ามอุปสรรคพัฒนาสู่ผู้ประกอบการที่เชิงรุก มีนวัตกรรม และรับมือวิกฤติได้

2. การพัฒนาธุรกิจของผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งในภาคใต้ เติบโตควบคู่กับการพัฒนาตนเองผ่าน 3 กลไกสำคัญ ได้แก่ ความเป็นผู้ประกอบการเชิงรุกและการพลิกเกมธุรกิจที่นำไปสู่การเปิดตลาดใหม่ การจัดการพนักงานแบบครอบครัวที่สร้างความผูกพันและพัฒนาทักษะจากการเรียนรู้จริง และธรรมาภิบาลครอบครัวที่ส่งเสริมการสื่อสาร การกระจายอำนาจ และการเรียนรู้ข้ามรุ่น กลไกเหล่านี้ทำให้องค์กรสามารถเปลี่ยนแรงกดดันเป็นพลัง สร้างสมรรถนะเชิงพลวัต และขับเคลื่อนการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะการพัฒนาองค์ธุรกิจของผู้ประกอบการรายนี้ ไม่ได้ตั้งอยู่บน “แผนธุรกิจที่สมบูรณ์แบบ” แต่เกิดจากการผสานกันระหว่างวิถีชีวิตและวิธีคิดของผู้ก่อตั้งที่เติบโตจากการพึ่งพาตนเอง มีวินัย และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ปรับกลยุทธ์และกล้าเสี่ยงเมื่อต้องเผชิญแรงกดดันทางธุรกิจ ขณะเดียวกันการดูแลพนักงานเสมือนญาติและการสื่อสารสม่ำเสมอได้สร้างทุนทางสังคมที่มั่นคง อีกทั้งการกระจายอำนาจในครอบครัวช่วยให้การสืบทอดธุรกิจเป็นไปอย่างราบรื่นและยั่งยืน

โดยผลการวิจัยเป็นเช่นเดียวกับแนวคิดความเป็นผู้ประกอบการที่เน้นการริเริ่มและการยอมรับความเสี่ยง (Lumpkin, G. T. & Dess, G. G., 1996); (Miller, D. & Friesen, P. H., 1982) และสมรรถนะเชิงพลวัตที่หมายถึง ความสามารถขององค์กรในการปรับตัวและสร้างขีดความสามารถใหม่ รวมถึงนวัตกรรมในการเพิ่มศักยภาพธุรกิจ (Teece, D. J., 2007) กลไกที่สอง คือ การจัดการคนแบบครอบครัวและการสร้างสมรรถนะจากการเรียนรู้จริง โดยปฏิบัติต่อพนักงานเสมือนญาติและเน้นการฝึกปฏิบัติจากสถานการณ์จริงเชื่อมโยงกับทฤษฎีผู้พิทักษ์ที่เน้นประโยชน์องค์รวม และทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคมที่อธิบายความสัมพันธ์แบบให้–รับ ช่วยสร้างความผูกพัน รวมถึงแนวคิดความผูกพันต่อองค์การ องค์กรแห่งการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาต่อเนื่อง (Senge, P., 1990) ส่วนกลไกที่สาม คือ ธรรมาภิบาลครอบครัวและการเรียนรู้ข้ามรุ่น ผ่านการสื่อสารสม่ำเสมอและการกระจายอำนาจเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ทดลอง ตัดสินใจ สอดคล้องกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่เน้นการแบ่งปันอำนาจ และการสื่อสารไม่เป็นทางการซึ่งมีบทบาทต่อความต่อเนื่องของธุรกิจ (Habbershon, T. G. & Williams, M. L., 1999) ทั้งยังเกี่ยวโยงกับแนวคิดความยืดหยุ่นที่หมายถึงความสามารถในการฟื้นตัวจากวิกฤติ (Masten, A. S., 2001) และสมรรถนะเชิงพลวัตที่ช่วยให้องค์กรรับมือกับความไม่แน่นอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Teece, D. J., 2007) แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาองค์กรของบริษัทอุตสาหกรรมยางพาราแห่งหนึ่งเติบโตคู่กับการพัฒนาตนเองของผู้ก่อตั้งผ่านการตัดสินใจเชิงรุกและการปรับตัวตามสถานการณ์ ควบคู่กับการจัดการแบบครอบครัว เรียนรู้จากประสบการณ์จริง

และธรรมาภิบาลครอบครัว ส่งผลให้องค์กรสร้างความผูกพันภายใน เปลี่ยนข้อจำกัดเป็นพลัง และเติบโตอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นงเยาว์ อินทะนาม และคณะ พบว่า ความเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลอย่างมากต่อความสำเร็จของธุรกิจ SMEs โดยเฉพาะมิติการสร้างนวัตกรรม-การทำงานเชิงรุก-มีความกล้าเสี่ยง (นงเยาว์ อินทะนาม และคณะ, 2563) สอดคล้องกับ Miller, D. & Friesen, P. H. ที่ระบุปัจจัยของความสำเร็จของผู้ประกอบการมีพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรม การทำงานเชิงรุก และการยอมรับความเสี่ยง (Miller, D. & Friesen, P. H., 1982)

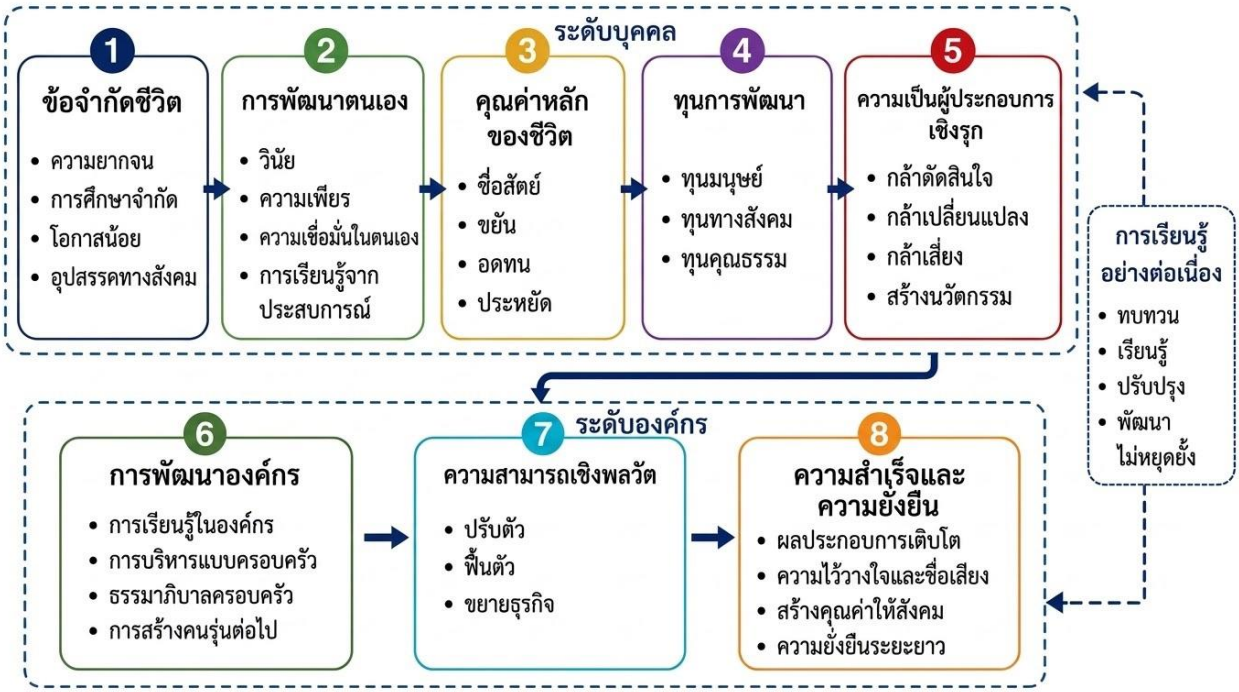
3. ความสำเร็จของผู้ประกอบการส่งออกน้ำยางรายหนึ่งในภาคใต้เกิดจากการผสมผสานคุณค่าหลัก (ความซื่อสัตย์ ขยัน อดทน และการประหยัด) วินัยและการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ เข้ากับความเป็นผู้ประกอบการที่โดดเด่นจนกลายเป็นแนวทางพัฒนาธุรกิจที่ยั่งยืน ปัจจัยสำคัญประกอบด้วยการยึดหลักซื่อสัตย์ ขยัน อดทนและประหยัดเป็นเข็มทิศการดำเนินงาน การเรียนรู้จากการลงมือทำจริงและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่สร้างนวัตกรรม มีความเป็นผู้ประกอบการเชิงรุกที่พร้อมเผชิญความเสี่ยงและเปลี่ยนกลยุทธ์เมื่อจำเป็น การสร้างทุนทางสังคมผ่านความไว้วางใจและความสัมพันธ์ระยะยาว การบริหารบุคลากรแบบครอบครัวที่ผสานการดูแลและพัฒนาทักษะจริง การสืบทอดธุรกิจด้วยธรรมาภิบาลและการเรียนรู้ข้ามรุ่น และการเปลี่ยนแรงกดดันให้เป็นพลังในการพัฒนาขีดความสามารถใหม่ ปัจจัยเหล่านี้ทำให้องค์กรเติบโตอย่างมั่นคงและเป็นต้นแบบสำหรับผู้ประกอบการไทย

ข้อค้นพบของการวิจัยเป็นเช่นนี้เพราะการพัฒนาธุรกิจไม่ได้อาศัยแผนธุรกิจที่ตายตัว แต่เกิดจากการผสมผสานคุณค่าหลัก วินัย และวิถีชีวิตผู้ก่อตั้ง เข้ากับการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและความเป็นผู้ประกอบการเชิงรุกทำให้สามารถสร้างกลไกการพัฒนาที่ตอบโจทย์สถานการณ์จริงได้อย่างต่อเนื่อง ปัจจัยสำคัญ เช่น การยึดหลักซื่อสัตย์ ขยัน อดทน และประหยัด ทำให้ธุรกิจมีความน่าเชื่อถือและได้รับความไว้วางใจ การเรียนรู้จากการลงมือทำจริงช่วยสร้างนวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบท ขณะที่ความกล้าเสี่ยงและการตัดสินใจท่ามกลางความไม่แน่นอนเปิดโอกาสสู่ตลาดใหม่ การดูแลพนักงานเสมือนครอบครัวและการถ่ายทอดความรู้ข้ามรุ่นทำให้เกิดความผูกพันและความต่อเนื่อง ส่วนการมองแรงกดดันจากตลาดและธนาคารเป็นโอกาส ช่วยให้องค์กรพัฒนาขีดความสามารถใหม่ได้เสมอ จึงสะท้อนว่าความสำเร็จเกิดจากการผสานคุณธรรม การเรียนรู้ และความเป็นผู้ประกอบการเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

โดยผลการวิจัยเป็นเช่นเดียวกับแนวคิดทฤษฎีผู้พิทักษ์ที่ชี้ว่าผู้นำสามารถบริหารเพื่อประโยชน์ขององค์รวมมากกว่าความต้องการส่วนตนและเชื่อมโยงกับแนวคิดทุนทางสังคมของ Putnam, R. D. ที่อธิบายว่าความไว้วางใจและเครือข่ายสัมพันธ์ คือ ทรัพยากรที่สร้างมูลค่าเพิ่มได้ (Putnam, R. D., 2000) ขณะเดียวกัน เส้นทางการเรียนรู้จากการลองผิดลองถูกและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่สะท้อนชัดถึงแนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Kolb, D. A., 1984) และทฤษฎีการก่อรูปของ Sarasvathy, S. D. ที่ชี้ว่าผู้ประกอบการไม่จำเป็นต้องรอความพร้อม แต่สามารถใช้สิ่งที่มีอยู่สร้างโอกาสใหม่ได้ (Sarasvathy, S. D., 2001) นอกจากนั้นแนวคิดความเป็นผู้ประกอบการทำหน้าที่เป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญ โดยครอบคลุมการสร้างนวัตกรรมตามการทำงานเชิงรุก (Miller, D. & Friesen, P. H., 1982) และการยอมรับความเสี่ยง (Lumpkin, G. T. & Dess, G. G., 1996) ซึ่งสะท้อนชัดเจนในกรณีการพลิกเกมธุรกิจจากยางรมควันไปสู่น้ำยางข้น และการลงทุนเชิงรุกด้านเครื่องจักรและโลจิสติกส์ แม้เผชิญการคัดค้าน นอกจากนี้ความเป็นผู้ประกอบการยังทำงานร่วมกับสมรรถนะเชิงพลวัตตามแนวคิดของ Teece, D. J. ที่ช่วยให้องค์กรสามารถรับรู้ ปรับตัว และจัดการทรัพยากรได้อย่างยืดหยุ่นภายใต้สภาวะการแข่งขันสูง (Teece, D. J., 2007) การจัดการบุคลากรแบบครอบครัวและธรรมาภิบาลครอบครัวยังช่วยถ่ายทอดความรู้ข้ามรุ่น ลดความขัดแย้ง และเสริมความผูกพันของพนักงาน ขณะที่ความสามารถในการเผชิญและพลิกวิกฤติสอดคล้องกับแนวคิดความยืดหยุ่นเชิงพัฒนาการของ Masten, A. S. ที่ทำให้องค์กรฟื้นตัวและสร้างความเข้มแข็งจากแรงกดดัน (Masten, A. S., 2001) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Drucker, P. F. ที่พบว่า นวัตกรรม คือ หัวใจสำคัญของการเป็นผู้ประกอบการ (Drucker, P. F., 1985) และนอกจากนี้ พบว่า การกล้าเสี่ยงและการทำงานเชิงรุก คือ กุญแจสู่ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจ (Miller, D., 1983); (Covin, J. G. & Slevin, D. P., 1989)

องค์ความรู้ใหม่

ข้อจำกัดของชีวิตไม่ใช่อุปสรรคต่อความสำเร็จ หากแต่เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนคุณธรรม ซึ่งเมื่อผสานกับการเรียนรู้จากประสบการณ์และความเป็นผู้ประกอบการเชิงรุก จะนำไปสู่การพัฒนาองค์กรและความสำเร็จอย่างยั่งยืน โดยมีกระบวนการเปลี่ยนข้อจำกัดของชีวิตให้เป็นความสามารถทางธุรกิจ ผ่านการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ คุณค่าชีวิต และทุนทางสังคม จนนำไปสู่การเติบโตอย่างยั่งยืนขององค์กร ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาผู้ประกอบการ และองค์กรจากประสบการณ์ชีวิตจริง

ภาพที่ 1 อธิบาย ความสำเร็จของผู้ประกอบการไม่ได้เริ่มจากเงินทุนหรือความได้เปรียบทางเศรษฐกิจ แต่เริ่มจากข้อจำกัดของชีวิต เช่น ความยากจน การศึกษาที่จำกัด และอุปสรรคทางสังคม ซึ่งกลายเป็นแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาตนเองผ่านความอดทน วินัย และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยกระบวนการดังกล่าวหล่อหลอมให้เกิด คุณค่าหลักของชีวิต ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ขยัน อดทน และประหยัด ซึ่งทำหน้าที่เป็นกรอบการตัดสินใจและสร้างความน่าเชื่อถือทางสังคม จนก่อให้เกิดทุนสำคัญ 3 ประเภท ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนคุณธรรม เมื่อทุนเหล่านี้ทำงานร่วมกัน จะส่งเสริมให้เกิดความเป็นผู้ประกอบการเชิงรุกที่พร้อมเรียนรู้ ปรับตัว สร้างนวัตกรรม และตัดสินใจภายใต้ความไม่แน่นอน นำไปสู่การพัฒนาองค์กรผ่านการเรียนรู้ร่วมกัน การบริหารแบบครอบครัว และธรรมาภิบาลครอบครัว ซึ่งช่วยสร้างความผูกพัน การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการสืบทอดธุรกิจอย่างต่อเนื่อง ผลลัพธ์สุดท้าย คือ การเกิดความสามารถเชิงพลวัต ซึ่งทำให้องค์กรสามารถเปลี่ยนวิกฤติเป็นโอกาส ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และเติบโตได้อย่างยั่งยืน จนนำไปสู่ความสำเร็จของผู้ประกอบการและองค์กรในระยะยาว

สรุปและข้อเสนอแนะ

การพัฒนาธุรกิจให้เติบโตอย่างยั่งยืนสามารถอธิบายได้ผ่าน 5 แนวทางสำคัญ ประกอบด้วย ประการแรก การยึดหลักคุณธรรมและวินัยเป็นเข็มทิศการดำเนินงาน เน้นความซื่อสัตย์ ขยัน อดทนและประหยัด ซึ่งมีบทบาทเสมือนกลไกกำกับเชิงพฤติกรรมที่สร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจซึ่งนำไปสู่การก่อรูปทุนทางสังคมที่เป็นฐานสำคัญของความมั่นคงทางธุรกิจ ประการที่สอง การสร้างนวัตกรรมผ่านการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ ลงมือปฏิบัติจริงและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพช่วยพัฒนากระบวนการและผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับบริบทจริงที่เสริมความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืน ประการที่สาม การเสริมสร้างความเป็นผู้ประกอบการเชิงรุกโดยการตัดสินใจเชิงรุกท่ามกลางความไม่แน่นอนและการลงทุนอย่างมีวินัย ทำให้องค์กรสามารถเปลี่ยนแรงกดดันเป็นโอกาสสร้างความได้เปรียบทางกลยุทธ์ ประการที่สี่ การสร้างทุนมนุษย์และวัฒนธรรมองค์กรแบบครอบครัวผ่านการดูแลบุคลากรเชิงใกล้ชิดปฏิบัติต่อพนักงานแบบคนในครอบครัวและการพัฒนาทักษะจากการปฏิบัติจริงส่งผลต่อการสร้างพนักงานที่ภักดีและมีสมรรถนะสูง ประการสุดท้าย การพัฒนาธรรมาภิบาลครอบครัวและการสืบทอดธุรกิจอย่างยั่งยืน โดยใช้กลไกการสื่อสารสม่ำเสมอ การกระจายอำนาจ และการสร้างโอกาสให้คนรุ่นใหม่ได้ตัดสินใจทำให้ช่วยลดความขัดแย้ง เสริมความต่อเนื่อง และเพิ่มขีดความสามารถเชิงพลวัตขององค์กรในการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ส่วนข้อเสนอแนะเชิงนโยบายภาครัฐควรมีหน่วยงานบ่มเพาะและติดตามผู้ประกอบการตั้งแต่เริ่มธุรกิจและเน้นให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ในส่วนการศึกษาวิจัยต่อจากนี้ควรค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ตลอดจนเบื้องลึกเบื้องหลังของธุรกิจครอบครัวที่สามารถเติบโตสู่ระดับสากลได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

นงเยาว์ อินทะนาม และคณะ. (2563). การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 12(4), 82-95.

Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. New York: W. H. Freeman and Company.

Chetthamrongchai, P. & Jermsittiparsert, K. (2020). Entrepreneurial orientation and the sme performance in thailand: the mediating role of strategic orientations. Journal of security and sustainability issues, 9(5), 348-361.

Covin, J. G. & Slevin, D. P. (1989). Strategic Management of Small Firms in Hostile and Benign Environments. Strategic Management Journal, 10(1), 75-87.

Drucker, P. F. (1985). Innovation and entrepreneurship: practice and principles. New York: Harper & Row.

Dweck, C. S. (2006). Mindset: The New Psychology of Success. New York: Random House Publishing Group.

Habbershon, T. G. & Williams, M. L. (1999). A Resource-Based Framework for Assessing the Strategic Advantages of Family Firms. Family Business Review, 12(1), 1-25.

Kolb, D. A. (1984). Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Lumpkin, G. T. & Dess, G. G. (1996). Clarifying the entrepreneurial orientation construct and linking it to performance. Academy of Management Review, 21(1), 135-172.

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. Psychological Review, 50(4), 370-396.

Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. American Psychologist, 56(3), 227-238.

McClelland, D. C. (1961). The Achieving Society. Princeton, NJ: Van Nostrand.

Miller, D. & Friesen, P. H. (1982). Innovation in conservative and entrepreneurial firms: Two models of strategic momentum. Strategic Management Journal, 3(1), 1-25.

Miller, D. (1983). The correlates of entrepreneurship in three types of firms. Management Science, 29(7), 770-791.

Nation. (2563). เปิดใจ นักธุรกิจหมื่นล้าน ปั้น"สะเดาเมืองทุเรียน". เรียกใช้เมื่อ 1 กันยายน 2568 จาก https://www.nationtv.tv/news/378786436

Putnam, R. D. (1995). Bowling alone: America's declining social capital. Journal of Democracy, 6(1), 65-78.

Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: The collapse and revival of American community. New York: Simon & Schuster.

Sarasvathy, S. D. (2001). Causation and effectuation: Toward a theoretical shift from economic inevitability to entrepreneurial contingency. The Academy of Management Review, 26(2), 243-263.

Schumpeter, J. A. (1934). The theory of economic development an inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle. Oxford: Harvard University Press.

Senge, P. (1990). The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization. New York: Doubleday/Currency.

Teece, D. J. (2007). Explicating dynamic capabilities: The nature and microfoundations of (sustainable) enterprise performance. Strategic Management Journal, 28(13), 1319-1350.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 179-191

บทความวิชาการ

ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนกับธุรกิจบริการสาธารณูปโภคภายใต้บริบทธรรมาภิบาลและการพัฒนาอย่างยั่งยืน*

PUBLIC–PRIVATE PARTNERSHIPS IN PUBLIC UTILITY SERVICE UNDER THE CONTEXT OF GOOD GOVERNANCE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

อติเทพ หิรัญ*, สุนันทา เสถียรมาศ, ชัยฤทธิ์ ทองรอด
Atitap Hirun*, Sunanta Satieramas, Chairit Thongrawd
วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ นครปฐม ประเทศไทย
College of Innovation and Management, Rajamangala University of Technology Rattanakosin, Nakhon Pathom, Thailand
*Corresponding author E-mail: atitap.hir@rmutr.ac.th
*Tel: 096-960-6462

บทคัดย่อ

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและธุรกิจบริการสาธารณูปโภคเป็นปัจจัยสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ อย่างไรก็ตาม หลายประเทศกำลังเผชิญข้อจำกัดด้านงบประมาณ ความซับซ้อนของการบริหารจัดการ และความต้องการบริการสาธารณะที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้ภาครัฐไม่สามารถดำเนินการได้เพียงลำพัง ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน (Public-Private Partnership: PPP) จึงเป็นกลไกสำคัญในการระดมเงินทุน ความเชี่ยวชาญ เทคโนโลยี และนวัตกรรมจากภาคเอกชนเพื่อสนับสนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการให้บริการสาธารณะ บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาธุรกิจบริการสาธารณูปโภคภายใต้บริบทธรรมาภิบาลและการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยใช้วิธีการสังเคราะห์วรรณกรรมจากหนังสือ ตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิด รูปแบบ และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของ PPP ผลการสังเคราะห์ พบว่า PPP เป็นกลไกความร่วมมือเชิงสถาบันที่กำหนดบทบาท ความรับผิดชอบ และการจัดสรรความเสี่ยงระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในระยะยาว โดยความสำเร็จของการดำเนินโครงการขึ้นอยู่กับขีดความสามารถของภาครัฐในการกำหนดนโยบาย ออกแบบสัญญา กำกับดูแล ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ควบคู่กับการคุ้มครองผลประโยชน์สาธารณะ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการดำเนินงานภายใต้กรอบ Environmental, Social, and Governance (ESG) เพื่อสร้างสมดุลระหว่างประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ ความรับผิดชอบต่อสังคม และธรรมาภิบาล ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การพัฒนา PPP ควรมุ่งบูรณาการหลักธรรมาภิบาลและการพัฒนาอย่างยั่งยืนเข้ากับการบริหารจัดการโครงการ เพื่อยกระดับประสิทธิภาพ ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความยั่งยืนของธุรกิจบริการสาธารณูปโภคและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในระยะยาว

คำสำคัญ: ความร่วมมือภาครัฐและเอกชน, ธุรกิจบริการสาธารณูปโภค, ธรรมาภิบาล, การพัฒนาอย่างยั่งยืน, โครงสร้างพื้นฐาน

*Received July 19, 2026; Revised August 25, 2026; Accepted September 19, 2026

Abstract

Infrastructure development and public utility service businesses play a vital role in improving citizens' quality of life and promoting national economic development. However, many countries continue to face fiscal constraints, increasing administrative complexity, and growing public demand for high-quality services, making it difficult for governments to meet these challenges independently. Public-Private Partnerships (PPPs) have therefore emerged as an important mechanism for mobilizing private investment, expertise, technology, and innovation to support infrastructure development and enhance public service delivery. This academic article aims to analyze the role of Public-Private Partnerships in developing public utility service businesses within the context of good governance and sustainable development. The study employs a literature synthesis approach based on books, textbooks, academic articles, and relevant research from both domestic and international sources to synthesize knowledge concerning the concepts, models, and critical success factors of PPP implementation. The findings indicate that PPPs constitute an institutional collaboration mechanism that defines the long-term allocation of roles, responsibilities, and risks between the public and private sectors. The success of PPP projects depends largely on the institutional capacity of the public sector to formulate policies, design contracts, regulate implementation, monitor and evaluate project performance, and safeguard the public interest. Effective PPP implementation also requires meaningful stakeholder participation and the application of the Environmental, Social, and Governance (ESG) framework to achieve an appropriate balance among economic efficiency, social responsibility, and good governance. The study further demonstrates that the development of PPPs should integrate good governance principles and sustainable development into project management practices in order to enhance efficiency, transparency, accountability, and the long-term sustainability of public utility service businesses and infrastructure development. Such integration strengthens institutional capacity, reinforces public confidence, and supports resilient infrastructure systems capable of responding to economic, social, and environmental challenges while delivering sustainable public value for society.

Keywords: Public-Private Partnership (PPP), Public Utility Services, Governance, Sustainable Development, Infrastructure

บทนำ

ในบริบทของเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการจัดบริการสาธารณูปโภคถือเป็นภารกิจสำคัญของรัฐในการสนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน บริการพื้นฐาน เช่น ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า พลังงาน การคมนาคมขนส่ง และโครงสร้างพื้นฐานด้านเมือง มิได้เป็นเพียงปัจจัยสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นองค์ประกอบสำคัญของความมั่นคงทางสังคมและความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรสาธารณะ ซึ่งปัจจุบันเชื่อมโยงกับกรอบการพัฒนาอย่างยั่งยืนในการกำหนดนโยบายและการบริหารภาครัฐ - เอกชน (กชกร สุขทรัพย์, 2568) อย่างไรก็ตาม หลายประเทศกำลังเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น ทั้งในด้านงบประมาณ ความซับซ้อนของเทคโนโลยี ขีดความสามารถในการบริหารจัดการ และแรงกดดันจากความต้องการของประชาชนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การจัดบริการ

สาธารณูปโภคโดยรัฐเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (Forrer, J. et al., 2010) ข้อจำกัดดังกล่าวสะท้อนข้อจำกัดของการบริหารภาครัฐแบบดั้งเดิม ซึ่งมุ่งเน้นการกำกับควบคุมมากกว่าการบริหารโครงการที่มีความซับซ้อนและต้องอาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ขณะเดียวกันงานด้านการจัดการสมัยใหม่ได้เสนอว่า การยกระดับประสิทธิภาพของการบริการสาธารณะจำเป็นต้องอาศัยทั้งสมรรถนะเชิงการจัดการ การกำกับติดตามผล การจัดสรรทรัพยากรที่สอดคล้องกับความซับซ้อนของงานบริการ (มัลลิกา ต้นสอน, 2545) งานศึกษาด้านการจัดการภาครัฐและเอกชนชี้ว่า ความแตกต่างด้านแรงจูงใจ ความยืดหยุ่นในการตัดสินใจ และขีดความสามารถในการบริหารความเสี่ยง ส่งผลให้ทั้งสองภาคส่วนมีศักยภาพในการดำเนินงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ (สัญญา เคณาภูมิ และวัชราภรณ์ จันทนุกูล, 2567) ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว การให้รัฐทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ลงทุน ผู้ดำเนินการ และผู้กำกับดูแลในเวลาเดียวกัน จึงอาจนำไปสู่ปัญหาประสิทธิภาพและภาระทางการคลังในระยะยาวได้

ภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าว แนวคิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน (Public–Private Partnership: PPP) จึงถูกพัฒนาขึ้นในฐานะกลไกเชิงสถาบันเพื่อปรับบทบาทของรัฐจากการเป็นผู้ดำเนินการโดยตรงไปสู่การเป็นผู้กำหนดนโยบาย วางกรอบกฎหมาย และกำกับดูแลผลประโยชน์สาธารณะ เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมด้านการลงทุน การบริหารจัดการ และการนำนวัตกรรมมาใช้ในการจัดบริการสาธารณูปโภค (สัญญา เคณาภูมิ, 2567) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับกระแสการปฏิรูปการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ซึ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า และการใช้กลไกตลาดในการจัดบริการสาธารณะ เพื่อลดข้อจำกัดของระบบราชการแบบรวมศูนย์ (กฤษฎา ธีระโกศลพงศ์, 2563) การเปลี่ยนบทบาทจากรัฐผู้ดำเนินการไปสู่รัฐผู้กำกับดูแลจึงจำเป็นต้องมีกลไกธรรมาภิบาลเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะควบคู่กัน (ปรินทร ศิริเอี้ยวพิกูล, 2568) จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า การนำ PPP มาใช้กับธุรกิจบริการสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่สามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน ลดภาระงบประมาณของรัฐ และยกระดับคุณภาพการให้บริการสาธารณะได้ หากมีการออกแบบสัญญาและกลไกกำกับดูแลที่เหมาะสม โดยโครงการบำบัดน้ำเสียในเขตเมืองของประเทศจีนที่ดำเนินการภายใต้รูปแบบ PPP มีประสิทธิภาพด้านการใช้ทรัพยากรและผลการดำเนินงานสูงกว่าโครงการที่รัฐดำเนินการเอง (Cheng, S. et al., 2023) ขณะที่การประยุกต์ใช้ PPP ในภาคน้ำประปาของประเทศกำลังพัฒนาชี้ให้เห็นทั้งศักยภาพด้านการลงทุนและข้อพึงระวังด้านความเสี่ยงเชิงสัญญาและการกำกับดูแลที่ต้องออกแบบให้รัดกุม (Sulakadze, R., 2023) อีกทั้งการประยุกต์ใช้ PPP ในระบบน้ำประปาเมืองขนาดเล็กในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวยังสะท้อนศักยภาพของความร่วมมือดังกล่าวในการยกระดับการเข้าถึงบริการสาธารณูปโภคในบริบทประเทศกำลังพัฒนา (Le Texier, M., 2012)

อย่างไรก็ตาม การขยายบทบาทของ PPP ในการจัดบริการสาธารณูปโภคมิได้ปราศจากข้อถกเถียงในทางวิชาการมีการตั้งข้อสังเกตว่า โครงสร้างความร่วมมือที่อาศัยสัญญาระยะยาวและมีความซับซ้อนอาจก่อให้เกิดความคลุมเครือด้านความรับผิดชอบ ความไม่โปร่งใส และความไม่สมดุลของอำนาจระหว่างภาครัฐและเอกชน หากรัฐขาดขีดความสามารถในการกำกับดูแลอย่างมีประสิทธิภาพ (Forrer, J. et al., 2010) การศึกษาด้านโครงสร้างพื้นฐานชี้ให้เห็นว่า การคัดเลือกคู่สัญญา การจัดสรรความเสี่ยง และบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับท้องถิ่น เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความชอบธรรมและความยั่งยืนของโครงการ PPP โดยเฉพาะในบริบทที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทเชื่อมโยงระหว่างนโยบายระดับชาติและการดำเนินงานในพื้นที่ (Dykes, B. J. & Uzuegbunam, I., 2023); (สุภัทร ชูประดิษฐ์ และคณะ, 2562) และในทางปฏิบัติ พบว่า การจัดวางกลไกความร่วมมือที่เปิดพื้นที่ให้ภาคประชาสังคมและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม เป็นอีกเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อความไว้วางใจและความต่อเนื่องของการดำเนินโครงการ (ศิริลักษณ์ คัมภิรานนท์ และอัญชนา ณ ระนอง, 2563) แม้ว่างานศึกษาที่ผ่านมาได้อธิบายบทบาทของความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในโครงสร้าง

พื้นฐานหลายมิติ แต่ยังขาดการสังเคราะห์เชิงระบบที่เชื่อมโยงกลไก PPP กับลักษณะเฉพาะของธุรกิจบริการสาธารณูปโภคภายใต้บริบทธรรมาภิบาลและการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา จึงยังเป็นช่องว่างทางวิชาการที่ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติม

บทความวิชาการฉบับนี้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์บทบาทของความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในธุรกิจบริการสาธารณูปโภค โดยสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิชาการและกรณีศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับกิจการด้านน้ำประปา การคมนาคม และโครงสร้างพื้นฐาน ภายใต้บริบทธรรมาภิบาลและการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่ออธิบายบทบาทและศักยภาพของ PPP ในการพัฒนาบริการสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพ บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) อธิบายแนวคิดและพัฒนาการของความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในฐานะกลไกการจัดบริการสาธารณูปโภค 2) วิเคราะห์บทบาทของ PPP ในธุรกิจบริการสาธารณูปโภคผ่านกรณีศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ และ 3) อภิปรายข้อดี ข้อจำกัด และแนวทางการพัฒนา PPP ให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลและการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยบทความนี้ได้สังเคราะห์วรรณกรรมทางวิชาการเพื่อเสนอกรอบความคิดเชิงระบบที่สามารถใช้เป็นฐานในการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการโครงการ PPP ในธุรกิจบริการสาธารณูปโภคในอนาคต

วิธีการสังเคราะห์เอกสาร

บทความนี้ใช้การสังเคราะห์เอกสารเชิงประเด็น (Thematic synthesis) โดยสืบค้นบทความวิชาการและรายงานจาก Google Scholar และฐานข้อมูล/แพลตฟอร์มเผยแพร่วารสารสากล เช่น ScienceDirect และ SpringerLink รวมทั้งเอกสารจาก World Bank Group และสำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ (สคร.) คำค้นสำคัญประกอบด้วย Public-Private Partnership, PPP, public utility, infrastructure, risk allocation, governance, ESG, sustainability, renewable energy, waste-to-energy และ digital infrastructure โดยให้ความสำคัญกับเอกสารในระหว่าง ค.ศ. 2017 - 2026 และคงงานฐานแนวคิดก่อนช่วงเวลาดังกล่าวเมื่อมีความสำคัญต่อการอธิบายหลักการ PPP

เกณฑ์คัดเลือก คือ เอกสารต้องเกี่ยวข้องโดยตรงกับการออกแบบหรือผลการดำเนินงาน PPP ในบริการสาธารณูปโภค มีข้อมูลเกี่ยวกับอย่างน้อยหนึ่งประเด็น ได้แก่ การจัดสรรความเสี่ยง ความคุ้มค่าเงิน กลไกกำกับการมีส่วนร่วม หรือความยั่งยืน และเป็นบทความผ่านการพิจารณาทางวิชาการหรือเอกสารจากหน่วยงานทางการ จากนั้นจึงเปรียบเทียบข้อค้นพบในลักษณะ “สอดคล้อง แตกต่าง เงื่อนไข ข้อจำกัด” และจัดกลุ่มประเด็นที่เกิดซ้ำเป็น 5 มิติของกรอบสังเคราะห์ โดยใช้กรณีศึกษาข้ามภาคบริการเพื่อทดสอบว่ามิติที่ได้สามารถอธิบายความแตกต่างของ PPP ได้เพียงใด

แนวคิดความร่วมมือภาครัฐและภาคเอกชน (PPP)

ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน (Public-Private Partnership: PPP) เป็นแนวคิดในการจัดการกิจการสาธารณะที่พัฒนาขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงบทบาทของรัฐในยุคเศรษฐกิจสมัยใหม่ โดยมุ่งปรับรูปแบบการจัดบริการสาธารณะจากการที่รัฐเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง ไปสู่การจัดระบบความร่วมมือเชิงสถาบันและเชิงสัญญา เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุน การก่อสร้าง และการดำเนินงาน ขณะที่รัฐยังคงทำหน้าที่กำหนดนโยบายและกำกับดูแล แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า ภาครัฐและภาคเอกชนมีศักยภาพและข้อจำกัดแตกต่างกัน การนำจุดแข็งของทั้งสองฝ่ายมาใช้ร่วมกันจึงสามารถเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพของการจัดบริการสาธารณะได้ (สัญญา เคณาภูมิ, 2567)

ในเชิงพัฒนาการ PPP มีความเชื่อมโยงกับการปฏิรูปการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ซึ่งเสนอให้รัฐปรับบทบาทจากการเป็นผู้ผลิตและผู้ให้บริการสาธารณะโดยตรง ไปสู่การเป็นผู้กำหนดนโยบาย ผู้จัดระบบ และผู้กำกับดูแล โดยนำกลไกตลาดและเครื่องมือเชิงสัญญามาใช้ในการบริหารจัดการบริการสาธารณะ (กฤษฎา ธีระโกศลพงศ์, 2563) แนวคิด PPP จึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาลงทุน แต่ครอบคลุมถึงการจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและเอกชนผ่านกฎเกณฑ์ กติกา แบบแผนความสัมพันธ์ และบรรทัดฐาน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อกำหนดบทบาท ความรับผิดชอบ และกลไกความร่วมมือในการจัดบริการสาธารณะ

PPP มีลักษณะแตกต่างจากการจ้างเหมาภายนอกและการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ โดยการจ้างเหมาภายนอกทั่วไปมักเป็นความสัมพันธ์เชิงสัญญาระยะสั้นและมีขอบเขตภารกิจเฉพาะ ส่วนการแปรรูปมีลักษณะของการลดบทบาทหรือการควบคุมของรัฐลง ขณะที่ PPP รัฐยังคงมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย กำกับดูแล และคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ ควบคู่กับการใช้ศักยภาพของภาคเอกชนด้านการลงทุนและการดำเนินงาน (Forrer, J. et al., 2010) การศึกษารูปแบบความร่วมมือในการส่งมอบสินค้าและบริการสาธารณะยังชี้ให้เห็นว่า PPP ทำหน้าที่เชื่อมโยงเป้าหมายนโยบายของรัฐเข้ากับประสิทธิภาพในการดำเนินงานของภาคเอกชน ภายใต้โครงสร้างความรับผิดชอบและแรงจูงใจที่กำหนดไว้อย่างเป็นระบบ (สัญญา เคณาภูมิ และคณะ, 2568)

หลักการพื้นฐานของ PPP ให้ความสำคัญกับการกำหนดบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบให้สอดคล้องกับขีดความสามารถของแต่ละฝ่าย โดยเฉพาะการจัดสรรความเสี่ยง ให้แก่ฝ่ายที่สามารถบริหารจัดการความเสี่ยงนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักการดังกล่าวสัมพันธ์กับแนวคิดความคุ้มค่าเงิน ซึ่งใช้พิจารณาว่าการดำเนินโครงการในรูปแบบ PPP สามารถให้ผลลัพธ์ด้านต้นทุน คุณภาพ และประสิทธิภาพที่เหมาะสมกว่าทางเลือกอื่นหรือไม่ (Forrer, J. et al., 2010) อย่างไรก็ตาม การพิจารณาประสิทธิภาพและการจัดสรรความเสี่ยงต้องดำเนินควบคู่กับความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการกำกับดูแลที่ชัดเจน เพื่อป้องกันความไม่สมดุลของอำนาจและผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะ (ปรินทร ศิริเอี้ยวพิกูล, 2568) จากแนวคิดทั้งสองด้านจึงสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและธรรมาภิบาลเป็นเงื่อนไขที่ต้องพิจารณาควบคู่กันในการออกแบบความร่วมมือระยะยาวระหว่างรัฐและเอกชน

ในเชิงรูปแบบ PPP สามารถจำแนกตามระดับการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและโครงสร้างความเป็นเจ้าของทรัพย์สิน โดยรูปแบบที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย ได้แก่ Build-Operate-Transfer (BOT), Build-Own-Operate (BOO) และรูปแบบสัมปทาน (Concession) ซึ่งมีระดับการลงทุน การดำเนินงาน การรับความเสี่ยง และการถือครองทรัพย์สินแตกต่างกันตามกรอบกฎหมายและเงื่อนไขสัญญาของรัฐ (สัญญา เคณาภูมิ, 2567) การศึกษาการประยุกต์ใช้ PPP ยังแสดงให้เห็นว่า รูปแบบความร่วมมือที่แตกต่างกันสัมพันธ์กับการจัดสรรบทบาท ความเสี่ยง และกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินระหว่างรัฐและเอกชนที่แตกต่างกัน (Sulakadze, R., 2023) การเลือกรูปแบบ PPP จึงต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับลักษณะของกิจการ ระดับความเสี่ยง และขีดความสามารถของภาครัฐในการกำกับดูแล โดยเฉพาะโครงการโครงสร้างพื้นฐานที่มีการลงทุนสูงและมีความซับซ้อน ซึ่งการคัดเลือกคู่สัญญาและการออกแบบสัญญามีผลต่อความสำเร็จของโครงการในระยะยาว (Dykes, B. J. & Uzuegbunam, I., 2023)

โดยสรุป PPP เป็นกระบวนการบริหารความร่วมมือระยะยาวที่ครอบคลุมตั้งแต่การวางแผน การกำหนดรูปแบบและจัดทำสัญญา การดำเนินงาน การกำกับติดตาม จนถึงการสิ้นสุดสัญญาและการส่งมอบทรัพย์สินคืนแก่ภาครัฐ (Forrer, J. et al., 2010) ความสำเร็จของ PPP จึงขึ้นอยู่กับความสอดคล้องระหว่างโครงสร้างสัญญา การจัดสรรความเสี่ยง กรอบกฎหมาย และขีดความสามารถในการกำกับดูแลของรัฐ มากกว่าการพิจารณาจากเงินลงทุนของภาคเอกชนเพียงด้านเดียว (สัญญา เคณาภูมิ และวัชราภรณ์ จันทนุกูล, 2567)

กรอบกฎหมายและบริบท PPP ของประเทศไทย

ประเทศไทยใช้พระราชบัญญัติการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน พ.ศ. 2562 เป็นกรอบหลักสำหรับโครงการโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะที่รัฐประสงค์ให้เอกชนร่วมลงทุน โดยครอบคลุมกิจการสำคัญ เช่น ถนนและระบบราง การบินและท่าเรือ การจัดการน้ำและระบบประปา พลังงาน โทรคมนาคม สาธารณสุข การศึกษา และบริการสาธารณะอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกำหนดให้การดำเนินโครงการเชื่อมโยงกับแผนการจัดทำโครงการร่วมลงทุน (พระราชบัญญัติการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน พ.ศ. 2562, 2562); (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ, 2569) ในเชิงสถาบัน สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ (สคร.) ทำหน้าที่ฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการนโยบายการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน และมีคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการที่เกี่ยวข้องตามขั้นตอนของโครงการ ทั้งนี้ แผนการจัดทำโครงการร่วมลงทุนยังสะท้อนการนำ PPP ไปใช้ในกิจการหลายประเภท รวมถึงการจัดการน้ำ การชลประทาน การประปา และการบำบัดน้ำเสีย ซึ่งเป็นกิจการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดบริการสาธารณูปโภค

กระบวนการดำเนินโครงการครอบคลุมตั้งแต่การกำหนดและบรรจุโครงการไว้ในแผน การจัดทำรายงานศึกษาและวิเคราะห์ความเหมาะสม การพิจารณาอนุมัติ การจัดทำเอกสารและคัดเลือกเอกชน การลงนามในสัญญาตลอดจนการกำกับติดตามตลอดอายุโครงการ โดยกฎหมายลำดับรองกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการรับฟังความคิดเห็นของภาคเอกชน การคัดเลือกเอกชน เงื่อนไขของสัญญา และการคำนวณมูลค่าโครงการ นอกจากนี้ยังมีกลไกข้อตกลงคุณธรรม (Integrity Pact) สำหรับโครงการที่เข้าเกณฑ์เพื่อเสริมสร้างความโปร่งใสในกระบวนการคัดเลือกเอกชน ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่การเชื่อมโยงความถูกต้องตามขั้นตอนเข้ากับคุณภาพของการออกแบบสัญญาและการกำกับผลลัพธ์ มากกว่าการให้ความสำคัญกับกระบวนการอนุมัติเพียงด้านเดียว

PPP กับธุรกิจบริการสาธารณูปโภค

ธุรกิจบริการสาธารณูปโภคเป็นกิจการเชิงยุทธศาสตร์ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากเป็นบริการพื้นฐานที่ประชาชนต้องพึ่งพาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นระบบน้ำประปา ไฟฟ้า การคมนาคมขนส่ง หรือพลังงาน โดยมีลักษณะสำคัญ ได้แก่ การใช้เงินลงทุนเริ่มต้นสูง อายุโครงการยาวนาน โครงสร้างต้นทุนและเทคโนโลยีที่ซับซ้อน ตลอดจนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์สาธารณะในวงกว้าง ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน (Public–Private Partnership: PPP) จึงถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเชื่อมโยงทรัพยากร ความเชี่ยวชาญ และประสิทธิภาพการดำเนินงานของภาคเอกชนเข้ากับบทบาทของรัฐในการกำหนดนโยบาย มาตรฐานบริการ และการกำกับดูแล เพื่อให้การจัดบริการสาธารณูปโภคตอบสนองทั้งเป้าหมายด้านประสิทธิภาพและประโยชน์สาธารณะในระยะยาว (Forrer, J. et al., 2010) ในการประยุกต์ใช้กับกิจการสาธารณูปโภค PPP จึงไม่ได้มีบทบาทเฉพาะด้านการลงทุน แต่เป็นกรอบความร่วมมือระยะยาวที่เชื่อมโยงการลงทุน การบริหารจัดการ และการติดตามผลการให้บริการระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนอย่างต่อเนื่อง (สัญญา เคณาภูมิ และคณะ, 2568)

การนำ PPP มาใช้กับกิจการสาธารณูปโภคจำเป็นต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของแต่ละโครงการ เนื่องจากโครงการสาธารณูปโภคต้องเผชิญกับความเสี่ยงหลายด้าน ทั้งการก่อสร้าง อุปสงค์ การเงิน และการเปลี่ยนแปลงนโยบาย การจัดสรรความเสี่ยงจึงควรสอดคล้องกับศักยภาพของคู่สัญญาและบริบทของโครงการ (Dykes, B. J. & Uzuegbunam, I., 2023) ในขณะเดียวกัน การให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวโดยขาดกลไกกำกับดูแลที่เหมาะสม อาจนำไปสู่ความไม่สมดุลของอำนาจและผลประโยชน์ระหว่างคู่สัญญา ดังนั้น ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และธรรมาภิบาลจึงต้องดำเนินควบคู่กับการจัดสรรความเสี่ยงและผลตอบแทน (ปรินทร ศิริเอี้ยวพิกูล, 2568)

ในภาคสาธารณูปโภคด้านน้ำ กรณีศึกษาจากบริบทที่แตกต่างกันแสดงให้เห็นว่า ผลลัพธ์ของ PPP ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายประการ ในกรณีระบบบำบัดน้ำเสียของประเทศจีน โครงการภายใต้รูปแบบ PPP มีประสิทธิภาพด้านการใช้ทรัพยากรและผลการดำเนินงานสูงกว่าโครงการที่รัฐดำเนินการเอง โดยกลไกแรงจูงใจเชิงสัญญา การกำหนดความรับผิดชอบ และความยืดหยุ่นในการบริหารของภาคเอกชนมีส่วนสนับสนุนประสิทธิภาพดังกล่าว (Cheng, S. et al., 2023) ส่วนการศึกษาภาคน้ำประปาในประเทศกำลังพัฒนาให้ความสำคัญกับการเลือกรูปแบบสัญญาที่สามารถผสานประสิทธิภาพการดำเนินงานของภาคเอกชนกับการคงกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินไว้กับรัฐ เพื่อรักษาความมั่นคงของทรัพยากรและความชอบธรรมของโครงการในระยะยาว (Sulakadze, R., 2023) การเปรียบเทียบทั้งสองกรณี พบว่า แม้ต่างให้ความสำคัญกับศักยภาพของภาคเอกชน แต่มีเงื่อนไขความสำเร็จที่แตกต่างกัน โดยกรณีแรกเน้นประสิทธิภาพและแรงจูงใจในการดำเนินงาน ขณะที่กรณีประเทศกำลังพัฒนาให้ความสำคัญกับโครงสร้างกรรมสิทธิ์และการรักษาประโยชน์สาธารณะมากขึ้น

กรณีน้ำประปาในเมืองขนาดเล็กของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวแสดงให้เห็นอีกบริบทหนึ่ง โดย PPP มีส่วนช่วยยกระดับคุณภาพบริการ ความต่อเนื่องในการจ่ายน้ำ และความสามารถในการบำรุงรักษาระบบภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากรของหน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่น (Le Texier, M., 2012) เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีของประเทศจีนที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบที่มีอยู่ กรณีของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวแสดงบทบาทของ PPP ในการเสริมขีดความสามารถในการจัดบริการภายใต้ข้อจำกัดของภาครัฐ อย่างไรก็ตาม ผลสำเร็จยังขึ้นอยู่กับการกำกับอัตราค่าบริการ การสร้างความเชื่อมั่นของประชาชน และการมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการในระดับพื้นที่ ความแตกต่างระหว่างสองกรณีจึงชี้ให้เห็นว่า เงื่อนไขทางสถาบันและศักยภาพของภาครัฐมีผลต่อบทบาทและผลลัพธ์ของ PPP ในแต่ละบริบท

สำหรับประเทศไทย การจัดการทรัพยากรน้ำระดับจังหวัดช่วยขยายการวิเคราะห์จากความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและเอกชนไปสู่บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ โดยพบว่า การจัดบริการที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน การมีส่วนร่วมดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความชอบธรรมและความยั่งยืนของการจัดบริการ (ทัศนีย์ ปิ่นสวัสดิ์, 2563) ประเด็นนี้แตกต่างจากกรณีที่เน้นประสิทธิภาพและโครงสร้างสัญญา เพราะบริการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับชุมชนต้องคำนึงถึงการยอมรับและการมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียควบคู่กัน

เปรียบเทียบกับภาคน้ำ การใช้ PPP ในโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่งมีเงื่อนไขที่แตกต่างออกไป เนื่องจากเป็นโครงการขนาดใหญ่ ใช้เงินลงทุนสูง และมีความซับซ้อนด้านการเงินและสัญญา กรณีระบบรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนของประเทศไทยแสดงบทบาทของ PPP ในการช่วยให้รัฐสามารถเร่งการลงทุนด้านระบบรางภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณ (บูรณจิตร แก้วศรีมล, 2562) ส่วนการศึกษาความเหมาะสมของโครงการ PPP ด้านคมนาคมให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ทางเลือกโครงสร้างสัญญาและความคุ้มค่าเงิน (Value For Money) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย (ปุริมปรัชญ์ จรรยา และกนกวรรณ จันทร์เจริญชัย, 2567) ในระดับพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีบทบาทเชื่อมโยงนโยบายระดับชาติกับการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งช่วยเพิ่มความยืดหยุ่นและความชอบธรรมของโครงการต่อประชาชน (สุภัทร ชูประดิษฐ์ และคณะ, 2562) จากข้อค้นพบเหล่านี้ ภาคคมนาคมให้น้ำหนักกับการระดมการลงทุน การวิเคราะห์ความคุ้มค่า และการจัดโครงสร้างโครงการมากกว่าบริการน้ำระดับท้องถิ่น แต่ทั้งสองภาคส่วนมีเงื่อนไขร่วมกัน คือ ความสำเร็จของ PPP ต้องอาศัยขีดความสามารถของรัฐในการกำกับดูแลและการเชื่อมโยงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง

จากกรณีที่ศึกษาข้างต้น ผู้เขียนสังเคราะห์ได้ว่า PPP ไม่มีรูปแบบหรือเงื่อนไขความสำเร็จแบบเดียวที่สามารถนำไปใช้กับกิจการสาธารณูปโภคทุกประเภท การออกแบบความร่วมมือจึงต้องคำนึงถึงลักษณะของบริการ ขนาดการลงทุน ความเสี่ยง ขีดความสามารถของภาครัฐ และบริบทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กรณีด้านน้ำแสดงให้เห็น

ทั้งบทบาทด้านประสิทธิภาพ การขยายการเข้าถึงบริการ และความสำคัญของการมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่ ส่วนกรณีด้านคมนาคมให้ความสำคัญกับการระดมทุน การประเมินความคุ้มค่า และการจัดโครงสร้างโครงการขนาดใหญ่ ข้อค้นพบร่วมจากกรณีศึกษาเหล่านี้ คือ การเข้าร่วมของภาคเอกชนเพียงอย่างเดียวไม่สามารถรับประกันประสิทธิภาพหรือความยั่งยืนของโครงการได้ แต่ต้องมีการออกแบบสัญญาที่เหมาะสม ขีดความสามารถในการกำกับดูแลของรัฐธรรมาภิบาล และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสมดุลระหว่างประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจกับประโยชน์สาธารณะในระยะยาว

การวิเคราะห์เชิงวิชาการ

การนำความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน (Public–Private Partnership: PPP) มาใช้ในการจัดบริการสาธารณูปโภคมักได้รับการเสนอเป็นแนวทางในการลดข้อจำกัดด้านงบประมาณและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการของภาครัฐ อย่างไรก็ตาม ผลจากการทบทวนวรรณกรรมและกรณีศึกษาข้างต้น พบว่า ผลลัพธ์ของ PPP แตกต่างกันตามบริบทของโครงการ รูปแบบสัญญา การจัดสรรความเสี่ยง และขีดความสามารถของรัฐในการกำกับดูแล การวิเคราะห์ PPP จึงต้องพิจารณามากกว่าผลลัพธ์ด้านประสิทธิภาพ โดยครอบคลุมถึงเงื่อนไขเชิงสถาบันการกำกับดูแล และความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงบทบาทของรัฐตามแนวทางการปฏิรูปการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) (กฤษฎา ธีระโกศลพงศ์, 2563)

เพื่อจัดระบบข้อค้นพบ ผู้เขียนใช้การสังเคราะห์เชิงประเด็นจากแนวคิด PPP และกรณีศึกษาที่ทบทวนไว้ โดยพิจารณาประเด็นที่ปรากฏร่วมกันและประเด็นที่แตกต่างกันในแต่ละบริบท จากนั้นจัดกลุ่มตามสาระที่เกี่ยวข้องกับผลลัพธ์ของโครงการ เงื่อนไขการดำเนินงาน ข้อจำกัด และบทบาทของภาครัฐ ผลการสังเคราะห์สามารถจำแนกได้เป็น 6 มิติ ได้แก่ ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ การลงทุนและการจัดสรรความเสี่ยง นวัตกรรมและเทคโนโลยี ธรรมาภิบาลและศักยภาพภาครัฐ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และความยั่งยืน โดยนำแต่ละมิติมาวิเคราะห์ใน 3 ประเด็น คือ แนวคิดสนับสนุน PPP ข้อจำกัดและข้อวิพากษ์ และนัยต่อธุรกิจบริการสาธารณูปโภค ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบบทบาท ข้อจำกัด และนัยต่อธุรกิจบริการสาธารณูปโภคของความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน (PPP)

มิติการวิเคราะห์	แนวคิดสนับสนุน PPP	ข้อจำกัดและข้อวิพากษ์	นัยต่อธุรกิจบริการสาธารณูปโภค
ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ (Economic Efficiency)	PPP ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินโครงการและลดข้อจำกัดด้านงบประมาณของภาครัฐผ่านการใช้ความเชี่ยวชาญของภาคเอกชน	การประเมินความคุ้มค่าเงิน (Value for Money) มีความไม่แน่นอนจากการคาดการณ์ต้นทุนและผลประโยชน์ระยะยาว	ควรมีระบบวิเคราะห์ความคุ้มค่าและติดตามผลโครงการอย่างต่อเนื่อง
การลงทุนและการจัดสรรความเสี่ยง (Investment & Risk Allocation)	PPP สนับสนุนการแบ่งปันความเสี่ยงระหว่างภาครัฐและเอกชนตามศักยภาพของแต่ละฝ่าย	การจัดสรรความเสี่ยงที่ไม่เหมาะสมอาจก่อให้เกิดภาระทางการคลังของรัฐในระยะยาว	ควรออกแบบโครงสร้างสัญญาและกลไกแบ่งปันความเสี่ยงอย่างสมดุล
นวัตกรรมและเทคโนโลยี (Innovation Capability)	การมีส่วนร่วมของภาคเอกชนช่วยส่งเสริมการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในโครงการโครงสร้างพื้นฐาน	การกำกับดูแลเทคโนโลยีที่ไม่มีประสิทธิภาพอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพบริการสาธารณะ	ควรพัฒนาศักยภาพของภาครัฐในการกำกับดูแลเทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐาน

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบบทบาท ข้อจำกัด และนัยต่อธุรกิจบริการสาธารณูปโภคของความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน (PPP) (ต่อ)

มิติการวิเคราะห์	แนวคิดสนับสนุน PPP	ข้อจำกัดและข้อวิพากษ์	นัยต่อธุรกิจบริการสาธารณูปโภค
ธรรมาภิบาลและศักยภาพภาครัฐ (Governance & State Capacity)	รัฐทำหน้าที่กำหนดนโยบาย กำกับดูแล และคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ ขณะที่ PPP สนับสนุนการบริหารจัดการที่มุ่งผลสัมฤทธิ์	การขาดขีดความสามารถเชิงสถาบันและโครงสร้างสัญญาที่ซับซ้อนอาจก่อให้เกิดปัญหาความโปร่งใสและการกำกับดูแล	ควรเสริมสร้างศักยภาพของรัฐด้านการกำกับดูแลการบริหารสัญญาและการตรวจสอบโครงการ
การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Participation)	การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนช่วยเพิ่มความชอบธรรมและการยอมรับของโครงการ	การละเลยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอาจนำไปสู่ความขัดแย้งและการต่อต้านของสังคม	ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตลอดวงจรโครงการ
ความยั่งยืน (Sustainability & ESG)	PPP สนับสนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่คำนึงถึงมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม	การมุ่งเน้นผลตอบแทนทางการเงินเพียงด้านเดียวอาจละเลยผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม	ควรบูรณาการหลัก ESG และเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนไว้ในโครงสร้างสัญญาและการกำกับดูแล

จากการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ความสำเร็จของการนำความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน (Public-Private Partnership: PPP) มาใช้ในธุรกิจบริการสาธารณูปโภคไม่ได้ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับขีดความสามารถของภาครัฐในการออกแบบ โครงสร้างเชิงสถาบัน หมายถึง กฎเกณฑ์ กติกา แบบแผนความสัมพันธ์ และบรรทัดฐาน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงความสามารถในการกำกับดูแล การจัดสรรความเสี่ยง และการบูรณาการเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนเข้ากับการดำเนินโครงการ ดังนั้น PPP จึงควรถูกมองว่าเป็นกลไกการจัดการเชิงระบบที่เชื่อมโยงมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และธรรมาภิบาล มากกว่าการเป็นเพียงเครื่องมือทางการเงินสำหรับการลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน

แนวทางการพัฒนา PPP สำหรับธุรกิจสาธารณูปโภคภายใต้บริบทธรรมาภิบาลและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สำหรับธุรกิจบริการสาธารณูปโภค ซึ่งผู้เขียนสังเคราะห์ขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์การพัฒนา PPP ภายใต้บริบทธรรมาภิบาลและการพัฒนาอย่างยั่งยืน แนวทางดังกล่าว ประกอบด้วย 5 มิติ ที่มีความเชื่อมโยงกันและสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยมิได้มีลักษณะเป็นลำดับขั้นของการดำเนินงาน แต่เป็นองค์ประกอบที่ต้องพิจารณาร่วมกัน เพื่อให้การวางแผน การดำเนินงาน และการกำกับดูแลโครงการ PPP เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

มิติที่ 1 การออกแบบสัญญา ควรมุ่งจัดระเบียบความสัมพันธ์ระยะยาวระหว่างรัฐและเอกชน มากกว่ามองสัญญาเป็นเพียงกรอบกฎหมาย โดยกำหนดบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของคู่สัญญาให้ชัดเจน แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการจัดการยุคใหม่ที่เน้นการบริหารบนฐานผลลัพธ์และสมรรถนะ พร้อมเปิดพื้นที่ให้นวัตกรรมเกิดขึ้นภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ (Forrer, J. et al., 2010); (มัลลิกา ต้นสอน, 2545) จากการสังเคราะห์ผู้เขียนเสนอว่าอาจกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน (Key Performance Indicators: KPIs) ไว้ในสัญญา เช่น ระดับความต่อเนื่องและคุณภาพของบริการ ระยะเวลาในการแก้ไขปัญหา และระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ พร้อมกำหนดกลไกการรายงานและประเมินผลตามรอบระยะเวลาที่กำหนด

มิติที่ 2 การวิเคราะห์ความคุ้มค่าเงินและกระบวนการเชิงนโยบาย ควรพัฒนาให้เป็นกระบวนการเชิงนโยบายมากกว่าการถ่ายโอนความเสี่ยงไปยังภาคเอกชนเพียงฝ่ายเดียว โดยใช้การวิเคราะห์ความคุ้มค่าเงิน (Value for Money: VfM) เป็นเครื่องมือสนับสนุนการตัดสินใจบนฐานข้อมูลที่โปร่งใส มากกว่าการสร้างความชอบธรรมให้กับรูปแบบ PPP ล่วงหน้า (ปุริมปรัชญ์ จรรยา และกนกวรรณ จันทร์เจริญชัย, 2567) จากการสังเคราะห์ ผู้เขียนเสนอว่าอาจกำหนดตัวชี้วัดและกลไกติดตามผล เช่น ผลการเปรียบเทียบต้นทุนและประโยชน์ระหว่างการดำเนินโครงการในรูปแบบ PPP กับการดำเนินงานโดยภาครัฐ ความสามารถในการบรรลุเป้าหมายด้านต้นทุน คุณภาพ และระยะเวลาของโครงการ รวมถึงการทบทวนผลการวิเคราะห์ความคุ้มค่าเงินเป็นระยะ เพื่อให้การตัดสินใจและการดำเนินโครงการสอดคล้องกับข้อมูลและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

มิติที่ 3 ธรรมาภิบาลและการกำกับดูแล เป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนา PPP โดยรัฐต้องกำกับดูแลตลอดอายุโครงการ ผ่านการเปิดเผยข้อมูล การกำหนดความรับผิดชอบที่ชัดเจน และการมีหน่วยงานกำกับดูแลที่เป็นอิสระ ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงด้านความไม่โปร่งใสและความไม่สมดุลของอำนาจระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน (Forrer, J. et al., 2010); (ปรินทร ศิริเอี้ยวพิกูล, 2568) จากการสังเคราะห์ ผู้เขียนเสนอว่าอาจกำหนดตัวชี้วัดและกลไกติดตามผล เช่น การเปิดเผยรายงานผลการดำเนินงานตามรอบระยะเวลา การตรวจสอบการปฏิบัติตามเงื่อนไขของสัญญา และการจัดให้มีระบบรับเรื่องร้องเรียนและติดตามผลการแก้ไขอย่างเป็นระบบ เพื่อเสริมสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบในการดำเนินโครงการ

มิติที่ 4 การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การกำหนดรูปแบบโครงการ ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อเพิ่มความชอบธรรม ความโปร่งใส และความยั่งยืนของโครงการ PPP (สุภัทร ชูประดิษฐ์ และคณะ, 2562); (สุรีย์พร สลับสี และพงษ์พัต วัฒนพงศ์ศิริ, 2567) จากการสังเคราะห์ ผู้เขียนเสนอว่าอาจกำหนดตัวชี้วัด เช่น ระดับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแต่ละขั้นตอน จำนวนข้อเสนอแนะที่ได้รับการพิจารณาหรือนำไปใช้ และระดับความพึงพอใจของประชาชน พร้อมจัดให้มีกลไกการรับฟังความคิดเห็นและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

มิติที่ 5 ความยั่งยืนและ Environmental, Social, and Governance (ESG) โดย ESG เป็นกรอบการดำเนินงานที่มุ่งสร้างความยั่งยืนในการดำเนินธุรกิจ ประกอบด้วย 3 มิติสำคัญ ได้แก่ สิ่งแวดล้อม ซึ่งให้ความสำคัญกับการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การจัดการของเสีย และการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ สังคม ซึ่งครอบคลุมการเคารพสิทธิมนุษยชน ความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงาน และความรับผิดชอบต่อชุมชน และธรรมาภิบาล ซึ่งมุ่งเน้นการบริหารจัดการอย่างโปร่งใส การต่อต้านการทุจริต และการคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (สมาคมบริษัทหลักทรัพย์ไทย, 2562) ดังนั้น การพัฒนา PPP ควรบูรณาการกรอบ ESG เข้ากับโครงสร้างสัญญาและกลไกกำกับดูแล เพื่อให้การดำเนินโครงการคำนึงถึงมิติด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาลควบคู่กัน ซึ่งจะช่วยสร้างคุณค่าร่วมให้แก่รัฐ เอกชน และชุมชน และสนับสนุนความยั่งยืนของระบบสาธารณูปโภคในระยะยาว (สิการย์ เฟื่องฟุ้ง, 2561); (กฤติยา เกิดผล และคณะ, 2568) จากการสังเคราะห์ ผู้เขียนเสนอว่าอาจกำหนดตัวชี้วัดด้าน ESG เช่น การใช้พลังงานและทรัพยากร การจัดการของเสียและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงาน การจัดการข้อร้องเรียนของชุมชน และการเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใส พร้อมกำหนดกลไกติดตามและรายงานผลตามรอบระยะเวลาที่กำหนด

ภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนา PPP สำหรับธุรกิจสาธารณูปโภคภายใต้บริบทธรรมาภิบาลและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ผู้เขียนสังเคราะห์ว่า การพัฒนา PPP สำหรับธุรกิจบริการสาธารณูปโภคควรให้ความสำคัญกับบทบาทของภาครัฐในการออกแบบสัญญา การวิเคราะห์ความคุ้มค่าเงินและกระบวนการเชิงนโยบาย การกำกับดูแล การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการคำนึงถึงเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน แนวทางดังกล่าวจะช่วยยกระดับประสิทธิภาพการจัดบริการสาธารณูปโภค พร้อมทั้งเสริมสร้างความชอบธรรม ความเชื่อมั่น และความยั่งยืนของความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในระยะยาว

สรุป

บทความวิชาการฉบับนี้วิเคราะห์บทบาทของความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน (Public-Private Partnership: PPP) ในธุรกิจบริการสาธารณูปโภค โดยอาศัยการสังเคราะห์วรรณกรรมและกรณีศึกษาจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่ออธิบายแนวคิดและพัฒนาการของ PPP วิเคราะห์บทบาทของ PPP ในธุรกิจบริการสาธารณูปโภค และเสนอแนวทางการพัฒนา PPP ภายใต้หลักธรรมาภิบาลและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผลการสังเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของ PPP ขึ้นอยู่กับขีดความสามารถเชิงสถาบันของภาครัฐ (Institutional Capacity) โดยเฉพาะความสามารถในการออกแบบสัญญา การจัดสรรและบริหารความเสี่ยง การกำกับดูแลโครงการ และการคุ้มครองผลประโยชน์สาธารณะตลอดวงจรของโครงการ ซึ่งสะท้อนว่า PPP ควรได้รับการพัฒนาในฐานะกลไกความร่วมมือที่เชื่อมโยงบทบาทของภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภายใต้หลักธรรมาภิบาลมากกว่าการมุ่งเน้นเฉพาะการลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน ในเชิงนโยบาย ภาครัฐควรปรับบทบาทจาก ผู้ดำเนินการโดยตรงไปสู่ผู้กำกับเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Regulator) โดยให้ความสำคัญกับการกำกับดูแลที่โปร่งใส การเปิดเผยข้อมูล การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการพัฒนาศักยภาพของหน่วยงานรัฐ เพื่อให้การดำเนินโครงการ PPP

มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และได้รับความเชื่อมั่นจากสังคม ขณะเดียวกัน ในเชิงวิชาการ บทความนี้ได้สังเคราะห์องค์ความรู้ด้านประสิทธิภาพ การบริหารความเสี่ยง ธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการพัฒนาอย่างยั่งยืน พร้อมเสนอกรอบแนวทางการพัฒนา PPP สำหรับธุรกิจบริการสาธารณูปโภค ซึ่งสามารถใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาและการกำหนดนโยบายในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กชกร สุขทรัพย์. (2568). การพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวคิดแบบสองชั้นในการจัดการภาครัฐและเอกชน. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 16(ฉบับเพิ่มเติม 1), 138-166.

กฤติยา เกิดผล และคณะ. (2568). การพัฒนารูปแบบความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขัน. วารสารพัฒนาธุรกิจและอุตสาหกรรม, 5(1), 33-47.

กฤษฎา ธีระโกศลพงศ์. (2563). การจัดการภาครัฐใหม่ (NPM): ความสัมพันธ์ตามสัญญาในรูปแบบใหม่ของการว่าจ้างภายนอกและเศรษฐกิจแบ่งปัน. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัย ขอนแก่น, 5(2), 1-45.

ทัศนีย์ ปิ่นสวัสดิ์. (2563). การพัฒนาระบบบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคเอกชนในการจัดการน้ำของจังหวัดชัยนาท. วารสารรัชต์ภาคย์, 14(37), 15-28.

บูรณจิตร แก้วศรีมล. (2562). การจัดการร่วมระหว่างภาครัฐและเอกชนในระบบรถไฟฟ้าขนส่งของไทย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสาตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 38(6), 33-43.

ปรินทร ศิริเอี้ยวพิกูล. (2568). ธรรมาภิบาลในความร่วมมือภาครัฐ-เอกชน: กลไกเพิ่มความโปร่งใสและประสิทธิภาพ. วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 3(4), 999-1017.

ปุริมปรัชญ์ จรรยา และกนกวรรณ จันทร์เจริญชัย. (2567). การศึกษาความเป็นไปได้ของรูปแบบการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชนโครงการสถานที่บริการทางหลวงบางปะกง (แห่งใหม่). วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์, 6(2), 577-590.

พระราชบัญญัติการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน พ.ศ. 2562. (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 29 ก หน้า 1-29 (15 มีนาคม 2562).

มัลลิกา ต้นสอน. (2545). การจัดการยุคใหม่ (Modern Management). กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ็กซเปอร์เน็ท จำกัด.

ศิริลักษณ์ คัมภิรานนท์ และอัญชนา ณ ระนอง. (2563). ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในจังหวัดชายแดนใต้. วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 31(1), 1-16.

สมาคมบริษัทหลักทรัพย์ไทย. (2562). ESG...ปัจจัยสำคัญสู่แนวทางการประกอบธุรกิจตามหลักความยั่งยืน. เรียกใช้เมื่อ 20 สิงหาคม 2569 จาก https://www.asco.or.th/uploads/upfiles/files/ASCO%20article_ESG_ed.pdf

สัญญา เคณาภูมิ. (2567). รูปแบบความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน. วารสารการบริหาร การจัดการ และการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2(1), 67-82.

สัญญา เคณาภูมิ และคณะ. (2568). รูปแบบการจัดการความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการส่งมอบสินค้าและบริการสาธารณะ. วารสารการปกครอง รัฐประศาสนศาสตร์ และกฎหมาย, 4(1), 71-86.

สัญญา เคณาภูมิ และวัชราภรณ์ จันทนุกูล. (2567). การจัดการภาครัฐและเอกชน: การวิเคราะห์เปรียบเทียบความท้าทาย และการทำงานร่วมกันในการบริหารจัดการองค์กรรัฐร่วมสมัย. อินทนิลบริหารศาสตร์, 1(1), 19-47.

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ. (2569). แผนการจัดทำโครงการร่วมลงทุน พ.ศ. 2563 - 2570 ฉบับปรับปรุงเดือนมิถุนายน 2569. เรียกใช้เมื่อ 19 สิงหาคม 2569 จาก https://ppp.sepo.go.th/admin/uploads/document/file/d6700d218388dbc769cf8bd7333175f2.pdf

สิการย์ เฟื่องฟุ้ง. (2561). ความร่วมมือเชิงนโยบายระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการส่งเสริมและพัฒนาผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม สู่การเป็นเศรษฐกิจสีเขียว. วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์, 4(2), 174-187.

สุภัทร ชูประดิษฐ์ และคณะ. (2562). แนวคิดการสร้างภาคีหุ้นส่วนระหว่างภาครัฐกับเอกชนเพื่อยกระดับการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ, 5(1), 469-483.

สุรีย์พร สลับสี และพงษ์พัต วัฒนพงศ์ศิริ. (2567). การสานพลังความร่วมมือภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายเมืองอัจฉริยะ. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 7(1), 1-12.

Cheng, S. et al. (2023). Potential benefits of public-private partnerships to improve the efficiency of urban wastewater treatment. npj Clean Water, 6(1), 13. https://doi.org/10.1038/s41545-023-00232-2

Dykes, B. J. & Uzuegbunam, I. (2023). Foreign partner choice in the public interest: Experience and risk in infrastructure public–private partnerships. Journal of International Business Policy, 6(1), 47-66.

Forrer, J. et al. (2010). Public-private partnerships and the public accountability question. Public Administration Review, 70(3), 475-484.

Le Texier, M. (2012). Lessons on Public–Private Partnership Disseminated from the Pilot Project “Building Water Service in Small Towns with PPP”. Washington, DC: World Bank.

Sulakadze, R. (2023). Importance of public-private partnerships in the water supply sector in developing countries: The case of Georgia. Journal of Eastern European and Central Asian Research, 10(5), 800-812.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 192-205

บทความวิจัย

การศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3*

A STUDY OF THE COMPONENTS A LEARNING ORGANIZATION MODEL OF SCHOOL EXCELLENCE UNDER THE SURAT THANI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 3

รังสิญา ช่อผูก*, ประกอบ ใจมั่น, สมคิด สร้อยน้ำ
Rangsiya Chorpook*, Prakob Jaiman, Somkid Sroinam
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย
Graduate School, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand
*Corresponding author E-mail: rangsiya.chor@gmail.com
*Tel: 084-807-1025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษา 2) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นขององค์ประกอบ และ 3) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจและตรวจสอบคุณภาพขององค์ประกอบ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประชากร ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษาและครูหัวหน้ากลุ่มบริหารงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษาและครูหัวหน้ากลุ่มบริหารงานวิชาการ จำนวน 220 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิตามสัดส่วน และผู้เชี่ยวชาญสำหรับการสัมภาษณ์และตรวจสอบองค์ประกอบ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสอบถามและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI Modified) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบความเป็นเลิศของสถานศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ 20 ตัวชี้วัด และองค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ 25 ตัวชี้วัด โดยความต้องการจำเป็นสูงสุดของความเป็นเลิศของสถานศึกษา คือ ด้านคุณภาพนักเรียนและผลลัพธ์ ส่วนองค์การแห่งการเรียนรู้ คือ ด้านวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ พบว่า องค์ประกอบความเป็นเลิศของสถานศึกษามีค่า KMO = .849 และองค์ประกอบขององค์การแห่งการเรียนรู้มีค่า KMO = .820 แสดงว่าข้อมูลมีความเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบ และสามารถอธิบายโครงสร้างของตัวแปรได้อย่างเหมาะสม ผู้เชี่ยวชาญยืนยันว่าองค์ประกอบที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสม ความถูกต้อง ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: องค์การแห่งการเรียนรู้, ความเป็นเลิศของสถานศึกษา, การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

*Received July 20, 2026; Revised August 21, 2026; Accepted September 21, 2026

Abstract

This research aimed to: 1) Study and synthesize the components of a learning organization model for school excellence; 2) Examine the current conditions, desirable conditions, and priority needs of the components; and 3) Conduct exploratory factor analysis and examine the quality of the identified components. A mixed methods research design was employed. The population consisted of school directors and heads of academic affairs in schools under the Surat Thani Primary Educational Service Area Office 3. The sample consisted of 220 school directors and heads of academic affairs, selected through proportionate stratified random sampling, along with experts who participated in interviews and the verification of the components. The research instruments consisted of questionnaires and expert interview forms. Data were collected by administering the questionnaires to the sample and conducting expert interviews to verify and confirm the identified components. The statistics used for data analysis included mean, standard deviation, the Modified Priority Needs Index (PNI Modified), and Exploratory Factor Analysis (EFA). The research findings revealed that school excellence consisted of five components and 20 indicators, while the learning organization consisted of eight components and 25 indicators. The highest priority need for school excellence was student quality and outcomes, whereas the highest priority need for the learning organization was vision and strategy. The results of the exploratory factor analysis revealed that the Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) measure was .849 for school excellence and .820 for the learning organization, indicating that the data were suitable for factor analysis and that the extracted factors appropriately represented the underlying structure of the variables. The experts confirmed that the developed components were at the highest level in terms of appropriateness, accuracy, feasibility, and utility.

Keywords: Learning Organization, School Excellence, Exploratory Factor Analysis, Primary Educational Service Area Office

บทนำ

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์และความท้าทายในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อให้สร้างความเป็นเลิศของสถานศึกษาถือเป็นภารกิจสำคัญของทุกประเทศ เพื่อเตรียมผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการแข่งขันในระดับสากล ทั้งนี้ ผลการประเมิน PISA ได้สะท้อนว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนไทยยังต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศสมาชิกในหลายด้าน จึงเป็นความท้าทายสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษา (OECD, 2023) สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพผู้เรียนควบคู่กับการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา เพื่อให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ดังนั้น ความเป็นเลิศของสถานศึกษาจึงมิได้สะท้อนเพียงผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน หากแต่ครอบคลุมถึงคุณภาพการบริหารจัดการ ภาวะผู้นำ คุณภาพครู และระบบการพัฒนาองค์กรที่สามารถสร้างการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพได้อย่างต่อเนื่อง (Senge, P. M., 2006)

แม้ว่าการพัฒนาความเป็นเลิศของสถานศึกษาจะเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษา แต่ผลการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศยังสะท้อนถึงข้อจำกัดหลายประการ ทั้งด้านประสิทธิภาพการบริหาร คุณภาพผู้เรียน การพัฒนาครู และการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งผลให้การยกระดับคุณภาพการศึกษายังไม่บรรลุเป้าหมายตามที่คาดหวัง

โดยเฉพาะการบริหารจัดการที่ยังขาดประสิทธิภาพ การรวมศูนย์อำนาจ และการขาดภาวะผู้นำทางวิชาการ ตลอดจนการพัฒนาครูที่ยังไม่สามารถส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนวิชาชีพได้อย่างต่อเนื่อง (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล, 2562) ข้อจำกัดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การยกระดับสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศไม่อาจดำเนินการโดยมุ่งพัฒนาองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเพียงลำพัง แต่จำเป็นต้องพัฒนาอย่างเป็นระบบและเชื่อมโยงทั้งการบริหารจัดการ การพัฒนาบุคลากร การจัดการความรู้ และการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้ของ Senge, P. M. ที่มุ่งสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และนำความรู้ไปสู่การพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง (Senge, P. M., 2006) องค์การแห่งการเรียนรู้จึงเป็นแนวคิดสำคัญที่สามารถนำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาระบบบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีศักยภาพในการเรียนรู้ ปรับตัว และขับเคลื่อนไปสู่ความเป็นเลิศได้อย่างยั่งยืน

เมื่อพิจารณาในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 พบว่า สถานศึกษายังคงเผชิญกับความท้าทายในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ผลการติดตามคุณภาพการศึกษาปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 พบว่า แม้สถานศึกษาส่วนใหญ่จะผ่านการประเมินคุณภาพภายในระดับดีเลิศขึ้นไป แต่ด้านคุณภาพผู้เรียนมีสถานศึกษาที่ได้รับผลการประเมินระดับดีเลิศเพียงร้อยละ 62.84 ขณะที่ผลการทดสอบ O-NET ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ยวิชาคณิตศาสตร์ 28.73 คะแนน และภาษาอังกฤษ 32.92 คะแนน ส่วนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนนเฉลี่ยวิชาคณิตศาสตร์ 20.97 คะแนน และภาษาอังกฤษ 26.48 คะแนน ซึ่งต่ำกว่าค่าเป้าหมายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประกอบกับผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนมีแนวโน้มลดลง สะท้อนว่าผู้เรียนยังมีข้อจำกัดด้านการคิดวิเคราะห์และสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ขณะเดียวกันยังพบปัญหาครูสอนไม่ตรงวิชาเอก การขาดแคลนอัตรากำลัง การพัฒนาวิชาชีพที่ไม่ต่อเนื่อง รวมทั้งการบริหารที่ยังขาดการเชื่อมโยงข้อมูลสารสนเทศและการมีส่วนร่วมของเครือข่ายอย่างเป็นระบบ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3, 2567) สภาพปัญหาดังกล่าวจึงสะท้อนถึงความจำเป็นในการศึกษาองค์ประกอบของความเป็นเลิศของสถานศึกษาและองค์การแห่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิผล สภาพดังกล่าวแสดงให้เห็นช่องว่างระหว่างเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษากับสภาพการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริง และสะท้อนความจำเป็นในการแสวงหาแนวทางการบริหารจัดการที่สามารถพัฒนาศักยภาพของสถานศึกษา บุคลากร และผู้เรียนอย่างเชื่อมโยงเป็นระบบ โดยเฉพาะการนำแนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้มาใช้เป็นกลไกในการยกระดับสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ

จากความเป็นมาและสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการศึกษาองค์ประกอบของความเป็นเลิศของสถานศึกษาและองค์ประกอบขององค์การแห่งการเรียนรู้ โดยศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ตลอดจนวิเคราะห์และตรวจสอบองค์ประกอบที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 เพื่อให้ได้องค์ประกอบและสารสนเทศเชิงประจักษ์ที่มีความถูกต้อง เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบท ซึ่งจะเป็นฐานสำคัญสำหรับการพัฒนารูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษา อันจะนำไปสู่การพัฒนาระบบบริหารจัดการ การเสริมสร้างศักยภาพของผู้บริหารและครู การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และการยกระดับคุณภาพสถานศึกษาให้สามารถเรียนรู้ ปรับตัว และพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษา

2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นขององค์ประกอบรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษา

3. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ และตรวจสอบคุณภาพขององค์ประกอบรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัย เชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงประจักษ์และเชิงลึก โดยนำผลจากทั้งสองส่วนมาเชื่อมโยงและตีความร่วมกันในการสรุปและยืนยันองค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษา โดยดำเนินการ ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้ากลุ่มบริหารงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 จำนวน 151 โรงเรียน รวม 302 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 220 คน จาก 110 โรงเรียน โดยกำหนดให้แต่ละโรงเรียนเป็นตัวแทนของสถานศึกษา จำนวน 2 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน และครูหัวหน้ากลุ่มบริหารงานวิชาการ 1 คน ทั้งนี้ หน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) คือ บุคคล คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) โดยกำหนดอำเภอเป็นชั้นภูมิ (Strata) และสุ่มเลือกโรงเรียนในแต่ละอำเภอด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีจับฉลาก ส่วนผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน คัดเลือกแบบเจาะจง จากผู้มีความรู้และประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษา การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา องค์การแห่งการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้

การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความเป็นเลิศของสถานศึกษาและองค์การแห่งการเรียนรู้ กำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการและตัวชี้วัดจากการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และวัดด้วยแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ แบบสอบถามความคิดเห็นต่อ (ร่าง) องค์ประกอบ และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน มีค่า IOC ระหว่าง 0.60 - 1.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.873 และ 0.851 ตามลำดับ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ยอมรับได้ 0.70 (Cronbach, L. J., 1951)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยศึกษาและสังเคราะห์เอกสาร จากนั้นเก็บข้อมูลเชิงปริมาณผ่าน Google Forms จากกลุ่มตัวอย่าง 220 คน ได้แบบสอบถามครบถ้วนร้อยละ 100 และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน โดยประสานและชี้แจงวัตถุประสงค์ก่อนเก็บข้อมูล พร้อมขอความยินยอมในการบันทึกเสียงหรือถ่ายภาพตามความเหมาะสม เก็บข้อมูลระหว่างเดือนเมษายน พ.ศ. 2568 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2568 และรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง (PNI Modified) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) ด้วยวิธี Principal Component Analysis และหมุนแกนแบบ Varimax โดยกำหนดเกณฑ์ KMO ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป Bartlett's Test มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ค่า Eigenvalue มากกว่า 1.00 และค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ 0.40 ขึ้นไป ส่วนข้อมูล

เชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพตรวจสอบโดยการเปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสาร แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ ร่วมกับการตรวจสอบข้อค้นพบโดยผู้เชี่ยวชาญ และนำผลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาสังเคราะห์ร่วมกันเพื่อยืนยันองค์ประกอบที่ศึกษา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 วัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ผลการศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษา พบว่า 1) องค์ประกอบของความเป็นเลิศของสถานศึกษา มีทั้งหมด 5 องค์ประกอบ 20 ตัวชี้วัด และ 2) องค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ มีทั้งหมด 8 องค์ประกอบ 25 ตัวชี้วัด รายละเอียดดังตารางที่ 1 และตารางที่ 2

ตารางที่ 1 แสดงองค์ประกอบของความเป็นเลิศของสถานศึกษา

องค์ประกอบ	ที่	ตัวชี้วัด
1. ด้านคุณภาพนักเรียนและผลลัพธ์ (5 ตัวชี้วัด)	1.1	นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนด
	1.2	นักเรียนมีสมรรถนะสำคัญ ทักษะในศตวรรษที่ 21 และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการแก้ปัญหา
	1.3	นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์
	1.4	นักเรียนมีทักษะชีวิตและความพร้อมในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ
	1.5	สถานศึกษามีระบบติดตามความก้าวหน้าของนักเรียนอย่างเป็นระบบ
2. ด้านการนำองค์กร (4 ตัวชี้วัด)	2.1	ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและกำหนดทิศทางทางวิชาการ
	2.2	ผู้บริหารมีภาวะผู้นำทางวิชาการ
	2.3	ผู้บริหารขับเคลื่อนนวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลงเพื่อบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา
	2.4	ผู้บริหารสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็งด้วยการสื่อสารและการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ
3. ด้านคุณภาพครูและบุคลากร (4 ตัวชี้วัด)	3.1	ครูมีความรู้ความสามารถและเชี่ยวชาญการจัดการเรียนรู้
	3.2	ครูใช้เทคโนโลยี วิจัย และพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอน
	3.3	ครูมีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ
	3.4	ครูมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทางวิชาชีพและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
4. ด้านการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ (4 ตัวชี้วัด)	4.1	สถานศึกษามีระบบการจัดเก็บข้อมูลและสารสนเทศที่เป็นปัจจุบัน
	4.2	สถานศึกษาจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณอย่างเหมาะสม
	4.3	สถานศึกษาจัดระบบการนิเทศภายในสถานศึกษา และมีการประกันคุณภาพการศึกษาอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง
	4.4	สถานศึกษาจัดการความรู้ สร้างนวัตกรรม และใช้ผลการประเมินเพื่อพัฒนาองค์กร
5. ด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและเครือข่าย (3 ตัวชี้วัด)	5.1	สถานศึกษาสร้างการมีส่วนร่วมและเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนและภาคีเครือข่าย
	5.2	สถานศึกษานำภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดการเรียนรู้
	5.3	สถานศึกษาสื่อสารและรายงานผลการดำเนินงานต่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

จากตารางที่ 1 พบว่า องค์ประกอบของความเป็นเลิศของสถานศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ 20 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) คุณภาพนักเรียนและผลลัพธ์ (5 ตัวชี้วัด) 2) การนำองค์กร (4 ตัวชี้วัด) 3) คุณภาพครูและบุคลากร (4 ตัวชี้วัด) 4) การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ (4 ตัวชี้วัด) และ 5) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและเครือข่าย (3 ตัวชี้วัด)

ตารางที่ 2 แสดงองค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้

องค์ประกอบ	ที่	ตัวชี้วัด
1. ด้านวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ (3 ตัวชี้วัด)	1.1	องค์การกำหนดและขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และกลยุทธ์ สู่การปฏิบัติร่วมกัน
	1.2	บุคลากรมีความมุ่งมั่นและมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ขององค์การ
	1.3	องค์การมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
2. ด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ (3 ตัวชี้วัด)	2.1	องค์การใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ การจัดการความรู้และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้
	2.2	องค์การนำข้อมูลและสารสนเทศมาใช้ในการวิเคราะห์และตัดสินใจเพื่อพัฒนาองค์การ
	2.3	องค์การแสวงหาและพัฒนาเทคโนโลยีใหม่เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และการปฏิบัติงาน
3. ด้านโครงสร้างและวัฒนธรรมองค์การ (4 ตัวชี้วัด)	3.1	องค์การมีโครงสร้าง วัฒนธรรม และการสื่อสารที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการแบ่งปันองค์ความรู้
	3.2	องค์การเปิดรับการเปลี่ยนแปลงและพร้อมปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง
	3.3	บุคลากรพร้อมปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการทำงานเพื่อพัฒนาองค์กร
	3.4	บุคลากรสามารถคิดเชิงระบบและวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบ
4. ด้านการพัฒนาบุคลากร (3 ตัวชี้วัด)	4.1	องค์การส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพและความก้าวหน้าทางวิชาชีพของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง
	4.2	องค์การยกย่อง เชิดชูเกียรติ และสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรพัฒนาตนเอง
	4.3	องค์การมีระบบประเมินผลที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร
5. ด้านการเรียนรู้พหุระดับ (3 ตัวชี้วัด)	5.1	บุคลากรและองค์การมีการเรียนรู้จากการปฏิบัติงาน ประสบการณ์ และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อนำมาพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
	5.2	ทีมงานในองค์การมีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์อย่างสม่ำเสมอ
	5.3	องค์การมีระบบจัดเก็บองค์ความรู้ที่บุคลากรสามารถเข้าถึงและนำไปใช้ประโยชน์ได้
6. ด้านภาวะผู้นำที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (4 ตัวชี้วัด)	6.1	ผู้บริหารเป็นแบบอย่างของบุคคลแห่งการเรียนรู้
	6.2	ผู้บริหารส่งเสริม สนับสนุน และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาของบุคลากร
	6.3	ผู้บริหารกำหนดทิศทางที่ชัดเจนในการพัฒนาองค์การสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้
	6.4	ผู้บริหารยอมรับว่าความผิดพลาดเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้และการพัฒนา
7. ด้านการจัดการความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (3 ตัวชี้วัด)	7.1	องค์การมีกระบวนการค้นหาและรวบรวมองค์ความรู้ใหม่อย่างเป็นระบบ
	7.2	องค์การส่งเสริมการจัดการความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากรอย่างเป็นระบบ
	7.3	บุคลากรนำองค์ความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง
8. ด้านการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วม (2 ตัวชี้วัด)	8.1	องค์การส่งเสริมการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม และการทำงานร่วมกันในการตัดสินใจและพัฒนาองค์การ
	8.2	องค์การรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาองค์การ

จากตารางที่ 2 พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ 25 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์และกลยุทธ์ (3 ตัวชี้วัด) 2) เทคโนโลยีและสารสนเทศ (3 ตัวชี้วัด) 3) โครงสร้างและวัฒนธรรมองค์การ (4 ตัวชี้วัด) 4) การพัฒนาบุคลากร (3 ตัวชี้วัด) 5) การเรียนรู้พหุระดับ (3 ตัวชี้วัด) 6) ภาวะผู้นำที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (4 ตัวชี้วัด) 7) การจัดการความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (3 ตัวชี้วัด) และ 8) การกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วม (2 ตัวชี้วัด)

2. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษา พบว่า องค์ประกอบความเป็นเลิศ ของสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.78, S.D. = 0.67) และมีค่าเฉลี่ยสภาพ ที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.77, S.D. = 0.40) เช่นเดียวกับองค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ ที่มีค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.79, S.D. = 0.79) และมีค่าเฉลี่ยสภาพ ที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.81, S.D. = 0.39) ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษายังมีช่องว่าง ระหว่างสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์ในทุกองค์ประกอบ

เมื่อวิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI Modified) เพื่อจัดลำดับความสำคัญของการพัฒนา พบว่า องค์ประกอบความเป็นเลิศของสถานศึกษามีค่า PNI Modified เฉลี่ยเท่ากับ 0.27 โดยด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ ด้านคุณภาพนักเรียนและผลลัพธ์ (PNI Modified = 0.32) รองลงมา คือ ด้านการนำองค์กร (0.30) ด้านคุณภาพครูและบุคลากร (0.26) ด้านการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ (0.24) และด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและเครือข่าย มีความต้องการจำเป็นต่ำที่สุด (0.21) ตามลำดับ

สำหรับองค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้มีค่า PNI Modified เฉลี่ยเท่ากับ 0.27 โดยด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ ด้านวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ (PNI Modified = 0.33) รองลงมา คือ ด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ (0.30) ด้านโครงสร้างและวัฒนธรรมองค์การ (0.28) ด้านการพัฒนาบุคลากร (0.27) ด้านภาวะผู้นำที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (0.25) ด้านการเรียนรู้พหุระดับ (0.26) ด้านการจัดการความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (0.24) และด้านการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วม มีความต้องการจำเป็นต่ำที่สุด (0.22) ตามลำดับ ดังปรากฏผลในตารางที่ 3 และตารางที่ 4

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ระดับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI) รายด้านขององค์ประกอบของความเป็นเลิศของสถานศึกษา

องค์ประกอบของความเป็นเลิศ	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI	ลำดับ
ของสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	Modified	
ด้านที่ 1 การนำองค์กร	3.70	0.63	มาก	4.80	0.38	มากที่สุด	0.30	2
ด้านที่ 2 คุณภาพนักเรียนและผลลัพธ์	3.62	0.68	มาก	4.78	0.40	มากที่สุด	0.32	1
ด้านที่ 3 คุณภาพครูและบุคลากร	3.80	0.69	มาก	4.78	0.39	มากที่สุด	0.26	3
ด้านที่ 4 การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ	3.86	0.64	มาก	4.77	0.41	มากที่สุด	0.24	4
ด้านที่ 5 การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและเครือข่าย	3.92	0.70	มาก	4.73	0.43	มากที่สุด	0.21	5

จากตารางที่ 3 พบว่า องค์ประกอบของความเป็นเลิศของสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.78, S.D. = 0.67) และมีค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.77, S.D. = 0.40) โดยมีค่า PNI Modified เฉลี่ยเท่ากับ 0.27 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านคุณภาพนักเรียนและผลลัพธ์ มีความต้องการจำเป็นสูงสุด (PNI Modified = 0.32) รองลงมา ได้แก่ ด้านการนำองค์กร (PNI Modified = 0.30) ด้านคุณภาพครูและบุคลากร (PNI Modified = 0.26) ด้านการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ (PNI Modified = 0.24) และด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและเครือข่าย มีความต้องการจำเป็นต่ำที่สุด (PNI Modified = 0.21) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ระดับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI) รายด้านขององค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้

องค์ประกอบของความเป็นเลิศของสถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI Modified	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล		
ด้านที่ 1 การเรียนรู้พหุระดับ	3.81	0.81	มาก	4.8	0.4	มากที่สุด	0.26	5
ด้านที่ 2 การจัดการความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	3.88	0.82	มาก	4.82	0.38	มากที่สุด	0.24	7
ด้านที่ 3 ภาวะผู้นำที่เอื้อต่อการเรียนรู้	3.84	0.78	มาก	4.79	0.41	มากที่สุด	0.25	6
ด้านที่ 4 โครงสร้างและวัฒนธรรมองค์การ	3.75	0.8	มาก	4.8	0.4	มากที่สุด	0.28	3
ด้านที่ 5 วิสัยทัศน์และกลยุทธ์	3.65	0.78	มาก	4.85	0.36	มากที่สุด	0.33	1
ด้านที่ 6 เทคโนโลยีและสารสนเทศ	3.72	0.81	มาก	4.82	0.38	มากที่สุด	0.30	2
ด้านที่ 7 การพัฒนาบุคลากร	3.78	0.79	มาก	4.81	0.39	มากที่สุด	0.27	4
ด้านที่ 8 การกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วม	3.92	0.76	มาก	4.8	0.4	มากที่สุด	0.22	8

จากตารางที่ 4 พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.79, S.D. = 0.79) และมีค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.81, S.D. = 0.39) โดยมีค่า PNI Modified เฉลี่ยเท่ากับ 0.27 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านวิสัยทัศน์และกลยุทธ์มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสูงสุด (PNI Modified = 0.33) โดยมีค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.65, S.D. = 0.78) และมีค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.85, S.D. = 0.36) ส่วนด้านการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วม มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาต่ำที่สุด (PNI Modified = 0.22) โดยมีค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.92, S.D. = 0.76) และมีค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.80, S.D. = 0.40)

3. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ และตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษา พบว่า ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ ด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบหลักและหมุนแกนแบบมุมฉากด้วยวิธีแวริแมกซ์ จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 220 คน พบว่า ข้อมูลมีความเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบ โดยความเป็นเลิศของสถานศึกษามีค่า KMO เท่ากับ 0.849 และ Bartlett's Test of Sphericity มีค่า Chi-Square เท่ากับ 3,824.342, df = 406, p < .001 สามารถสกัดได้ 5 องค์ประกอบ และอธิบายความแปรปรวนสะสมได้ร้อยละ 67.406 ส่วนองค์การแห่งการเรียนรู้มีค่า KMO เท่ากับ 0.820 และ Bartlett's Test of Sphericity มีค่า Chi-Square เท่ากับ 6,064.467, df = 1,035, p < .001 สามารถสกัดได้ 8 องค์ประกอบ และอธิบายความแปรปรวนสะสมได้ร้อยละ 67.461 โดยพิจารณาเก็บตัวแปรที่มีค่า Eigenvalue มากกว่า 1.00 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ 0.40 ขึ้นไป มีค่า Communality ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด และไม่มีปัญหา Cross-loading ตามเกณฑ์การพิจารณาที่กำหนด ทั้งนี้ ค่า Eigenvalue ร้อยละความแปรปรวน ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ ค่า Communality และผลการพิจารณา Cross-loading ของแต่ละตัวแปรแสดงไว้ในตารางที่ 5 และตารางที่ 6

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ค่า KMO และ Bartlett's Test ขององค์ประกอบความเป็นเลิศของสถานศึกษาและองค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้

ค่าสถิติ	องค์ประกอบความเป็นเลิศของสถานศึกษา	องค์ประกอบรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)	0.849	0.820
Bartlett's Approx. Chi-Square	3,824.342	6,064.467
df	406	1,035
Sig.	.000	.000

จากตารางที่ 5 พบว่า องค์ประกอบความเป็นเลิศของสถานศึกษามีค่า KMO เท่ากับ 0.849 และองค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้มีค่า KMO เท่ากับ 0.820 ซึ่งทั้งสองค่าสูงกว่าเกณฑ์ 0.80 แสดงว่าข้อมูลมีความเหมาะสมในระดับดีมากสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบ ประกอบกับผลการทดสอบ Bartlett's Test of Sphericity มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 (Sig. = .000) ทั้งสองชุดข้อมูล

ตารางที่ 6 สรุปผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจขององค์ประกอบความเป็นเลิศของสถานศึกษาและรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้

องค์ประกอบ	จำนวนองค์ประกอบ	จำนวนตัวแปร	Eigenvalue	ร้อยละความแปรปรวนที่อธิบายได้	Factor Loading	Communality
องค์ประกอบความเป็นเลิศของสถานศึกษา	5	20	> 1.00	67.406	0.706 - 0.891	0.524 - 0.803
องค์ประกอบรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้	8	25	> 1.00	67.461	0.648 - 0.904	0.480 - 0.834

จากตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ พบว่า องค์ประกอบความเป็นเลิศของสถานศึกษาประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ 20 ตัวแปร และองค์ประกอบรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ 25 ตัวแปร โดยทุกองค์ประกอบมีค่า Eigenvalue มากกว่า 1.00 อธิบายความแปรปรวนสะสมได้ ร้อยละ 67.406 และร้อยละ 67.461 ตามลำดับ ทั้งนี้ ตัวแปรทุกข้อมีค่า Factor Loading อยู่ระหว่าง 0.706 - 0.891 และ 0.648 - 0.904 ตามลำดับ และมีค่า Communality อยู่ระหว่าง 0.524 - 0.803 และ 0.480 - 0.834 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ แสดงให้เห็นว่าตัวแปรทุกข้อมีความเหมาะสมในการเป็นองค์ประกอบและสามารถอธิบายโครงสร้างขององค์ประกอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ ผลการตรวจสอบองค์ประกอบโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าองค์ประกอบที่สกัดได้มีความเหมาะสม ความถูกต้อง ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ขององค์ประกอบความเป็นเลิศของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.80, S.D. = 0.18) และองค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.81, S.D. = 0.03) จึงสรุปได้ว่าองค์ประกอบความเป็นเลิศของสถานศึกษา 5 องค์ประกอบ 20 ตัวชี้วัด และองค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ 8 องค์ประกอบ 25 ตัวชี้วัด มีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง มีความเหมาะสม ถูกต้อง เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาและสังเคราะห์ของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษา มีประเด็นอภิปรายดังผลการวิจัยพบว่า

1.1 องค์ประกอบของความเป็นเลิศของสถานศึกษาและองค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นเลิศของสถานศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ 20 ตัวชี้วัด ได้แก่ คุณภาพนักเรียนและผลลัพธ์ การนำองค์กร คุณภาพครูและบุคลากร การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและเครือข่าย ซึ่งสะท้อนความเชื่อมโยงเชิงระบบตั้งแต่ภาวะผู้นำของผู้บริหารการบริหารจัดการ การพัฒนาครู ไปจนถึงผลลัพธ์สุดท้ายที่คุณภาพผู้เรียน ทั้งนี้ สามารถอธิบายได้จากบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ซึ่งประกอบด้วยสถานศึกษาที่มีความหลากหลาย

ทั้งด้านขนาดและบริบทพื้นที่ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาจึงต้องอาศัยการนำองค์กรที่มีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการที่ยืดหยุ่น การพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง และการสร้างความร่วมมือกับชุมชน เพื่อให้ทุกภาคส่วนร่วมกันขับเคลื่อนคุณภาพผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ พุทธิภา เหล็กคงสันเทียะ ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 31 พบองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ คุณภาพนักเรียน คุณภาพครู คุณภาพการจัดการศึกษา การบริหารหลักสูตร และการบริหารแบบมีส่วนร่วม (พุทธิภา เหล็กคงสันเทียะ, 2562) นอกจากนี้ ในส่วนงานวิจัยต่างประเทศยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Heck, R. H. & Hallinger, P. พบว่า ภาวะผู้นำแบบกระจาย ส่งผลเชิงบวกต่อศักยภาพการพัฒนาสถานศึกษาและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน เนื่องจากการกระจายบทบาทความเป็นผู้นำช่วยเสริมสร้างความร่วมมือของครูและเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรสถานศึกษา (Heck, R. H. & Hallinger, P., 2010) ผลการศึกษาดังกล่าวสนับสนุนข้อค้นพบของการวิจัยครั้งนี้ซึ่งมีความสอดคล้องกับทั้งแนวคิดสากลและหลักฐานเชิงประจักษ์จากงานวิจัยต่างประเทศ

1.2 องค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ 25 ตัวชี้วัด ได้แก่ วิสัยทัศน์และกลยุทธ์ เทคโนโลยีและสารสนเทศ โครงสร้างและวัฒนธรรมองค์การ การพัฒนาบุคลากร การเรียนรู้พหุระดับ ภาวะผู้นำที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การจัดการความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วม ซึ่งทำงานเชื่อมโยงกันตั้งแต่การกำหนดทิศทางไปจนถึงการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ทั้งนี้ สอดคล้องกับบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ที่กำลังมุ่งยกระดับคุณภาพสถานศึกษาภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี จึงจำเป็นต้องพัฒนาองค์กรให้สามารถเรียนรู้ ปรับตัว และสร้างนวัตกรรมได้อย่างต่อเนื่องผ่านการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู และเครือข่ายทางการศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทศม วรประวัติ ที่พัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเอกชนเพื่อส่งเสริมความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งพบองค์ประกอบสำคัญ 8 ด้าน ได้แก่ คุณลักษณะของบุคลากร วัฒนธรรมองค์กร ปัจจัยส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้และพัฒนางาน กลยุทธ์องค์กร กระบวนการปฏิบัติงาน การประเมินผล และความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (ทศม วรประวัติ, 2565) นอกจากนี้ ในส่วนงานวิจัยต่างประเทศยังสอดคล้องกับเซอร์ราท ที่เสนอแนวคิดเสาหลัก 7 ประการขององค์การแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย การเรียนรู้ระดับบุคคล การมีแบบแผนความคิด การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม การเรียนรู้เป็นทีม การคิด เชิงระบบ การบริหารความรู้ และภาวะผู้นำที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (Serrat, O., 2017) แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบทั้ง 8 ด้าน ที่ผู้วิจัยค้นพบมีความสอดคล้องกับทั้งฐานทฤษฎีหลักและผลการวิจัยเชิงประจักษ์ ทั้งในบริบทไทยและต่างประเทศ

2. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นขององค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบทั้งสองด้านมีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.78 และ 3.79) แต่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.77 และ 4.81) สะท้อนช่องว่างที่ต้องพัฒนา โดยด้านคุณภาพนักเรียนและผลลัพธ์มีความต้องการจำเป็นสูงสุดในความเป็นเลิศของสถานศึกษา (PNI = 0.32) ทั้งนี้ สามารถอธิบายได้จากบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ที่แม้สถานศึกษาจะมีระบบบริหารและการประกันคุณภาพที่เข้มแข็ง แต่ยังเผชิญความท้าทายในการยกระดับผลสัมฤทธิ์และสมรรถนะของผู้เรียนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้ผู้บริหารและครูให้ความสำคัญกับการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมและการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นลำดับแรก สอดคล้องกับการศึกษาขององค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์และการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนยังเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง (OECD, 2023) ขณะที่ด้านวิสัยทัศน์และกลยุทธ์มีความต้องการจำเป็นสูงสุดในรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ (PNI = 0.33) สอดคล้องกับ Fullan, M. ที่ชี้ว่า วิสัยทัศน์ร่วมเป็นรากฐานสำคัญที่ต้องมาก่อน

องค์ประกอบด้านอื่น ความสัมพันธ์นี้จึงสะท้อนว่าการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนต้องเริ่มจากการวางวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ที่ชัดเจนขององค์การเป็นอันดับแรก (Fullan, M., 2025)

3. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจและการตรวจสอบคุณภาพขององค์ประกอบ ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจสามารถยืนยันโครงสร้างองค์ประกอบของความเป็นเลิศของสถานศึกษา (KMO = 0.849) และองค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ (KMO = 0.820) ซึ่งอยู่ในระดับดีมาก และผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า องค์ประกอบมีความเหมาะสม ความถูกต้อง ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบที่พัฒนาขึ้นสามารถสะท้อนบริบทของสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากองค์ประกอบทั้งหมดเกิดจากการสังเคราะห์ทฤษฎีร่วมกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของพื้นที่ศึกษา จึงทำให้โครงสร้างองค์ประกอบมีความสอดคล้องกับการดำเนินงานจริงของสถานศึกษา ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Hair, J. F. et al. ที่เสนอว่า ค่า KMO ตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไปสะท้อนว่าข้อมูลมีความเหมาะสมในระดับดีมากสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบ และทำให้ผลการสกัดองค์ประกอบมีความน่าเชื่อถือ (Hair, J. F. et al., 2019) นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Marsick, V. J. & Watkins, K. E. ผู้พัฒนาแนวคิดและเครื่องมือวัดองค์การแห่งการเรียนรู้ (Dimensions of the Learning Organization Questionnaire: DLOQ) ซึ่งอธิบายว่า องค์ประกอบขององค์การแห่งการเรียนรู้สามารถตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างได้ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสถิติ และแต่ละองค์ประกอบสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทขององค์กรที่ศึกษา (Marsick, V. J. & Watkins, K. E., 2003) ผลการตรวจสอบคุณภาพขององค์ประกอบโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 ท่าน ยังพบว่า รูปแบบมีความเหมาะสม ความถูกต้อง ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ($\bar{X}$ = 4.76 - 4.87) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการประเมินของ Stufflebeam, D. L. & Coryn, C. L. S. ที่เสนอว่า การประเมินรูปแบบควรพิจารณาทั้งด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ เพื่อที่จะยืนยันคุณภาพของรูปแบบก่อนนำไปใช้จริง (Stufflebeam, D. L. & Coryn, C. L. S., 2014)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ (New Knowledge) ที่โดดเด่นที่สุด คือ การค้นพบว่า องค์ประกอบของความเป็นเลิศของสถานศึกษาไม่ได้เกิดจากการพัฒนาองค์ประกอบด้านคุณภาพเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการบูรณาการองค์ประกอบขององค์การแห่งการเรียนรู้ทั้ง 8 องค์ประกอบเข้าด้วยกัน จนเกิดกลไกการขับเคลื่อนความเป็นเลิศของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยแสดงให้เห็นว่า องค์การแห่งการเรียนรู้ ทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนความเป็นเลิศของสถานศึกษา ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์และกลยุทธ์ 2) เทคโนโลยีและสารสนเทศ 3) ภาวะผู้นำที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 4) โครงสร้างและวัฒนธรรมองค์การ 5) การพัฒนาบุคลากร 6) การเรียนรู้พหุระดับ 7) การจัดการความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 8) การกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วม ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้เกิดความเป็นเลิศของสถานศึกษาใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) การนำองค์กร 2) คุณภาพนักเรียนและผลลัพธ์ 3) คุณภาพครูและบุคลากร 4) การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และ 5) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและเครือข่าย องค์ความรู้นี้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุความเป็นเลิศควรดำเนินการผ่านการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ทั้งระบบ มากกว่าการพัฒนาองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเพียงลำพัง จึงสามารถใช้เป็นกรอบแนวทางสำหรับการกำหนดนโยบายการบริหารจัดการ และการพัฒนาสถานศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของศตวรรษที่ 21 ได้อย่างยั่งยืน นำเสนอเป็น โมเดลองค์ความรู้ (Knowledge Model) ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษา
(The Components of the Learning Organization Model for School Excellence)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง การศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ว่า องค์ประกอบความเป็นเลิศของสถานศึกษามี 5 องค์ประกอบ และองค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้มี 8 องค์ประกอบ เมื่อนำองค์ประกอบดังกล่าวไปศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น พบว่า องค์ประกอบทั้งสองด้านมีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก แต่มีสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านคุณภาพนักเรียนและผลลัพธ์มีความต้องการจำเป็นสูงสุดในองค์ประกอบความเป็นเลิศของสถานศึกษา (PNI = 0.32) ในขณะที่ด้านวิสัยทัศน์และกลยุทธ์มีความต้องการจำเป็นสูงสุดในองค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ (PNI = 0.33) และเมื่อนำองค์ประกอบไปวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจและตรวจสอบคุณภาพ พบว่า ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจสามารถยืนยันโครงสร้างองค์ประกอบของความเป็นเลิศของสถานศึกษา (KMO = 0.849) และองค์ประกอบของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ (KMO = 0.820) อยู่ในระดับดีมาก ผลการยืนยันจากผู้เชี่ยวชาญด้านความเหมาะสม ความถูกต้อง ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุดทุกด้าน จนได้องค์ประกอบฉบับสมบูรณ์เป็นความเป็นเลิศของสถานศึกษา 5 องค์ประกอบ 20 ตัวชี้วัด และรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ 8 องค์ประกอบ 25 ตัวชี้วัด ซึ่งพร้อมนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดหลักในการพัฒนารูปแบบในระยะต่อไปของการวิจัย จากผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ โดยจำแนกตามกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากผลการวิจัย ดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำองค์ประกอบและตัวชี้วัดทั้ง 5 ด้าน ของความเป็นเลิศของสถานศึกษา และ 8 ด้าน ของรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ ไปใช้เป็นกรอบในการประเมินตนเอง (Self-Assessment) เพื่อวิเคราะห์จุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนาของสถานศึกษาแต่ละแห่ง นอกจากนี้ เนื่องจากผลการวิจัยชี้ว่าด้านคุณภาพนักเรียนและผลลัพธ์มีความต้องการจำเป็นสูงสุด ซึ่งสถานศึกษาจึงควรให้ความสำคัญกับการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและ

ทักษะศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนเป็นลำดับแรก ในขณะเดียวกัน เนื่องจากด้านวิสัยทัศน์และกลยุทธ์มีความต้องการจำเป็นสูงสุดในรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ ผู้บริหารจึงควรเริ่มต้นการขับเคลื่อนสถานศึกษาสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ด้วยการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมและกำหนดกลยุทธ์ที่ชัดเจนก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อให้เป็นทิศทางร่วมกันของบุคลากรทุกคน ก่อนขยายผลไปสู่องค์ประกอบด้านอื่น ทั้งนี้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาก็สามารถนำองค์ประกอบและตัวชี้วัดที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ไปใช้เป็นแนวทางในการนิเทศ ติดตาม และพัฒนาสถานศึกษาในสังกัดให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศได้อย่างเป็นระบบเช่นกัน สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยเสนอแนะว่าควรดำเนินการวิจัยระยะที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษาให้เป็นรูปธรรม โดยบูรณาการองค์ประกอบทั้งสองด้านเข้าด้วยกันในเชิงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ และดำเนินการวิจัยระยะที่ 3 เพื่อทดลองใช้และประเมินประสิทธิผลของรูปแบบในสถานศึกษาจริงต่อไป นอกจากนี้ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบความเป็นเลิศของสถานศึกษาและองค์การแห่งการเรียนรู้ในบริบทสถานศึกษาขนาดอื่น เช่น ขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ หรือสังกัดอื่น เป็นต้น เพื่อตรวจสอบว่าองค์ประกอบที่ค้นพบมีความเป็นสากลหรือแตกต่างกันไปตามบริบทของสถานศึกษาหรือไม่ และท้ายที่สุด ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติมในสถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างที่ดี ด้านองค์การแห่งการเรียนรู้ เพื่อถอดบทเรียนและปัจจัยความสำเร็จเชิงลึกที่ไม่สามารถวัดได้ด้วยแบบสอบถามเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว

เอกสารอ้างอิง

ทศม วรประวัติ. (2565). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเอกชนเพื่อส่งเสริมความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

พุทธิภา เหล็กคงสันเทียะ. (2562). รูปแบบการบริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล. (2562). การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3. (2567). รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567. สุราษฎร์ธานี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.

Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. Psychometrika, 16(3), 297-334.

Fullan, M. (2025). The new meaning of educational change. (6th ed.). New York: Teachers College Press.

Hair, J. F. et al. (2019). Multivariate data analysis. (8th ed.). Andover, Hampshire: Cengage Learning.

Heck, R. H. & Hallinger, P. (2010). Testing a longitudinal model of distributed leadership effects on school improvement. The Leadership Quarterly, 21(5), 867-885.

Marsick, V. J. & Watkins, K. E. (2003). Demonstrating the value of an organization's learning culture: The dimensions of the learning organization questionnaire. Advances in Developing Human Resources, 5(2), 132-151.

OECD. (2023). PISA 2022 results: The state of learning and equity in education. Paris: OECD Publishing.

Senge, P. M. (2006). The fifth discipline: The art and practice of the learning organization. (2nd ed.). New York: Doubleday.

Serrat, O. (2017). Knowledge solutions: Tools, methods, and approaches to drive organizational performance. Singapore: Springer.

Stufflebeam, D. L. & Coryn, C. L. S. (2014). Evaluation theory, models, and applications. (2nd ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 206-218

บทความวิชาการ

การสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อพัฒนากรอบแนวคิด APIRC SYSTEMIC COACHING FRAMEWORK สำหรับเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่*

KNOWLEDGE SYNTHESIS FOR DEVELOPING THE APIRC SYSTEMIC COACHING FRAMEWORK TO ENHANCE TEACHERS' ACTIVE LEARNING COMPETENCIES IN KRABI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

ลดารัตน์ ล่องจ้า
Ladarat Longcha
หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย
Doctor of Education Program, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus, Nakhon Si Thammarat, Thailand
Corresponding author E-mail: poogapee@gmail.com
Tel: 098-689-3428

บทคัดย่อ

การเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูเป็นปัจจัยสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาวิชาชีพครูยังขาดกระบวนการเชื่อมโยงองค์ความรู้สู่การปฏิบัติและกลไกสนับสนุนที่ต่อเนื่อง ส่งผลให้การขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษายังไม่บรรลุผล บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สังเคราะห์องค์ความรู้ด้านการสอนงานเชิงระบบการพัฒนาสมรรถนะครู และการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 2) พัฒนากรอบแนวคิด APIRC Systemic Coaching Framework และ 3) เสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ โดยใช้การวิจัยเอกสารและการสังเคราะห์เชิงแนวคิดด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและบูรณาการแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการสังเคราะห์ได้ APIRC Systemic Coaching Framework ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) Awareness การสร้างความตระหนักรู้และกำหนดเป้าหมาย 2) Planning การวางแผนพัฒนาสมรรถนะครู 3) Implementation การนำแผนสู่การปฏิบัติผ่านการออกแบบและจัดการเรียนรู้เชิงรุก การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา การประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้และการใช้ข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อปรับปรุงการสอน 4) Reflection การสะท้อนผลและสังเคราะห์บทเรียนจากการปฏิบัติ และ 5) Coaching Support การสนับสนุน กำกับ ติดตามและเสริมพลังผ่านการสอนงาน การนิเทศและชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โดยมีภาวะผู้นำทางวิชาการ การนิเทศการศึกษา ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นกลไกสนับสนุนเชิงระบบ กรอบแนวคิดที่พัฒนาขึ้นบูรณาการการสอนงานเชิงระบบ การพัฒนาวิชาชีพครู การเรียนรู้เชิงสะท้อนคิดและการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครู เชื่อมโยงนโยบายสู่การปฏิบัติและยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ คุณภาพผู้เรียน และคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การสอนงานเชิงระบบ, สมรรถนะครู, การจัดการเรียนรู้เชิงรุก, กรอบแนวคิดการสอนงานเชิงระบบ APIRC, การพัฒนาวิชาชีพครู

*Received July 5, 2026; Revised August 29, 2026; Accepted September 21, 2026

Abstract

Enhancing teachers' competency in active learning is essential for improving educational quality and developing learners' competencies required for the twenty-first century. However, teacher professional development still lacks mechanisms that effectively connect knowledge with classroom practice and provide continuous professional support, limiting the successful implementation of active learning in schools. This article aims to 1) synthesize knowledge on systemic coaching, teacher competency development, and active learning; 2) develop the APIRC Systemic Coaching Framework; and 3) propose guidelines for its implementation in the Krabi Primary Educational Service Area Office. Documentary research and conceptual synthesis were employed through content analysis of relevant theories, academic literature, and research studies.The synthesis led to the development of the APIRC Systemic Coaching Framework, comprising five components: 1) Awareness-building awareness and establishing development goals; 2) Planning-planning teacher competency development; 3) Implementation-translating development plans into practice through active learning design, the integration of educational innovation and digital technology, assessment for learning, and the use of feedback to improve teaching; 4) Reflection-reflecting on practice and synthesizing lessons learned; and 5) Coaching Support-providing coaching, supervision, monitoring, and professional support through instructional coaching, educational supervision, and professional learning communities. Instructional leadership, educational supervision, professional learning communities, and digital technology function as systemic support mechanisms.The proposed framework integrates systemic coaching, teacher professional development, reflective practice, and active learning into a coherent model for enhancing teachers' competency. It provides a practical framework for linking educational policy with classroom practice and contributes to sustainable improvements in teaching quality, student learning, and educational quality.

Keywords: Systemic Coaching, Teacher Competency, Active Learning, APIRC Systemic Coaching Framework, Teacher Professional Development

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 อันเป็นผลจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัล นวัตกรรม และพลวัตทางเศรษฐกิจและสังคม ได้ส่งผลให้ระบบการศึกษาทั่วโลกต้องปรับเปลี่ยนบทบาทและแนวทางการจัดการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญจากการมุ่งถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนผ่านสู่สังคมฐานความรู้ จึงให้ความสำคัญกับการสร้างองค์ความรู้ การจัดการสารสนเทศและการพัฒนาทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพ มากกว่าการพึ่งพาทรัพยากรทางกายภาพเพียงอย่างเดียว (Fullan, M., 2025) ด้วยเหตุนี้การจัดการศึกษาในปัจจุบันจึงมุ่งเสริมสร้างสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน อาทิ การคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหาที่ซับซ้อน การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่น การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างรู้เท่าทันและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งล้วนเป็นสมรรถนะสำคัญของพลเมืองในศตวรรษที่ 21 แนวโน้มการปฏิรูปการศึกษาระดับนานาชาติสะท้อนทิศทางเดียวกันว่า การยกระดับคุณภาพผู้เรียนจำเป็นต้องเปลี่ยนผ่านจากการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการจดจำเนื้อหาไปสู่การเรียนรู้ที่เน้นการคิด การลงมือปฏิบัติและการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง เพื่อพัฒนาสมรรถนะ

ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในอนาคต (Fullan, M., 2025) การจัดการเรียนรู้จึงต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ คิดวิเคราะห์ สะท้อนคิดและเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้เชิงรุก ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนและเป็นกลไกสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาในหลายประเทศ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ตลอดจนแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ได้กำหนดทิศทางการจัดการศึกษาให้มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ซึ่งการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองและการพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของทิศนา แขมมณี ที่เสนอว่าการจัดการศึกษาควรมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์การแก้ปัญหาการสื่อสารการทำงานร่วมกับผู้อื่นและการเรียนรู้ตลอดชีวิต มากกว่าการมุ่งเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้เพียงอย่างเดียว (ทิศนา แขมมณี, 2567) สอดคล้องกับนโยบายดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดแนวทางการขับเคลื่อน การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะตามหลักสูตร สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยีและบริบทโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562) โดยมีรากฐานจากทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ ซึ่งอธิบายว่าผู้เรียนสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการเชื่อมโยงความรู้เดิมกับสถานการณ์การเรียนรู้ (Jonassen, D. H., 1999); (ทิศนา แขมมณี, 2567) ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมายและสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการแก้ปัญหาและการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม ภายใต้แนวคิดนี้ ครูจึงมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ และผู้ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ลงมือปฏิบัติแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนคิดอันนำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิต นโยบายและหลักการของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) จะมีความชัดเจน แต่ผลการศึกษาจำนวนมากยืนยันตรงกันว่าความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับสมรรถนะของครูเป็นสำคัญ ทั้งด้านการออกแบบการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม การประยุกต์ใช้สื่อและเทคโนโลยี การวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ตลอดจนการสะท้อนผลการปฏิบัติ (Darling-Hammond, L. et al., 2017) ในมิติของการพัฒนาวิชาชีพครู งานวิจัยของ (Darling-Hammond, L. et al., 2017) ซึ่งสังเคราะห์หลักฐานเชิงประจักษ์ด้านการพัฒนาครู พบว่า การพัฒนาที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณภาพการจัดการเรียนรู้และผลลัพธ์ของผู้เรียนควรเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานจริง (Job-Embedded Professional Development) ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน การสะท้อนคิดและการได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง (Darling-Hammond, L. et al., 2017) จากการวิเคราะห์อภิมาน (Meta-analysis) พบว่า การสอนงานมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการพัฒนาคุณภาพการสอนของครูและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน โดยเฉพาะเมื่อดำเนินการควบคู่กับการให้ข้อมูลย้อนกลับ การนิเทศและการติดตามอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาวิชาชีพครูผ่าน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) ช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันภายในสถานศึกษา การยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ เมื่อการพัฒนาครูดำเนินไปอย่างต่อเนื่องเชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานจริงและได้รับการสนับสนุนจากผู้นำทางวิชาการ ระบบการนิเทศและเครือข่ายการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างเป็นระบบ (Fullan, M., 2025) เมื่อพิจารณานโยบายแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่าแม้องค์ความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การพัฒนาวิชาชีพครู การสอนงานและชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) จะได้รับการศึกษาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่การศึกษาส่วนใหญ่ยังมุ่งอธิบายองค์ประกอบหรือกระบวนการของแต่ละแนวคิดในลักษณะแยกส่วน การบูรณาการองค์ความรู้เหล่านี้

ให้เป็นกรอบแนวคิดเชิงระบบยังมีอยู่อย่างจำกัด จึงไม่สามารถอธิบายความเชื่อมโยงขององค์ประกอบ กลไกและปัจจัยที่เอื้อต่อการเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูได้อย่างครอบคลุม รวมทั้งยังขาดกรอบแนวคิดที่สามารถประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม ช่องว่างขององค์ความรู้ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการสังเคราะห์และบูรณาการองค์ความรู้ เพื่อพัฒนากรอบแนวคิดเชิงระบบที่เชื่อมโยงนโยบายสู่การปฏิบัติ สนับสนุนการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่องและยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิผลและยั่งยืน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่เป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่กำกับ ดูแลและส่งเสริมการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดกระบี่ ครอบคลุมสถานศึกษาจำนวน 203 โรงเรียน กระจายอยู่ใน 8 อำเภอ มีครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 2,036 คน รับผิดชอบการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียน จำนวน 34,459 คน โดยแบ่งการบริหารจัดการออกเป็น 20 เครือข่าย เพื่อสนับสนุนการบริหาร การนิเทศและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระดับพื้นที่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567) ด้วยบริบทของสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทั้งด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากตั้งอยู่ทั้งในเขตเมือง ชนบท พื้นที่ชายฝั่งทะเลและพื้นที่เกาะ ส่งผลให้แต่ละสถานศึกษามีทรัพยากรความพร้อมและข้อจำกัดในการจัดการศึกษาที่แตกต่างกัน การขับเคลื่อนนโยบาย การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) จึงไม่สามารถใช้รูปแบบการพัฒนาเพียงรูปแบบเดียวได้ แต่จำเป็นต้องมีกระบวนการพัฒนาครูที่มีความยืดหยุ่นสอดคล้องกับบริบทและความต้องการจำเป็นของแต่ละพื้นที่ แม้ว่าสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่จะขับเคลื่อนนโยบายการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอย่างต่อเนื่อง แต่ผลการนิเทศ ติดตามและสะท้อนผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษา พบว่า ครูยังมีข้อจำกัดในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดขั้นสูง (Higher-Order Thinking) การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา การวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน ตลอดจนการออกแบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและความแตกต่างระหว่างผู้เรียน สภาพปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาวิชาชีพครูที่เน้นการอบรมหรือสัมมนาระยะสั้นเพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนและการยกระดับสมรรถนะทางวิชาชีพอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาของ Darling-Hammond, L. et al. สนับสนุนตรงกันว่า การพัฒนาวิชาชีพครูที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณภาพการจัดการเรียนรู้ควรดำเนินการผ่านกระบวนการที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานจริง (Job-Embedded Professional Development) ควบคู่กับการสอนงาน (Instructional Coaching) การนิเทศการสะท้อนผลการปฏิบัติและการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) อย่างต่อเนื่อง (Darling-Hammond, L. et al. 2017) อย่างไรก็ตามจากการศึกษานโยบาย แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า แม้จะมีองค์ความรู้ด้านการพัฒนาสมรรถนะครู การจัดการเรียนรู้เชิงรุก การพัฒนาวิชาชีพครู การสอนงานและการนิเทศการศึกษาอยู่เป็นจำนวนมาก แต่การศึกษาส่วนใหญ่มุ่งอธิบายองค์ประกอบของแต่ละแนวคิดแยกจากกัน ขณะที่ยังขาดการบูรณาการองค์ความรู้ให้เป็นกรอบแนวคิดเชิงระบบที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ กลไกและเงื่อนไขของการเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู รวมทั้งยังขาดกรอบแนวคิดที่สามารถประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยเฉพาะสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ ซึ่งมีความแตกต่างของบริบทและศักยภาพของสถานศึกษาอย่างชัดเจน ช่องว่างขององค์ความรู้ดังกล่าวส่งผลให้การขับเคลื่อนนโยบาย Active Learning ในระดับพื้นที่ยังขาดกลไกที่เชื่อมโยงการพัฒนาครู การนิเทศการสอนงานและการติดตามผลให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน

การสังเคราะห์องค์ความรู้จึงเป็นกระบวนการสร้างองค์ความรู้เชิงบูรณาการ (Knowledge Integration) ที่เชื่อมโยงแนวคิด ทฤษฎีและผลการวิจัยด้านการพัฒนาสมรรถนะครู การจัดการเรียนรู้เชิงรุก การพัฒนาวิชาชีพครู รวมถึงการสอนงานให้เกิดเป็นกรอบแนวคิดที่มีความเป็นระบบ สามารถอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ กลไก

และเงื่อนไขที่เอื้อต่อการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู อันเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ เชื่อมโยงนโยบายสู่การปฏิบัติเสริมสร้างความเป็นเอกภาพในการนิเทศและการพัฒนาวิชาชีพครู พร้อมทั้งยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอย่างเป็นระบบ ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงสังเคราะห์องค์ความรู้จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การพัฒนา APIRC Systemic Coaching Framework ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการ ที่ประกอบด้วย 5 กระบวนการ ได้แก่ การสร้างความตระหนักรู้ (Awareness) การวางแผนพัฒนาสมรรถนะ (Planning) การนำสู่การปฏิบัติจริง (Implementation) การสะท้อนผลการปฏิบัติงาน (Reflection) และการสนับสนุนผ่านการสอนงานและการนิเทศ (Coaching Support) โดยเชื่อมโยงการพัฒนาวิชาชีพครูเข้ากับการปฏิบัติงานจริงในสถานศึกษา ภายใต้กลไกสนับสนุนเชิงวิชาชีพที่สอดคล้องกับบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู เชื่อมโยงนโยบายสู่การปฏิบัติและยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ คุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกและสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในศตวรรษที่ 21 ภายใต้บริบทของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัล นวัตกรรมและเศรษฐกิจฐานความรู้ ได้ส่งผลให้ระบบการศึกษาทั่วโลกต้องปรับเปลี่ยนจากการมุ่งถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่การพัฒนาสมรรถนะ (Competency-Based Education) ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในอนาคต องค์กรทางการศึกษาระดับนานาชาติได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะแห่งอนาคต (Future Skills) อาทิการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหาที่ซับซ้อน การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน การรู้เท่าทันดิจิทัล และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งถือเป็นสมรรถนะสำคัญที่ผู้เรียนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต ภายใต้บริบทดังกล่าว การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะสอดคล้องกับความต้องการของสังคมแห่งอนาคต โดยมีรากฐานทางทฤษฎีจากแนวคิดการสร้างองค์ความรู้ (Constructivism) ซึ่งเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นจากกระบวนการที่ผู้เรียนสร้างความหมายจากประสบการณ์ การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการเชื่อมโยงความรู้เดิมเข้ากับสถานการณ์ใหม่ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ผ่านกระบวนการคิด การลงมือปฏิบัติ การอภิปราย การสืบค้นข้อมูล การแก้ปัญหาและการสะท้อนคิด ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Bonwell, C. C. & Eison, J. A., 1991) ความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมิได้ขึ้นอยู่กับรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับสมรรถนะของครูผู้สอนเป็นสำคัญ เนื่องจากครูเป็นผู้มีบทบาทในการออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การเลือกใช้สื่อและเทคโนโลยีดิจิทัล การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาสมรรถนะ Darling-Hammond, L. et al. ดังนั้น บทบาทของครูในศตวรรษที่ 21 จึงเปลี่ยนแปลงจากผู้ถ่ายทอดความรู้ ไปสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) ผู้สร้างแรงบันดาลใจ (Motivator) ผู้โค้ชทางการเรียนรู้ (Learning Coach) และผู้ออกแบบการเรียนรู้ (Learning Designer) ที่สามารถส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างเต็มศักยภาพ จากการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า สมรรถนะครูที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ความรู้และความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning Design Competency) 2) ความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner-Centered Instructional Competency) 3) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมทางการศึกษา (Digital and Innovation Competency)

4) ความสามารถในการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงและฐานสมรรถนะ (Authentic and Competency-Based Assessment Competency) และ 5) ความสามารถในการสะท้อนคิด (Darling-Hammond, L. et al., 2017) พัฒนาตนเองและเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง (Reflective and Professional Learning Competency) (Hattie, J., 2023) สมรรถนะดังกล่าวมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบและส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้และผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน กล่าวคือ ครูที่มีสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในระดับสูงจะสามารถออกแบบและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดขั้นสูง การสร้างองค์ความรู้การทำงานร่วมกันและการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งและพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 จากการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ผ่านการคิด การลงมือปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสะท้อนคิดและการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง โดยมีสมรรถนะของครูเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้ ครูจึงจำเป็นต้องมีสมรรถนะในการออกแบบการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ตลอดจนการสะท้อนคิดเพื่อพัฒนาตนเองและการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง สมรรถนะทั้ง 5 ด้านมีความสัมพันธ์และเกื้อหนุนกันอย่างเป็นระบบ ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้และผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตและการทำงานในศตวรรษที่ 21

การพัฒนาวิชาชีพครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

การพัฒนาวิชาชีพครูเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เนื่องจากคุณภาพของครูเป็นปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในระยะยาว (Darling-Hammond, L. et al., 2017) ภายใต้แนวคิดการจัดการศึกษาฐานสมรรถนะ (Competency-Based Education) การพัฒนาวิชาชีพครูจึงมุ่งเสริมสร้างศักยภาพให้ครูสามารถปฏิบัติบทบาทจากผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ (Knowledge Transmitter) ไปสู่การเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ (Learning Designer) ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) และผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา (Change Agent) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมายและพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในอนาคตได้อย่างเต็มศักยภาพด้วยเหตุนี้ การพัฒนาวิชาชีพครูจึงมิได้หมายถึงการเพิ่มพูนองค์ความรู้ทางวิชาการเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นกระบวนการเสริมสร้างสมรรถนะทางวิชาชีพอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และคุณลักษณะทางวิชาชีพ (Professional Attributes) ที่จำเป็นต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะความสามารถในการออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกันและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน แนวคิดการพัฒนาวิชาชีพครูร่วมสมัยได้เปลี่ยนผ่านจากรูปแบบการอบรมแบบครั้งคราว (One-Shot Training) ไปสู่แนวคิดการพัฒนาวิชาชีพที่ต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานจริงในสถานศึกษา (Job-Embedded Professional Development) โดยตั้งอยู่บนสมมติฐานว่าการเรียนรู้ของครูจะเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิผลเมื่อครูได้เรียนรู้จากประสบการณ์การปฏิบัติงานจริง ได้สะท้อนคิดต่อการปฏิบัติของตนเองและได้รับการสนับสนุนทางวิชาการอย่างต่อเนื่องภายใต้บริบทของสถานศึกษา (Fullan, M., 2025) แนวคิดดังกล่าว ที่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาวิชาชีพครูที่มีประสิทธิผลควรเชื่อมโยงกับปัญหาและความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้ของครู มุ่งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนและส่งผลต่อการพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้

ของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม จากการสังเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูควรครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญอย่างน้อย 5 ประการ ได้แก่ 1) ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและแนวคิดของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 2) ความสามารถในการออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ 4) ความสามารถในการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงและฐานสมรรถนะ และ 5) ความสามารถในการสะท้อนคิดและพัฒนาตนเองทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง องค์ประกอบดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบและส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในระดับห้องเรียน นอกจากนี้ การพัฒนาวิชาชีพครูในปัจจุบันยังให้ความสำคัญกับการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันภายในสถานศึกษา โดยเฉพาะแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสะท้อนคิดเชิงวิชาชีพ การวิเคราะห์ปัญหาและการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน (Fullan, M., 2025) กระบวนการดังกล่าวช่วยให้ครูสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ของเพื่อนร่วมวิชาชีพ เกิดการพัฒนาความรู้และทักษะอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการภายในองค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการยกระดับสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาวิชาชีพครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกควรเป็นกระบวนการพัฒนาที่ดำเนินอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบและเชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานจริงในชั้นเรียน โดยบูรณาการการเรียนรู้จากประสบการณ์ การสะท้อนคิดทางวิชาชีพ การเรียนรู้ร่วมกัน และการสนับสนุนทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาทั้งความรู้ ทักษะและสมรรถนะทางวิชาชีพของครูอย่างรอบด้าน แนวคิดดังกล่าวจึงเป็นฐานคิดสำคัญในการสังเคราะห์และพัฒนา APIRC Systemic Coaching Framework ซึ่งมุ่งใช้กระบวนการสอนงานเชิงระบบเป็นกลไกในการเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวิชาชีพอย่างเป็นรูปธรรมตามบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่, 2567)

การสังเคราะห์องค์ความรู้สู่ APIRC Systemic Coaching Framework

การพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการพัฒนาวิชาชีพที่มีลักษณะเป็นระบบ เชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิชาการกับการปฏิบัติงานจริงและส่งเสริมการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมฐานความรู้และการปฏิรูปการศึกษาที่มุ่งพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน การพัฒนาครูจึงไม่อาจจำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดองค์ความรู้หรือการอบรมระยะสั้น แต่ต้องเป็นกระบวนการพัฒนาที่ส่งเสริมให้ครูสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการจัดการเรียนรู้ สะท้อนผลการปฏิบัติงานและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องบนฐานของบริบทในการทำงานจริง (Darling-Hammond, L. et al., 2017); (Fullan, M., 2025) ผู้เขียนได้สังเคราะห์องค์ความรู้จากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) การพัฒนาวิชาชีพครู (Professional Development) การเรียนรู้บนฐานการปฏิบัติงานจริง (Job-Embedded Professional Development) การเรียนรู้เชิงสะท้อนคิด (Reflective Practice) การสอนงานทางการศึกษา (Instructional Coaching) ภาวะผู้นำทางวิชาการ (Instructional Leadership) และชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) เพื่อพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการสำหรับเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ผลการสังเคราะห์ พบว่า องค์ความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันในลักษณะของวงจรการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การกำหนดเป้าหมายและวางแผนพัฒนาสมรรถนะ การนำแนวคิดไปสู่การปฏิบัติจริงในชั้นเรียน การสะท้อนผลการปฏิบัติงานและการได้รับการสนับสนุนทางวิชาการอย่างต่อเนื่องจากผู้บริหาร

สถานศึกษา ศึกษานิเทศก์และเครือข่ายวิชาชีพ กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาวิชาชีพครูบนฐานการปฏิบัติงานจริง ซึ่งมุ่งให้การเรียนรู้และการพัฒนาของครูเกิดขึ้นภายในบริบทการทำงานและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน การสังเคราะห์องค์ความรู้สู่ APIRC Systemic Coaching Framework ครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยคัดเลือกเอกสารจากบทความวิจัย บทความวิชาการ หนังสือและเอกสารของหน่วยงานทางการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับประเด็นการวิจัย มีความน่าเชื่อถือและได้รับการเผยแพร่ในแหล่งวิชาการที่เป็นที่ยอมรับ จากนั้นจึงวิเคราะห์เปรียบเทียบและบูรณาการสาระสำคัญขององค์ความรู้เพื่อสังเคราะห์ประเด็นร่วมและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่นำไปสู่การพัฒนากรอบแนวคิดเชิงบูรณาการจากการวิเคราะห์และจัดกลุ่มองค์ความรู้ สามารถสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิด APIRC Systemic Coaching Framework ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ Awareness (A) การสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก Planning (P) การวางแผนพัฒนาสมรรถนะและกำหนดแนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ Implementation (I) การนำแนวคิดและแผนพัฒนาไปสู่การปฏิบัติจริงผ่านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก Reflection (R) การสะท้อนผลการปฏิบัติงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการถอดบทเรียนเพื่อการพัฒนาและ Coaching Support (C) การสนับสนุน ติดตาม ให้คำปรึกษาและเสริมพลังทางวิชาชีพผ่านกระบวนการสอนงานและเครือข่ายการเรียนรู้ทางวิชาชีพ องค์ประกอบทั้งห้าประการมีความสัมพันธ์เชิงระบบในลักษณะของวงจรการพัฒนาวิชาชีพ (Continuous Professional Learning Cycle) โดยผลลัพธ์จากแต่ละขั้นตอนทำหน้าที่เป็นข้อมูลย้อนกลับ (Feedback Mechanism) เพื่อสนับสนุนการพัฒนาในขั้นตอนถัดไป ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ทางวิชาชีพและการพัฒนาสมรรถนะครูอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ผลการสังเคราะห์ ยังพบว่า ประสิทธิผลของ APIRC Systemic Coaching Framework ขึ้นอยู่กับปัจจัยสนับสนุนเชิงระบบ ได้แก่ ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา การนิเทศเพื่อการพัฒนา ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ วัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการพัฒนาวิชาชีพครู ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกสนับสนุนให้ครูสามารถพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น APIRC Systemic Coaching Framework จึงเป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงแนวคิดด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การพัฒนาวิชาชีพครูและการสอนงานเชิงระบบเข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม สามารถใช้อธิบายกลไกการพัฒนาสมรรถนะครูได้อย่างเป็นระบบและเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพครู คุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่

ตารางที่ 1 ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้สู่ APIRC Systemic Coaching Framework

ฐานแนวคิดและทฤษฎีที่สังเคราะห์	ประเด็นสำคัญ	องค์ประกอบ APIRC
Active Learning และ Constructivism	การสร้างความตระหนักและความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	Awareness
Teacher Competency และ Professional Development	การกำหนดเป้าหมายและวางแผนพัฒนาสมรรถนะครูอย่างเป็นระบบ	Planning
Job-Embedded Professional Development	การพัฒนาครูผ่านการปฏิบัติงานจริงและการประยุกต์ใช้ในชั้นเรียน	Implementation
Reflective Practice	การสะท้อนผลการปฏิบัติงาน การวิเคราะห์ผลลัพธ์และการถอดบทเรียน	Reflection
Instructional Coaching และ PLC	การสนับสนุนทางวิชาการ การนิเทศ การให้คำปรึกษาและการเรียนรู้ร่วมกันทางวิชาชีพ	Coaching Support

องค์ประกอบของ APIRC Systemic Coaching Framework เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

จากการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การพัฒนาสมรรถนะครู การพัฒนาวิชาชีพครูบนฐานการปฏิบัติงานจริง การโค้ชทางการศึกษา ภาวะผู้นำทางวิชาการ และชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ พบว่า การพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูให้เกิดประสิทธิผลและมีความจำเป็นต้องดำเนินการภายใต้กระบวนการพัฒนาเป็นระบบ เชื่อมโยงการเรียนรู้ทางวิชาชีพกับการปฏิบัติงานจริง ได้รับการสนับสนุนจากกลไกทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง ผลการสังเคราะห์นำไปสู่การพัฒนา APIRC Systemic Coaching Framework ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดเชิงระบบสำหรับที่เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ Awareness (A), Planning (P), Implementation (I), Reflection (R) และ Coaching Support (C) แต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในลักษณะวงจรการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Professional Learning Cycle) ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ทางวิชาชีพและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของครูอย่างเป็นรูปธรรม

1. Awareness (A): การสร้างความตระหนักรู้ทางวิชาชีพ Awareness เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาโดยมุ่งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับทิศทางการศึกษาในศตวรรษที่ 21 แนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและความจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะของครู เพื่อให้เกิดแรงจูงใจภายในและความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงทางวิชาชีพ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในระยะยาว

2. Planning (P): การวางแผนพัฒนาสมรรถนะบนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ Planning เป็นกระบวนการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยข้อมูลจากผลการประเมินสมรรถนะ ผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ข้อมูลการนิเทศและบริบทของสถานศึกษา เพื่อให้การพัฒนามีความสอดคล้องกับสภาพจริงและตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นในการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

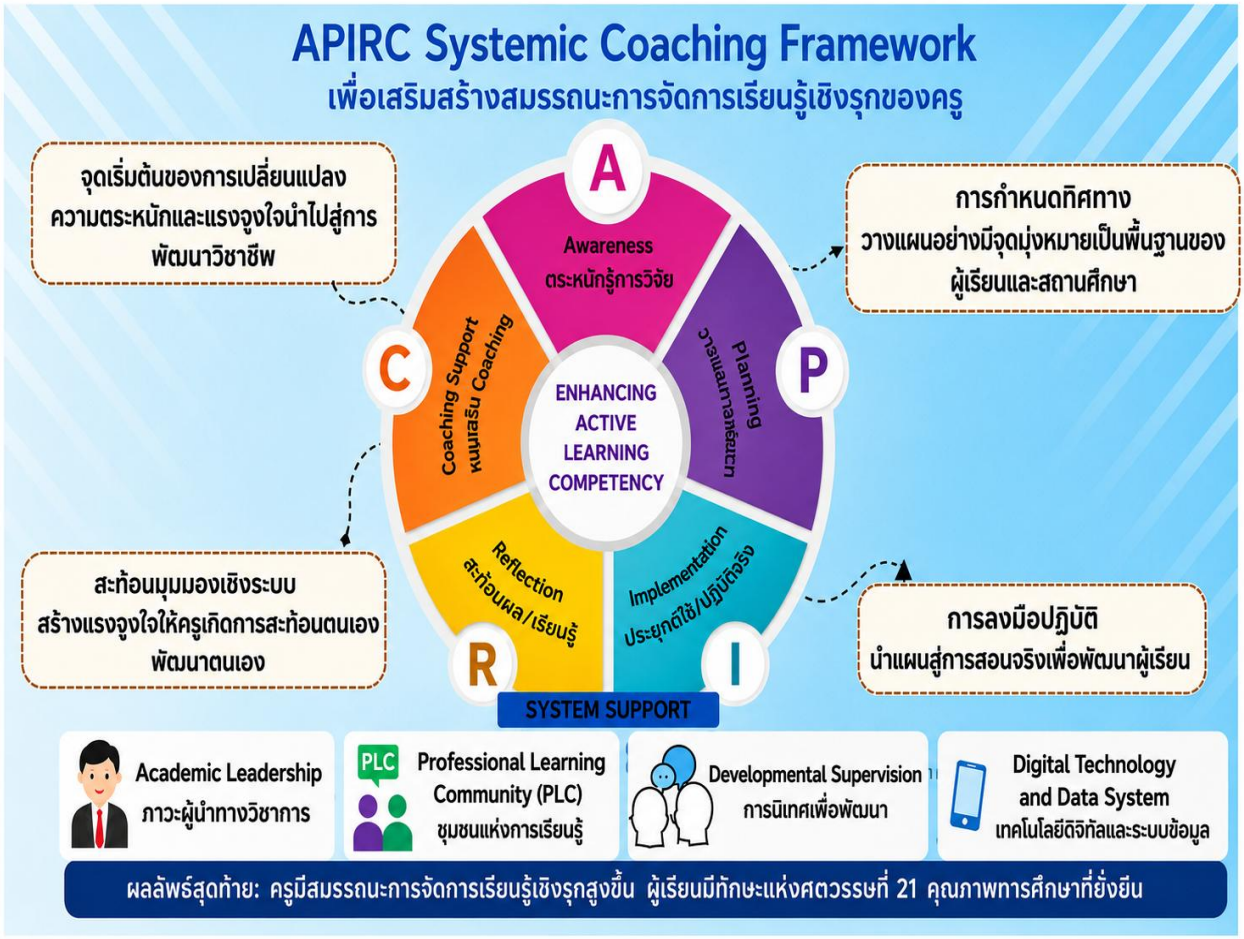
3. Implementation (I): การประยุกต์ใช้สู่การปฏิบัติจริง Implementation เป็นกระบวนการนำองค์ความรู้และแนวทางที่ได้รับจากการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติจริงในชั้นเรียน โดยมุ่งเน้นการออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม การคิดขั้นสูง การแก้ปัญหาและการสร้างองค์ความรู้ของผู้เรียนผ่านประสบการณ์ตรง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

4. Reflection (R): การสะท้อนผลเพื่อพัฒนาการปฏิบัติ Reflection เป็นกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ช่วยให้ครูวิเคราะห์ผลการจัดการเรียนรู้บนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ ทั้งในด้านผลลัพธ์ของผู้เรียน จุดแข็งและประเด็นที่ควรพัฒนา เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง กระบวนการดังกล่าวยังช่วยส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์และการสร้างองค์ความรู้ทางวิชาชีพจากการปฏิบัติจริง

5. Coaching Support (C): การสนับสนุนและเสริมพลังการพัฒนาเชิงระบบ Coaching Support เป็นกลไกสำคัญที่ทำหน้าที่สนับสนุนการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องผ่านการโค้ช การนิเทศเชิงพัฒนา การให้คำปรึกษา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการพัฒนาวิชาชีพ โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ ครูผู้นำทางวิชาการและเครือข่ายวิชาชีพทางการศึกษา

ความสัมพันธ์เชิงระบบขององค์ประกอบ APIRC Systemic Coaching Framework

องค์ประกอบทั้ง 5 ประการของ APIRC Systemic Coaching Framework ได้แก่ Awareness, Planning, Implementation, Reflection และ Coaching Support มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในลักษณะของระบบการพัฒนาวิชาชีพครูแบบพลวัต ที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเป็นวงจร โดยแต่ละองค์ประกอบทำหน้าที่ส่งเสริมและเกื้อหนุนซึ่งกันและกันเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูอย่างเป็นระบบ

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์เชิงระบบขององค์ประกอบ APIRC Systemic Coaching Framework

กระบวนการพัฒนาภายใต้ APIRC Systemic Coaching Framework ดำเนินการในลักษณะของวงจรการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Cycle) ที่เชื่อมโยงการพัฒนาสมรรถนะครูเข้ากับการปฏิบัติงานจริงอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการสร้างความตระหนักรู้ ซึ่งมุ่งให้ครูตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกผ่านการวิเคราะห์บริบทของสถานศึกษา ผลการปฏิบัติงานและความต้องการจำเป็นในการพัฒนา เพื่อกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่สอดคล้องกับศักยภาพของครูและทิศทางการพัฒนาของสถานศึกษา จากนั้นจึงเข้าสู่การวางแผน ซึ่งเป็นกระบวนการออกแบบแนวทางการพัฒนาสมรรถนะบนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการสอนงานการนิเทศ และตัวชี้วัดความสำเร็จให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและสถานศึกษา เมื่อได้แผนการพัฒนาแล้วจึงดำเนินการ นำสู่การปฏิบัติ (Implementation) โดยครูประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกผ่านการออกแบบกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาตลอดจนการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงภายใต้การสอนงานและการนิเทศเชิงพัฒนา ส่งผลให้การพัฒนาสมรรถนะเกิดขึ้นควบคู่กับการปฏิบัติงาน มากกว่าการเรียนรู้จากการอบรมเพียงครั้งคราว ภายหลังการปฏิบัติ ครูเข้าสู่ การสะท้อนผล (Reflection) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการวิเคราะห์ผลลัพธ์การจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน ทบทวนจุดแข็ง ข้อจำกัด และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงาน พร้อมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์และครูในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) เพื่อสังเคราะห์บทเรียนและใช้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นฐานในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาสมรรถนะในรอบต่อไป วงจรการพัฒนา Coaching Support ทำหน้าที่เป็นกลไกสนับสนุนเชิงระบบ (Systemic Support Mechanism) ที่เชื่อมโยงทุกองค์ประกอบของ APIRC เข้าด้วยกัน ผ่านการสอนงาน การนิเทศเพื่อการพัฒนา การให้ข้อมูลย้อนกลับ

การเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการ การส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและการใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจและการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง กลไกดังกล่าวช่วยให้การพัฒนาครูมิได้สิ้นสุดลงหลังการปฏิบัติ หากแต่เกิดการเรียนรู้ การปรับปรุงและการยกระดับสมรรถนะอย่างต่อเนื่องภายใต้บริบทของการทำงานจริง ดังนั้น APIRC Systemic Coaching Framework จึงเป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงการสร้างความตระหนักรู้ การวางแผน การปฏิบัติ การสะท้อนผลและการสนับสนุนเชิงวิชาชีพเข้าด้วยกันในลักษณะของระบบการพัฒนาวิชาชีพครู ซึ่งทำให้การพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพครู คุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

การประยุกต์ใช้ APIRC Systemic Coaching Framework ในบริบทสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่

การพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในบริบทการศึกษายุคปัจจุบันจำเป็นต้องดำเนินการภายใต้กระบวนการพัฒนาวิชาชีพที่มีความเป็นระบบต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานจริงในสถานศึกษา เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยีและความคาดหวังต่อคุณภาพผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้ส่งผลให้ครูต้องปรับบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ผู้ส่งเสริมการคิดขั้นสูงและผู้ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาสมรรถนะดังกล่าวจึงไม่อาจอาศัยเพียงการอบรมระยะสั้นหรือการถ่ายทอดองค์ความรู้จากภายนอก แต่จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการพัฒนาที่ส่งเสริมการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง การสะท้อนผลการปฏิบัติและการสนับสนุนทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ ซึ่งมีสถานศึกษาที่กระจายอยู่ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทั้งด้านภูมิศาสตร์ สังคมและเศรษฐกิจ การพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างของบริบทและความต้องการจำเป็นของแต่ละสถานศึกษา กรอบแนวคิด APIRC Systemic Coaching Framework จึงสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะครูที่ผ่านกระบวนการพัฒนาวิชาชีพบนฐานการปฏิบัติงานจริง (Job-Embedded Professional Development) โดยเปิดโอกาสให้สถานศึกษาปรับรูปแบบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทของตนเอง เช่น โรงเรียนในพื้นที่เกาะที่มีข้อจำกัดด้านการเดินทางและการเข้าถึงทรัพยากร อาจดำเนินกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) ผ่านระบบประชุมออนไลน์ การแลกเปลี่ยนแผนการจัดการเรียนรู้และการสะท้อนผลการสอนผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล ควบคู่กับการนิเทศและการสอนงานเป็นระยะโดยศึกษานิเทศก์และเครือข่ายโรงเรียน ขณะที่โรงเรียนในเขตเมืองซึ่งมีความพร้อมด้านบุคลากรและทรัพยากร สามารถดำเนินกิจกรรม PLC ผ่านการสังเกตชั้นเรียน การสอนงานแบบเผชิญหน้า และการสะท้อนผลร่วมกันหลังการสอนได้อย่างต่อเนื่อง แม้วิธีดำเนินการจะแตกต่างกันตามบริบทของสถานศึกษา แต่ทั้งสองรูปแบบยังคงยึดกระบวนการเดียวกันภายใต้ APIRC Systemic Coaching Framework คือ การสร้างความตระหนักรู้ การวางแผน การปฏิบัติ การสะท้อนผลและการสนับสนุนเชิงวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ในเชิงปฏิบัติการดำเนินงานดังกล่าวเริ่มจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นของครูในแต่ละสถานศึกษา เพื่อนำข้อมูลมาใช้กำหนดเป้าหมายและออกแบบแผนพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบท จากนั้นจึงดำเนินการสอนงาน การนิเทศและการจัดกิจกรรม PLC โดยมุ่งให้ครูได้เรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง แลกเปลี่ยนประสบการณ์และร่วมกันแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนรู้บนพื้นฐานของหลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-Based Practice) ภายหลังการดำเนินงาน มีการสะท้อนผลและใช้ข้อมูลย้อนกลับ เพื่อปรับปรุงการจัดการเรียนรู้และวางแผนการพัฒนาในรอบถัดไป ส่งผลให้การพัฒนาสมรรถนะครูเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องภายใต้บริบทของการทำงานจริง มากกว่าการพัฒนาที่แยกขาดจากการปฏิบัติงานในชั้นเรียน

นอกจากนี้ การดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดดังกล่าวยังส่งเสริมให้เกิดการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษาในแต่ละเครือข่ายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ ผ่านการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้และแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ ซึ่งช่วยลดความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสในการพัฒนาวิชาชีพของครูระหว่างสถานศึกษาที่มีบริบทแตกต่างกันและก่อให้เกิดระบบการพัฒนาครูที่มีความเชื่อมโยงทั้งในระดับสถานศึกษา เครือข่ายและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอย่างเป็นระบบ

สรุป

การสังเคราะห์องค์ความรู้ในบทความวิชาการฉบับนี้นำไปสู่การพัฒนา APIRC Systemic Coaching Framework ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู โดยบูรณาการองค์ความรู้ด้านทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ (Constructivism) สมรรถนะวิชาชีพครู การพัฒนาบนฐานการปฏิบัติงานจริง (Job-Embedded Professional Development) และการสอนงานเชิงระบบ (Systemic Coaching) เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ผลการสังเคราะห์แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิผลด้วยการฝึกอบรมระยะสั้นหรือการพัฒนาแบบแยกส่วนเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการพัฒนาวิชาชีพที่เชื่อมโยงการเรียนรู้กับการปฏิบัติงานจริง ผ่านองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ Awareness (A) การสร้างความตระหนักรู้และการปรับบทบาทครู Planning (P) การวางแผนและออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก Implementation (I) การนำแผนไปสู่การปฏิบัติจริงในชั้นเรียน Reflection (R) การสะท้อนผลการปฏิบัติงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) และ Coaching Support (C) การสนับสนุนและการสอนงานอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาสมรรถนะครู โดยองค์ประกอบทั้งห้าประการมีความเชื่อมโยงกันเป็นกระบวนการพัฒนาวิชาชีพที่ต่อเนื่องและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เมื่อนำ APIRC Systemic Coaching Framework ไปประยุกต์ใช้ในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ ซึ่งมีสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทั้งในเขตเมือง ชนบท พื้นที่ชายฝั่งและพื้นที่เกาะ กรอบแนวคิดดังกล่าวสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการสอนงาน การนิเทศเพื่อการพัฒนาและการสนับสนุนทางวิชาการให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละเครือข่ายสถานศึกษา โดยส่งเสริมบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาและศึกษานิเทศก์ในฐานะผู้นำทางวิชาการและผู้สอนงาน สนับสนุนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและส่งเสริมการพัฒนาสมรรถนะครูอย่างต่อเนื่อง อันจะเอื้อต่อการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครูและคุณภาพผู้เรียน รวมทั้งลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาตามบริบทของพื้นที่ จากผลการสังเคราะห์องค์ความรู้ สามารถสรุปได้ว่า APIRC Systemic Coaching Framework เป็นกรอบแนวคิดที่เชื่อมโยงการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การพัฒนาวิชาชีพครูและการสอนงานเชิงระบบเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการพัฒนาสมรรถนะครูผ่านการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง การสะท้อนผลการปฏิบัติงานและการสนับสนุนทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง กรอบแนวคิดดังกล่าวจึงสามารถใช้เป็นแนวทางในการออกแบบระบบการพัฒนาวิชาชีพครูและการบริหารงานวิชาการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และรองรับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในเชิงนโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรนำ APIRC Systemic Coaching Framework ไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดระบบการพัฒนาวิชาชีพครู โดยบูรณาการการสอนงานเชิงระบบ การนิเทศเพื่อการพัฒนาและชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพให้เป็นกลไกเดียวกัน พร้อมทั้งส่งเสริมบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาและศึกษานิเทศก์ในฐานะผู้นำทางวิชาการและผู้สอนงาน เพื่อให้การพัฒนาครูเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทของแต่ละสถานศึกษา สำหรับการศึกษาค้นคว้าต่อไป ควรมีการนำ APIRC Systemic Coaching Framework ไปประยุกต์ใช้และศึกษาผลในสถานศึกษาที่มีบริบทแตกต่างกัน ทั้งในด้านขนาดสถานศึกษา สภาพพื้นที่

และความพร้อมของทรัพยากร เพื่อศึกษาความเหมาะสมของการประยุกต์ใช้ รวมทั้งประเมินผลที่เกิดขึ้นต่อสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู คุณภาพการจัดการเรียนรู้และผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ตลอดจนศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงาน เพื่อยืนยันความเหมาะสมของกรอบแนวคิดและสนับสนุนการขยายผลสู่การพัฒนาวิชาชีพครูในระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและการกำหนดนโยบายทางการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

ทิศนา แขมมณี. (2567). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่. (2567). แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566 - 2570. กระบี่: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). แนวทางการนิเทศเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

_____. (2567). นโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 - 2568 และนโยบายระยะเร่งด่วน (QuickWin) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

Bonwell, C. C. & Eison, J. A. (1991). Active learning: Creating excitement in the classroom (ASHE-ERIC Higher Education Report No. 1). Washington, DC: The George Washington.

Darling-Hammond, L. et al. (2017). Effective teacher professional development. Palo Alto, CA: Learning Policy Institute.

Fullan, M. (2025). The new meaning of educational change. (6th ed.). New York: Teachers College Press.

Hattie, J. (2023). Visible learning: The sequel-A synthesis of over 2,100 meta-analyses relating to achievement. Abingdon, Oxon, England: Routledge.

Jonassen, D. H. (1999). Designing constructivist learning environments. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 219-229

บทความวิจัย

แนวปฏิบัติตลอดห่วงโซ่ของประชาชนในคดีฉ้อโกงออนไลน์*

CITIZEN GUIDELINES ACROSS THE ONLINE FRAUD CASE CYCLE

เนติ ศรีสกุล, กนกอร ซิ้มเจริญ*, กรรณิกา กุกุดเรือ, ปพัฒน์ วสุธวัช, มนต์พิพัฒน์ เอี่ยมจรัส
Neti Srisakul, Kanok-on Simcharoen*, Kannika Kukudrua, Paphat Wasuthawat, Monpipat Eiamjaras
คณะตำรวจศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ นครปฐม ประเทศไทย
Faculty of Police Science, Royal Police Cadet Academy, Nakhon Pathom, Thailand
*Corresponding author E-mail: kanokon@rpca.ac.th
*Tel: 081-558-1166

บทคัดย่อ

ปัญหาการฉ้อโกงออนไลน์นับวันยิ่งทวีความรุนแรง ก่อความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติเกี่ยวกับคดีฉ้อโกงออนไลน์ตลอดห่วงโซ่ (ก่อนเกิดเหตุ ระหว่างเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุ) สำหรับประชาชน เขตพื้นที่จังหวัดนนทบุรี โดยใช้วิธีการวิจัยและพัฒนา คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจงจากผู้นำชุมชนในตำบลสวนใหญ่ ตำบลตลาดขวัญ และตำบลบางเขน เจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี และเจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองนนทบุรี รวมทั้งสิ้น 67 คน ผลการวิจัยพบว่า แนวปฏิบัติของประชาชนเพื่อป้องกันการเกิดเหตุฉ้อโกงออนไลน์ที่สำคัญ ก่อนเกิดเหตุ ได้แก่ การมีสติ การพัฒนาองค์ความรู้และการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ ไม่ปล่อยให้กลุ่มเปราะบางอยู่ตามลำพัง หลีกเลี่ยงการติดต่อสื่อสารกับบุคคลที่ไม่รู้จัก ตระหนักถึงการเข้าถึงข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลที่บุคคลอื่นสามารถกระทำได้ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้รับเสมอ ฯลฯ สำหรับแนวปฏิบัติสำคัญ ระหว่างเกิดเหตุเกี่ยวข้องกับกระบวนการแจ้งเหตุ การระงับมิให้เกิดความเสียหายอย่างทันท่วงที และการจัดการกับพยานหลักฐาน ได้แก่ การติดต่อเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการ เช่น การอายัดบัญชีกับสถาบันการเงิน การแจ้งความร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ ณ สถานีตำรวจ หรือผ่านระบบออนไลน์ การจัดเก็บหลักฐานเพื่อนำไปใช้ดำเนินคดี เช่น สลิปการโอนเงิน เลขบัญชีธนาคาร ประวัติการพูดคุย ภาพถ่ายขณะเปิดพัสดุหรือสินค้า ฯลฯ ส่วนแนวปฏิบัติหลังเกิดเหตุที่สำคัญ ได้แก่ การให้ความรู้หรือข้อมูลแก่บุคคลในชุมชน ครอบครัว การสะท้อนความคิดเห็นหลังใช้สินค้าหรือบริการผ่านสังคมเครือข่ายออนไลน์ และการกำหนดมาตรการป้องกันหรือการกำกับติดตามการปฏิบัติตามนโยบายอย่างเคร่งครัดของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: แนวปฏิบัติตลอดห่วงโซ่, การดำเนินคดี, การฉ้อโกงออนไลน์

Abstract

The severity of online fraud is increasing, resulting in the citizens' assets and lives destruction. Research article aimed to develop operational guidelines for managing online fraud cases throughout the entire supply chain (before, during, and after the incident) for the public in Nonthaburi Province. The study utilized a research and development methodology. Specific informants were chosen from community leaders in Suan Yai, Talat Khwan, and Bang Khen subdistricts; police officers from

*Received August 3, 2026; Revised July 19, 2569; Accepted September 23, 2026

Muang Nonthaburi Police Station; officials from the Nonthaburi Provincial Administrative Organization; and officials from the Nonthaburi Municipality, totaling 67 people. The research findings revealed that essential preventative measures against online fraud, prior to the incident, encompassed vigilance, knowledge acquisition through experience, safeguarding vulnerable groups, refraining from interaction with unfamiliar individuals, awareness of potential access to personal information, and consistently verifying the accuracy of received information. Essential processes during an incident were event reporting, timely damage mitigation and evidence management. This involved reaching out to relevant authorities or agencies to initiate actions, such as freezing accounts with financial institutions and submitting a complaint with the police either at a police station or online at thaipoliceonline.go.th. Gathering evidence for legal actions encompassed documents like monetary transfer receipts, bank account details, communication records, and images of unsealed parcels or merchandise. Post-incident protocols included instructing community members and families, obtaining feedback on products or services through social media, and establishing preventative measures or rigorous oversight of policy adherence by pertinent government agencies.

Keywords: Operational Guidelines Throughout the Entire Supply Chain, Case Prosecution, Online Fraud

บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีดิจิทัลและระบบออนไลน์ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งในด้านของการติดต่อสื่อสาร การซื้อขายสินค้าและบริการ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการทำธุรกรรมทางการเงิน ความสะดวกดังกล่าวเกิดขึ้นพร้อมกับความเสี่ยงจากการที่ผู้กระทำผิดนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นช่องทางหลอกลวงผู้เสียหายในรูปแบบที่หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น โดยเฉพาะการฉ้อโกงออนไลน์ ปัญหาการฉ้อโกงออนไลน์มิได้ส่งผลกระทบเฉพาะต่อทรัพย์สินของประชาชนเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมในหลายมิติ ตั้งแต่การป้องกันและระงับความเสียหาย การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การติดตามเส้นทางการเงิน การรวบรวมพยานหลักฐาน ตลอดจนการติดตามตัวผู้กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ข้อมูลจากศูนย์บริหารการรับแจ้งความออนไลน์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ระบุว่า ตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2565 ถึงวันที่ 31 สิงหาคม 2568 มีสถิติคดีออนไลน์สะสมสูงถึง 1,025,431 เรื่อง โดยคิดเป็นมูลค่าความเสียหายรวม 97,991,826,834 บาท (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2568) สถิติดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าปัญหานี้มีขนาดใหญ่และส่งผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง การรับมือจึงต้องอาศัยทั้งมาตรการของรัฐและเอกชนควบคู่กันไป

ในห้วงเวลาที่ผ่านมา หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่างตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา ตลอดจนมีความพยายามในการแก้ไข และกำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อป้องกันและบริหารจัดการเหตุฉ้อโกงออนไลน์ เช่น การตราพระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ. 2566 และพระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568 เพื่อคุ้มครองประชาชนผู้สุจริต ซึ่งถูกหลอกลวงจนสูญเสียไปซึ่งทรัพย์สิน โดยผ่านโทรศัพท์หรือวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ ในส่วนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้จัดทำระบบรับแจ้งความออนไลน์คดีอาชญากรรมทางเทคโนโลยีผ่านเว็บไซต์ www.thaipoliceonline.go.th เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนสามารถแจ้งความได้อย่างรวดเร็วผ่านระบบออนไลน์ แต่ยังคงมีประเด็นที่เป็นช่องโหว่ หรือ Pain Point ปรากฏเป็นปัญหาอยู่ โดยเฉพาะการรวบรวมแนวทางปฏิบัติสำหรับประชาชนที่ครอบคลุมตลอดห่วงโซ่ของเหตุการณ์ ตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุ ระหว่างเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุ การเผยแพร่อย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรม อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ส่งผลให้ประชาชนยังคงตกเป็นเหยื่อการฉ้อโกงออนไลน์

ได้โดยง่าย สอดคล้องกับข้อค้นพบจากการลงพื้นที่นำร่องพูดคุยกับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรีของคณะนักวิจัย ที่พบว่า ประชาชนยังขาดองค์ความรู้และการจัดการที่ถูกต้องเกี่ยวกับเหตุฉ้อโกงออนไลน์ เช่น ขั้นตอนการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน ขั้นตอนการเข้าแจ้งความร้องทุกข์ดำเนินคดี แนวทางปฏิบัติในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับการจัดเก็บและรักษาคุณค่าพยานหลักฐานในเบื้องต้น การจัดการกับพยานหลักฐานที่อยู่ในครอบครองของตนอย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อไม่ให้พยานหลักฐานสำคัญสูญหายถูกทำลาย ทำให้เสื่อมค่า อาจส่งผลต่อการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาคดีของศาล และเมื่อหลังเกิดเหตุแล้ว สังคมหรือชุมชนยังขาดกลไกในการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับการฉ้อโกงออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ประชาชนไม่ได้เรียนรู้บทเรียนจากผู้ที่เคยตกเป็นเหยื่อ

กรณีช่องว่างขององค์ความรู้เกี่ยวกับแนวปฏิบัติของประชาชนในคดีฉ้อโกงออนไลน์ตลอดห่วงโซ่ดังกล่าว จึงเป็นประเด็นท้าทายให้การศึกษาวิจัยนี้พัฒนาแนวปฏิบัติเกี่ยวกับคดีฉ้อโกงออนไลน์ ครอบคลุมทั้งก่อนเกิดเหตุ ระหว่างเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุ เพื่อสร้างองค์ความรู้ในรูปแบบแนวปฏิบัติให้กับประชาชนนำไปใช้เป็นเกราะป้องกันตนเองและบุคคลใกล้ชิด มิให้ตกเป็นเหยื่อการฉ้อโกงออนไลน์ หรือหากพลาดพลั้งตกเป็นเหยื่อ ก็สามารถดำเนินการได้อย่างถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อรูปคดี ทั้งนี้ โดยอาศัยความร่วมมือทั้งในส่วนของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในเขตพื้นที่จังหวัดนนทบุรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติ เกี่ยวกับคดีฉ้อโกงออนไลน์ ครอบคลุมตลอดห่วงโซ่ (ก่อนเกิดเหตุ ระหว่างเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุ) ให้กับประชาชน เขตพื้นที่จังหวัดนนทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ ใช้วิธีการวิจัยและพัฒนา คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก คือ อาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป และมีประสบการณ์การทำหน้าที่ไม่น้อยกว่า 6 เดือน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนของตำบลสวนใหญ่ ตำบลตลาดขวัญ และตำบลบางเขน อำเภอเมืองนนทบุรี เจ้าหน้าที่ตำรวจ สถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี และเจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองนนทบุรี รวมทั้งสิ้น 67 คน ดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 (Research 1: R1) รวบรวมข้อมูลประสบการณ์หรือสภาพการณ์การถูกฉ้อโกงออนไลน์ และแนวทางการปฏิบัติก่อน/ระหว่าง/หลังเกิดเหตุ ด้วยกิจกรรมสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรวมทั้งหมด 54 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชนของตำบลสวนใหญ่ ตำบลตลาดขวัญ และตำบลบางเขน รวม 46 ชุมชน ชุมชนละ 1 คน รวม 46 คน โดยจัดสนทนากลุ่ม 3 ครั้ง ๆ ละ 15 - 16 คน และกลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ตำรวจ สภ.เมืองนนทบุรี จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่ อบจ.นนทบุรี ในส่วนราชการกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และกองสวัสดิการสังคม ที่รับผิดชอบในส่วนของการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลความรู้ให้กับชุมชน โรงเรียนผู้สูงอายุ หรือดูแลระบบหลังบ้านของ Facebook และแอปพลิเคชัน จำนวน 3 คน และเจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองนนทบุรี ในส่วนราชการกองสวัสดิการสังคม สำนักปลัดเทศบาล และกองยุทธศาสตร์และงบประมาณ จำนวน 3 คน รวมทั้งหมด 8 คน

ขั้นตอนที่ 2 (Development 1: D1) ร่างแนวปฏิบัติในการป้องกันการฉ้อโกงออนไลน์ ก่อนเกิดเหตุ การจัดการพยานหลักฐาน (ระหว่างเกิดเหตุ) และการใช้ประโยชน์จากแผนประทุษกรรม (หลังเกิดเหตุ) และนำร่างแนวปฏิบัติฯ ไปตรวจสอบและประเมิน โดยผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญากรรมทางเทคโนโลยี นำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนาแนวปฏิบัติในการป้องกันการฉ้อโกงออนไลน์ตลอดห่วงโซ่

ขั้นตอนที่ 3 (Research 2: R2) ตรวจสอบและประเมินแนวปฏิบัติฯ ด้วยการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยผู้นำชุมชนของตำบลสวนใหญ่ ตำบลตลาดขวัญ และตำบลบางเขน ที่เป็นตัวแทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในขั้นตอนที่ 1 ตำบลละ 4 - 5 คน รวมทั้งหมด 13 คน

ขั้นตอนที่ 4 (Development 2: D2) ปรับปรุงและพัฒนาแนวปฏิบัติในการป้องกันการฉ้อโกงออนไลน์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ชุดข้อคำถามทั้งหมด 2 ชุด โดยชุดที่ 1 ประกอบด้วย ข้อคำถามรวม 6 ข้อ เพื่อวิเคราะห์ประสบการณ์การถูกฉ้อโกงออนไลน์ และแนวทางการปฏิบัติ และชุดที่ 2 ประกอบด้วยข้อคำถามรวม 5 ข้อ เพื่อตรวจสอบและประเมินร่างแนวปฏิบัติในการป้องกันการฉ้อโกงออนไลน์ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยทั้ง 2 ชุด โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ซึ่งท่านแรกมีความเชี่ยวชาญด้านอาชญากรรมทางเทคโนโลยี ท่านที่ 2 เชี่ยวชาญด้านการสืบสวนสอบสวน และท่านที่ 3 เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย ตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา ความเหมาะสมของการใช้ภาษา และดำเนินการหาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา รวมทั้งตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะนักวิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์เนื้อหา โดยการทบทวนข้อมูล แยกข้อความตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์และการปฏิบัติของประชาชน จากนั้นจัดข้อความที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกันไว้ในหมวดเดียวกัน เปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่ม และสรุปเป็นประเด็นแนวปฏิบัติในแต่ละช่วงของเหตุการณ์ ข้อสรุปที่ได้ถูกนำไปตรวจสอบและประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญากรรมทางเทคโนโลยี และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation Technique) โดยใช้การตรวจสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) และนำข้อมูลที่ได้สร้างข้อสรุปเพื่อตอบคำถามการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีประสบการณ์เกี่ยวกับการถูกฉ้อโกงออนไลน์หลายรูปแบบ สามารถสรุปเป็น 6 รูปแบบ คือ 1) การซื้อสินค้าแล้วไม่ได้สินค้า หรือได้รับสินค้าไม่ตรงปก 2) การแอบอ้างเป็นหน่วยงานต่าง ๆ หรือเป็นบุคคลใกล้ชิด เพื่อหลอกลวงหรือยืมเงิน 3) การปลอมแปลงเพจ ทั้งของหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานอื่น หรือเพจทั่วไป 4) การหลอกลวงว่ามีการโอนเงินผิดบัญชี หรือการหลอกให้โอนเงิน (Call Center) 5) หลอกลวงให้โอนเงินเพื่อทำงานหารายได้พิเศษ และ 6) การหลอกลวงรูปแบบอื่น ๆ เช่น การส่งข้อความ SMS แจ้งมาในโทรศัพท์มือถือและให้กดลิงก์ปลอม โดยข้อมูลประสบการณ์เกี่ยวกับการถูกฉ้อโกงออนไลน์นี้ได้ถูกนำมาวิเคราะห์และพัฒนาเป็นแนวปฏิบัติเกี่ยวกับคดีฉ้อโกงออนไลน์ ครอบคลุมตลอดห่วงโซ่ของเหตุการณ์ ทั้งก่อนเกิดเหตุ ระหว่างเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุ ดังนี้

แนวปฏิบัติก่อนเกิดเหตุฉ้อโกงออนไลน์ ข้อค้นพบจากประชาชนเกี่ยวกับ แนวปฏิบัติก่อนเกิดเหตุฉ้อโกงออนไลน์ แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) การสร้างองค์ความรู้และการรู้เท่าทันกลวิธีของมิจฉาชีพ 2) การลดโอกาสในการเปิดเผยข้อมูลและการติดต่อกับบุคคลที่มีความเสี่ยง 3) การใช้มาตรการป้องกันด้านเทคโนโลยีและข้อมูลส่วนบุคคล และ 4) การลดความเสี่ยงจากการทำธุรกรรมทางการเงินและการซื้อขายออนไลน์ เมื่อพิจารณาร่วมกันแนวปฏิบัติก่อนเกิดเหตุไม่ได้มีเพียงการเตือนให้ประชาชนระมัดระวังเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ การจัดการข้อมูลส่วนบุคคล การใช้เทคโนโลยีอย่างระมัดระวัง และการลดความเสี่ยงจากการทำธุรกรรมทางการเงินไปพร้อมกัน โดยคณะนักวิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์และจัดทำแนวปฏิบัติก่อนเกิดเหตุฉ้อโกงออนไลน์ให้ครอบคลุมในทุกด้าน สามารถสรุปได้เป็นแนวปฏิบัติ 16 ข้อ แสดงดังภาพประกอบที่ 1

ภาพที่ 1 แนวปฏิบัติก่อนเกิดเหตุฉ้อโกงออนไลน์

แนวปฏิบัติระหว่างเกิดเหตุฉ้อโกงออนไลน์ มีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนใช้ช่องทางที่ถูกต้องและสะดวกในการแจ้งเหตุต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเร็ว เพื่อระงับมิให้เกิดความเสียหายอย่างทันท่วงที หรือป้องกันมิให้ความเสียหายบานปลาย และในขณะเดียวกันผู้เสียหายสามารถจัดการกับพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของตนได้อย่างถูกต้อง ทำให้พยานหลักฐานไม่สูญหาย เสื่อมค่า หรือไร้ประโยชน์ เพื่อประโยชน์ในการพิสูจน์การมีอยู่จริงของข้อเท็จจริงอันเกี่ยวข้องกับการกระทำผิด ผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า ผู้เสียหายควรมีแนวปฏิบัติรวม 4 ข้อดังต่อไปนี้ 1) โทรศัพท์ไปยังสายด่วน 1441 เพื่อแจ้งเหตุแก่เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานเพื่อดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น อายัดบัญชีปลายทางต่อสถาบันการเงิน จดหมายเลข Bank Case ID 2) แจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ ณ สถานีตำรวจ หรือแจ้งความออนไลน์ผ่านทางเว็บไซต์ thaipoliceonline.go.th 3) รักษาคุณค่าของพยานหลักฐาน รวบรวมและจัดเก็บพยานหลักฐานในส่วนที่ประชาชนสามารถดำเนินการได้เอง เช่น หลักฐานการติดต่อ ประวัติการสื่อสาร หลักฐานการโอนเงิน ภาพการจับภาพหน้าจอโทรศัพท์ตัวกล่องบรรจุพัสดุสินค้า เป็นต้น เพื่อนำไปมอบให้แก่พนักงานสอบสวน 4) เมื่อได้รับการติดต่อประสานงานจากพนักงานสอบสวน ให้เดินทางไปให้การตามการร้องทุกข์ ณ สถานีตำรวจต่อไป แสดงดังภาพประกอบที่ 2

ภาพที่ 2 แนวปฏิบัติระหว่างเกิดเหตุฉ้อโกงออนไลน์

แนวปฏิบัติหลังเกิดเหตุฉ้อโกงออนไลน์ จากผลการวิจัยพบว่า ภายหลังเกิดเหตุฉ้อโกงออนไลน์ ประสบการณ์จากการถูกหลอกลวงตลอดจนรูปแบบแผนประทุษกรรมที่เกิดขึ้น ควรถูกนำมาสังเคราะห์เป็นบทเรียน เพื่อนำไปใช้เป็นมาตรการป้องกันเหตุและลดโอกาสเกิดเหตุซ้ำในอนาคต โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความสำคัญกับการสร้างความร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชนในการแจ้งเตือนภัย การเผยแพร่ข้อมูลเพื่อป้องกันเหตุให้แก่บุคคลในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง รวมถึงการสนับสนุนข้อมูลและองค์ความรู้จากเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อให้ประชาชนสามารถนำไปใช้ในการเฝ้าระวังและป้องกันเหตุได้อย่างเหมาะสม จากข้อค้นพบดังกล่าวคณะนักวิจัยสามารถสรุปแนวปฏิบัติหลังเกิดเหตุฉ้อโกงออนไลน์ได้เป็น 3 ข้อ คือ 1) ให้ความรู้หรือข้อมูลแก่บุคคลในชุมชน ครอบครัว ผ่านการอบรมหรือประชาสัมพันธ์ 2) สะท้อนความคิดเห็นหลังการใช้สินค้าหรือบริการผ่านสังคมเครือข่ายออนไลน์ และ 3) กำหนดมาตรการป้องกันหรือการกำกับติดตามการปฏิบัติตามนโยบายของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด แสดงดังภาพประกอบที่ 3

ภาพที่ 3 แนวปฏิบัติหลังเกิดเหตุฉ้อโกงออนไลน์

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยนี้มุ่งเน้นการพัฒนาแนวปฏิบัติของประชาชน เกี่ยวกับคดีฉ้อโกงออนไลน์ ครอบคลุมตลอดห่วงโซ่ ตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุ ระหว่างเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุ โดยผลการศึกษาวิจัยชี้ให้เห็นว่า แนวปฏิบัติก่อนเกิดเหตุไม่ได้มีเพียงการเตือนให้ประชาชนระมัดระวังเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันกลวิธีของมิจฉาชีพ การจัดการข้อมูลส่วนบุคคล การใช้เทคโนโลยีอย่างระมัดระวัง รวมทั้งการลดความเสี่ยงจากการทำธุรกรรมทางการเงิน หากประชาชนได้รับเพียงคำเตือนทั่วไปโดยไม่มีวิธีตรวจสอบหรือแนวทางตัดสินใจที่ชัดเจน ก็อาจยังตกเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพได้โดยง่าย แนวทางนี้สอดคล้องกับสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสกลนคร ที่ให้ความสำคัญและสร้างความตระหนักรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับภัยฉ้อโกงออนไลน์รูปแบบต่าง ๆ กลวิธีของมิจฉาชีพ และวิธีการป้องกันตนเองผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สื่อออนไลน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ เป็นต้น (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสกลนคร, 2565) ซึ่ง Danwan, L. ชี้ว่า ความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชนในการแบ่งปันข้อมูลเกี่ยวกับการฉ้อโกงโดยเฉพาะในยุคที่ภัยทางดิจิทัลมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันและตอบสนองต่อการฉ้อโกงได้อย่างเป็นระบบ (Danwan, L., 2023)

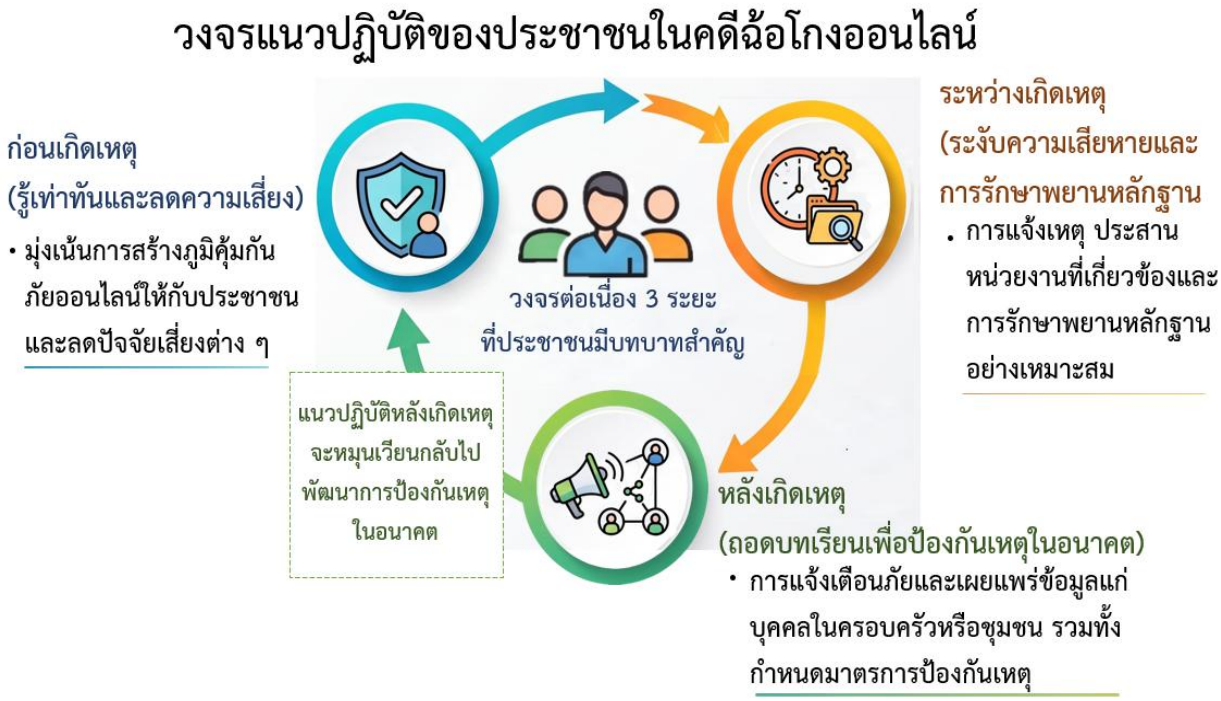
ในส่วนของแนวปฏิบัติระหว่างเกิดเหตุ จากผลการวิจัยพบว่า ในขณะที่หน่วยงานภาครัฐต่างเล็งเห็นความสำคัญของปัญหาฉ้อโกงออนไลน์ เร่งปรับปรุงพัฒนาระบบการรับแจ้งเหตุ การประสานงานอย่างใกล้ชิดระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ระบบการแจ้งความออนไลน์ ตลอดจนบัญญัติกฎหมายให้อำนาจแก่หน่วยงานและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนนั้น ข้อเท็จจริงกลับปรากฏว่าเมื่อตกเป็นเหยื่อถูกมิจฉาชีพในโลกออนไลน์หลอกลวงแล้ว ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ทราบแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการจัดการกับพยานหลักฐานที่อยู่ในมือ ซึ่งอาจส่งผลให้พยานหลักฐานดังกล่าวสูญหายหรือถูกทำลายได้ ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญกับการจัดการพยานหลักฐาน และการจัดเก็บรักษาพยานหลักฐานอย่างถูกต้องและเหมาะสม

ซึ่งไม่เพียงช่วยป้องกันไม่ให้พยานหลักฐานสูญหายเท่านั้น แต่ยังช่วยให้เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมสามารถใช้ข้อมูลดังกล่าวในการดำเนินคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพิ่มโอกาสในการติดตามและจับกุมตัวผู้กระทำผิดมาดำเนินคดีตามกฎหมายได้มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวทางของสำนักงานป้องกันยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ รวมถึงหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ใน พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ซึ่งระบุให้ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่มีการจัดเก็บอย่างเหมาะสมสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในกระบวนการยุติธรรมได้ (United Nations Office on Drugs and Crime, 2011); (พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544, 2544) โดยในวงการวิชาการปัจจุบันยังคงให้ความสำคัญกับปัญหาความน่าเชื่อถือและการแปรสภาพร่องรอยดิจิทัลให้เป็นพยานหลักฐาน (Bérubé, M. et al., 2025) ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐจึงควรเผยแพร่แนวทางการจัดเก็บพยานหลักฐานที่ถูกต้องที่ผู้เสียหายสามารถดำเนินการได้เองทันที ได้แก่ การถ่ายภาพหรือบันทึกภาพหน้าจอโทรศัพท์ที่ปรากฏข้อมูลซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ เช่น การติดต่อกับคนร้าย หลักฐานการโอนเงิน ข้อมูลเกี่ยวกับบัญชีหรือการโพสต์ข้อความหรือรูปภาพของคนร้ายในสังคมเครือข่าย ข้อความสั้นที่ได้รับ เป็นต้น การจดบันทึก URL ที่ใช้งาน วันเวลาที่เกิดเหตุการณ์ในแต่ละห้วง หมายเลขโทรศัพท์ การบันทึกและจัดเก็บภาพหรือข้อความที่ได้รับจากอีเมล หรือข้อความสั้น หรือจากแอปพลิเคชันใด ๆ กรณีได้รับไฟล์จากคนร้าย ไม่ว่าจะเป็นรูปภาพ หรือไฟล์เอกสาร โดยให้เก็บไฟล์ในรูปต้นฉบับโดยไม่บีบอัดไฟล์ให้ลดขนาดลง หากไม่รู้เท่าทันคนร้าย ควรหลีกเลี่ยงการติดต่อกับคนร้าย เพราะอาจถูกหลอกลวงซ้ำซ้อน หรือถูกหลอกให้ทำลายพยานหลักฐานโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับ Reedy, P. ที่อธิบายว่า ความเข้าใจไม่ถูกต้องของผู้เสียหาย หรือการลบโดยไม่ตั้งใจ เป็นหนึ่งในปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในคดีที่ต้องใช้พยานหลักฐานดิจิทัล (Reedy, P., 2021) ในประเด็นนี้ Horsman, G. ชี้ให้เห็นว่า ความเสี่ยงที่เกิดจากการจัดการกับพยานหลักฐานอย่างไม่ถูกต้องมิได้ส่งผลเสียทำให้พยานหลักฐานสูญหายโดยสิ้นเชิงเท่านั้น แม้เพียงการจัดเก็บพยานหลักฐานที่ผิดพลาดในรายละเอียดเล็กน้อยอาจทำให้เกิดความเบี่ยงเบนของพยานหลักฐาน และส่งผลต่อน้ำหนักพยานหลักฐานนั้นได้ (Horsman, G., 2024) นอกจากนี้เมื่อถูกหลอกลวงผู้เสียหายต้องรีบแจ้งเหตุผ่านศูนย์ปฏิบัติการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมออนไลน์ (Anti Online Scam Operation Center หรือ AOC) ผ่านทางหมายเลขโทรศัพท์ 1441 และอายัดบัญชีปลายทางโดยพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจตามพระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ. 2566 และพระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568 ซึ่งสามารถดำเนินการอายัดบัญชีได้รวดเร็วขึ้น และประชาชนสามารถแจ้งความออนไลน์ผ่านทางช่องทางระบบรับแจ้งความออนไลน์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ https://www.thaipoliceonline.go.th เพื่อความสะดวกรวดเร็วไม่ต้องเดินทางไปร้องทุกข์ที่สถานีตำรวจ ซึ่งอาจทำให้ล่าช้าไม่ทันการได้ (พระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ. 2566, 2566); (พระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568, 2568)

แนวปฏิบัติหลังเกิดเหตุ พบว่า ประสบการณ์จากการถูกหลอกลวงตลอดจนรูปแบบแผนประทุษกรรมที่เกิดขึ้น ควรถูกนำมาสังเคราะห์เป็นบทเรียนเพื่อนำไปใช้เป็นมาตรการป้องกันเหตุและลดโอกาสเกิดเหตุซ้ำในอนาคต โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชนในการแจ้งเตือนภัย การเผยแพร่ข้อมูลเพื่อป้องกันเหตุให้แก่บุคคลในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง รวมไปถึงการสนับสนุนข้อมูลและองค์ความรู้จากเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อให้ประชาชนสามารถนำไปใช้ในการเฝ้าระวังและป้องกันเหตุได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น แนวปฏิบัติหลังเกิดเหตุฉ้อโกงออนไลน์จึงมิได้จำกัดอยู่เพียงการดำเนินคดีหรือการเยียวยาผู้เสียหายเท่านั้น แต่ควรมองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นบทเรียนเพื่อการป้องกันเหตุในอนาคต ทำให้แนวปฏิบัติทั้งสามระยะ ทั้งก่อนเกิดเหตุ ระหว่างเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุ เชื่อมต่อกันเป็นวงจร จะนำไปสู่การยกระดับจากการแก้ไขปัญหาภายหลังเกิดเหตุไปสู่การสร้างมาตรการป้องกันภัยฉ้อโกงออนไลน์เชิงรุกและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้ คือ “วงจรแนวปฏิบัติของประชาชนในคดีฉ้อโกงออนไลน์” ซึ่งมีสาระสำคัญแตกต่างจากการนำเสนอแนวปฏิบัติในลักษณะรายการข้อควรปฏิบัติทั่วไป โดยเสนอให้มองการรับมือการฉ้อโกงออนไลน์ของประชาชนเป็น กระบวนการต่อเนื่อง 3 ระยะ ได้แก่ ก่อนเกิดเหตุ ระหว่างเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุ เชื่อมโยงกันเป็นวงจร ก่อนเกิดเหตุ เป็นระยะของการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ประชาชน โดยมุ่งพัฒนาองค์ความรู้และทักษะการรู้เท่าทันกลวิธีของมิจฉาชีพ ตลอดจนการลดปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ระหว่างเกิดเหตุ ประชาชนต้องสามารถตัดสินใจและดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว ได้แก่ การแจ้งความร้องทุกข์ ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการเกี่ยวกับบัญชีปลายทาง รวมทั้งการเก็บรักษาพยานหลักฐานดิจิทัลอย่างเหมาะสม หลังเกิดเหตุข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการหลอกลวงและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจะถูกนำกลับไปใช้เป็นบทเรียนในการป้องกันเหตุในอนาคต โดยกระบวนการทั้งสามระยะมิได้ดำเนินการแบบเส้นตรง หากแต่มีลักษณะเป็นวงจรการเรียนรู้และป้องกันอย่างต่อเนื่อง แสดงดังภาพประกอบที่ 4

ภาพที่ 4 วงจรแนวปฏิบัติของประชาชนในคดีฉ้อโกงออนไลน์

สรุปและข้อเสนอแนะ

คณะนักวิจัยสรุปผลการวิจัยและนำเสนอแนวปฏิบัติของประชาชนในการป้องกันและรับมือกับเหตุฉ้อโกงออนไลน์อย่างเป็นระบบ โดยจำแนกกระบวนการออกเป็น 3 ระยะ เพื่อให้ครอบคลุมตลอดห่วงโซ่เหตุการณ์ ประกอบด้วย ก่อนเกิดเหตุ โดยมุ่งเน้นเสริมสร้างองค์ความรู้ สร้างความตระหนักรู้ในการเฝ้าระวัง ระหว่างเกิดเหตุ ประชาชนผู้เสียหายสามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้องและเหมาะสม เช่น การจัดเก็บพยานหลักฐานในส่วนที่ผู้เสียหายสามารถกระทำได้เอง การประสานงานและติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้องและทันเวลา และหลังเกิดเหตุ โดยการพัฒนาเครือข่ายชุมชนในการช่วยกันเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนประชาสัมพันธ์ในทุกช่องทาง ทำให้ประชาชนในพื้นที่ตระหนักรู้ถึงภัยอันตราย กลโกงที่คนร้ายใช้อยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งกำหนดมาตรการป้องกันหรือการกำกับติดตามการปฏิบัติตามนโยบายของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด แนวปฏิบัติตลอดห่วงโซ่

ดังกล่าวจะช่วยสนับสนุนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจตั้งแต่ในชั้นป้องกันเหตุ ตลอดจนชั้นการสืบสวนสอบสวน เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เพิ่มโอกาสในการได้ตัวคนร้ายมาดำเนินคดีมากขึ้น โดยแนวปฏิบัตินี้สอดคล้องกับ แนวทางของสำนักงานป้องกันยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ รวมถึงหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ใน พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ซึ่งระบุให้ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่มีการจัดเก็บอย่างเหมาะสมสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในกระบวนการยุติธรรมได้ จากข้อค้นพบในการศึกษาวิจัยดังกล่าว คณะนักวิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ควรเป็นหน่วยงานหลักในการรวบรวมองค์ความรู้ทุกมิติเกี่ยวกับการฉ้อโกงออนไลน์ แผนประทุษกรรมของคนร้าย ขั้นตอนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง สิทธิของประชาชนผู้เสียหายที่จะได้รับแจ้งความคืบหน้าทางคดี สิทธิในการรับเยียวยาความเสียหาย ตลอดจนแนวปฏิบัติของประชาชนเมื่อตกเป็นเหยื่อ แล้วเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้แก่ประชาชนในวงกว้าง อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อให้ประชาชนมีภูมิคุ้มกันรู้เท่าทันกลโกงของคนร้าย และทราบแนวปฏิบัติที่ถูกต้องและทันสมัยเกี่ยวกับคดีฉ้อโกงออนไลน์ตลอดห่วงโซ่เหตุการณ์ โดยข้อมูลองค์ความรู้ที่จะนำออกเผยแพร่จะต้องถูกต้องตามความจริง กระชับ เข้าใจได้ง่าย ไม่ละเมิดสิทธิของผู้เกี่ยวข้องในคดี และมีความน่าเชื่อถือ โดยจัดหมวดหมู่องค์ความรู้ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ง่ายต่อการที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงและทำความเข้าใจได้ 2) สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของพยานหลักฐานดิจิทัล ซึ่งเป็นพยานหลักฐานสำคัญในคดีฉ้อโกงออนไลน์ วิธีการเก็บและรักษาพยานหลักฐานเบื้องต้นให้เหมาะสมแก่ประเภทและคุณสมบัติของหลักฐาน และให้ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติงานพื้นฐานของพนักงานสอบสวน เพื่อให้ประชาชนทราบวิธีปฏิบัติและช่องทางการดำเนินการต่าง ๆ และมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ คือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรประสานร่วมมือในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการฉ้อโกงออนไลน์ สร้างช่องทางและผู้รับผิดชอบชัดเจนเป็นรูปธรรมในการถ่ายทอดข้อมูลแนวปฏิบัติสู่ประชาชน โดยเฉพาะแนวปฏิบัติหลังเกิดเหตุ ที่มุ่งเน้นการใช้ประโยชน์จากแผนประทุษกรรมซึ่งเป็นกลโกงของคนร้ายที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบ รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของอาชญากรรมในยุคใหม่ ช่วยลดโอกาสการถูกหลอกลวง รวมทั้งแนวปฏิบัติต่าง ๆ เมื่อรู้ตัวว่าพลาดพลั้งถูกหลอกลวงแล้ว เพื่อให้สามารถดำเนินการติดต่อกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้อย่างรวดเร็วทันท่วงที ตลอดจนการแจ้งความในระบบออนไลน์ เพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพหากเกิดเหตุ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

พระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568. (2568). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 142 ตอนที่ 27 ก หน้า 5-13 (12 เมษายน 2568).

พระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ. 2566. (2566). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 140 ตอนที่ 18 ก หน้า 1-7 (16 มีนาคม 2566).

พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544. (2544). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนที่ 112 ก หน้า 26-42 (4 ธันวาคม 2544).

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2568). สถิติศูนย์บริหารการรับแจ้งความออนไลน์ (1 มีนาคม 2565 - 31 สิงหาคม 2568). เรียกใช้เมื่อ 10 ตุลาคม 2568 จาก https://www.thaipoliceonline.go.th/

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสกลนคร. (2565). แก้ปัญหาการฉ้อโกงออนไลน์ด้วยการรู้เท่าทันและกฎหมาย. เรียกใช้เมื่อ 20 ตุลาคม 2568 จาก https://sakonnakhon.prd.go.th/th/content/category/detail/id/9/iid/143054

Bérubé, M. et al. (2025). From digital trace to evidence: Challenges and insights from a trial case study. Science & Justice, 65(5), 101306. https://doi.org/10.1016/j.scijus.2025.101306

Danwan, L. (2023). Public and private partnership in information sharing to combat fraud. Regional Institute for Cybercrime and Financial Enforcement. Retrieved January 15, 2026, from https://ricfe.org/2023/09/public-and-private-partnership-in-information-sharing-to-combat-fraud

Horsman, G. (2024). Sources of error in digital forensics. Forensic Science International. Retrieved January 14, 2026, from https://dspace.lib.cranfield.ac.uk/items/b98b013e-ee2b-4707-9e17-0298510095c2

Reedy, P. (2021). The risks for digital evidence. In Strategic Leadership in Digital Evidence (pp. 71-74). London: Academic Press.

United Nations Office on Drugs and Crime. (2011). Handbook on identity-related crime. Retrieved January 15, 2026, from https://shorturl.asia/fygbau

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 230-242

บทความวิจัย

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

A MODEL OF DEVELOPMENT INNOVATIVE LEADERSHIP FOR SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE IN THE NORTHEAST THAILAND

นวรัตน์วดี ชินอัครวัฒน์
Nawaratwadee Chinakarawat
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ สุรินทร์ ประเทศไทย
Faculty of Education, Surindra Rajabhat University, Surin, Thailand
Corresponding author E-mail: nawaratwadee.c@srru.ac.th
Tel: 096-392-2674

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา และ 2) เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้วิธีวิจัยแบบวิจัยและพัฒนา กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์เพื่อสร้างรูปแบบ จำนวน 7 คน และผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญและการประเมินรูปแบบ จำนวน 11 คน ใช้การเลือกแบบเจาะจง โดยเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษา ภาวะผู้นำ นวัตกรรมทางการศึกษา หรือมีประสบการณ์ในการออกแบบและพัฒนารูปแบบ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แนวคำถามสำหรับการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ และแบบประเมินรูปแบบ ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ได้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เรียกว่า “ I-LEAD 70:20:10 Model” ซึ่งพัฒนาจากการบูรณาการแนวคิดภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมกับแนวคิดการเรียนรู้แบบ 70:20:10 ภายใต้การพัฒนาองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม 6 ด้าน ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรม การทำงานเป็นทีมเชิงนวัตกรรม การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม การมีความกล้าเสี่ยงเชิงนวัตกรรม การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเชิงนวัตกรรม และการสร้างบรรยากาศองค์กรเชิงนวัตกรรม โดยมีองค์ประกอบของรูปแบบ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ โครงสร้างและกระบวนการดำเนินงานของรูปแบบ การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ และ 2) ผลการประเมินรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.87, S.D. = 0.24) และมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.82, S.D. = 0.26)

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม, รูปแบบการพัฒนา, ผู้บริหารสถานศึกษา

*Received July 7, 2026; Revised August 17, 2026; Accepted September 21, 2026

Abstract

The objectives of this research were: 1) To develop an innovative leadership development model for school administrators under the Secondary Educational Service Area Offices in Northeastern Thailand, and 2) To evaluate the developed model. Utilizing a research and development methodology, the key informants were divided into two groups selected through purposive sampling: 7 experts for structured interviews to develop the model, and 11 experts who participated in the connoisseurship seminar and model evaluation. These participants possessed extensive expertise and experience in educational administration, leadership, educational innovation, or model development. The research instruments included a structured interview form, a connoisseurship seminar guideline, and a model evaluation form. All instruments were validated for content validity by 5 experts, yielding an Item-Objective Congruence (IOC) index of 1.00. Data were analyzed using content analysis, mean and standard deviation. The research findings revealed that: 1) The innovative leadership development model for school administrators, entitled the "I-LEAD 70:20:10 Model" (Innovative Leadership Development Model), was developed through the integration of innovative leadership concepts and the 70:20:10 learning approach. This model aims to enhance 6 dimensions of innovative leadership, namely amely: innovative vision, innovative teamwork, innovative creative thinking, innovative risk-taking, innovative use of digital technology, and innovative organizational climate. The model consists of 5 major components: rationale and principles, objectives, structure and implementation process, assessment and evaluation, and conditions for success; and 2) The evaluation results by the experts indicated that the model was rated at the highest level in terms of appropriateness ($\bar{x}$ = 4.87, S.D. = 0.24), and its feasibility was also rated at the highest level ($\bar{x}$ = 4.82, S.D. = 0.26).

Keywords: Innovative Leadership, Model of Development, School Administrators

บทนำ

โลกในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีดิจิทัล เศรษฐกิจฐานนวัตกรรม และสังคมแห่งความรู้ ส่งผลให้ระบบการศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับบริบทโลกอนาคต ทั้งด้านการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสร้างสรรค์นวัตกรรม และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (OECD, 2023); (UNESCO, 2021) ขณะเดียวกัน รายงานของ World Economic Forum ชี้ให้เห็นว่าทักษะด้านนวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ ภาวะผู้นำ การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงเป็นทักษะสำคัญสำหรับการดำรงชีวิตและการทำงานในอนาคต ภายใต้บริบทดังกล่าว สถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพคน (World Economic Forum, 2023) ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงและยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับความท้าทายในศตวรรษที่ 21 (Northouse, P. G., 2022) ซึ่งสอดรับกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการจัดการศึกษา ตลอดจนพัฒนาศักยภาพผู้บริหารสถานศึกษาให้สามารถบริหารจัดการศึกษาและนำองค์กรให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีคุณภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม จึงเป็นคุณลักษณะและสมรรถนะที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบันเนื่องจากเป็นภาวะผู้นำที่มุ่งเน้นการกำหนดวิสัยทัศน์ ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งนวัตกรรม โดยผู้นำต้องสามารถพัฒนาศักยภาพบุคลากร สนับสนุนการทำงานร่วมกัน และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการ (Hender, J., 2003); (Couros, G., 2014); (Wunker, S. et al., 2024) อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาและสภาพปัญหาการบริหารงานในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ยังคงมุ่งเน้นเพียงการศึกษาองค์ประกอบหรือการสร้างรูปแบบเชิงแนวคิดทฤษฎีเท่านั้น ขณะที่การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำที่เชื่อมโยงกับกระบวนการปฏิบัติงานจริงอย่างเป็นระบบยังมีจำนวนจำกัด แนวคิดการเรียนรู้ 70:20:10 ของ Lombardo, M. M. & Eichinger, R. W. ถือเป็นแนวทางเชิงประจักษ์ที่มีประสิทธิภาพสูงในการพัฒนาผู้บริหาร เนื่องจากสอดคล้องกับธรรมชาติของการพัฒนาภาวะผู้นำในชีวิตจริงที่ต้องอาศัยการฝึกฝนจากประสบการณ์ร้อยละ 70 การเรียนรู้จากบุคคลอื่นร้อยละ 20 และการเรียนรู้จากหลักสูตรร้อยละ 10 (Lombardo, M. M. & Eichinger, R. W., 1996) การบูรณาการแนวคิดดังกล่าวเข้ามาเป็นกลไกหลักในการพัฒนารูปแบบ จึงเป็นแนวทางสำคัญในการปิดช่องว่างของงานวิจัยในอดีต (พิสิฐธวัฒน์ กลิ่นไธสงค์, 2559); (จีราภา ประพันธ์พัฒน์, 2560); (เฉลิมพล ดีสวัสดิ์, 2566)

สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แม้จะมีนโยบายส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่สภาพปัจจุบันยังคงเผชิญความท้าทายและปัญหาสำคัญจากความแตกต่างด้านบริบทพื้นที่ ข้อจำกัดด้านการจัดสรรทรัพยากร ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่รวดเร็ว ซึ่งล้วนส่งผลกระทบโดยตรงต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2566); (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566) นอกจากนี้รายงานสภาพปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานยังระบุชัดเจนว่า สถานศึกษาหลายแห่งในภูมิภาคนี้มีความเหลื่อมล้ำด้านความพร้อมของเทคโนโลยีดิจิทัลและศักยภาพในการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา ด้วยข้อจำกัดและสภาพปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่ต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะด้านการบริหารการเปลี่ยนแปลงและภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม เพื่อให้สามารถนำพาองค์กรและบริหารจัดการสถานศึกษาให้สอดรับกับวิกฤตและความเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ได้อย่างเท่าทัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566)

ด้วยเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและมีประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยบูรณาการแนวคิดภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมร่วมกับแนวคิดการเรียนรู้แบบ 70:20:10 (Lombardo, M. M. & Eichinger, R. W., 1996) สร้างกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการพัฒนาความรู้ผ่านกิจกรรมทางวิชาการอย่างเป็นระบบ ซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนเท่านั้น แต่ยังทำให้ได้รูปแบบเชิงประจักษ์ที่เป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานต้นสังกัดและผู้เกี่ยวข้อง ในการนำไปใช้เป็นแนวทางขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง พัฒนานวัตกรรมทางการบริหาร และยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับความท้าทายในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

1.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 7 คน โดยผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้

1.1.1 กลุ่มอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 4 คน เป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษา ภาวะผู้นำ หรือนวัตกรรมทางการศึกษา หรือเป็นผู้ที่มีผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ การพัฒนารูปแบบ หรือการพัฒนาทางการศึกษา

1.1.2 กลุ่มผู้บริหารการศึกษา จำนวน 1 คน เป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษา การพัฒนาผู้บริหารหรือครู และการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางการศึกษา ตลอดจนมีประสบการณ์หรือมีส่วนร่วมในการออกแบบและพัฒนารูปแบบทางการศึกษา

1.1.3 กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 2 คน เป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ด้านการบริหารสถานศึกษา การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมและขับเคลื่อนนวัตกรรมในสถานศึกษา ตลอดจนมีประสบการณ์หรือมีส่วนร่วมในการออกแบบและพัฒนารูปแบบทางการศึกษา

1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) และการประเมินรูปแบบ จำนวน 11 คน โดยผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้

1.2.1 กลุ่มคณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 5 คน เป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา ภาวะผู้นำ หรือนวัตกรรมทางการศึกษา รวมทั้งมีผลงานทางวิชาการ ตำรา หรือผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำและการพัฒนารูปแบบ

1.2.2 กลุ่มผู้บริหารการศึกษา จำนวน 1 คน ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ด้านภาวะผู้นำ การพัฒนาผู้บริหารทางการศึกษา และการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางการศึกษา ตลอดจนมีประสบการณ์หรือมีส่วนร่วมในการออกแบบและพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ

1.2.3 กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน เป็นผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ด้านภาวะผู้นำ การบริหารสถานศึกษา การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา รวมทั้งมีประสบการณ์ในการส่งเสริมและขับเคลื่อนนวัตกรรมในสถานศึกษา ตลอดจนมีประสบการณ์หรือมีส่วนร่วมในการออกแบบและพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ

1.2.4 กลุ่มศึกษานิเทศก์ จำนวน 2 คน เป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ด้านการนิเทศการศึกษา การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาและครู ตลอดจนมีบทบาทในการส่งเสริมภาวะผู้นำและการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางการศึกษา รวมทั้งมีประสบการณ์หรือมีส่วนร่วมในการออกแบบและพัฒนารูปแบบทางการศึกษา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยดำเนินการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย การวัดผล และการประเมินผล จำนวน 2 คน และกลุ่มที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและการบริหารการศึกษา จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยมีรายละเอียดของเครื่องมือ ดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เกี่ยวกับการสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามองค์ประกอบของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น จากนั้นนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ โดยมีค่า IOC เท่ากับ 1.00

2.2 แนวคำถามสำหรับการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Guideline) และแบบบันทึกผลการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ ใช้สำหรับรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้น ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือจากองค์ประกอบของรูปแบบ และนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยมีค่า IOC เท่ากับ 1.00

2.3 แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดและองค์ประกอบของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น จากนั้นนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้ โดยมีค่า IOC อยู่เท่ากับ 1.00

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือราชการจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิในการให้ข้อมูล จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อสร้างรูปแบบ นำผลที่ได้มาจัดทำร่างรูปแบบและนำเข้าสู่การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณา ตรวจสอบ และปรับปรุงรูปแบบก่อนนำรูปแบบที่ปรับปรุงแล้วไปประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ โดยผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองทุกขั้นตอน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ วิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

4.2 ข้อมูลจากการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์โดยการสังเคราะห์ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะและข้อสรุปร่วมของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนารูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4.3 ข้อมูลจากการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดไว้ในแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ ได้แก่ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของรูปแบบ โครงสร้างและกระบวนการดำเนินงานของรูปแบบ การวัดและการประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ โดยสรุปผลการสัมภาษณ์ ได้ดังนี้ 1) หลักการและเหตุผล ผลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในประเด็นสำคัญว่า การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี สังคม และการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม เพื่อให้สามารถปรับตัว ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมควรเชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานจริง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ แนวคิดการเรียนรู้แบบ 70:20:10 มีความเหมาะสมในการนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ผลการสัมภาษณ์ พบว่า รูปแบบควรมุ่งพัฒนา

ผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจ สมรรถนะ และพฤติกรรมด้านภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม สามารถคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และบริหารจัดการสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถสร้างการมีส่วนร่วม สร้างเครือข่ายความร่วมมือ และพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการและคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน 3) โครงสร้างและกระบวนการดำเนินงานของรูปแบบ ผลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอให้รูปแบบมีโครงสร้างที่ชัดเจนเป็นระบบ และสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้แบบ 70:20:10 เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์และการปฏิบัติงานจริงเป็นหลัก ควบคู่กับการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญและเครือข่ายวิชาชีพ รวมทั้งการเสริมสร้างองค์ความรู้ผ่านการอบรมและการศึกษาด้วยตนเอง กระบวนการพัฒนาควรประกอบด้วยการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็น การดำเนินกิจกรรมพัฒนา การนิเทศติดตาม สะท้อนผล และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดระยะเวลาการพัฒนาประมาณ 3 เดือน เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาเกิดการพัฒนาด้านความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และพฤติกรรมภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาได้จริง 4) การวัดและการประเมินผล ผลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า การวัดและประเมินผลควรดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องทั้งก่อนการพัฒนา ระหว่างการพัฒนา และหลังการพัฒนา เพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ สมรรถนะ พฤติกรรม และการประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมในการบริหารสถานศึกษา โดยควรใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย เช่น การทดสอบ การประเมินสมรรถนะ การสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ และการประเมินผลงานหรือโครงการนวัตกรรมทางการศึกษา พร้อมกำหนดเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถสะท้อนผลการพัฒนาได้อย่างครอบคลุม เป็นรูปธรรม และนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ ผลการสัมภาษณ์ พบว่า เงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จ ได้แก่ ความพร้อมและความมุ่งมั่นของผู้บริหารสถานศึกษา การสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัดด้านนโยบาย งบประมาณ และทรัพยากรที่จำเป็น การมีผู้เชี่ยวชาญหรือพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างนวัตกรรมร่วมกัน นอกจากนี้ ควรมีระบบนิเทศ ติดตาม และสะท้อนผลการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้บริหารสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ได้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ I-LEAD 70:20:10 Model ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการบูรณาการแนวคิดภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมร่วมกับแนวคิดการเรียนรู้แบบ 70:20:10 โดยรูปแบบประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของรูปแบบ โครงสร้างและกระบวนการดำเนินงานของรูปแบบ การวัดและการประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1) หลักการและเหตุผล มุ่งพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม สามารถบริหารจัดการสถานศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบ 70:20:10 เป็นฐานในการพัฒนา 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ประกอบด้วย 1) เพื่อพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจ สมรรถนะ และพฤติกรรมด้านภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม และ 2) เพื่อส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถออกแบบ พัฒนา และดำเนินโครงการนวัตกรรมทางการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา 3) โครงสร้างและกระบวนการดำเนินงานของรูปแบบประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 3.1) ปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนา ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ผู้เข้ารับการพัฒนา เนื้อหาในการพัฒนา หลักการพัฒนา ทรัพยากรสนับสนุน และภาคีเครือข่ายและแหล่งเรียนรู้ โดยเนื้อหาในการพัฒนาประกอบด้วย องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม 6 ด้าน ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรม การทำงานเป็นทีมเชิงนวัตกรรม การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม การมีความกล้าเสี่ยงเชิงนวัตกรรม การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเชิงนวัตกรรม

และการสร้างบรรยากาศองค์กรเชิงนวัตกรรม 3.2) กระบวนการพัฒนา ประกอบด้วย 3 ระยะ 5 ขั้นตอน ได้แก่ ระยะที่ 1 การเตรียมความพร้อม ประกอบด้วย 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และ 2) การวางแผนการพัฒนา ระยะที่ 2 การดำเนินการพัฒนา ประกอบด้วย 3) การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม และระยะที่ 3 การติดตามและประเมินผล ประกอบด้วย 4) การนิเทศ ติดตาม และสะท้อนผล และ 5) การประเมินผลและให้ข้อมูลย้อนกลับ โดยใช้วิธีการพัฒนาตามแนวคิด 70:20:10 ได้แก่ การเรียนรู้จากประสบการณ์ ร้อยละ 70 การเรียนรู้จากบุคคลอื่น ร้อยละ 20 และการเรียนรู้จากหลักสูตร ร้อยละ 10 ใช้ระยะเวลาในการพัฒนารวม 3 เดือน และ 3.3) ผลลัพธ์ แบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้บริหารสถานศึกษา และผลลัพธ์ที่เกิดกับสถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจ สมรรถนะ และพฤติกรรมด้านภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมเพิ่มขึ้น ขณะที่สถานศึกษามีโครงการนวัตกรรมทางการศึกษา มีการพัฒนาระบบการบริหารจัดการ และเกิดการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 4) การวัดและประเมินผล ประกอบด้วย การประเมิน 3 ระยะ ได้แก่ การประเมินก่อนการพัฒนา การประเมินระหว่างการพัฒนา และการประเมินหลังการพัฒนา โดยใช้วิธีการประเมินด้านความรู้ สมรรถนะ พฤติกรรมการบริหาร และผลงานนวัตกรรมทางการศึกษา และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ประกอบด้วยปัจจัยสนับสนุนที่เอื้อต่อการดำเนินงาน ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ความพร้อมของทรัพยากร ระบบนิเทศติดตาม และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง

3. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า โดยภาพรวมรูปแบบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.87, S.D. = 0.24) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ โครงสร้างและกระบวนการดำเนินงานของรูปแบบ รองลงมา ได้แก่ เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ การวัดและประเมินผล วัตถุประสงค์ของรูปแบบ และหลักการและเหตุผล ตามลำดับ สำหรับผลการประเมินด้านความเป็นไปได้ของรูปแบบ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.82, S.D. = 0.26) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ รองลงมา ได้แก่ โครงสร้างและกระบวนการดำเนินงานของรูปแบบ การวัดและประเมินผล หลักการและเหตุผล และวัตถุประสงค์ของรูปแบบ ตามลำดับ

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการวิจัยที่พบว่า รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ I-LEAD 70:20:10 Model ประกอบด้วยองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม 6 ด้าน ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรม การทำงานเป็นทีมเชิงนวัตกรรม การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม การมีความกล้าเสี่ยงเชิงนวัตกรรม การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเชิงนวัตกรรม และการสร้างบรรยากาศองค์กรเชิงนวัตกรรม ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากองค์ประกอบดังกล่าวเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ต้องสามารถขับเคลื่อนนวัตกรรมและการพัฒนาองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Couros, G. ที่เสนอว่าผู้นำเชิงนวัตกรรมควรมีคุณลักษณะสำคัญ ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ การเปิดรับความเสี่ยง การสร้างทีมงาน การสร้างเครือข่าย และการมีสัมพันธภาพที่ดี เพื่อส่งเสริมการสร้างสรรค์นวัตกรรมภายในองค์กร (Couros, G., 2014) เช่นเดียวกับ George, B. ที่ระบุว่าผู้นำเชิงนวัตกรรมต้องมีวิสัยทัศน์ กล้าเสี่ยง สร้างทีมงาน และใช้เครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาองค์กรสู่การเปลี่ยนแปลง (George, B., 2014) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Owen, S. ที่เห็นว่าการมีวิสัยทัศน์ การกล้าเสี่ยง การเป็นแบบอย่างในการเรียนรู้ และการสร้างความร่วมมือ เป็นองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม

(Owen, S., 2015) ในด้านการมีวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ Doss, J. และ Wunker, S. et al. ที่กล่าวว่าผู้นำต้องสามารถกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางเชิงกลยุทธ์ด้านนวัตกรรม เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมและขับเคลื่อนองค์กรสู่อนาคตได้อย่างชัดเจน (Doss, J., 2015); (Wunker, S. et al., 2024) ส่วนด้านการทำงานเป็นทีมเชิงนวัตกรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ Hender, J. และ Couros, G. ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างทีมงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการรวมพลังความคิดของบุคลากรที่หลากหลายเพื่อสร้างนวัตกรรมร่วมกัน (Hender, J., 2003); (Couros, G., 2014) ด้านการคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ Roscorla, T. และ Graham-Leviss, K. ที่เน้นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การแสวงหาแนวทางใหม่ และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนานวัตกรรม (Roscorla, T., 2010); (Graham-Leviss, K., 2016) ขณะที่ด้านการมีความกล้าเสี่ยงเชิงนวัตกรรม ซึ่งแนวคิดของ Lindegaard, S., Couros, G. และ Owen, S. ที่เห็นว่าผู้นำต้องกล้าตัดสินใจ กล้าทดลองสิ่งใหม่ และสามารถบริหารความเสี่ยงที่เกิดจากการสร้างนวัตกรรมได้อย่างเหมาะสม (Lindegaard, S., 2009); (Couros, G., 2014); (Owen, S., 2015) สำหรับด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเชิงนวัตกรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ Roscorla, T. ที่เน้นการจัดให้บุคลากรสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และนวัตกรรม (Roscorla, T., 2010) รวมทั้งสอดคล้องกับ Watt, D. และ Pollock, K. ที่ให้ความสำคัญกับการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานเชิงนวัตกรรม (Watt, D., 2002); (Pollock, K., 2008) นอกจากนี้ด้านการสร้างบรรยากาศองค์กรเชิงนวัตกรรม ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Watt, D., Pollock, K. และ Wunker, S. et al. ที่ระบุว่าผู้นำต้องสร้างวัฒนธรรมและบรรยากาศองค์กรที่เปิดกว้างต่อความคิดใหม่ สนับสนุนการทดลอง การเรียนรู้จากความผิดพลาด และการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่าย ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมและการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง (Watt, D., 2002); (Pollock, K., 2008); (Wunker, S. et al., 2024) ผลการวิจัยครั้งนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่าองค์ประกอบทั้ง 6 ด้าน ของ I-LEAD 70:20:10 Model เป็นองค์ประกอบที่ครอบคลุมมิติสำคัญของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมทั้งด้านวิสัยทัศน์ บุคลากร กระบวนการทำงาน เทคโนโลยี และวัฒนธรรมองค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนสถานศึกษาให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง สร้างนวัตกรรม และยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับองค์ประกอบที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้ในครั้งนี้ โดยเฉพาะด้านวิสัยทัศน์ การทำงานเป็นทีม ความคิดสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยี และการสร้างบรรยากาศหรือองค์กรแห่งนวัตกรรม แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบดังกล่าวเป็นคุณลักษณะสำคัญของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมที่ได้รับการยอมรับในบริบทการบริหารสถานศึกษา

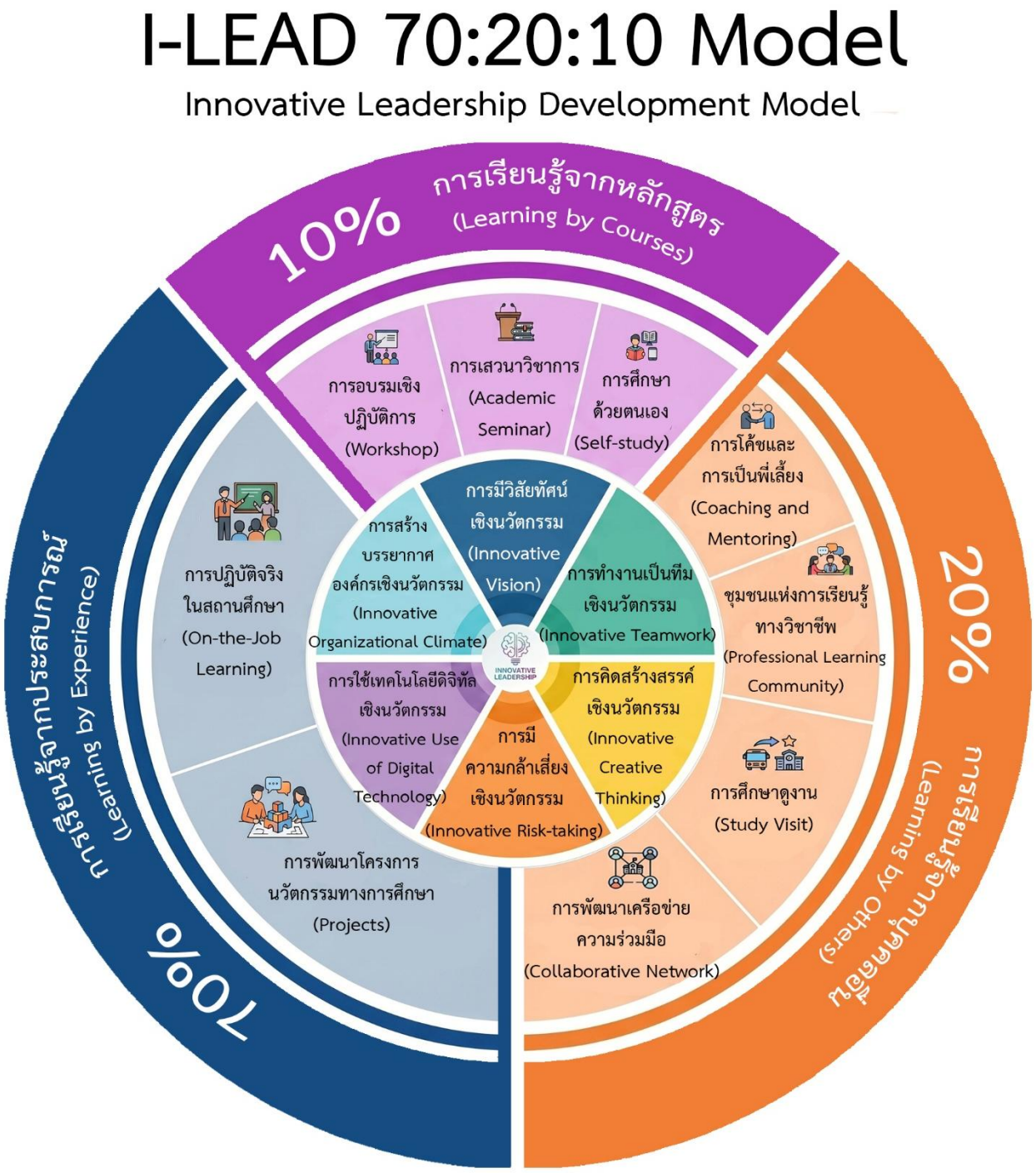
นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของรูปแบบ โครงสร้างและกระบวนการดำเนินงานของรูปแบบ การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการออกแบบรูปแบบที่มีความเป็นระบบ ครอบคลุมตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า กระบวนการดำเนินงาน ผลลัพธ์ และการประเมินผล สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สาธร ทรัพย์รวงทอง ที่พบว่า รูปแบบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วยส่วนนำ ส่วนเนื้อหา และส่วนการนำไปใช้ (สาธร ทรัพย์รวงทอง, 2566) รวมทั้งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ นุรสรินทร์ การีจิ ที่พบว่า รูปแบบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ หลักการ ระบบงานและกลไก วิธีดำเนินงาน การประเมินผล คำอธิบายประกอบรูปแบบ เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ และคู่มือการใช้รูปแบบ (นุรสรินทร์ การีจิ, 2567) สะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพควรมีองค์ประกอบที่ชัดเจน ครอบคลุม และสามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทของสถานศึกษา

ประเด็นสำคัญที่ทำให้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมครั้งนี้มีความแตกต่างจากงานวิจัยที่ผ่านมา คือ การนำแนวคิดการเรียนรู้แบบ 70:20:10 มาบูรณาการเป็นกลไกหลักในการพัฒนา โดยกำหนดสัดส่วนการเรียนรู้จากประสบการณ์ร้อยละ 70 การเรียนรู้จากบุคคลอื่นร้อยละ 20 และการเรียนรู้จากหลักสูตรร้อยละ 10 ส่งผลให้

ผู้บริหารสถานศึกษาได้พัฒนาความรู้ ทักษะ และสมรรถนะผ่านการปฏิบัติงานจริง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายวิชาชีพ และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทการปฏิบัติงานจริงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Lombardo, M. M. & Eichinger, R. W. ที่เสนอว่าการพัฒนาศักยภาพบุคคลให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดควรเกิดจากการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงร้อยละ 70 การเรียนรู้จากผู้อื่นร้อยละ 20 และการเรียนรู้จากการฝึกอบรมหรือหลักสูตรอย่างเป็นทางการร้อยละ 10 เนื่องจากการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม (Lombardo, M. M. & Eichinger, R. W., 1996) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Jennings, C. ที่อธิบายว่า การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพส่วนใหญ่เกิดจากการเผชิญสถานการณ์จริงในการทำงาน การได้รับคำแนะนำและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น มากกว่าการเรียนรู้จากการอบรมเพียงอย่างเดียว (Jennings, C., 2013) รวมทั้งสอดคล้องกับ Dubrin, A. J. ที่กล่าวว่าการพัฒนาภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลเกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษา ประสบการณ์ และการเรียนรู้จากผู้อื่น ซึ่งช่วยให้ผู้นำสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และความสามารถในการตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์จริง (Dubrin, A. J., 2004) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ อภิวุฒิ พิมลแสงสุริยา และอาภรณ์ ภู่วิทยพันธุ์ ที่อธิบายว่า การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติงานจริงเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืนที่สุด เนื่องจากผู้เรียนได้เผชิญปัญหาและค้นหาแนวทางแก้ไขด้วยตนเอง ขณะที่การเรียนรู้จากการสอนงาน การเป็นพี่เลี้ยง และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น ช่วยเสริมสร้างมุมมองใหม่และขยายประสบการณ์การทำงาน ส่วนการเรียนรู้จากหลักสูตรหรือการอบรมทำหน้าที่สนับสนุนองค์ความรู้เชิงทฤษฎีให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การบูรณาการแนวคิด 70:20:10 เข้ากับการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมในครั้งนี้ จึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาเกิดการเรียนรู้อย่างสมดุลทั้งด้านความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง การเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น และการพัฒนาความรู้เชิงวิชาการ ส่งผลให้สามารถพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิผลและยั่งยืน (อภิวุฒิ พิมลแสงสุริยา, 2557); (อาภรณ์ ภู่วิทยพันธุ์, 2559)

2. ผลการประเมินรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากรูปแบบได้รับการพัฒนาบนพื้นฐานของข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกับข้อมูลเชิงประจักษ์และองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนผ่านกระบวนการตรวจสอบ วิพากษ์ และปรับปรุงในการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้รูปแบบมีความชัดเจน ครอบคลุม สอดคล้องกับบริบทการบริหารสถานศึกษา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สาธร ทรัพย์รวงทอง ที่พบว่า รูปแบบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษามีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด (สาธร ทรัพย์รวงทอง, 2566) สอดคล้องกับการศึกษาของ นุรสรินทร์ การีจิ ที่พบว่า รูปแบบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษามีประสิทธิภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ (นุรสรินทร์ การีจิ, 2567) ทั้งนี้ สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนารูปแบบที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ การสังเคราะห์องค์ความรู้ทางวิชาการ การตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญอย่างเป็นระบบจะช่วยให้รูปแบบมีคุณภาพ มีความน่าเชื่อถือ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิผล อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการและคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (I-LEAD 70:20:10 Model)

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่เรียกว่า “I-LEAD 70:20:10 Model” (Innovative Leadership Development Model) ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการบูรณาการแนวคิดภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมร่วมกับแนวคิดการเรียนรู้แบบ 70:20:10 มีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจ

สมรรถนะ พฤติกรรมภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม นำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ รูปแบบดังกล่าวครอบคลุมองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การมีวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรม 2) การทำงานเป็นทีมเชิงนวัตกรรม 3) การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม 4) การมีความกล้าเสี่ยงเชิงนวัตกรรม 5) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเชิงนวัตกรรม และ 6) การสร้างบรรยากาศองค์กรเชิงนวัตกรรม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิด 70:20:10 ประกอบด้วย การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Learning by Experience) ร้อยละ 70 ประกอบด้วย การปฏิบัติงานจริงในสถานศึกษา และการพัฒนาโครงการนวัตกรรมทางการศึกษา การเรียนรู้จากบุคคลอื่น (Learning by Others) ร้อยละ 20 ประกอบด้วย การโค้ชและการเป็นพี่เลี้ยง ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ การศึกษาดูงาน และการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ และการเรียนรู้จากหลักสูตร ร้อยละ 10 ประกอบด้วย การอบรมเชิงปฏิบัติการ การเสวนาวิชาการ และการศึกษาด้วยตนเอง เพื่อส่งเสริมการพัฒนาองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมทั้ง 6 ด้านอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

สรุปและข้อเสนอแนะ

1) ผลการสร้างรูปแบบ พบว่า ได้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เรียกว่า I-LEAD 70:20:10 Model ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการบูรณาการแนวคิดภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมกับแนวคิดการเรียนรู้แบบ 70:20:10 โดยครอบคลุมองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม 6 ด้าน และองค์ประกอบของรูปแบบ 5 ประการ ได้แก่ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ โครงสร้างและกระบวนการดำเนินงาน การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ และ 2) ผลการประเมินรูปแบบ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่ารูปแบบมีความชัดเจน สอดคล้องกับบริบทการบริหารสถานศึกษา และสามารถนำไปใช้พัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ 1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำรูปแบบ I-LEAD 70:20:10 Model ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์ การเรียนรู้จากบุคคลอื่น และการเรียนรู้จากหลักสูตรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง 2) สถานศึกษาควรนำองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมทั้ง 6 ด้าน ไปใช้ในการวางแผนพัฒนาผู้บริหารเพื่อเสริมสร้างความรู้ สมรรถนะ และพฤติกรรมที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนนวัตกรรมในสถานศึกษา และ 3) หน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุนทรัพยากร เทคโนโลยี และระบบนิเทศติดตาม เพื่อให้การดำเนินงานตามรูปแบบเกิดประสิทธิผลและความยั่งยืนหน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุนทรัพยากร เทคโนโลยี และระบบนิเทศติดตาม เพื่อส่งเสริมให้การดำเนินงานตามรูปแบบเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรมีการวิจัยเพื่อนำรูปแบบ I-LEAD 70:20:10 Model ไปทดลองใช้กับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อศึกษาผลการพัฒนาด้านความรู้ สมรรถนะ และพฤติกรรมภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมจากการนำรูปแบบไปใช้จริง 2) ควรมีการวิจัยติดตามผลการใช้รูปแบบในระยะยาว เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นต่อการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา รวมทั้งปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำรูปแบบไปใช้ในบริบทของสถานศึกษา และ 3) ควรมีการวิจัยเพื่อขยายผลและเปรียบเทียบการใช้รูปแบบกับผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดหรือระดับการศึกษาอื่น เพื่อพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบให้มีความเหมาะสมกับบริบททางการศึกษาที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

จีราภา ประพันธ์พัฒน์. (2560). การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

เฉลิมพล ดีสวัสดิ์. (2566). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นนวัตกรการศึกษาของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

นุรสรินทร์ การีจิ. (2567). รูปแบบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นพื้นฐาน. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

พิสิฐธวัฒน์ กลิ่นไธสงค์. (2559). การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สาธร ทรัพย์รวงทอง. (2566). รูปแบบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารวิจยวิชาการ, 6(3), 309-323.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). นโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.

_____. (2566). รายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2564-2565 : การพัฒนาการศึกษาเพื่อการฟื้นฟูและยกระดับคุณภาพคนไทย. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

อภิวุฒิ พิมลแสงสุริยา. (2557). สูตรการพัฒนา. สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 14(167), 10-20.

อาภรณ์ ภู่วิทยพันธุ์. (2559). การพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรบนพื้นฐาน 70:20:10 Learning Model. กรุงเทพมหานคร: เอช อาร์ เซ็นเตอร์.

Couros, G. (2014). The innovator's mindset: Empower learning, unleash talent, and lead a culture of creativity. San Diego, CA: Dave Burgess Consulting.

Doss, J. (2015). Innovative leadership: A guide for educational leaders. New York: Routledge.

Dubrin, A. J. (2004). Leadership Research Finding: Practice and Skills. Boston Houghton: Mifflin Company.

George, B. (2014). Authentic leadership: Rediscovering the secrets to creating lasting value. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Graham-Leviss, K. (2016). The 5 skills that innovative leaders have in common. Boston, MA: Harvard Business Review Press.

Hender, J. (2003). Innovation leadership: Developing innovative capability in organizations. London, UK: Routledge.

Jennings, C. (2013). 70:20:10 framework explained: Creating high performance cultures. North Sydney: Forum Pty Ltd.

Lindegaard, S. (2009). The open innovation revolution: Essentials, roadblocks, and leadership skills. Hoboken, NJ: Wiley.

Lombardo, M. M. & Eichinger, R. W. (1996). The career architect development planner. Minneapolis, MN: Lominger.

Northouse, P. G. (2022). Leadership: Theory and practice. (9th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

OECD. (2023). The future of education and skills 2030: OECD learning compass 2030. Paris: OECD Publishing.

Owen, S. (2015). Innovative leadership for 21st century skill-building: The principal's role in establishing futures-oriented teacher and student learning cultures and practices. Journal of Educational Organisation and Management, 22(4), 45-56.

Pollock, K. (2008). Educational leadership and policy reform. London, UK: Routledge.

Roscorla, T. (2010). Leading innovation in organizations. New York: McGraw-Hill.

UNESCO. (2021). Reimagining our futures together: A new social contract for education. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

Watt, D. (2002). Leadership for innovation in schools. Ottawa, Canada: Canadian Education Association.

World Economic Forum. (2023). The future of jobs report 2023. Geneva: World Economic Forum.

Wunker, S. et al. (2024). The innovative leader: Step-by-step lessons from top innovators for you and your organization. Hoboken, NJ: Wiley.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 243-255

บทความวิจัย

องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบคล่องตัวของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา*

COMPONENTS OF AGILE LEADERSHIP AMONG SECONDARY SCHOOL ADMINISTRATORS

วรวุฒิ อินต๊ะชัย*, ทรัพย์หิรัญ จันทรักษ์, อภิสิทธิ์ สมศรีสุข
Worawut Aintachai*, Suphirun Jantarak, Apisit Somsrisuk
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร สกลนคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University, Sakon Nakhon, Thailand
*Corresponding author E-mail: Worawut.ain@tune.ac.th
*Tel: 063-695-5392

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบคล่องตัวของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ดำเนินการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) สังเคราะห์เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 แหล่ง คัดเลือกองค์ประกอบเบื้องต้นที่มีความถี่ตั้งแต่ 4 ขึ้นไป หรือร้อยละ 40 2) สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ที่เลือกแบบเจาะจง เพื่อยืนยันและปรับปรุงองค์ประกอบ แล้วพิจารณาร่วมกับผลการสังเคราะห์เอกสาร โดยใช้เกณฑ์ความถี่รวมตั้งแต่ 8 ขึ้นไป หรือร้อยละ 50 และ 3) ตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสังเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำแบบคล่องตัวของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบและ 25 พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ 1) ความสามารถในการปรับตัว 2) การทำงานเป็นทีม 3) การตัดสินใจ 4) ความคิดสร้างสรรค์ และ 5) การนำตนเอง โดยความสามารถในการปรับตัวและการทำงานเป็นทีมมีความถี่รวมสูงสุดเท่ากัน คือ 11 คิดเป็นร้อยละ 73.33 รองลงมา คือ การตัดสินใจ มีความถี่รวม 9 คิดเป็นร้อยละ 60.00 ส่วนความคิดสร้างสรรค์และการนำตนเองมีความถี่รวมเท่ากัน คือ 8 คิดเป็นร้อยละ 53.33 ผลการตรวจสอบความเหมาะสม พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.85 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.12 โดยการนำตนเองมีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.92 พฤติกรรมบ่งชี้ทั้ง 25 ข้อ ผ่านเกณฑ์ โดย 22 ข้อ อยู่ในระดับมากที่สุด และ 3 ข้อ อยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยใช้เป็นฐานในการกำหนดตัวบ่งชี้ พัฒนาเครื่องมือวัด และแนวทางพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาได้อย่างเป็นระบบและเหมาะสมกับบริบท

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำแบบคล่องตัว, ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา, องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบคล่องตัว

Abstract

This research aimed to study the components of agile leadership among secondary school administrators. A mixed-methods research design was employed in three stages: 1) Synthesizing 10 sources of related documents and research studies and selecting preliminary components with a

*Received July 20, 2026; Revised August 22, 2026; Accepted September 23, 2026

frequency of at least four, or 40 percent; 2) Interviewing five experts selected through purposive sampling to confirm and refine the components, and considering the interview findings together with the document synthesis results using a combined frequency criterion of at least eight, or 50 percent; and 3) Examining the appropriateness of the components by five experts. The research instruments consisted of a document synthesis form, a semi-structured interview form, and a five-point rating scale evaluation form. Data were analyzed using content analysis, frequency, percentage, mean, and standard deviation. The findings revealed that agile leadership among secondary school administrators consisted of five components and 25 behavioral indicators: 1) Adaptability, 2) Teamwork, 3) Decision-making, 4) Creativity, and 5) Self-Leadership. Adaptability and teamwork had the highest equal combined frequencies of 11, accounting for 73.33 percent, followed by decision-making with a combined frequency of 9, accounting for 60.00 percent. Creativity and self-leadership had equal combined frequencies of 8, accounting for 53.33 percent. The overall appropriateness was rated at the highest level, with a mean of 4.85 and a standard deviation of 0.12, while self-leadership had the highest mean score of 4.92. All 25 behavioral indicators met the criterion; 22 were rated at the highest level and three at a high level. The findings can be used as a basis for defining indicators, developing measurement instruments, and formulating development guidelines for secondary school administrators in a systematic and contextually appropriate manner.

Keywords: Agile Leadership, Secondary School Administrators, Components of Agile Leadership

บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และยกระดับคุณภาพของสังคมให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และนโยบายทางการศึกษา สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับกระบวนการบริหารให้มีความยืดหยุ่น ทันต่อสถานการณ์ และตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานต้นสังกัด การบริหารที่ยึดการสั่งการตามลำดับขั้นและแผนงานที่ตายตัวเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอต่อบริบทที่มีความผันผวนและความไม่แน่นอน ผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ ปรับแนวทางการดำเนินงาน และขับเคลื่อนองค์การให้บรรลุเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565); (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล, 2562)

แนวคิดภาวะผู้นำแบบคล่องตัวมีรากฐานจากแนวคิดการทำงานแบบอไจล์ ซึ่งให้ความสำคัญกับบุคคลและการมีปฏิสัมพันธ์ ผลงานที่สามารถนำไปใช้ได้จริง ความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้อง และการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงมากกว่าการยึดติดกับแผนเดิม (Agile Alliance, 2001); (Beck, K. et al., 2001) เมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับการบริหารสถานศึกษา ภาวะผู้นำแบบคล่องตัวจึงครอบคลุมความสามารถของผู้บริหารในการเข้าใจบริบท ปรับวิธีคิดและวิธีดำเนินงาน ตัดสินใจภายใต้ข้อมูลที่เปลี่ยนแปลง สร้างความร่วมมือ เปิดพื้นที่ให้เกิดความคิดใหม่ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ความสามารถในการตัดสินใจอย่างรวดเร็ว การปรับตัว การสร้างบรรยากาศการทำงานเป็นทีม และความโปร่งใส เป็นสมรรถนะสำคัญของผู้นำแบบคล่องตัว (กชกร หาญวิเศษ, 2564) นอกจากนี้ กรอบ TALWheel ยังเสนอสมรรถนะภาวะผู้นำแบบคล่องตัวที่สำคัญต่อบริบทการศึกษาและการบริหาร ได้แก่ ความยืดหยุ่นเชิงสร้างสรรค์ ความคล่องตัวเชิงเห็นอกเห็นใจ ความชัดเจนในการตอบสนอง การบูรณาการเทคโนโลยี ความพร้อมเชิงพลวัต การร่วมกัน สร้างทางออก และการเสริมพลังอย่างชาญฉลาด ซึ่งสนับสนุนความสามารถขององค์การในการปรับตัว การสร้างนวัตกรรม และการรับมือกับความไม่แน่นอน (Yuet, F. K. C. et al., 2025)

ผลการศึกษาที่ผ่านมาเสนอองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบคล่องตัวไว้อย่างหลากหลายตามบริบท ขององค์การ โดยงานวิจัยในประเทศกล่าวถึงการตระหนักรู้และการนำตนเอง ความคิดสร้างสรรค์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การกำหนดทิศทาง การมีส่วนร่วม และการทำงานเป็นทีม (ปดิวรัดา เกิดสุข และคณะ, 2565); (ศิรินทรา สระบัวบาล, 2566); (อภิวัฒน์ มรรคผล และอุไร สุทธิแย้ม, 2566) นอกจากนี้ ยังมีการให้ความสำคัญกับการประสานความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา (สุกัญญา อดิษะ, 2567) ส่วนงานวิจัยต่างประเทศเน้นความยืดหยุ่น การตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ การประสานงาน การมีส่วนร่วม ความไว้วางใจ และการมุ่งผลลัพธ์ (Porkodi, S., 2024); (Alghamdi, A. S., 2025); (Hartadi, A. et al., 2025) ขณะเดียวกัน ยังมีการเสนอว่าสมรรถนะดิจิทัล การสร้างวัฒนธรรมองค์การแบบคล่องตัว การเปิดรับมุมมองใหม่ และการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นคุณลักษณะสำคัญ ของผู้นำทางการศึกษาในยุคดิจิทัล (Phakamach, P. et al., 2025) ความหลากหลายขององค์ประกอบดังกล่าวสะท้อนว่า ภาวะผู้นำแบบคล่องตัวเป็นแนวคิดเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงทั้งคุณลักษณะส่วนบุคคล กระบวนการบริหาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษามีภารกิจครอบคลุมทั้งการบริหารวิชาการ การบริหารบุคคล การบริหารงบประมาณ การบริหารทั่วไป และการประสานเครือข่ายความร่วมมือ ภารกิจดังกล่าวต้องดำเนินท่ามกลางความแตกต่างของขนาดโรงเรียน ทรัพยากร บุคลากร และบริบทพื้นที่ ซึ่งหากขาดกรอบองค์ประกอบที่ชัดเจน การกำหนดนิยามปฏิบัติการ พฤติกรรมบ่งชี้ เครื่องมือวัด และแนวทางพัฒนาผู้บริหารอาจไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานจริง ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบคล่องตัวของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยผสานการสังเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ และการตรวจสอบความเหมาะสม จากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้องค์ประกอบที่มีความชัดเจน ครอบคลุม สามารถนำไปใช้เป็นฐานในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างเป็นระบบ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบคล่องตัวของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยดำเนินการศึกษาและตรวจสอบองค์ประกอบ ตามลำดับ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แหล่งข้อมูล ประกอบด้วย เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคล่องตัว จำนวน 10 แหล่ง แบ่งเป็นแหล่งข้อมูลภาษาไทย 5 แหล่ง ซึ่งได้เผยแพร่ระหว่าง พ.ศ. 2564 - 2567 และแหล่งข้อมูลภาษาต่างประเทศ 5 แหล่ง ซึ่งเผยแพร่ระหว่าง ค.ศ. 2024 - 2025 ผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ ได้แก่ 1) มีเนื้อหาเกี่ยวข้องโดยตรงกับคุณลักษณะ องค์ประกอบ หรือพฤติกรรมของภาวะผู้นำแบบคล่องตัว 2) สามารถเข้าถึงเอกสารฉบับเต็ม 3) ระบุผู้แต่งและปีเผยแพร่ชัดเจน และ 4) มีสาระเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบ เอกสารซ้ำหรือเอกสารที่กล่าวถึงภาวะผู้นำแบบคล่องตัวเพียงผิวเผินโดยไม่มีรายละเอียดองค์ประกอบไม่นำมาใช้ในการสังเคราะห์

เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสังเคราะห์เอกสาร ซึ่งกำหนดประเด็นบันทึก ได้แก่ ผู้แต่ง ปีเผยแพร่ คำเรียกองค์ประกอบ ความหมาย และสาระสำคัญขององค์ประกอบ เครื่องมือได้รับการตรวจสอบความชัดเจนและความครอบคลุมจากอาจารย์ที่ปรึกษาก่อนนำไปใช้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา สกัดคำหรือข้อความที่สะท้อนคุณลักษณะของภาวะผู้นำแบบคล่องตัว จัดกลุ่มคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน และนับความถี่การปรากฏในแต่ละแหล่ง ผลการวิเคราะห์พบประเด็นองค์ประกอบเบื้องต้น 36 รายการ จากนั้นคัดเลือกองค์ประกอบที่มีความถี่ตั้งแต่ 4 แหล่งขึ้นไป หรือร้อยละ 40 เพื่อใช้เป็นกรอบในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อยืนยันและเพิ่มเติมองค์ประกอบ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก 1 คน ขนาดกลาง 2 คน และขนาดใหญ่ 2 คน มีวุฒิการศึกษา ไม่ต่ำกว่าปริญญาโท มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป และมีประสบการณ์บริหารโรงเรียนไม่น้อยกว่า 10 ปี

เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบ่งเป็นข้อมูลพื้นฐาน ความคิดเห็นต่อองค์ประกอบ และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ผู้วิจัยประสานนัดหมาย ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขอความยินยอมในการให้ข้อมูล จดบันทึกและบันทึกเสียงเมื่อได้รับอนุญาต พร้อมรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล

ข้อมูลการสัมภาษณ์ได้รับการถอดความและวิเคราะห์เนื้อหา โดยจัดหมวดหมู่ข้อความ ตามองค์ประกอบ นับความถี่ของการยืนยันหรือการเสนอองค์ประกอบเป็นรายบุคคล แล้วนำความถี่ จากผู้ทรงคุณวุฒิมาพิจารณาร่วมกับความถี่จากเอกสาร รวมเป็น 15 แหล่งข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์คัดเลือกองค์ประกอบที่มีความถี่รวมตั้งแต่ 8 ขึ้นไป หรือร้อยละ 50 เพื่อกำหนดเป็นองค์ประกอบหลัก พร้อมสังเคราะห์นิยามปฏิบัติการและพฤติกรรมบ่งชี้ของแต่ละองค์ประกอบ

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบ

ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์คุณสมบัติ ที่ผู้วิจัยกำหนด ประกอบด้วย 1) อาจารย์ระดับอุดมศึกษา จำนวน 2 คน ซึ่งปฏิบัติหน้าที่เป็นอาจารย์ ในสถาบันอุดมศึกษา มีความรู้และประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษาไม่น้อยกว่า 10 ปี มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก และดำรงตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่าผู้ช่วยศาสตราจารย์ 2) ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 1 คน มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป และมีประสบการณ์ด้าน การบริหารการศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี และ 3) ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 2 คน มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป และมีประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเพื่อประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบคล่องตัวของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ ตอนที่ 2 การประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบคล่องตัวของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยนำเสนอนิยามปฏิบัติการขององค์ประกอบ แต่ละด้านเพื่อใช้เป็นกรอบประกอบการพิจารณา และให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมผ่านพฤติกรรมบ่งชี้ จำนวน 25 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยคะแนน 5 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด คะแนน 4 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก คะแนน 3 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง คะแนน 2 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย และคะแนน 1 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อยที่สุด และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือโดยนำองค์ประกอบ นิยามปฏิบัติการ และพฤติกรรมบ่งชี้ที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิมาจัดทำเป็นร่างแบบสอบถาม จากนั้นนำร่างแบบสอบถามเสนอต่อประธานกรรมการและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมของการใช้ภาษา ความครอบคลุมของเนื้อหา และความสมบูรณ์ของเครื่องมือ แล้วปรับปรุงตามข้อเสนอแนะก่อนจัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยขอหนังสือราชการจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นนำแบบสอบถามไปมอบให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน และติดตามเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนได้ครบทั้ง 5 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ก่อนนำข้อมูลไปวิเคราะห์

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรายองค์ประกอบคำนวณจากคะแนนพฤติกรรมบ่งชี้องค์ประกอบละ 5 ข้อ ของผู้ทรงคุณวุฒิ แต่ละคน ส่วนค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยภาพรวมคำนวณจากคะแนนพฤติกรรมบ่งชี้ทั้ง 25 ข้อ ของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละคน จากนั้นแปลความหมายค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ ดังนี้ ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย และค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อยที่สุด (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ทั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดให้องค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไปผ่านเกณฑ์ ความเหมาะสม

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามกระบวนการศึกษาและตรวจสอบองค์ประกอบเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบคล่องตัวของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

จากการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 แหล่ง ร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน รวม 15 แหล่งข้อมูล และพิจารณาตามเกณฑ์ความถี่รวมตั้งแต่ 8 ขึ้นไป หรือร้อยละ 50 พบองค์ประกอบที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 5 องค์ประกอบ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบคล่องตัวที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือก

ลำดับ	องค์ประกอบ	ความถี่จากเอกสาร (10 แหล่ง)	ความถี่จากการสัมภาษณ์ (5 คน)	ความถี่รวม	ร้อยละ
1	ความสามารถในการปรับตัว	6	5	11	73.33
2	การทำงานเป็นทีม	6	5	11	73.33
3	การตัดสินใจ	4	5	9	60.00
4	ความคิดสร้างสรรค์	4	4	8	53.33
5	การนำตนเอง	5	3	8	53.33

จากตารางที่ 1 พบว่า ความสามารถในการปรับตัวและการทำงานเป็นทีมมีความถี่รวมสูงสุดเท่ากัน คือ 11 คิดเป็นร้อยละ 73.33 รองลงมา คือ การตัดสินใจ มีความถี่รวม 9 คิดเป็นร้อยละ 60.00 ส่วน ความคิดสร้างสรรค์และการนำตนเองมีความถี่รวมเท่ากัน คือ 8 คิดเป็นร้อยละ 53.33 องค์ประกอบทั้ง 5 จึงผ่านเกณฑ์การคัดเลือกและนำไปกำหนดนิยามปฏิบัติการกับพฤติกรรมบ่งชี้

2. ผลการกำหนดนิยามปฏิบัติการและพฤติกรรมบ่งชี้

องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบคล่องตัวของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือก จำนวน 5 องค์ประกอบ ได้รับการสังเคราะห์เป็นนิยามปฏิบัติการและพฤติกรรมบ่งชี้ รวม 25 พฤติกรรม มีรายละเอียด ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ความสามารถในการปรับตัว หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการรับรู้และยอมรับความเปลี่ยนแปลง แล้วปรับความคิด การตัดสินใจ พฤติกรรม และแนวทางการบริหารให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของโรงเรียนอย่างรวดเร็ว ยืดหยุ่น และรอบคอบ เพื่อให้สามารถแก้ปัญหา ขับเคลื่อนงาน และพัฒนาโรงเรียนไปสู่เป้าหมายได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ 5 ประการ ได้แก่ 1) ผู้บริหารสามารถรับรู้ เท่าทัน และยอมรับความเปลี่ยนแปลงหรือความท้าทายที่เกิดขึ้น 2) ผู้บริหารสามารถปรับความคิด การตัดสินใจ พฤติกรรม แผนงาน และแนวทางการดำเนินงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ 3) ผู้บริหารสามารถดำเนินงานได้อย่างรวดเร็ว ยืดหยุ่น และรอบคอบตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง 4) ผู้บริหารสามารถใช้ข้อมูล ความรู้

ประสบการณ์ การเรียนรู้ การทำงานร่วมกัน และการทบทวนผลอย่างต่อเนื่องในการดำเนินงาน และ 5) ผู้บริหารสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ แก้ปัญหา ขับเคลื่อนงาน และบรรลุเป้าหมายได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบที่ 2 การทำงานเป็นทีม หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมปฏิบัติงานกับครู บุคลากร และผู้เกี่ยวข้องอย่างมีส่วนร่วม บนพื้นฐานของความไว้วางใจ ความเข้าใจอันดี และการเคารพซึ่งกันและกัน โดยเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ และข้อเสนอแนะ เชื่อมโยงความสามารถที่หลากหลายของแต่ละฝ่ายให้ทำงานอย่างประสานสอดคล้อง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ปรับบทบาทและวิธีดำเนินงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ร่วมกันแก้ปัญหา และขับเคลื่อนงานของโรงเรียนไปในทิศทางเดียวกัน จนบรรลุเป้าหมายร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ 5 ประการ ได้แก่ 1) ผู้บริหารร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมปฏิบัติงานกับครู บุคลากร และผู้เกี่ยวข้องอย่างมีส่วนร่วม 2) ผู้บริหารสร้างความไว้วางใจ ความเข้าใจอันดี และการเคารพซึ่งกันและกันในการทำงานร่วมกัน 3) ผู้บริหารเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ และข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน 4) ผู้บริหารเชื่อมโยงความสามารถที่หลากหลายของแต่ละฝ่ายให้ทำงานอย่างประสานสอดคล้องและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และ 5) ผู้บริหารปรับบทบาทและวิธีดำเนินงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ร่วมกันแก้ปัญหา และขับเคลื่อนงานของโรงเรียนไปในทิศทางเดียวกันจนบรรลุเป้าหมายร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบที่ 3 การตัดสินใจ หมายถึง การพิจารณาเลือกแนวทางดำเนินงานที่เหมาะสมอย่างรอบคอบและทันท่วงทีตามสถานการณ์ โดยอาศัยข้อมูลและข้อเท็จจริงร่วมกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก การคาดการณ์ความเปลี่ยนแปลง การรับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง และการมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความไว้วางใจและเป้าหมายร่วม เพื่อให้การดำเนินงานแก้ปัญหาได้ตรงจุด สอดคล้องกับประโยชน์ส่วนรวม บรรลุเป้าหมายของโรงเรียน และผู้บริหารสามารถรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ 5 ประการ ได้แก่ 1) ผู้บริหารพิจารณาเลือกแนวทางดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม รอบคอบและทันท่วงทีตามสถานการณ์ 2) ผู้บริหารอาศัยข้อมูลและข้อเท็จจริง และวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประกอบการตัดสินใจ 3) ผู้บริหารคาดการณ์ความเปลี่ยนแปลงประกอบการตัดสินใจ 4) ผู้บริหารรับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความไว้วางใจและเป้าหมายร่วม และ 5) ผู้บริหารตัดสินใจเพื่อให้การดำเนินงานแก้ปัญหาได้ตรงจุด สอดคล้องกับประโยชน์ส่วนรวม บรรลุเป้าหมายของโรงเรียน และรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจ

องค์ประกอบที่ 4 ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถในการคิดริเริ่มและแสวงหาแนวทางใหม่ในการบริหารและพัฒนางานอย่างเหมาะสม โดยเปิดรับความเปลี่ยนแปลง มองสถานการณ์และปัญหาได้รอบด้าน เชื่อมโยงข้อมูล ประสบการณ์ และความคิดเห็นที่หลากหลายเข้าด้วยกันอย่างมีเหตุผล กล้าคิด กล้าตัดสินใจ และเลือกวิธีดำเนินงานที่แตกต่างจากเดิมแต่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน เพื่อแก้ปัญหา ปรับปรุงงาน และก่อให้เกิดวิธีปฏิบัติหรือผลงานใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ 5 ประการ ได้แก่ 1) ผู้บริหารคิดริเริ่มและแสวงหาแนวทางใหม่ในการบริหารและพัฒนางานอย่างเหมาะสม 2) ผู้บริหารเปิดรับความเปลี่ยนแปลงและมองสถานการณ์กับปัญหาได้รอบด้าน 3) ผู้บริหารเชื่อมโยงข้อมูล ประสบการณ์ และความคิดเห็นที่หลากหลายเข้าด้วยกันอย่างมีเหตุผล 4) ผู้บริหารกล้าคิด กล้าตัดสินใจ และเลือกวิธีดำเนินงานที่แตกต่างจากเดิมแต่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน และ 5) ผู้บริหารแก้ปัญหา ปรับปรุงงาน และก่อให้เกิดวิธีปฏิบัติหรือผลงานใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

องค์ประกอบที่ 5 การนำตนเอง หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการรู้จัก เข้าใจ และกำกับตนเองทั้งด้านความคิด อารมณ์ พฤติกรรม ศักยภาพ และข้อจำกัดของตนอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งกำหนดทิศทาง เป้าหมาย และพัฒนาตนอย่างต่อเนื่องด้วยความคิดริเริ่ม โดยอาศัยการทบทวนตน การเรียนรู้จากประสบการณ์ การปรับตน

ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง และการใช้ดุลยพินิจอย่างรอบคอบในการตัดสินใจและการแสดงออก เพื่อให้การบริหารงานและการทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็นไปอย่างเหมาะสมและเกิดผลดี โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ 5 ประการ ได้แก่ 1) ผู้บริหารรู้จัก เข้าใจ และกำกับตนเองทั้งด้านความคิด อารมณ์ พฤติกรรม ศักยภาพ และข้อจำกัดของตนอย่างเหมาะสม 2) ผู้บริหารกำหนดทิศทาง เป้าหมาย และพัฒนาตนอย่างต่อเนื่องด้วยความคิดริเริ่ม 3) ผู้บริหารทบทวนตนเองและเรียนรู้จากประสบการณ์ 4) ผู้บริหารปรับตนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง และ 5) ผู้บริหารใช้ดุลยพินิจอย่างรอบคอบในการตัดสินใจ การแสดงออก การบริหารงาน และการทำงานร่วมกับผู้อื่นให้เป็นไปอย่างเหมาะสมและเกิดผลดี

ผลการสังเคราะห์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบทั้ง 5 และพฤติกรรมบ่งชี้ 25 ข้อครอบคลุมความสามารถภายในตนของผู้บริหาร กระบวนการบริหาร การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลง จึงสามารถใช้เป็นกรอบสำหรับตรวจสอบความเหมาะสมและพัฒนาเครื่องมือวัดในระยะต่อไป

3. ผลการตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบ นิยามปฏิบัติการ และพฤติกรรมบ่งชี้

ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบคล่องตัวของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยพิจารณานิยามปฏิบัติการของแต่ละองค์ประกอบเป็นกรอบประกอบการประเมินพฤติกรรมบ่งชี้ จำนวน 25 ข้อ ผู้วิจัยนำเสนอผลการตรวจสอบเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ความเหมาะสม รายองค์ประกอบ ผลการพิจารณานิยามปฏิบัติการ และความเหมาะสมรายพฤติกรรมบ่งชี้ ดังนี้

3.1 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมรายองค์ประกอบ

ตารางที่ 3 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมรายองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบคล่องตัวของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

ลำดับ	องค์ประกอบ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความเหมาะสม
1	ความสามารถในการปรับตัว	4.88	0.11	มากที่สุด
2	การทำงานเป็นทีม	4.76	0.22	มากที่สุด
3	การตัดสินใจ	4.84	0.22	มากที่สุด
4	ความคิดสร้างสรรค์	4.84	0.22	มากที่สุด
5	การนำตนเอง	4.92	0.18	มากที่สุด
	ภาพรวม	**4.85**	**0.12**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 3 พบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบคล่องตัวของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.85 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.12 เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบพบว่า การนำตนเองมีค่าเฉลี่ยสูงสุด เท่ากับ 4.92 รองลงมา ได้แก่ ความสามารถในการปรับตัว มีค่าเฉลี่ย 4.88 การตัดสินใจและความคิดสร้างสรรค์มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4.84 และการทำงานเป็นทีมมีค่าเฉลี่ย 4.76 ตามลำดับ โดยทุกองค์ประกอบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

3.2 ผลการพิจารณานิยามปฏิบัติการ

นิยามปฏิบัติการขององค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน ถูกนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิใช้เป็นกรอบในการพิจารณาความหมาย ขอบเขต และความสอดคล้องของพฤติกรรมบ่งชี้แต่ละข้อ แบบประเมินไม่ได้กำหนดให้ผู้ทรงคุณวุฒิให้คะแนนนิยามปฏิบัติการแยกต่างหาก ผู้วิจัยจึงรายงานผลการพิจารณาในเชิงเนื้อหา โดยปรับปรุงถ้อยคำตามข้อเสนอแนะที่ได้รับ

3.3 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมรายพฤติกรรมบ่งชี้

ตารางที่ 4 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมรายพฤติกรรมบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบคล่องตัวของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

องค์ประกอบ	พฤติกรรมบ่งชี้ข้อที่	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ
ความสามารถในการปรับตัว	1	5.00	0.00	มากที่สุด
	2	5.00	0.00	มากที่สุด
	3	5.00	0.00	มากที่สุด
	4	4.40	0.55	มาก
	5	5.00	0.00	มากที่สุด
การทำงานเป็นทีม	1	4.40	0.55	มาก
	2	5.00	0.00	มากที่สุด
	3	5.00	0.00	มากที่สุด
	4	5.00	0.00	มากที่สุด
	5	4.40	0.55	มาก
การตัดสินใจ	1	5.00	0.00	มากที่สุด
	2	4.60	0.55	มากที่สุด
	3	4.60	0.55	มากที่สุด
	4	5.00	0.00	มากที่สุด
	5	5.00	0.00	มากที่สุด
ความคิดสร้างสรรค์	1	5.00	0.00	มากที่สุด
	2	4.60	0.55	มากที่สุด
	3	4.60	0.55	มากที่สุด
	4	5.00	0.00	มากที่สุด
	5	5.00	0.00	มากที่สุด
การนำตนเอง	1	5.00	0.00	มากที่สุด
	2	4.80	0.45	มากที่สุด
	3	4.80	0.45	มากที่สุด
	4	5.00	0.00	มากที่สุด
	5	5.00	0.00	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 พบว่า พฤติกรรมบ่งชี้ทั้ง 25 ข้อ มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.40 - 5.00 และผ่านเกณฑ์ ความเหมาะสมที่กำหนดไว้ทุกข้อ พฤติกรรมบ่งชี้ จำนวน 22 ข้อ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนพฤติกรรมบ่งชี้จำนวน 3 ข้อ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ความสามารถในการปรับตัวข้อที่ 4 การทำงานเป็นทีมข้อที่ 1 และการทำงานเป็นทีมข้อที่ 5 ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4.40 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.55 อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมบ่งชี้ทั้ง 3 ข้อ ยังคงมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ 3.51 จึงได้รับการยืนยัน ให้คงไว้เป็นพฤติกรรมบ่งชี้ขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบคล่องตัวของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

อภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำแบบคล่องตัวของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ความสามารถในการปรับตัว การทำงานเป็นทีม การตัดสินใจ ความคิดสร้างสรรค์ และการนำตนเอง โดยความสามารถในการปรับตัวและการทำงานเป็นทีมมีความถี่รวมสูงสุดเท่ากัน ขณะที่ การนำตนเองมีค่าเฉลี่ย

ความเหมาะสมสูงสุด ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ภาวะผู้นำแบบคล่องตัวเป็นภาวะผู้นำเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงความสามารถในการกำกับตนเอง กระบวนการบริหาร การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ ความถี่ที่ปรากฏจากการสังเคราะห์สะท้อนความแพร่หลาย ขององค์ประกอบในเอกสารและความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ส่วนค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสะท้อนความสำคัญขององค์ประกอบต่อบริบทการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

ความสามารถในการปรับตัว มีความถี่รวมสูงสุด เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนต้องเผชิญกับ ความเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายทางการศึกษา เทคโนโลยี ความต้องการของผู้เรียน สภาพสังคม และข้อจำกัดด้านทรัพยากรอยู่เสมอ ผู้บริหารจึงต้องสามารถรับรู้และยอมรับความเปลี่ยนแปลง ปรับความคิด พฤติกรรม แผนงาน และแนวทางการบริหารให้เหมาะสมกับสถานการณ์ รวมทั้งใช้ข้อมูลและผลสะท้อนกลับมาปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดที่ระบุว่า ความสามารถในการปรับตัว การตัดสินใจอย่างรวดเร็ว ความยืดหยุ่นเชิงสร้างสรรค์ ความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง และการเรียนรู้ จากการดำเนินงานเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้นำแบบคล่องตัว (กชกร หาญวิเศษ, 2564); (Alghamdi, A. S., 2025); (Yuet, F. K. C. et al., 2025) นอกจากนี้ ผลการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงประจักษ์ยังชี้ว่า ภาวะผู้นำแบบคล่องตัว มีความเกี่ยวข้องกับประสิทธิผลขององค์การ การสร้างนวัตกรรม และประสิทธิภาพในการทำงานของทีม (Porkodi, S., 2024) จึงกล่าวได้ว่า ความสามารถในการปรับตัวเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถรักษาความต่อเนื่องของการดำเนินงานและขับเคลื่อนโรงเรียนท่ามกลางสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

การทำงานเป็นทีม มีความถี่รวมสูงสุดร่วมกับความสามารถในการปรับตัว เนื่องจากการบริหารโรงเรียนเกี่ยวข้องกับครู บุคลากร ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ผู้บริหารจึง ไม่สามารถขับเคลื่อนงานให้บรรลุเป้าหมายได้ด้วยตนเองเพียงลำพัง แต่ต้องสร้างความไว้วางใจ เปิดโอกาส ให้บุคลากรมีส่วนร่วมเชื่อมโยงความสามารถที่หลากหลาย และส่งเสริมการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการเสริมพลังบุคลากร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การมีส่วนร่วม การร่วมกันสร้างทางออก และการทำงานเป็นทีมในฐานะองค์ประกอบของ ภาวะผู้นำแบบคล่องตัว (ปดิวรัดา เกิดสุข และคณะ, 2565); (สุกัญญา อดิษะ, 2567); (Yuet, F. K. C. et al., 2025) ขณะเดียวกัน ผลการวิเคราะห์งานวิจัย พบว่า การทำงานร่วมกันและประสิทธิภาพของทีมเป็นผลลัพธ์สำคัญของการปฏิบัติภาวะผู้นำแบบคล่องตัว (Porkodi, S., 2024) ดังนั้น การทำงานเป็นทีมจึงเป็นพลังร่วมที่ช่วยให้โรงเรียนสามารถแก้ปัญหาและตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การตัดสินใจ เป็นองค์ประกอบสำคัญ เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนต้องตัดสินใจภายใต้ข้อจำกัด ด้านเวลา ข้อมูล ทรัพยากร และเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การตัดสินใจของผู้บริหารแบบคล่องตัว จึงต้องอาศัยข้อมูลและข้อเท็จจริง การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก การคาดการณ์ผลกระทบ การรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง และการเลือกแนวทางที่เหมาะสมอย่างทันท่วงที ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดที่กล่าวว่าผู้นำแบบคล่องตัวต้องมีความชัดเจนในการดำเนินงาน สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ ปรับตัวเชิงรุก และตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ (Alghamdi, A. S., 2025); (Hartadi, A. et al., 2025) การตัดสินใจจึงมิใช่เพียงการเลือกทางเลือก แต่ครอบคลุมถึงการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้น และการปรับการดำเนินงานตามข้อมูลใหม่ ซึ่งช่วยให้การแก้ปัญหาและ การขับเคลื่อนงานของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีทิศทาง

ความคิดสร้างสรรค์ เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถคิดริเริ่ม แสวงหาแนวทางใหม่ และออกแบบวิธีบริหารงานที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน เนื่องจากปัญหาทางการศึกษามีความซับซ้อนและ ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีเดิมในทุกสถานการณ์ ผู้บริหารจึงต้องเปิดรับความคิดเห็นที่หลากหลาย เชื่อมโยงข้อมูลและประสบการณ์ กล้าทดลองแนวทางใหม่ และนำข้อผิดพลาดมาใช้เป็นบทเรียนในการพัฒนางาน ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิด

ที่กำหนดให้ความคล่องแคล่วในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การคิดเชิงนวัตกรรม และการแสวงหาวิธีดำเนินงานใหม่เป็นองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำแบบอไจล์ของผู้บริหารสถานศึกษา (ศิรินทรา สระบัวบาล, 2566); (อภิวัฒน์ มรรคผล และอุไร สุทธิแย้ม, 2566) ความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นกลไก ที่ช่วยเปลี่ยนข้อจำกัดและความเปลี่ยนแปลงให้เป็นโอกาสในการปรับปรุงกระบวนการบริหารและพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน

การนำตนเอง มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุด แสดงให้เห็นว่า การนำผู้อื่นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต้องเริ่มต้นจากความสามารถของผู้บริหารในการรู้จัก เข้าใจ และกำกับตนเอง ผู้บริหารต้องตระหนักถึงจุดแข็ง ข้อจำกัด ความคิด อารมณ์ และผลของพฤติกรรมของตน สามารถกำหนดทิศทางและเป้าหมาย พัฒนาตนอย่างต่อเนื่อง และใช้ดุลยพินิจอย่างรอบคอบในการตัดสินใจและปฏิบัติต่อผู้อื่น ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการนำตนเอง วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเปิดรับมุมมองใหม่ และการเรียนรู้ตลอดชีวิตในฐานะพื้นฐานของภาวะผู้นำแบบคล่องตัว (ศิรินทรา สระบัวบาล, 2566); (Phakamach, P. et al., 2025) นอกจากนี้ คุณภาพของภาวะผู้นำยังมีบทบาทต่อการสร้างเงื่อนไขที่เอื้อต่อการพัฒนาสถานศึกษาและคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน (Leithwood, K. et al., 2020) การนำตนเองจึงเป็นฐานภายในที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถควบคุมตน ปรับตัว และนำบุคลากรไปสู่เป้าหมายร่วมได้อย่างเหมาะสม

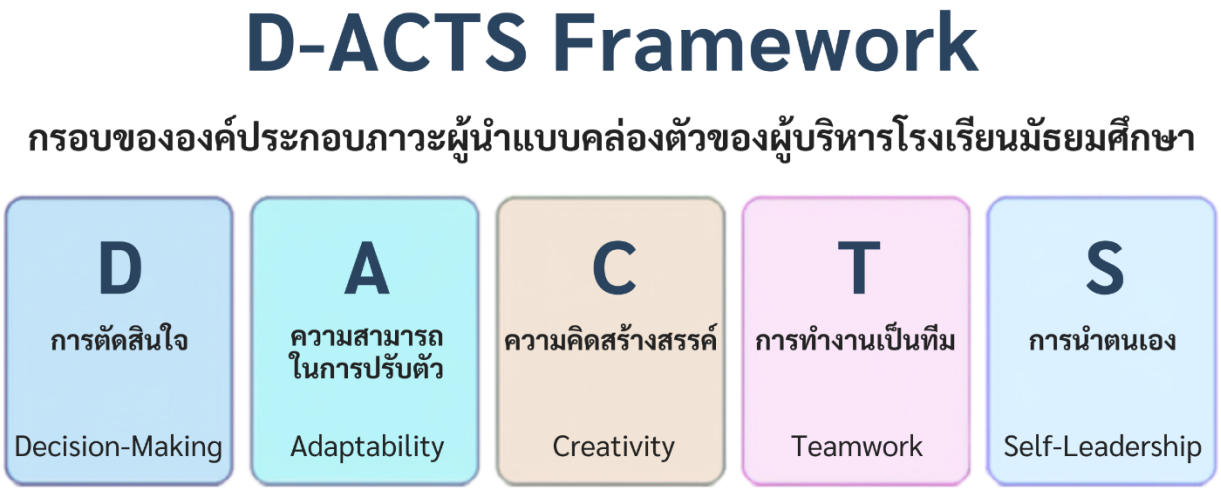
ผลการตรวจสอบความเหมาะสม พบว่า องค์ประกอบทั้ง 5 มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และพฤติกรรมบ่งชี้ทั้ง 25 ข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนด โดยพฤติกรรมบ่งชี้ จำนวน 22 ข้อ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ขณะที่พฤติกรรมบ่งชี้ 3 ข้อมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การใช้ข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ การเรียนรู้และการทบทวนผลอย่างต่อเนื่อง การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจและ ร่วมปฏิบัติงาน และการปรับบทบาทกับวิธีดำเนินงานของทีมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ผลดังกล่าว อาจสะท้อนว่า พฤติกรรมทั้ง 3 ข้อต้องอาศัยการประสานบุคลากรหลายฝ่าย การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม การทำงาน และการใช้ข้อมูลอย่างเป็นระบบ จึงอาจดำเนินการได้ยากกว่าพฤติกรรมที่ขึ้นอยู่กับผู้บริหารโดยตรง อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมดังกล่าวมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดและยังเป็นสาระสำคัญของภาวะผู้นำแบบคล่องตัว จึงควรคงไว้ในองค์ประกอบเพื่อใช้เป็นกรอบสำหรับพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

โดยสรุป องค์ประกอบทั้ง 5 มีความสัมพันธ์ในเชิงหน้าที่ กล่าวคือ การนำตนเองเป็นฐานความพร้อมภายในความสามารถในการปรับตัวเป็นกลไกตอบสนองต่อสถานการณ์ การตัดสินใจและความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการแก้ปัญหาและพัฒนางาน ส่วนการทำงานเป็นทีมเป็นพลังร่วมในการขับเคลื่อนองค์การ อย่างไรก็ตาม การตรวจสอบครั้งนี้ใช้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน และเป็นการยืนยันความเหมาะสมเชิงเนื้อหา มิใช่การยืนยันโครงสร้างองค์ประกอบด้วย ข้อมูลเชิงประจักษ์จากผู้บริหารโรงเรียนจำนวนมาก ผลการวิจัย จึงควรนำไปใช้เป็นกรอบตั้งต้นในการพัฒนาตัวบ่งชี้และเครื่องมือวัด ก่อนตรวจสอบโครงสร้างองค์ประกอบกับกลุ่มตัวอย่างที่ครอบคลุมโรงเรียนประเภท ขนาด และบริบทที่แตกต่างกัน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย คือ กรอบ D-ACTS ซึ่งสรุปองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบคล่องตัวของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา 5 ด้าน ได้แก่ D: Decision-Making หรือการตัดสินใจ A: Adaptability หรือความสามารถในการปรับตัว C: Creativity หรือความคิดสร้างสรรค์ T: Teamwork หรือการทำงานเป็นทีม และ S: Self-Leadership หรือการนำตนเอง กรอบดังกล่าวเป็นเครื่องมือสื่อสารและจดจำองค์ประกอบที่ได้จากผลการวิจัย มิได้แสดงลำดับความสำคัญหรือความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างองค์ประกอบ

เมื่อพิจารณาเชิงหน้าที่ การนำตนเองเป็นฐานความพร้อมภายในของผู้บริหาร การตัดสินใจและความคิดสร้างสรรค์เป็นกลไกดำเนินงาน การทำงานเป็นทีมเป็นพลังร่วมขององค์การ และความสามารถ ในการปรับตัวเป็นความสามารถที่เชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ ให้ตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง กรอบ D-ACTS จึงสามารถใช้เป็นฐานสำหรับกำหนดตัวบ่งชี้ ออกแบบเครื่องมือประเมิน และวางแนวทางพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาอย่างเป็นระบบ

ภาพที่ 1 กรอบ D-ACTS ขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบคล่องตัวของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำแบบคล่องตัวของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบและ 25 พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ ความสามารถในการปรับตัว การตัดสินใจ ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม และการนำตนเอง โดยองค์ประกอบทั้งหมดมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.85 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.12 การนำตนเองมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุด ขณะที่ความสามารถในการปรับตัวและการทำงานเป็นทีมมีความถี่รวมสูงสุด และพฤติกรรมบ่งชี้ทั้ง 25 ข้อ ผ่านเกณฑ์ความเหมาะสม ผลการวิจัยสะท้อนว่า ผู้บริหารแบบคล่องตัวต้องมีทั้งความพร้อมภายใน ความสามารถในการบริหาร ความร่วมมือกับผู้อื่น และศักยภาพในการตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลง ดังนั้น หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาควรนำองค์ประกอบทั้ง 5 ไปใช้เป็นกรอบในการวางแผนพัฒนาผู้บริหาร โดยเชื่อมโยงกับภารกิจจริง เช่น การบริหารวิชาการ การใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ การบริหาร การเปลี่ยนแปลง การสร้างทีมงาน และการพัฒนาตนเอง รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาที่ต่อเนื่องผ่านการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การโค้ช การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนวิชาชีพ และการสะท้อนผลการบริหาร เพื่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมอย่างเป็นรูปธรรม สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปควรพัฒนาเครื่องมือวัด จากพฤติกรรมบ่งชี้ทั้ง 25 ข้อ และตรวจสอบคุณภาพด้านความตรง ความเชื่อมั่น และโครงสร้างองค์ประกอบกับกลุ่มตัวอย่างผู้บริหารโรงเรียนจำนวนมาก ตลอดจนศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบคล่องตัว กับประสิทธิผลของโรงเรียน นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ วัฒนธรรมองค์การ และสมรรถนะของครู รวมทั้งพัฒนารูปแบบหรือโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบคล่องตัวและทดลองใช้ในโรงเรียนที่มีขนาดและบริบทแตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

กชกร หาญวิเศษ. (2564). แนวทางพัฒนาการบริหารวิชาการของโรงเรียนนายเรืออากาศนวมินทกษัตริยาธิราช ตามแนวคิดภาวะผู้นำแบบคล่องแคล่ว. ใน สารนิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

ปดิวรัดา เกิดสุข และคณะ. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบอไจล์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการทำงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์. วารสารบริหารการศึกษา มศว, 19(37), 51-62.

วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล. (2562). การเรียนรู้ในโลก VUCA สู่ Social Quotient. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.

ศิรินทรา สระบัวบาล. (2566). โปรแกรมการเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบอไจล์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566 - 2570. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สุกัญญา อดิษะ. (2567). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบอไจล์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยพะเยา.

อภิวัฒน์ มรรคผล และอุไร สุทธิแย้ม. (2566). ภาวะผู้นำแบบ Agile ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 16(1), 64-87.

Agile Alliance. (2001). Principles behind the Agile Manifesto. Retrieved July 18, 2026, from https://agilemanifesto.org/principles.html

Alghamdi, A. S. (2025). Agile leadership and organizational sustainability, between hope and reality. Pakistan Journal of Life and Social Sciences, 23(1), 324-339.

Beck, K. et al. (2001). Manifesto for Agile Software Development. Retrieved July 18, 2026, from https://agilemanifesto.org/

Hartadi, A. et al. (2025). The influence of agile leadership, resilience and technology sensing on employee performance with employee well-being as an intervening variable on state civil apparatus (ASN) employees at the Forestry Service of East Java Province. International Journal of Economics, 4(1), 211-224.

Leithwood, K. et al. (2020). Seven strong claims about successful school leadership revisited. School Leadership & Management, 40(1), 5-22.

Phakamach, P. et al. (2025). Agile leadership in Thai higher education: Developing administrators for the digital education era. Journal of Education and Learning Reviews, 2(5), 45-64.

Porkodi, S. (2024). The effectiveness of agile leadership in practice: A comprehensive meta-analysis of empirical studies on organizational outcomes. Journal of Entrepreneurship , Management and Innovation, 20(2), 117-138.

Yuet, F. K. C. et al. (2025). Exploring trailblazing agile leadership competency: The TALWheel model for organizational adaptability and performance. International Journal of Organizational Leadership, 14(2), 394-413.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 256-265

บทความวิจัย

รูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา*

A COLLABORATIVE PARTNERSHIP MODEL FOR PROMOTING CAREER DEVELOPMENT AMONG PRIVATE VOCATIONAL EDUCATION STUDENTS UNDER THE OFFICE OF THE VOCATIONAL EDUCATION COMMISSION

ชฎาพร ไชยวังราช*, นเรศ ขันธะรี, ชวนคิด มะเสนะ, ไพวัลย์ โคตรตะ, สมฤทัย เตาจันทร์
Chadapron Chaiwangrat*, Chuankid Masena, Somruethai Taochan, Narech Khantharee, Paiwan Kotta
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี อุบลราชธานี ประเทศไทย
Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Ubon Ratchathani, Thailand
*Corresponding author E-mail: Chadporn.CG65@ubru.ac.th
*Tel: 083-220-8118

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอรูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน วิธีวิจัยแบบR&D มีการวิจัย 4 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 ศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนา ตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและครูอาจารย์ 370 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น มีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (สัมภาษณ์ผู้บริหาร 9 คน) ระยะที่ 2 สร้างรูปแบบและตรวจสอบรูปแบบ โดยการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 11 คน โดยเลือกแบบเจาะจง ระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบ กลุ่มเป้าหมายได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู 15 คน โดยเลือกแบบเจาะจง จากสถานศึกษาเดียวกัน ระยะที่ 4 ประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 21 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์และแบบประเมิน วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า รูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่ายที่พัฒนาขึ้น มีองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ ประกอบด้วย หลักการภาวการณ์ได้รับประโยชน์ร่วมกัน หลักการความร่วมมือและหลักการแลกเปลี่ยน 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบเพื่อสร้างความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนที่เหมาะสมกับวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน มีความเข้มแข็งและยั่งยืน 3) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ มี 5 ด้าน ได้แก่ 1) การบริหารจัดการเครือข่าย 2) การจัดหาทรัพยากรร่วมกัน 3) การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน 4) การดำเนินงานเครือข่าย และ 5) การประเมินผลเครือข่าย 4) การประเมินผลรูปแบบจาก ความเชื่อมโยง คุณภาพผ่านเครือข่าย ความร่วมมือ ผลลัพธ์ตามสมรรถนะ และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ สถานศึกษาและภาคีเครือข่าย มีกระบวนการความร่วมมือกันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ผลการประเมินรูปแบบ พบว่า มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: ความร่วมมือของภาคีเครือข่าย, ส่งเสริมอาชีพ, นักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน, รูปแบบความร่วมมือ

*Received June 19, 2026; Revised August 31, 2026; Accepted September 23, 2026

Abstract

The purpose of this research was to a collaborative partnership model for promoting career development among private vocational education students. This study employed a Research and Development (R&D) design with four sequential phases. Phase 1: Needs assessment and guideline development, using a sample of 370 administrators and teachers selected through stratified random sampling. Phase 2: Model construction and verification, conducted through focus group discussions with 11 purposively selected experts. Phase 3: Model implementation, targeting 15 purposively selected school administrators and teachers. Phase 4: Evaluation of the model's propriety, feasibility, and utility, assessed by 21 experts. The research instruments included questionnaires, interviews, and evaluation forms. Data were analyzed using percentages, means, and standard deviations. The findings revealed that: The developed collaborative partnership model for career promotion among private vocational education students comprises 5 core components, including Model Principles grounded in mutual benefit, collaboration, and exchange. Model Objectives: aimed at establishing a strong, sustainable collaborative partnership to promote careers for private vocational education students, uniquely tailored to private vocational colleges. Model Operations: encompassing 5 key dimensions: 1) network management, 2) joint resource allocation, 3) exchange-based interaction, 4) network operations, and 5) network evaluation. 4) Model Evaluation, which was based on connectivity, quality through the cooperative network, and competency-based outcomes; and 5) Success Conditions, which required educational institutions and network partners to maintain a systematic and continuous collaborative process to foster strength and sustainability. Overall, the evaluation results indicated that the model's propriety, feasibility, and utility were at the highest level.

Keywords: Collaborative Partnership, Career Development, Private Vocational Education Students, Partnership Model

บทนำ

แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) มุ่งเน้นการเปลี่ยนผ่านจากการผลิตแรงงานทั่วไปไปสู่การสร้าง “ทุนมนุษย์” (Human Capital) ที่มีศักยภาพสูงและมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยหัวใจสำคัญ คือ การพัฒนาคนไทยให้เป็นนวัตกรที่มีทักษะศตวรรษที่ 21 สื่อสารได้หลายภาษา และจำเป็นต้องอาศัยการสร้างความร่วมมือแนวราบระหว่างสถานศึกษา สถานประกอบการ และชุมชนอย่างแท้จริง (กองยุทธศาสตร์, 2561) ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ พ.ศ. 2573 โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 17 (SDG 17: ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน) ที่มุ่งสร้างความแข็งแกร่งให้ภาคีเครือข่ายความร่วมมือระดับโลกผ่านการแบ่งปันทรัพยากร เทคโนโลยี และองค์ความรู้ เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกมิติ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จากทิศทางดังกล่าว สถานศึกษาจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปฏิรูปผู้เรียนให้เพียบพร้อมด้วยทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ตามหลัก 3Rs 8Cs ผ่านกระบวนการจัดการศึกษาที่สร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในรูปแบบ "All for Education" เพื่อบูรณาการศักยภาพจากทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

ในบริบทของการจัดการอาชีวศึกษา พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551 ได้วางรากฐานการปฏิรูปทรัพยากรมนุษย์ผ่านการจัดการศึกษาระบบทวิภาคี ซึ่งไม่ใช่เพียงการส่งผู้เรียนไปฝึกงาน แต่เป็นการร่วมกันออกแบบ “พิมพ์เขียวการเรียนรู้” ระหว่างสถานศึกษาและภาคเอกชน เพื่อผลิตกำลังคนที่มีสมรรถนะตรงตามมาตรฐานสากลและตอบโจทย์ความต้องการของตลาดแรงงานจริง โดยเน้นการสร้างสมดุลระหว่างทักษะวิชาชีพเฉพาะทางและทักษะชีวิต (Soft Skills) เช่น วินัยและจิตสาธารณะ เพื่อยกระดับผู้เรียนจากการเป็นเพียงฟันเฟืองในระบบอุตสาหกรรมสู่การเป็นผู้ประกอบการหรือนวัตกรยุคใหม่ที่พร้อมแข่งขันในระดับโลก (พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551, 2551) สอดคล้องกับ ประกาศคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ที่ระบุว่า หัวใจสำคัญของการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี คือ การยกระดับความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการให้เป็น “หุ้นส่วนการจัดการศึกษา” อย่างแท้จริง โดยเน้นการทำแผนฝึกอาชีพที่สอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพ มีระบบการนิเทศและควบคุมคุณภาพโดยครูฝึกที่ได้มาตรฐาน พร้อมทั้งคุ้มครองสิทธิประโยชน์และสวัสดิภาพของผู้เรียน เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะจากการปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจากข้อมูลในภาพรวม พบว่า ผู้สำเร็จการศึกษาสายอาชีพ (ทั้งระดับ ปวช. และ ปวศ.) มีอัตราการมีงานทำและศึกษาต่อรวมกันค่อนข้างสูง โดยเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 80% - 85% ภายในระยะเวลา 1 ปี หลังสำเร็จการศึกษา โดยปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มโอกาสการมีงานทำอย่างมีนัยสำคัญ คือ ระบบทวิภาคีที่นักศึกษาเรียนในระบบร่วมจ่าย/ร่วมผลิตกับสถานประกอบการ (ประกาศคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เรื่อง มาตรฐานการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี พ.ศ. 2563, 2563) ซึ่งมีอัตราการได้งานทำจากบริษัทที่ฝึกงานทันทีสูงถึง 90% ควบคู่กับการมีทักษะซอฟต์สกิล (Soft Skills) ที่ผู้ประกอบการยุคใหม่ให้ความสำคัญ เช่น วินัยการทำงาน ความยืดหยุ่นในการปรับตัว และการทำงานร่วมกับผู้อื่น (Teamwork)

สถาบันอาชีวศึกษาเอกชนเผชิญข้อจำกัดเฉพาะตัวในการสร้างเครือข่ายทวิภาคี 2 ประการหลัก คือ มีอำนาจต่อรองต่ำกว่าวิทยาลัยรัฐบาลในการดึงดูดสถานประกอบการใหญ่ ๆ และขาดแคลนงบประมาณรวมถึงบุคลากรในการบริหารจัดการความสัมพันธ์กับเครือข่าย (Relationship Management) ส่งผลให้การรักษาความร่วมมือให้ยั่งยืนทำได้ยาก และสะท้อนว่าการพึ่งพาเพียงข้อตกลงความร่วมมือทั่วไป (Cooperation) อาจไม่เพียงพออีกต่อไปจากข้อจำกัดดังกล่าว “สถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน” จึงเผชิญกับ “ช่องว่าง (Gaps)” และความท้าทายเฉพาะตัวในการส่งเสริมการประกอบอาชีพให้นักศึกษา ซึ่งแตกต่างจากสถานศึกษาของรัฐบาล ช่องว่างเหล่านี้เป็นจุดจำกัดสำคัญที่ทำให้การผลักดันนักศึกษาไปสู่การมีงานทำหรือการเป็นผู้ประกอบการยังไปได้ไม่เต็มศักยภาพ สิ่งที่ระบบยังขาดอยู่ คือ การขยับรูปแบบความร่วมมือไปสู่ “การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนที่ได้ประโยชน์ร่วมกัน” (Mutual Benefit & Exchange Interaction) ที่ทั้งสองฝ่ายรู้สึกว่าตนเองได้ประโยชน์ที่จับต้องได้จริง

จากความสำคัญ ปัญหา อุปสรรค และช่องว่างในการจัดการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมการประกอบอาชีพให้กับนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง อันนำไปสู่ข้อค้นพบและตัวแบบเชิงโครงสร้างที่ผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน สามารถนำไปใช้เป็นวิธีปฏิบัติ (Best Practice) ในการสร้างและขับเคลื่อนเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับนักศึกษาได้อย่างเป็นระบบ เข้มแข็ง และยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการจำเป็นของความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน

2. เพื่อสร้างรูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน

3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน

4. เพื่อประเมินรูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) เพื่อนำเสนอรูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนการออกแบบการวิจัยดำเนินตามกระบวนการ 4 ระยะอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย ศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนา การสร้างรูปแบบ การทดลองใช้รูปแบบ และการประเมินรูปแบบ ดังนี้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร และคณะครูอาจารย์ สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระยะที่ 1 ที่ได้จากกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง 28,237 คน โดยใช้ตาราง Krejcie, R.V. & Morgan, D.W. สุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 370 คน และข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการวิเคราะห์เอกสารพร้อมสัมภาษณ์เจาะลึกผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 9 คน ที่ปฏิบัติงานในวิทยาลัยอาชีวศึกษาที่เป็นทวิภาคีเข้มแข็ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการศึกษาจากวิทยาลัยอาชีวศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 3 แห่ง โดยโดยเกณฑ์ในการคัดเลือก (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) จากสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีและจัดการเรียนการสอนทวิภาคี 100% ระยะที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญ 11 คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจง โดยผ่านการสนทนากลุ่ม ระยะที่ 3 ผู้วิจัยได้ทดลองใช้รูปแบบในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน สังกัดสำนักคณะกรรมการอาชีวศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ วิทยาลัยเทคโนโลยีศรีสะเกษบริหารธุรกิจ ระยะเวลาในการทดลอง ระหว่างวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2568 เดือน ถึง วันที่ 15 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2568 จำนวน 15 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากสถานศึกษาที่จัดการศึกษาระบบทวิภาคีทุกสาขาวิชา (ทวิภาคี 100%) และพิจารณาจากสถานศึกษาที่จัดการศึกษาระบบทวิภาคีเป็นบางสาขาวิชา และสถานประกอบการที่เป็นเครือข่ายกับสถาบันอาชีวศึกษาเอกชน ระยะที่ 4 วิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีประกอบไปด้วยผู้ให้ข้อมูล จำนวน 21 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามใช้ในการเก็บข้อมูลประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานและความต้องการจำเป็นความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิด แนวทางความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน โดยเครื่องมือวิจัยทั้งหมดผ่านการตรวจสอบความสอดคล้อง (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ได้คะแนนระหว่าง 0.80 - 1.00 และค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นโดยรวมเท่ากับ 0.87

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการประสานงานกับวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชนแต่ละแห่ง เพื่อจัดส่งและติดตามแบบสอบถามตามกรอบเวลาที่เหมาะสม ให้ได้จำนวนครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ คือ 370 ฉบับ

การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ ประกอบด้วย ค่าร้อยละ(%), ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$), ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation), ความเที่ยงตรง, ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability), ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$), การวิเคราะห์เนื้อหา และการเปรียบเทียบก่อน-หลังทดลองใช้

การวิจัยนี้ได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สมาคมนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ ร่วมกับ บริษัท ที่ปรึกษากฎหมาย ธุรกิจและการวิจัย ไวท์ไทเกอร์ จำกัด เลขที่หนังสือรับรอง ALPS-IRB-W007677 ผู้เข้าร่วมวิจัยทุกคนได้รับทราบวัตถุประสงค์และให้ความยินยอมผ่านระบบออนไลน์ก่อนทำแบบทดสอบ โดยข้อมูลทั้งหมดถูกรวบรวมแบบไม่ระบุตัวตนและถือเป็นความลับตามหลักจริยธรรมการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาของความร่วมมือของภาคีเครือข่าย

1.1 ผลการศึกษาองค์ประกอบของความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ความร่วมมือของภาคีเครือข่าย คือ การบริหารจัดการเครือข่าย การดำเนินงานของเครือข่าย การประเมินผลเครือข่าย การจัดหาทรัพยากรร่วมกัน การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน

1.2. ผลการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาของความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน พบว่า สภาพที่เป็นจริงของความร่วมมือของภาคีเครือข่าย โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.15) สภาพที่ควรจะเป็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.07) ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) อยู่ระหว่าง 0.292 - 0.295 ซึ่งลำดับของความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ การประเมินผลเครือข่าย (0.295) รองลงมา คือ การดำเนินงานเครือข่าย (0.293) และการบริหารจัดการเครือข่าย การจัดหาทรัพยากรร่วมกัน การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน มีค่าเท่ากันอยู่ที่ 0.292 โดยเรียงตามลำดับเน้นกระบวนการบริหารจัดการ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็นและความต้องการจำเป็น

ข้อ	องค์ประกอบ	สภาพที่เป็นจริง (D)			สภาพที่ควรจะเป็น (I)			$PNI_{(Modified)}$
		$\bar{X}$	S	ระดับ	$\bar{X}$	S	ระดับ	
1	การบริหารจัดการเครือข่าย	3.35	0.69	ปานกลาง	4.33	0.86	มาก	0.292
2	การดำเนินงานของเครือข่าย	3.28	0.72	ปานกลาง	4.24	0.83	มาก	0.293
3	การประเมินผลเครือข่าย	3.24	0.80	ปานกลาง	4.19	0.89	มาก	0.295
4	การจัดหาทรัพยากรร่วมกัน	3.28	0.74	ปานกลาง	4.23	0.81	มาก	0.292
5	การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน	2.60	0.78	น้อย	3.36	0.94	ปานกลาง	0.292
ภาพรวมทั้งหมด		**3.15**	**0.31**	**ปานกลาง**	**4.07**	**0.40**	**มาก**	

1.3 ผลการศึกษาแนวทางของความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาความร่วมมือของภาคีเครือข่าย จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารสถานศึกษา 9 คน จากวิทยาลัยอาชีวศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี 3 แห่ง พบว่า 1) ด้านการบริหารจัดการเครือข่าย มุ่งยกระดับอาชีวศึกษาผ่าน MOU และหลักสูตรนวัตกรรม โดยใช้เทคโนโลยีเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อความยั่งยืน 2) ด้านการดำเนินงานของเครือข่าย ซึ่งเน้นความร่วมมือภาคีวิจัยนวัตกรรม พัฒนาผู้เรียนและครูเชิงรุก พร้อมติดตามผลเพื่อผลิตคนตอบโจทย์ธุรกิจ 3) ด้านการจัดหาทรัพยากรร่วมกัน ให้มีการบริหารทรัพยากรงบประมาณ และเทคโนโลยีร่วมกับเครือข่าย พร้อมพัฒนาคนให้เก่งตอบโจทย์สถานประกอบการ 4) ด้านการประเมินผลเครือข่ายควรให้มีประเมินเครือข่ายเน้นบริหารจัดการและผลสัมฤทธิ์ เพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่ตลาดแรงงานและสังคม

ที่ยั่งยืน และ 5) ด้านการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน มุ่งสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ ร่วมมือกับเอกชนพัฒนาคนและหลักสูตรให้ทันสมัย ตอบโจทย์ตลาดงานจริง

2. ผลการวิจัยระยะที่ 2: การสร้างรูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและสังเคราะห์องค์จากระยะที่ 1 โดยการสังเคราะห์สอบถามและการสัมภาษณ์แนวทางปฏิบัติที่ดี มาสร้างรูปแบบโดยมี 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน การประเมิน และเงื่อนไขความสำเร็จ

2.1 หลักการของรูปแบบ (Model Principles) ประกอบด้วย 1) หลักการภาวการณ์ได้รับประโยชน์ร่วมกัน (Win and Win) 2) หลักการความร่วมมือ (Collaborative) และ 3) หลักการแลกเปลี่ยน (Exchange)

2.2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ (Model Objectives) เพื่อสร้างความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนที่เหมาะสมกับวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืน

2.3 วิธีดำเนินงานตามรูปแบบ (Implementation Procedures of the Model) มี 5 ด้าน ดังนี้ 1) การบริหารจัดการเครือข่าย เน้นกระบวนการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ 2) การจัดหาทรัพยากรร่วมกัน มุ่งเน้นการระดมทรัพยากรทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และวิชาการ เพื่อใช้สอยร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ 3) การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน โดยผ่านระบบสามฝ่ายเป็นการผสานเศรษฐกิจและสังคมเพื่อผลิตแรงงานได้ตรงตามความต้องการของตลาด พร้อมทั้งยกระดับศักยภาพของครูและมอบประสบการณ์จริงแก่ผู้เรียน 4) การดำเนินงานของเครือข่าย ภาคีเครือข่ายมีบทบาทสำคัญในการร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างครบวงจร 5) การประเมินผลเครือข่าย คณะกรรมการเครือข่ายร่วมกันติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามข้อตกลง MOU อาชีวศึกษา

2.4 การประเมินรูปแบบ การดำเนินงานมุ่งเน้นการประเมินใน 3 มิติ 1) ความเชื่อมโยง 2) คุณภาพ และ 3) ผลลัพธ์ เพื่อยืนยันประสิทธิผลและความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติจริง ควบคู่กับการสำรวจความพึงพอใจของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ผลการประเมินในภาพรวมพบว่า มีความสำเร็จอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.67)

2.5 เงื่อนไขความสำเร็จ เงื่อนไขความสำเร็จ 3 ประการ ได้แก่ 1) สถานศึกษาและภาคีมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมกันในทิศทางเดียว 2) มีกลไกความร่วมมือที่ต่อเนื่องเข้มแข็งและยั่งยืน และ 3) ทุกฝ่ายพึงพอใจพร้อมต่อยอดสู่ทักษะอาชีพและการทำงานร่วมกันในอนาคต

2.6. ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่าย เป็นการประเมินร่างรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิระยะที่ 2 โดยภาพรวม มีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.38) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.26) พบว่า ทุกด้านมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก คู่มือการดำเนินการได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมใน ระดับมาก เช่นกัน โดยค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.69

3. ผลการวิจัยระยะที่ 3: ทดลองใช้รูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่าย งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาทดลองใช้โดยเลือกนำรูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่าย เฉพาะด้านการบริหารจัดการเครือข่าย จากทั้งหมด 5 ด้าน เพื่อให้เห็นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติ โดยเปรียบเทียบก่อนการทดลองใช้และหลังการทดลองใช้ ด้านการบริหารจัดการเครือข่าย พบว่า หลังทดลองใช้มีคะแนนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 80.29 เป็น 92.64 (เพิ่มขึ้นร้อยละ 12.35) เกิดจากข้อตกลงและเป้าหมายที่ชัดเจน ระบบบริหารและประสานงานที่เป็นรูปธรรม การบริหารจัดการแบบครบวงจร ในระดับรายข้อที่พัฒนาที่มีนัยสำคัญสูงสุด คือ การใช้รูปแบบความร่วมมือส่งผลดีเยี่ยมต่อการสร้างความเข้าใจในขอบข่ายงานร่วมกับภาคีเครือข่าย ร้อยละ 83.33 โดยมีอัตราการพัฒนาสูงสุดที่ร้อยละ 12.50 จนบรรลุระดับ

มากที่สุด (ร้อยละ 95.83) ขณะที่ด้านการร่วมจัดทำแผนปฏิบัติการและกำกับติดตาม ร้อยละ 79.71 มีอัตราการพัฒนาต่ำสุดที่ร้อยละ11.96 แต่ยังสามารถยกระดับการดำเนินงานขึ้นสู่ระดับมากที่สุด (ร้อยละ 91.67) (ดูตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 การทดลองใช้รูปแบบฯเปรียบเทียบก่อนและหลังทดลองใช้ ด้านการบริหารจัดการเครือข่าย

ข้อ	องค์ประกอบ	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง		ค่าความต่าง
		ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ	
1	สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการและการกำกับ ติดตาม ควบคุมการปฏิบัติงานตามแผนที่ชัดเจนสอดคล้องกับความต้องการแรงงานแรงงานของสถานประกอบการ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด	79.71	ดี	91.67	ดีมาก	11.96
2	สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายมีการประชุมผู้เกี่ยวข้องของทั้งสองฝ่ายเพื่อทำความเข้าใจในขอบข่ายงาน ความรับผิดชอบและแนวปฏิบัติของแต่ละฝ่ายและที่จะต้องดำเนินการร่วมกัน	83.33	ดี	95.83	ดีมาก	12.50
3	สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายร่วมมือกันโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตกำลังคนและส่งเสริมการประกอบอาชีพของนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนและมีการลงนามในข้อตกลงความร่วมมือ (MOU)	82.50	ดี	95.00	ดีมาก	12.50
4	สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายร่วมกันประชุมสัมมนาครูฝึกของสถานประกอบการและครูนิเทศเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานตลอดจนค้นหาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคปัจจัยที่เกื้อหนุนสู่ความสำเร็จในการเรียนรู้ของผู้เรียน และจัดให้มีผู้ประสานงานระดับปฏิบัติการ โดยการให้หัวหน้างานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีเป็นผู้ประสานงานฝ่ายสถานศึกษาและผู้ควบคุมการฝึกเป็นผู้ประสานงานฝ่ายภาคีเครือข่าย	80.00	ดี	92.50	ดีมาก	12.50
5	สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายมีบทบาทร่วมกันในการประชาสัมพันธ์ ชี้แนะแนวทางการจัดการเรียนการสอนอาชีวศึกษาและเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพ	78.33	ดี	90.83	ดีมาก	12.50
6	สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายร่วมมือกันบริหารเครือข่ายทั้งด้านเป้าหมาย หลักสูตร การฝึกงาน ทรัพยากร การประเมินและนวัตกรรมแบบครบวงจร	77.50	ดี	90.00	ดีมาก	12.50
	รวมเฉลี่ย	**80.29**	**ดี**	**92.64**	**ดีมาก**	**12.35**

4. ผลการวิจัยระยะที่ 4: ประเมินรูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่าย ผลการประเมินรูปแบบความร่วมมือฯ โดยผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.74) โดยด้านที่มีคะแนนสูงสุด คือ ด้านความเป็นประโยชน์ ($\bar{X}$ = 4.76) รองลงมา คือ ด้านความเป็นไปได้ ($\bar{X}$ = 4.73) และความเหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.71) ตามลำดับ (ดูตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 การประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

ข้อ	รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	ด้านความเหมาะสม	4.71	0.52	มากที่สุด
2	ด้านความเป็นไปได้	4.73	0.40	มากที่สุด
3	ด้านความเป็นประโยชน์	4.76	0.44	มากที่สุด
	รวมเฉลี่ยทั้งหมด	**4.74**	**0.45**	**มากที่สุด**

อภิปรายผล

ระยะที่ 1: ศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาของความร่วมมือของภาคีเครือข่าย ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัจจุบันของความร่วมมือภาคีเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการอาชีพนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน สภาพที่เป็นจริงของความร่วมมือของภาคีเครือข่าย โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.15) สภาพที่ควรจะเป็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X}$ = 4.07) โดยมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) อยู่ที่ 0.292 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงโอกาสและความจำเป็นในการพัฒนาความร่วมมือให้เข้มข้นยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านที่มีค่าดัชนีสูงสุดที่ 0.295 ชี้ให้เห็นว่าความร่วมมือระหว่างอาชีวศึกษาเอกชนและเครือข่ายยังติดปัญหาขาดระบบประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องเร่งปรับปรุงกระบวนการทำงานร่วมกันตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติงาน ไปจนถึงการประเมินผลเพื่อให้ขับเคลื่อนได้อย่างเต็มศักยภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยที่ได้ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนและความร่วมมือของสถานศึกษาอาชีวศึกษากับสถานประกอบการในพื้นที่คลัสเตอร์อุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วน พบว่า กิจกรรมที่สถานศึกษาได้กระทำร่วมกับสถานประกอบการที่มีความคิดเห็นของผลความร่วมมือไม่ประสบความสำเร็จ คือ กิจกรรมการทำวิจัยร่วมกัน (กิตติพันธ์ หันสมร และคณะ, 2562) และในทำนองเดียวกันกับเครือข่ายความร่วมมือเป็นกลไกสำคัญในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทรัพยากรที่ช่วยลดต้นทุน พร้อมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำและความสามัคคีเพื่อแก้ปัญหาและยกระดับคุณภาพผลผลิตขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักการพึ่งพาตนเอง (วาลิกา อัครนิตย์, 2561) และสอดคล้องกับกลยุทธ์ 5 สร้างเครือข่ายความร่วมมือพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษาแบบครบวงจร เป้าหมายขยายและยกระดับคุณภาพเครือข่ายความร่วมมือ ร่วมกับสถานประกอบการทั้งในและต่างประเทศ ในการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีคุณภาพสูงที่ได้มาตรฐาน และการต่อยอดองค์ความรู้สู่การผลิตนวัตกรรมที่สร้างขีดความสามารถในการแข่งขันระดับประเทศและนานาชาติ (พุฒวัฒน์ กันยะกาญจน์, 2568) และผลการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนในการเรียนในสถานศึกษาและการเรียนในสถานประกอบการของวิทยาลัยอาชีวศึกษา ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญ คือ การจัดการเรียนการสอนที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ของนักศึกษาโดยจะเรียนรู้ทางด้านทฤษฎีในสถานศึกษาและเรียนรู้ด้านการทำงานและปฏิบัติในสถานประกอบการ (Schaap, H. et al., 2012)

ระยะที่ 2: สร้างรูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่าย รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบที่ชัดเจนและครบถ้วน ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน แนวทางการประเมินผล และเงื่อนไขสู่ความสำเร็จ ซึ่งสะท้อนถึงความสอดคล้องกับแนวคิดเชิงทฤษฎีของ “รูปแบบ (Model)” ที่มุ่งอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบและสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานได้จริง โดยรูปแบบทำหน้าที่เป็นโครงสร้างทางความคิดที่ช่วยให้การดำเนินงานมีทิศทางชัดเจน มีเหตุผล และสามารถพัฒนาไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งแสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีความสมบูรณ์ทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิงระบบ และสามารถอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนนอกจากนี้ ในส่วนของวิธีการดำเนินงานที่ครอบคลุมทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบริหารจัดการเครือข่าย 2) การจัดหาทรัพยากรร่วมกัน 3) การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน 4) การดำเนินงานของเครือข่าย 5) การประเมินผลเครือข่าย (Masana, C. & Assawapoom, S., 2025)

ระยะที่ 3: ทดลองใช้รูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่าย รูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่ายถูกนำไปทดลองใช้ในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน 1 แห่งภายใต้ สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ ผลการทดลองใช้รูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่าย โดยเปรียบเทียบก่อนการทดลองใช้และหลังการทดลองใช้ด้านการบริหารจัดการเครือข่าย พบว่า การใช้รูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่ายช่วยยกระดับการบริหารจัดการจากการประเมินระดับ “ดี” (80.29%) สู่ระดับ “ดีมาก” (92.64%) โดยมีการพัฒนาสูงสุดในด้านการประชุมทำความเข้าใจขอบข่ายงานร่วมกันและการทำบันทึกข้อตกลง (MOU) เพื่อผลิตกำลังคน ซึ่งทุกตัวชี้วัดที่เพิ่มขึ้น

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีที่มุ่งเน้นประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (นิรุตต์ บุตรแสนลี, 2561) ผลนี้ยังสนับสนุนแนวคิดของการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีเน้นความร่วมมือกับสถานประกอบการผ่าน 5 องค์ประกอบหลัก คือ บุคลากร หลักสูตร การสอน การวัดผล และการประสานงาน ที่มีประสิทธิภาพ (ไพฑูรย์ สังข์สวัสดิ์ และคณะ, 2561) การค้นพบนี้ช่วยยืนยันผลการวิจัยของ Tingran, L. ที่ศึกษาการพัฒนาระบบอาชีวศึกษาให้สมบูรณ์แบบ ซึ่งสะท้อนว่าความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับภาคอุตสาหกรรมจำเป็นต้องเน้นการปรับให้เข้ากับบริบทของแต่ละประเทศผ่านการสร้างกลไกเชิงสถาบันและประโยชน์ร่วมกัน โดยมีกลไกทางสังคม โครงสร้างเศรษฐกิจ เงินทุนจากภาคเอกชนเป็นกุญแจสำคัญในการขับเคลื่อน (Tingran, L., 2020) ซึ่งไม่สามารถใช้โมเดลสำเร็จรูปเดียวกันได้ สอดคล้องกับผลการศึกษามิติแห่งความสำเร็จในการเป็นพันธมิตรในการจัดการศึกษาระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ ประกอบด้วย 6 มิติ ได้แก่ ธุรกิจและสถานศึกษาต้องมีวิสัยทัศน์ร่วมกันในการจัดหลักสูตรที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์บริษัท มีการสนับสนุนงบประมาณ สื่อสารที่ดี และจัดระบบเรียนรู้ในสถานที่ทำงานจริงอย่างมีประสิทธิภาพ (Meister, J. C., 2006) อย่างไรก็ตาม การทดลองใช้เพียง 1 สถานศึกษาในระยะที่ 3 อาจส่งผลต่อความสามารถในการสรุปอ้างอิงไปยังวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชนอื่นทั่วประเทศ

ระยะที่ 4: ประเมินรูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่าย การประเมินขั้นสุดท้ายรูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน พบว่า ด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ มีผลการประเมินโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ในด้านความพร้อมและการนำไปใช้ สถานศึกษามีศักยภาพสูงทั้งด้านทรัพยากร งบประมาณ และโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยี อีกทั้งยังมีระบบบริหารจัดการที่เอื้อต่อการทดลองใช้โดยไม่กระทบต่อภาระงานปกติของบุคลากร แสดงว่าสถานศึกษามีความพร้อมด้านทรัพยากร งบประมาณ และเทคโนโลยีสูง ซึ่งเอื้อต่อการนำไปใช้งานจริงได้ทันทีโดยไม่ส่งผลกระทบต่อภาระงานปกติ เอื้อต่อการพัฒนาและต่อยอดองค์กรได้อย่างยั่งยืน สะท้อนให้เห็นว่า รูปแบบนี้มีแนวคิดที่ชัดเจนและครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญของการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับบริบทการศึกษาในยุคดิจิทัลที่มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการพัฒนาศักยภาพครูสู่การปฏิบัติจริง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปฏาชมัย ทองชุมนุม ที่ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการประกอบอาชีพสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่า ผลการประเมินความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ได้จริง อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด

สรุปและข้อเสนอแนะ

1) สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ 1.1) ผู้วิจัยได้สร้างรูปแบบความร่วมมือเชิงระบบที่สมบูรณ์ขับเคลื่อนผ่านกระบวนการ 5 ด้าน เพื่อแก้ปัญหาช่องว่างความร่วมมือของภาคีเครือข่าย (โดยเฉพาะด้านระบบประเมินผลและการทำวิจัยร่วมกัน) 1.2) เมื่อนำรูปแบบไปทดลองใช้จริง สามารถยกระดับการบริหารจัดการเครือข่ายให้ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยมีความก้าวหน้าสูงสุดในการทำ MOU ร่วมกับสถานประกอบการ ซึ่งสะท้อนว่าหัวใจสำคัญ คือ การร่วมมือเชิงรุกและการใช้ทรัพยากรร่วมกัน และ 1.3) รูปแบบนี้ได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด 2) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ 2.1) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา วิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ผู้บริหารสถานศึกษา และสถานประกอบการ เพื่อให้สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม 2.2) สถานศึกษาที่มีความพร้อมรอบด้าน สามารถนำรูปแบบความร่วมมือนี้ไปปฏิบัติใช้ได้ทันทีเพื่อพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน 2.3) การส่งเสริมอาชีพนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยควรนำ “มาตรการจูงใจ” มาใช้เพื่อดึงดูดให้ภาคเอกชนเข้ามาร่วมมือมากขึ้น และ 2.4) ควรจัดตั้งคณะกรรมการร่วม

เพื่อทำหน้าที่กำกับดูแลและติดตามผลอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และ 3) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยและพัฒนาต่อยอดในเรื่อง “การทดสอบสมรรถนะ” ควบคู่ไปกับการขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กองยุทธศาสตร์. (2561). แผนยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580. เรียกใช้เมื่อ 10 มิถุนายน 2568 จาก https://strategy.kku.ac.th/docs

กิตติพันธ์ หันสมร และคณะ. (2562). การศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนและความร่วมมือของสถานศึกษาอาชีวศึกษากับสถานประกอบการในพื้นที่คลัสเตอร์อุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วน. วารสาร บริหารธุรกิจและภาษา, 7(1), 44-53.

นิรุตต์ บุตรแสนลี. (2561). การพัฒนารูปแบบการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีที่มุ่งเน้นประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยวัดผลและสถิติการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ประกาศคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เรื่อง มาตรฐานการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี พ.ศ. 2563. (2563). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 137 ตอนพิเศษ 192 ง หน้า 20-22 (20 สิงหาคม 2563).

พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551. (2551). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 125 ตอนที่ 43 ก หน้า 1-5 (5 มีนาคม 2551).

พุฒวัฒน์ กันยะกาญจน์. (2568). กลยุทธ์การจัดการศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการ. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

ไพฑูรย์ สังข์สวัสดิ์ และคณะ. (2561). การพัฒนารูปแบบการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีที่เหมาะสมกับประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรมโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. วารสารการพัฒนารูปแบบการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีที่เหมาะสมกับประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรมโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม, 30(105), 45-53.

วาลิกา อัครนิตย์. (2561). กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาสาขาวิชา การบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(1970), 607-610.

Masana, C. & Assawapoom, S. (2025). Dynamics of collaboration building: An interdisciplinary management perspective. International Journal of Education, Culture and Society, 10(6), 358-362.

Meister, J. C. (2006). Corporate universities: Lessons in building a world-class work force. New York: McGraw-Hill.

Schaap, H. et al. (2012). Students' learning processes during school-based learning and workplace learning in vocational education: A review. Vocations and Learning, 5(2), 99-117. https://doi.org/10.1007/s12186-011-9069-2

Tingran, L. (2020). An analysis of the future trend of China's vocational education industry from the perspective of international comparison. Call for meal on. Retrieved July 30, 2026, from https://dl.acm.org/doi/pdf/10.1145/3399971.3399976

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 266-275

บทความวิจัย

พุทธบูรณาการเพื่อเสริมสร้างค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง*

BUDDHIST INTEGRATION FOR STRENGTHENING YOUTH'S VALUES AGAINST CORRUPTION AND POLITICAL MISCONDUCT IN LAMPANG PROVINCE

พระนราธิเบศร์ นรวโร (กองมี)*, ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์
Phra Naratibeth Naravaro (Kongmee)*, Silawat Chaiwong
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ลำปาง ประเทศไทย
Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Lampang Buddhist College, Lampang, Thailand
*Corresponding author E-mail: nara_b_@windowslive.com
*Tel: 081-417-5076

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาระดับการเสริมสร้างค่านิยมของเยาวชน 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์การเสริมสร้างค่านิยมของเยาวชน 3) เพื่อนำเสนอแนวทางพุทธบูรณาการการเสริมสร้างค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.916 เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเยาวชนอายุ 18 - 25 ปี ในจังหวัดลำปาง ครอบคลุมทั้ง 13 อำเภอ จำนวน 398 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิจัยเชิง คุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ เนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ทางการเมืองในจังหวัดลำปาง โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.39, S.D.= 0.42) 2) หลักสัมมัปปธาน 4 กับค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง (R = 0.731**) โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 3)การบูรณาการหลักพุทธธรรมส่งเสริมค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ทางการเมืองในจังหวัดลำปาง พบว่า หลักสัมมัปปธาน 4 ได้แก่ 1) ด้านสังวรปธาน ความเพียรเพื่อป้องกันอกุศล ธรรม 2) ด้านปหานปธาน การเพียรละอกุศลธรรม 3) ด้านภาวนาปธาน การเพียรสร้างและเจริญกุศลธรรม 4) ด้านอนุรักขนาปธาน ความเพียรเพื่อรักษากุศลธรรม เมื่อนำมาบูรณาการเสริมสร้างค่านิยมของเยาวชนในการ ต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง จะช่วยให้กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมในเยาวชนเป็นไปอย่างครบถ้วน

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรมส่งเสริมค่านิยม, การต่อต้านการทุจริต, ค่านิยมของเยาวชน

*Received July 5, 2026; Revised September 21, 2026; Accepted September 23, 2026

Abstract

This research article aimed to: 1) Study the level of value enhancement among youth; 2) Examine the relationship between value enhancement among youth and the prevention of political corruption and misconduct; and 3) Propose an integrated Buddhist approach to enhancing youth values for combating political corruption and misconduct in Lampang Province. The research employed a mixed-methods approach. The quantitative research used a questionnaire with an overall reliability coefficient of 0.916. Data were collected from 398 youth aged 18 - 25 years in Lampang Province, covering all 13 districts. The data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and Pearson's product-moment correlation coefficient. The qualitative research employed in-depth interviews with 12 key informants, and the data were analyzed using descriptive content analysis. The findings revealed that: 1) The overall level of youth values in combating political corruption and misconduct in Lampang Province was moderate ($\bar{x}$ = 3.39, S.D. = 0.42); 2) The Four Sammappadhānas (Four Right Efforts) were positively correlated with youth values in combating political corruption and misconduct at a moderate level (R = 0.731**), with statistical significance at the 0.01 level; and 3) The integration of Buddhist principles to enhance youth values in combating political corruption and misconduct in Lampang Province consisted of the Four Sammappadhānas: 1) Saṃvarappadhāna, the effort to prevent unwholesome states; 2) Pahānappadhāna, the effort to abandon unwholesome states; 3) Bhāvanāppadhāna, the effort to cultivate and develop wholesome states; and 4) Anurakkhaṇappadhāna, the effort to maintain and preserve wholesome states. Integrating these principles into the development of youth values can contribute to a comprehensive process of cultivating morality and ethical awareness among youth.

Keywords: Buddhist principles promote values, Anti-corruption, Youth values

บทนำ

ปัญหาทุจริตในสังคมไทยปัจจุบันมีการบังคับใช้กฎหมายกลไกในการตรวจสอบจนถึง การนำผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีและพิพากษาลงโทษซึ่งเป็นปัญหาที่สะสมเรื้อรังมานาน (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2554) จึงได้มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 63 ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐ ต้องส่งเสริม สนับสนุนและให้ความรู้แก่ประชาชนถึงอันตรายที่เกิดขึ้นจากการทุจริตและประพฤติมิชอบ เพื่อที่จะให้มีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้ความรู้ต่อต้านหรือชี้เบาะแสในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561 - 2580 (ชญาดา จิรกิตติถาวราติ, 2565) อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะมีมาตรการเชิงนโยบายระดับชาติและกลไกตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐผ่านทางกฎหมายฉบับสำคัญ เช่น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 33 หรือเครื่องมือประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส (ITA) ที่มีแนวโน้มคะแนนภาพรวมระดับประเทศเพิ่มขึ้นเป็น 90.19 คะแนนก็ตาม ทว่าสถานการณ์การทุจริตในมิติเชิงประจักษ์ยังคงเป็นวิกฤตการณ์ที่ซับซ้อนและแปรเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมและการเมืองอย่างรวดเร็ว โดยผลการสำรวจดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ประจำปี 2566 เผยว่าประเทศไทยได้รับเพียง 36 คะแนน และจัดอยู่ในอันดับที่ 101 จาก 180 ประเทศทั่วโลก (สำนักบริหารงานกลาง, สำนักเฝ้าระวังและประเมินสภาวการณ์ทุจริต, สำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต, 2566) สภาวการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบโดยตรงต่อทัศนคติ การรับรู้ และค่านิยมของกลุ่มเยาวชน ซึ่งหากปล่อยให้เกิด

การเพิกเฉยหรือยอมรับพฤติกรรมการทุจริตเชิงนโยบายและผลประโยชน์ทับซ้อน ย่อมส่งผลเสียต่ออนาคตของชาติอย่างสิ้นเชิง (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2554)

จังหวัดลำปางให้ความสำคัญกับการป้องกันการทุจริตตามนโยบายรัฐบาล โดยมีเป้าหมายเพื่อปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องให้แก่เยาวชนซึ่งเป็นกำลังสำคัญของชาติ ผู้ว่าราชการจังหวัดลำปางจึงได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการขับเคลื่อนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและค่านิยมให้คนรุ่นใหม่ไม่ยอมรับการทุจริตการอบรมครั้งนี้มุ่งเน้นเสริมสร้างความรู้และทักษะให้แก่คณะกรรมการและสมาชิกชมรม STRONG - จิตพอเพียงต้านทุจริต เพื่อให้สามารถเฝ้าระวังและป้องกันการทุจริตในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการแก้ไขปัญหาการทุจริตนี้ไม่ใช่หน้าที่ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น แต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อช่วยกันตรวจสอบให้ข้อมูล และสนับสนุนการทำงานของสำนักงาน ป.ป.ช. เพื่อลดปัญหาการทุจริตให้หมดสิ้นไป (สำนักบริหารงานกลาง, สำนักเฝ้าระวังและประเมินสภาวการณ์ทุจริต, สำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต, 2566)

ดั้งนั้น จึงมีแนวคิดที่จะนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการโดยเฉพาะ หลักสัมมัปปธาน 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งความเพียรมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการป้องกันและต่อต้านการทุจริต การบูรณาการหลักธรรมนี้เข้ากับแนวคิดทางรัฐศาสตร์จะช่วยสร้างความเพียรเพื่อระวังการทุจริตที่ยังไม่เกิดขึ้นไม่ให้เกิดขึ้นได้ ในบริบทของการศึกษา หลักสัมมัปปธาน 4 จะช่วยปลูกฝังให้เยาวชนมีความเพียร ความอดทน และความสามารถในการคิดวิเคราะห์เพื่อแก้ไขข้อผิดพลาดอยู่เสมอ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้และการพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดและในที่สุดแล้ว หลักธรรมนี้จะช่วยเสริมสร้างค่านิยมที่ดีงามในตัวเยาวชน เพื่อให้พวกเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่ยอมรับการทุจริตและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการเสริมสร้างค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์การเสริมสร้างค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง

3. เพื่อนำเสนอแนวทางพุทธบูรณาการการเสริมสร้างค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เยาวชนที่มีอายุระหว่าง 18 - 25 ปี ได้แก่ เยาวชน อำเภอเมืองลำปาง เยาวชนอำเภอเกาะคา เยาวชนอำเภอแจ้ห่ม เยาวชนอำเภอเถิน เยาวชนอำเภอห้างฉัตรเยาวชนอำเภอแม่ทะ เยาวชนอำเภองาว เยาวชนอำเภอสบปราบ เยาวชนอำเภอแม่พริก เยาวชนอำเภอเสริมงาม เยาวชนอำเภอแม่เมาะ และเยาวชนอำเภอเมืองปาน รวมทั้งสิ้น 13 อำเภอ เยาวชน จำนวน 56,127 คน กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ (Yamane. T) (Yamane. T., 1973) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจริงจำนวน 398 คน (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง, 2567)

การศึกษาครั้งนี้กำหนดประชากรเป็นเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 18 - 25 ปี ในพื้นที่จังหวัดลำปาง รวมทั้งสิ้น 56,127 คน และกำหนดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 398 คน โดยจำแนกตามพื้นที่อำเภอและสัดส่วนของประชากรในแต่ละพื้นที่ ดังนี้ อำเภอเมืองลำปางมีประชากรเยาวชน จำนวน 17,452 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 124 คน อำเภอห้างฉัตรมีประชากร 4,463 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 32 คน อำเภอเถินมีประชากร 4,397 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 32 คน อำเภอเกาะคา มีประชากร 4,308 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 30 คน อำเภองาวมีประชากร 4,096 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 29 คน อำเภอแม่ทะมีประชากร 4,012 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 28 คน อำเภอแม่เมาะมีประชากร 3,425 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 24 คน อำเภอวังเหนือมีประชากร 3,182 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 23 คน อำเภอแจ้ห่มมีประชากร 2,694 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 19 คน อำเภอเมืองปานมีประชากร 2,505 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 18 คน อำเภอเสริมงามมีประชากร 2,374 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 17 คน อำเภอสบปราบมีประชากร 2,074 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 15 คน และอำเภอแม่พริกมีประชากร 1,145 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 7 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 56,127 คน และกลุ่มตัวอย่างรวม 398 คน

เกณฑ์คัดเข้า (Inclusion Criteria) 1) เป็นเยาวชนชาย-หญิง อายุระหว่าง 18 - 25 ปี 2) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านหรืออาศัยอยู่ในพื้นที่ 13 อำเภอ ของจังหวัดลำปางไม่น้อยกว่า 1 ปี และ 3) ยินยอมเข้าร่วมการตอบแบบสอบถาม/การสัมภาษณ์

เกณฑ์คัดออก (Exclusion Criteria) 1) ผู้ที่ไม่สามารถสื่อสารหรือตอบแบบสอบถามได้สมบูรณ์ 2) เยาวชนที่ย้ายภูมิลำเนาออกจากพื้นที่ก่อนกระบวนการเก็บข้อมูลจะเสร็จสิ้น

ผู้วิจัยได้ระบุเกณฑ์คัดเข้าและคัดออกของกลุ่มตัวอย่าง รวมถึงรายละเอียดขั้นตอนการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) และกระบวนการคัดกรองและลงรหัสข้อมูล (Data Screening & Coding) ในหัวข้อระเบียบวิธีวิจัยอย่างครบถ้วนแล้ว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการสร้าง การตรวจสอบและหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1) มีแบบสอบถาม และ 2) ลักษณะของเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของ “พุทธบูรณาการเพื่อเสริมสร้างค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง” และขณะที่ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับพุทธบูรณาการเพื่อเสริมสร้างค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง จำนวน 12 รูปหรือคน

กลุ่มที่ 1 นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนา 3 รูป กลุ่มที่ 2 นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านรัฐศาสตร์ 2 คน กลุ่มที่ 3 ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติการ 2 คน กลุ่มที่ 4 ผู้ปกครองนักเรียน 2 คน กลุ่มที่ 5 นักศึกษาในจังหวัดลำปาง 3 คน

โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์เชิงลึกออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับพุทธบูรณาการเพื่อเสริมสร้างค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง ตามหลักสัมมัปปธาน 4 หรือ ปธาน 4 (ความเพียรชอบ หรือความเพียรใหญ่)

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับพุทธบูรณาการเพื่อเสริมสร้างค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (Descriptive Content Analysis) ตามเกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหา ดังนี้

1. วางเค้าโครงของข้อมูล โดยการทำรายชื่อคำหรือข้อความที่จะถูกนำมาวิเคราะห์ แล้วแบ่งไว้เป็นประเภท เพื่อให้การวิเคราะห์มีความสม่ำสมอ และสามารถตัดสินได้ว่าจะดึงคำหรือข้อความใดออกมาจากเอกสารหรือตัวบทและจะทิ้งคำหรือข้อความใดออกไป

2. คำนึงถึงบริบท (Context) หรือสภาพแวดล้อมประกอบของข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์โดยมีการโยงเข้ากับกรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลให้มีความกว้างขึ้น และนำไปสู่การอ้างใช้กับข้อมูลอื่น ๆ ได้

การนำเสนอผลการวิจัย ผลการวิจัยจะนำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา โดยแบ่งเป็นบทต่าง ๆ ได้แก่ บทนำ, เอกสารที่เกี่ยวข้อง, วิธีการวิจัย, ผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ พร้อมทั้งจัดทำรายงานวิจัยและบทความวิชาการเพื่อเผยแพร่ในวารสารระดับชาติ หลังจากการเก็บรวบรวมแบบสอบถาม ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล คัดออกชุดที่ไม่สมบูรณ์ จากนั้นนำไปเข้ารหัสข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเชิงสถิติ ในส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการถอดเทปคำสัมภาษณ์และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลสามเส้า (Data Triangulation) งานวิจัยนี้ผ่านการพิทักษ์สิทธิ์และปกปิดตัวตนของข้อมูลผู้ตอบทุกราย (Anonymity and Confidentiality) ข้อมูลทั้งหมดจะถูกนำเสนอในภาพรวมเพื่อประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง ซึ่งประกอบด้วย หลักธรรมสัมปปธาน 4 โดยภาพรวม

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้าน การทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง โดยภาพรวม

หลักสัมมัปปธาน 4	ระดับการปฏิบัติ		
	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
1. ด้านสังวรปธาน เพียรป้องกัน	3.05	0.75	ปานกลาง
2. ด้านปหานปธาน เพียรละ	3.31	0.67	ปานกลาง
3. ด้านภาวนาปธาน เพียรเจริญ	3.56	0.58	มาก
4. ด้านอนุรักขนาปธาน เพียรรักษา	3.60	0.70	มาก
โดยภาพรวม	**3.39**	**0.42**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 1 การปฏิบัติตามหลักสัมมัปปธาน 4 โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.39, S.D. = 0.42) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านอนุรักขนาปธาน เพียรรักษา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.60, S.D. = 0.70) รองลงมา ด้านภาวนาปธาน เพียรสร้างเจริญ มีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.56, S.D. = 0.58) รองลงมา ด้านปหานปธาน เพียรละ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.31, S.D. = 0.67) ด้านสังวรปธาน เพียรป้องกัน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.05, S.D. = 0.75) พบว่า หลักสัมมัปปธาน 4 กับค่านิยมต้านการทุจริตของเยาวชนในจังหวัดลำปาง มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (R = 0.731) ผลลัพธ์นี้ตอบคำถามวิจัยข้อที่ 2 ชัดเจนว่า ความเพียรพยายามเชิงพฤติกรรมในการป้องกันและระวังความชั่วมีความแปรผันตรงกับการยกระดับค่านิยมคุณธรรมของเยาวชน ยิ่งเยาวชนมีความเพียรพยายามในหลักธรรมสูงขึ้น ค่านิยมการต่อต้านการทุจริตก็จะยิ่งพัฒนาขึ้นตามไปด้วย จากการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 12 รูปหรือคน มีข้อค้นพบที่ตกผลึกเป็นเอกฉันท์และสอดคล้องกันมากที่สุดว่า แนวทางพุทธบูรณาการที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงจะต้องไม่ใช่การท่องจำหลักธรรม แต่เป็นการประยุกต์ใช้ผ่าน “กระบวนการความเพียร 4 มิติ” โดยมีแนวทางรูปธรรมประกอบด้วย การนำหลักสังวรปธานมาสร้างระบบการเตือนตนเองก่อนทำกิจกรรม, ปหานปธานใช้ลดละพฤติกรรมการทุจริตในชีวิตประจำวัน (เช่น การทุจริตสอบ), ภาวนาปธานเน้นการฝึกคิดแยกแยะ

ประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมผ่านกิจกรรมจิตอาสา และอนุรักขนาปธานมุ่งสร้างระบบเครือข่ายและพื้นที่ปลอดภัยเพื่อยกย่องเยาวชนที่ทำความดีให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง โดยภาพรวม

ค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริต และประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง	ระดับการปฏิบัติ		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1. ด้านพอเพียง (Sufficiency)	3.68	0.66	มาก
2. ด้านความโปร่งใส (Transparency)	2.84	0.68	ปานกลาง
3. ด้านความตื่นรู้ (Reslise)	3.34	0.59	ปานกลาง
4. ด้านมุ่งไปข้างหน้า (Onward)	3.43	0.55	ปานกลาง
5. ด้านความรู้ (Knowledge)	3.48	0.68	ปานกลาง
6. ด้านความเอื้ออาทร (Generosity)	3.60	0.63	มาก
โดยภาพรวม	**3.39**	**0.42**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับระดับค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.39, S.D. = 0.42) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านพอเพียง (Sufficiency) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.68, S.D. = 0.66) รองลงมาด้านความเอื้ออาทร (Generosity) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.68, S.D. = 0.66) รองลงมา ด้านความรู้ (Knowledge) อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.48, S.D. = 0.68) ด้านมุ่งไปข้างหน้า (Onward) อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.43, S.D. = 0.55) ด้านความตื่นรู้ (Reslise) อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.34, S.D. = 0.59) รองลงมา ด้านความโปร่งใส (Transparency) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.84, S.D. = 0.68) ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. ระดับค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.39, S.D. = 0.42) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (สิริวิมล เดสันเทียะ, 2568) ที่พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีระดับความคิดเห็นต่อการต่อต้านการทุจริตในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการตื่นรู้ที่มีความเด่นชัดกว่าด้านอื่น ๆ การที่ผลการวิจัยสอดคล้องกันในระดับปานกลางนี้สะท้อนให้เห็นว่าแม้ในปัจจุบันจะมีการดำเนินงานส่งเสริมธรรมาภิบาลอย่างต่อเนื่อง แต่ค่านิยมการต่อต้านการทุจริตของเยาวชนยังคงอยู่ในช่วงการสร้างความรับรู้และทัศนคติเบื้องต้นเท่านั้น อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านกลับ พบว่า เยาวชนมีค่านิยม “ด้านพอเพียง” อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดรับกับผลงานวิจัยของ สมพงษ์ ปฤชานนท์ ที่ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักความพอเพียงแล้ว พบว่า ด้านการจัดระบบคุณค่ามีความโดดเด่นสูงสุด ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่า ข้อได้เปรียบทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของเยาวชนในพื้นที่ภาคเหนือ มีการหล่อหลอมและยึดถือระบบคุณค่าเรื่องความพอประมาณและการมีเหตุผลเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทว่าในมิติอื่น ๆ ที่ยังคงอยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนว่าเยาวชนยังต้องการแรงจูงใจและการสร้างวินัยอย่างสม่ำเสมอ เพื่อขับเคลื่อนค่านิยมเหล่านี้ให้พัฒนาไปสู่พฤติกรรมทางการเมืองที่มั่นคง นอกจากนี้ ผลวิจัยที่พบว่า “ด้านความรู้” และ “ด้านความตื่นรู้” ของเยาวชนยังอยู่ในระดับปานกลางนั้น (สมพงษ์ ปฤชานนท์, 2561) มีความสอดคล้องในเชิงบริบทกับงานวิจัยของ พระนพพร ญาณสมฺปนฺโน (แก้วคง) ที่ชี้ให้เห็นว่า ข้อจำกัดหรือความล่าช้าในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการขาดความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ทางการเมืองที่ถูกต้อง ย่อมเป็นอุปสรรคสำคัญที่เหนี่ยวรั้งไม่ให้ระดับค่านิยมในภาพรวมก้าวไปสู่ระดับที่สูงที่สุดได้ (พระนพพร ญาณสมฺปนฺโน (แก้วคง), 2562)

2. ความสัมพันธ์ระหว่างสังวรปธาน 4 กับค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง มีความสัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับปานกลาง (r = 0.731**) อย่างมีนัยสำคัญสถิติที่ระดับ 0.01 สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรเดชช ชวะเดช ที่พบว่า บุคลากรที่มีความเห็นต่อการนำหลักธรรมปธาน 4 ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานในระดับมาก จะส่งผลโดยตรงต่อความตั้งใจในการทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและกล้าที่จะปฏิเสธหรือร้องเรียนเมื่อพบเห็นการทุจริต ผลลัพธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ค่าความสัมพันธ์ที่สูงถึง 0.731 นั้น เกิดจากกระบวนการที่เยาวชนนำความเพียรพยายามมาเป็นเครื่องมือในการฝึกฝนตนเองเพื่อรักษาความดี (สุรเดชช ชวะเดช, 2564) สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระวรมน ขนฺติโก (วัดถุมา) พบว่า สัมมัปปธาน 4 เป็นหัวใจสำคัญที่ปรากฏในโพธิปักขิยธรรมทุกหมวด ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญนำไปสู่ความสำเร็จและความงดงามของชีวิต ค่าความสัมพันธ์ที่ 0.731 เกิดจากกระบวนการฝึกฝนตนเองของเยาวชนที่ใช้ความเพียรเป็นเครื่องมือในการรักษาความดี (พระวรมน ขนฺติโก (วัดถุมา), 2554) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเฉลิม ถิรปุญฺโญ (ดีเลิศ) ที่ชี้ว่าแนวทางการพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธศาสนา คือ การใช้สติยับยั้งความประพฤติมิชอบ และการสร้างจิตใจที่แน่วแน่ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งเร้า (ภาวนาปธาน) บ่งชี้ว่าเมื่อเยาวชนนำหลักความเพียรพยายามมาเป็นเกราะป้องกันจิตใจย่อมส่งผลให้ค่านิยมการต่อต้านการทุจริตสัมฤทธิ์ผลในระดับที่สูงขึ้นตามไปด้วย (พระเฉลิม ถิรปุญฺโญ (ดีเลิศ), 2565)

3. แนวทางพุทธบูรณาการการเสริมสร้างค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองในจังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า การบูรณาหลักธรรมกับค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมือง ตามหลักธรรมสัมมัปปธาน 4 สามารถอภิปรายได้ว่า 1) ด้านสังวรปธาน เพียรป้องกัน เน้นสร้างภูมิคุ้มกันความซื่อสัตย์จากภายในด้วยการ “สำรวจตนเอง 3 ระยะ” (ก่อน - ระหว่าง - หลังทำงาน) เพื่อยับยั้งกิเลสและป้องกันไม่ให้ความทุจริตเกิดขึ้น 2) ด้านปหานปธาน เพียรละ เน้นการกำจัดบ่อเกิดแห่งทุจริต ทั้งความโลภ ความเห็นแก่ตัว และการละเลยหน้าที่ เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมและสร้างความยั่งยืนในการต่อต้านคอร์รัปชัน 3) ด้านภาวนาปธาน เพียรสร้าง เน้นการ “พัฒนาคุณธรรมในตนเองอย่างต่อเนื่อง” เพื่อให้จิตใจห่างไกลจากสิ่งยั่วยุโดยธรรมชาติ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการสร้างสังคมที่สะอาดและโปร่งใส 4) ด้านอนุรักขนาปธาน เพียรรักษา เน้นการรักษาค่านิยมไม่ยอมรับการทุจริต ให้คงอยู่ถาวร ผ่านการรักษากฎหมายให้ศักดิ์สิทธิ์และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในคุณธรรมไม่ให้กลับไปทำผิดซ้ำ ทั้งนี้กลไกที่เชื่อมโยงในการเสริมสร้างค่านิยมของเยาวชนในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมือง เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติให้เยาวชนมีความรู้เป็นเกาะป้องกันในการดำเนินชีวิตไปในวิถีที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พจมาศ ไชยวิเศษ ที่เสนอว่าการบริหารจัดการที่ประสบความสำเร็จต้องเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีเงื่อนไขคุณธรรม เพื่อละสิ่งชั่วและพัฒนาจิตใจให้มีความเอื้อเฟื้อ ซึ่งสนับสนุนแนวทางของผู้วิจัยใน “ด้านพอเพียง” และ“ด้านความโปร่งใส” โดยเสนอให้สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปางบูรณาการความซื่อสัตย์เข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของการดำเนินงานที่เปิดเผยและมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม (พจมาศ ไชยวิเศษ, 2566) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระศรีรัตน์ สิริรตโน (ศรีสง่า) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะชีวิตด้วยการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองและการคิดวิเคราะห์แยกแยะข้อมูลข่าวสารอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งส่งเสริมแนวทาง “ด้านความรู้” และ “ด้านความตื่นรู้” ให้เยาวชนสามารถรู้เท่าทันพิษภัยของการทุจริตที่แฝงมาในรูปแบบต่าง ๆ โดยอาศัยหลักอิทธิบาท 4 และโยนิโสมนสิการในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ นอกจากนี้ ในมิติการสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรักษามาตรฐานความดีให้ยั่งยืนตามหลักอนุรักขนาปธานนั้น (พระศรีรัตน์ สิริรตโน (ศรีสง่า), 2560) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพงษ์ ปฤชานนท์ ซึ่งสนับสนุนแนวทาง “ด้านการมุ่งไปข้างหน้า” และ “ด้านความเอื้ออาทร” ที่มุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายภาคประชาชนและการจัดตั้งพื้นที่ปลอดภัยในการสื่อสาร (Safe Zone) เพื่อคุ้มครองและสนับสนุนเยาวชนที่กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง อันเป็นการสร้างระบบภูมิคุ้มกันทางสังคมที่แข็งแกร่งให้เกิดขึ้นในจังหวัดลำปางอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนสืบไป (สมพงษ์ ปฤชานนท์, 2561)

องค์ความรู้ใหม่

การสังเคราะห์ผลการวิจัยนำไปสู่การค้นพบองค์ความรู้ใหม่ในการบูรณาการหลักสัมมัปปธาน 4 ร่วมกับกลไกหนุนเสริมเชิงพฤติกรรมในพื้นที่ เพื่อหล่อหลอมค่านิยมต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบทางการเมืองของเยาวชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน โดยกระบวนการขับเคลื่อนเชิงโครงสร้างนี้มีลักษณะการทำงานที่ประสานและจัดลำดับขั้นเกื้อหนุนกันอย่างเป็นวัฏจักร เริ่มต้นจาก 1) สังวรปธาน (เพียรป้องกัน) มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันทางความคิดและจิตใจตั้งแต่ต้นทาง ใช้สติปัญญาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เท่าทันปัญหา ควบคู่ไปกับการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี ประกอบด้วย คุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตและหลักจริยธรรมในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ซึ่งช่วยป้องกันการทุจริตไม่ให้เกิดขึ้นตั้งแต่จุดเริ่มต้น 2) ปหานปธาน (เพียรละ) มุ่งส่งเสริมให้เยาวชนละทิ้งความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความไม่ซื่อสัตย์ และพฤติกรรมเสี่ยงที่เอื้อต่อการทุจริตในชีวิตประจำวัน ควบคู่กับการสร้างความตระหนักรู้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยอมรับและพร้อมแก้ไขข้อผิดพลาด นำไปสู่การยกระดับเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่มีความรับผิดชอบและกล้าหาญทางจริยธรรมต่อสังคมส่วนรวม 3) ภาวนาปธาน (เพียรเจริญ) มุ่งพัฒนาปัญญาและยกระดับคุณธรรมการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ผ่านการส่งเสริมจิตอาสาและการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล เพื่อสร้างความตื่นตัวและกระตุ้นให้เยาวชนไม่เพิกเฉยต่อปัญหาการทุจริต ตลอดจนกล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้องและเข้ามามีส่วนร่วมในการรณรงค์ต้านทุจริตอย่างสร้างสรรค์ และ 4) อนุรักขนาปธาน (เพียรรักษา) มุ่งรักษาและต่อยอดคุณงามความดีที่ได้รับการปลูกฝังไว้แล้วให้คงอยู่ถาวร โดยนำการศึกษาและถอดบทเรียนข้อผิดพลาดจากอดีตมาเป็นอุทาหรณ์ ร่วมกับการสร้างสภาพแวดล้อมเชิงบวกหรือพื้นที่ปลอดภัยที่ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้เยาวชนสามารถเผชิญหน้ากับสิ่งยั่วยุหรือแรงกดดันทางสังคมรอบตัวได้อย่างมั่นคง กระบวนการความเพียรทั้งสี่ข้อนี้จะทำงานประสานร่วมกันอย่างเป็นระบบเพื่อส่งอิทธิพลต่อกันอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการสำรวมระวังจิตใจภายใน นำไปสู่การลงมือปฏิบัติเพื่อละพฤติกรรมเสี่ยงภายนอก จากนั้นจึงฝึกฝนพัฒนาจิตสาธารณะ และส่งทิศทางต่อไปยังการปกป้องรักษาระบบคุณธรรมผ่านเครือข่าย โดยมีหมุดหมายและผลลัพธ์ปลายทางคือการเกิดขึ้นของค่านิยมต้านการทุจริตของเยาวชนที่ยั่งยืน ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นเกราะกำบังอันแข็งแกร่งในการป้องกันพฤติกรรมมิชอบทางการเมืองในอนาคต ตลอดจนสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมและส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่สังคมที่โปร่งใสอย่างแท้จริง สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ ตามแผนภูมิ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า ค่านิยมต้านการทุจริตของเยาวชนในจังหวัดลำปางโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.39, S.D. = 0.42) โดยมีจุดเด่นสำคัญในด้านความพอเพียงมาก ($\bar{X}$ = 3.68) แต่ยังคงมีข้อจำกัดและคะแนนต่ำที่สุดในด้านความโปร่งใส ($\bar{X}$ = 2.84) เนื่องจากอุปสรรคเชิงโครงสร้างในการเข้าถึงข้อมูล ขณะที่ผลการทดสอบสมมติฐานชี้ว่าหลักสัมมัปปธาน 4 มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับค่านิยมต้านการทุจริตของเยาวชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (R = 0.731) ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางพุทธบูรณาการผ่านกลไกความเพียร 4 มิติ ได้แก่ การสำรวจตนเอง 3 ระยะเพื่อป้องกันการทุจริต การละเลิกพฤติกรรมทุจริตในชีวิตประจำวัน การทำกิจกรรมจิตอาสา และการสร้างเครือข่ายพื้นที่ปลอดภัย ดังนั้น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวปฏิบัติจริง คือ หน่วยงานระดับจังหวัดและ ป.ป.ช. ประจำจังหวัดลำปาง ควรปรับเปลี่ยนรูปแบบการอบรมต้านทุจริตมาเป็นการสนับสนุนงบประมาณจัดตั้ง "พื้นที่ปลอดภัยและเครือข่ายเฝ้าระวังของเยาวชน" เพื่อเป็นช่องทางแจ้งเบาะแสที่เป็นความลับและปลอดภัย ควบคู่ไปกับการที่สถาบันการศึกษาและมหาวิทยาลัยในพื้นที่ต้องนำโมเดลความเพียร 4 มิตินี้ บูรณาการเข้ากับกิจกรรมของชมรม STRONG-จิตพอเพียงต้านทุจริต โดยกำหนดให้มีกิจกรรมจิตอาสาเพื่อฝึกการคิดแยกแยะประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมในทุกภาคเรียน นอกจากนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง ควรผลักดันนโยบายการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารสาธารณะ (Open Data) ที่เข้าถึงง่าย และเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมสังเกตการณ์การจัดซื้อจัดจ้าง เพื่อยกระดับคะแนนด้านความโปร่งใสและสร้างพฤติกรรมพลเมืองตื่นรู้ในระดับพื้นที่อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

ชญาดา จิรกิตติถาวราติ. (2565). ดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index หรือ CPI). เรียกใช้เมื่อ 27 ตุลาคม 2568 จาก https://policywatch.thaipbs.or.th/article/government-4

พจมาศ ไชยวิเศษ. (2566). แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มเครือข่ายตำบลนายาง จังหวัดเพชรบุรี. ใน วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (2554). ดัชนีคอร์รัปชันของไทย : การสร้างและการตรวจสอบความเชื่อถือได้. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

พระเฉลิม ถิรปุญฺโญ (ดีเลิศ). (2565). ศึกษาการพัฒนามนุษย์ตามหลักสัมมัปปธาน 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระนพพร ญาณสมฺปนฺโน (แก้วคง). (2562). การบริหารการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเทศบาลตำบลโพนางดำออก อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระวรมน ขนฺติโก (วัดถุมา). (2554). ศึกษาสัมมัปปธาน 4 อันเป็นองค์แห่งการบรรลุธรรม. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระศรีรัตน์ สิริรตโน (ศรีสง่า). (2560). การพัฒนาทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมพงษ์ ปฤชานนท์. (2561). การส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานไฟฟ้าตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครัวเรือนในเทศบาลตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง. (2567). ประชากรสัญชาติไทย PERSON เทียบกับฐานทะเบียนราษฎร์จังหวัดลำปาง ปีงบประมาณ 2567. เรียกใช้เมื่อ 27 ตุลาคม 2567 จาก https://www.lpho.go.th/?page_id=1419

สำนักบริหารงานกลาง, สำนักเฝ้าระวังและประเมินสภาวการณ์ทุจริต, สำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต. (2566). สถานการณ์การทุจริตประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

สิริวิมล เดสันเทียะ. (2568). ผลการดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ภาค 4 ในการส่งเสริมธรรมาภิบาลในภาครัฐ ตามโครงการ STRONG-จิตพอเพียงต้านทุจริต. วารสารเมธีวิจัย Savant Journal of Social Sciences, 2(4), 1-14.

สุรเดชช ชวะเดช. (2564). การประยุกต์ใช้หลักปธาน 4 ในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดร้อยเอ็ด. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 6(3), 743-754.

Yamane. T. (1973). Statistics: An Introductory Analysis. (3rd ed.). Tokyo: Harper & Row.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 276-286

บทความวิจัย

ผลของการจัดการเรียนรู้ ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน โดยใช้ชุมชนเป็นฐานที่มี ต่อทักษะการสื่อสารของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*

THE EFFECTS OF COMMUNITY-BASED ENGLISH LANGUAGE LEARNING FOR DAILY LIFE COMMUNICATION ON THE COMMUNICATION SKILLS OF GRADE 6 STUDENTS

พิทยา พันธะไชย
Pittaya Pantachai
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ บุรีรัมย์ ประเทศไทย
Faculty of Education, Buriram Rajabhat University, Buriram, Thailand
Corresponding author E-mail: pittaya.pc@bru.ac.th
Tel: 092-758-5499

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภายหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 2) เปรียบเทียบคะแนนทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดบ้านสะแกซำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ในเขตตำบลสะแกซำ อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 15 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม โดยใช้โรงเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้ 2) แบบทดสอบทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร 3) แบบประเมินทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน และ 4) แบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่สัมพันธ์กัน ผลการวิจัยพบว่า 1) ภายหลังการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X}$ = 4.41, S.D. = 0.49) โดยทักษะด้านการฟังมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = 0.51) รองลงมา คือ ทักษะด้านการเขียน การพูด และการอ่าน ตามลำดับ 2) นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน ($\bar{X}$ = 25.47, S.D. = 1.92) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X}$ = 13.20, S.D. = 2.18) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (t (14) = 22.38, p < .001) และ 3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.81, S.D. = 0.39)

คำสำคัญ: ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร, การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน, ทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

Abstract

This study aimed to: 1) Examine the levels of English communicative skills in listening, speaking, reading, and writing among Grade 6 students after participating in community-based learning; 2) Compare the students' English communicative skill scores before and after the learning intervention;

*Received August 1, 2026; Revised August 30, 2026; Accepted September 23, 2026

and 3) investigate the students' satisfaction with the learning activities. The sample consisted of 15 Grade 6 students from Wat Ban Sakae Sam School, under the Buriram Primary Educational Service Area Office 1, located in Sakae Sam Subdistrict, Mueang Buriram District, Buriram Province. The participants were selected through cluster random sampling, with the school serving as the sampling unit. The research instruments comprised: 1) Learning management plans; 2) An English communicative skills test; 3) An assessment form for English communicative skills in listening, speaking, reading, and writing; and 4) a satisfaction questionnaire. The data were analyzed using the mean, standard deviation, and paired-samples t-test. The findings revealed that: 1) After the learning intervention, the students' overall English communicative skills were at a very high level ($\bar{X}$ = 4.41, S.D. = 0.49). Listening had the highest mean score ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = 0.51), followed by writing, speaking, and reading, respectively; 2) The students' mean posttest score ($\bar{X}$ = 25.47, S.D. = 1.92) was significantly higher than their mean pretest score ($\bar{X}$ = 13.20, S.D. = 2.18), at the .05 level, t (14) = 22.38, p < .001; and 3) The students' overall satisfaction with the learning activities was at the highest level ($\bar{X}$ = 4.81, S.D. = 0.39).

Keywords: English for Communication, Community-Based Learning, English Communication Skills, Grade 6 Students

บทนำ

ปัจจุบันการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศมีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เนื่องจากเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร การศึกษา การแสวงหาความรู้ และการประกอบอาชีพ อีกทั้งช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความแตกต่างทางภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมโลก ตลอดจนสามารถใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสารและเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างกว้างขวาง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551) นอกจากนี้ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) ยังให้ความสำคัญกับ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้บุคคลสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็น รวมทั้งปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคมได้อย่างเหมาะสม (UNESCO, 2025) สำหรับประเทศไทย ทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษได้รับการกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์กำหนดเป้าหมายให้คนไทยทุกช่วงวัยได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน และมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สาม ควบคู่กับการอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น ตลอดจนมีนิสัยรักการเรียนรู้และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) ภาษาอังกฤษจึงมีบทบาทต่อการติดต่อสื่อสาร การใช้อินเทอร์เน็ต การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การศึกษาต่อ และการประกอบอาชีพ ผู้ที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ย่อมมีโอกาสในการเรียนรู้และเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่หลากหลายมากขึ้น (ธนาภัสสร์ สนธิรักษ์ และคณะ, 2566) อย่างไรก็ตาม ผลสัมฤทธิ์ด้านภาษาอังกฤษของนักเรียนในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ยังอยู่ในระดับที่ควรได้รับการพัฒนา ข้อมูลจากระบบสารสนเทศของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 แสดงให้เห็นว่า ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) วิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2567 มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 26.88 และในปีการศึกษา 2568 มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 27.00 แม้ว่าคะแนนเฉลี่ยจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.12 แต่ยังต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของคะแนนเต็มอย่างต่อเนื่อง ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาความรู้และความสามารถ

ด้านภาษาอังกฤษของนักเรียนในพื้นที่ ทั้งนี้ ผลการทดสอบ O-NET เป็นข้อมูลที่สะท้อนความสามารถด้านภาษาอังกฤษในภาพรวม แต่ยังไม่ครอบคลุมการประเมินทักษะการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารทั้งด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนในสถานการณ์จริงทั้งหมด

จากการศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้เบื้องต้นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดบ้านสะแกชำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 พบว่า นักเรียนสามารถจดจำคำศัพท์และโครงสร้างประโยคพื้นฐานได้บางส่วน แต่ยังมีข้อจำกัดในการนำภาษาอังกฤษไปใช้สื่อสารในสถานการณ์จริง โดยเฉพาะการฟังเพื่อจับใจความ การพูดโต้ตอบ การอ่านข้อมูลจากสิ่งใกล้ตัว และการเขียนข้อความสั้น ๆ นักเรียนบางส่วนขาดความมั่นใจ ไม่กล้าพูดหรือแสดงความคิดเห็นเป็นภาษาอังกฤษ และมีโอกาสใช้ภาษาอังกฤษนอกห้องเรียนค่อนข้างจำกัด นอกจากนี้ กิจกรรมการเรียนรู้ส่วนใหญ่ยังอิงเนื้อหาและสถานการณ์จากหนังสือเรียน ซึ่งบางส่วนไม่สอดคล้องกับประสบการณ์ วิถีชีวิต และสภาพแวดล้อมของนักเรียน ส่งผลให้นักเรียนไม่เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ภาษาอังกฤษกับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างชัดเจน ปัญหาดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เนื่องจากเป็นช่วงปลายของระดับประถมศึกษาและเป็นช่วงเตรียมความพร้อมเข้าสู่การศึกษาในระดับมัธยมศึกษา นักเรียนจึงควรมีพื้นฐาน การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารทั้งด้านการฟัง การพูด การอ่านและการเขียน การจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการจดจำคำศัพท์ หลักไวยากรณ์ การแปลข้อความ และการทำแบบฝึกหัดเพียงอย่างเดียวอาจยังไม่เพียงพอต่อการพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาในสถานการณ์จริง ผู้เรียนจึงควรได้รับโอกาสฝึกใช้ภาษาอังกฤษผ่านสถานการณ์ที่มีความหมายและสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน เช่น การแนะนำตนเองและครอบครัว การซื้อขายสินค้า การบอกเส้นทาง การให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ ตลอดจนการนำเสนออาชีพ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชน Canale, M. & Swain, M. ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะการสื่อสาร โดยอธิบายว่า การใช้ภาษาอย่างมีประสิทธิภาพไม่ได้อาศัยเพียงความรู้ด้านคำศัพท์และไวยากรณ์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงความเข้าใจบริบททางสังคม และความสามารถในการเลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์ (Canale, M. & Swain, M., 1980) ขณะที่ Richards, J. C. อธิบายว่า การจัดการเรียนรู้ภาษาเพื่อการสื่อสารควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ภาษาในการปฏิบัติภาระงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูล การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการแก้ปัญหาผ่านกระบวนการสื่อสาร การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษจึงควรเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารจริงมากกว่าการเรียนรู้กฎภาษาโดยแยกออกจากบริบทของการใช้ภาษา การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาใช้พัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร เนื่องจากเป็นการเชื่อมโยงเนื้อหาในหลักสูตรเข้ากับบุคคล สถานที่ อาชีพ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน การใช้สิ่งใกล้ตัวเป็นเนื้อหาและสถานการณ์ในการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับประสบการณ์เดิม และมองเห็นแนวทางการนำภาษาอังกฤษไปใช้สื่อสารเกี่ยวกับตนเองและชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม (Richards, J. C., 2006) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของ Vygotsky, L. S. ซึ่งอธิบายว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและประสบการณ์ที่มีความหมาย เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้จากบริบทที่คุ้นเคย จะช่วยให้สามารถเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับประสบการณ์เดิม เกิดความเข้าใจ มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ดียิ่งขึ้น (Vygotsky, L. S., 1978)

จากการสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า งานวิจัยด้านการพัฒนาภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร การใช้ชุดกิจกรรม เกม หรือสื่อการเรียนรู้ และมักมุ่งพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเป็นรายด้าน อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดในการนำบริบทของชุมชนมาออกแบบเป็นเนื้อหาและสถานการณ์การสื่อสารอย่างเป็นระบบ โดยบูรณาการทักษะ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะการศึกษากับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในบริบทของโรงเรียนและชุมชนเป้าหมาย นอกจากนี้ ยังขาดข้อมูลที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสามารถพัฒนาทักษะ

ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยรวม และส่งเสริมความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ของนักเรียนได้เพียงใด ประเด็นดังกล่าวจึงเป็นช่องว่างของการวิจัยที่ควรได้รับการศึกษา

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันโดยใช้ชุมชนเป็นฐานสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดบ้านสะแกซำ โดยนำบุคคล สถานที่ อาชีพ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาในชุมชนมาใช้เป็นเนื้อหาและสถานการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนอย่างเชื่อมโยงกัน รวมทั้งเปรียบเทียบทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ และศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลสำหรับพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษให้สอดคล้องกับสภาพจริงของผู้เรียน และเป็นแนวทางให้ครูนำบริบทของชุมชนมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนใช้ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมและมีความหมาย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาระดับทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภายหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
2. เปรียบเทียบคะแนนทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้
3. ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง แบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนและหลังการทดลอง เพื่อศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันภายใต้บริบทชุมชนที่มีต่อทักษะภาษาอังกฤษของนักเรียนระดับประถมศึกษา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนในเขตตำบลสะแกซำ อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 จำนวน 5 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านสารภี โรงเรียนประชาสวัสดิ์วิทยา โรงเรียนวัดบ้านสะแกซำ โรงเรียนบ้านตลาดควาย และโรงเรียนบ้านฝังงา มีนักเรียนระดับประถมศึกษารวมทั้งสิ้น 516 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดบ้านสะแกซำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ในตำบลสะแกซำ อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 15 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม โดยใช้โรงเรียนเป็นหน่วยในการสุ่มจากโรงเรียนในเขตตำบลสะแกซำ จำนวน 5 โรงเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 4 ประเภท ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จำนวน 8 แผน รวมระยะเวลา 24 ชั่วโมง พัฒนาขึ้นโดยบูรณาการแนวคิดการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (Communicative Language Teaching: CLT) ร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เนื้อหาครอบคลุมเรื่องตนเอง ครอบครัว โรงเรียน อาชีพ สถานที่สำคัญ และวิถีชีวิตในชุมชน ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67 - 1.00 2) แบบทดสอบทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน จำนวน 30 ข้อ เป็นข้อสอบแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก ใช้ทดสอบก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ ผลการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67-1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.86 3) แบบประเมินทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารชนิดมาตรประมาณค่า 5 ระดับ ใช้ประเมินความสามารถด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน

ระหว่างการจัดกิจกรรม มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67 - 1.00 และ 4) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ ชนิดมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 15 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.92

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ทดสอบก่อนเรียน (Pretest) โดยใช้แบบทดสอบทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกับกลุ่มตัวอย่าง
2. ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันภายใต้บริบทชุมชน จำนวน 8 แผน ระยะเวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 24 ชั่วโมง
3. ระหว่างดำเนินกิจกรรม ผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้และประเมินทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง
4. เมื่อสิ้นสุดการจัดกิจกรรม ดำเนินการทดสอบหลังเรียน (Posttest) โดยใช้แบบทดสอบชุดเดิม
5. ให้นักเรียนตอบแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้
6. รวบรวมข้อมูลทั้งหมดเพื่อนำไปวิเคราะห์ทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)
2. วิเคราะห์คะแนนทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารก่อนและหลังการทดลองโดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
3. เปรียบเทียบคะแนนทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารก่อนและหลังการทดลองโดยใช้การทดสอบค่าทีแบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์กัน (Paired Sample t-test)
4. วิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของนักเรียนโดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลตามเกณฑ์มาตรประมาณค่า 5 ระดับ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จำนวน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ระดับทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนของนักเรียนภายหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 2) ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ และ 3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ระดับทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนภายหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชน เป็นฐาน

ผู้วิจัยประเมินทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนภายหลังการจัดการเรียนรู้ ครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนภายหลังการจัดการเรียนรู้

ทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
การฟัง	4.58	0.51	ดีมาก
การพูด	4.36	0.60	ดี
การอ่าน	4.28	0.57	ดี
การเขียน	4.41	0.54	ดีมาก
รวม	**4.41**	**0.49**	**ดีมาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ภายหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน นักเรียนมีทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{x}$ = 4.41, S.D. = 0.49 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทักษะ การฟังมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{x}$ = 4.58, S.D. = 0.51) รองลงมา ได้แก่ ทักษะการเขียน ($\bar{x}$ = 4.41, S.D. = 0.54)

ทักษะการพูด ($\bar{X}$ = 4.36, S.D. = 0.60) และทักษะการอ่าน ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = 0.57) ตามลำดับ โดยทุกด้านอยู่ในระดับดีมาก

2. ผลการเปรียบเทียบทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้

ผู้วิจัยเปรียบเทียบคะแนนทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันของนักเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จำนวน 8 แผน รวม 24 ชั่วโมง โดยใช้แบบทดสอบคะแนนเต็ม 30 คะแนน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการทดสอบค่าทีสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่สัมพันธ์กัน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ผลต่างค่าเฉลี่ย	95% CI ของผลต่าง	t	df	p	Cohen's d
ก่อนเรียน	15	30	13.20	2.18						
หลังเรียน	15	30	25.47	1.92	12.27	[11.09, 13.45]	22.38	14	< .001**	5.78

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า นักเรียนมีคะแนนทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารภายหลังการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 25.47, S.D. = 1.92) สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 13.20, S.D. = 2.18) โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 12.27 คะแนน และมีช่วงความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ของผลต่างอยู่ระหว่าง 11.09 - 13.45 คะแนน เมื่อทดสอบด้วยสถิติค่าทีสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่สัมพันธ์กัน พบว่า คะแนนหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 และมีขนาดอิทธิพลในระดับสูงมาก แสดงให้เห็นว่าภายหลังการจัดการเรียนรู้นักเรียนมีคะแนนทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้

ผู้วิจัยศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันโดยใช้ชุมชนเป็นฐานจากนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดง ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ข้อ	รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	กิจกรรมมีความสนุกและน่าสนใจ	4.93	0.26	มากที่สุด
2	เนื้อหาสอดคล้องกับชีวิตประจำวัน	4.87	0.35	มากที่สุด
3	นักเรียนได้ฝึกใช้ภาษาอังกฤษจริง	4.80	0.41	มากที่สุด
4	นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.73	0.46	มากที่สุด
5	นักเรียนมีความมั่นใจในการสื่อสารภาษาอังกฤษมากขึ้น	4.67	0.49	มากที่สุด
6	นักเรียนได้ทำงานร่วมกับเพื่อน	4.87	0.35	มากที่สุด
7	สื่อและกิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสม	4.80	0.41	มากที่สุด
8	เนื้อหามีความเหมาะสมกับระดับความสามารถของนักเรียน	4.87	0.35	มากที่สุด
9	เนื้อหาเกี่ยวข้องกับสิ่งที่พบเห็นในชุมชน	4.73	0.46	มากที่สุด
10	กิจกรรมเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น	4.80	0.41	มากที่สุด
11	กิจกรรมช่วยพัฒนาทักษะการฟังภาษาอังกฤษ	4.67	0.49	มากที่สุด
12	กิจกรรมช่วยพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษ	4.73	0.46	มากที่สุด
13	กิจกรรมช่วยพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษ	4.80	0.41	มากที่สุด
14	กิจกรรมช่วยพัฒนาทักษะการเขียนภาษาอังกฤษ	4.87	0.35	มากที่สุด
15	นักเรียนต้องการเข้าร่วมกิจกรรมในลักษณะนี้อีก	4.73	0.46	มากที่สุด
	ภาพรวม	**4.79**	**0.02**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันโดยใช้ชุมชนเป็นฐานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.79, S.D. = 0.02) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกรายการมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ กิจกรรมมีความสนุกและน่าสนใจ ($\bar{X}$ = 4.93, S.D. = 0.26) รองลงมา มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน 4 รายการ ได้แก่ เนื้อหาสอดคล้องกับชีวิตประจำวัน นักเรียนได้ทำงานร่วมกับเพื่อน เนื้อหามีความเหมาะสมกับระดับความสามารถของนักเรียน และกิจกรรมช่วยพัฒนาทักษะการเขียนภาษาอังกฤษ ($\bar{X}$ = 4.87, S.D. = 0.35) ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดมีจำนวน 2 รายการ ได้แก่ นักเรียนมีความมั่นใจในการสื่อสารภาษาอังกฤษมากขึ้น และกิจกรรมช่วยพัฒนาทักษะการฟังภาษาอังกฤษ ($\bar{X}$ = 4.67, S.D. = 0.49)

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาระดับทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนภายหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ และศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ผลการวิจัยอภิปรายตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. ระดับทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารภายหลังการจัดการเรียนรู้

ภายหลังการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก โดยทักษะการฟังมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ การเขียน การพูด และการอ่าน ตามลำดับ ผลดังกล่าวอาจอธิบายได้จากการออกแบบกิจกรรมที่ให้นักเรียนรับฟังคำศัพท์ ประโยคคำสั่ง และบทสนทนาซ้ำในสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน เช่น การแนะนำตนเองและครอบครัว การบอกเส้นทาง การซื้อขายสินค้า และการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่สำคัญในชุมชน การรับฟังภาษาในบริบทที่คุ้นเคยอาจช่วยลดภาระในการทำความเข้าใจเนื้อหา เนื่องจากนักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับบุคคล สถานที่ และเหตุการณ์ดังกล่าวอยู่ก่อนแล้ว จึงสามารถเชื่อมโยงเสียง คำศัพท์ และความหมายได้ง่ายขึ้น การใช้ชุมชนเป็นฐานมิได้หมายถึงการนำผู้เรียนออกไปศึกษานอกห้องเรียนเท่านั้น แต่เป็นการนำประสบการณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และทรัพยากรในชุมชนมาเป็นเนื้อหาและสถานการณ์สำหรับการใช้ภาษา กลไกดังกล่าวทำให้ภาษาอังกฤษเปลี่ยนจากเนื้อหาที่เป็นนามธรรมไปเป็นเครื่องมือสำหรับอธิบายสิ่งที่ผู้เรียนรู้จักและมีประสบการณ์โดยตรง สอดคล้องกับแนวคิดของ Kramsch, C. ซึ่งอธิบายว่า ภาษาและวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กัน การเรียนรู้ภาษาจึงเกี่ยวข้องทั้งกับความรู้ทางภาษา ความหมาย และบริบททางสังคมวัฒนธรรม การนำเรื่องราวในชุมชนมาใช้ในการเรียนภาษาอังกฤษจึงอาจช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจว่าการเลือกใช้ภาษาแต่ละรูปแบบสัมพันธ์กับบุคคล สถานการณ์ และจุดมุ่งหมายในการสื่อสาร (Kramsch, C., 1998) ผลการวิจัยมีทิศทางสอดคล้องกับ สุชานาฏ สิตานุรักษ์ ซึ่งพัฒนาสื่อการเรียนรู้ “ชุมชนของเรา” เพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนระดับประถมศึกษาในชุมชนป่าตุ้มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การเชื่อมโยงเนื้อหาภาษาอังกฤษกับสภาพแวดล้อมใกล้ตัวสามารถสนับสนุนการเรียนรู้และความพึงพอใจของนักเรียนได้ งานดังกล่าวสนับสนุนข้อสังเกตว่า ความคุ้นเคยกับเนื้อหาอาจเป็นพื้นฐานที่ช่วยให้ผู้เรียนให้ความสนใจกับการใช้ภาษาได้มากขึ้น แทนที่จะต้องใช้ความพยายามส่วนใหญ่ไปกับการทำความเข้าใจบริบทที่ไม่คุ้นเคย (สุชานาฏ สิตานุรักษ์, 2565)

ทักษะการอ่านมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าทักษะด้านอื่น แม้ยังอยู่ในระดับดีมาก ข้อค้นพบนี้อาจเกี่ยวข้องกับสัดส่วนของกิจกรรมที่เน้นการฟังและการโต้ตอบ อีกทั้งการอ่านต้องอาศัยความรู้ด้านคำศัพท์ โครงสร้างประโยค และการตีความข้อความร่วมกัน จึงอาจต้องการใช้ระยะเวลาและการฝึกอย่างต่อเนื่องมากกว่าการสื่อสารผ่านข้อความหรือบทสนทนาสั้น ๆ ผลที่แตกต่างกันระหว่างทักษะจึงสะท้อนว่า การใช้ชุมชนเป็นฐานควรออกแบบภาระงานให้สมดุล โดยเพิ่มกิจกรรมอ่านข้อมูลจากป้าย หรือเอกสารในชุมชน แล้วเชื่อมโยงไปสู่การพูดและการเขียน

2. การเปรียบเทียบคะแนนทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้

นักเรียนมีคะแนนทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจสัมพันธ์กับองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ความหมายของเนื้อหา โอกาสในการใช้ภาษา และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเรียน ประการแรก การใช้เนื้อหาจากชุมชนช่วยให้นักเรียนเชื่อมโยงความรู้ทางภาษาเข้ากับประสบการณ์เดิม เนื่องจากนักเรียนไม่จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทใหม่ทั้งหมด แต่สามารถมุ่งเรียนรู้คำศัพท์ โครงสร้างประโยค และวิธีถ่ายทอดข้อมูลที่ตนรู้อยู่แล้วเป็นภาษาอังกฤษได้ ประการที่สอง กิจกรรมเปิดโอกาสให้นักเรียนใช้ภาษาเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายในการสื่อสาร เช่น การสอบถามข้อมูล การอธิบายสถานที่ การซื้อขายสินค้า และการนำเสนอเรื่องราวของชุมชน การฝึกในลักษณะดังกล่าวแตกต่างจากการจดจำคำศัพท์หรือกฎไวยากรณ์โดยแยกออกจากสถานการณ์ใช้ภาษา ประการที่สาม การทำงานร่วมกับครูและเพื่อนช่วยให้นักเรียนได้รับแบบอย่าง ความช่วยเหลือ และข้อมูลย้อนกลับระหว่างปฏิบัติกิจกรรม จึงมีโอกาสสังเกตข้อจำกัดในการใช้ภาษาและปรับแก้การสื่อสารของตน กลไกด้านปฏิสัมพันธ์สามารถอธิบายได้ตามทฤษฎีสังคมวัฒนธรรมของ Vygotsky, L. S. ซึ่งให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการช่วยเสริมศักยภาพภายในเขตพัฒนาการใกล้เคียง (Zone of Proximal Development: ZPD) เมื่อนักเรียนได้รับคำแนะนำ แบบอย่าง หรือความช่วยเหลือจากครูและเพื่อนในระดับที่เหมาะสม นักเรียนย่อมมีโอกาสปฏิบัติภาระงานที่ยังไม่สามารถทำได้ด้วยตนเอง และค่อย ๆ พัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาอย่างเป็นอิสระมากขึ้น (Vygotsky, L. S., 1978) ข้อค้นพบยังสอดคล้องกับแนวคิดสมรรถนะการสื่อสารของ Canale, M. & Swain, M. ซึ่งประกอบด้วย สมรรถนะด้านไวยากรณ์ สมรรถนะด้านภาษาศาสตร์สังคม และสมรรถนะด้านกลยุทธ์การสื่อสาร แนวคิดดังกล่าวชี้ว่า ความสามารถในการสื่อสารมิได้พิจารณาเพียงความถูกต้องของคำศัพท์และโครงสร้างภาษา แต่รวมถึงความสามารถในการเลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมกับบริบท และการใช้กลยุทธ์เพื่อรักษาการสื่อสารเมื่อเกิดข้อจำกัดทางภาษา การจัดกิจกรรมที่จำลองหรือเชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงจึงอาจเปิดโอกาสให้นักเรียนพัฒนาความสามารถเหล่านี้ร่วมกัน (Canale, M. & Swain, M., 1980) ในทำนองเดียวกัน Richards, J. C. เสนอว่าการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารควรให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนข้อมูล และใช้ภาษาเพื่อจุดมุ่งหมายที่มีความหมาย การบูรณาการแนวคิดการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารกับบริบทชุมชนจึงมีความสอดคล้องกันในเชิงหลักการ กล่าวคือ แนวคิดการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารกำหนดลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ ขณะที่บริบทชุมชนเป็นแหล่งเนื้อหาและสถานการณ์ที่ทำให้กระบวนการสื่อสารมีความหมายต่อผู้เรียน (Richards, J. C., 2006) ผลการวิจัยมีทิศทางสอดคล้องกับ กานต์ญาณิศา สุนทร และคณะ ซึ่งพบว่า กิจกรรมบทบาทสมมติเปิดโอกาสให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ใช้ภาษาอังกฤษในสถานการณ์จำลอง และนักเรียนมีคะแนนทักษะการพูดสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (กานต์ญาณิศา สุนทร และคณะ, 2564) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยดังกล่าวเปรียบเทียบคะแนนหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 75 และมุ่งประเมินเฉพาะทักษะการพูด ขณะที่การวิจัยครั้งนี้เปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังเรียน และครอบคลุมทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ความแตกต่างด้านแบบแผนการวิจัยและขอบเขตของตัวแปรจึงทำให้ไม่สามารถนำขนาดของผลที่พบมาเปรียบเทียบกันโดยตรงได้

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังมีทิศทางสอดคล้องกับ ธนัฏฐา ชื่นสุคนธ์ และธนดล ภูสีฤทธิ์ ซึ่งพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยกิจกรรมการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารประกอบเกมคำศัพท์มีคะแนนทักษะการพูดภาษาอังกฤษหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน (ธนัฏฐา ชื่นสุคนธ์ และธนดล ภูสีฤทธิ์, 2567) งานวิจัยดังกล่าวใช้เกมคำศัพท์เป็นองค์ประกอบหลักและประเมินทักษะการพูด ขณะที่การวิจัยครั้งนี้ใช้เนื้อหาจากชุมชนและประเมินทักษะทางภาษาหลายด้าน ผลที่มีทิศทางใกล้เคียงกันจึงอาจสะท้อนบทบาทร่วมของการมีส่วนร่วมและโอกาสในการใช้ภาษา แต่ยังไม่เพียงพอที่จะยืนยันว่ากิจกรรมทั้งสองรูปแบบมีกลไกหรือประสิทธิผลเท่าเทียมกัน

3. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้

นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยรายการกิจกรรมมีความสนุกและน่าสนใจมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ผลดังกล่าวอาจเกี่ยวข้องกับความหลากหลายของกิจกรรม ได้แก่ เกมภาษาอังกฤษ เพลง การทำงานกลุ่ม การแสดงบทบาทสมมติ และการใช้สถานการณ์จากชุมชน กิจกรรมเหล่านี้เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วม ลงมือปฏิบัติ และสื่อสารกับเพื่อนมากกว่าการรับฟังคำอธิบายเพียงอย่างเดียว อีกทั้งเนื้อหาที่ใกล้ตัวอาจช่วยให้นักเรียนมองเห็นจุดมุ่งหมายและประโยชน์ของการใช้ภาษาอังกฤษได้ชัดเจนขึ้น จึงมีแนวโน้มที่จะรับรู้กิจกรรมในทางบวกผลการวิจัยแตกต่างจาก กานต์ญาณิศา สุนทร และคณะ ซึ่งพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมบทบาทสมมติในระดับมาก (กานต์ญาณิศา สุนทร และคณะ, 2564) และแตกต่างจาก ธนัฏฐา ชื่นสุคนธ์ และธนดล ภูสีฤทธิ์ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรม CLT ประกอบเกมคำศัพท์ในระดับมาก ความแตกต่างดังกล่าวอาจเกี่ยวข้องกับช่วงวัยของผู้เรียน เนื้อหาและรูปแบบกิจกรรม ระยะเวลาดำเนินการ ความคุ้นเคยกับผู้สอน บริบทของสถานศึกษา และเกณฑ์ที่ใช้แปลผล จึงไม่ควรสรุปจากค่าเฉลี่ยเพียงอย่างเดียวว่า การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสร้างความพึงพอใจได้ดีกว่ากิจกรรมรูปแบบอื่น (ธนัฏฐา ชื่นสุคนธ์ และธนดล ภูสีฤทธิ์, 2567) ผลการวิจัยยังพิจารณาร่วมกับ ชญานุช เข็มทอง และวิชยา โยชิดะ ซึ่งพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารร่วมกับเทคนิคช่วยจำอยู่ในระดับมาก ข้อค้นพบดังกล่าวสนับสนุนว่า กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและใช้ภาษาอย่างมีจุดมุ่งหมายมีความสัมพันธ์กับการรับรู้เชิงบวกต่อการเรียนรู้ (ชญานุช เข็มทอง และวิชยา โยชิดะ, 2566) อย่างไรก็ตาม ระดับความพึงพอใจอาจแตกต่างกันตามรูปแบบกิจกรรมและบริบทของผู้เรียน ความพึงพอใจเป็นข้อมูลที่สะท้อนการรับรู้ของนักเรียนในช่วงเวลาหนึ่ง จึงไม่ควรใช้เป็นหลักฐานยืนยันการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษโดยลำพัง แต่ควรพิจารณาร่วมกับผลการทดสอบและการประเมินทักษะ นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างมีเพียง 15 คน และผู้วิจัยมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม นักเรียนอาจตอบแบบสอบถามในเชิงบวกจากความเกรงใจ ความตื่นเต้นต่อกิจกรรมใหม่ หรือความต้องการตอบให้เป็นที่ยอมรับ ผลความพึงพอใจจึงควรตีความเฉพาะภายในกลุ่มตัวอย่างและบริบทที่ศึกษา

โดยสรุป ผลการวิจัยสะท้อนว่า การจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษโดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและความพึงพอใจของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างในทิศทางที่ดี กลไกที่อาจเกี่ยวข้อง ได้แก่ ความใกล้ตัวของเนื้อหา การเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับประสบการณ์เดิม การฝึกใช้ภาษาในสถานการณ์ที่มีความหมาย การมีปฏิสัมพันธ์ และการได้รับความช่วยเหลือระหว่างเรียน

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 รูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยใช้บริบทชุมชนเป็นฐานตามแนวคิด C-T-P-R Model

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดบ้านสะแกซำ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 15 คน โดยจัด การเรียนรู้ จำนวน 8 แผน รวมระยะเวลา 24 ชั่วโมง ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{x}$ = 4.41, S.D. = 0.49) โดยทักษะการฟังมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ การเขียน การพูด และการอ่าน ตามลำดับ นอกจากนี้ นักเรียนมีคะแนน หลังเรียน ($\bar{x}$ = 25.47, S.D. = 1.92) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{x}$ = 13.20, S.D. = 2.18) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลดังกล่าวสะท้อนว่า ภายหลัง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสูงขึ้นและมีความคิดเห็นเชิงบวกต่อกิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผลการวิจัยควรตีความภายในขอบเขตของกลุ่มตัวอย่างและบริบทที่ศึกษา เนื่องจากเป็นการวิจัยแบบกลุ่มเดียววัดผลก่อนและหลังโดยไม่มีกลุ่มเปรียบเทียบ

เอกสารอ้างอิง

กานต์ญาณิศา สุนทร และคณะ. (2564). การพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 15(3), 131-141.

ชญานุช เข็มทอง และวิชยา โยชิดะ. (2566). การพัฒนาความสามารถด้านการพูดภาษาอังกฤษโดยการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารร่วมกับเทคนิคช่วยจำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 17(2), 203-213.

ธนัฏฐา ชื่นสุคนธ์ และธนดล ภูสีฤทธิ์. (2567). การจัดกิจกรรมการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร CLT ประกอบเกมคำศัพท์เพื่อส่งเสริมทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 18(2), 139-147.

ธนาภัสสร์ สนธิรักษ์ และคณะ. (2566). การพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันโดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้อำเภอลานสักสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุทัยธานี. วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, 9(2), 211-226.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 (ฉบับย่อ). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สุชานาฏ สิตานุรักษ์. (2565). การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ “ชุมชนของเรา” เพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนระดับประถมศึกษา ชุมชนป่าตุ้มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 23(1), 240-255.

Canale, M. & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. Applied Linguistics, 1(1), 1-47.

Kramsch, C. (1998). Language and culture. New York: Oxford University Press.

Richards, J. C. (2006). Communicative language teaching today. New York: Cambridge University Press.

UNESCO. (2025). What you need to know on lifelong learning. Retrieved January 24, 2026, from https://www.unesco.org/en/lifelong-learning/need-know

Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. London: Harvard University Press.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 287-298

บทความวิจัย

กลยุทธ์การสร้างความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์พนันออนไลน์*

TRUST-BUILDING COMMUNICATION STRATEGIES OF ONLINE GAMBLING WEBSITES

วิษชญะ ศิลาน้อย*, รวิธร ฐานัสสกุล
Wischaya Silanoi*, Ravithon Thanussakul
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปทุมธานี ประเทศไทย
Faculty of Management Science, Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage, Pathum Thani, Thailand
*Corresponding author E-mail: wischaya@vru.ac.th
*Tel: 087-639-3212

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสาร และเพื่อสังเคราะห์แนวทางการรู้เท่าทันกลยุทธ์การสื่อสารที่ใช้ในการสร้างความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์พนันออนไลน์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพและการตีความเชิงวาทศิลป์ของภาพและการสื่อสารเชิงโน้มน้าว กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย เว็บไซต์พนันออนไลน์จำนวน 10 เว็บไซต์ ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจงจากเว็บไซต์ที่ยังเปิดใช้งาน และมีองค์ประกอบการสื่อสารครบถ้วนตามกรอบการวิเคราะห์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบบันทึกข้อมูลเว็บไซต์ และแบบวิเคราะห์องค์ประกอบการสื่อสาร ข้อมูลได้รับการวิเคราะห์ตามแนวคิดด้านความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร การสื่อสารเชิงโน้มน้าว วาทศิลป์ของภาพ และการสื่อสารความไว้วางใจ ผลการวิจัยพบว่า เว็บไซต์พนันออนไลน์ใช้การสื่อสารผ่านองค์ประกอบด้านภาพ ภาษา ประสบการณ์การใช้งาน และภาพลักษณ์ของแพลตฟอร์มเพื่อสร้างการรับรู้ความน่าเชื่อถือ เว็บไซต์ส่วนใหญ่ใช้กลยุทธ์การสื่อสารผ่านภาพลักษณ์ของความทันสมัย ระบบฝากถอนอัตโนมัติ ข้อความสร้างความมั่นใจ โปรโมชัน การออกแบบที่ใช้งานง่าย และภาพลักษณ์ของแพลตฟอร์มกีฬาออนไลน์ เพื่อสื่อสารความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารที่ลดการรับรู้ความเสี่ยงผ่านการออกแบบแพลตฟอร์ม การนำเสนอข้อมูล และการสร้างประสบการณ์การใช้งานที่ต่อเนื่อง จนเกิดการรับรู้ความน่าเชื่อถือของแพลตฟอร์ม อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสนับสนุนเว็บไซต์พนันออนไลน์ แต่ต้องการสะท้อนให้เห็นถึงกลยุทธ์การสื่อสารที่ถูกใช้ในพื้นที่ออนไลน์ เพื่อส่งเสริมความรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล ตลอดจนใช้เป็นข้อมูลประกอบการพัฒนาแนวทางการสื่อสารและนโยบายในการป้องกันผลกระทบจากการพนันออนไลน์

คำสำคัญ: การพนันออนไลน์, ธุรกิจดิจิทัล, กลยุทธ์การสร้างความน่าเชื่อถือ, การสื่อสารเชิงโน้มน้าว, เว็บไซต์พนันออนไลน์

Abstract

This research article aims to examine the communication strategies employed to establish the credibility of online gambling websites and to synthesize guidelines for media literacy regarding the communication strategies used to construct such credibility. The study employed a qualitative research methodology, incorporating qualitative content analysis together with rhetorical interpretation

*Received July 2, 2026; Revised September 4, 2026; Accepted September 23, 2026

of visual rhetoric and persuasive communication. The sample consisted of ten online gambling websites purposively selected from websites that remained active and contained complete communication elements in accordance with the analytical framework. The research instruments included a website recording form and a communication component analysis form. The data were analyzed based on the concepts of source credibility, persuasive communication, visual rhetoric, and trust communication. The findings revealed that online gambling websites employ communication through visual elements, language, user experience, and platform image to create perceptions of credibility. Most websites adopt communication strategies that emphasize images of modernity, automated deposit and withdrawal systems, confidence-building messages, promotional offers, user-friendly interface design, and the image of online sports platforms to communicate website credibility. Furthermore, the study synthesized knowledge regarding communication processes that reduce users' risk perception through platform design, information presentation, and the creation of a continuous user experience, ultimately leading to the perception of platform credibility. However, this study is not intended to support online gambling websites. Rather, it seeks to reveal the communication strategies employed within online environments in order to promote digital media literacy and to provide evidence for the development of communication approaches and public policies aimed at preventing the adverse impacts of online gambling.

Keywords: Online Gambling, Digital Business, Credibility-Building Strategies, Persuasive Communication, Online Gambling Websites

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดิจิทัลในช่วงหลายปีที่ผ่านมาได้ส่งผลให้รูปแบบการสื่อสาร การดำเนินธุรกิจ และพฤติกรรมการบริโภคสื่อของผู้คนเปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน การสื่อสารออนไลน์กลายเป็นกลไกสำคัญของการสร้างอิทธิพลต่อการรับรู้และการตัดสินใจของผู้บริโภคในสังคมร่วมสมัย (Castells, M., 2010); (Jenkins, H., 2006); (Van Dijk, J., 2020) เว็บไซต์พนันออนไลน์จำนวนมากยังสามารถเข้าถึงผู้ใช้งานผ่านระบบออนไลน์ได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ทำให้ผู้คนใช้เวลาอยู่บนแพลตฟอร์มออนไลน์มากขึ้น และส่งผลให้การพนันออนไลน์ขยายตัวในหลายกลุ่มประชากร โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงานที่เข้าถึงสื่อดิจิทัลได้อย่างใกล้ชิด (ภัทรพร รักเปี่ยม, 2564)

ปัจจุบันเว็บไซต์พนันออนไลน์มีการพัฒนารูปแบบการสื่อสารที่ซับซ้อนมากขึ้น เว็บไซต์บางแห่งมีการออกแบบหน้าเว็บไซต์ให้ใกล้เคียงกับแพลตฟอร์มธุรกิจดิจิทัลทั่วไป โดยเฉพาะธุรกิจด้านการเงินหรืออีคอมเมิร์ซ เพื่อทำให้ผู้ใช้งานรู้สึกว่าเว็บไซต์มีมาตรฐาน และมีความปลอดภัยในการใช้งาน องค์ประกอบด้านการออกแบบเว็บไซต์ยังมีอิทธิพลต่อการรับรู้ด้านความน่าเชื่อถือของผู้ใช้งาน ทั้งในด้านองค์ประกอบภาพ การจัดระเบียบข้อมูล และลักษณะของการนำเสนอข้อมูล (Fogg, B. J. et al., 2003) ขณะที่การสื่อสารเชิงโน้มน้าวในสื่อดิจิทัลยังมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างแรงจูงใจและการตัดสินใจของผู้รับสารในพื้นที่ออนไลน์ (Perloff, R. M., 2017) ขณะเดียวกันปัญหาการติดพนันออนไลน์ยังส่งผลกระทบต่อพฤติกรรม การตัดสินใจ และการดำเนินชีวิตของผู้เล่นในหลายด้าน โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนที่สามารถเข้าถึงแพลตฟอร์มออนไลน์ได้อย่างสะดวกและต่อเนื่อง (วิไลลักษณ์ ลังกา และคณะ, 2564)

เมื่อพิจารณาในบริบทของเว็บไซต์พนันออนไลน์ที่ปรากฏในประเทศไทย องค์ประกอบทางภาพทำหน้าที่สร้างความหมายเชิงสัญญะและอิทธิพลต่อการรับรู้ของผู้รับสารในระดับอารมณ์และความรู้สึก (Barthes, R., 1977) การพนันยังเป็นปรากฏการณ์ที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน และถูกเชื่อมโยงกับความหวัง ความสำเร็จ และการแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจในหลายมิติของสังคมไทย (สังศิต พิริยะรังสรรค์ และคณะ, 2546) ขณะเดียวกัน ภาพสะท้อนของการพนันยังปรากฏผ่านวรรณกรรมและวัฒนธรรมสื่อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการพนันถูกทำให้เป็นทั้งกิจกรรมด้านความบันเทิงและพื้นที่ของความคาดหวังเกี่ยวกับความมั่งคั่งและโชคลาภ (สุภาพร พลายเล็ก, 2547) อย่างไรก็ตาม แม้งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพนันออนไลน์ในประเทศไทยจะมีจำนวนเพิ่มขึ้น แต่ส่วนใหญ่มักมุ่งศึกษาในประเด็นด้านพฤติกรรมการพนัน การเสพติด หรือผลกระทบทางสังคม ขณะที่การศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์กลยุทธ์การสร้างความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์พนันออนไลน์ในมิติด้านนิเทศศาสตร์และการสื่อสารดิจิทัลยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะการศึกษาที่มุ่งทำความเข้าใจองค์ประกอบด้านการสื่อสารที่ถูกใช้เพื่อสร้างความไว้วางใจแก่ผู้รับสารในพื้นที่ออนไลน์ อีกทั้งการออกแบบเว็บไซต์ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดพฤติกรรมและการตัดสินใจของผู้ใช้งานผ่านการออกแบบส่วนติดต่อผู้ใช้ที่มีลักษณะชักจูงหรือโน้มน้าวในเชิงจิตวิทยา แนวคิดดังกล่าวได้รับการอธิบายภายใต้แนวคิด Dark Patterns ซึ่งหมายถึง การออกแบบที่มุ่งผลักดันให้ผู้ใช้งานตัดสินใจหรือกระทำบางอย่างโดยอาศัยการจัดวางองค์ประกอบของเว็บไซต์ การนำเสนอข้อมูล และประสบการณ์การใช้งานในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้ให้บริการมากกว่าผู้ใช้งาน ส่งผลให้การรับรู้และการตัดสินใจของผู้ใช้อาจได้รับอิทธิพลจากการออกแบบการสื่อสารของเว็บไซต์โดยตรง (Gray, C. M. et al., 2018)

จากบริบทดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษากลยุทธ์การสร้างความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์พนันออนไลน์มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจบทบาทของการสื่อสารในสื่อดิจิทัล องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษายังสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการศึกษาด้านการรู้เท่าทันสื่อ การสื่อสารดิจิทัล ซึ่งมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจพลวัตของการสื่อสารในสังคมดิจิทัลปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารที่ใช้ในการสร้างความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์พนันออนไลน์
2. เพื่อสังเคราะห์แนวทางการรู้เท่าทันกลยุทธ์การสื่อสารที่ใช้ในการสร้างความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์พนันออนไลน์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ ร่วมกับการตีความเชิงวาทศิลป์ของภาพและการสื่อสารเชิงโน้มน้าว โดยศึกษาจากเว็บไซต์พนันออนไลน์ที่เปิดให้เข้าถึงได้ผ่านระบบสาธารณะบนอินเทอร์เน็ต ผู้วิจัยเลือกใช้การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง เพื่อให้ได้เว็บไซต์ที่สามารถสะท้อนรูปแบบการสื่อสารและกลยุทธ์การสร้างความน่าเชื่อถือได้อย่างชัดเจน

ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 เว็บไซต์ เนื่องจากเป็นจำนวนที่เหมาะสมต่อการวิเคราะห์เชิงลึกในงานวิจัยเชิงคุณภาพ และสามารถสะท้อนรูปแบบร่วมของกลยุทธ์การสื่อสารที่ปรากฏบนเว็บไซต์พนันออนไลน์ได้อย่างเพียงพอ ทั้งนี้ ผู้วิจัยพิจารณาความหลากหลายของรูปแบบการนำเสนอเว็บไซต์ควบคู่กับความสมบูรณ์ขององค์ประกอบด้านการสื่อสาร เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความครอบคลุมต่อวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกเว็บไซต์ไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1) เป็นเว็บไซต์พนันออนไลน์ที่ใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการสื่อสาร 2) สามารถเข้าถึงหน้าเว็บไซต์ได้ในช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล 3) มีองค์ประกอบด้านการสื่อสารครบถ้วน เช่น ข้อความโฆษณา โปรโมชัน ภาพประกอบ หรือระบบการให้บริการบนหน้าเว็บไซต์ และ 4) มีการใช้ข้อความหรือองค์ประกอบด้านภาพที่มุ่งสร้างความรู้สึกน่าเชื่อถือ ความปลอดภัย หรือความเป็นมืออาชีพแก่ผู้ใช้งาน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบบันทึกข้อมูลเว็บไซต์ (Website Recording Form) ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการทบทวนแนวคิดด้านความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร แนวคิดการสื่อสารเชิงโน้มน้าว แนวคิดวาทศิลป์ของภาพ และแนวคิดการสื่อสารความไว้วางใจ ร่วมกับการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้บันทึกข้อมูลพื้นฐานและองค์ประกอบด้านการสื่อสารที่ปรากฏบนเว็บไซต์พนันออนไลน์ และ 2) แบบวิเคราะห์องค์ประกอบการสื่อสาร (Communication Analysis Form) เพื่อใช้จำแนกและวิเคราะห์กลยุทธ์การสื่อสารที่เว็บไซต์ใช้ในการสร้างความน่าเชื่อถือ โดยกำหนดประเด็นการวิเคราะห์ให้ครอบคลุมองค์ประกอบด้านภาพ ข้อความและภาษา โปรโมชัน สิทธิประโยชน์ ตลอดจนการออกแบบเว็บไซต์และระบบบริการ เครื่องมือทั้งสองฉบับได้รับการพัฒนาเพื่อให้ครอบคลุมประเด็นการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นผู้วิจัยได้ทดลองใช้กับเว็บไซต์ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อทบทวนความชัดเจนของรายการบันทึกข้อมูลและประเด็นการวิเคราะห์ ก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเข้าศึกษาหน้าเว็บไซต์พนันออนไลน์ที่อยู่ในกลุ่มตัวอย่าง และจัดเก็บข้อมูลจากองค์ประกอบที่ปรากฏบนหน้าเว็บไซต์ เช่น หน้าแรกของเว็บไซต์ แบนเนอร์โฆษณา ข้อความประชาสัมพันธ์ โปรโมชัน ภาพประกอบ และองค์ประกอบด้านการออกแบบเว็บไซต์ ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดหน่วยวิเคราะห์ออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อความและภาษาที่ใช้บนเว็บไซต์ 2) องค์ประกอบด้านภาพและสี 3) โปรโมชันและสิทธิประโยชน์ที่ใช้ในการสื่อสาร และ 4) การออกแบบเว็บไซต์และระบบบริการที่ใช้สร้างภาพลักษณ์ความน่าเชื่อถือ เช่น ระบบฝากถอนอัตโนมัติ การให้บริการตลอด 24 ชั่วโมง หรือการใช้สัญลักษณ์ที่สื่อถึงความปลอดภัยและความมั่นคง ทั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์เฉพาะองค์ประกอบด้านการสื่อสารที่ปรากฏบนเว็บไซต์ โดยไม่ได้ศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลหรือปฏิสัมพันธ์ของผู้ใช้งานบนเว็บไซต์แต่อย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพร่วมกับการวิเคราะห์เชิงตีความ โดยผู้วิจัยเริ่มจากการอ่านและพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ปรากฏบนเว็บไซต์อย่างละเอียด จากนั้นจึงจัดกลุ่มข้อมูลตามลักษณะของกลยุทธ์การสื่อสารที่พบ ก่อนนำข้อมูลมาวิเคราะห์และตีความผ่านกรอบแนวคิดด้านความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร แนวคิดการสื่อสารเชิงโน้มน้าว แนวคิดวาทศิลป์ของภาพ และแนวคิดการสื่อสารความไว้วางใจ

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยจำแนกประเด็นการศึกษาออกเป็น 4 มิติหลัก ได้แก่ 1) การสร้างความน่าเชื่อถือผ่านองค์ประกอบด้านภาพ 2) การสร้างความน่าเชื่อถือผ่านข้อความและภาษา 3) การใช้โปรโมชันและสิทธิประโยชน์เพื่อสร้างแรงจูงใจ และ 4) การออกแบบเว็บไซต์และระบบบริการเพื่อสร้างภาพลักษณ์ของความเป็นมืออาชีพ การวิเคราะห์ในลักษณะดังกล่าวช่วยให้ผู้วิจัยสามารถมองเห็นรูปแบบร่วมของกลยุทธ์การสร้างความน่าเชื่อถือที่ปรากฏบนเว็บไซต์พนันออนไลน์ และช่วยอธิบายบทบาทขององค์ประกอบด้านการสื่อสารต่อการสร้างความไว้วางใจในพื้นที่ดิจิทัลได้อย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

การสำรวจเว็บไซต์ ยูอีเอ8 (UEA8) วีอี88 (WE88) 12เพลย์ (12Play) ยูวิน33 (Uwin33) วันเอ็กซ์ไลต์ (1xLite) เมก้าไดซ์ (MegaDice) 777เบต (777BET) เบต365 (bet365) โบนัสเอสเอสเอสเอสเอส คลับ (BONUSSSSSS.CLUB) และเบทฟลิก (Betflik) พบว่า เว็บไซต์ส่วนใหญ่นิยมใช้การออกแบบหน้าเว็บไซต์ในลักษณะที่คล้ายกับแพลตฟอร์มธุรกิจออนไลน์หรือแพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซ โดยให้ความสำคัญกับความเป็นระเบียบของหน้าเว็บไซต์ การแบ่งหมวดหมู่บริการอย่างชัดเจน และการจัดวางระบบสมาชิกในตำแหน่งที่มองเห็นได้ง่าย เว็บไซต์หลายแห่งมีการออกแบบหน้าแรกให้ผู้ใช้งานสามารถมองเห็นเมนูเกม โปรโมชัน ระบบฝากถอน และช่องทางติดต่อได้ทันทีเมื่อเข้าสู่เว็บไซต์ ลักษณะดังกล่าวช่วยทำให้ผู้ใช้งานรู้สึกว่าเว็บไซต์มีมาตรฐานในการให้บริการและมีระบบการจัดการที่ชัดเจน

1. ศึกษากลยุทธ์การสื่อสารที่ใช้ในการสร้างความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์พนันออนไลน์ ผลการศึกษาพบว่า เว็บไซต์พนันออนไลน์ที่อยู่ในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้กลยุทธ์การสื่อสารหลายรูปแบบเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจแก่ผู้ใช้งาน โดยไม่ได้นำเสนอการพนันในฐานะกิจกรรมเสี่ยงหรือผิดกฎหมายโดยตรง แต่พยายามออกแบบเว็บไซต์ให้มีลักษณะใกล้เคียงกับแพลตฟอร์มธุรกิจดิจิทัลทั่วไป ทั้งด้านการออกแบบหน้าเว็บไซต์ การจัดวางข้อมูล และการสร้างประสบการณ์การใช้งานที่ทันสมัยและเป็นระบบ จากการศึกษาพบว่ากลยุทธ์การสื่อสารสามารถจำแนกออกเป็น 4 มิติ ดังนี้

1.1 การสร้างความน่าเชื่อถือผ่านองค์ประกอบด้านภาพและการออกแบบเว็บไซต์ ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบทางภาพถูกใช้เป็นกลไกสำคัญในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความมั่นคง ความเป็นมืออาชีพ และความน่าเชื่อถือแก่ผู้ใช้งาน เว็บไซต์ส่วนใหญ่นิยมใช้สีดำ สีทอง สีแดง และสีเขียวเป็นองค์ประกอบหลักของหน้าเว็บไซต์ โดยเฉพาะเว็บไซต์ในกลุ่มคาสิโนออนไลน์และสล็อต เช่น โบนัสเอสเอสเอสเอสเอส คลับ (BONUSSSSSS.CLUB) เบทฟลิก (Betflik) และยูอีเอ8 (UEA8) เป็นต้น ซึ่งมีการใช้สีทองร่วมกับพื้นหลังสีดำเพื่อสร้างความรู้สึกเกี่ยวกับความหรูหรา ความมั่งคั่ง และสถานะทางเศรษฐกิจ ขณะที่เว็บไซต์ในกลุ่มการเดิมพันกีฬา เช่น เบต365 (bet365) และวันเอ็กซ์ไลต์ (1xLite) เป็นต้น นิยมใช้สีเขียว สีดำ และสีขาวเพื่อสร้างภาพลักษณ์ของความเป็นสากลและความเชื่อมโยงกับการแข่งขันกีฬา

เว็บไซต์จำนวนมากเลือกใช้โทนสีดำและสีทองเป็นองค์ประกอบหลักของการออกแบบหน้าเว็บไซต์ ซึ่งในเชิงวาทศิลป์ของภาพ สีดำทำหน้าที่สื่อถึงความมั่นคง ความลึกลับ และอำนาจ ขณะที่สีทองถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของความสำเร็จ ความมั่งคั่ง และสถานะ การจัดวางสีทั้งสองร่วมกันจึงทำหน้าที่เป็นสัญญะที่ช่วยลดการรับรู้ความเสี่ยงของผู้ใช้งาน และสื่อสารภาพลักษณ์ของแพลตฟอร์มว่ามีความมั่นคง น่าเชื่อถือ และมีศักยภาพในการให้บริการ แม้ว่าจะเป็นเว็บไซต์ที่ดำเนินการอยู่นอกระบบกฎหมายก็ตาม

เว็บไซต์ในกลุ่มการเดิมพันกีฬาหลายแห่งยังนิยมใช้ภาพนักกีฬา สนามแข่งขัน หรือภาพการแข่งขันจริงเพื่อสร้างความรู้สึกเกี่ยวกับมาตรฐานระดับสากลและความเป็นมืออาชีพ เช่น เบต365 (bet365) และ วันเอ็กซ์ไลต์ (1xLite) เป็นต้น ซึ่งใช้ภาพการแข่งขันฟุตบอลและการแข่งขันกีฬาระดับนานาชาติบนหน้าเว็บไซต์อย่างต่อเนื่อง องค์ประกอบดังกล่าวช่วยทำให้เว็บไซต์มีลักษณะใกล้เคียงกับแพลตฟอร์มข่าวกีฬาและแพลตฟอร์มสถิติการแข่งขันมากกว่าการเป็นเว็บไซต์การพนันโดยตรง ส่งผลให้ผู้ใช้งานรู้สึกว่าเว็บไซต์มีความน่าเชื่อถือและมีความเป็นมืออาชีพในระดับสากล

นอกจากนี้ ยังพบว่า เว็บไซต์หลายแห่งมีการใช้การเคลื่อนไหวของภาพ เอฟเฟกต์แสง และแอนิเมชันเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ใช้งานอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเว็บไซต์ในกลุ่มสล็อตและคาสิโนออนไลน์ที่มีการใช้ภาพเคลื่อนไหวของโบนัส รางวัล หรือเอฟเฟกต์แสงสีบนหน้าแรกของเว็บไซต์ตลอดเวลา ลักษณะดังกล่าวช่วยสร้างความรู้สึกตื่นเต้นและทำให้เว็บไซต์มีบรรยากาศคล้ายเกมออนไลน์ ซึ่งกลายเป็นส่วนสำคัญของกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือแก่ผู้ใช้งาน

1.2 การสร้างความน่าเชื่อถือผ่านข้อความ ภาษา และรูปแบบการสื่อสารของเว็บไซต์ ผลการศึกษาพบว่า เว็บไซต์ ยูวิน33 (Uwin33) วีอี88 (WE88) 12เพลย์ (12Play) และ ยูอีเอ8 (UEA8) นิยมใช้ข้อความเกี่ยวกับระบบฝากถอนอัตโนมัติ การทำธุรกรรมรวดเร็ว และการให้บริการตลอด 24 ชั่วโมง โดยข้อความที่ปรากฏบนหน้าเว็บไซต์มักอยู่ในตำแหน่งที่มองเห็นได้ง่าย เช่น บริเวณแบนเนอร์หลัก หน้าเข้าสู่ระบบ หรือบริเวณเมนูสมัครสมาชิก เว็บไซต์หลายแห่งใช้ข้อความในลักษณะ ฝากถอนอัตโนมัติ ไม่มีขั้นต่ำ ระบบเสถียร บริการรวดเร็ว หรือสมัครง่ายภายในไม่กี่ขั้นตอน เป็นต้น ช่วยสร้างความรู้สึกว่าเว็บไซต์มีระบบบริการที่ทันสมัยและมีความพร้อมในการให้บริการอย่างต่อเนื่อง จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่า ภาษาและข้อความบนเว็บไซต์พนันออนไลน์ทำหน้าที่เป็นส่วนสำคัญในการสร้างความรู้สึกไว้วางใจ การใช้ข้อความเกี่ยวกับความรวดเร็ว ความปลอดภัย ความเป็นมืออาชีพ และ

สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ กลายเป็นส่วนสำคัญของกลยุทธ์การสื่อสารที่เว็บไซต์พนันออนไลน์ใช้ในการสร้างความน่าเชื่อถือแก่ผู้ใช้งานผ่านพื้นที่ออนไลน์

1.3 การสร้างความน่าเชื่อถือผ่านโปรโมชัน และระบบสมาชิก ผลการศึกษาพบว่า เว็บไซต์พนันออนไลน์ส่วนใหญ่มีการใช้โปรโมชันและสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ เป็นส่วนสำคัญของกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและดึงดูดผู้ใช้งาน จากการสำรวจเว็บไซต์ โบนัสเอสเอสเอสเอสเอส คลับ (BONUSSSSSS.CLUB) เบทฟลิก (Betflik) 777เบต (777BET) และยูอีเอ8 (UEA8) พบว่าเว็บไซต์นิยมใช้โบนัสต้อนรับสมาชิกใหม่เป็นองค์ประกอบสำคัญของหน้าเว็บไซต์ โดยมีการแสดงข้อความเกี่ยวกับเครดิตฟรี โบนัสสมัครสมาชิก หรือโบนัสฝากครั้งแรกในตำแหน่งที่มองเห็นได้ง่าย อีกทั้งจะเห็นได้ว่าโปรโมชัน และระบบสมาชิก มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์พนันออนไลน์ เว็บไซต์จำนวนมากพยายามทำให้ผู้ใช้งานรู้สึกว่าเว็บไซต์มีมาตรฐานในการให้บริการ มีความคุ้มค่า และสามารถใช้งานได้อย่างสะดวกและปลอดภัย การใช้โปรโมชันอย่างต่อเนื่องการสร้างระบบสมาชิกที่มีลำดับขั้น

เว็บไซต์ใช้ข้อความประเภทฝากถอนอัตโนมัติ ระบบมีเสถียรภาพ และปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งข้อความเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นกลยุทธ์การสื่อสารเชิงโน้มน้าวที่มุ่งลดความไม่แน่นอนของผู้ใช้งาน โดยเปลี่ยนการรับรู้จากความเสี่ยงของพื้นที่ผิดกฎหมายไปสู่การรับรู้ว่าแพลตฟอร์มมีมาตรฐานการดำเนินงานใกล้เคียงกับธุรกิจดิจิทัลทั่วไป จึงเกิดการสร้างความไว้วางใจผ่านภาษา (Trust Communication)

1.4 การสร้างภาพลักษณ์ของความเป็นแพลตฟอร์มระดับสากลและความทันสมัยของเว็บไซต์ ผลการศึกษาพบว่า เว็บไซต์พนันออนไลน์ส่วนใหญ่มีการใช้รูปแบบการสื่อสารที่พยายามสร้างภาพลักษณ์ของความเป็นแพลตฟอร์มระดับสากลและความทันสมัยทางเทคโนโลยีอย่างชัดเจน จากการสำรวจเว็บไซต์ เบต 365 (bet365) วันเอ็กซ์ไลต์ (1xLite) และเมก้าไดซ์ (MegaDice) พบว่า เว็บไซต์หลายแห่งนิยมใช้การออกแบบหน้าเว็บไซต์ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับแพลตฟอร์มข่าวกีฬา ระบบวิเคราะห์ข้อมูล หรือแพลตฟอร์มการเงินออนไลน์มากกว่าการเป็นเว็บไซต์การพนันในรูปแบบดั้งเดิม เว็บไซต์ในกลุ่มการเดิมพันกีฬามีการจัดวางข้อมูลการแข่งขัน ตารางอัตราต่อรอง และข้อมูลสถิติในลักษณะที่คล้ายกับระบบข้อมูลกีฬาแบบเรียลไทม์ ส่งผลให้เว็บไซต์มีภาพลักษณ์ของแพลตฟอร์มข้อมูลและเทคโนโลยี มากกว่าพื้นที่สำหรับการพนันเพียงอย่างเดียว

ผลการศึกษายังพบว่า เว็บไซต์จำนวนมากพยายามสร้างภาพลักษณ์ของความทันสมัยผ่านการนำเสนอระบบเทคโนโลยีและระบบบริการอัตโนมัติ เว็บไซต์อย่าง ยูวิน 33 (Uwin33) วีอี88 (WE88) และ 12เพลย์ (12Play) มีการใช้ข้อความเกี่ยวกับระบบอัตโนมัติ ระบบฝากถอนรวดเร็ว และการประมวลผลแบบทันทีในหลายตำแหน่งของเว็บไซต์ ข้อความลักษณะดังกล่าวช่วยสร้างความรู้สึกว่าเว็บไซต์มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและสามารถรองรับการใช้งานของผู้ใช้จำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. สังเคราะห์แนวทางการรู้เท่าทันกลยุทธ์การสื่อสารที่ใช้ในการสร้างความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์พนันออนไลน์ ผลการศึกษาพบว่า จากการวิเคราะห์องค์ประกอบการสื่อสารของเว็บไซต์พนันออนไลน์ทั้ง 10 เว็บไซต์ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวทางการรู้เท่าทันกลยุทธ์การสื่อสารที่เว็บไซต์ใช้ในการสร้างความน่าเชื่อถือ โดยพบว่าการสร้างความน่าเชื่อถือเป็นผลจากการผสมผสานองค์ประกอบด้านภาพ ภาษา การออกแบบประสบการณ์การใช้งาน และภาพลักษณ์ของแพลตฟอร์มเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ จนทำให้ผู้ใช้งานเกิดการรับรู้ว่าเว็บไซต์มีมาตรฐาน มีความปลอดภัย และสามารถไว้วางใจได้ โดยแนวทางการรู้เท่าทันสามารถอธิบายได้ 4 ประการ ดังนี้

2.1 การรู้เท่าทันการสื่อสารผ่านองค์ประกอบด้านภาพ (Visual Communication Literacy) ผู้ใช้งานควรตระหนักว่า สี โลโก้ ภาพประกอบ และการออกแบบหน้าเว็บไซต์ทำหน้าที่เป็นสัญญะในการสื่อสารความหมายเกี่ยวกับความมั่นคง ความเป็นมืออาชีพ และความสำเร็จ เว็บไซต์จำนวนมากใช้สีดำและสีทองเพื่อเชื่อมโยงกับความหรูหราและความมั่งคั่ง ขณะที่เว็บไซต์ประเภทพนันกีฬาเลือกใช้สีเขียว สีขาว และภาพ

การแข่งขันกีฬาระดับนานาชาติ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ของแพลตฟอร์มกีฬาระดับสากลมากกว่าการเป็นเว็บไซต์การพนันโดยตรง การรู้เท่าทันจึงหมายถึงการแยกให้ออกว่าองค์ประกอบทางภาพดังกล่าวเป็นกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ด้านความน่าเชื่อถือ ไม่ใช่หลักฐานที่ยืนยันถึงความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์

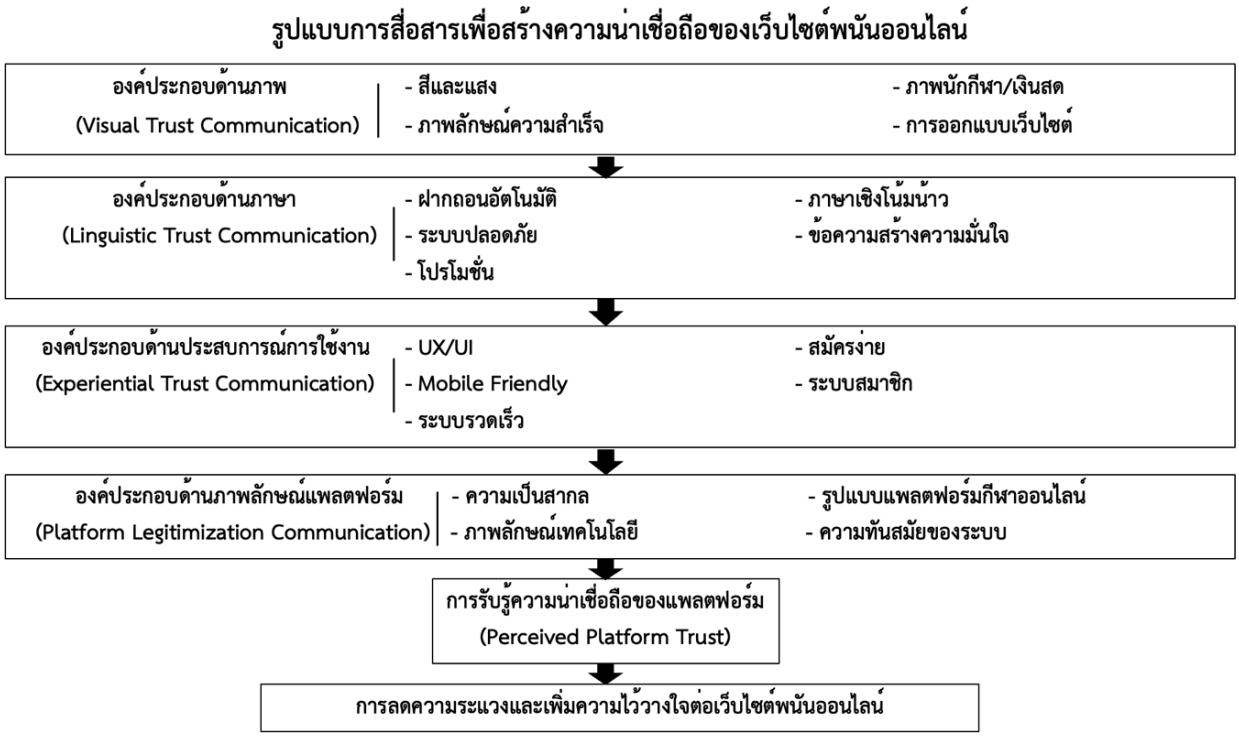
2.2 การรู้เท่าทันการใช้ภาษาเพื่อสร้างความไว้วางใจ (Language and Trust Communication Literacy) ผลการศึกษาพบว่า เว็บไซต์นิยมใช้ข้อความที่เน้นความปลอดภัย ความรวดเร็ว และความสะดวก เช่น “ฝากถอนอัตโนมัติ” “ระบบเสถียร” “บริการตลอด 24 ชั่วโมง” และ “ไม่มีขั้นต่ำ” ซึ่งทำหน้าที่ลดความไม่แน่นอนในการรับรู้ของผู้ใช้งานมากกว่าการให้ข้อมูลเกี่ยวกับบริการโดยตรง ดังนั้น การรู้เท่าทันจึงควรพิจารณาว่าข้อความเหล่านี้เป็นกลยุทธ์การสื่อสารเชิงโน้มน้าวที่มุ่งสร้างความเชื่อมั่นทางจิตวิทยา ไม่ใช่ข้อยืนยันถึงคุณภาพหรือความปลอดภัยของระบบ

2.3 การรู้เท่าทันการสร้างประสบการณ์การใช้งาน (User Experience Literacy) ผลการศึกษาพบว่า เว็บไซต์จำนวนมากออกแบบโครงสร้างการใช้งานให้คล้ายกับแพลตฟอร์มธุรกิจดิจิทัลทั่วไป โดยจัดวางเมนู ระบบสมาชิก ระบบฝากถอน และข้อมูลบริการอย่างเป็นระเบียบ เพื่อสร้างประสบการณ์การใช้งานที่ราบรื่นและลดความรู้สึกว่ากำลังใช้งานเว็บไซต์ที่มีความเสี่ยง การรู้เท่าทันจึงควรพิจารณาว่า ความสะดวกในการใช้งานหรือการออกแบบที่ทันสมัย ไม่ใช่ตัวบ่งชี้ถึงความถูกต้องตามกฎหมายหรือความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์ แต่เป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์การสร้างความไว้วางใจผ่านประสบการณ์

2.4 การรู้เท่าทันการสร้างภาพลักษณ์ของแพลตฟอร์ม (Platform Image Literacy) ผลการศึกษาพบว่า เว็บไซต์พนันออนไลน์จำนวนมากพยายามสร้างภาพลักษณ์ให้ใกล้เคียงกับแพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซ เว็บไซต์ข่าวกีฬา หรือแพลตฟอร์มการเงินออนไลน์ ผ่านการออกแบบส่วนติดต่อผู้ใช้งาน การแสดงข้อมูลการแข่งขัน การใช้ระบบอัตโนมัติ และการนำเสนอเทคโนโลยีสมัยใหม่ ส่งผลให้กิจกรรมการพนันถูกนำเสนอในฐานะบริการทั่วไปมากกว่าจะเป็นกิจกรรมที่มีความเสี่ยง การรู้เท่าทันจึงหมายถึงความสามารถในการแยกแยะระหว่าง ภาพลักษณ์ของแพลตฟอร์มกับสถานะที่แท้จริงของบริการและไม่ใช้รูปลักษณ์ของเว็บไซต์เป็นเกณฑ์ตัดสินความน่าเชื่อถือ

จากการสังเคราะห์ดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่า กลยุทธ์การสร้างความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์พนันออนไลน์ดำเนินไปผ่านกระบวนการสื่อสารแบบบูรณาการ โดยใช้องค์ประกอบด้านภาพ ภาษา ประสบการณ์การใช้งาน และภาพลักษณ์ของแพลตฟอร์มสนับสนุนซึ่งกันและกัน จนเกิดการรับรู้ความน่าเชื่อถือในสายตาผู้ใช้งาน ดังนั้น การส่งเสริมความรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล ควรมุ่งพัฒนาความสามารถของผู้รับสารในการวิเคราะห์องค์ประกอบการสื่อสารเหล่านี้อย่างรอบด้าน เพื่อให้สามารถแยกแยะกลยุทธ์การสร้างความน่าเชื่อถือออกจากความน่าเชื่อถือที่แท้จริงของแพลตฟอร์มได้อย่างมีวิจารณญาณ

การวิจัยครั้งนี้ทำให้รู้เกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์พนันออนไลน์ โดยจากผลการศึกษาทั้งหมด พบว่า เว็บไซต์พนันออนไลน์ใช้การสื่อสารแบบบูรณาการผ่านองค์ประกอบด้านภาพ ภาษา ประสบการณ์การใช้งาน และการสร้างภาพลักษณ์ของแพลตฟอร์ม เพื่อสร้างการรับรู้ความน่าเชื่อถือของแพลตฟอร์มในสายตาของผู้ใช้งาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์พนันออนไลน์เกิดจากการผสมผสานระหว่างการออกแบบแพลตฟอร์ม การสื่อสารเชิงโน้มน้าว และประสบการณ์ของผู้ใช้งานในระบบออนไลน์อย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญ ได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 สรุปผลการศึกษารูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์พนันออนไลน์

อภิปรายผล

1. ศึกษากลยุทธ์การสื่อสารที่ใช้ในการสร้างความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์พนันออนไลน์ จากวิเคราะห์เว็บไซต์พนันออนไลน์ใช้กลยุทธ์การสื่อสารที่หลากหลายเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือแก่ผู้ใช้งาน ทั้งการออกแบบภาพ การใช้ภาษา การนำเสนอโปรโมชัน ระบบบริการ และการออกแบบประสบการณ์การใช้งาน ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าในบริบทของธุรกิจที่ดำเนินงานอยู่นอกระบบกฎหมาย ความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์ถูกสร้างผ่านภาพลักษณ์และการออกแบบการสื่อสารเป็นสำคัญ เพื่อทำให้ผู้ใช้งานรับรู้ถึงความเป็นมืออาชีพ ความปลอดภัย และมาตรฐานของการให้บริการ ข้อค้นพบนี้สะท้อนบทบาทของการสื่อสารเชิงโน้มน้าวในการกำหนดการรับรู้และการตัดสินใจของผู้รับสาร ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดของ Perloff, R. M. ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของการสื่อสารในการโน้มน้าวทัศนคติและการตัดสินใจของผู้รับสาร (Perloff, R. M., 2017)

องค์ประกอบด้านภาพมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างการรับรู้ความน่าเชื่อถือ โดยเว็บไซต์ใช้สี แบนเนอร์ ภาพเงินสด ภาพนักกีฬา และภาพที่สื่อถึงความสำเร็จทางเศรษฐกิจ เพื่อเชื่อมโยงเว็บไซต์เข้ากับความมั่งคั่ง ความสำเร็จ และความเป็นมืออาชีพ เมื่อพิจารณาในเชิงวาทศิลป์ทางภาพ องค์ประกอบเหล่านี้มีบทบาทในการสร้างความหมายและกำหนดกรอบการรับรู้ของผู้ใช้งาน ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดวาทศิลป์ทางภาพของ ที่มองว่าภาพและสัญลักษณ์สามารถทำหน้าที่ทางวาทศิลป์ในการกำหนดการรับรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้รับสาร ขณะเดียวกัน แนวคิดของ Barthes, R. ช่วยอธิบายว่า ภาพและสัญญะสามารถสร้างความหมายที่เชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมได้ ดังนั้น การใช้สีและภาพบนเว็บไซต์พนันออนไลน์จึงสามารถทำหน้าที่เป็นสัญญะที่เชื่อมโยงแพลตฟอร์มเข้ากับความมั่นคง ความสำเร็จ และความเป็นมืออาชีพได้ (Barthes, R., 1977)

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่า เว็บไซต์พนันออนไลน์จำนวนมากออกแบบหน้าเว็บไซต์ให้มีลักษณะใกล้เคียงกับแพลตฟอร์มธุรกิจดิจิทัลทั่วไป ทั้งการจัดวางเมนู ระบบสมาชิก ระบบฝากถอนอัตโนมัติ และการนำเสนอข้อมูลอย่างเป็นระเบียบ การออกแบบดังกล่าวจึงมีบทบาทมากกว่าการอำนวยความสะดวกในการใช้งาน โดยยังช่วยสร้างการรับรู้ว่าเว็บไซต์มีระบบการจัดการ มีมาตรฐาน และมีความเป็นมืออาชีพ

ผลการศึกษาครั้งนี้ยังได้สะท้อนถึงความย้อนแย้งของการสร้างความไว้วางใจในพื้นที่ดิจิทัล กล่าวคือ เมื่อเว็บไซต์พนันออนไลน์ไม่สามารถอาศัยการรับรองตามกฎหมายเป็นพื้นฐานในการสร้างความน่าเชื่อถือ เว็บไซต์จึงให้ความสำคัญกับการใช้วาทศิลป์ทางภาพ ภาษา เทคโนโลยีอัตโนมัติ และการออกแบบประสบการณ์การใช้งาน เพื่อสร้างการรับรู้ถึงความปลอดภัยและความเป็นมืออาชีพ การใช้ภาษาลักษณะดังกล่าวจึงสะท้อนการทำงานของการสื่อสารเชิงโน้มน้าวที่ใช้ข้อความเป็นกลไกในการกำหนดทัศนคติและการตอบสนองของผู้รับสาร ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดของ O'Keefe, D. J. ขณะเดียวกัน เว็บไซต์พนันออนไลน์ยังออกแบบประสบการณ์การใช้งานให้ใกล้เคียงกับแพลตฟอร์มความบันเทิง เกมออนไลน์ และบริการดิจิทัลทั่วไป การจัดวางเนื้อหาและระบบบริการในลักษณะดังกล่าวทำให้รูปแบบการนำเสนอการพนันมีความใกล้เคียงกับบริการดิจิทัลประเภทอื่น และเชื่อมโยงการพนันเข้ากับความบันเทิง เกมออนไลน์ และเทคโนโลยีมากขึ้น (O'Keefe, D. J., 2016) ข้อค้นพบนี้สามารถพิจารณาร่วมกับแนวคิดของ Jenkins, H. เกี่ยวกับการหลอมรวมของสื่อที่ทำให้รูปแบบและเนื้อหาของสื่อต่าง ๆ มีความเชื่อมโยงกันมากขึ้น และทำให้การพนันถูกนำเสนอในฐานะกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับความบันเทิงและเทคโนโลยีมากขึ้น (Jenkins, H., 2006)

ผลการศึกษาพบว่า โปรโมชัน ระบบสมาชิก VIP และสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ถูกใช้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ใช้งานอย่างต่อเนื่อง การสื่อสารดังกล่าวเน้นการนำเสนอความคุ้มค่าและสิทธิประโยชน์เฉพาะสำหรับสมาชิก ซึ่งสามารถอธิบายผ่านแนวคิดการบริหารความสัมพันธ์ลูกค้าของ ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างและรักษาความสัมพันธ์กับลูกค้าผ่านคุณค่าและประสบการณ์ที่ได้รับ ในบริบทของเว็บไซต์พนันออนไลน์ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าโปรโมชันและระบบสมาชิกจึงทำหน้าที่ทั้งในด้านการสร้างแรงจูงใจและเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ใช้งาน เมื่อพิจารณาผลการศึกษาร่วมกัน พบว่า เว็บไซต์พนันออนไลน์ใช้การสื่อสารเชิงโน้มน้าวในลักษณะบูรณาการ โดยผสมผสานภาพ ภาษา โปรโมชัน เทคโนโลยี และประสบการณ์การใช้งานเข้าด้วยกันเพื่อสร้างการรับรู้ความน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะการออกแบบเว็บไซต์ให้มีลักษณะคล้ายแพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซหรือแพลตฟอร์มการเงินดิจิทัล ซึ่งทำหน้าที่ในเชิงสัญญะศาสตร์ด้วยการเชื่อมโยงเว็บไซต์พนันเข้ากับรูปแบบของบริการดิจิทัลที่ผู้ใช้งานคุ้นเคย ที่ส่งผลให้เว็บไซต์สามารถถูกตีความว่าเป็นแพลตฟอร์มที่มีระบบมีความทันสมัย และมีความเป็นมืออาชีพ กระบวนการดังกล่าวยังมีส่วนทำให้การพนันถูกนำเสนอในฐานะบริการดิจิทัลรูปแบบหนึ่งมากกว่าการเน้นภาพของกิจกรรมที่มีความเสี่ยง ซึ่งสามารถอธิบายผ่านแนวคิดของ Barthes, R. เกี่ยวกับการสร้างความหมายผ่านภาพและสัญญะในสื่อ (Barthes, R., 1977)

2. สังเคราะห์แนวทางการรู้เท่าทันกลยุทธ์การสื่อสารที่ใช้ในการสร้างความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์พนันออนไลน์ ผลการสังเคราะห์พบว่า การรู้เท่าทันกลยุทธ์การสื่อสารของเว็บไซต์พนันออนไลน์ควรครอบคลุมการวิเคราะห์องค์ประกอบด้านภาพ ภาษา ประสบการณ์การใช้งาน และภาพลักษณ์ของแพลตฟอร์ม เนื่องจากองค์ประกอบเหล่านี้ถูกนำมาใช้ร่วมกันเพื่อสร้างการรับรู้ถึงความน่าเชื่อถือ ความปลอดภัย และความเป็นมืออาชีพของเว็บไซต์ ดังนั้นการรู้เท่าทันจึงควรที่จะเริ่มจากการแยกแยะระหว่าง องค์ประกอบที่เว็บไซต์ใช้เพื่อสร้างการรับรู้ความน่าเชื่อถือกับความน่าเชื่อถือที่สามารถตรวจสอบได้จริง โดยไม่ใช้เพียงรูปลักษณ์ ความทันสมัย หรือความสะดวกของเว็บไซต์เป็นเกณฑ์ในการประเมิน

ในด้านองค์ประกอบทางภาพ ผลการสังเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ผู้ใช้งานควรสามารถวิเคราะห์ความหมายที่ถูกสร้างผ่านสี ภาพ สัญลักษณ์ และการจัดวางองค์ประกอบของเว็บไซต์ เนื่องจากสิ่งเหล่านี้สามารถทำหน้าที่สร้างความหมายเกี่ยวกับความมั่นคง ความสำเร็จ และความเป็นมืออาชีพได้ แนวทางดังกล่าวสามารถอธิบายผ่านแนวคิดวาทศิลป์ทางภาพของ ที่อธิบายการศึกษาภาพในฐานะวัตถุทางการสื่อสารเชิงวาทศิลป์ ซึ่งสามารถถูกวิเคราะห์ผ่านลักษณะ หน้าที่ และการประเมินองค์ประกอบทางภาพ ขณะเดียวกันแนวทางการรู้เท่าทันองค์ประกอบทางภาพจึงควรมุ่งให้ผู้ใช้งานตระหนักว่า ความสวยงามหรือความเป็นมืออาชีพของเว็บไซต์เป็นสิ่งที่ถูกออกแบบขึ้น

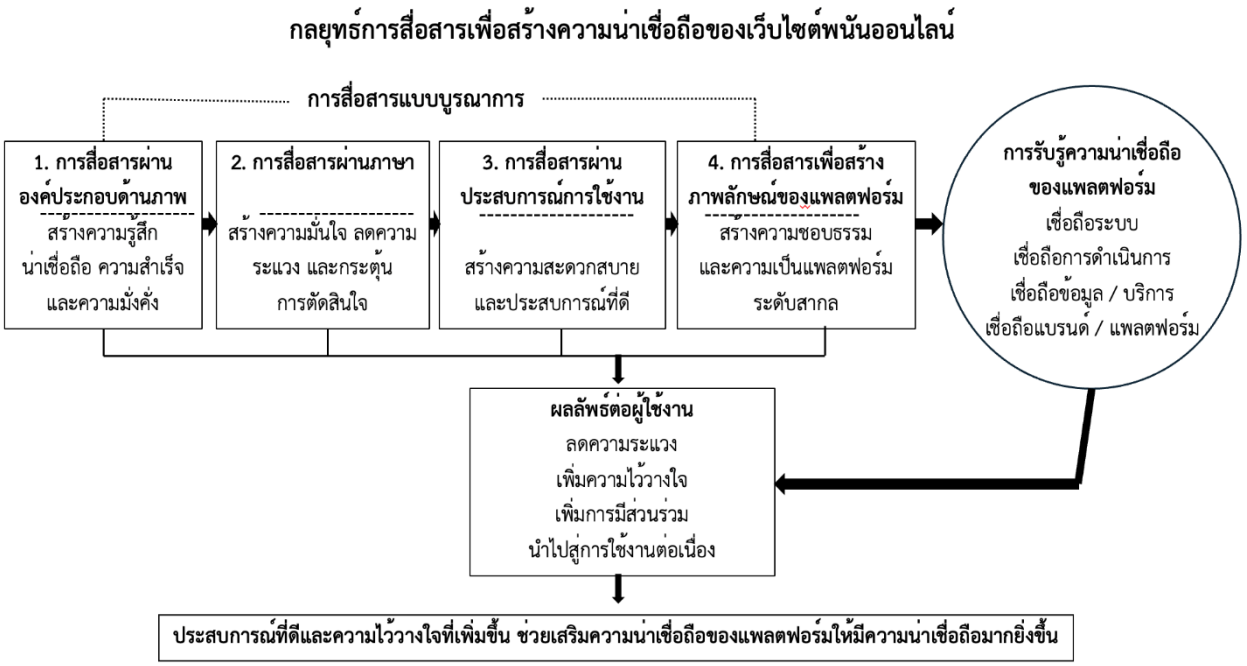
และไม่ควรถูกใช้เป็นหลักฐานยืนยันความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์เพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับ Fogg, B. J. et al. ที่พบว่า รูปลักษณ์ด้านการออกแบบเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ผู้ใช้งานนำมาใช้ในการประเมินความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์ (Fogg, B. J. et al., 2003)

ในด้านภาษาและประสบการณ์การใช้งาน ผลการสังเคราะห์แสดงให้เห็นว่า ผู้ใช้งานควรพิจารณาข้อความที่เกี่ยวกับความปลอดภัย ความรวดเร็ว ระบบอัตโนมัติ และการให้บริการตลอด 24 ชั่วโมงในฐานะส่วนหนึ่งของกระบวนการสื่อสารเชิงโน้มน้าว ไม่ควรตีความข้อความเหล่านี้เป็นหลักฐานยืนยันความปลอดภัยหรือมาตรฐานของเว็บไซต์โดยทันที เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า เว็บไซต์ใช้ข้อความดังกล่าวควบคู่กับการออกแบบระบบบริการที่ใช้งานง่ายและเป็นระเบียบ เพื่อสร้างความมั่นใจและลดความไม่แน่นอนของผู้ใช้งาน ประเด็นนี้สะท้อนแนวคิดของ Perloff, R. M. และ O'Keefe, D. J. เกี่ยวกับบทบาทของการสื่อสารเชิงโน้มน้าวที่มีต่อทัศนคติและการตัดสินใจของผู้รับสาร (Perloff, R. M., 2017); (O'Keefe, D. J., 2016)

นอกจากนี้ การออกแบบเว็บไซต์ให้มีลักษณะใกล้เคียงกับแพลตฟอร์มธุรกิจดิจิทัล แพลตฟอร์มการเงิน หรือแพลตฟอร์มกีฬา ยังเป็นประเด็นสำคัญของการรู้เท่าทัน เพราะรูปแบบดังกล่าวสามารถทำให้ผู้ใช้งานเชื่อมโยงเว็บไซต์กับภาพลักษณ์ของบริการดิจิทัลที่มีระบบและมีความเป็นมืออาชีพ การรู้เท่าทันจึงควรช่วยให้ผู้ใช้งานสามารถแยกภาพลักษณ์ที่เกิดจากการออกแบบแพลตฟอร์ม ออกจากสถานะและความน่าเชื่อถือที่ตรวจสอบได้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Fogg, B. J. et al. ที่แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบของเว็บไซต์มีบทบาทต่อการประเมินความน่าเชื่อถือของผู้ใช้งาน (Fogg, B. J. et al., 2003)

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้ นำเสนอรูปแบบองค์ความรู้เพื่อศึกษากลยุทธ์การสร้างความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์พนันออนไลน์ จากการวิเคราะห์โฆษณาเว็บไซต์การพนันเพื่อให้ผู้เล่นการพนันรู้เท่าทันเว็บไซต์เหล่านั้น ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์พนันออนไลน์

จากภาพที่ 2 พบว่า เว็บไซต์พนันออนไลน์ใช้การสื่อสารแบบบูรณาการผ่านองค์ประกอบด้านภาพ ภาษา ประสบการณ์การใช้งาน และภาพลักษณ์ของแพลตฟอร์ม เพื่อสร้างการรับรู้ความน่าเชื่อถือแก่ผู้ใช้งานในระบบออนไลน์ องค์ประกอบเหล่านี้ส่งผลต่อการลดความระแวงและเพิ่มความไว้วางใจต่อแพลตฟอร์ม ซึ่งกิจกรรมการพนันออนไลน์เป็นกิจกรรมที่มีความเสี่ยงและส่งผลกระทบต่อสังคมในหลายมิติ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสนับสนุนหรือส่งเสริมเว็บไซต์พนันออนไลน์ แต่ต้องการสะท้อนให้เห็นถึงกลยุทธ์การสื่อสารที่เว็บไซต์เหล่านี้ใช้ในการสร้างความน่าเชื่อถือ เพื่อสร้างความรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล และทำให้ผู้ใช้งานสามารถตระหนักรู้ถึงกระบวนการสื่อสารเชิงโน้มน้าวที่แฝงอยู่ในแพลตฟอร์มออนไลน์มากยิ่งขึ้น

สรุปและข้อเสนอแนะ

เว็บไซต์พนันออนไลน์ใช้กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือผ่าน 4 มิติหลัก ได้แก่ 1) ด้านภาพ โดยใช้สี ภาพ และการจัดวางองค์ประกอบเพื่อสร้างภาพลักษณ์ของความมั่นคง ความสำเร็จ และความเป็นมืออาชีพ 2) ด้านภาษา โดยใช้ข้อความที่เน้นความรวดเร็ว ความสะดวก ความปลอดภัย และความพร้อมของระบบบริการ 3) ด้านโปรโมชันและสิทธิประโยชน์ โดยนำเสนอโบนัสต้อนรับ ระบบสมาชิก และสิทธิประโยชน์เพื่อสร้างแรงจูงใจแก่ผู้ใช้งาน และ 4) ด้านการออกแบบเว็บไซต์และระบบบริการ โดยจัดวางเมนู ระบบสมาชิก ระบบฝากถอน และข้อมูลบริการให้เป็นระเบียบและมีลักษณะใกล้เคียงกับแพลตฟอร์มธุรกิจดิจิทัลทั่วไป ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าองค์ประกอบทั้ง 4 มิติ ถูกนำมาใช้ร่วมกันเพื่อสร้างภาพลักษณ์ของเว็บไซต์ให้มีความทันสมัย เป็นระบบ และมีความเป็นมืออาชีพ ตลอดจนเป็นพื้นฐานในการสังเคราะห์แนวทางการรู้เท่าทันกลยุทธ์การสร้างความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์พนันออนไลน์ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ผู้วิจัยไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสนับสนุนเว็บไซต์พนันออนไลน์ แต่ต้องการสะท้อนให้เห็นถึงกลยุทธ์การสื่อสารที่ถูกใช้ในพื้นที่ออนไลน์ เพื่อส่งเสริมความรู้เท่าทันสื่อ หน่วยงานด้านการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปพัฒนาสื่อหรือคู่มือส่งเสริมความรู้เท่าทันสื่อ โดยอธิบายกลยุทธ์การสื่อสารที่เว็บไซต์พนันออนไลน์ใช้สร้างความน่าเชื่อถือ เพื่อช่วยให้เยาวชนและประชาชนสามารถแยกแยะเว็บไซต์พนันออนไลน์ออกจากแพลตฟอร์มดิจิทัลที่ถูกกฎหมายได้ดียิ่งขึ้น ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป งานวิจัยในอนาคตควรขยายการศึกษาไปยังแพลตฟอร์มออนไลน์ประเภทอื่น รวมทั้งศึกษาการรับรู้ของผู้ใช้งานต่อกลยุทธ์การสื่อสารของแพลตฟอร์มดิจิทัลในมิติต่าง ๆ เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการสร้างความน่าเชื่อถือระหว่างธุรกิจที่ถูกกฎหมายกับธุรกิจที่ดำเนินงานในพื้นที่สีเทา

เอกสารอ้างอิง

ภัทรพร รักเปี่ยม. (2564). นักวิจัยจุฬาฯ ชี้พนันออนไลน์ ภัยใกล้ตัวในช่วงโควิด 19. เรียกใช้เมื่อ 6 มกราคม 2569 จาก https://www.chula.ac.th/highlight/48165

วิไลลักษณ์ ลังกา และคณะ. (2564). พฤติกรรมการติดพนันออนไลน์: ปัจจัยเชิงสาเหตุกระบวนการ ผลกระทบทางพฤติกรรมศาสตร์ และแนวทางการช่วยเหลือผู้เรียนที่ติดพนันออนไลน์ สำหรับครูแนะแนวในสถานศึกษา. ใน รายงานการวิจัย. ศูนย์ศึกษาปัญหายาเสพติด (ศศก.).

สังศิต พิริยะรังสรรค์ และคณะ. (2546). เศรษฐกิจการพนันทางเลือกเชิงนโยบาย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงอาทิตย์.

สุภาพร พลายเล็ก. (2547). การพนันในสังคมไทย: ภาพสะท้อนจากวรรณกรรม. วารสารวรรณวิทัศน์, 4(2547), 20-48.

Barthes, R. (1977). Image-Music-Text. New York: Hill and Wang.

Castells, M. (2010). The rise of the network society. (2nd ed.). Oxford: Wiley-Blackwell.

Fogg, B. J. et al. (2003). How do users evaluate the credibility of web sites? A study with over 2,500 participants. In Proceedings of the 2003 conference on Designing for user experiences (pp. 1-15). New York: ACM Press.

Gray, C. M. et al. (2018). The Dark (Patterns) Side of UX Design. Proceedings of the 2018. In CHI Conference on Human Factors in Computing Systems, Montreal, 21-26 April 2018.

Jenkins, H. (2006). Convergence culture: Where old and new media collide. New York: New York University Press.

O'Keefe, D. J. (2016). Persuasion: Theory and research. (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Perloff, R. M. (2017). The dynamics of persuasion: Communication and attitudes in the twenty-first century. (6th ed.). New York: Routledge.

Van Dijk, J. (2020). The network society. (4th ed.). London: Sage Publications.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 299-313

บทความวิจัย

องค์ประกอบและรูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษาโดยใช้เทคนิคเดลฟาย*

COMPONENTS AND MODEL OF A VOCATIONAL COMPETENCY-BASED LEARNING ECOSYSTEM FOR VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS USING THE DELPHI TECHNIQUE

สมชาย ทิพย์ประเสริฐสุข*, ชัยวิชิต เชียรชนะ, สยาม แกมขุนทด
Somchai Tipprasertsuk*, Chaiwichit Chianchana, Sayam Khamkhuntod
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Technical Education, King Mongkut's University North Bangkok, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: somchaiptech@gmail.com
*Tel: 081-425-9471

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์และยืนยันองค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา จากฉันทามติของผู้เชี่ยวชาญโดยใช้เทคนิคเดลฟาย และ 2) พัฒนารูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้ในการเสริมสร้างสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทการจัดการอาชีวศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยประยุกต์ใช้เทคนิคเดลฟาย จำนวน 3 รอบ ผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 20 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการอาชีวศึกษา จำนวน 6 คน และผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการเรียนการสอน จำนวน 14 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามปลายเปิด และแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ โดยกำหนดเกณฑ์ฉันทามติจากค่ามัธยฐานตั้งแต่ 4.50 ขึ้นไป และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ไม่เกิน 1.00 ผลการวิจัยพบว่า ระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา ประกอบด้วย ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จ 3 ด้าน ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ระเบียบข้อบังคับ และงบประมาณต่อเนื่อง และองค์ประกอบหลัก 9 ด้าน ได้แก่ ผู้เรียน ครูและผู้สอน หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ สถานประกอบการและความร่วมมือ เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ การประเมินผล ระบบสนับสนุนผู้เรียน การบริหาร นโยบายและโครงสร้าง และสมรรถนะ ทักษะอาชีพและผลลัพธ์การเรียนรู้ เมื่อสังเคราะห์ผลฉันทามติเชิงระบบ ได้รูปแบบ ที่ประกอบด้วย 5 ระบบย่อย ได้แก่ ระบบปัจจัยนำเข้า ระบบกระบวนการ ระบบการสนับสนุน ระบบผลลัพธ์ และการสะท้อนกลับเพื่อพัฒนา รูปแบบดังกล่าวเป็นกรอบเชิงระบบสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษาในการออกแบบการเรียนรู้ฐานสมรรถนะที่เชื่อมโยงผู้เรียน ครู หลักสูตร สถานประกอบการ เทคโนโลยี ระบบสนับสนุน และการประเมินผลกับบริบทงานจริง

คำสำคัญ: ระบบนิเวศการเรียนรู้, สมรรถนะอาชีพ, เทคนิคเดลฟาย, รูปแบบการเรียนรู้เชิงสมรรถนะ

*Received July 5, 2026; Revised July 19, 2569; Accepted September 23, 2026

Abstract

This research aimed to: 1) Analyze and validate the components of a vocational competency-based learning ecosystem for vocational education institutions through expert consensus using the Delphi technique; and 2) Develop a learning ecosystem model for enhancing vocational competency in vocational education institutions in accordance with the context of vocational education management. This study employed a research and development design with a three-round Delphi technique. The informants were 20 experts selected through purposive sampling, consisting of six experts in vocational education and fourteen administrators of vocational education institutions with experience in instructional management. The research instruments included an open-ended questionnaire and five-point rating scale questionnaires. The data were analyzed using content analysis, median, and interquartile range. The consensus criteria were set at a median of 4.50 or higher and an interquartile range of 1.00 or lower. The findings revealed that the vocational competency-based learning ecosystem for vocational education institutions consisted of three enabling factors: visionary leadership, regulations, and continuous budgeting, and nine core components: learners, teachers and instructors, curriculum and learning management, industry and collaboration, technology and learning resources, assessment, learner support system, administration, policy and structure, and competency, vocational skills and learning outcomes. Based on the systematic synthesis of expert consensus, the developed model comprised five subsystems: input system, process system, support system, outcome system, and feedback for development. The model serves as a systemic framework for vocational education institutions to design competency-based learning that connects learners, teachers, curriculum, industry, technology, support systems, and assessment with real work contexts.

Keywords: Learning Ecosystem, Vocational Competency, Delphi Technique, Competency-Based Learning Model

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีในปัจจุบัน ส่งผลให้การพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษาเป็นประเด็นสำคัญต่อการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เนื่องจากตลาดแรงงานต้องการกำลังคนที่มิได้มีเพียงความรู้เชิงทฤษฎีหรือทักษะปฏิบัติเฉพาะด้านเท่านั้น แต่ต้องมีสมรรถนะรอบด้านสามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา ทำงานร่วมกับผู้อื่น ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม และเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอาชีพได้อย่างต่อเนื่อง แนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานของ World Economic Forum ที่ชี้ว่าการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและรูปแบบการทำงานทำให้แรงงานจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะใหม่และยกระดับทักษะเดิม (World Economic Forum, 2020) ขณะเดียวกัน OECD และ Cedefop ได้เน้นว่า การจัดอาชีวศึกษาที่มีคุณภาพควรเชื่อมโยงการเรียนรู้กับสภาพแวดล้อมการทำงานจริง เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจมาตรฐานอาชีพ วัฒนธรรมการทำงาน และความคาดหวังของตลาดแรงงาน (OECD, 2021b); (Cedefop, 2015)

สำหรับประเทศไทย การพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษามีความสัมพันธ์โดยตรงกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศโดยยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ให้มีทักษะ สมรรถนะ และคุณลักษณะที่เหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม (สำนักงานสภา

พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) ขณะเดียวกัน ทิศทางการจัดการอาชีวศึกษาได้มุ่งพัฒนากำลังคนสมรรถนะสูง โดยส่งเสริมการเชื่อมโยงหลักสูตรกับมาตรฐานอาชีพและความต้องการของสถานประกอบการ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2567) อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิดการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะไปสู่การปฏิบัติในระดับสถานศึกษายังพบข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ที่ยังแยกส่วนตามรายวิชา การเชื่อมโยงกับสถานประกอบการที่ยังไม่เป็นระบบ และการประเมินผลที่ยังเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากกว่าหลักฐานจากการปฏิบัติงานจริง ซึ่งอาจไม่สะท้อนสมรรถนะของผู้เรียนได้อย่างครบถ้วนตามแนวคิดการประเมินตามสภาพจริง (Wiggins, G., 1990)

แนวคิดระบบนิเวศการเรียนรู้ ที่อธิบายว่าการพัฒนาผู้เรียนเกิดจากความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหลายด้านที่ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ทั้งผู้เรียน ครู หลักสูตร เทคโนโลยี แหล่งเรียนรู้ สถานประกอบการ ระบบสนับสนุน และการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีระบบนิเวศ (Bronfenbrenner, U., 1979) และแนวทางการพัฒนาอาชีวศึกษาในระดับสากลที่มุ่งเชื่อมโยงการเรียนรู้กับบริบทการทำงานจริง (UNESCO, 2022)

แม้งานวิจัยที่ผ่านมาได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะและความร่วมมือกับสถานประกอบการในหลายมิติ แต่ยังขาดการศึกษาที่สังเคราะห์องค์ประกอบและปัจจัยเอื้อให้เป็นรูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา ที่ผ่านการยืนยันจากฉันทามติของผู้เชี่ยวชาญในบริบทประเทศไทย ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งวิเคราะห์และยืนยันองค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพ และพัฒนารูปแบบเชิงระบบโดยประยุกต์ใช้เทคนิคเดลฟาย เพื่อเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการออกแบบและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะที่เชื่อมโยงผู้เรียน ครู หลักสูตร สถานประกอบการ เทคโนโลยี ระบบสนับสนุน และการประเมินผลเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ และสอดคล้องกับบริบทการปฏิบัติงานจริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์และยืนยันองค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา จากฉันทามติของผู้เชี่ยวชาญโดยใช้เทคนิคเดลฟาย
2. เพื่อพัฒนารูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้ในการเสริมสร้างสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทการจัดการอาชีวศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยประยุกต์ใช้เทคนิคเดลฟาย เพื่อวิเคราะห์ ยืนยันองค์ประกอบ และพัฒนารูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา จากฉันทามติของผู้เชี่ยวชาญ การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์และยืนยันองค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพ โดยใช้เทคนิคเดลฟาย จำนวน 3 รอบ เพื่อให้ได้ฉันทามติเกี่ยวกับองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้เป็นฐานในการพัฒนารูปแบบต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้ในการเสริมสร้างสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทการจัดการอาชีวศึกษา โดยผู้วิจัยนำองค์ประกอบ ปัจจัยเอื้อต่อความสำเร็จ และตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์ฉันทามติจากผู้เชี่ยวชาญในขั้นตอนที่ 1 มาจัดโครงสร้างเป็นรูปแบบเชิงระบบ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดผู้เชี่ยวชาญในกระบวนการเดลฟาย จำนวน 20 คน โดยพิจารณาจากแนวคิดของ Macmillan, T. T. ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างขนาดของกลุ่มกับความแม่นยำและความน่าเชื่อถือของคำตอบรวม และพบว่า เมื่อจำนวนสมาชิกในกลุ่มเพิ่มขึ้น ความคลาดเคลื่อนของคำตอบ

รวมมีแนวโน้มลดลง ขณะที่ความน่าเชื่อถือของคำตอบกลุ่มมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (Macmillan, T. T., 1971) ทั้งนี้ การวิจัยครั้งนี้กำหนดผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 20 คน ซึ่งอยู่ในช่วงขนาดกลุ่มที่เพียงพอต่อการรวบรวมและกลั่นกรองความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ และสามารถรองรับการสูญหายของผู้ตอบระหว่างรอบได้ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงโดยพิจารณาจากความรู้ ประสบการณ์และความเกี่ยวข้องกับการจัดการอาชีวศึกษา การบริหารสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ และการพัฒนาสมรรถนะอาชีพของผู้เรียน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการอาชีวศึกษาที่มีประสบการณ์ด้านนโยบาย การบริหาร หรือการวิจัยอาชีวศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 6 คน และ 2) ผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการเรียนการสอน ไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 14 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์และยืนยันองค์ประกอบโดยใช้เทคนิคเดลฟาย ประกอบด้วยแบบสอบถาม 3 รอบ ได้แก่ รอบที่ 1 เป็นแบบสอบถามปลายเปิด ใช้สำหรับรวบรวมความคิดเห็นอย่างอิสระจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับองค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จ บทบาทของผู้เกี่ยวข้อง และแนวทางการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะอาชีพของผู้เรียนอาชีวศึกษา แบบสอบถามรอบนี้พัฒนาจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และเอกสารเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง การประเมินตามสภาพจริง และการจัดการอาชีวศึกษา รอบที่ 2 เป็นแบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่ได้พัฒนาขึ้นจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลรอบที่ 1 โดยกำหนดระดับความคิดเห็นตั้งแต่ 1 หมายถึง มีความเหมาะสมน้อยที่สุด ถึง 5 หมายถึง มีความเหมาะสมมากที่สุด เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิม พิจารณาระดับความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้แต่ละรายการ และรอบที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ใช้สำหรับให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมทบทวนและยืนยันความคิดเห็นอีกครั้ง โดยผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์จากรอบที่ 2 ได้แก่ ค่ามัธยฐาน ควอไทล์ที่ 1 ควอไทล์ที่ 3 และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ พร้อมข้อมูลย้อนกลับของกลุ่มไปประกอบการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้เกิดการทบทวน ปรับ หรือยืนยันความคิดเห็นจนได้ฉันทามติ ซึ่งแบบสอบถามทั้ง 3 รอบ ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยทางสังคมและบริบทแรงงาน ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาการวิจัยการศึกษาและการวัดประเมินผล ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ และผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษาและการบริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.80 ถึง 1.00 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 0.50 ทุกข้อ ก่อนนำไปใช้จริง

เครื่องมือในขั้นตอนที่ 2 การสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบ ใช้แบบร่างโครงสร้างรูปแบบและตารางจัดกลุ่มองค์ประกอบ เพื่อจัดระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ปัจจัยเอื้อต่อความสำเร็จ ตัวบ่งชี้ และระบบย่อยของรูปแบบ ให้สามารถอธิบายกลไกการทำงานของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพในบริบทสถานศึกษาอาชีวศึกษาได้อย่างเป็นระบบ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามกระบวนการเดลฟาย จำนวน 3 รอบ โดยก่อนการเก็บข้อมูลผู้วิจัยจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ถึงผู้เชี่ยวชาญ ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนการตอบแบบสอบถาม การรักษาความลับของข้อมูล และขอความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย จากนั้นดำเนินการเก็บข้อมูลผ่านระบบออนไลน์กับผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่าน

ในรอบที่ 1 ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามปลายเปิดให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 20 คน เพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ ปัจจัยเอื้อต่อความสำเร็จ และแนวทางการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพ

เมื่อได้รับข้อมูลกลับคืน ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อกำหนดรหัสเนื้อหา จัดกลุ่มหมวดหมู่ และสังเคราะห์เป็นรายการองค์ประกอบและตัวบ่งชี้เบื้องต้น

ในรอบที่ 2 ผู้วิจัยนำรายการองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลรอบที่ 1 มาจัดทำเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แล้วส่งให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมพิจารณาระดับความเหมาะสมของแต่ละรายการ จากนั้นวิเคราะห์ค่ามัธยฐาน ควอไทล์ที่ 1 ควอไทล์ที่ 3 และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ เพื่อพิจารณาระดับความเหมาะสมและระดับความเห็นพ้องของผู้เชี่ยวชาญ

ในรอบที่ 3 ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์จากรอบที่ 2 พร้อมข้อมูลย้อนกลับของกลุ่ม ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมพิจารณาทบทวนความคิดเห็นของตนเองอีกครั้ง เพื่อยืนยันฉันทามติขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ ก่อนนำผลที่ผ่านเกณฑ์ไปใช้ในการสังเคราะห์รูปแบบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิดในรอบที่ 1 วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา โดยผู้วิจัยดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

1. ตรวจสอบความครบถ้วนของคำตอบจากผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่าน
2. อ่านข้อมูลทั้งหมดซ้ำหลายรอบเพื่อทำความเข้าใจสาระสำคัญ
3. แยกหน่วยความหมายจากข้อความของผู้เชี่ยวชาญ
4. กำหนดรหัสเนื้อหาให้กับข้อความที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ ปัจจัยเอื้อต่อความสำเร็จและแนวทางการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้
5. จัดกลุ่มรหัสเนื้อหาที่มีความหมายใกล้เคียงกันเป็นหมวดหมู่
6. ตรวจสอบความซ้ำซ้อนของรหัสและหมวดหมู่
7. สังเคราะห์เป็นรายการองค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ และปัจจัยหรือเงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพ
8. นำรายการที่ได้ไปพัฒนาเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สำหรับการเก็บข้อมูลในรอบที่ 2

ข้อมูลจากแบบสอบถามรอบที่ 2 และรอบที่ 3 วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่า Median Q1 Q3 และค่า IQR เพื่อพิจารณาระดับความเหมาะสมและระดับความเห็นพ้องของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละรายการ โดยใช้ค่า Median เพื่อพิจารณาระดับความเหมาะสมของแต่ละองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ และใช้ค่า IQR เพื่อพิจารณาระดับความเห็นพ้องของผู้เชี่ยวชาญ โดยกำหนดเกณฑ์ฉันทามติใช้หลักการพิจารณาทั้งระดับความเหมาะสมและระดับความเห็นพ้องร่วมกัน กล่าวคือ องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่จะนำไปใช้ในการสังเคราะห์รูปแบบต้องมีค่า Median ≥ 4.50 และ IQR ≤ 1.00 จึงถือว่าเป็นรายการที่ได้รับฉันทามติจากผู้เชี่ยวชาญ และนำไปใช้เป็นฐานในการสังเคราะห์รูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษาต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 ภายหลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลรอบที่ 3 ผู้วิจัยนำองค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ และปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ผ่านเกณฑ์ฉันทามติ มาสังเคราะห์เป็นรูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์เชิงระบบและการวิเคราะห์เชิงอัตวิสัยของผู้วิจัย เพื่อพิจารณาบทบาท หน้าที่ ความสัมพันธ์เชิงเหตุผล และกลไกการสนับสนุนซึ่งกันและกันขององค์ประกอบต่าง ๆ

การจัดโครงสร้างรูปแบบพิจารณาจากความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่ผ่านฉันทามติ โดยจัดกลุ่มเป็น 5 ระบบย่อย ได้แก่ 1) ระบบปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จ ด้านผู้เรียน ด้านครูและผู้สอน และด้านการบริหาร นโยบาย และโครงสร้าง 2) ระบบกระบวนการ ประกอบด้วยด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ และด้านการประเมินผลในส่วนที่ใช้กำกับกระบวนการเรียนรู้ 3) ระบบการสนับสนุน ประกอบด้วย

ด้านสถานประกอบการและความร่วมมือ ด้านเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ และด้านระบบสนับสนุนผู้เรียน 4) ระบบผลลัพธ์ ประกอบด้วย ด้านสมรรถนะ ทักษะอาชีพ และผลลัพธ์การเรียนรู้ และ 5) การสะท้อนกลับเพื่อพัฒนา ประกอบด้วย ด้านการประเมินผล ด้านสมรรถนะ ทักษะอาชีพ และผลลัพธ์การเรียนรู้ ด้านระบบสนับสนุนผู้เรียน และด้านสถานประกอบการและความร่วมมือ

รูปแบบที่ได้จึงมีลักษณะเป็นระบบเปิดที่เชื่อมโยงปัจจัยนำเข้า กระบวนการเรียนรู้ ระบบสนับสนุน ผลลัพธ์ และการสะท้อนกลับเพื่อพัฒนา เพื่อใช้เป็นกรอบในการออกแบบระบบการเรียนรู้ฐานสมรรถนะที่เชื่อมโยงสถานศึกษา ผู้เรียน ครู สถานประกอบการ เทคโนโลยี แหล่งเรียนรู้ ระบบสนับสนุน และการประเมินผลกับบริบทงานจริงอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิเคราะห์และยืนยันองค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา พบว่า องค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่ 1) ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จของระบบนิเวศการเรียนรู้ และ 2) องค์ประกอบหลักของระบบนิเวศการเรียนรู้ โดยใช้เกณฑ์ฉันทามติจากค่ามัธยฐาน Mdn ≥ 4.50 และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ IQR ≤ 1.00

1. ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จของระบบนิเวศการเรียนรู้

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ระเบียบข้อบังคับ และงบประมาณต่อเนื่อง ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 1 ผลฉันทามติของปัจจัยหรือเงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพ รอบที่ 3

ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จ	Mdn	Q1	Q3	IQR	ผลการวิเคราะห์
1.1 ปัจจัยด้านภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์	5.00	5.00	5.00	0.00	เห็นพ้องสูงมาก
1.2 ปัจจัยด้านระเบียบข้อบังคับ	5.00	4.00	5.00	1.00	เห็นพ้อง
1.3 ปัจจัยด้านงบประมาณต่อเนื่อง	5.00	4.00	5.00	1.00	เห็นพ้อง
1.3.1 สถานศึกษามีงบประมาณเพียงพอสำหรับการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ในการเสริมสร้างสมรรถนะอาชีพ	4.00	3.75	5.00	1.25	ยังไม่เห็นพ้อง
1.3.2 สถานศึกษามีการจัดสรรงบประมาณอย่างต่อเนื่องเพื่อสนับสนุนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เทคโนโลยี และทรัพยากรที่จำเป็น	5.00	4.00	5.00	1.00	เห็นพ้อง
1.3.3 การมีงบประมาณต่อเนื่องเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน	5.00	4.00	5.00	1.00	เห็นพ้อง

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ผู้เชี่ยวชาญมีฉันทามติต่อปัจจัยด้านภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ในระดับสูงมาก สะท้อนว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดทิศทาง เป้าหมาย และการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงระบบการเรียนรู้ไปสู่การพัฒนาสมรรถนะอาชีพของผู้เรียน ส่วนปัจจัยด้านระเบียบข้อบังคับได้รับฉันทามติในระดับเห็นพ้อง แสดงให้เห็นว่า การจัดระบบนิเวศการเรียนรู้จำเป็นต้องอาศัยกฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติที่เอื้อต่อความยืดหยุ่นของหลักสูตร ตารางเรียน การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และการประเมินสมรรถนะ

สำหรับปัจจัยด้านงบประมาณต่อเนื่อง แม้ผลการวิเคราะห์ในภาพรวมอยู่ในระดับเห็นพ้อง แต่ตัวบ่งชี้เรื่อง สถานศึกษามีงบประมาณเพียงพอสำหรับการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ในการเสริมสร้างสมรรถนะอาชีพ

ยังไม่เห็นพ้อง เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับความเพียงพอของงบประมาณในบริบทสถานศึกษาอาชีวศึกษาที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรแตกต่างกัน ดังนั้น ในการพัฒนารูปแบบจึงควรกำหนด งบประมาณต่อเนื่อง เป็นเงื่อนไขสนับสนุนที่ควรได้รับการจัดสรรอย่างมีเป้าหมาย โดยเฉพาะการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เทคโนโลยี เครื่องมือ อุปกรณ์ และระบบสนับสนุนผู้เรียน มากกว่ากำหนดให้ความเพียงพอของงบประมาณเป็นข้อบังคับของรูปแบบ

2. องค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพ

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบหลักของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 9 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านผู้เรียน 2) ด้านครูและผู้สอน 3) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ 4) ด้านสถานประกอบการและความร่วมมือ 5) ด้านเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ 6) ด้านการประเมินผล 7) ด้านระบบสนับสนุนผู้เรียน 8) ด้านการบริหาร นโยบาย และโครงสร้าง และ 9) ด้านสมรรถนะ ทักษะอาชีพ และผลลัพธ์การเรียนรู้ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 2 ผลฉันทามติขององค์ประกอบหลักของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา

องค์ประกอบหลัก	Mdn	Q1	Q3	IQR	ผลการวิเคราะห์
2.1 ด้านผู้เรียน (Learner)	5.00	4.00	5.00	1.00	เห็นพ้อง
2.2 ด้านครูและผู้สอน (Teacher/Instructor)	5.00	4.00	5.00	1.00	เห็นพ้อง
2.3 ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ (Curriculum & Learning Process)	5.00	4.00	5.00	1.00	เห็นพ้อง
2.4 ด้านสถานประกอบการและความร่วมมือ (Industry & Collaboration)	5.00	5.00	5.00	0.00	เห็นพ้องสูงมาก
2.5 ด้านเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ (Technology & Resources)	5.00	4.00	5.00	1.00	เห็นพ้อง
2.6 ด้านการประเมินผล (Assessment)	5.00	5.00	5.00	0.00	เห็นพ้องสูงมาก
2.7 ด้านระบบสนับสนุนผู้เรียน (Support System)	5.00	4.00	5.00	1.00	เห็นพ้อง
2.8 ด้านการบริหาร นโยบาย และโครงสร้าง (Governance)	5.00	5.00	5.00	0.00	เห็นพ้องสูงมาก
2.9 ด้านสมรรถนะ ทักษะอาชีพ และผลลัพธ์การเรียนรู้ (Competency, Skills & Outcomes)	5.00	4.00	5.00	1.00	เห็นพ้อง

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลฉันทามติของผู้เชี่ยวชาญต่อองค์ประกอบหลักของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา ทั้ง 9 องค์ประกอบ มีค่ามัธยฐานอยู่ที่ 5.00 ทุกองค์ประกอบแสดงให้เห็นว่า ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าองค์ประกอบดังกล่าวมีความเหมาะสมในระดับสูงมากต่อการนำไปใช้เป็นองค์ประกอบของรูปแบบ เมื่อพิจารณาค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ พบว่า องค์ประกอบส่วนใหญ่มีค่า IQR เท่ากับ 1.00 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่แสดงถึงความเห็นพ้องของผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ด้านผู้เรียน ด้านครูและผู้สอน ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ด้านเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ ด้านระบบสนับสนุนผู้เรียน และด้านสมรรถนะ ทักษะอาชีพและผลลัพธ์การเรียนรู้ ขณะที่องค์ประกอบด้านสถานประกอบการและความร่วมมือ ด้านการประเมินผล และด้านการบริหาร นโยบาย และโครงสร้าง มีค่า Q1 และ Q3 เท่ากับ 5.00 สะท้อนว่าผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันในระดับสูงมากต่อความสำคัญขององค์ประกอบดังกล่าว

ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบหลักทั้ง 9 ด้านมีความเหมาะสมและได้รับการยืนยันจากฉันทามติของผู้เชี่ยวชาญ สามารถนำไปใช้เป็นฐานในการพัฒนารูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษาได้ โดยองค์ประกอบเหล่านี้ได้ครอบคลุมทั้งมิติของผู้เรียน ครู หลักสูตร สถานประกอบการ เทคโนโลยี การประเมินผล ระบบสนับสนุน การบริหารจัดการ และผลลัพธ์การเรียนรู้ ซึ่งสะท้อนลักษณะของรูปแบบที่เป็นระบบเชื่อมโยงหลายองค์ประกอบ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาสมรรถนะอาชีพของผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทการจัดการอาชีวศึกษาและความต้องการของโลกอาชีพ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา

จากภาพที่ 1 แสดงสดงองค์ประกอบหลักของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา จำนวน 9 ด้าน ประกอบด้วย

1. ด้านผู้เรียน (Learner) มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ตามสมรรถนะอาชีพ เรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีเส้นทางการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับศักยภาพและความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ด้านครูและผู้สอน (Teacher/Instructor) เน้นบทบาทของครูในการออกแบบการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ ทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะ ผู้อำนวยความสะดวก และผู้สนับสนุนการเรียนรู้ ตลอดจนพัฒนาความรู้และสมรรถนะทางวิชาชีพของตนเองอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ (Curriculum & Learning Process) มุ่งพัฒนาหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับมาตรฐานอาชีพ มีความยืดหยุ่น และจัดกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้และการนำไปใช้ในสถานการณ์จริง

4. ด้านสถานประกอบการและความร่วมมือ (Industry & Collaboration) ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสถานประกอบการในการพัฒนาหลักสูตร จัดประสบการณ์การเรียนรู้จากงานจริง และร่วมประเมินสมรรถนะของผู้เรียน

5. ด้านเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ (Technology & Resources) สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สื่อ เครื่องมือ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงความรู้ การฝึกทักษะ และการสืบค้นข้อมูลของผู้เรียน

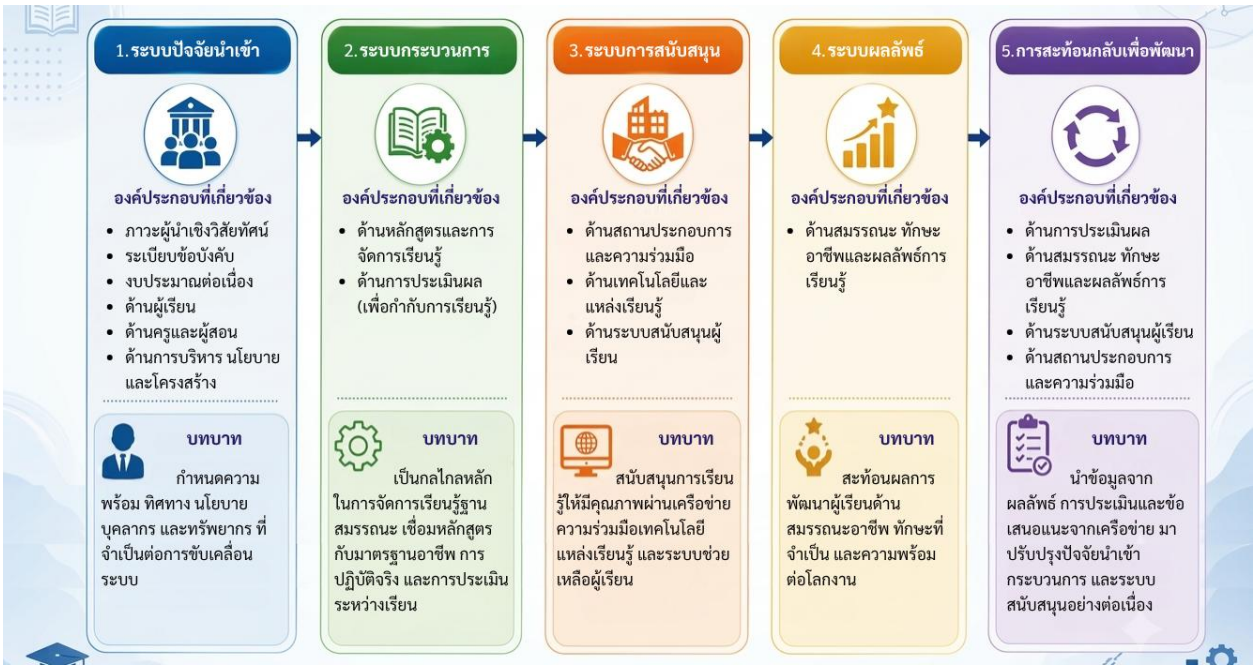
6. ด้านการประเมินผล (Assessment) เน้นการประเมินฐานสมรรถนะและการประเมินตามสภาพจริง โดยใช้หลักฐานจากการปฏิบัติงาน ผลงาน และข้อมูลย้อนกลับเพื่อส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

7. ด้านระบบสนับสนุนผู้เรียน (Support System) ครอบคลุมระบบแนะแนว การให้คำปรึกษา ระบบพี่เลี้ยง การติดตามช่วยเหลือผู้เรียนรายบุคคล และการสนับสนุนเส้นทางการเรียนรู้และการประกอบอาชีพ

8. ด้านการบริหาร นโยบาย และโครงสร้าง (Governance) ให้ความสำคัญกับนโยบายและวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน โครงสร้างและกลไกสนับสนุนที่เหมาะสม ตลอดจนการบริหารทรัพยากรเพื่อขับเคลื่อนระบบนิเวศการเรียนรู้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

9. ด้านสมรรถนะ ทักษะอาชีพ และผลลัพธ์การเรียนรู้ (Competency, Skills & Outcomes) เป็นผลลัพธ์ปลายทางของระบบ โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีสมรรถนะอาชีพตามมาตรฐาน มีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 คุณลักษณะทางวิชาชีพ ความพร้อมในการทำงาน และความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 เมื่อนำปัจจัยเอื้อต่อความสำเร็จ 3 ด้าน และองค์ประกอบหลัก 9 ด้าน ที่ผ่านฉันทามติของผู้เชี่ยวชาญมาสังเคราะห์เชิงระบบ พบว่า รูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษาสามารถจัดโครงสร้างได้เป็น 5 ระบบย่อย ได้แก่ 1) ระบบปัจจัยนำเข้า 2) ระบบกระบวนการ 3) ระบบการสนับสนุน 4) ระบบผลลัพธ์ และ 5) การสะท้อนกลับเพื่อพัฒนา ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 โครงสร้างของรูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา

จากภาพที่ 2 แสดงโครงสร้างของรูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา ซึ่งจัดองค์ประกอบที่ผ่านฉันทามติของผู้เชี่ยวชาญเป็น 5 ระบบย่อย ที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ได้แก่ 1) ระบบปัจจัยนำเข้าทำหน้าที่เป็นฐานของรูปแบบ ประกอบด้วยปัจจัยเอื้อต่อความสำเร็จ ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ระเบียบข้อบังคับ และงบประมาณต่อเนื่อง รวมทั้งองค์ประกอบด้านผู้เรียน ด้านครูและผู้สอน และด้านการบริหาร นโยบาย และโครงสร้าง ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา บุคลากร และทรัพยากรสำหรับการขับเคลื่อนระบบ 2) ระบบกระบวนการ ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ และด้านการประเมินผลเฉพาะส่วนที่ใช้กำกับกระบวนการเรียนรู้ระหว่างดำเนินกิจกรรม เป็นกลไกหลักในการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ โดยเชื่อมโยงหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ และการประเมินผลระหว่างเรียนให้สอดคล้องกับมาตรฐานอาชีพและการปฏิบัติงานจริง 3) ระบบการสนับสนุน ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านสถานประกอบการและความร่วมมือ ด้านเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ และด้านระบบสนับสนุนผู้เรียน ทำหน้าที่เสริมพลังให้การจัดการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างมีคุณภาพ ผ่านความร่วมมือกับสถานประกอบการ การใช้เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ และระบบสนับสนุนผู้เรียน 4) ระบบผลลัพธ์ ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านสมรรถนะ ทักษะอาชีพ และผลลัพธ์การเรียนรู้ สะท้อนเป้าหมายของรูปแบบ คือ การพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะทักษะอาชีพ และผลลัพธ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของโลกงาน 5) การสะท้อนกลับเพื่อพัฒนา

ประกอบด้วย องค์ประกอบ ด้านการประเมินผล ด้านสมรรถนะ ทักษะอาชีพ และผลลัพธ์การเรียนรู้ ด้านระบบสนับสนุนผู้เรียน และด้านสถานประกอบการและความร่วมมือเป็นกลไกสำคัญในการนำข้อมูลจากการประเมินผลลัพธ์ของผู้เรียน ระบบสนับสนุน และข้อเสนอแนะจากสถานประกอบการกลับไปปรับปรุงปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และระบบสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่ารูปแบบดังกล่าวจึงมีลักษณะเป็นระบบเปิดที่เชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวม ตั้งแต่การเตรียมความพร้อม การจัดกระบวนการเรียนรู้ การสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย การสร้างผลลัพธ์สมรรถนะอาชีพ และการใช้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อพัฒนา อันนำไปสู่การจัดการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาอาชีวศึกษาและความต้องการของสถานประกอบการอย่างเป็นระบบ

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่ององค์ประกอบและรูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษาโดยใช้เทคนิคเดลฟาย มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่ ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จ 3 ด้าน และองค์ประกอบหลักของระบบนิเวศการเรียนรู้ 9 ด้าน โดยผลการวิเคราะห์จากฉันทามติของผู้เชี่ยวชาญแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบดังกล่าวนั้นมีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้เป็นฐานในการพัฒนารูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา ทั้งนี้ อาจอภิปรายผลในประเด็นสำคัญ ได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ระเบียบข้อบังคับ และงบประมาณต่อเนื่อง โดยปัจจัยด้านภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์มีค่าฉันทามติอยู่ในระดับสูงมาก สะท้อนว่า ผู้เชี่ยวชาญเห็นตรงกันว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดทิศทาง สร้างแรงขับเคลื่อน และสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงระบบการเรียนรู้ให้มุ่งสู่การพัฒนาสมรรถนะอาชีพของผู้เรียน ผลดังกล่าวสอดคล้อง Fullan, M. และ Leithwood, K. & Jantzi, D. ที่อธิบายว่าการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาและภาวะผู้นำทางการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ สามารถสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ จัดระบบสนับสนุน ส่งเสริมให้ครูปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง (Fullan, M., 2007); (Leithwood, K. & Jantzi, D., 2005) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ OECD ที่ชี้ให้เห็นว่า ผู้นำและผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษามีบทบาทสำคัญต่อคุณภาพของครู การจัดการเรียนรู้ และการเชื่อมโยงกับตลาดแรงงาน เนื่องจากการอาชีวศึกษาเป็นระบบที่ต้องอาศัยการประสานงานระหว่างสถานศึกษา สถานประกอบการ และเครือข่ายภายนอกอย่างใกล้ชิด (OECD, 2021a) ปัจจัยด้านระเบียบข้อบังคับ ผลการวิจัยพบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีฉันทามติว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ เนื่องจากการพัฒนาสมรรถนะอาชีพของผู้เรียนจำเป็นต้องอาศัยความยืดหยุ่นในการจัดหลักสูตร ตารางเรียน การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ การเรียนรู้ในสถานประกอบการ และการประเมินสมรรถนะตามสภาพจริง หากกฎ ระเบียบ หรือแนวปฏิบัติของสถานศึกษาไม่เอื้อต่อความยืดหยุ่น ย่อมทำให้การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเกิดขึ้นได้ยาก ผลดังกล่าวสอดคล้องกับ Spady, W. G. ที่อธิบายว่า การจัดการศึกษาแบบมุ่งผลลัพธ์ให้ความสำคัญกับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ชัดเจน และการจัดระบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อให้ผู้เรียนสามารถบรรลุผลลัพธ์ตามระดับสมรรถนะของตนเอง (Spady, W. G., 1994) อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ที่เน้นการจัดการเรียนรู้และการประเมินผลให้เชื่อมโยงกับสมรรถนะวิชาชีพและบริบทการปฏิบัติงานจริง (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2566) และสอดคล้องกับ Cedefop ที่เห็นว่า การเรียนรู้จากการทำงานจำเป็นต้องมีกลไกสนับสนุนให้การเรียนรู้

เกิดขึ้นได้ทั้งในสถานศึกษาและสถานที่ทำงานจริง (Cedefop, 2015) ปัจจัยด้านงบประมาณต่อเนื่อง ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมได้รับฉันทามติจากผู้เชี่ยวชาญว่าเป็นเงื่อนไขสนับสนุนที่สำคัญต่อการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน แต่ตัวบ่งชี้เรื่อง สถานศึกษามีงบประมาณเพียงพอสำหรับการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ในการเสริมสร้างสมรรถนะอาชีพ ยังไม่ผ่านฉันทามติ แสดงให้เห็นว่า ผู้เชี่ยวชาญเห็นความสำคัญของงบประมาณ แต่ยังมีความเห็นแตกต่างกันต่อความเป็นจริงด้านความเพียงพอของงบประมาณในแต่ละสถานศึกษา ประเด็นนี้สะท้อนความเป็นจริงของสถานศึกษาอาชีวศึกษาที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรแตกต่างกัน ทั้งด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ ห้องปฏิบัติการ เทคโนโลยี แหล่งเรียนรู้ และเครือข่ายสถานประกอบการ ดังนั้น การอภิปรายผลในประเด็นนี้จึงควรตีความว่างบประมาณต่อเนื่องเป็น เงื่อนไขสนับสนุน มิใช่ข้อกำหนดตายตัวว่าทุกสถานศึกษาต้องมีงบประมาณเพียงพอในระดับเดียวกัน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับ UNESCO ที่เสนอว่า การพัฒนา TVET ให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัล สีเขียว และเศรษฐกิจใหม่ จำเป็นต้องมีการลงทุนและระบบสนับสนุนที่ต่อเนื่อง ขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงความเสมอภาคและข้อจำกัดด้านทรัพยากรของสถานศึกษาแต่ละบริบท (UNESCO, 2022)

ส่วนที่ 2 องค์ประกอบหลักของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพ ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบหลักของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 9 ด้าน ได้แก่ ด้านผู้เรียน ด้านครูและผู้สอน ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ด้านสถานประกอบการและความร่วมมือ ด้านเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ ด้านการประเมินผล ด้านระบบสนับสนุนผู้เรียน ด้านการบริหาร นโยบาย และโครงสร้าง และด้านสมรรถนะ ทักษะอาชีพ และผลลัพธ์การเรียนรู้ โดยองค์ประกอบหลักทั้ง 9 ด้านมีค่า Mdn = 5.00 ทุกองค์ประกอบ สะท้อนว่าผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าองค์ประกอบดังกล่าวมีความเหมาะสมในระดับสูงมากต่อการนำไปใช้เป็นฐานของรูปแบบ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ Bronfenbrenner, U. ที่อธิบายว่าการพัฒนาของมนุษย์เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับระบบแวดล้อมที่หลายระดับ ซึ่งมิได้เกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งโดยลำพัง (Bronfenbrenner, U., 1979) เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับบริบทอาชีวศึกษา ผู้เรียนจึงมิได้พัฒนาสมรรถนะอาชีพจากการเรียนในห้องเรียนเท่านั้น แต่ได้รับอิทธิพลจากครู หลักสูตร ห้องปฏิบัติการ สถานประกอบการ เทคโนโลยี ระบบสนับสนุน การประเมินผล นโยบายของสถานศึกษา และบริบทของโลกงานจริง องค์ประกอบทั้ง 9 ด้านที่ได้จากการวิจัยจึงสะท้อนลักษณะของระบบนิเวศการเรียนรู้ที่มีความเชื่อมโยงหลายมิติ และมีความเหมาะสมกับการพัฒนาสมรรถนะอาชีพของผู้เรียนอาชีวศึกษา

องค์ประกอบด้านผู้เรียนและด้านครูและผู้สอนเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของระบบนิเวศการเรียนรู้ เนื่องจากผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาสมรรถนะ ส่วนครูเป็นผู้ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะไปสู่การปฏิบัติงานจริง ผลการวิจัยที่พบว่าผู้เรียนควรมีเป้าหมายการเรียนรู้ตามสมรรถนะอาชีพ มีทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง และสามารถปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมการทำงาน สอดคล้องกับ OECD และ UNESCO ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต มีความสามารถในการปรับตัว และมีทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานและการดำรงชีวิตในบริบทที่เปลี่ยนแปลง (OECD, 2021a); (UNESCO, 2022) ขณะเดียวกัน ผลการวิจัยที่ระบุว่าครูควรปรับบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ สอดคล้องกับ Biggs, J. & Tang, C. และ Spady, W. G. ที่ให้ความสำคัญกับการออกแบบการเรียนรู้ การกำหนดผลลัพธ์ การจัดภาระงาน และการประเมินที่สัมพันธ์กับผลลัพธ์การเรียนรู้อย่างชัดเจน (Biggs, J. & Tang, C., 2011); (Spady, W. G., 1994)

องค์ประกอบด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ด้านสถานประกอบการและความร่วมมือ และด้านเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบที่สะท้อนกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับโลกงานจริง หลักสูตรฐานสมรรถนะต้องเชื่อมโยงกับมาตรฐานอาชีพและความต้องการของสถานประกอบการ ขณะที่สถานประกอบการทำหน้าที่เป็นพื้นที่เรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง เป็นแหล่งสะท้อนความต้องการด้านสมรรถนะ และเป็นผู้มีส่วนร่วม

ในการประเมินผลลัพธ์ของผู้เรียน ซึ่งผลดังกล่าวสอดคล้องกับ Cedefop ที่อธิบายว่า Work-based Learning ช่วยเชื่อมโยงความรู้เชิงทฤษฎีกับการปฏิบัติงานจริง และทำให้ผู้เรียนเข้าใจวัฒนธรรมการทำงาน มาตรฐานอาชีพ และความคาดหวังของสถานประกอบการ (Cedefop, 2015) อีกทั้งยังสอดคล้องกับ OECD ที่เห็นว่าความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและนายจ้างเป็นหัวใจสำคัญของการยกระดับคุณภาพอาชีวศึกษา (OECD, 2021a)

องค์ประกอบด้านการประเมินผลได้รับฉันทามติสูงมากจากผู้เชี่ยวชาญ สะท้อนว่า การประเมินในระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพต้องไม่จำกัดอยู่ที่การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบข้อสอบ แต่ต้องประเมินจากการปฏิบัติงานจริง ผลงานจริง พฤติกรรมการทำงาน และหลักฐานเชิงประจักษ์ของผู้เรียน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับ Wiggins, G. ที่เห็นว่า การประเมินที่แท้จริงควรตรวจสอบความสามารถของผู้เรียนจากการปฏิบัติภาระงานที่มีความหมายและใกล้เคียงกับสถานการณ์จริง (Wiggins, G., 1990) ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับแนวคิดการประเมินฐานสมรรถนะที่ให้ความสำคัญกับการแสดงออกของความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะในการปฏิบัติงานจริงมากกว่าการวัดความจำหรือความเข้าใจเชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว

องค์ประกอบด้านระบบสนับสนุนผู้เรียน ด้านการบริหาร นโยบาย และโครงสร้าง และด้านสมรรถนะทักษะอาชีพ และผลลัพธ์การเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบที่ทำให้ระบบนิเวศการเรียนรู้มีความสมบูรณ์ในเชิงระบบ เพราะการพัฒนาสมรรถนะอาชีพของผู้เรียนจำเป็นต้องมีระบบดูแลช่วยเหลือ ระบบแนะแนว ระบบพี่เลี้ยง ระบบให้คำปรึกษา และระบบติดตามผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะผู้เรียนอาชีวศึกษาที่มีความแตกต่างด้านพื้นฐานการเรียนรู้ ความพร้อมทางเศรษฐกิจ ครอบครัว และเป้าหมายอาชีพ การมีระบบสนับสนุนผู้เรียนจึงช่วยลดความเสี่ยงในการหลุดออกจากระบบ และส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาสมรรถนะได้ตามศักยภาพของตนเอง

องค์ประกอบด้านสมรรถนะ ทักษะอาชีพ และผลลัพธ์การเรียนรู้ สะท้อนเป้าหมายปลายทางของอาชีวศึกษา คือ การพัฒนาผู้เรียนให้มีความพร้อมต่อการทำงานจริง มีทักษะศตวรรษที่ 21 ทักษะผู้ประกอบการ ทักษะทางสังคมและอารมณ์ และความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับ UNESCO ที่มุ่งให้ TVET พัฒนาทักษะเพื่อการทำงาน การดำรงชีวิต และการเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (UNESCO, 2022)

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า เมื่อนำปัจจัยเอื้อต่อความสำเร็จ 3 ด้าน และองค์ประกอบหลัก 9 ด้าน ที่ผ่านฉันทามติของผู้เชี่ยวชาญมาสังเคราะห์เชิงระบบ สามารถพัฒนาเป็นรูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 5 ระบบย่อย ได้แก่ 1) ระบบปัจจัยนำเข้า 2) ระบบกระบวนการ 3) ระบบการสนับสนุน 4) ระบบผลลัพธ์ และ 5) การสะท้อนกลับเพื่อพัฒนา โดยระบบปัจจัยนำเข้าทำหน้าที่เป็นฐานในการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา บุคลากร ผู้เรียน นโยบาย โครงสร้าง และทรัพยากร ระบบกระบวนการทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการจัดหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ และการประเมินผลระหว่างเรียนให้เชื่อมโยงกับมาตรฐานอาชีพและการปฏิบัติงานจริง ระบบการสนับสนุนทำหน้าที่เสริมพลังให้การจัดการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างมีคุณภาพผ่านสถานประกอบการ เทคโนโลยี แหล่งเรียนรู้ และระบบช่วยเหลือผู้เรียน ระบบผลลัพธ์สะท้อนเป้าหมายปลายทางของรูปแบบ คือ การพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะ ทักษะอาชีพ และผลลัพธ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของโลกงาน ส่วนการสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาเป็นกลไกที่นำข้อมูลจากการประเมิน ผลลัพธ์ของผู้เรียน ระบบสนับสนุน และข้อเสนอแนะจากสถานประกอบการกลับไปปรับปรุงปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และระบบสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Meadows, D. H. ที่อธิบายว่า ระบบ ประกอบด้วย องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์และทำงานร่วมกันภายใต้จุดมุ่งหมายเดียวกัน โดยพฤติกรรมของระบบเกิดจากโครงสร้าง ความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบ การไหลของข้อมูล และกลไกข้อมูลย้อนกลับภายในระบบ การพัฒนาระบบจึงจำเป็นต้องพิจารณาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งหมด มิใช่พิจารณาแต่ละส่วนอย่างแยกจากกัน รวมทั้งใช้ข้อมูลย้อนกลับเป็นกลไกในการปรับตัวและพัฒนาการดำเนินงานของระบบอย่างต่อเนื่อง (Meadows, D. H., 2008) เมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้

กับการจัดการอาชีวศึกษา รูปแบบที่พัฒนาขึ้นจึงมิใช่เพียงการรวบรวมองค์ประกอบไว้เป็นรายการ แต่เป็นการจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบให้ทำงานร่วมกันเป็นระบบ ตั้งแต่การเตรียมความพร้อม การจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดระบบสนับสนุน การสร้างผลลัพธ์ และการใช้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ระบบปัจจัยนำเข้าทำหน้าที่เป็นฐานของรูปแบบ เพราะเป็นระบบที่กำหนดความพร้อมของสถานศึกษาทั้งด้านบุคลากร ผู้เรียน นโยบาย โครงสร้าง งบประมาณ และทรัพยากร หากระบบปัจจัยนำเข้าไม่เข้มแข็ง การขับเคลื่อนระบบกระบวนการและระบบสนับสนุนย่อมทำได้ยาก ผลดังกล่าวสอดคล้องกับ Fullan, M. ที่เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากนโยบายเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยความพร้อมของคน ระบบสนับสนุน และวัฒนธรรมการเรียนรู้ภายในองค์การ (Fullan, M., 2007)

ระบบกระบวนการเป็นหัวใจของรูปแบบ เพราะทำหน้าที่แปลงปัจจัยนำเข้าไปสู่การเรียนรู้เชิงสมรรถนะของผู้เรียน โดยเชื่อมโยงหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ และการประเมินผลระหว่างเรียนให้สอดคล้องกับมาตรฐานอาชีพและการปฏิบัติงานจริง ระบบนี้สอดคล้องกับ Biggs, J. & Tang, C. และ Spady, W. G. ที่เน้นการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ชัดเจน แล้วออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินให้สอดคล้องกับผลลัพธ์ดังกล่าว (Biggs, J. & Tang, C., 2011); (Spady, W. G., 1994) ในบริบทอาชีวศึกษา กระบวนการเรียนรู้จึงควรมุ่งให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง แก้ปัญหาจริง สร้างผลงานจริง และสะท้อนผลการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อให้เกิดสมรรถนะอาชีพที่สามารถนำไปใช้ในโลกงานได้

ระบบการสนับสนุนเป็นกลไกที่ช่วยให้กระบวนการเรียนรู้เกิดคุณภาพและมีความเชื่อมโยงกับบริบทจริง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของสถานประกอบการ การใช้เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ และการจัดระบบสนับสนุนผู้เรียน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับ Cedefop ที่เห็นว่า การเรียนรู้จากการทำงานช่วยเชื่อมโยงสถานศึกษากับโลกงานจริง และทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทั้งความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะทางวิชาชีพได้อย่างเหมาะสม (Cedefop, 2015) อีกทั้งยังสอดคล้องกับ OECD ที่เน้นว่า คุณภาพของระบบอาชีวศึกษาขึ้นอยู่กับความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ครู ผู้บริหาร นายจ้าง และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง (OECD, 2021b)

ระบบผลลัพธ์เป็นส่วนที่สะท้อนเป้าหมายของรูปแบบ กล่าวคือ ผู้เรียนต้องมีสมรรถนะ ทักษะอาชีพ และผลลัพธ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับมาตรฐานอาชีพและความต้องการของโลกงาน โดยผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ควรครอบคลุมทั้งความรู้ ทักษะวิชาชีพ ทักษะศตวรรษที่ 21 ทักษะผู้ประกอบการ ทักษะทางสังคมและอารมณ์ ความรับผิดชอบ ความสามารถในการปรับตัว และการเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวคิดนี้สอดคล้องกับ UNESCO ที่เน้นว่า TVET ต้องพัฒนาทักษะสำหรับการทำงาน การดำรงชีวิต และการเปลี่ยนผ่านที่เป็นธรรมในสังคมดิจิทัลและเศรษฐกิจใหม่ (UNESCO, 2022)

การสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาเป็นระบบย่อยที่ทำให้รูปแบบมีลักษณะเป็นพลวัต ไม่หยุดนิ่ง และสามารถปรับปรุงได้อย่างต่อเนื่อง การนำข้อมูลจากการประเมินผลลัพธ์ของผู้เรียน ระบบสนับสนุน และข้อเสนอแนะจากสถานประกอบการกลับไปปรับปรุงปัจจัยนำเข้า กระบวนการเรียนรู้ และระบบสนับสนุน รวมทั้งสอดคล้องกับ Wiggins, G. ที่เห็นว่า การประเมินตามสภาพจริงควรใช้หลักฐานการเรียนรู้และข้อมูลย้อนกลับเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง (Wiggins, G., 1990)

เมื่อพิจารณาโดยรวม รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีคุณลักษณะสำคัญ 3 ประการ ประการแรก เป็นรูปแบบเชิงระบบที่เชื่อมโยงองค์ประกอบหลายด้านเข้าด้วยกัน ไม่แยกการพัฒนาผู้เรียนออกจากบริบทของครู หลักสูตร สถานประกอบการ เทคโนโลยี และการบริหารจัดการ ประการที่สอง เป็นรูปแบบที่เน้นสมรรถนะอาชีพและบริบทงานจริง โดยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของสถานประกอบการ และการประเมินตามสภาพจริง และการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถแสดงสมรรถนะได้จริง ประการที่สาม เป็นรูปแบบที่มีกลไกการสะท้อนกลับเพื่อพัฒนา ทำให้สถานศึกษาสามารถนำข้อมูลจากผลลัพธ์ของผู้เรียนและข้อเสนอแนะ

จากผู้เกี่ยวข้องกลับไปปรับปรุงระบบอย่างต่อเนื่อง จึงกล่าวได้ว่า รูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษาที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมต่อการใช้เป็นกรอบในการออกแบบและขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะในสถานศึกษาอาชีวศึกษาให้เชื่อมโยงกับมาตรฐานอาชีพ ความต้องการของสถานประกอบการ และการเปลี่ยนแปลงของโลกงานอย่างเป็นระบบ

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์ทั้งสองประการ โดยผลการศึกษาพบว่า ระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา ประกอบด้วย ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จ 3 ด้าน ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ระเบียบข้อบังคับ และงบประมาณต่อเนื่อง และ องค์ประกอบหลัก 9 ด้าน ได้แก่ ผู้เรียน ครูและผู้สอน หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ สถานประกอบการและความร่วมมือ เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ การประเมินผล ระบบสนับสนุนผู้เรียน การบริหาร นโยบายและโครงสร้าง และสมรรถนะ ทักษะอาชีพและผลลัพธ์การเรียนรู้ จากการสังเคราะห์ผลฉันทามติของผู้เชี่ยวชาญ สามารถพัฒนาเป็นรูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 5 ระบบย่อย ได้แก่ ระบบปัจจัยนำเข้า ระบบกระบวนการ ระบบการสนับสนุน ระบบผลลัพธ์ และระบบสะท้อนกลับเพื่อการพัฒนา รูปแบบดังกล่าวเป็นกรอบเชิงระบบที่เชื่อมโยงองค์ประกอบสำคัญของการจัดการอาชีวศึกษาเข้าด้วยกัน เพื่อสนับสนุนการออกแบบและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะให้สอดคล้องกับมาตรฐานอาชีพและบริบทการปฏิบัติงานจริง จากงานวิจัยสามารถสรุปข้อเสนอแนะได้ว่า 1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ สถานศึกษาอาชีวศึกษาควรนำรูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการออกแบบและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ โดยบูรณาการหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การประเมินผล และความร่วมมือกับสถานประกอบการให้เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาสมรรถนะอาชีพของผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน 2) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย หน่วยงานต้นสังกัดควรส่งเสริมการนำแนวคิดระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงสมรรถนะอาชีพไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนาคุณภาพการจัดการอาชีวศึกษา รวมทั้งสนับสนุนการสร้างความร่วมมือกับสถานประกอบการ การจัดสรรทรัพยากร และการพัฒนาระบบประเมินผลตามสภาพจริง เพื่อยกระดับคุณภาพกำลังคนอาชีวศึกษาอย่างยั่งยืน และ 3) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ในสถานศึกษาอาชีวศึกษาจริง เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และประสิทธิผลของรูปแบบ รวมทั้งศึกษาผลที่เกิดขึ้นต่อการพัฒนาสมรรถนะอาชีพของผู้เรียนในบริบทที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2566). แนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะในสถานศึกษาอาชีวศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.

_____. (2567). ประเด็นการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

Biggs, J. & Tang, C. (2011). Teaching for quality learning at university: What the student does. (4th ed.). Maidenhead, England: Open University Press.

Bronfenbrenner, U. (1979). The ecology of human development: Experiments by nature and design. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Cedefop. (2015). Work-based learning in continuing vocational education and training: Policies and practices in Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Fullan, M. (2007). The new meaning of educational change. (4th ed.). New York: Teachers College Press.

Leithwood, K. & Jantzi, D. (2005). A review of transformational school leadership research 1996 - 2005. Leadership and Policy in Schools, 4(3), 177-199.

Macmillan, T. T. (1971). The Delphi technique. Paper presented at the Annual Meeting of the California Junior Colleges Associations Committee on Research and Development, Monterey. California: ERIC Document Reproduction Service No. ED064302.

Meadows, D. H. (2008). Thinking in Systems: A Primer. White River Junction, VT: Chelsea Green Publishing.

OECD. (2021a). OECD skills outlook 2021: Learning for life. Paris: OECD Publishing.

_____. (2021b). Teachers and leaders in vocational education and training. Paris, France: OECD Publishing.

Spady, W. G. (1994). Outcome-based education: Critical issues and answers. Arlington, VA: American Association of School Administrators.

UNESCO. (2022). Transforming technical and vocational education and training for successful and just transitions: UNESCO strategy 2022-2029. Paris, France: UNESCO.

Wiggins, G. (1990). The case for authentic assessment. Practical Assessment, Research, and Evaluation, 2(1), 2. https://doi.org/10.7275/ffb1-mm19

World Economic Forum. (2020). The future of jobs report 2020. Geneva: World Economic Forum.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 314-326

บทความวิจัย

องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*

COMPONENTS COACHING LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER PRIMARY EDUCATIONAL

กิจปกรณ์ คำเดช*, ทรัพย์หิรัญ จันทรักษ์, พรเทพ เสถียรนพเก้า
Kijpakorn Kumdech*, Suphirun Jantarak, Pornthep Steannoppakao
สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร สกลนคร ประเทศไทย
Educational Administration and Development, Sakon Nakhon Rajabhat University, Sakon Nakhon, Thailand
*Corresponding author E-mail: kijpakorn.ku66@snru.ac.th
*Tel: 080-411-4699

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ซึ่งมีวิธีการดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 สังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียนจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ จำนวน 10 แหล่ง ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เกี่ยวกับองค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน และขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสองขั้นตอนเป็นผู้มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษาและเป็นคนละกลุ่มบุคคล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสังเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก 2) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี 3) การสื่อสารที่ดี 4) การเป็นต้นแบบ และ 5) การเสริมสร้างพลังอำนาจ 2) ผลการตรวจสอบความเหมาะสมองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า มีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.96 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.20 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก ด้านการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ด้านการสื่อสารที่ดี และด้านการเป็นต้นแบบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 5.00 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.00 รองลงมา คือ ด้านการเสริมสร้างพลังอำนาจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.80 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.45

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำแบบสอนงาน, ผู้บริหารโรงเรียน, องค์ประกอบ

Abstract

The research objective is to study the components of Coaching Leadership of Primary School Administrators under Primary Education. Using qualitative and quantitative research

*Received August 7, 2026; Revised August 30, 2026; Accepted September 26, 2026

methodologies. The process has 3 phases: Step 1 studying the elements of Coaching Leadership of School Administrators from 10 related domestic and international documents; Step 2 Interviewing experts about the elements of Coaching Leadership of School Administrators by 5 experts; and Step 3 examining the appropriateness of the Coaching Leadership of School Administrators components by 5 experts. The experts participating in two steps possessed experience and expertise in educational administration, with separate groups of experts participating in each step. The tools used in the research include a document analysis form, an Interview form and a questionnaire with a 5-level rating scale. The data gathered was analyzed using content analysis, mean, percentage, and standard deviation. Research results found that 1) Components of Coaching Leadership of School Administrators from documents synthesis and interviews with experts consist of 5 elements that Include the following: 1) Positive Feedback; 2) Good Rapport; 3) Effective Communication; 4) Role Model; and 5) Empowerment. 2) The inspection results found that the Coaching Leadership of School Administrators components were appropriate overall It is at the highest level ($\bar{X}$ = 4.96, S.D. = 0.20). When considering each individual dimension, Positive Feedback, Good Rapport, Effective Communication, and Role model shared the highest ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = 0.00), followed by Empowerment ($\bar{X}$ = 4.80, S.D. = 0.45).

Keywords: Coaching Leadership, School Administrator, Components

บทนำ

ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการกำหนดความสำเร็จขององค์กร โดยผู้นำสามารถสร้างความแตกต่างในการมีอิทธิพลต่อผู้อื่นในการนำ การอำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรม คุณลักษณะ พฤติกรรม ความสามารถหรือกระบวนการในการสร้างความสัมพันธ์ของบุคคลในกลุ่ม สามารถสร้างแรงบันดาลใจ ความปรารถนา ทำให้เกิดความเชื่อถือศรัทธา การยอมรับ การพยายาม การอุทิศตัว การใช้ความสามารถอย่างดีที่สุด ช่วยเพิ่มพลังอำนาจของผู้อื่น เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้การบริหารจัดการสำเร็จสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นโดยการพัฒนากลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ มีกระบวนการสื่อสารที่ชัดเจน การสร้างวัฒนธรรมองค์การ มีการกำหนดค่านิยมหลักเป็นแนวปฏิบัติที่จะทำให้วิสัยทัศน์เป็นจริง ทั้งผู้นำและผู้ตามจะเป็นผู้คิดวางแผน เป็นผู้ปฏิบัติ รวมถึงเป็นผู้นำตนเอง ทำให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยจะมุ่งเน้นความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของอิทธิพลส่วนบุคคล การสร้างแรงจูงใจ การสร้างแรงบันดาลใจ เพิ่มพลังอำนาจให้แก่เพื่อนร่วมงาน กระตุ้นให้งานน่าสนใจ ท้าทาย ดึงดูดเพื่อนร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาให้มาร่วมกันทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ที่สำคัญ คือ ผู้นำจะเป็นผู้สอนงานหรือผู้อำนวยความสะดวก ในการช่วยให้ผู้อื่นมีการพัฒนาเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพ และนำองค์กรก้าวไปสู่อนาคตที่ดีต่อไป (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2567) ภาวะผู้นำแบบสอนงานเป็นรูปแบบใหม่ของภาวะผู้นำที่เน้นการพัฒนาและแก้ปัญหาบุคลากรเป็นรายบุคคล มีการทำงานร่วมกันกับบุคลากรโดยให้การสนับสนุน เป็นที่ปรึกษา ชี้แนะบุคลากรเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาและอุปสรรคร่วมกัน โดยยึดแนวทางการสร้างวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพสูง เสริมสร้างพลังอำนาจให้กับบุคลากร ภาวะผู้นำแบบสอนงานนับว่ามีความสำคัญต่อการบริหารงาน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำกับบุคลากร ค้นหาจุดอ่อนเพื่อแก้ไข ทำให้เกิดข้อผิดพลาดในการทำงานน้อยลง เกิดความพึงพอใจในการทำงาน สร้างโอกาสให้เกิดความก้าวหน้าในวิชาชีพ รวมทั้งผู้นำได้รับการยอมรับและความไว้วางใจจากบุคลากรและนำไปสู่การพัฒนาองค์กรให้เจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะการศึกษาองค์ประกอบจะช่วยให้การค้นหา รวบรวมและอธิบายที่มาของตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ

แบบสอนงาน เพื่อจัดกลุ่มองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กัน และนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับบริบทความเป็นจริง (สมชาย เทพแสง และคณิต สุขรัตน์, 2566)

ในสถานการณ์ปัจจุบันของโรงเรียนประถมศึกษาทุกแห่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาได้มีการปรับเปลี่ยนบุคลากรตามวิถีราชการ มีการย้าย การบรรจุใหม่ในแต่ละโรงเรียน ซึ่งทำให้บุคลากรที่มาปฏิบัติงานในโรงเรียนแห่งใหม่ขาดทักษะ ความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติงานที่เข้ากับบริบทกับเพื่อนร่วมงานใหม่ นักเรียนใหม่ ชุมชน สภาพแวดล้อมใหม่ รวมถึงมีการหมุนเวียนปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ภายในโรงเรียน ในงานทั้ง 4 งาน เช่น เปลี่ยนจากหัวหน้างานบริหารวิชาการเป็นหัวหน้างานบริหารงบประมาณ เปลี่ยนจากเจ้าหน้าที่งานพัสดุเป็นเจ้าหน้าที่งานอาหารกลางวัน เปลี่ยนจากครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เป็นครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นต้น ที่สำคัญในปัจจุบันมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระเบียบ กฎหมาย หลักเกณฑ์ แนวปฏิบัติใหม่ตามวาระการปฏิรูปการบริหารการศึกษา ทำให้บุคลากรไม่มั่นใจในวิธีการปฏิบัติงานที่ถูกต้อง ประกอบกับภาระงานที่ค่อนข้างหนักและบางงานมีภาวะเสี่ยงที่จะถูกร้องเรียน ทำให้ครูมีการโยกย้ายบ่อยเพื่อไปสู่องค์กรที่มีสิทธิประโยชน์ที่ดีกว่าละทิ้งอุดมการณ์ ขอเกษียณอายุราชการก่อนกำหนด ทำให้ครูขาดขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานต่อไป ส่งผลโดยตรงต่อการจัดการเรียนการสอน และส่งผลต่อเนื่องต่อคุณภาพนักเรียน (รัตน์สินี รื่นนุสาน และจุไรรัตน์ สุดรุ่ง, 2561)

ซึ่งการแก้ปัญหาดังกล่าวผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเป็นหลักในการกำหนดบทบาทหน้าที่ครูและบุคลากรในโรงเรียนให้สามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมายและพันธกิจ แผนงาน โครงการของโรงเรียน การที่จะทำให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะสามารถปฏิบัติงานในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างเท่าเทียมกัน ผู้บริหารต้องแสดงภาวะผู้นำแบบสอนงานแก่ครูและเพื่อนร่วมงานอย่างสม่ำเสมอ ชัดเจน และสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาศักยภาพของทีมงานแต่ละคน สร้างให้เกิดความแข็งแกร่งในการทำงานเป็นทีม ค้นหาว่าใครมีความสามารถด้านใด ต่อยอดเพิ่มเติม ด้วยการมอบหมายงานใหม่ ๆ (พระมหาจตุรงค์ จิรฏฐิโต (วงษ์เกิดศรี), 2567) เพื่อจะทำให้นักเรียนเป็นคนดี คนเก่ง อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สนับสนุนส่งเสริมให้ครูและบุคลากรปฏิบัติงานได้อย่างเต็มศักยภาพ มีขวัญกำลังใจ สร้างแรงจูงใจ ทำให้มีความสุขในการปฏิบัติงานและมีความก้าวหน้าในวิชาชีพ ผู้ปกครองและชุมชนพึงพอใจ โรงเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายและมีประสิทธิภาพสูงสุด ถึงแม้ว่าจะมีการศึกษาภาวะผู้นำแบบสอนงานและองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานในองค์กรธุรกิจหรือองค์กรทางการศึกษามาบ้าง มี 5 องค์ประกอบ คือ 1) การฝึกอบรมและการแนะนำ 2) การสนับสนุนทางสังคม 3) พฤติกรรมประชาธิปไตย 4) การให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก และ 5) พฤติกรรมการมีอำนาจ (ปริชาติ สอนโก่ย, 2561) แต่การศึกษาที่มุ่งสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานที่จำเพาะเจาะจงและสอดคล้องกับบริบทในสถานการณ์ปัจจุบันของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีความท้าทายด้านการหมุนเวียนภาระงานของบุคลากรและการปฏิบัติงานในสถานศึกษาแห่งใหม่ยังมีอยู่อย่างจำกัด

จากเหตุผลความสำคัญและปัญหาที่กล่าวมาในข้างต้นจะเห็นได้ว่าการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนให้มีภาวะผู้นำแบบสอนเป็นเป้าหมายที่สำคัญ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผลการวิจัยจะช่วยให้การรวบรวมแนวคิดหรือทฤษฎีที่หลากหลายเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบสอนงานให้เป็นข้อสรุปขององค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันและสอดคล้องกับบริบทของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในสถานการณ์ปัจจุบัน ที่สำคัญผู้บริหารโรงเรียนและผู้กำหนดนโยบายมีข้อมูลเชิงประจักษ์ในการนำไปเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนให้มีภาวะผู้นำแบบสอนงาน เพื่อให้ผู้บริหารโรงเรียนมีสมรรถนะในการช่วยแนะนำ ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้มีความพร้อมที่เหมาะสมในการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ดี เก่ง และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ซึ่งมีวิธีการดำเนินการ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน

1. ศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียนจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบสอนงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ จำนวน 10 แหล่ง ดังนี้ แหล่งข้อมูลที่ 1 ได้สรุปว่าองค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบสอนงานมี 7 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสม 2) มีจิตอาสาที่จะมาช่วยเหลืองานส่วนรวม 3) การเป็นต้นแบบในการทำงาน 4) การสื่อสาร 5) มีความสามารถในการระดมทรัพยากรและความรู้ต่าง ๆ 6) การสร้างความไว้วางใจและมีความสัมพันธ์ที่ดี และ 7) พัฒนางานไปสู่เป้าหมายร่วมกัน (เบญจมาศ ชาติศักดิ์ยุทธ, 2560) แหล่งข้อมูลที่ 2 ได้สรุปว่าองค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบสอนงาน มี 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การฝึกอบรมและการแนะนำ 2) การสนับสนุนทางสังคม 3) พฤติกรรมประชาธิปไตย 4) การให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก และ 5) การใช้อำนาจ (ปริชาติ สอนโก่ย, 2561) แหล่งข้อมูลที่ 3 ได้สรุปว่าองค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบสอนงานมี 6 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การสร้างความสัมพันธ์เพื่อสร้างความไว้วางใจและความศรัทธา 2) การฟังอย่างลึกซึ้ง 3) การถาม 4) การให้ข้อมูลย้อนกลับ 5) การสร้างแรงจูงใจ และ 6) การสื่อสาร (ศศิมา สุขสว่าง, 2564) แหล่งข้อมูลที่ 4 ได้สรุปว่าภาวะผู้นำแบบสอนงาน มี 5 องค์ประกอบ คือ 1) การกำหนดเป้าหมายการโค้ช 2) ความรู้ความสามารถในการโค้ช 3) ทักษะการโค้ช 4) การให้ข้อมูลย้อนกลับ และ 5) การสร้างความสัมพันธ์เพื่อสร้างความไว้วางใจและความศรัทธา (จำเนียน มุมธานี และพงษ์ศักดิ์ ศรีจันทร์, 2566) แหล่งข้อมูลที่ 5 ได้สรุปว่าองค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบสอนงานมี 9 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน 2) การเรียนรู้และการพัฒนา 3) การพัฒนาบุคลากร 4) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ 5) การแก้ปัญหาบุคลากรเป็นรายบุคคล 6) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน 7) การสร้างความสัมพันธ์กับบุคลากร 8) การเสริมสร้างพลังอำนาจ และ 9) การเป็นต้นแบบ (สมชาย เทพแสง และคณิต สุขรัตน์, 2566) แหล่งข้อมูลที่ 6 ได้สรุปว่าองค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบสอนงาน มี 8 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การเป็นต้นแบบ 2) การสร้างความสัมพันธ์และไว้วางใจ 3) การให้ข้อมูลเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ 4) การตรวจสอบความเข้าใจ 5) การสื่อสารที่สร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ 6) พลังคำถาม 7) การให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างสร้างสรรค์ 8) การให้ข้อมูลเพื่อการเรียนรู้ต่อยอด (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล, 2567ก) แหล่งข้อมูลที่ 7 ได้สรุปว่าองค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบสอนงานมี 6 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การใช้อำนาจ 2) การนำแบบประชาธิปไตย 3) การให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก 4) การฝึกอบรมและการแนะนำ 5) การสนับสนุนทางสังคม และ 6) พฤติกรรมการปรับตัวตามสถานการณ์ (Pilus, A. H. M. & Saadan, R., 2009) แหล่งข้อมูลที่ 8 ได้สรุปว่าองค์ประกอบของภาวะผู้นำ มี 7 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การอำนวยความสะดวกและควบคุมการสื่อสาร 2) การเป็นผู้บังคับบัญชาแบบอย่าง 3) กำหนดบทบาทผู้สอนงานกับผู้ถูกสอนงาน 4) การเสริมพลังอำนาจ 5) การพัฒนาทักษะและความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจ 6) การให้ความสำคัญในการตัดสินใจ และ 7) การแสดงออกด้วยความมุ่งมั่น (Bennie, A. & O'Connor, D., 2012) แหล่งข้อมูลที่ 9 ได้สรุปว่าองค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบสอนงาน มี 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การสร้างความสัมพันธ์ 2) การเสริมพลังอำนาจ 3) การสื่อสารสนทนา 4) การสะท้อนการคิด และ 5) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knight, J. & Nieuwerburgh, C. V., 2012) และแหล่งข้อมูลที่ 10 ได้สรุปว่าภาวะผู้นำแบบสอนงาน มี 9 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การพัฒนาและการฝึกอบรมทางวิชาชีพ

2) การให้กำลังใจและยอมรับในคุณค่าขององค์กร 3) การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง 4) การเป็นบุคคลต้นแบบ 5) การมีวัฒนธรรมการสอนงานอย่างเปิดเผย 6) การได้รับสนับสนุนด้านงบประมาณ 7) การบริหารจัดการเวลาได้เหมาะสม 8) การสะท้อนกลับเชิงบวก และ 9) การมีความคิดริเริ่ม (Milner J. et al., 2018)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน โดยมีลักษณะเป็นตารางแบบสังเคราะห์เนื้อหา ประกอบด้วย องค์ประกอบ แหล่งข้อมูล ความถี่ และองค์ประกอบที่ศึกษา

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิเคราะห์เนื้อหา โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 แหล่ง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ มาจัดระเบียบเนื้อหา จัดกลุ่มเนื้อหาที่มีขอบเขตและความหมายเดียวกัน แล้วบันทึกลงในตารางแบบสังเคราะห์เนื้อหา จากนั้นผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ และสรุปผลโดยใช้ความถี่ตั้งแต่ 5 ขึ้นไป ซึ่งเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 50 ขึ้นไปของแนวคิดที่สอดคล้องกันเพื่อให้ได้องค์ประกอบที่ศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 1 คน ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 1 คน และผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 3 คน ผู้วิจัยเป็นผู้เลือกแบบเจาะจง โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ ดังนี้ 1) อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก มีตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป และมีประสบการณ์ในการสอนทางการบริหารการศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 1 คน 2) ผู้บริหารการศึกษาที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป และมีประสบการณ์ทางการบริหารการศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 1 คน และ 3) ผู้บริหารโรงเรียนที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป และมีประสบการณ์ทางการบริหารการศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในขั้นตอนนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ มีลักษณะเป็นแบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งแบบสัมภาษณ์ประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ส่วนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน 2) การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนนี้ มีรายละเอียด ดังนี้ ผู้วิจัยศึกษานิยาม หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน จากนั้นผู้วิจัยได้ร่างแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งเป็นประเด็นสำคัญในส่วนที่เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ในส่วนที่ 2 เป็นองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน จากนั้นผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ฉบับร่างไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และทำการปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ถามตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ก่อนนำไปใช้จริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนัดหมายวัน เวลา สถานที่ ในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์บันทึกข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิมาวิเคราะห์ โดยเริ่มจากการถอดเสียงสัมภาษณ์ จัดระเบียบเนื้อหา กำหนดรหัสเนื้อหา ซึ่งกำหนดจากคำสำคัญจากคำถามที่ใช้สัมภาษณ์ หลังจากจัดระเบียบเนื้อหาแล้วได้สร้างข้อสรุปเบื้องต้นเพื่อกำหนดองค์ประกอบ แล้วบันทึกลงในตารางแบบสังเคราะห์เนื้อหา โดยการลงรหัส

เพื่อจัดกลุ่มเนื้อหาที่มีขอบเขตและความหมายสอดคล้องกัน สังเคราะห์เป็นร่างองค์ประกอบและจัดระเบียบกลั่นกรองเพื่อให้ได้องค์ประกอบที่ศึกษา จากนั้นทำการนิยามเชิงปฏิบัติการและพฤติกรรมบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียนโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 1 คน ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 1 คน และผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 3 คน ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้เลือกแบบเจาะจง โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ ดังนี้ 1) อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก มีตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป และมีประสบการณ์ในการสอนทางการบริหารการศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 1 คน 2) ผู้บริหารการศึกษาที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป และมีประสบการณ์ทางการบริหารการศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 1 คน 3) ผู้บริหารโรงเรียนที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป และมีประสบการณ์ทางการบริหารการศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนนี้ คือ แบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบสอบถามเพื่อประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ประกอบด้วย มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด (วาโร เพ็งสวัสดิ์, 2551) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้ 5 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสมมากที่สุด 4 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสมมาก 3 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสมปานกลาง 2 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสมน้อย 1 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสมน้อยที่สุด 2) การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนนี้ มีรายละเอียด ดังนี้ ผู้วิจัยนำผลการศึกษาจากขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 มาสังเคราะห์เป็นภาพรวม เกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน กำหนดเป็นกรอบการประเมินความเหมาะสม จากนั้นผู้วิจัยร่างแบบสอบถามขึ้นแล้วนำแบบสอบถามฉบับร่างไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง ต่อมาผู้วิจัยทำการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามจนสมบูรณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ได้ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา จากนั้นนำแบบสอบถามไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

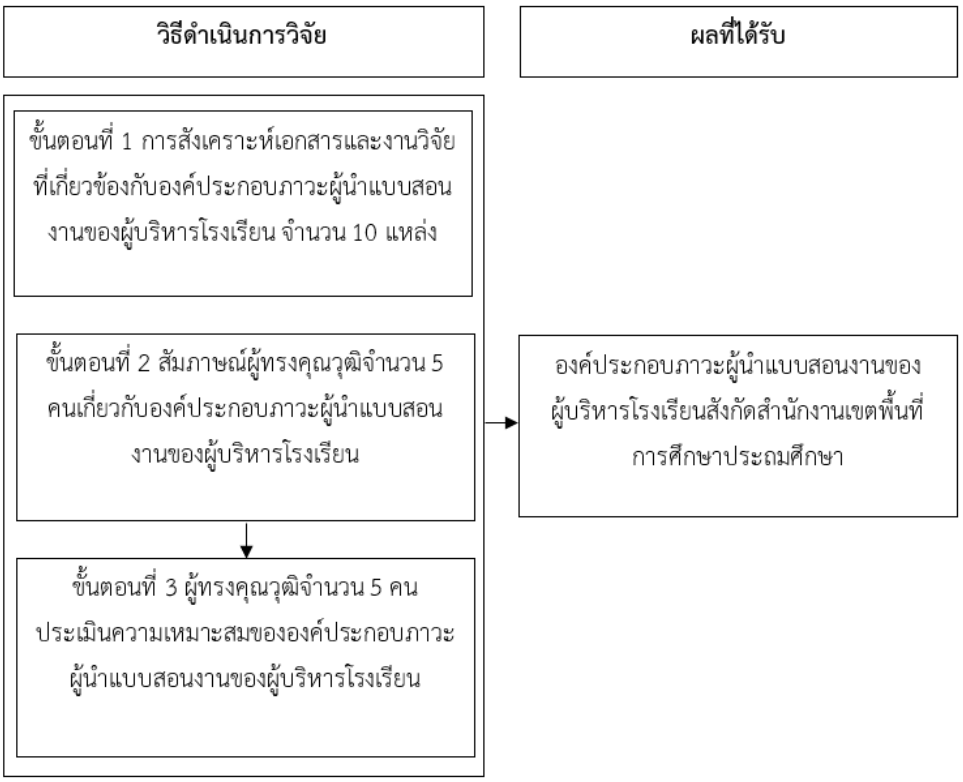
ผู้วิจัยนำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา และนำแบบสอบถามที่ได้รับการประเมินแล้วมาวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าเฉลี่ยและปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิมาทำการวิเคราะห์ความเหมาะสมขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นนำค่าเฉลี่ยไปแปลความหมายโดยเทียบกับเกณฑ์การประเมิน แล้วผู้วิจัยเลือกองค์ประกอบที่มีความเหมาะสมที่มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป คัดสรรเป็นองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ตามเกณฑ์ ดังนี้ ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง ความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง ความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง ความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง ความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อยที่สุด (วาโร เพ็งสวัสดิ์, 2551)

ผลการวิจัย

เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงในขั้นตอนของการดำเนินการวิจัยและเห็นผลที่ได้รับอย่างชัดเจนในการศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามภาพที่ 1 แสดงได้ดังนี้

ภาพที่ 1 วิธีดำเนินการวิจัยการศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน

การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการวิจัยเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

ผลการสังเคราะห์เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ซึ่งได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีของนักวิชาการ และจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร จำนวน 10 แหล่ง และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน นำมาจัดรวบรวมและจัดกลุ่มเนื้อหาแนวคิด ทฤษฎีที่มีความหมายคล้ายกันและมีความสอดคล้องกันไว้ในกลุ่มเดียวกันลงในตารางสังเคราะห์องค์ประกอบ แล้วเลือกองค์ประกอบที่มีความถี่ร้อยละ 50 ขึ้นไปมากำหนดเป็นองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก 2) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี 3) การสื่อสารที่ดี 4) การเป็นต้นแบบ และ 5) การเสริมสร้างพลังอำนาจ

จากนั้นผู้วิจัยนำผลการสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียนในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 มาจัดทำเป็นนิยามเชิงปฏิบัติการและพฤติกรรมบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน มี 5 องค์ประกอบ 27 พฤติกรรมบ่งชี้ แสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

นิยามเชิงปฏิบัติการการให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างคู่สนทนา ถามตอบ พูดคุย อธิบาย ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อปรับปรุงพฤติกรรมหรือการปฏิบัติงานที่ต้องการแก้ไข ชื่นชมเสริมสร้างกำลังใจในสิ่งที่ปฏิบัติได้ดี ทั้งก่อน ระหว่าง หลังจากการสอนงานด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการตอบสนองระหว่างกันที่รวดเร็วตามสถานการณ์ ตระหนักถึงผลการดำเนินงานที่ดีและเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเชิงบวก ส่วนพฤติกรรมบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบสอนงานด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก มีพฤติกรรมบ่งชี้ ดังนี้ 1) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้รับการสอนงานด้วยการสนทนา ถามตอบ พูดคุย 2) การอธิบายวิธีการปฏิบัติงานทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ 3) การปรับปรุงแก้ไขทั้งก่อน ระหว่าง และหลังจากการสอนงาน ด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์ 4) การชื่นชมเสริมสร้างกำลังใจในสิ่งที่ปฏิบัติได้ดี ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังจากการสอนงาน ด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์ 5) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะตามสถานการณ์ทันที และ 6) เปิดโอกาสให้บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

นิยามเชิงปฏิบัติการการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่ปฏิสัมพันธ์กับบุคลากร ด้วยการแสดงความจริงใจ สุภาพ เป็นกันเอง เป็นมิตร ทั้งการแสดงออกทางกาย ทางวาจา ทางใจ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ เชื่อใจ สร้างความไว้วางใจ เปิดใจเห็นคุณค่ายอมรับแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สร้างศรัทธา ยอมรับ เชื่อถือ เคารพ กระตุ้นให้แสวงหาคำตอบ ค้นหาทางเลือก ตัดสินใจ แก้ไขปัญหาและปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ส่วนพฤติกรรมบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบสอนงานด้านการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี มีพฤติกรรมบ่งชี้ ดังนี้ 1) แสดงความจริงใจ สุภาพ เป็นกันเอง เป็นมิตร ทั้งการแสดงออกทางกาย ทางวาจา ทางใจกับเพื่อนร่วมงาน 2) สร้างความน่าเชื่อถือ เชื่อใจ สร้างความไว้วางใจกับเพื่อนร่วมงาน 3) เปิดใจเห็นคุณค่ายอมรับแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน 4) สร้างศรัทธาเพื่อให้เพื่อนร่วมงานเกิดการยอมรับ เคารพและเชื่อถือ และ 5) แสวงหาคำตอบ ค้นหาทางเลือก ตัดสินใจ แก้ไขปัญหาและปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

นิยามเชิงปฏิบัติการการสื่อสารที่ดี หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่พูดคุยสนทนาโต้ตอบระหว่างคู่สนทนา โดยการแบ่งปันความรู้สึก ความเชื่อ ความคิด รวมถึงการรับฟังเหตุผลอย่างตั้งใจ เพื่อให้เข้าใจความหมายที่ถูกต้องตรงกัน มีสติ เป็นกลาง การถามตอบที่แสดงความรู้สึกและเหตุผลทางบวก มีความเป็นกัลยาณมิตร ประนีประนอม แลกเปลี่ยนข้อเสนอแนะ ด้วยความฉลาดทางอารมณ์ เพื่อให้คู่สนทนามีความไว้วางใจในการแสดงข้อคิดเห็นที่เป็นการค้นพบคำตอบด้วยตนเอง ส่วนพฤติกรรมบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบสอนงานด้านการสื่อสารที่ดี มีพฤติกรรมบ่งชี้ ดังนี้ 1) การพูดคุยสนทนาโต้ตอบระหว่างกัน โดยการแบ่งปันความรู้สึก ความเชื่อ ความคิดของกันและกัน 2) รับฟังเหตุผลซึ่งกันและกันอย่างตั้งใจ เพื่อให้เข้าใจความหมายที่ถูกต้องตรงกัน 3) มีสติเป็นกลาง ในการถามตอบที่แสดงความรู้สึกและเหตุผลทางบวก 4) มีความเป็นกัลยาณมิตร ประนีประนอม แลกเปลี่ยนข้อเสนอแนะกับเพื่อนร่วมงานด้วยความฉลาดทางอารมณ์ และ 5) มีการสร้างความไว้วางใจกับเพื่อนร่วมงาน เพื่อแสดงข้อคิดเห็นที่ช่วยให้เพื่อนร่วมงานค้นพบคำตอบด้วยตนเอง

นิยามเชิงปฏิบัติการการเป็นต้นแบบ หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นแบบอย่างในการครองตน ครองคน ครองงาน ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจศึกษา ค้นคว้า เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือ เชื่อมั่น กระตุ้นให้บุคลากรปฏิบัติตาม โดยให้เกียรติผู้ร่วมปฏิบัติงาน มีความเป็นกัลยาณมิตรและภูมิใจที่ได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานทั้งส่วนบุคคลและ ส่วนรวม ตลอดจนการสร้างแรงบันดาลใจและส่งเสริมบุคลากรให้มีความก้าวหน้าทางวิชาชีพ ส่วนพฤติกรรมบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบสอนงานด้านการเป็นต้นแบบ มีพฤติกรรมบ่งชี้ ดังนี้ 1) แสดงออกถึงการเป็นเป็นต้นแบบในการครองตน ครองคน ครองงาน 2) มุ่งมั่นตั้งใจศึกษา ค้นคว้า เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 3) สร้างความน่าเชื่อถือ เชื่อมั่น กระตุ้นให้บุคลากรปฏิบัติตาม 4) ให้เกียรติผู้ร่วมงาน 5) เป็นกัลยาณมิตรและภูมิใจที่ได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม และ 6) สร้างแรงบันดาลใจและส่งเสริมบุคลากรให้มีความก้าวหน้าทางวิชาชีพ

นิยามเชิงปฏิบัติการการเสริมสร้างพลังอำนาจ หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่ช่วยให้เพื่อนร่วมงานหรือผู้รับการสอนงานค้นพบจุดด้อย จุดเด่น พลังความสามารถหรือวิธีการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศสำหรับตนเอง นำพาตนเองปฏิบัติงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย สร้างแรงบันดาลใจ สร้างความความมั่นใจ กระตุ้นท้าทายให้บุคลากรนำสิ่งที่ดีที่สุดของตนออกมาใช้ในการพัฒนาตนเองเพื่อให้เกิดความก้าวหน้า มีการกำกับ ติดตาม ตระหนักรู้ด้วยตนเอง โดยมีอิสระในการปฏิบัติงานและตัดสินใจเหมาะสมกับสถานการณ์ ตลอดจนเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงความคิดเห็น เคารพความคิดเห็นของกันและกันเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจน ส่วนพฤติกรรมบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบสอนงานด้านการเสริมสร้างพลังอำนาจ มีพฤติกรรมบ่งชี้ดังนี้ 1) ช่วยให้เพื่อนร่วมงานหรือผู้รับการสอนงานค้นพบจุดด้อย จุดเด่น ค้นพบพลังความสามารถหรือวิธีการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศสำหรับตนเอง นำพาตนเองปฏิบัติงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย 2) สร้างแรงบันดาลใจ สร้างความความมั่นใจ กระตุ้นท้าทายให้บุคลากรนำสิ่งที่ดีที่สุดของตนออกมาใช้ในการพัฒนาตนเองเพื่อให้เกิดความก้าวหน้า 3) กำกับ ติดตามการปฏิบัติงานของเพื่อนร่วมงาน เพื่อให้ตระหนักรู้ด้วยตนเอง 4) เปิดโอกาสให้บุคลากรมีอิสระในการปฏิบัติงานและตัดสินใจด้วยตนเองตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ และ 5) เปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงความคิดเห็น เคารพความคิดเห็นของกันและกันเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจน

ตอนที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ประกอบเพื่อให้ได้นิยามเชิงปฏิบัติการและพฤติกรรมบ่งชี้ จากนั้นนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความเหมาะสมองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน

ที่	องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน	ความเหมาะสม		
		$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1	การให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก	5.00	0.00	มากที่สุด
2	การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี	5.00	0.00	มากที่สุด
3	การสื่อสารที่ดี	5.00	0.00	มากที่สุด
4	การเป็นต้นแบบ	5.00	0.00	มากที่สุด
5	การเสริมสร้างพลังอำนาจ	4.80	0.45	มากที่สุด
	รวม	**4.96**	**0.20**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า ความเหมาะสมขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน มีความเหมาะสมในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.96 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.20 ($\bar{x}$ = 4.96, S.D. = 0.20) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก ด้านการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ด้านการสื่อสารที่ดี และด้านการเป็นต้นแบบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 5.00 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.00 ($\bar{x}$ = 5.00, S.D. = 0.00) รองลงมา คือ ด้านการเสริมสร้างพลังอำนาจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.80 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.45 ($\bar{x}$ = 4.80, S.D. = 0.45)

อภิปรายผล

การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาจากการสังเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จากนั้นผู้ทรงคุณวุฒิได้ประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบ เพื่อให้ได้องค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบสอนงาน

ของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การสื่อสารที่ดี การเป็นต้นแบบ และการเสริมสร้างพลังอำนาจ ภาวะผู้นำแบบสอนงาน เป็นภาวะที่ผู้บริหารให้คำแนะนำแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ถึงวิธีการที่จะจัดการกับสถานการณ์ ที่เป็นการท้าทายองค์กรให้บรรลุสำเร็จผลได้ ยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบันผู้บริหารมีบทบาทหน้าที่มากมาย มีการบรรจุบุคลากรใหม่ การโยกย้าย มีกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติใหม่ ตลอดจนมีการปฏิรูประบบการบริหารการศึกษาเกิดขึ้น ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีความรู้ทางการบริหาร เป็นผู้กำหนดบทบาทหน้าที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนให้สามารถปฏิบัติงานให้ได้ตามเป้าหมาย พันธกิจ แผนงาน โครงการของโรงเรียนที่ตั้งไว้ ครูผู้สอนที่บรรจุใหม่หรือย้ายมารับราชการใหม่ในแต่ละโรงเรียน ย่อมขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานที่โรงเรียนแห่งใหม่ การที่จะทำให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มาร่วมงานใหม่มีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะสามารถปฏิบัติงานในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้บริหารต้องแสดงภาวะผู้นำแบบสอนงานแก่ครูและเพื่อนร่วมงานอย่างสม่ำเสมอ (จิรวัฒน์ กิติพิเชฐสรรค์ และธนพร กิติพิเชฐสรรค์, 2560) สะท้อนให้เห็นว่าภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยยกระดับวิธีการปฏิบัติงานของบุคลากรไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการปฏิบัติงาน 4 งาน ได้แก่ งานวิชาการ งานบุคคล งานงบประมาณ งานบริหารทั่วไป และด้านงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายเพิ่มเติม ให้มีวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมถูกต้องและมีประสิทธิภาพ โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

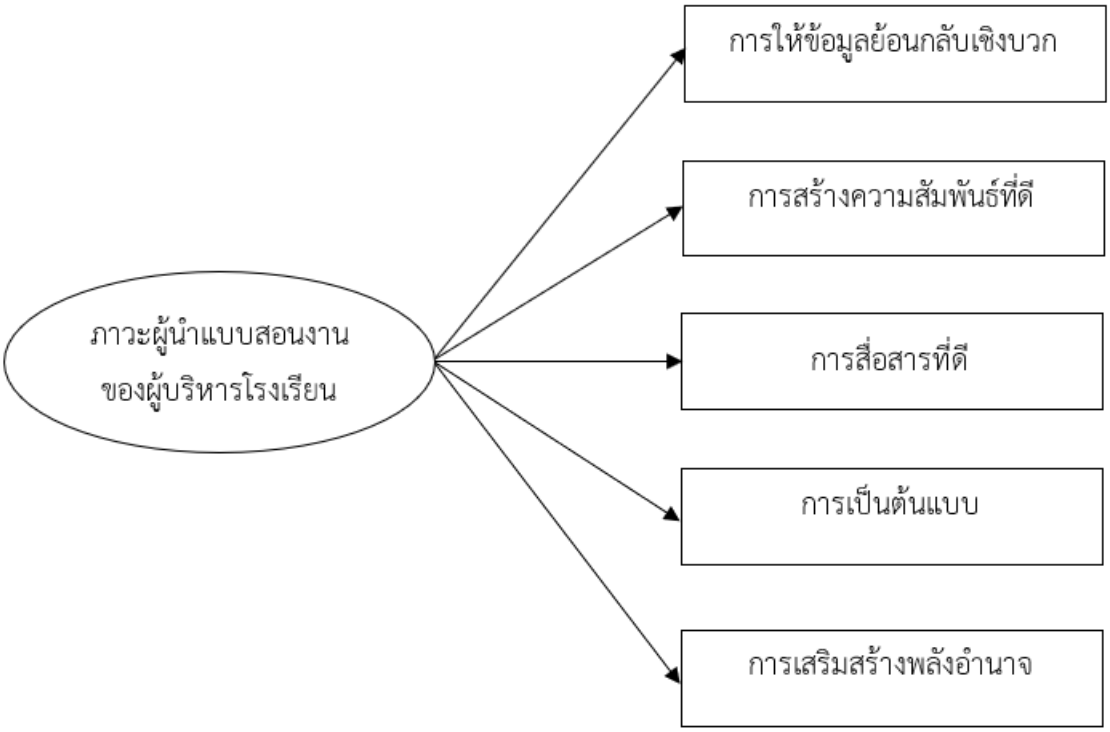
องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียนมีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยองค์ประกอบการให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การสื่อสารที่ดี การเป็นต้นแบบ เป็นองค์ประกอบที่มีความเหมาะสมมากที่สุด อาจเนื่องมาจากการให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก เป็นพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน ถามตอบ พูดคุย อธิบาย ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกับคู่สนทนาหรือครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เป็นผู้เรียนรู้งานเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และนำไปปรับปรุง เปลี่ยนแปลงวิธีการปฏิบัติงานให้เหมาะสมถูกต้องด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปริชาติ สอนโก่ย ที่พบว่า การให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก เป็นพฤติกรรมที่ผู้บริหารแสดงออกถึงการให้และการรับข้อมูล สามารถตอบสนองแสดงออกถึงความเข้าใจ เจตคติว่าเป็นอย่างไร มากน้อยเพียงใด เพื่อจะได้รักษาหรือพัฒนาการเรียนรู้และการปฏิบัติที่สืบเนื่องจากการเรียนรู้ต่อไป รวมทั้งเปิดโอกาสให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมโดยการถาม อธิบายและแสดงความคิดเห็น สรุปและทบทวนร่วมกันเพื่อพัฒนาและปรุงวิธีการปฏิบัติงาน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีเป็นองค์ประกอบที่มีความเหมาะสมมากที่สุดเช่นเดียวกัน อาจเนื่องมาจากการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี เป็นพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่ต้องปฏิสัมพันธ์กับบุคลากร ด้วยความจริงใจ สุภาพ เป็นกันเอง เป็นมิตร เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ เชื่อใจ และสร้างความไว้วางใจให้เพื่อนร่วมงานแก้ไขปัญหาและปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (ปริชาติ สอนโก่ย, 2561) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิมา สุขสว่าง ที่พบว่า การสร้างความสัมพันธ์เพื่อสร้างความไว้วางใจและความศรัทธา เป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่ง เพราะเป็นกระบวนการแรกที่จะทำให้คนสองคนไว้วางใจกัน แล้วมีการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างคนสองคน โดยมีจุดประสงค์เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้กับผู้ที่พูดคุยด้วย พร้อมเชื่อใจและเปิดใจให้ความร่วมมือในการสอนงาน การคิดหรือการพูดคุยเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อเปิดใจ สร้างศรัทธา และความไว้วางใจ เพื่อให้สามารถประสานความสัมพันธ์จนทำงานได้อย่างราบรื่นจึงเป็นสิ่งสำคัญ องค์ประกอบการสื่อสารที่ดีเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียนที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด อาจเนื่องมาจากการสื่อสารที่ดีเป็นพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่พูดคุยสนทนาโต้ตอบระหว่างคู่สนทนา ด้วยการรับฟังเหตุผลอย่างตั้งใจเพื่อให้เข้าใจความหมายที่ถูกต้องตรงกัน มีการถามตอบที่แสดงความรู้สึกและเหตุผลทางบวก มีความเป็นกัลยาณมิตรประนีประนอม แลกเปลี่ยนข้อเสนอแนะ ด้วยความฉลาดทางอารมณ์ เพื่อให้คู่สนทนามีความไว้วางใจในการแสดง

ข้อคิดเห็น (ศศิมา สุขสว่าง, 2564) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เบญจมาศ ชาติศักดิ์ยุทธ ที่พบว่า การสื่อสารเป็นทักษะที่ใช้ติดต่อกันระหว่างบุคคล ได้แก่ การฟัง การถาม การแก้ไขปัญหา และการตัดสินใจ รู้จังหวะว่าเวลาใดควรฟัง เวลาใดควรให้คำแนะนำ ให้ครูมีความมั่นใจที่จะนำปัญหาเข้ามาปรึกษาพูดคุยด้วย ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีใจที่เปิดกว้างและรับฟัง แม้ว่าอาจเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ตาม เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาและให้คำแนะนำถึงวิธีการปฏิบัติงานที่เหมาะสมต่อไป และองค์ประกอบการเป็นต้นแบบเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียนที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด อาจเนื่องมาจากการเป็นต้นแบบเป็นพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่ต้องเป็นแบบอย่างในการครองตน ครองคน ครองงาน เพื่อเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือ เชื่อมั่น กระตุ้นให้บุคลากรปฏิบัติตาม โดยให้เกียรติผู้ร่วมปฏิบัติงาน มีความเป็นกัลยาณมิตร ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม ตลอดจนการสร้างแรงบันดาลใจและส่งเสริมบุคลากรให้มีความก้าวหน้าทางวิชาชีพ (เบญจมาศ ชาติศักดิ์ยุทธ, 2560) สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล ที่พบว่า การเป็นต้นแบบหรือแบบอย่างที่ดีเป็นสิ่งที่ผู้สอนยุคใหม่ต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้ ผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ มาเป็นผู้สอนงาน เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ ซึ่งผู้สอนงานจะต้องมีความเป็นกัลยาณมิตรและโยนิโสมนสิการ หรือเป็นผู้มีการคิดอย่างถูกวิธี ดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานของการเรียนรู้ การทะนุถนอมชีวิตของตนเองด้วยความไม่ประมาทให้มีชีวิตอยู่อย่างมีศักยภาพเพื่อเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์และทำประโยชน์ให้กับสังคมส่วนรวมและมีชีวิตที่ดีงาม เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนรุ่นหลัง (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล, 2567ข)

องค์ประกอบการเสริมสร้างพลังอำนาจ เป็นองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียนที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดในลำดับสุดท้าย อาจเนื่องมาจากการเสริมสร้างพลังอำนาจ เป็นพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่ช่วยให้เพื่อนร่วมงานหรือผู้รับการสอนงานค้นพบจุดด้อย จุดเด่น พลังความสามารถหรือวิธีการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศสำหรับตนเอง นำพาตนเองปฏิบัติงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย สร้างแรงบันดาลใจ สร้างความมั่นใจ กระตุ้นท้าทายให้บุคลากรนำสิ่งที่ดีที่สุดของตนออกมาใช้ในการพัฒนาตนเองเพื่อให้เกิดความก้าวหน้า มีการกำกับ ติดตาม ตระหนักรู้ด้วยตนเอง โดยมีอิสระในการปฏิบัติงานและตัดสินใจเหมาะสมกับสถานการณ์ ตลอดจนเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงความคิดเห็น เคารพความคิดเห็นของกันและกันเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจน ที่สำคัญอาจเพราะในบริบทของโรงเรียนประถมศึกษา ครูและบุคลากรส่วนใหญ่ยังต้องการคำแนะนำและการเป็นแบบอย่างที่ดีมากกว่าการให้อิสระในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ เนื่องจากมีกฎระเบียบและกรอบการปฏิบัติงานที่เคร่งครัด สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมชาย เทพแสง และคณิต สุขรัตน์ ที่พบว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจ เป็นหนึ่งในกลยุทธ์ของภาวะผู้นำแบบสอนงานที่ต้องควรรู้ถึงวิธีการสร้างพลังให้กับบุคลากร และยกระดับให้มีสมรรถนะสูงและมีความเชื่อมั่นต่อบุคลากรในองค์กร เพื่อให้ได้รับพลังในการปลดปล่อยศักยภาพที่แท้จริงของตนเอง โดยผู้นำต้องให้อำนาจแก่บุคลากรด้วยการมอบหมายงานที่ตรงกับความรู้ ความสามารถ และศักยภาพของบุคลากร ให้อิสระในการทำงาน ให้อิสระในการตัดสินใจ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่โรงเรียนจะได้รับ (สมชาย เทพแสง และคณิต สุขรัตน์, 2566)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา แสดงได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

จากภาพที่ 2 แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน 5 องค์ประกอบ คือ การให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การสื่อสารที่ดี การเป็นต้นแบบ และการเสริมสร้างพลังอำนาจ โดยเริ่มจากการที่ผู้บริหารโรงเรียนต้องเป็นต้นแบบเพื่อสร้างความศรัทธา น่าเชื่อถือ ควบคู่กับการสื่อสารและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีเพื่อเปิดใจและสร้างความไว้วางใจให้แก่บุคลากร ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวกอย่างสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาศักยภาพของทีม ส่งผลให้บุคลากรเกิดความมั่นใจและพร้อมรับการเสริมสร้างพลังอำนาจในการคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง

สรุปและข้อเสนอแนะ

องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก 2) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี 3) การสื่อสารที่ดี 4) การเป็นต้นแบบ และ 5) การเสริมสร้างพลังอำนาจ ความเหมาะสมขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มีความเหมาะสม ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.96 ซึ่งมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.20 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก ด้านการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ด้านการสื่อสารที่ดี และด้านการเป็นต้นแบบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 5.00 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.00 รองลงมา คือ ด้านการเสริมสร้างพลังอำนาจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.80 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.45 และมีข้อเสนอแนะจากการวิจัย ดังนี้ ผู้บริหารโรงเรียนและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการกำหนดกรอบแนวทางการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนให้มีภาวะผู้นำแบบสอนงาน รวมถึงควรมีการพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรมผู้บริหารโรงเรียนให้มีภาวะผู้นำแบบสอนงานในการวิจัยครั้งต่อไป

เอกสารอ้างอิง

จำเนียน มุมธานี และพงษ์ศักดิ์ ศรีจันทร์. (2566). การโค้ชของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 20(89), 45-55.

จิรวัฒน์ กิติพิเชฐสรรค์ และธนพร กิติพิเชฐสรรค์. (2560). ภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 6(2), 1-12.

เบญจมาศ ชาติศักดิ์ยุทธ. (2560). รูปแบบการเป็นพี่เลี้ยงและการสอนงานของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของครู ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 39. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

ปริชาติ สอนโก่ย. (2561). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแบบสอนงานของผู้บริหารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พระมหาจตุรงค์ จิรฏฐิโต (วงษ์เกิดศรี). (2567). ภาวะผู้นำที่ชอบสอนงาน: การสร้างสมรรถนะทางการจัดการการศึกษาผ่านหลักกัลยาณมิตตธรรม. วารสารวิจัยนวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยี, 2(2), 32-39.

รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2567). ภาวะผู้นำ: ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอเชีย ดิจิตอลการพิมพ์ จำกัด.

รัตน์สินี รื่นนุสาน และจุไรรัตน์ สุดรุ่ง. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของครูโรงเรียนประจำ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา, 13(4), 374-387.

วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2551). วิธีวิทยาการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล. (2567ก). การโค้ชเพื่อการรู้คิด (Cognitive Coaching). (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: บริษัท จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์ จำกัด.

_____. (2567ข). การโค้ชเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บริษัท จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์ จำกัด.

ศศิมา สุขสว่าง. (2564). ทักษะการโค้ช (Coaching Skill) สำหรับผู้บริหารเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ใต้บังคับบัญชา. เรียกใช้เมื่อ 9 กรกฎาคม 2567 จาก https://shorturl.asia/QgKIt

สมชาย เทพแสง และคณิต สุขรัตน์. (2566). ภาวะผู้นำแบบสอนงาน: รูปแบบใหม่ของผู้นำที่เน้นการพัฒนาบุคลากร. วารสารบริหารการศึกษา มศว, 20(38), 20-30.

Bennie, A. & O'Connor, D. (2012). Perceptions and Strategies of Effective Coaching Leadership: A Qualitative Investigation of Professional Coaches and Players. International Journal of Sport and Health Science, 10, 82-89. https://doi.org/10.5432/ijshs.201222

Knight, J. & Nieuwerburgh, C. V. (2012). Instructional coaching: A focus on practice. Coaching: An International Journal of Theory, Research and Practice, 5(2), 100-112.

Milner J. et al. (2018). Training for the coaching leader: how organizations can support managers. Journal of Management Development, 37(2), 188-200.

Pilus, A. H. M. & Saadan, R. (2009). Coaching leadership styles and athlete satisfactions among hockey team. Journal of Human Capital Development (JHCD), 2(1), 77-87.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 327-340

บทความวิจัย

รูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน*

AN INTERNAL SUPERVISION MODEL FOR DEVELOPING STUDENTS' DESIRABLE CHARACTERISTICS IN DISCIPLINE

ทองใส วิทยา
Thongsai Wittaya
โรงเรียนเมืองร้อยเอ็ด สำนักเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ร้อยเอ็ด ประเทศไทย
Muang Roi Et School, Roi Et Primary Educational Service Area Office 1, Roi Et, Thailand
Corresponding author E-mail: Krurung2@gmail.com
Tel: 085-755-6519

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสาเหตุของปัญหาและแนวทางการแก้ไขคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน 2) สร้างและพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัย และ 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบดังกล่าว การวิจัยใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธี แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไข โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 14 คน ระยะที่ 2 สร้างและพัฒนารูปแบบ โดยเก็บข้อมูลจากครูผู้สอน จำนวน 119 คน ด้วยแบบสอบถามมาตรประมาณค่า 5 ระดับ และระยะที่ 3 ศึกษาผลการใช้รูปแบบกับครูผู้สอน จำนวน 119 คน โดยใช้แบบประเมินกระบวนการพัฒนา แบบทดสอบความรู้ และแบบสอบถามความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนขาดวินัย ความรับผิดชอบ และความตรงต่อเวลา เนื่องจากกิจกรรมพัฒนายังไม่เหมาะสมและขาดการนิเทศต่อเนื่องจึงควรพัฒนากิจกรรมและระบบนิเทศควบคู่กันอย่างเป็นระบบ 2) รูปแบบการนิเทศภายในที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินงาน การประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด และ 3) ผลการใช้รูปแบบ พบว่า ครูมีคุณภาพด้านกระบวนการพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุด มีความรู้ในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมวินัยของนักเรียนร้อยละ 80 และมีความพึงพอใจต่อรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ ควรพัฒนารูปแบบสู่ระบบดิจิทัลที่เชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียน พร้อมขยายผลสร้างครูแกนนำด้านการนิเทศเพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในระดับภูมิภาค

คำสำคัญ: การนิเทศ, รูปแบบการนิเทศภายใน, คุณลักษณะอันพึงประสงค์, วินัยของนักเรียน

Abstract

This research aimed to: 1) Investigate the causes of problems and approaches to developing students' desirable characteristics in terms of discipline; 2) Construct and develop an internal supervision model for developing students' desirable characteristics in terms of discipline; and 3) Examine the results of implementing the developed model. A mixed-methods research design was employed and conducted in three phases. Phase 1 investigated the causes of problems and

*Received July 5, 2026; Revised September 24, 2026; Accepted September 26, 2026

approaches to their resolution, involving 14 relevant stakeholders. Phase 2 focused on constructing and developing the internal supervision model, with data collected from 119 teachers using a five-point rating scale questionnaire. Phase 3 examined the results of implementing the model with 119 teachers using a process development assessment form, a knowledge test, and a satisfaction questionnaire. The data were analyzed using mean and standard deviation. The findings revealed that: 1) Students lacked discipline, responsibility, and punctuality, primarily because the activities for developing desirable characteristics were inappropriate and continuous supervision was lacking. Therefore, student development activities and the supervision system should be systematically developed in parallel; 2) The developed internal supervision model consisted of five components: principles, objectives, implementation procedures, evaluation, and success conditions. The overall assessments of the model's appropriateness, feasibility, and usefulness were at the highest level; and 3) The results of implementing the model indicated that the quality of the teacher development process was at the highest level, teachers demonstrated knowledge of organizing activities to promote students' discipline at 80 percent, and their overall satisfaction with the model was at the highest level. The model should be further developed into a digital system that facilitates collaboration between schools and families, while also expanding its implementation through the development of teacher leaders in internal supervision to serve as models for promoting students' desirable characteristics at the regional level.

Keywords: Supervision, Internal Supervision Model, Desirable Characteristics, Student Discipline

บทนำ

การพัฒนาประเทศในศตวรรษที่ 21 ต้องเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม จึงจำเป็นจะต้องอาศัยทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศ โดยการศึกษาเป็นกลไกหลักในการพัฒนาคนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตในสังคมสมัยใหม่ ประเทศที่ประสบความสำเร็จด้านการศึกษา เช่น ฟินแลนด์ สิงคโปร์ และเกาหลีใต้ ต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณลักษณะทางสังคมและอารมณ์ควบคู่กับความรู้ทางวิชาการ โดยเฉพาะการปลูกฝัง “วินัย” ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบเรียบร้อย ช่วยให้บุคคลสามารถควบคุมตนเอง มีความรับผิดชอบ เคารพกฎระเบียบ และปฏิบัติต่อผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ Durkheim, E. ได้อธิบายว่าวินัยเป็นพื้นฐานของความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของสังคม (Durkheim, E., 1925) ขณะที่ Kohlberg, L. เห็นว่าการพัฒนาทางศีลธรรมและวินัยควรได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องตั้งแต่วัยเด็ก สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาวินัยของประชาชนผ่านนโยบายและกฎหมายด้านการศึกษา (Kohlberg, L., 1984) โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 กำหนดให้รัฐจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย และมีความรับผิดชอบต่อสังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2561) ขณะที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้สถานศึกษาปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกกระบวนการเรียนรู้ พร้อมทั้งประเมินผู้เรียนจากพฤติกรรม การปฏิบัติตน และการเข้าร่วมกิจกรรมควบคู่กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, 2542) ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560 ที่กำหนดให้ “มีวินัย” เป็นหนึ่งในคุณลักษณะ

อันพึงประสงค์สำคัญของผู้เรียน อันเป็นพื้นฐานในการพัฒนาพลเมืองที่มีคุณภาพและสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560)

การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และชุมชน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2553) ระบุว่า การปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและบูรณาการในทุกกิจกรรมของสถานศึกษา ทั้งในห้องเรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และโครงการต่าง ๆ (สนธยา สำรวยผล, 2562) ยังกล่าวว่า วินัยเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและเคารพกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ปัญหาการขาดวินัยของนักเรียนยังส่งผลกระทบต่อทั้งตัวผู้เรียน เพื่อนร่วมชั้น และบรรยากาศการเรียนรู้ของสถานศึกษา ดังนั้น การนิเทศภายในจึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาครูและส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน Glickman, C. D. et al. ว่าการนิเทศที่มีประสิทธิภาพควรเป็นกระบวนการพัฒนาวิชาชีพแบบร่วมมือและมีการติดตามอย่างต่อเนื่อง (Glickman, C. D. et al., 2018) ขณะที่ Sergiovanni, T. J. & Starratt, R. J. เน้นว่าการนิเทศสมัยใหม่ควรมุ่งส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาครูอย่างมีส่วนร่วม (Sergiovanni, T. J. & Starratt, R. J., 2007)

โรงเรียนเมืองร้อยเอ็ด เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ขนาดใหญ่พิเศษ เปิดทำการสอน ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 2 จนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีนักเรียน ปีการศึกษา 2565 จำนวน 2,731 คน การจัดการเรียนการสอนมีทั้งห้องเรียนปกติและห้องเรียนพิเศษ โรงเรียนเมืองร้อยเอ็ดในฐานะเป็นหน่วยปฏิบัตินำนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการสู่การปฏิบัติ มีหน้าที่พัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยในฐานะผู้อำนวยการสถานศึกษา มาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา โรงเรียนเมืองร้อยเอ็ด เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2565 ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพของนักเรียนโรงเรียนเมืองร้อยเอ็ด ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โรงเรียนได้กำหนดค่าเป้าหมายคุณภาพของนักเรียนไว้ 4 ประการ ดังนี้ 1) นักเรียนมีค่าเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ตั้งแต่ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม ต้องมีจำนวน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด 2) นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ผ่านระดับดีเยี่ยม ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด 3) ผลการใช้รูปแบบ พบว่า ครูมีคุณภาพด้านกระบวนการพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุด มีความรู้ในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมวินัยของนักเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม และ 4) มีความพึงพอใจต่อรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด นอกจากนี้ ในส่วนของผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียน พบว่า นักเรียนมีความสามารถด้านการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน ผ่านระดับดีมาก ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด และนักเรียนมีสมรรถนะสำคัญตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 5 ด้าน ผ่านระดับดีมาก ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมดเช่นกัน ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 พบว่า นักเรียนผ่านเกณฑ์ค่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด จำนวน 7 ประการ จากทั้งหมด 8 ประการ โดยคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยเป็นเพียงด้านเดียวที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์เป้าหมายของสถานศึกษา เมื่อพิจารณาผลการประเมินในช่วงปีการศึกษา 2562 - 2564 พบว่า นักเรียนที่ผ่านการประเมินในระดับดีเยี่ยมด้านมีวินัย คิดเป็นร้อยละ 68.37 ในปีการศึกษา 2562 ร้อยละ 71.86 ในปีการศึกษา 2563 และร้อยละ 72.56 ในปีการศึกษา 2564 ซึ่งแม้ผลการประเมินจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงต่ำกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้ที่ร้อยละ 80 อย่างชัดเจน จากการศึกษาสภาพ ปัจจุบัน พบว่า ครูยังขาดรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมวินัยที่ เป็นระบบ และสถานศึกษายังขาดกลไกการนิเทศภายในที่ ต่อเนื่องในการติดตามผล เป็นต้น นอกจากนี้ อัตราการพัฒนาที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปียังอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ไม่เพียงพอต่อการบรรลุเป้าหมายภายในระยะเวลาอันเหมาะสม หากไม่มีการดำเนินการแก้ไขและพัฒนาอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ สถานการณ์ดังกล่าวจึงสร้างความกังวลแก่ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นอย่างมาก เนื่องจากคุณลักษณะ

อันพึงประสงค์ด้านมีวินัยถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาคุณลักษณะด้านอื่น ๆ รวมทั้งส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ ความรับผิดชอบ และการดำรงตนของนักเรียนในสังคมโดยรวม (โรงเรียนเมืองร้อยเอ็ด, 2564)

จากสภาพปัญหาและความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะผู้อำนวยการสถานศึกษา ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายของสถานศึกษา ได้วิเคราะห์ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน พบว่า ยังมีผลการประเมินต่ำกว่าค่าเป้าหมายที่กำหนด ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในที่มีประสิทธิภาพ มีกระบวนการดำเนินงานที่เป็นระบบ ต่อเนื่อง และเน้นการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อใช้เป็นกลไกในการพัฒนาศักยภาพครูด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และนำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนโรงเรียนเมืองร้อยเอ็ดให้บรรลุตามเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิผลและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนโรงเรียนเมื่อร้อยเอ็ด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1
2. เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนโรงเรียนเมื่อร้อยเอ็ด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1
3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนโรงเรียนเมื่อร้อยเอ็ด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาหาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาหาแนวทางแก้ปัญหาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน เพื่อให้ได้แนวทางแก้ปัญหาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียนโรงเรียนเมืองร้อยเอ็ด จำนวน 14 คน โดยมีประเด็นการศึกษา 2 ประเด็น คือ ประเด็นที่ 1 แนวทางการแก้ปัญหาการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ยังไม่เหมาะสม ประเด็นที่ 2 แนวทางการแก้ปัญหาขาดการนิเทศภายในของผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้วิจัยเก็บข้อมูลการระดมสมอง (Brainstorm) เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน จำนวน 14 คน ซึ่งเป็นจำนวนที่เหมาะสมในการประชุมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดเกณฑ์คัดเลือก ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ฝ่ายบริหารของโรงเรียน จำนวน 5 คน ประกอบด้วย 1) รองผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายบริหารทั่วไป 2) รองผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายบริหารวิชาการ 3) หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป 4) หัวหน้าฝ่ายบริหารวิชาการ และ 5) หัวหน้างานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กลุ่มที่ 2 ครูหัวหน้าสายชั้น จำนวน 9 คน ได้แก่ ครูหัวหน้าสายชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 จำนวน 6 คน และครูหัวหน้าสายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง หาคุณภาพเครื่องมือโดยการหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญด้านการนิเทศและด้านการวัดผล จำนวน 5 คน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.67 - 1.00 และนำไปทดลองใช้ (Try-out) เพื่อปรับปรุงภาษาคัดกรองความถูกต้องก่อนนำไปใช้จริง และผลการทดลองใช้ (Try-out) พบว่า คำถามมีความชัดเจนและครอบคลุมวัตถุประสงค์

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนัดหมายและลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เกี่ยวข้อง 14 คน ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างร่วมกับการศึกษาเอกสาร จากนั้นดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สถิติที่ใช้เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดกลุ่มประเด็นและตีความเชิงความหมาย

ระยะที่ 2 ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สร้างและพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน

การดำเนินงานในระยะที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน โดยผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการขับเคลื่อนออกเป็น 5 กิจกรรมหลักอย่างเป็นระบบ

เริ่มต้นจากกิจกรรมที่ 1 และกิจกรรมที่ 2 ดำเนินการศึกษาข้อมูลพื้นฐานโดยการสังเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศึกษาพหุกรณี (Multi-case Study) จากโรงเรียนต้นแบบ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบบันทึกกรอบแนวคิดและแบบบันทึกพหุกรณี ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.67 - 1.00 จากนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อนำข้อสรุปไปใช้ในกิจกรรมที่ 3 ซึ่งเป็นการจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการร่วมกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวบรวมข้อมูลด้วยแบบบันทึกการประชุมและใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อประมวลข้อเสนอแนะ นำไปสู่กิจกรรมที่ 4 ในการยกร่างรูปแบบการนิเทศภายในและเอกสารประกอบเชิงระบบ

ในขั้นสุดท้าย คือ กิจกรรมที่ 5 เป็นการตรวจสอบคุณภาพร่างรูปแบบการนิเทศภายในและเอกสารประกอบ โดยศึกษาจากประชากรทั้งหมด คือ ครูผู้สอนโรงเรียนสนามบิน จำนวน 113 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดที่ผ่านกระบวนการข้างต้น และผ่านการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญได้ค่า IOC ระหว่าง 0.80 - 1.00 พร้อมทั้งนำไปทดลองใช้ (Try-out) ได้ค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ทั้งฉบับเท่ากับ 0.92 สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการแจกและจัดเก็บแบบสอบถามกลับคืนด้วยตนเองจากครูผู้สอนทั้ง 113 คน คิดเป็นร้อยละ 100 แล้วจึงนำข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้มาวิเคราะห์ผลด้วยสถิติค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อสรุปผลคุณภาพของรูปแบบการนิเทศภายในในด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ต่อไป

ระยะที่ 3 ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ศึกษาผลการใช้รูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน

ระยะที่ 3 เป็นการศึกษาผลการใช้รูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน โดยนำรูปแบบการนิเทศภายในและเอกสารประกอบที่พัฒนาขึ้นจากระยะที่ 2 ไปทดลองใช้ ณ โรงเรียนเมืองร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ผู้วิจัยปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการสถานศึกษา ทั้งนี้ การดำเนินการวิจัยมุ่งศึกษาผลการใช้รูปแบบใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ผลต่อคุณภาพด้านกระบวนการนิเทศภายในและกระบวนการพัฒนาครู 2) ผลต่อคุณภาพครู 3) ผลต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน และ 4) ความพึงพอใจของครูที่มีต่อรูปแบบการนิเทศภายในและเอกสารประกอบ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครูผู้สอนโรงเรียนเมืองร้อยเอ็ด จำนวน 119 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เนื่องจากเป็นครูผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่นำรูปแบบการนิเทศภายในไปใช้จริง และเข้าร่วมกิจกรรมการนิเทศครบทุกขั้นตอน จึงใช้ประชากรทั้งหมดเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์มีลักษณะเป็นแบบประมาณค่า 5 ระดับ ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง 0.70 - 1.00

ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ โดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.98 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยขออนุญาตดำเนินการวิจัยต่อโรงเรียนเมืองร้อยเอ็ด ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนและแนวทางการใช้รูปแบบแก่ครูผู้เข้าร่วมวิจัย ดำเนินการใช้รูปแบบการนิเทศภายในตามแผนการนิเทศที่กำหนดไว้ ครอบคลุมการประชุมชี้แจง การวางแผน การนิเทศ การให้คำปรึกษา การติดตาม และการสะท้อนผลการปฏิบัติงาน ภายหลังการดำเนินการตามรูปแบบเสร็จสิ้น ให้ครูประเมินผลการใช้รูปแบบทั้ง 4 ด้าน ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบประเมิน และรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปวิเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน มีผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน

ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพปัญหาที่พบ นักเรียนยังขาดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัย โดยมีพฤติกรรมด้านการขาดวินัยในตนเอง การไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และข้อตกลงของโรงเรียนและสังคม การขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ รวมทั้งการไม่ตรงต่อเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมและการทำงานที่ได้รับมอบหมาย ส่งผลให้ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยต่ำกว่าเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด 2) สาเหตุของปัญหา เกิดจากการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ยังไม่เหมาะสมและไม่ต่อเนื่อง ตลอดจนการขาดระบบการนิเทศภายในที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพจากผู้บริหารสถานศึกษา ทำให้ครูขาดการสนับสนุน การติดตาม และการพัฒนาการจัดกิจกรรมส่งเสริมวินัยของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง และ 3) แนวทางแก้ไขจากการระดมสมอง (Brainstorm) ผู้ให้ข้อมูลเสนอให้สถานศึกษากำหนดแนวทางและรูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนให้ชัดเจน โดยบูรณาการกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ความรับผิดชอบ ความตรงต่อเวลา และการเคารพสิทธิของผู้อื่น ควบคู่กับการเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกา การประเมินตนเอง และการสะท้อนผลการปฏิบัติ นอกจากนี้ ควรพัฒนาศักยภาพครูและผู้เกี่ยวข้องผ่านการอบรม การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการออกแบบกิจกรรมการสร้างแรงจูงใจ และการเป็นแบบอย่างที่ดี รวมทั้งพัฒนาระบบการนิเทศภายในให้มีความต่อเนื่องและมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

2. ผลการสร้างรูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบมี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ 4) การประเมินรูปแบบ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ และการพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนเกิดจากการมีส่วนร่วมของครูผู้สอน ครูฝ่ายกิจการนักเรียน ผู้บริหาร และผู้ปกครอง จากผลการตรวจสอบความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ และประโยชน์ของร่างรูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน และเอกสารประกอบ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผลการใช้รูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน

3.1 ผลต่อคุณภาพครู ผลการประเมินคุณภาพด้านกระบวนการพัฒนาครู

ตารางที่ 1 ผลการประเมินคุณภาพด้านกระบวนการนิเทศภายใน (ขั้นที่ 2 การดำเนินการนิเทศ) รายข้อ (n = 119)

ข้อ	การประเมินคุณภาพด้านกระบวนการนิเทศภายใน	รายการประเมิน			
		μ	σ	ระดับ	ลำดับ
1.	กิจกรรมการนิเทศภายในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนได้รับการดำเนินการตามแผนและปฏิทินศที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอและครบถ้วน	4.82	0.38	มากที่สุด	1
2.	ผู้บริหาร/ผู้นิเทศให้คำปรึกษา แนะนำ และสนับสนุนครูในการนำเทคนิคหรือกลยุทธ์การเสริมสร้างวินัยนักเรียนไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง	4.64	0.48	มากที่สุด	4
3.	มีการจัดกิจกรรมพัฒนาครู (เช่น การอบรม การประชุมปฏิบัติการ หรือ PLC) ที่ช่วยเพิ่มความรู้และทักษะของครูในการส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและตรงจุด	4.62	0.49	มากที่สุด	5
4.	บรรยากาศในการดำเนินการนิเทศส่งเสริมให้ครูเกิดความร่วมมือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีความคิดริเริ่มในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนอย่างสร้างสรรค์	4.69	0.46	มากที่สุด	3
5.	ครูผู้สอนนำแนวทางและเทคนิคที่ได้รับจากการนิเทศไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนในชั้นเรียนอย่างจริงจังและเห็นผล	4.71	0.45	มากที่สุด	2
	สรุป	**4.70**	**0.46**	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินคุณภาพด้านกระบวนการนิเทศภายใน (ขั้นที่ 2 การดำเนินการนิเทศ) รายข้อ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.70, σ =0.46) เมื่อพิจารณารายข้อ โดยเรียงจากข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ได้แก่ กิจกรรมการนิเทศภายในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนได้รับการดำเนินการตามแผนและปฏิทินที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอและครบถ้วน อยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.82, σ = 0.38) รองลงมา คือ ครูผู้สอนนำแนวทางและเทคนิคที่ได้รับจากการนิเทศไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนในชั้นเรียนอย่างจริงจังและเห็นผล อยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.71, σ = 0.45) บรรยากาศในการดำเนินการนิเทศส่งเสริมให้ครูเกิดความร่วมมือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีความคิดริเริ่มในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนอย่างสร้างสรรค์ อยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.69, σ = 0.46) ผู้บริหาร/ผู้นิเทศให้คำปรึกษา แนะนำ และสนับสนุนครูในการนำเทคนิคหรือกลยุทธ์การเสริมสร้างวินัยนักเรียนไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง อยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.64, σ = 0.48) และค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ มีการจัดกิจกรรมพัฒนาครู (เช่น การอบรม การประชุมปฏิบัติการ หรือ PLC) ที่ช่วยเพิ่มความรู้และทักษะของครูในการส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและตรงจุด อยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.62, σ = 0.49) ตามลำดับ

3.2 ผลต่อคุณภาพคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน ครูมีความรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน พฤติกรรมการตรงต่อเวลา หรือการรักษากฎระเบียบของนักเรียนที่พัฒนาขึ้นหลังได้รับการนิเทศแสดงถึงความพร้อมของครูในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมวินัยให้แก่นักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและสูงกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้

3.3 ผลต่อความพึงพอใจของครูต่อรูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน (โดยรวม)

ตารางที่ 2 ความพึงพอใจของครูต่อรูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน (โดยรวม)

ข้อ	รายการประเมิน	รายการประเมิน			
		μ	σ	ระดับ	ลำดับ
1.	ความพึงพอใจของครูต่อรูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน	4.72	0.21	มากที่สุด	3
2.	ความพึงพอใจของครูต่อคู่มือการนิเทศภายใน	4.72	0.20	มากที่สุด	3
3.	ความพึงพอใจของครูต่อคู่มือการพัฒนาครู	4.72	0.19	มากที่สุด	1
4.	ความพึงพอใจของครูต่อคู่มือการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน	4.72	0.18	มากที่สุด	1
	สรุป	**4.72**	**0.18**	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ 2 ความพึงพอใจของครูต่อรูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน (โดยรวม) พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.72, σ = 0.49) เมื่อพิจารณารายข้อโดยเรียงจากข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ได้แก่ ความพึงพอใจของครูต่อคู่มือการพัฒนาครู และความพึงพอใจของครูต่อคู่มือการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.72, σ = 0.48) และค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ความพึงพอใจของครูต่อรูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน และความพึงพอใจของครูต่อคู่มือการนิเทศภายใน อยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.72, σ = 0.49) ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. สภาพปัญหาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน พบว่า นักเรียนยังขาดวินัยในตนเอง การปฏิบัติตามกฎระเบียบ ความรับผิดชอบ และความตรงต่อเวลา ส่งผลให้ผลการประเมินด้านมีวินัยต่ำกว่าเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด โดยสาเหตุสำคัญเกิดจากการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ยังไม่เหมาะสม และการขาดการนิเทศภายในจากผู้บริหารสถานศึกษา ส่งผลให้การพัฒนาวินัยของนักเรียนไม่บรรลุผลตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้ การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง (สุมน อมรวิวัฒน์, 2545) การพัฒนาวินัยของนักเรียนต้องอาศัยความร่วมมือจากครู ผู้บริหาร และผู้เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรม นิเทศ ติดตาม และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปลูกฝังพฤติกรรมที่เหมาะสม เพื่อให้นักเรียนเกิดวินัยในตนเองอย่างยั่งยืน (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2553) สอดคล้องกับงานวิจัยรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนเอกชน จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนเอกชน จังหวัดชัยภูมิ พบว่า นักเรียนยังมีปัญหาด้านวินัย คุณธรรม จริยธรรม และจิตสาธารณะหลายประการ เช่น ขาดความรับผิดชอบ ไม่ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียน ขาดความซื่อสัตย์ เห็นแก่ตัว ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น รวมทั้งได้รับอิทธิพลจากสื่อภายนอกที่ส่งผลต่อพฤติกรรมในทางลบ นอกจากนี้ยังขาดนิสัยรักการอ่าน การประหยัด การใช้ภาษาไทยที่ถูกต้อง และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย ตลอดจนยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการมีจิตสาธารณะ เป็นต้น (นริศรา ตาปราบ, 2562) และงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อพัฒนาค่านิยมหลักของผู้เรียนระดับประถมศึกษา พบว่า ผลระดมความคิดเห็นกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาสภาพปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางการพัฒนาค่านิยมหลักของผู้เรียนระดับประถมศึกษา พบว่า สภาพปัญหาการพัฒนาค่านิยมหลักของผู้เรียนระดับประถมศึกษา

เกิดจากผู้เรียนบางส่วนมีปัญหาในด้านพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ โดยมีสาเหตุของปัญหาการพัฒนาค่านิยมหลักของผู้เรียนระดับประถมศึกษาที่เกิดจากผู้ปกครองไม่มีเวลาอบรมดูแลและสถานศึกษายังขาดการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในด้านค่านิยมหลักที่ชัดเจนและต่อเนื่องสม่ำเสมอ (กัณยกร อัครรัตนากร, 2563) สอดคล้องกับการพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนสามัคคีวิทยาทาน อำเภอ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ สรุปผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันการนิเทศภายในของโรงเรียนสามัคคีวิทยาทาน อำเภอ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ไม่มีรูปแบบการนิเทศภายในที่มีกระบวนการตามระบบคุณภาพที่ชัดเจน โดยกระบวนการนิเทศในปัจจุบัน ดำเนินการนิเทศโดยผู้อำนวยการเป็นเป็นผู้นิเทศ กำกับ ดูแลโดยตรง หรือมอบหมายให้ฝ่ายวิชาการเป็นผู้ดำเนินการ ยังไม่มีการกำหนดรูปแบบการนิเทศอย่างเป็นขั้นตอนที่เหมาะสม ใช้วิธีการการตรวจเยี่ยมชั้นเรียนตามข้อตกลงที่กำหนดร่วมกันกับครู ถึงจะเป็นการสร้างความเป็นกันเองและเกิดทัศนคติที่ดีแก่ครู แต่ก็ยังขาดรูปแบบการดำเนินการนิเทศที่เหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษา ขาดการออกแบบวางแผนและกิจกรรมการนิเทศการสอน กำหนดวัตถุประสงค์ในการนิเทศการสอน (ศิริพร ศรีปัญญา, 2560)

2. การสร้างรูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบมี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ 4) การประเมินรูปแบบ และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ และการพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนเกิดจากการมีส่วนร่วมของครูผู้สอน ครูฝ่ายกิจการนักเรียน ผู้บริหาร และผู้ปกครอง จากผลการตรวจสอบความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ และประโยชน์ของร่างรูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน และเอกสารประกอบพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบการนิเทศภายในที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบที่ชัดเจน ครอบคลุม และสอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของสถานศึกษา สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง การนิเทศภายในเป็นกระบวนการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาการปฏิบัติงานของครูอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยความร่วมมือของบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (สงัด อุทรานันท์, 2548) การบริหารและการนิเทศภายในที่มีการวางแผน ดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลอย่างต่อเนื่องจะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่เหมาะสม (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2553) รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกร ของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สรุปผลการวิจัยพบว่า การสร้างรูปแบบการบริหารโรงเรียนทั้งระบบเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความรับผิดชอบของนักเรียน โดยพบว่า องค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนทั้งระบบประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก จำนวน 18 ตัวแปร ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ และด้านการจัดกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบและครอบคลุมทุกมิติ ทั้งนี้ ด้านการบริหารจัดการมุ่งเน้นการวางแผน กำหนดนโยบาย เป้าหมาย การพัฒนาระบบงานบุคลากร และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ด้านการจัดการเรียนรู้มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการบูรณาการการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน พร้อมทั้งประเมินผลตามสภาพจริง ส่วนด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้มุ่งส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชน รวมถึงการสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม ขณะที่ด้านการจัดกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน เน้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ที่สนับสนุนทรัพยากร เป็นแหล่งเรียนรู้ และร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียน นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้นำองค์ประกอบของคุณลักษณะความรับผิดชอบของนักเรียนมา

ใช้เป็นกรอบในการกำหนดเป้าหมายของรูปแบบ ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก จำนวน 12 ตัวแปร ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบต่อครอบครัว และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยความรับผิดชอบต่อตนเองมุ่งเน้นให้นักเรียนรู้จักหน้าที่ ปฏิบัติงานจนสำเร็จ มีความขยัน อดทน และดูแลตนเองอย่างเหมาะสม ความรับผิดชอบต่อครอบครัวมุ่งเน้นการช่วยเหลืองานภายในบ้าน การประพฤติตนที่ดี และการเคารพเชื่อฟังผู้ปกครอง ส่วนความรับผิดชอบต่อสังคมมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนและชุมชน ตลอดจนเห็นคุณค่าและรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดนี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างรูปแบบการบริหารโรงเรียนทั้งระบบเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความรับผิดชอบของนักเรียนให้เกิดประสิทธิภาพและความยั่งยืน (ขนิษฐา ม่วงศรีจันทร์, 2564)

3. ผลการใช้รูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน

3.1 ผลต่อคุณภาพครู ผลการประเมินคุณภาพด้านกระบวนการพัฒนาครู โดยรวม พบว่า มีคุณภาพระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากรูปแบบการนิเทศภายในที่พัฒนาขึ้นมีกระบวนการดำเนินงานที่ชัดเจน เป็นระบบและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของสถานศึกษา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาครูให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนอย่างเหมาะสม มีการนิเทศติดตาม และให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเปิดโอกาสให้ครูได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงาน ส่งผลต่อคุณภาพการจัดกิจกรรมและการพัฒนาพฤติกรรมด้านมีวินัยของนักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ผลการประเมินคุณภาพด้านกระบวนการพัฒนาครูโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับการนิเทศภายในเป็นกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาการปฏิบัติงานของครูอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยความร่วมมือ การให้คำแนะนำ และการติดตามผล เพื่อช่วยให้ครูสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สงัด อุทรานันท์, 2548) และการพัฒนาครูผ่านกระบวนการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบ จะช่วยให้ครูเกิดความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิผล (วัชรา เล่าเรียนดี, 2556) การพัฒนาครูและการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า การพัฒนาครูผ่านกระบวนการนิเทศแบบมีส่วนร่วมช่วยให้ครูเกิดความมั่นใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน (พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2557) การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา พบว่า การนิเทศภายในอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องช่วยให้ครูมีความรู้ ความสามารถ และพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (กิตติยา วงษ์ขันธ์, 2561)

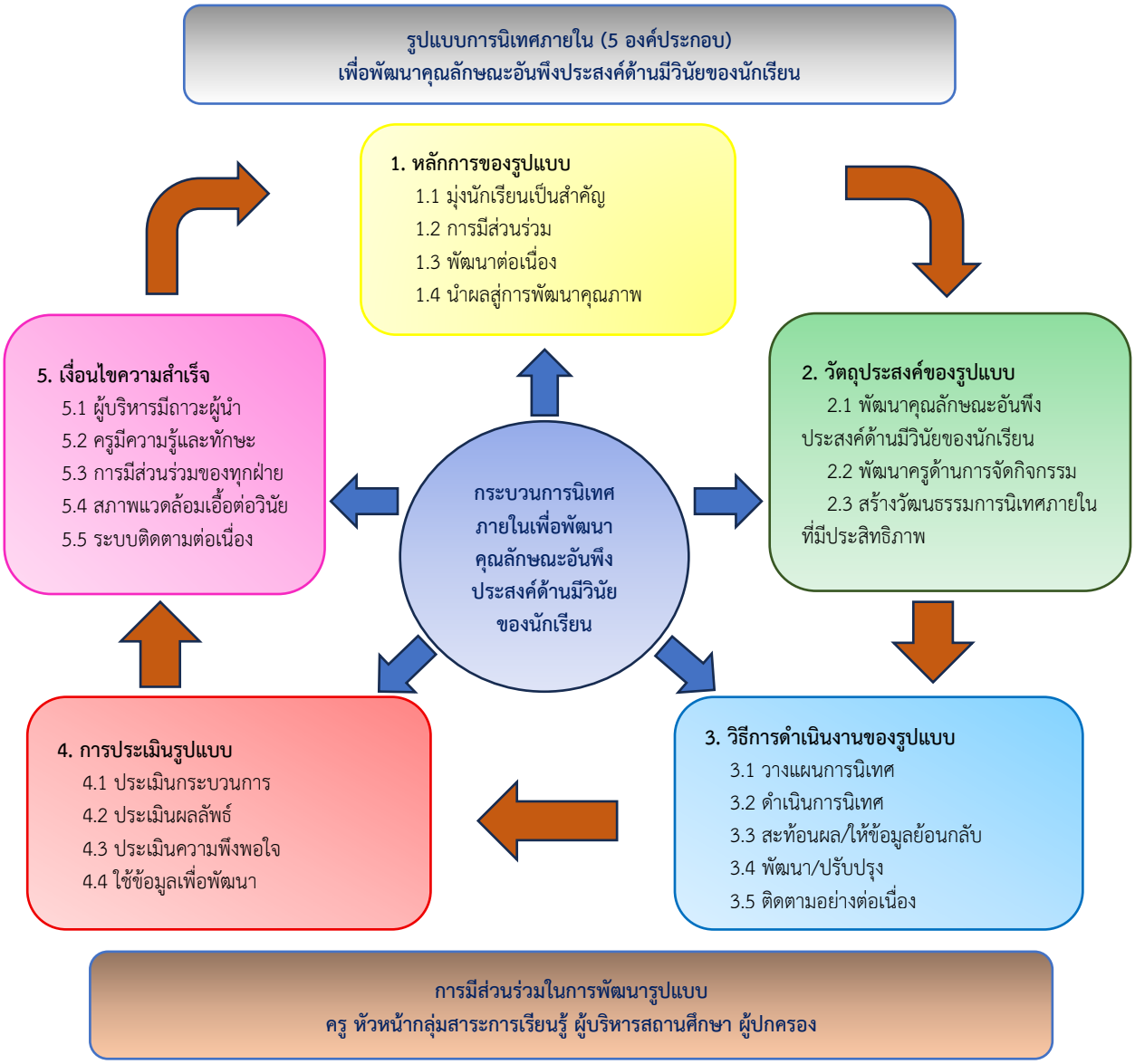
3.2 ผลต่อคุณภาพคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน ครูมีความรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน พฤติกรรมการตรงต่อเวลา หรือการรักษากฎระเบียบของนักเรียนที่พัฒนาขึ้นหลังได้รับการนิเทศแสดงถึงความพร้อมของครูในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมวินัยให้แก่นักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสูงกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบการนิเทศภายในที่พัฒนาขึ้นมุ่งเน้นการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทักษะของครูในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนอย่างเป็นระบบ โดยมีการอบรม การให้คำแนะนำ การนิเทศติดตาม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ครูเกิดความมั่นใจและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ อีกทั้งผู้บริหารสถานศึกษาให้การสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด ทำให้ครูสามารถจัดกิจกรรมที่ช่วยปลูกฝังวินัย ความรับผิดชอบ และการปฏิบัติตนตามระเบียบของนักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลให้ครูมีความรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ สอดคล้อง การพัฒนาครูให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์และพัฒนาพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์,

2553) การนิเทศภายในอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพครูให้สามารถจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนตามเป้าหมายของสถานศึกษา (วัชรา เล่าเรียนดี, 2556) สอดรับการพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา พบว่า การนิเทศภายในที่เป็นระบบช่วยให้ครูมีความรู้และสามารถจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์สูงขึ้น (สุพัตรา บุญเรือง, 2560) และการพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมวินัยนักเรียนโดยใช้กระบวนการนิเทศภายในพบว่า การนิเทศภายในอย่างต่อเนื่องช่วยให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมวินัยของนักเรียนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิผล (ชนากานต์ ศรีสุข, 2562)

3.3 ผลต่อความพึงพอใจของครูต่อรูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากรูปแบบการนิเทศภายในที่พัฒนาขึ้นมีขั้นตอนและกระบวนการดำเนินงานที่ชัดเจน เป็นระบบ และสามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทของสถานศึกษา อีกทั้งเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสะท้อนผลการปฏิบัติงานร่วมกัน ส่งผลให้ครูเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษายังให้การสนับสนุน ติดตามและให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ครูเกิดความมั่นใจในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน อีกทั้งรูปแบบดังกล่าวยังช่วยลดปัญหาในการปฏิบัติงาน และสามารถพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงส่งผลให้ครูมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการนิเทศภายในโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานเกิดจากความรู้สึกที่ดีของบุคคลต่อการทำงาน เมื่อบุคคลได้รับการสนับสนุน มีส่วนร่วมและสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตามเป้าหมาย จะส่งผลให้เกิดความพึงพอใจในระดับสูง (Good, C. V., 1973) และความพึงพอใจในการทำงานเกิดจากความคาดหวังว่าการปฏิบัติงานจะนำไปสู่ผลสำเร็จและเกิดประโยชน์ต่อตนเองและองค์กร ซึ่งการนิเทศภายในที่มีระบบและมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องย่อมส่งผลให้ครูเกิดความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น (Vroom, V. H., 1964) และการพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในเพื่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนเทศบาลวัดป้อมแก้ว (อัครพงศ์ชนูปถัมภ์) พบว่า รูปแบบการนิเทศภายในที่เน้นการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากผู้บริหารสถานศึกษา ส่งผลให้ครูมีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานและสามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ณัฐพร อรรถวิวรรธน์, 2564) การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนวัดเขาวัง (แสง ช่วงสุวนิช) ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของครูประจำชั้นต่อการใช้รูปแบบการเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนมัธยมศึกษาโรงเรียนวัดเขาวัง (แสง ช่วงสุวนิช) โดยภาพรวมเฉลี่ยระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า 1) ด้านกิจกรรมการเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ภาพรวมค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจสูงสุด คือ นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก 2) ด้านบรรยากาศในการจัดกิจกรรม โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจสูงสุด คือ รูปแบบการกิจกรรมการเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์มีกิจกรรมเรียนรู้ที่ไม่ยุ่งยากและไม่ซับซ้อน ค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก 3) ด้านระยะเวลาในการจัดกิจกรรมโดยภาพรวมค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจสูงสุด คือ รูปแบบการเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทำให้เสียเวลาในการเรียนน้อย ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และ 4) ด้านการประเมินผลโดยภาพรวมค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ระดับความพึงพอใจสูงสุด คือ รูปแบบการจัดกิจกรรมการเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทำให้ทราบผลการประเมินทันที ทำให้นักเรียนสนใจเรียนรู้เพิ่มขึ้น ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก (ภาณุ เทพเกื้อ, 2565)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัยเรื่องรูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน โดยแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่าง สภาพปัญหา-แนวทางแก้ไข-กระบวนการนิเทศ-ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาที่นักเรียนยังขาดวินัยในตนเอง ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ขาดความรับผิดชอบ และไม่ตรงต่อเวลา ซึ่งมีสาเหตุสำคัญจากการจัดกิจกรรมที่ยังไม่เหมาะสมและการขาดการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการนิเทศภายใน ที่ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินงาน การประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของครู ผู้บริหาร ครูฝ่ายกิจการนักเรียน และผู้ปกครองในการร่วมกันพัฒนาวินัยของนักเรียนผ่านกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียน และสะท้อนผลการใช้รูปแบบที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน ทั้งด้านคุณภาพครูที่มีความรู้และทักษะในการจัดกิจกรรมมากขึ้น ด้านนักเรียนที่มีพฤติกรรมด้านวินัยดีขึ้น และด้านความพึงพอใจของครูที่มีต่อรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่า การนิเทศภายในที่เป็นระบบและมีส่วนร่วมสามารถพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่องรูปแบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียน พบว่า นักเรียนยังมีปัญหาด้านการขาดวินัยในตนเอง การไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ความรับผิดชอบ และความตรงต่อเวลา ส่งผลให้ผลการประเมินด้านมีวินัยต่ำกว่าเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด สาเหตุสำคัญเกิดจากการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ยังไม่เหมาะสม และการขาดการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบจากผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยจึงได้พัฒนารูปแบบการนิเทศภายใน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินงาน การประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ผลการประเมินรูปแบบ พบว่า มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำรูปแบบการนิเทศภายในที่พัฒนาขึ้นไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและดำเนินการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัยของนักเรียนให้เกิดผลอย่างยั่งยืน สถานศึกษาควรพัฒนาศักยภาพครูด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ควบคู่กับการนิเทศ การให้คำปรึกษา และการติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ครูสามารถนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดสามารถนำรูปแบบการนิเทศภายในที่พัฒนาขึ้นไปประยุกต์ใช้หรือขยายผลในสถานศึกษาอื่นที่มีบริบทใกล้เคียง เพื่อยกระดับคุณภาพการนิเทศภายในและการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในภาพรวม ส่วนข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาผลการใช้รูปแบบการนิเทศภายในในสถานศึกษาที่มีบริบทแตกต่างกัน เช่น โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขยายโอกาส หรือโรงเรียนเอกชน เพื่อเปรียบเทียบผลการดำเนินงานและเพิ่มความสามารถในการอ้างอิงผลการวิจัย ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำรูปแบบการนิเทศภายในไปใช้ เช่น ภาวะผู้นำของผู้บริหาร วัฒนธรรมองค์การ การมีส่วนร่วมของครู และการสนับสนุนจากชุมชน เพื่อพัฒนารูปแบบให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ควรพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโดยบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล หรือระบบการนิเทศออนไลน์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตาม ให้คำปรึกษา และประเมินผลการพัฒนาครูและผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทการศึกษายุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

กัณยกร อัครรัตนากร. (2563). การบริหารแบบมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อพัฒนาค่านิยมหลักของผู้เรียนระดับประถมศึกษา. สุพรรณบุรี: โรงเรียนวัดสวนแตง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1.

กิตติยา วงษ์ขันธ์. (2561). การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ขนิษฐา ม่วงศรีจันทร์. (2564). รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์หลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ชนากานต์ ศรีสุข. (2562). ชวนครู่นคีสเรื่อง 'สิทธิ' ผ่านดอกไม้ ข้าวของ และคอลลาจ ในนิทรรศการ THE MOMENTUM. เรียกใช้เมื่อ 17 สิงหาคม 2569 จาก https://shorturl.asia/dtzbbq

ณัฐพร อรรถวิวรรธน์. (2564). การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในเพื่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนเทศบาลวัดป้อมแก้ว (อัครพงศ์ชนูปถัมภ์). วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 12(2), 69-82.

นริศรา ตาปราบ. (2562). รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนเอกชน จังหวัดชัยภูมิ. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2553). การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพฯ.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก หน้า 1-23 (19 สิงหาคม 2542).

พิมพันธ์ เดชะคุปต์. (2557). การพัฒนาครูและการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาณุ เทพเกื้อ. (2565). การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนวัดเขาวัง (แสง ช่วงสุวนิช). นครปฐม: มหาวิทยาลัยคริสเตียน.

โรงเรียนเมืองร้อยเอ็ด. (2564). รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self-Assessment Report: SAR). ร้อยเอ็ด: โรงเรียนเมืองร้อยเอ็ด.

วัชรา เล่าเรียนดี. (2556). ศาสตร์การนิเทศการสอน และการโค้ช การพัฒนาวิชาชีพ: ทฤษฎีกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 12). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.

ศิริพร ศรีปัญญา. (2560). การพัฒนาแนวทางเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาบึงกาฬ. ใน วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สงัด อุทรานันท์. (2548). การนิเทศภายใน หลักการทฤษฎีและปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มิตรสยาม.

สนธยา สำรวยผล. (2562). แนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรี อยุธยา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). คู่มือการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2561). แผนยุทธศาสตร์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 - 2564. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2553). แนวทางการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์.

สุพัตรา บุญเรือง. (2560). การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2545). การปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวคิดปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Durkheim, E. (1925). Moral education: A study in the theory and application of the sociology of education. New York: The Free Press.

Glickman, C. D. et al. (2018). Super Vision and instructional leadership: A developmental approach. (10th ed.). New York: Pearson.

Good, C. V. (1973). Dictionary of Education. (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.

Kohlberg, L. (1984). The Psychology of Moral Development: Essays on Moral Development. San Francisco: Harper & Row.

Sergiovanni, T. J. & Starratt, R. J. (2007). Supervision: A redefinition. (8th ed.). New York: McGraw-Hill.

Vroom, V. H. (1964). Work and motivation. New York: John Wiley & Sons.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 341-350

บทความวิชาการ

การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนเชิงระบบเพื่อการยกระดับคุณภาพผู้เรียน: กรอบแนวคิดเชิงวิชาการสำหรับสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช*

SYSTEMIC STUDENT LEADERSHIP DEVELOPMENT FOR ENHANCING LEARNER QUALITY: A CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR SCHOOLS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE NAKHON SI THAMMARAT

พระครูพทธเจติยาภิมณฑ์ (อภิชิต งามคม)
Phrakru Buddhajetiyaphimon (Apichit Ngamkom)
หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย
Doctor of Education Program, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus, Nakhon Si Thammarat, Thailand
Corresponding author E-mail: ladarat8899@gmail.com
Tel: 061-178-8676

บทคัดย่อ

การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์การตัดสินใจการสื่อสารการทำงานร่วมกับผู้อื่นและความรับผิดชอบต่อสังคม การดำเนินงานของสถานศึกษาส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมหรือโครงการเฉพาะด้านขาดการเชื่อมโยงกับนโยบาย หลักสูตรการจัดการเรียนรู้ระบบสนับสนุนและการประเมินผลอย่างเป็นระบบ บทความวิชาการมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนการพัฒนาเชิงระบบและการยกระดับคุณภาพผู้เรียน 2) นำเสนอกรอบแนวคิดเชิงวิชาการสำหรับสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช โดยศึกษาและสังเคราะห์เชิงเนื้อหาจากหนังสือ ตำราวิชาการ บทความวิจัย งานวิจัยและเอกสารเชิงนโยบายทั้งในประเทศและต่างประเทศ การสังเคราะห์ พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนควรมีลักษณะเป็นการพัฒนาเชิงระบบบนฐานสถานศึกษาพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวมผ่านการมีส่วนร่วมการลงมือปฏิบัติการตัดสินใจความรับผิดชอบและการสะท้อนผลจากประสบการณ์จริงนำไปสู่ SSSLE Framework (Systemic School-Based Student Leadership Evaluation Framework) ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ 1) ปัจจัยพื้นฐานของระบบ 2) กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียน 3) ระบบสนับสนุน 4) ผลลัพธ์ด้านผู้เรียน และ 5) การประเมินผลและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยใช้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงทุกองค์ประกอบของระบบ ข้อเสนอจากการสังเคราะห์ คือ สถานศึกษาควรกำหนดการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนเป็นพันธกิจร่วมบูรณาการไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนพร้อมพัฒนาครูระบบสนับสนุนตัวชี้วัดและการประเมินตามสภาพจริง คุณค่าใหม่ของกรอบแนวคิดนี้ คือ การเปลี่ยนการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนจากกิจกรรมที่แยกส่วนไปสู่ระบบการพัฒนาที่เชื่อมโยงต่อเนื่องและใช้การประเมินเป็นกลไกในการปรับปรุงคุณภาพผู้เรียน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำนักเรียน, การพัฒนาเชิงระบบ, คุณภาพผู้เรียน, กรอบแนวคิด SSSLE, โรงเรียนมัธยมศึกษา

*Received August 13, 2026; Revised September 1, 2026; Accepted September 26, 2026

Abstract

Student leadership development is an important approach to enhancing learner quality in the twenty-first century, as it promotes analytical thinking, decision-making, communication, collaboration, and social responsibility. However, most school initiatives are implemented as isolated activities or projects without systematic connections to policies, curricula, learning management, support systems, and evaluation. This academic article aims to: 1) Synthesize knowledge concerning student leadership development, systemic development, and learner quality enhancement 2) Propose an academic conceptual framework for schools under the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Si Thammarat. A content synthesis was conducted using books, academic textbooks, research articles, research studies, and policy documents from Thailand and other countries. The synthesis indicated that student leadership development should be implemented as a systemic, school-based approach that promotes holistic learner development through participation, practical action, decision-making, responsibility, and reflection on authentic experiences. This synthesis resulted in the SSSLE Framework (Systemic School-Based Student Leadership Evaluation Framework), comprising five interrelated components: 1) System Inputs, 2) Student Leadership Development Process, 3) Supporting System, 4) Learner Outcomes, and 5) Evaluation and Continuous Improvement. Feedback from the evaluation process is used to improve all components of the system. Based on the synthesis, schools should establish student leadership development as a shared mission and integrate it into educational quality development plans, curricula, learning management, and student development activities. Schools should also strengthen teacher capacity, support systems, indicators, and authentic assessment practices. The new value of the proposed framework lies in transforming student leadership development from fragmented activities into an integrated and continuous development system in which evaluation serves as a mechanism for improving learner quality.

Keywords: Student Leadership, Systemic Development, Student Quality, SSSLE Conceptual Framework, Secondary Schools

บทนำ

คุณภาพผู้เรียนเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษา เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และความสามารถในการแข่งขันการเปลี่ยนแปลงของบริบทโลกทั้งด้านเทคโนโลยีดิจิทัล เศรษฐกิจฐานความรู้และพลวัตทางสังคม สะท้อนว่าผู้เรียนในปัจจุบันจำเป็นต้องมีสมรรถนะมากกว่าความรู้ทางวิชาการ สามารถคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาสื่อสารทำงานร่วมกับผู้อื่นมีความรับผิดชอบต่อสังคม สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม คุณลักษณะดังกล่าวได้รับการยอมรับว่าเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและสามารถสร้างคุณค่าต่อสังคมในอนาคต (UNESCO, 2021) ภายใต้เป้าหมายภาวะผู้นำนักเรียน (Student Leadership) เป็นสมรรถนะที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถนำตนเองมีวิสัยทัศน์ ตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผลทำงานร่วมกับผู้อื่นและรับผิดชอบต่อการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ภาวะผู้นำในมุมมองร่วมสมัยมิได้จำกัดอยู่ที่การดำรงตำแหน่งหรือการใช้อำนาจหากแต่เป็นกระบวนการสร้างอิทธิพลเชิงบวกการสร้างความร่วมมือและการพัฒนาศักยภาพของบุคคลและทีมงานให้สามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สามารถพัฒนาได้ผ่านการเรียนรู้การปฏิบัติ

และประสบการณ์ที่เหมาะสม งานวิจัยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาแสดงว่าการส่งเสริมภาวะผู้นำนักเรียนส่งผลเชิงบวกต่อการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทักษะการคิดขั้นสูงความรับผิดชอบ การทำงานเป็นทีมความมั่นใจในตนเองและการมีส่วนร่วมต่อโรงเรียนและชุมชน นอกจากนี้การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทในการตัดสินใจการแก้ปัญหาและการขับเคลื่อนกิจกรรมของสถานศึกษายังช่วยสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างยั่งยืน (Darling-Hammond, L. et al., 2020)

การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนสอดคล้องกับทิศทางการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีความรู้สมรรถนะคุณธรรมจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมรวมทั้งแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ซึ่งกำหนดให้การจัดการศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดนโยบายและจุดเน้นให้สถานศึกษาพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านสมรรถนะคุณลักษณะอันพึงประสงค์และการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสร้างสรรค์ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562); (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567) แม้ว่าสถานศึกษาจะดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำนักเรียนในหลากหลายรูปแบบ เช่น กิจกรรมสภานักเรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและกิจกรรมจิตอาสาแต่การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้เรียนยังคงมีความแตกต่างกันในแต่ละสถานศึกษา ทั้งในด้านกระบวนการดำเนินงานและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น สะท้อนให้เห็นว่าการสร้างภาวะผู้นำนักเรียนมิใช่ผลลัพธ์ที่เกิดจากกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหากแต่เป็นกระบวนการพัฒนาที่ต้องอาศัยการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและความร่วมมือของทุกภาคส่วนในสถานศึกษาประเด็นดังกล่าวจึงนำไปสู่คำถามสำคัญว่าสถานศึกษาควรออกแบบและขับเคลื่อนการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนอย่างไรจึงจะสามารถยกระดับคุณภาพผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม ภาวะผู้นำนักเรียนจะได้รับการยอมรับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการยกระดับคุณภาพผู้เรียนและการพัฒนาสถานศึกษาแต่การขับเคลื่อนการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนในทางปฏิบัติต้องเผชิญข้อจำกัดหลายประการ เนื่องจากสถานศึกษาส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมภาวะผู้นำในลักษณะของโครงการหรือกิจกรรมเฉพาะด้าน เช่น กิจกรรมสภานักเรียน กิจกรรมจิตอาสาหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยขาดการเชื่อมโยงกับกระบวนการบริหารสถานศึกษาการจัดการเรียนรู้การพัฒนาครูและระบบติดตามประเมินผลส่งผลให้การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนเกิดขึ้นอย่างไม่ต่อเนื่องและยากต่อการขยายผลสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียนในระดับสถานศึกษา (Fullan, M., 2020) ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนไม่อาจอาศัยเพียงการจัดกิจกรรมเป็นครั้งคราว แต่ควรดำเนินการในลักษณะเชิงระบบที่เชื่อมโยงนโยบายและวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา ภาวะผู้นำของผู้บริหาร การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครู การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ตลอดจนการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อให้องค์ประกอบทั้งหมดร่วมกันสนับสนุนการพัฒนาผู้เรียนไปสู่เป้าหมายเดียวกัน แนวทางนี้สอดคล้องกับการคิดเชิงระบบ ซึ่งมองว่าสถานศึกษาเป็นระบบที่องค์ประกอบต่าง ๆ มีปฏิสัมพันธ์และส่งผลซึ่งกันและกัน การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนให้เกิดผลอย่างยั่งยืนจึงต้องขับเคลื่อนองค์ประกอบเหล่านี้ให้สัมพันธ์และเกื้อหนุนกัน มิใช่ดำเนินการโดยแยกส่วน (Shaked, H. & Schechter, C., 2020); (Fullan, M., 2020) ในมิติของการจัดการศึกษาการพัฒนาเชิงระบบ มิได้หมายถึง การเพิ่มขั้นตอนหรือภาระงานของสถานศึกษา หมายถึง การบูรณาการการบริหารการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียนให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีเป้าหมายร่วม คือ การสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติการตัดสินใจการทำงานร่วมกับผู้อื่นและการรับผิดชอบต่อส่วนรวมอย่างต่อเนื่องภาวะผู้นำนักเรียนจึงไม่ได้เกิดขึ้นจากกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหากแต่ค่อยๆ หล่อหลอมผ่านวัฒนธรรมองค์กรกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสถานศึกษา (Darling-Hammond, L. et al., 2020) ซึ่งแนวทางดังกล่าวมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะคุณลักษณะอันพึงประสงค์และความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ โดยส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถออกแบบกระบวนการพัฒนาผู้เรียนที่เหมาะสมกับบริบทของตนเอง

และสร้างความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชนและเครือข่ายทางการศึกษาเพื่อร่วมกันยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราชเป็นหน่วยงานสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการมีภารกิจรับผิดชอบการบริหารและจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยสถานศึกษาแต่ละแห่งมีความหลากหลายทั้งด้านบริบทพื้นที่ ขนาดโรงเรียน ทรัพยากรและศักยภาพของผู้เรียน จากการพิจารณาแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช พบว่า การยกระดับสมรรถนะคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง และความพร้อมของสถานศึกษาอาจทำให้ผู้เรียนได้รับโอกาสในการฝึกคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหา ทำงานร่วมกับผู้อื่นและรับผิดชอบต่อส่วนรวมแตกต่างกัน การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนในพื้นที่จึงควรมีกระบวนการที่ชัดเจนต่อเนื่องและเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช, 2566) การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนจึงควรดำเนินการภายใต้กรอบที่มีความยืดหยุ่น สามารถประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษาและเชื่อมโยงกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัดและเป้าหมายการยกระดับคุณภาพผู้เรียนของประเทศ ทั้งนี้ การดำเนินงานควรตั้งอยู่บนฐานของการพัฒนาเชิงระบบที่เชื่อมโยงนโยบายและการบริหารสถานศึกษา ภาวะผู้นำของผู้บริหาร การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครู วัฒนธรรมองค์การ ระบบสนับสนุน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ตลอดจนการติดตามและประเมินผลให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน แนวคิดการคิดเชิงระบบ ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนอย่างยั่งยืนเกิดจากความสัมพันธ์และการเกื้อหนุนกันขององค์ประกอบภายในสถานศึกษา ทั้งด้านนโยบาย การบริหาร หลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครู ระบบสนับสนุนและการประเมินผล มิใช่การดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งโดยแยกส่วน การบูรณาการองค์ประกอบดังกล่าวให้ขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายเดียวกันจึงเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างระบบการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนที่มีความต่อเนื่องและนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน (Shaked, H. & Schechter, C., 2020); (Fullan, M., 2020) การบูรณาการองค์ประกอบดังกล่าวจึงเป็นทิศทางสำคัญในการสร้างระบบการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนที่มีความต่อเนื่อง และนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม

เมื่อพิจารณาองค์ความรู้ พบว่า มีการอธิบายภาวะผู้นำนักเรียนการพัฒนาผู้เรียนการบริหารสถานศึกษาและการพัฒนาองค์กรการศึกษาไว้ในหลากหลายมิติ เมื่อนำองค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำนักเรียนการพัฒนาผู้เรียนการบริหารสถานศึกษาและการพัฒนาองค์การทางการศึกษามาสังเคราะห์ร่วมกันสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนในลักษณะเชิงระบบที่เชื่อมโยงการบริหารสถานศึกษาการจัดการเรียนรู้ ระบบสนับสนุนและการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกันพร้อมใช้การประเมินและข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องอันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน จากการสังเคราะห์แนวคิดและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องสามารถเชื่อมโยงภาวะผู้นำนักเรียนการพัฒนาเชิงระบบและการยกระดับคุณภาพผู้เรียนเข้าด้วยกันเป็นกรอบทางวิชาการที่อธิบายองค์ประกอบ กระบวนการและความสัมพันธ์ของการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนในบริบทสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน บทความวิชาการนี้จึงมุ่งนำเสนอกรอบการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนเชิงระบบบนฐานสถานศึกษา (Systemic School-Based Student Leadership Evaluation Framework: SSSLE Framework) สำหรับสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช โดยเชื่อมโยงปัจจัยพื้นฐานของระบบ กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนระบบสนับสนุนผลลัพธ์ด้านผู้เรียนและการประเมินผลและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเข้าด้วยกันเพื่อเป็นฐานความรู้สำหรับการวางแผนออกแบบและขับเคลื่อนการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ตลอดจนสนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหาร ครูและผู้เกี่ยวข้องในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ภาวะผู้นำนักเรียนกับการยกระดับคุณภาพผู้เรียน

การยกระดับคุณภาพผู้เรียนเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมิได้มุ่งเพียงการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หากแต่ครอบคลุมถึงการพัฒนาสมรรถนะคุณลักษณะและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้เรียนจึงควรได้รับการพัฒนาให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่นและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ควบคู่กับการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ลงมือปฏิบัติและสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง อันจะนำไปสู่การพัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ (Darling-Hammond, L. et al., 2020); (ทิศนา แขมมณี, 2563)

ภาวะผู้นำนักเรียน จึงได้รับการยอมรับว่าเป็นสมรรถนะสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถนำตนเองสร้างอิทธิพลเชิงบวกต่อผู้อื่นตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รับผิดชอบต่อหน้าที่และทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันอีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการวางแผนและการดำเนินกิจกรรมของสถานศึกษาซึ่งช่วยเสริมสร้างความเป็นเจ้าของการเรียนรู้ ความรับผิดชอบและความเชื่อมั่นในตนเองเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนในระยะยาว เมื่อพิจารณาในบริบทของการจัดการศึกษาไทยการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนมีความสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาฐานสมรรถนะที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถบูรณาการความรู้ ทักษะและคุณลักษณะไปสู่การปฏิบัติงานและการดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการพัฒนาสมรรถนะจะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้รับโอกาสในการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การคิดวิเคราะห์การแก้ปัญหาและการสะท้อนผลการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนว่าภาวะผู้นำนักเรียนมิใช่คุณลักษณะที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หากแต่เป็นผลจากการออกแบบกระบวนการเรียนรู้และการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ (ทิศนา แขมมณี, 2563) สถานศึกษาดำเนินการส่งเสริมภาวะผู้นำนักเรียนผ่านกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ สภานักเรียน กิจกรรมจิตอาสาและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนให้เกิดผลอย่างต่อเนื่องมิอาจอาศัยกิจกรรมเฉพาะด้านเพียงอย่างเดียว แต่ควรบูรณาการกิจกรรมดังกล่าวเข้ากับนโยบาย การบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ ระบบสนับสนุนและการประเมินผลของสถานศึกษา แนวคิดการคิดเชิงระบบและการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ อธิบายว่าประสิทธิผลของการพัฒนาสถานศึกษาเกิดจากความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันขององค์ประกอบต่าง ๆ ภายในระบบมิใช่ผลจากองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งโดยลำพัง ดังนั้น การเชื่อมโยงองค์ประกอบเหล่านี้ให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกันจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนและการยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (Shaked, H. & Schechter, C., 2020); (Fullan, M., 2020)

จากการสังเคราะห์จึงสามารถอธิบายได้ว่าภาวะผู้นำนักเรียนมิใช่เพียงผลลัพธ์ของการจัดการศึกษา แต่เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนเพราะช่วยพัฒนาสมรรถนะด้านการคิดการสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่นความรับผิดชอบการตัดสินใจและการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ การพัฒนาภาวะผู้นำจึงควรได้รับการออกแบบในลักษณะเชิงระบบ โดยบูรณาการการบริหารสถานศึกษาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนระบบสนับสนุนและการติดตามประเมินผลเข้าด้วยกัน เพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนเกิดความต่อเนื่องและนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน นอกจากนี้งานสังเคราะห์เชิงแนวคิดของนักวิชาการไทยยังชี้ให้เห็นความสำคัญของการสร้าง “วัฒนธรรมโรงเรียนผู้นำ” ที่หล่อหลอมภาวะผู้นำของผู้เรียนผ่านระบบและกิจกรรมของสถานศึกษาไม่ใช่เพียงกิจกรรมเฉพาะครั้ง

การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนเชิงระบบ

การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนในบริบทการศึกษาปัจจุบันควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับระบบบริหารจัดการของสถานศึกษา มิใช่จำกัดอยู่เพียงกิจกรรมเฉพาะด้านหรือโครงการระยะสั้น แนวคิดการพัฒนาเชิงระบบ (Systemic Development) ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า กระบวนการพัฒนา ระบบสนับสนุน ผลลัพธ์และข้อมูลย้อนกลับ โดยมองว่าสถานศึกษาเป็นระบบที่นโยบาย โครงสร้าง บุคลากร กระบวนการดำเนินงานและวัฒนธรรมองค์การมีปฏิสัมพันธ์และส่งผลซึ่งกันและกัน การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนให้เกิดผลอย่างต่อเนื่องจึงต้องเชื่อมโยงองค์ประกอบเหล่านี้ให้ทำงานอย่างสอดประสานและขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายร่วมกัน พร้อมนำข้อมูลย้อนกลับมาใช้ปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง (Shaked, H. & Schechter, C., 2020); (Fullan, M., 2020) ซึ่งภายใต้แนวคิดดังกล่าวภาวะผู้นำนักเรียนควรได้รับการพัฒนาให้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมสถานศึกษา โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกำหนดเป้าหมาย วางแผน ตัดสินใจ แก้ปัญหา ลงมือปฏิบัติและรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้น ประสบการณ์เหล่านี้ช่วยเสริมสร้างการนำตนเอง ความเป็นเจ้าของการเรียนรู้ (Ownership of Learning) การทำงานร่วมกับผู้อื่นและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนจึงควรบูรณาการอยู่ในนโยบาย หลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครู ระบบสนับสนุนและการประเมินผลของสถานศึกษา พร้อมใช้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง แนวทางนี้ทำให้ภาวะผู้นำได้รับการหล่อหลอมผ่านวิถีการเรียนรู้และประสบการณ์จริงของผู้เรียน อันจะนำไปสู่การพัฒนาด้านความรู้ ทักษะและคุณลักษณะอย่างรอบด้าน ตลอดจนยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นระบบ (ทิศนา แขมมณี, 2563)

เมื่อพิจารณาการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนในสถานศึกษา พบว่า หลายโรงเรียนยังดำเนินการในลักษณะของกิจกรรมเฉพาะด้าน เช่น กิจกรรมสภานักเรียน ค่ายผู้นำหรือกิจกรรมจิตอาสา แม้ว่ากิจกรรมเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมภาวะผู้นำของผู้เรียนในระดับหนึ่ง แต่หากขาดการเชื่อมโยงกับการบริหารสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครู ระบบนิเทศและการประเมินผล การพัฒนาที่เกิดขึ้นมักเป็นเพียงผลลัพธ์ระยะสั้นและไม่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนได้ จากการสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนเห็นว่า การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนเชิงระบบควรประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญอย่างน้อย 5 ประการ ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า (Inputs) เช่น นโยบายผู้บริหาร ครู หลักสูตรและทรัพยากร 2) กระบวนการพัฒนา (Development Process) ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการมีส่วนร่วม 3) ระบบสนับสนุน (Supporting System) ได้แก่ การนิเทศ การให้คำปรึกษา เครือข่ายความร่วมมือและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 4) ผลลัพธ์ (Outcomes) ซึ่งสะท้อนการเปลี่ยนแปลงด้านภาวะผู้นำและคุณภาพผู้เรียน 5) การสะท้อนผลและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Feedback and Continuous Improvement) เพื่อใช้ข้อมูลย้อนกลับในการปรับปรุงระบบให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (Wright, E. et al., 2025)

ดังนั้น การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนเชิงระบบจึงมิใช่เพียงการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างผู้นำนักเรียน แต่เป็นการออกแบบระบบการบริหารและการจัดการศึกษาที่เชื่อมโยงทุกองค์ประกอบของสถานศึกษาให้ทำงานอย่างเป็นเอกภาพ เพื่อสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนอย่างต่อเนื่องและนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียนทั้งด้านความรู้ทักษะคุณลักษณะและความสามารถในการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในสังคมแห่งอนาคต ทั้งนี้สถานศึกษาสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและการบริหารสถานศึกษา การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและภาวะผู้นำของผู้เรียนตลอดจนการพัฒนาสมรรถนะครูและระบบนิเทศภายใน เพื่อให้ทุกภาคส่วนร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนอย่างเป็นระบบสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและเกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืนต่อคุณภาพผู้เรียน

กรอบแนวคิดเชิงวิชาการเพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนเชิงระบบในสถานศึกษา

การสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำนักเรียน การพัฒนาเชิงระบบและการยกระดับคุณภาพผู้เรียน พบว่า แม้แต่ละแนวคิดจะมีจุดเน้นแตกต่างกัน แต่ล้วนสะท้อนหลักการร่วมกันว่า การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนจะเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพเมื่อดำเนินการภายใต้ระบบบริหารจัดการที่เชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ ของสถานศึกษาให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งด้านนโยบาย การบริหาร หลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครู การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง หลักการร่วมดังกล่าวจึงเป็นฐานในการสังเคราะห์กรอบแนวคิดการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนเชิงระบบบนฐานสถานศึกษา ซึ่งเชื่อมโยงปัจจัยพื้นฐาน กระบวนการพัฒนา ระบบสนับสนุน ผลลัพธ์ด้านผู้เรียนและการประเมินเพื่อการพัฒนาเข้าด้วยกัน การยกระดับคุณภาพผู้เรียนจำเป็นต้องส่งเสริมการพัฒนาทั้งด้านความรู้ทักษะสมรรถนะและคุณลักษณะผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ตัดสินใจลงมือปฏิบัติจริง ทำงานร่วมกับผู้อื่นและสะท้อนผลการเรียนรู้ของตนเอง ควบคู่กับการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการบริหารหลักสูตรการจัดการเรียนรู้และระบบสนับสนุนต่าง ๆ ให้ทำงานสอดคล้องกันจึงจะทำให้การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียน

จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ดังกล่าวผู้เขียนจึงเสนอ กรอบแนวคิดเชิงวิชาการเพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนเชิงระบบในสถานศึกษา (Systemic School-Based Student Leadership Evaluation Framework: SSSLE Framework) ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ที่มีความสัมพันธ์และเกื้อหนุนกันในลักษณะของระบบ ดังนี้ 1) ปัจจัยพื้นฐานของระบบ (System Inputs) ได้แก่ นโยบายทางการศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหาร สมรรถนะครูหลักสูตรทรัพยากรสภาพแวดล้อมการเรียนรู้และเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่กำหนดทิศทางและศักยภาพของการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียน 2) กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียน (Student Leadership Development Process) ได้แก่ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การทำงานเป็นทีมการตัดสินใจและการพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำในสถานการณ์จริง 3) ระบบสนับสนุน (Supporting System) ได้แก่ ระบบนิเทศการให้คำปรึกษาการพัฒนาครู การใช้ข้อมูลสารสนเทศการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนตลอดจนการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำหน้าที่สนับสนุนให้กระบวนการพัฒนาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ 4) ผลลัพธ์ด้านผู้เรียน (Learner Outcomes) ได้แก่ การมีภาวะผู้นำการคิดวิเคราะห์การแก้ปัญหาการสื่อสารการทำงานร่วมกับผู้อื่น ความรับผิดชอบจิตสาธารณะคุณธรรมจริยธรรมและสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสะท้อนถึงคุณภาพของผู้เรียนที่เกิดจากการพัฒนาอย่างเป็นระบบ 5) การประเมินผลและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Evaluation and Enhancement) เป็นการนำผลการประเมินข้อมูลย้อนกลับและสารสนเทศจากทุกภาคส่วนมาวิเคราะห์สะท้อนผลและปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทุกองค์ประกอบของระบบได้รับการพัฒนาอย่างสอดคล้องและเกิดความยั่งยืน

กรอบแนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนมิใช่ผลลัพธ์ของกิจกรรมเพียงกิจกรรมหนึ่ง หากแต่เป็นผลของการออกแบบและบริหารจัดการระบบการศึกษาที่บูรณาการปัจจัยพื้นฐาน กระบวนการพัฒนา ระบบสนับสนุนผลลัพธ์และการประเมินผลเข้าด้วยกันอย่างเป็นวงจร เมื่อองค์ประกอบทั้งห้ามีความสัมพันธ์และสนับสนุนซึ่งกันและกันจะก่อให้เกิดการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้ทักษะสมรรถนะและคุณลักษณะของความเป็นผู้นำที่เหมาะสมสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 และนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียนตลอดจนคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดเชิงวิชาการเพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนเชิงระบบในสถานศึกษา

การประยุกต์ใช้ SSSLE Framework เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนในสถานศึกษา

การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมจำเป็นต้องอาศัยการดำเนินงานที่เชื่อมโยงทุกองค์ประกอบของสถานศึกษาเข้าด้วยกันทั้งด้านการบริหารการจัดการเรียนรู้การพัฒนาครูระบบสนับสนุนและการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ในบริบทดังกล่าว SSSLE Framework จึงมิใช่เพียงกรอบแนวคิดเชิงวิชาการหากแต่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนที่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในทุกระดับของการบริหารสถานศึกษาโดยมุ่งสร้างความเชื่อมโยงระหว่างนโยบายการปฏิบัติและผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนให้เป็นระบบเดียวกัน การประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดดังกล่าวเริ่มจากการกำหนดวิสัยทัศน์เป้าหมายและนโยบายของสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนเป็นเป้าหมายร่วมขององค์กร จากนั้นจึงบูรณาการแนวคิดดังกล่าวสู่การพัฒนาหลักสูตรการออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและการสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงผ่านการคิดวิเคราะห์การตัดสินใจการแก้ปัญหาการทำงานร่วมกับผู้อื่นและการรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาความเป็นผู้นำของผู้เรียนสถานศึกษาควรพัฒนาระบบสนับสนุนที่เอื้อต่อการดำเนินงาน ได้แก่ การนิเทศภายในการพัฒนาครูการให้คำปรึกษาการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปกครองชุมชนและภาคีเครือข่าย รวมทั้งการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

การติดตามประเมินผลและการนำข้อมูลย้อนกลับมาใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานอย่างเป็นระบบจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนไม่เป็นเพียงกิจกรรมเฉพาะช่วงเวลา แต่เป็นกระบวนการที่หล่อหลอมอยู่ในทุกมิติของการจัดการศึกษา ดังนั้น SSSLE Framework จึงสามารถใช้เป็นกรอบในการวางแผนบริหารจัดการดำเนินงานและประเมินผลการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนของสถานศึกษาได้อย่างเป็นระบบ ช่วยเชื่อมโยงการทำงานของทุกภาคส่วนให้มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกันอันนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้มีภาวะผู้นำสมรรถนะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์พร้อมทั้งยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลและความยั่งยืน

สรุป

การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เพราะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถนำตนเอง คิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ แก้ปัญหา ทำงานร่วมกับผู้อื่น รับผิดชอบต่อส่วนรวมและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมข้อสรุปสำคัญจากการสังเคราะห์องค์ความรู้ชี้ให้เห็นว่าภาวะผู้นำนักเรียนมิได้เกิดจากกิจกรรมเฉพาะด้านหรือโครงการระยะสั้น แต่เกิดจากระบบการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการมีส่วนร่วมการลงมือปฏิบัติการรับผิดชอบและการสะท้อนผลจากประสบการณ์จริงอย่างต่อเนื่อง บทความนี้นำเสนอ SSSLE Framework (Systemic School-Based Student Leadership Evaluation Framework) ประกอบด้วย องค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน 5 ประการ ได้แก่ 1) ปัจจัยพื้นฐานของระบบ (System Inputs) 2) กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียน (Student Leadership Development Process) 3) ระบบสนับสนุน (Supporting System) 4) ผลลัพธ์ด้านผู้เรียน (Learner Outcomes) 5) การประเมินผลและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Evaluation and Continuous Improvement) โดยใช้ข้อมูลย้อนกลับจากการประเมินเพื่อปรับปรุงทุกองค์ประกอบของระบบให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้เรียน การนำกรอบแนวคิดไปสู่การพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมควรเริ่มจากสถานศึกษากำหนดภาวะผู้นำนักเรียนเป็นเป้าหมายร่วมบูรณาการไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พร้อมทั้งพัฒนาครูให้สามารถออกแบบประสบการณ์ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนคิด วางแผน ตัดสินใจ แก้ปัญหาและรับผิดชอบต่อผลการดำเนินงาน ควบคู่กับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ครอบครัว ชุมชน และเครือข่าย ตลอดจนกำหนดตัวชี้วัดและประเมินพัฒนาการของผู้เรียนตามสภาพจริง ผลการประเมินควรถูกนำกลับมาใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ ระบบสนับสนุนและการบริหารสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง สาระสำคัญที่ได้จากการสังเคราะห์จึงอยู่ที่การเปลี่ยนการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนจาก “กิจกรรมที่แยกส่วน” ไปสู่ “ระบบการพัฒนาบนฐานสถานศึกษา” ที่ทุกองค์ประกอบทำงานเชื่อมโยงกัน คุณค่าของ SSSLE Framework คือ การทำให้สถานศึกษาสามารถกำหนดทิศทาง ดำเนินงาน ติดตามผลและพัฒนาผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่องและตรวจสอบได้ นำไปสู่การพัฒนาภาวะผู้นำสมรรถนะ คุณลักษณะอันพึงประสงค์และคุณภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน

เอกสารอ้างอิง

ทิศนา แขมมณี. (2563). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช. (2566). แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566 - 2570. นครศรีธรรมราช: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2567). นโยบายและจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 - 2568. เรียกใช้เมื่อ 16 มิถุนายน 2569 จาก https://shorturl.asia/TqRL1

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561. กรุงเทพมหานคร: บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด.

_____. (2564). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะหลักของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่หลักสูตรฐานสมรรถนะ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิคจำกัด.

Darling-Hammond, L. et al. (2020). Implications for educational practice of the science of learning and development. Applied Developmental Science, 24(2), 97-140.

Fullan, M. (2020). Leading in a Culture of Change. San Francisco: Jossey-Bass.

Shaked, H. & Schechter, C. (2020). Systems thinking leadership: New explorations for school improvement. Management in Education, 34(3), 107-114.

UNESCO. (2021). Reimagining our futures together: a new social contract for education. Paris: UNESCO.

Wright, E. et al. (2025). Developing the next generation of leaders: a global study of student leadership. Educational Studies, 51(3), 1-21.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 351-366

บทความวิจัย

การพัฒนาแผ่นอัดเส้นใยมะพร้าวเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากวัสดุเหลือใช้ตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน กรณีศึกษาชุมชนเกษตรกรสวนมะพร้าว ตำบลสามควายเผือก อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม*

DEVELOPMENT OF COCONUT FIBERBOARDS TO ADD VALUE TO WASTE MATERIALS BASED ON THE CIRCULAR ECONOMY CONCEPT: A CASE STUDY OF COCONUT FARMING COMMUNITIES IN SAM KHWAI PHUEAK SUBDISTRICT, MUEANG DISTRICT, NAKHON PATHOM PROVINCE

วรชัช บู่สามสาย[1], สมชาย ดิษฐาภรณ์[1], วิไลลักษณ์ บินดาร์[1], เจียมจันทร์ จันทร์คงหอม[2], โสภา หนูแดง[1*]
Vorachat Busamsai[1], Somchye Distaporn[1], Wilailak Binder[1], Jiamchan Chankhonghom[2], Sopa Nudang[1*]
[1]คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
[1]Faculty of Science and Technology, Rajamangala University of Technology Krungthep, Bangkok, Thailand
[2]คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
[2]Faculty of Liberal Rajamangala University of Technology Krungthep, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: sopa.n@mail.rmutk.ac.th
*Tel: 084-120-0488

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางการเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้จากมะพร้าว 2) พัฒนาแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว และ 3) ถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าวสู่ชุมชน เป็นวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการวิจัยและพัฒนา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 11 คน และกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมถ่ายทอดเทคโนโลยี จำนวน 30 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบสอบถามปลายเปิด แบบประเมินความพึงพอใจ และการทดสอบสมบัติทางกายภาพ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้จากมะพร้าว ควรมุ่งพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มจากเส้นใยมะพร้าวและกะลามะพร้าว เช่น แผ่นอัด แผ่นฉนวน วัสดุตกแต่ง และบรรจุภัณฑ์กันกระแทก ในการพัฒนาแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว พบว่า สูตรเส้นใยมะพร้าว 100% ใช้สารประสาน CMC อัดร้อนที่อุณหภูมิ 130° เป็นเวลา 40 นาที ให้ผลเหมาะสมที่สุดด้านผิวสัมผัส ความแข็งแรง และการคงรูป มีค่าความชื้นเฉลี่ย 11.26% ความหนาแน่นหลังอบเฉลี่ย 407.50 kg/m³ ค่าความต้านแรงดัด (MOR) เฉลี่ย 17.92 MPa และมอดูลัสยืดหยุ่น (MOE) เฉลี่ย 2,130.00 MPa ส่วนสูตรเส้นใยมะพร้าว 50% ผสมขุยมะพร้าว 50% มีความชื้นเฉลี่ย 12.60% ความหนาแน่นหลังอบเฉลี่ย 421.67 kg/m³ ค่า MOR เฉลี่ย 15.15 MPa และค่า MOE เฉลี่ย 1,975.00 MPa ซึ่งในภาพรวมผ่านเกณฑ์มาตรฐาน มอก. ทั้งสองสูตร เมื่อเปรียบเทียบ พบว่า แผ่นอัดเส้นใย 100% มีสมบัติเชิงกลที่แข็งแรงและคงรูปได้ดีกว่า เหมาะสำหรับพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์แผ่นรองภาชนะหรือแผ่นตกแต่งภายใน ส่วนสูตรผสมขุยมะพร้าวมีความเปราะบาง เหมาะกับงานที่ไม่ต้องรับแรงมาก ผลการถ่ายทอดเทคโนโลยี พบว่า ตัวแทนชุมชนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก

*Received July 5, 2026; Revised August 31, 2026; Accepted September 26, 2026

คำสำคัญ: แผ่นอัดเส้นใยมะพร้าว, การสร้างเพิ่มมูลค่า, วัสดุเหลือใช้, แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน

Abstract

The objectives of this research were to: 1) Study guidelines for value creation from coconut agricultural waste, 2) Develop pressed boards fabricated from coconut waste, and 3) Transfer the production technology of coconut waste pressed boards to the community. This study employed a qualitative research method combined with Research and Development (R&D). The sample group, selected through purposive sampling, consisted of 11 key informants and 30 participants in the technology transfer activity. The research instruments included semi-structured interviews, open-ended questionnaires, satisfaction evaluation forms, and physical property testing. The results indicated that guidelines for increasing the value of coconut waste should focus on developing value-added products from coconut fibers and shells, such as pressed boards, insulation boards, decorative materials, and cushioning packaging. Regarding the development of pressed boards, the formulation consisting of 100% coconut fiber with a carboxymethyl cellulose (CMC) binder, hot-pressed at 130°C for 40 minutes, yielded the best results in terms of surface texture, strength, and shape retention. This optimal formulation exhibited an average moisture content of 11.26%, an average oven-dry density of 407.50 kg/m3, an average modulus of rupture (MOR) of 17.92 MPa, and an average modulus of elasticity (MOE) of 2,130.00 MPa. Meanwhile, the formulation of 50% coconut fiber blended with 50% coconut coir dust showed an average moisture content of 12.60%, an average oven-dry density of 421.67 kg/m^3, an average MOR of 15.15 MPa, and an average MOE of 1,975.00 MPa. Overall, both formulations met the Thai Industrial Standards (TIS). Comparative analysis revealed that the 100% fiber- pressed boards possessed superior mechanical properties and shape retention, making them suitable for development into container mats or interior decorative panels, whereas the coir dust blend formulation was more brittle and suitable for non-load-bearing applications. Furthermore, the technology transfer results showed that the community representatives expressed a high level of overall satisfaction with the activity.

Keywords: Coconut Fiber Composite Board, Value Addition, Waste Materials, Circular Economy Concept

บทนำ

มะพร้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อประเทศไทยทั้งในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมการแปรรูป ซึ่งในปัจจุบันนี้นอกจากกลุ่มผู้บริโภคจะมีความนิยมในมะพร้าวน้ำหอมแล้ว มะพร้าวผลแก่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย เช่น เนื้อมะพร้าวแห้ง แป้งมะพร้าว น้ำมันมะพร้าว เนื้อมะพร้าวฝอยอบแห้ง และกะทิ เป็นวัตถุดิบสำคัญในอุตสาหกรรมอาหาร เครื่องดื่ม อาหารเสริมเพื่อสุขภาพ เครื่องสำอาง (Johnson, V. B. et al., 2024); (Gill, A. et al., 2026) ซึ่งประเทศไทยเป็นผู้ผลิตมะพร้าวอันดับที่ 10 ของโลก ในปี 2566 มีผลผลิต 0.91 ล้านตัน คิดเป็นร้อยละ 1.50 ของผลผลิตโลก อีกทั้งยังสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรและผู้ประกอบการในห่วงโซ่อุปทานตั้งแต่การเพาะปลูก การแปรรูป ไปจนถึงการส่งออก (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า, 2568) และนครปฐมก็เป็นหนึ่งในแหล่งปลูกมะพร้าวมีเนื้อที่ยืนต้นจำนวนทั้งสิ้น 35,433 ไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 10, 2568) ทั้งนี้ ในกระบวนการผลิตและแปรรูปมะพร้าวน้ำหอมและมะพร้าวแกงก่อให้เกิดวัสดุเหลือใช้จำนวนมาก เช่น

เปลือกมะพร้าว กาบมะพร้าว เส้นใยมะพร้าว ขุยมะพร้าว และกะลามะพร้าว (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2565); (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2566) อย่างไรก็ดี หากมีการจัดการวัสดุเหลือใช้จากมะพร้าวที่ไม่เหมาะสม เช่น การเผาทำลาย เศษมะพร้าวที่เผาไหม้แล้วจะปล่อยมลพิษ ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ น้อยกว่าเศษมะพร้าวที่ยังไม่เผาไหม้ (Obeng, G. Y. et al., 2020)

แนวคิดการลดปริมาณของเสียตั้งแต่ต้นทาง เป็นนโยบายสำคัญที่มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด หากนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม จะสามารถสร้างรายได้เพิ่มเติมและส่งผลดีต่อความเป็นอยู่ที่ดีทางเศรษฐกิจและสังคมของคนในท้องถิ่นได้ (Hoang, T. D. et al., 2024) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ซึ่งให้ความสำคัญกับการออกแบบผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิตที่ช่วยลดการเกิดของเสีย ยืดอายุการใช้ทรัพยากร และนำวัสดุหมุนเวียนกลับเข้าสู่ระบบการผลิตอย่างต่อเนื่อง (Anyanwu, L. et al., 2025); (Pandey, A. K. et al., 2025); (Kandpal, V. et al., 2024) การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในระดับท้องถิ่นจึงไม่เพียงช่วยบรรเทาปัญหาสิ่งแวดล้อมจากวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทรัพยากรในชุมชน ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาและศักยภาพของท้องถิ่นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ตลอดจนสนับสนุนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว (BCG Model) อันนำไปสู่การสร้างรายได้ การลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน ทั้งนี้ วัสดุเหลือใช้มีศักยภาพในการนำมาใช้ประโยชน์และพัฒนาให้เกิดมูลค่าเพิ่มได้ หากมีการจัดการและแปรรูปอย่างเหมาะสม (Priya, K. et al., 2025) ซึ่งโดยเฉพาะกาบมะพร้าวซึ่งสามารถแยกเป็นเส้นใยและขุยมะพร้าวได้ โดยเส้นใยมะพร้าวมีความแข็งแรง ทนทาน และยืดหยุ่น จึงเหมาะต่อการพัฒนาเป็นวัสดุทดแทนหรือวัสดุคอมโพสิตสำหรับผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ที่นอน เบาะรถยนต์ เบาะนั่งโซฟา พรมเช็ดเท้า และวัสดุรองรับแรง (วรพงศ์ บุญช่วยแทน และคณะ, 2566); (Nissar, M. et al., 2025) ส่วนขุยมะพร้าวมีคุณสมบัติเก็บความชื้นและระบายน้ำได้ดี จึงนิยมใช้เป็นวัสดุปลูกและวัสดุเพาะชำ ขณะที่กะลามะพร้าวมีความแข็งแรง ซึ่งสามารถนำไปทำสิ่งประดิษฐ์หัตถกรรมสร้างสรรค์ ถ่านกัมมันต์ และวัสดุชีวภาพต่าง ๆ ได้ (Atapattu, A. J. et al., 2024); (Nunes, L. A. et al., 2020) นอกจากนี้ อุตสาหกรรมผลิตเส้นใยมะพร้าวได้ระบุว่าโดยเฉลี่ยมะพร้าว 13 ผล สามารถผลิตเส้นใยมะพร้าวแห้งได้ 1 กิโลกรัม เส้นใยเหล่านี้เมื่อผ่านเครื่องตีแยกขุยมะพร้าวออกและตากแห้งแล้วจะส่งออกจำหน่ายในรูปของเส้นใยอัด หรือควั่นเกลียว (กรมพัฒนาที่ดิน, 2566) อุตสาหกรรมที่ใช้เส้นใยมะพร้าว ได้แก่ อุตสาหกรรมผลิตที่นอน เบาะรถยนต์ เบาะนั่งโซฟา พรมเช็ดเท้า แผ่นฉนวนป้องกันความร้อน และเชือก (Ahirwar, M. et al., 2024) การแปรรูปดังกล่าวจะเป็นในระดับอุตสาหกรรมขึ้นไป แต่ในระดับชุมชนและเกษตรกรรายย่อยกลับพบข้อจำกัดมาก เนื่องจากขาดแคลนเครื่องจักรขนาดใหญ่และเทคโนโลยีขั้นสูงในการแปรรูป จึงส่งผลให้เปลือกและกาบมะพร้าวจำนวนมากถูกกองทิ้งไว้ในพื้นที่เกษตรกรรมอย่างไร้ประโยชน์ จนกลายเป็นแหล่งสะสมของโรคพืช สัตว์พาหะนำโรค และกระทบต่อทัศนียภาพในชุมชน (Stelte, W. et al., 2023) อย่างไรก็ตาม เส้นใยมะพร้าวเป็นเส้นใยที่มีองค์ประกอบของลิกนินในปริมาณสูง โดยพบประมาณร้อยละ 40 - 50 ซึ่งลิกนินมีบทบาทสำคัญต่อความแข็ง ความทนทาน และความต้านทานต่อปัจจัยแวดล้อม เช่น ความชื้นและการผุสลาย จึงทำให้เส้นใยมะพร้าวมีศักยภาพในการนำไปพัฒนาเป็นวัสดุทดแทนไม้ วัสดุประกอบ และแผ่นวัสดุฐานชีวภาพสำหรับผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Bawono, N. M. H. et al., 2025); (Vieira, F. et al., 2024); (Hasan, K. F. et al., 2021)

ในการขับเคลื่อนนโยบายการจัดการสิ่งแวดล้อมของภาครัฐ นายกเทศมนตรีเมืองตำบลสามควายเผือก อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม กล่าวว่าชุมชนสามควายเผือกมีแนวทางจัดการวัสดุเหลือใช้จากมะพร้าวตามการบริหารจัดการขยะมูลฝอยอย่างเป็นระบบครอบคลุมวงจรตั้งแต่ระยะต้นทาง กลางทาง และปลายทาง โดยอาศัยหลักการ 3Rs (Reduce, Reuse, Recycle) และหลัก 3 ช (ใช้น้อย ใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่) สนับสนุนให้เกษตรกรใช้ประโยชน์

แปรรูปจากวัสดุเหลือใช้มากที่สุด (สุเทพ เถลิงศักดาเดช, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2565) อย่างไรก็ดี บริบทเฉพาะของตำบลสามควายเผือกซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่มีการปลูกและจำหน่ายมะพร้าวน้ำหอมและมะพร้าวแกงกะทิเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดประเด็นปัญหาสำคัญเกี่ยวกับวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ทั้งทางมะพร้าว เปลือกมะพร้าว เส้นใยมะพร้าว ขุยมะพร้าว และกะลามะพร้าว แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการนำเศษวัสดุบางส่วนไปใช้ประโยชน์บ้างแล้ว เช่น การนำเปลือกมะพร้าวแห้งไปสับย่อยทำปุ๋ย ใช้เป็นวัสดุปลูกพืช หรือนำกะลาไปทำถ่านอัดแท่ง แต่สำหรับเกษตรกรรายย่อยแล้ว ปริมาณเปลือกมะพร้าวอ่อนและเศษวัสดุเหลือใช้อีกเป็นจำนวนมากยังคงตกค้างและไม่สามารถนำไปแปรรูปได้อย่างเต็มศักยภาพ จนนำไปสู่การทิ้งเศษวัสดุสะสมในร่องสวน ซึ่งเสี่ยงต่อการเกิดการหมักหมมและปัญหาน้ำเสีย ดังนั้น การนำแนวคิดสิ่งแวดล้อมของเทศบาลมาผสานร่วมกับการยกระดับการจัดการวัสดุเหลือใช้จากสวนมะพร้าว จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม และสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนแห่งนี้อย่างเป็นรูปธรรม

จากปัญหาวัสดุเหลือใช้จากมะพร้าวในตำบลสามควายเผือก อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐมจึงนำไปสู่การวิจัยที่มุ่งศึกษาการพัฒนาแผ่นอัดวัสดุธรรมชาติจากเส้นใยและกะลามะพร้าวน้ำหอมเหลือทิ้ง โดยใช้สารประสานชีวภาพที่ปลอดภัยอย่างกาวแป้งมันสำปะหลังและสารยึดเกาะคาร์บอกซีเมทิลเซลลูโลส (CMC) ผ่านกระบวนการอัดร้อนเพื่อทดแทนสารเคมีสังเคราะห์กลุ่มฟอร์มาลดีไฮด์ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม (Gonçalves, D. et al., 2021) ซึ่งการวิจัยนี้นอกจากจะตอบสนองต่อแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมและการลดก๊าซเรือนกระจกของจังหวัดนครปฐม (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2567) ยังมีความสำคัญเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับของเสียในท้องถิ่น เพื่อต่อยอดสู่ผลิตภัณฑ์ชุมชนตามแนวคิดของเสียเหลือศูนย์ (Zero Waste) และเศรษฐกิจหมุนเวียนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้จากมะพร้าว
2. เพื่อพัฒนาแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว
3. เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าวสู่ชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการวิจัยและพัฒนา

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่ 1 คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการขยะจากมะพร้าว และแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์วัสดุขยะจากมะพร้าว ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน เป็นผู้รู้ที่อาศัยอยู่ในตำบลสามควายเผือก ประกอบด้วย นายกเทศมนตรีเมืองสามควายเผือก ตัวแทนกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม กำนันตำบลสามควายเผือก ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 บ้านต้นกร่าง และตัวแทนเกษตรกรปลูกมะพร้าว 2 คน รวมทั้งสิ้น 6 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์

กลุ่มตัวอย่างที่ 2 คือ ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการรีไซเคิลวัสดุจากธรรมชาติ แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างมูลค่าทางการตลาด ประกอบด้วย นักวิชาการด้านวัสดุศาสตร์ 1 คน นักออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีประสบการณ์ 3 คน และอาจารย์ด้านการตลาด 1 คน รวมทั้งสิ้น 5 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างที่ 3 คือ ผู้เข้าร่วมถ่ายทอดเทคโนโลยีความรู้ เกี่ยวกับการพัฒนาแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าวและแนวทางการประยุกต์ใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย กลุ่มเครือข่ายสตรีแม่บ้านสามควายเผือก ที่ตั้งครัวเรือนอยู่ในตำบลสามควายเผือก รวมทั้งหมด 30 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามประเมินความพึงพอใจ

เครื่องมือในการเก็บข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ชุด ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อคำถามสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการขยะจากมะพร้าว และแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้อง

2. แบบสอบถามชนิดปลายเปิด (Open-Ended Questionnaire) ใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อคำถามสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ข้อคำถามแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน และการเพิ่มมูลค่าจากวัสดุเหลือใช้ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้อง

3. แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้เข้าร่วมถ่ายทอดเทคโนโลยีความรู้ ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อคำถามสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ข้อคำถามประเมินความพึงพอใจ ที่มีต่อกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านระยะการดำเนินงาน ด้านกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านการเรียนรู้และประยุกต์ใช้ และด้านภาพรวมของกิจกรรมโครงการ เป็นข้อคำถามลักษณะปลายปิดแบบมาตราส่วนประเมินค่า ของลิเคิร์ท (Likert scales) มี 5 ระดับ ดังนี้ ระดับ 5 พึงพอใจมากที่สุด ระดับ 4 พึงพอใจมาก ระดับ 3 พึงพอใจ ปานกลางระดับ 2 พึงพอใจน้อย และระดับ 1 พึงพอใจน้อยที่สุด (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) และตอนที่ 3 ข้อคำถามให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ ลักษณะแบบปลายเปิด

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้ง 3 ชุด ได้ผ่านการประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของเครื่องมือทุกชุดมีค่าระหว่าง 0.67 - 1.00 แสดงว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องและมีความเหมาะสม จึงสามารถใช้เก็บข้อมูลได้

ในการวิจัยและพัฒนาซึ่งเป็นการทดลองอัดเส้นใยจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าวให้เป็นแผ่นอัด เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบเกณฑ์ทดสอบตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม แผ่นชิ้นไม้อัดชนิดอัดราบ มอก. 876-2547 ได้แก่ การทดสอบสมบัติทางกายภาพ และการทดสอบสมบัติทางกล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง โดยส่งหนังสือไปเพื่อทำการนัดวันเวลาเข้าสัมภาษณ์พร้อมทั้งชี้แจงโครงการและวัตถุประสงค์การวิจัย รวมทั้งกิจกรรมภายในการวิจัย พื้นที่สัมภาษณ์ ได้แก่ เทศบาลเมืองสามควายเผือก ที่ว่าการกำนันตำบลสามเผือก ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 บ้านต้นกร่าง ตำบลสามควายเผือก อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

2. การสอบถาม คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวัสดุ ด้านออกแบบผลิตภัณฑ์ และด้านการตลาด โดยส่งหนังสือไปเพื่อทำการนัดวันเวลาเข้าสอบถาม พื้นที่สอบถาม ได้แก่ สาขาวิชาฟิสิกส์ สาขาวิชาการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขาวิชาการตลาด คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

3. การวิจัยและพัฒนาการทดลองแผ่นอัดเส้นใยมะพร้าว คณะผู้วิจัยได้ทำการทดลองขึ้นรูปแผ่นอัดเส้นใยมะพร้าว ขุยมะพร้าว และกะลามะพร้าว โดยใช้อุปกรณ์ เครื่องมือ และเครื่องอัดขึ้นรูป พื้นที่ของสาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม มีขั้นตอนการปฏิบัติได้ดำเนินการ ดังนี้

3.1 ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมวัสดุและสารประสาน เริ่มจากการจัดเตรียมวัสดุเหลือใช้จากมะพร้าวน้ำหอมในพื้นที่ตำบลสามควายเผือก ซึ่งนำมาใช้ในการทดลองทั้งหมด 3 ชนิด โดยมีวิธีเตรียมที่แตกต่างกันตามลักษณะของวัสดุ ได้แก่ เส้นใยมะพร้าว นำมาตัดให้มีความยาวประมาณ 2.5 เซนติเมตร ล้างทำความสะอาดแล้วตากให้แห้ง

ขุยมะพร้าว ได้จากการสางเปลือกมะพร้าวเพื่อแยกขุยบริเวณชั้นในออกมา จากนั้นนำไปล้างทำความสะอาดและตากให้แห้ง และผงกะลามะพร้าว ได้จากการนำกะลามะพร้าวมาตากแห้งแล้วบดให้ละเอียดเป็นผงก่อนนำไปใช้ในการทดลอง

3.2 ขั้นตอนที่ 2 การผสมสารประสาน เมื่อเตรียมวัสดุหลักเรียบร้อยแล้ว จึงทำการเตรียมสารประสานจากธรรมชาติ ซึ่งประกอบด้วย แป้งมันสำปะหลัง และสาร CMC (คาร์บอกซีเมทิลเซลลูโลส: Carboxymethyl Cellulose) เป็นสารเพิ่มความคงตัวที่ใช้ในอุตสาหกรรมอาหาร โดยการเตรียมสารประสานแต่ละชนิดจะใช้อัตราส่วนผสมกับน้ำเปล่าที่ 1:4 สำหรับแป้งมันสำปะหลังจะนำไปละลายน้ำและเคี่ยวด้วยไฟอ่อนพร้อมคนอย่างต่อเนื่องจนมีลักษณะเหนียวข้นคล้ายแป้งกาว จึงนำสารประสานผสมกับวัสดุจากมะพร้าว

3.3 ขั้นตอนที่ 3 กระบวนการผลิตแผ่นอัดเส้นใยมะพร้าว ได้นำวัสดุเหลือใช้จากมะพร้าวที่เตรียมไว้จากขั้นตอนแรก มาผสมกับสารประสานแต่ละชนิดตามอัตราส่วนที่กำหนด แล้วคลุกเคล้าส่วนผสมให้เข้ากันจนวัสดุมีลักษณะหมาด จากนั้นนำส่วนผสมใส่ลงในบล็อกไม้ขนาด 40 × 40 เซนติเมตร เกลี่ยเส้นใยให้มีความหนาสม่ำเสมอโดยกำหนดความหนาก่อนอัดไว้ที่ประมาณ 2.5 เซนติเมตร แล้วนำบล็อกวัสดุเข้าเครื่องอัดร้อนโดยอุณหภูมิที่ 130 และ 150 องศาเซลเซียส และระยะเวลาในการอัดที่ 30 และ 40 นาที เมื่อสิ้นสุดกระบวนการอัดขึ้นรูป นำแผ่นวัสดุออกจากเครื่องทันทีแล้วใช้แผ่นไม้ที่มีน้ำหนักกดทับไว้พักให้เย็นเพื่อป้องกันการโค้งงอ ซึ่งจะได้แผ่นอัดเส้นใยมะพร้าวที่มีขนาด 40 × 40 × 1 เซนติเมตร จากนั้นทำการคัดเลือกแผ่นอัดที่มีความสมบูรณ์และคุณภาพดีที่สุดตามเงื่อนไขเพื่อส่งไปทดสอบคุณสมบัติ ณ ห้องปฏิบัติการด้านเทคโนโลยีพื้นผิวและกลศาสตร์การสัมผัส มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

3.4 ขั้นตอนที่ 4 การถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน ภายหลังการทดสอบและสรุปผลแผ่นอัดเส้นใยมะพร้าวเรียบร้อยแล้ว ในขั้นตอนต่อมาคณะผู้วิจัยได้จัดทำชุดองค์ความรู้รวมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเพื่อนำไปถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่กลุ่มตัวแทนเกษตรกรในพื้นที่ตำบลสามควายเผือก โดยมุ่งหวังให้ตัวแทนดังกล่าวนำองค์ความรู้ แนวคิดที่ได้และวิธีการไปขยายผลต่อยอดสู่ผู้สนใจประยุกต์ใช้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสอบถามปลายเปิด คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา โดยมุ่งตีความข้อมูลเชิงบริบท ที่เรียบเรียงและคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ มิติทางสังคมวัฒนธรรม และสถานการณ์จริงในพื้นที่วิจัย ร่วมกับการวิเคราะห์ด้วยเอกสารทางวิชาการ แนวนโยบายท้องถิ่นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล จากนั้นจึงประมวลผลและนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการเขียนเรียบเรียงบรรยายเชิงพรรณนาวิเคราะห์

2. ข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาเพื่อหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยมีเกณฑ์การแปลผลค่าคะแนนเฉลี่ยดังนี้ คะแนนเฉลี่ย 4.50 - 5.00 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด คะแนนเฉลี่ย 4.50 - 5.00 พอใจระดับมากที่สุด 3.50 - 4.49 พอใจระดับมาก 2.50 - 3.49 พอใจระดับปานกลาง 1.50 - 2.49 พอใจระดับน้อย และ 1.00 - 1.49 พอใจระดับน้อยที่สุด (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) สำหรับข้อมูลจากข้อคำถามปลายเปิดและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมดำเนินการวิเคราะห์และสรุปผลด้วยการเรียบเรียงเชิงบรรยายพรรณนา

3. ข้อมูลจากการทดสอบประสิทธิภาพวัสดุ วิเคราะห์คุณสมบัติทางกายภาพและคุณภาพเชิงกลของแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเปรียบเทียบและประเมินผลตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมไม้อัดแผ่นเรียบ (มอก. 876-2547) พร้อมทั้งสรุปผลเชิงบรรยาย

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการตามมาตรฐานจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะผู้วิจัยได้ตระหนักถึงการพิทักษ์สิทธิ์โดยกลุ่มตัวอย่างได้รับการชี้แจงและลงนามยินยอมก่อนจัดเก็บข้อมูล ทั้งนี้ ข้อมูลส่วนบุคคลจะถูกเก็บเป็นความลับสูงสุดและนำเสนอเฉพาะภาพรวมเพื่อประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาแนวทางการเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้จากมะพร้าว

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับแนวทางการเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้จากมะพร้าวในพื้นที่ตำบลสามควายเผือก อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) เพื่อประเมินปัจจัยภายในด้านจุดแข็ง (Strengths) และจุดอ่อน (Weaknesses) ควบคู่กับปัจจัยภายนอกด้านโอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ใช้เป็นฐานข้อมูลแนวทางการเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้จากมะพร้าวต่อไป รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์กลยุทธ์ TOWS Matrix แนวทางการเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้จากมะพร้าว

SWOT Matrix	**จุดแข็ง (Strengths: S)** **• S1: มีวัตถุดิบต่อเนื่องในพื้นที่** **• S2: วัตถุดิบหลากหลายคุณสมบัติเด่น** **• S3: มีนโยบายเทศบาลสนับสนุน**	**จุดอ่อน (Weaknesses: W)** **• W1: ขยะต้นทางปนเปื้อนเน่าเสีย** **• W2: ขาดเทคโนโลยี/คุณภาพไม่นิ่ง** **• W3: รูปแบบดั้งเดิม/ขาดแบรนด์** **• W4: ขาดช่องทางตลาดกำลังซื้อสูง**
โอกาส (Opportunities: O)	**กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategy)**	**กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO Strategy)**
• O1: สถาบันการศึกษาพร้อมหนุน • O2: คาเฟ่/ท่องเที่ยวต้องการสินค้ารักษ์โลก • O3: ตลาดคนเมือง/อุตสาหกรรมสีเขียวเติบโต • O4: สินค้าพรีเมียมต้องการกล่องกันกระแทก	1. กลยุทธ์แปรรูปมูลค่าสูงเพื่อตอบโจทย์ตลาดรักษ์โลก (S1+S2+O2+O3) : นำเส้นใยและกะลามะพร้าวแก่มาวิจัยและพัฒนากระบวนการผลิตแผ่นอัด แผ่นฉนวน และของตกแต่งสไตล์โมเดิร์น เพื่อป้อนเข้าสู่อุตสาหกรรมสีเขียวและกลุ่มธุรกิจคาเฟ่ยุคใหม่ 2. กลยุทธ์ร่วมสร้างสรรค์บรรจุภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์ท้องถิ่น (S2+O1+O4) : ร่วมมือกับนักออกแบบและสถาบันการศึกษาดึงคุณสมบัติเส้นใยมะพร้าวมาขึ้นรูปเป็นบล็อกบรรจุภัณฑ์ใช้สำหรับกันกระแทก เช่น ส้มโอนครชัยศรี	1. กลยุทธ์จัดการระบบต้นน้ำร่วมกับท้องถิ่น (W1+S3+O3) : ร่วมมือกับเทศบาลตั้งจุดรวบรวมเศษวัสดุมะพร้าวแยกเฉพาะ พร้อมทำระบบสับและตากแห้งทันทีเพื่อรักษาคุณภาพวัตถุดิบป้อนสู่อุตสาหกรรมสีเขียว 2. กลยุทธ์ยกระดับมาตรฐานด้วยนวัตกรรมร่วมสร้าง (W2+W3+O1) : ให้สถาบันการศึกษาเข้ามาถ่ายทอดเทคนิคและสนับสนุนเครื่องจักร จัดกระบวนการร่วมสร้างสรรค์พัฒนาจากถ่าน, ปุ๋ย, งานหัตถกรรมสร้างสรรค์ที่มีมาตรฐาน
อุปสรรค (Threats: T)	**กลยุทธ์เชิงรับ (ST Strategy)**	**กลยุทธ์เชิงป้องกัน (WT Strategy)**
• T1: สินค้าโรงงานต้นทุนต่ำแข่งขันสูง • T2: เงื่อนไขเวลาชีวิตเกษตรกรต่างกัน	กลยุทธ์สร้างเรื่องราวแบรนด์สีเขียวหลีกเลี่ยงการตัดราคา (S1+S2+T1) : ชูจุดขายด้านการตลาดสีเขียว (Green Marketing) และสร้างเรื่องราว (Story telling) ผลิตภัณฑ์ขยะเหลือศูนย์ ของตำบลสามควายเผือก เพื่อเจาะกลุ่มลูกค้าองค์กร (B2B) และสร้างความแตกต่างที่โรงงานเลียนแบบได้ยาก	กลยุทธ์ขยายตลาดออนไลน์เชิงรุกและจัดเวลาแบบยืดหยุ่น (W4+T1+T2) : ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์เข้ามาช่วยขยายช่องทางจำหน่ายเพื่อเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคโดยตรง และออกแบบกระบวนการพัฒนาทักษะในชุมชนเป็นขั้นเป็นตอนที่ยืดหยุ่นสอดรับกับวิถีชีวิตเกษตรกรรายย่อยเพื่อความยั่งยืนของกลุ่มอาชีพ

จากตารางที่ 1 จากการวิเคราะห์กลยุทธ์ TOWS Matrix พบว่า แนวทางการเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้จากมะพร้าว ควรมุ่งพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มจากเส้นใยมะพร้าวและกะลามะพร้าว เช่น แผ่นอัด แผ่นฉนวน วัสดุตกแต่ง และบรรจุภัณฑ์กันกระแทก เป็นผลิตภัณฑ์รักษ์โลกที่มีมูลค่าเพิ่ม ควบคู่กับการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และเทศบาลในพื้นที่ เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีการแปรรูป การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน แนวทางดังกล่าวนำไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนาแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว และต่อยอดสู่ผลิตภัณฑ์ชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนได้อย่างเหมาะสม

2. ผลการพัฒนาแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว

การพัฒนาแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว เป็นการนำทรัพยากรเหลือทิ้งทางการเกษตรมาแปรรูปให้เกิดประโยชน์และเพิ่มมูลค่า โดยมุ่งศึกษาการผลิตแผ่นอัดจากเส้นใยและวัสดุเหลือใช้มะพร้าว รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพของแผ่นวัสดุ เพื่อนำไปสู่ผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับการใช้งานและบริบทของชุมชน

2.1 การพัฒนาแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว ในการทดลองผลิตแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว คณะผู้วิจัยได้ทดสอบสูตรโดยปรับเปลี่ยนตัวแปร สำคัญ ได้แก่ สัดส่วนวัตถุดิบ ชนิดของสารประสาน อุณหภูมิ และระยะเวลาในการอัดร้อน เพื่อศึกษาสูตรที่ให้ แผ่นอัดมีลักษณะผิวเรียบ แข็งแรง คงรูปได้ดี และเหมาะสมต่อการนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ โดยผลการทดลองขึ้นรูปแผ่นอัดแสดงรายละเอียดไว้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การทดลองขึ้นรูปแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว

สูตรที่	วัสดุ(กรัม)			สารประสานยึดติด (กรัม)		อุณหภูมิ (องศา)	เวลา (นาที)	ผลการทดลอง	ลักษณะแผ่นอัด
	เส้นใยมะพร้าว	ขุยมะพร้าว	กะลาบด	แป้งมันสำปะหลัง	สาร CMC				
1	150 (100%)	-	-	-	250	130	40		ผิวค่อนข้างเรียบ สีสม่ำเสมอ มีความแข็งและหนาแน่นเท่ากันทั่วทั้งแผ่น
2	150 (100%)	-	-	250	-	130	40		ผิวค่อนข้างเรียบมีความแข็งหนาไม่เท่ากันและหนาแน่นน้อยกว่า CMC
3	150 (100%)	-	-	-	250	150	30		ผิวค่อนข้างเรียบ สีไม่สม่ำเสมอ มีรอยไหม้แข็งทั้งแผ่นแต่เปราะแตกหักง่าย
4	75 (50%)	75 (50%)	-	-	250	130	40		ผิวค่อนข้างเรียบ สีสม่ำเสมอ มันวาว แข็งแรงทั่วแผ่น คงรูปได้ดี
5	75 (50%)	75 (50%)	-	250	-	130	40		ผิวค่อนข้างเรียบ สีสม่ำเสมอ แข็งทั่วแผ่นแต่คงรูปน้อยกว่า CMC
6	75 (50%)	75 (50%)	-	-	250	150	40		ผิวค่อนข้างเรียบ สีไม่สม่ำเสมอ ขอบมีรอยไหม้ เปราะและแตกหักง่าย
7	100 (75%)	-	50 (25%)	-	250	130	40		ผิวไม่เรียบ เศษกะลาบดจับตัวเป็นก้อน คงรูปได้ไม่ดี ไม่เกาะตัว มีผงร่วง

จากตารางที่ 2 ผลการทดลองขึ้นรูปแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว พบว่า สูตรที่ 1 ซึ่งใช้เส้นใยมะพร้าว 150 กรัม (100%) ร่วมกับสารประสาน CMC 250 กรัม อัดร้อนที่อุณหภูมิ 130 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 40 นาที พบว่า เป็นแผ่นอัดที่เหมาะสมที่สุด เนื่องจากผิวค่อนข้างเรียบ สีสม่ำเสมอ มีความแข็งและหนาแน่นเท่ากันทั่วทั้งแผ่น และแผ่นอัดสูตรที่ 4 เส้นใยมะพร้าว 75 กรัม (50%) ขุยมะพร้าว 75 กรัม (50%) ผสมกับสารประสาน CMC 250 กรัม อัดร้อนที่อุณหภูมิ 130 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 40 นาที พบว่า ผิวค่อนข้างเรียบ สีสม่ำเสมอ มันวาวแข็งแรงทั่วแผ่น คงรูปได้ดี จึงคัดเลือกทั้ง 2 สูตร ดังกล่าวเพื่อนำไปทดสอบสมบัติทางกายภาพและสมบัติเชิงกล

2.2 ผลการทดสอบสมบัติทางกายภาพ และสมบัติเชิงกลของแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว ทั้งนี้ แผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว ที่นำมาทดสอบ ได้แก่ สูตรที่ 1 และสูตรที่ 4 โดยนำชิ้นไปทดสอบสมบัติทางกายภาพและสมบัติเชิงกลตามเกณฑ์มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมแผ่นชิ้นไม้อัดชนิดอัดราบ มอก. 876-2547 ซึ่งครอบคลุมการทดสอบค่าความชื้น ความหนาแน่น ค่าความต้านแรงดัดหรือมอดูลัสแตกร้าว (MOR) ค่ามอดูลัสยืดหยุ่นในการดัด (MOE) โดยมีผลการทดสอบดังแสดงในตารางที่ 3

การทดสอบสมบัติทางกายภาพของแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว ดำเนินการโดยนำแผ่นอัดไปชั่งน้ำหนักก่อนอบ จากนั้นอบที่อุณหภูมิ 130 องศาเซลเซียส ภายใต้แรงดัน 100, 120 และ 140 บาร์ ใช้เวลาในการอบ 15 นาที และนำชิ้นทดสอบมาชั่งน้ำหนักหลังอบ เพื่อคำนวณค่าปริมาณความชื้น และค่าความหนาแน่นของแผ่นอัด สำหรับการทดสอบสมบัติเชิงกล ได้แก่ ค่าความต้านแรงดัด (MOR) และค่ามอดูลัสยืดหยุ่นในการดัด (MOE) การทดสอบแรงดัดของชิ้นงานตามเงื่อนไขที่กำหนด

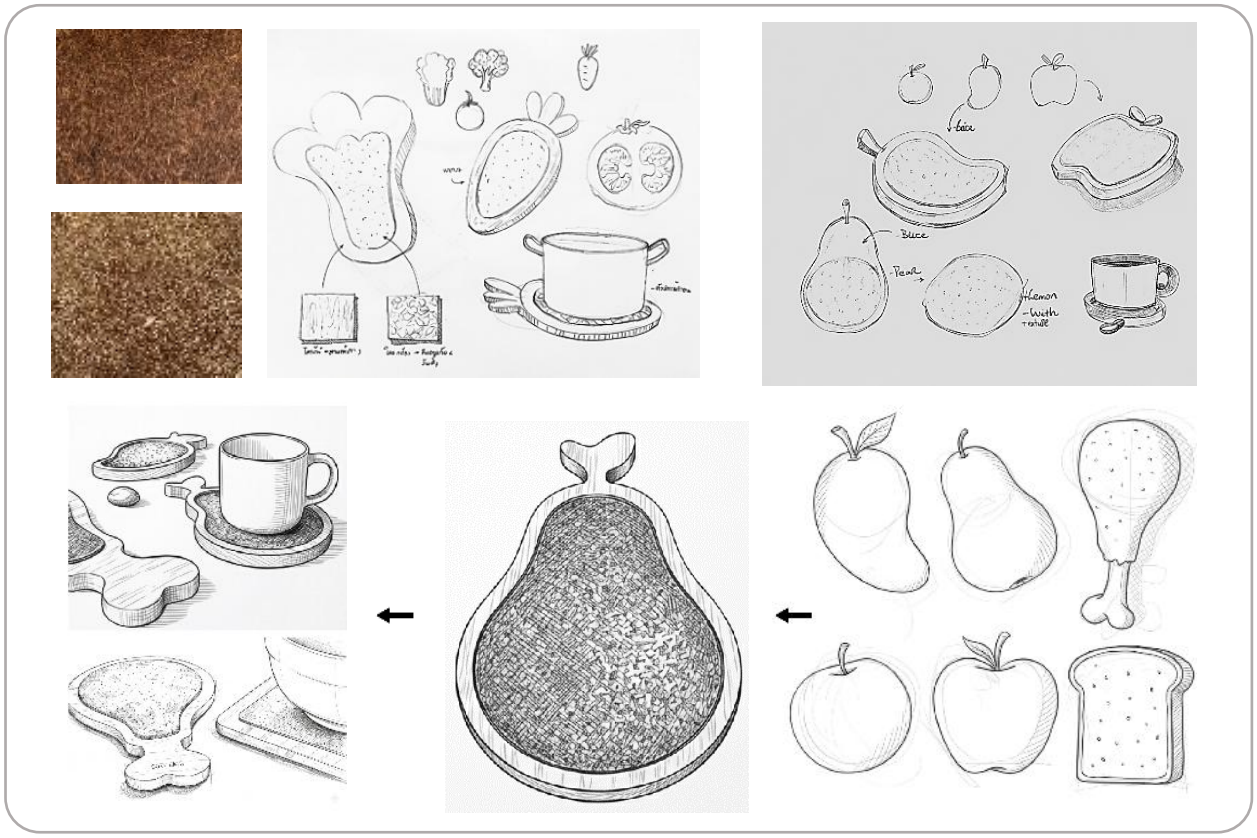
ตารางที่ 3 ผลการทดสอบสมบัติทางกายภาพและสมบัติเชิงกลของแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว

ชนิดของแผ่นอัดจากวัสดุมะพร้าว	แรงดัน (บาร์)	ชิ้นที่/ น้ำหนักก่อนอบ/ น้ำหนักหลังอบ (g)	สมบัติทางกายภาพ			สมบัติทางกล	
			ปริมาณความชื้นหลังอบ(%)	ความหนาแน่นก่อนอบ (kg/m^3)	ความหนาแน่นหลังอบ (kg/m^3)	ความแข็งแรง	
						ค่าความต้านแรงดัด(MOR)	มอดูลัสยืดหยุ่น (MOE)
เกณฑ์ มอก.876 - 2547			4.00 - 13.00	400 - 900		≥ 14 MPa	≥ 1,950MPa
เส้นใยมะพร้าว	100	1)189/169	10.58	472.50	422.50	16.25	2,010.00
100%	120	2)177/157	11.30	442.50	392.50	17.61	2,115.00
(15นาที)	140	3)185/163	11.89	462.50	407.50	19.90	2,265.00
ค่าเฉลี่ย	**120**	**183.67/163.00**	**11.26**	**459.17**	**407.50**	**17.92**	**2,130.00**
เส้นใยมะพร้าว	100	1)190/168	11.58	475.00	420.00	14.20	1,955.00
50%+ขุยมะพร้าว	120	2)198/172	13.13	495.00	430.00	15.15	1,970.00
50% (15นาที)	140	3)191/166	13.09	477.50	415.00	16.10	2,000.00
ค่าเฉลี่ย	**120**	**193.00/168.67**	**12.60**	**482.50**	**421.67**	**15.15**	**1,975.00**

จากตารางที่ 3 ผลการทดสอบสมบัติทางกายภาพ และสมบัติเชิงกลของแผ่นอัดจากวัสดุมะพร้าว พบว่า แผ่นอัดทั้ง 2 ชนิดมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน มอก. 876-2547 โดยแผ่นอัดเส้นใยมะพร้าว 100% มีค่าความชื้นเฉลี่ย 11.26% ความหนาแน่นหลังอบเฉลี่ย 407.50 kg/m^3 ค่าความต้านแรงดัด (MOR) เฉลี่ย 17.92 MPa และค่ามอดูลัสยืดหยุ่น (MOE) เฉลี่ย 2,130.00 MPa ส่วนแผ่นอัดเส้นใยมะพร้าว 50% ผสมกับขุยมะพร้าว 50% มีค่าความชื้นเฉลี่ย 12.60% ความหนาแน่นหลังอบเฉลี่ย 421.67 kg/m^3 ค่า MOR เฉลี่ย 15.15 MPa และค่า MOE เฉลี่ย 1,975.00 MPa เมื่อเปรียบเทียบผลการทดสอบ พบว่า แผ่นอัดเส้นใยมะพร้าว 100% มีสมบัติเชิงกลดีกว่าแผ่นอัดเส้นใยมะพร้าว 50% ผสมขุยมะพร้าว 50% โดยมีค่า MOR และ MOE สูงกว่า แสดงถึงความสามารถในการรับแรงดัดและความแข็งเกร็งของแผ่นที่ดีกว่า อีกทั้งยังมีค่าความชื้นเฉลี่ยต่ำกว่า จึงมีแนวโน้มคงรูปและเหมาะสมต่อการนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์มากกว่า

2.3 แนวทางการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์จากแผ่นอัดวัสดุเหลือใช้มะพร้าว หลังจากการทดลองขึ้นรูปและทดสอบสมบัติของแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว ผู้วิจัยได้นำแผ่นอัดทั้ง 2 ชนิด ได้แก่ สูตรที่ 1 คือ แผ่นอัดเส้นใยมะพร้าว 100% และสูตรที่ 4 แผ่นอัดเส้นใยมะพร้าว 50% ผสมขุยมะพร้าว 50% มาพิจารณาแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยคำนึงถึงคุณสมบัติของวัสดุด้านความแข็งแรง การคงรูป น้ำหนัก พื้นผิว และความเหมาะสมต่อการใช้งานจริง แผ่นอัดเส้นใยมะพร้าว 100% มีความเหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ที่ต้องการความแข็งแรงและรับแรงได้ในระดับหนึ่ง เช่น แผ่นรองภาชนะ ของใช้ขนาดเล็ก หรือส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ชุมชน ส่วนแผ่นอัดเส้นใยมะพร้าว 50% ผสมขุยมะพร้าว 50% เหมาะสำหรับผลิตภัณฑ์ที่เน้นงานตกแต่ง น้ำหนักเบา หรือไม่ต้องรับแรงมาก

จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านวัสดุ การออกแบบ และการตลาด พบว่า แผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าวเหมาะสำหรับพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของใช้ภายในบ้านที่มีรูปแบบเรียบง่ายและใช้งานได้จริง เช่น แผ่นรองภาชนะ หรือแผ่นตกแต่ง โดยเน้นการออกแบบที่ได้รับแรงบันดาลใจจากรูปทรงธรรมชาติรอบตัว (เช่น ผัก ผลไม้ สัตว์) เพื่อสะท้อนภาพลักษณ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดดังกล่าวมาพัฒนาเป็นภาพร่างผลิตภัณฑ์เบื้องต้น (ดังภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 ภาพร่างภาพแนวคิดผลิตภัณฑ์จากแผ่นอัดวัสดุเหลือใช้มะพร้าว

3. ผลการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าวสู่ชุมชน

คณะผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้จากกระบวนการอัดแผ่นวัสดุเหลือใช้จากมะพร้าว ไปจัดกิจกรรมถ่ายทอดเทคโนโลยีและอบรมเชิงปฏิบัติการ ณ เทศบาลเมืองสามควายเผือก เริ่มตั้งแต่การให้ความรู้วัสดุเหลือใช้มะพร้าว การปฏิบัติทดลองอัดแผ่นเส้นใยมะพร้าว และการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ คณะผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเครือข่ายสตรีแม่บ้านสามควายเผือก จำนวน 30 คน ใช้ระยะเวลา 1 วัน กิจกรรมถ่ายทอดเทคโนโลยีและอบรมเชิงปฏิบัติการ แสดงดังภาพที่ 2 และผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว รายละเอียดดังตารางที่ 4

ภาพที่ 2 กิจกรรมการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว

ตารางที่ 4 ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อกิจกรรมโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว

เกณฑ์การประเมิน	คะแนนการประเมิน		
	$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย
1. ด้านระยะการดำเนินงาน			
ความเหมาะสมของระยะเวลา และสถานที่ในการจัดโครงการ	4.00	0.73	มาก
การอำนวยความสะดวกต่อผู้เข้าร่วมโครงการ	4.20	0.52	มาก
ค่าเฉลี่ยรวมรายด้าน	**4.10**	**0.64**	**มาก**
2. ด้านกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้			
การถ่ายทอดองค์ความรู้ มีความชัดเจนและเข้าใจง่าย	4.35	0.59	มาก
เปิดโอกาสให้ซักถามและตอบคำถาม มีความชัดเจน	4.35	0.59	มาก
กระบวนการ และวิธีถ่ายทอดองค์ความรู้มีความน่าสนใจ	4.25	0.55	มาก
ค่าเฉลี่ยรวมรายด้าน	**4.32**	**0.57**	**มาก**
3. ด้านการเรียนรู้และประยุกต์ใช้			
นำความรู้ที่ได้ไปส่งเสริมหรือพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น	4.30	0.57	มาก
ได้รับทักษะความรู้และประสบการณ์ใหม่	4.50	0.61	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวมรายด้าน	**4.40**	**0.59**	**มาก**
4. ด้านภาพรวมของกิจกรรมโครงการ			
ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมของโครงการ	4.35	0.59	มาก
เนื้อหาสาระความรู้จากโครงการ	4.50	0.61	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวมรายด้าน	**4.43**	**0.60**	**มาก**
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.31**	**0.59**	**มาก**

จากตารางที่ 4 ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อกิจกรรมโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจโดยภาพรวมพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.31, S.D. = 0.59) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงที่สุด คือ ด้านภาพรวมของกิจกรรมโครงการ ความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.43, S.D. = 0.60) รองลงมา คือ ด้านการเรียนรู้และประยุกต์ใช้ความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.59) และด้านกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.32, S.D. = 0.57) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ยังคงความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คือ ด้านระยะการดำเนินงาน ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.64)

เมื่อเจาะลึกในข้อย่อยที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนสูงสุด ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดมีอยู่ 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ เกษตรกรได้รับทักษะความรู้และประสบการณ์ใหม่จากการเข้าร่วมโครงการ ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = 0.61) และมีความพึงพอใจต่อเนื้อหาสาระความรู้ที่ได้รับจากโครงการ ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = 0.61) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเนื้อหาหลักสูตรและกระบวนการแปรรูปวัสดุเหลือใช้จากมะพร้าวที่นำมาถ่ายทอดนั้น สามารถตอบโจทย์และสร้างการเรียนรู้สิ่งใหม่ให้แก่ชุมชนได้

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแผ่นอัดเส้นใยมะพร้าวเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากวัสดุเหลือใช้ตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน กรณีศึกษาชุมชนเกษตรกรสวนมะพร้าว ตำบลสามควายเผือก อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ในวัตถุประสงค์การศึกษาแนวทางการเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้จากมะพร้าวตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน วิเคราะห์ข้อมูลด้วย TOWS Matrix พบว่า ชุมชนควรมุ่งพัฒนาผลิตภัณฑ์รักษ์โลกที่มีมูลค่าเพิ่มจากเส้นใยและกะลามะพร้าว เช่น แผ่นอัด แผ่นฉนวน วัสดุตกแต่ง และบรรจุภัณฑ์กันกระแทก เหมาะสำหรับการผลิตวัสดุทางเลือกที่ยั่งยืนและใช้งานได้จริงแทนโฟม (Kaur, H. et al., 2026) ชุมชนควรอาศัยความร่วมมือและแรงสนับสนุนจากสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และเทศบาลในพื้นที่ โดยร่วมมือระหว่างผู้จัดจำหน่ายอุตสาหกรรมขนาดเล็ก และภาคส่วนที่มีศักยภาพนี้ จะช่วยสร้างโอกาสทางธุรกิจและขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนผ่านแนวทาง “จากของเสียสู่ผลกำไร” ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Ighalo, J. O. et al., 2023) อีกทั้งในการให้ความสำคัญกับนวัตกรรมท้องถิ่นยังเป็นกลไกหลักที่ส่งเสริมความยั่งยืนในประเทศที่กำลังพัฒนา โดยภาครัฐต้องร่วมมือกับภาคเอกชนและบริษัทรีไซเคิลเพื่อร่วมลงทุนพัฒนานวัตกรรม และผลักดันผลิตภัณฑ์แปรรูปที่มีคุณภาพเข้าสู่ตลาดอย่างต่อเนื่อง (Ncube, A. et al., 2023); (Doe, B. et al., 2023) ในวัตถุประสงค์การพัฒนาแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าว พบว่า สูตรที่ใช้เส้นใยมะพร้าว 100% ร่วมกับสารประสาน CMC ที่ผ่านกระบวนการอัดร้อนที่อุณหภูมิ 130 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 40 นาที ให้ผลเหมาะสมที่สุดโดยแผ่นอัดมีผิวเรียบ หนาแน่นสม่ำเสมอ และมีสมบัติทางกายภาพและเชิงกล ได้แก่ ค่าความต้านแรงดัด (MOR) และค่ามอดูลัสยืดหยุ่น (MOE) สูงกว่าสูตรผสมขุยมะพร้าว และผ่านเกณฑ์มาตรฐาน มอก. 876 - 247 เนื่องจากเส้นใยมะพร้าวเป็นเส้นใยยาว สามารถยึดเกาะโครงสร้างภายในและรับแรงดัดได้ดีกว่าขุยมะพร้าวที่มีลักษณะเป็นอนุภาคละเอียด (Samir, A. et al., 2022) ทั้งนี้ เส้นใยธรรมชาติมีข้อดีด้านน้ำหนักที่เบา มีต้นทุนต่ำ และเป็นวัสดุหมุนเวียนที่หาได้ง่าย รวมทั้งไม่ก่ออันตรายในกระบวนการผลิต (Islam, M. Z. et al., 2022) ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวส่งผลให้แผ่นอัดเส้นใยมะพร้าวมีสมบัติเชิงกลที่ดี มีความหนาแน่นต่ำ และสามารถพัฒนาเป็นวัสดุทางเลือกทดแทนเส้นใยสังเคราะห์ใช้เป็นผลิตภัณฑ์ในร่มที่ไม่ต้องรับแรงมาก (Martinelli, F. R. B. et al. , 2023); (ครรชิต กำลังกล้า, 2567) แม้ว่าแผ่นอัดจากเส้นใยธรรมชาติอาจมีคุณภาพบางประการด้อยกว่าวัสดุสังเคราะห์ แต่มีความแข็งแรงเพียงพอในการพัฒนาเป็นวัสดุคอมโพสิตสำหรับงานสถาปัตยกรรมและการออกแบบภายในเชิงพาณิชย์ (Nissar, M. et al., 2025) ในวัตถุประสงค์การถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้จากมะพร้าวสู่ชุมชน พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งด้านการได้รับความรู้

ทักษะ ประสบการณ์ใหม่ และความเหมาะสมของเนื้อหาการอบรม สิ่งนี้สะท้อนว่ากระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้และการฝึกปฏิบัติสามารถพัฒนาศักยภาพของชุมชนได้จริง ทั้งนี้ การจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อแปรรูปขยะให้เป็นผลิตภัณฑ์เพิ่มมูลค่า ถือเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้คนในท้องถิ่นเกิดทักษะและมุมมองใหม่ในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ของตนเอง (Syafmaini, I. E. et al., 2025)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยครั้งนี้ใช้ชื่อโมเดลว่า “สามควายเผือกโมเดล” (SAM KHWAI PHUEAK MODEL) ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์รักษ์โลกจากวัสดุเหลือใช้มะพร้าวในชุมชน โดยเริ่มจากการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน วิเคราะห์คัดเลือกและบริหารจัดการวัตถุดิบ (Material Concept) ด้วยการศึกษาคุณลักษณะของวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่นอย่างเข้าใจ เพื่อจำแนกกลุ่มวัสดุที่มีศักยภาพสูงในการขึ้นรูปทรง และคัดกรองกลุ่มวัสดุที่มีข้อจำกัดออกไป ซึ่งช่วยให้สามารถควบคุมคุณภาพทางกายภาพของผลิตภัณฑ์ได้ตั้งแต่ต้นทาง เช่น ใช้เส้นใยมะพร้าวอย่างเดียว หรือเส้นใยมะพร้าวผสมขุยมะพร้าว ซึ่งคุณสมบัติในด้านความเหนียว ยืดหยุ่น ยึดเกาะ และการขึ้นรูปได้เหมาะสมที่แตกต่างกัน ขณะเดียวกันสามารถคัดกรองวัสดุที่มีข้อจำกัดออกจากกระบวนการ จากนั้นนำเข้าสู่นวัตกรรมการผลิตและกระบวนการหมุนเวียน (Process & Method) เช่น การสางเส้นใย การบด การอัดแผ่น การอัดแท่ง การหมัก และการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ใช้สอย ตลอดจนการออกแบบให้ผลิตภัณฑ์สามารถย่อยสลายกลับคืนสู่ธรรมชาติเพื่อหมุนเวียนประโยชน์กลับมาได้โดยไม่มีขยะเหลือทิ้ง (Zero Waste) โดยคำนึงถึงการหมุนเวียนทรัพยากรและการย่อยสลายกลับเป็นปุ๋ยหลังการใช้งาน สุดท้ายคือการนำองค์ความรู้ไปใช้จริงผ่านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ และการใช้ประโยชน์จริง (Action & Output) การถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน การประเมินผล และการต่อยอดผลิตภัณฑ์สู่เชิงพาณิชย์ โมเดลนี้จึงสะท้อนแนวทางการเปลี่ยนวัสดุเหลือใช้จากมะพร้าวให้เป็นผลิตภัณฑ์รักษ์โลกที่ช่วยลดของเสีย เพิ่มมูลค่า สร้างรายได้ และส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียนของชุมชนอย่างยั่งยืน ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 โมเดล “สามควายเผือกโมเดล”การพัฒนาผลิตภัณฑ์รักษ์โลกด้วยแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้ แนวทางการเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้ ได้วิเคราะห์กลยุทธ์ในพื้นที่ตำบลสามควายเผือก อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม พบว่า ควรมุ่งพัฒนาผลิตภัณฑ์มูลค่าสูงจากเส้นใยและกะลามะพร้าว เช่น แผ่นอัด แผ่นฉนวน วัสดุตกแต่ง และบรรจุภัณฑ์กันกระแทก โดยอาศัยจุดแข็งด้านความอุดมสมบูรณ์ของวัตถุดิบและการสนับสนุนจากท้องถิ่น ควบคู่กับการยกระดับกระบวนการผลิตด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมร่วมกับสถาบันการศึกษา เพื่อเปลี่ยนเศษวัสดุเหลือทิ้งเป็นผลิตภัณฑ์รักษ์โลกที่ตอบโจทย์ตลาดสีเขียว การพัฒนาแผ่นอัดจากวัสดุเหลือใช้โดยสูตรที่เหมาะสมที่สุด คือ เส้นใยมะพร้าว 100% ร่วมกับสารประสาน CMC ผ่านการอัดร้อนที่อุณหภูมิ 130°C เป็นเวลา 40 นาที ผลิตภัณฑ์ที่ได้มีผิวเรียบ แข็งแรง และมีความหนาแน่นสม่ำเสมอ ทั้งยังมีสมบัติทางกายภาพและเชิงกล เช่น ค่าความต้านแรงดัด (MOR) และมอดูลัสยืดหยุ่น (MOE) ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน มอก. 876-2547 ซึ่งดีกว่าสูตรผสมขุยมะพร้าว ในการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนพบว่าผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก จากการได้รับความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ใหม่ ซึ่งนำไปสู่การสร้าง “สามควายเผือกโมเดล” เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์รักษ์โลกในชุมชนอย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการขับเคลื่อนชุมชน โดยเทศบาลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีนโยบายเชิงรุกในการผลักดันให้เกิดศูนย์เรียนรู้และผลิตภัณฑ์ต้นแบบของชุมชน พร้อมทั้งจัดตั้งจุดรวบรวมและคัดแยกขยะมะพร้าวอย่างเป็นระบบเพื่อควบคุมคุณภาพวัตถุดิบตั้งแต่ต้นทาง ควบคู่กับการสนับสนุนงบประมาณหรือเครื่องจักรแปรรูปขั้นต้นให้แก่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เพื่อยกระดับและขยายกำลังการผลิตสู่เชิงพาณิชย์ต่อไป และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรขยายขอบเขตการศึกษากับเศษวัสดุส่วนอื่นที่ยังตกค้าง เช่น ทางมะพร้าว เปลือกมะพร้าวอ่อน หรือขุยมะพร้าว ควบคู่กับการทดลองใช้สารประสานจากธรรมชาติชนิดใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการทนความชื้นและการรับแรงดัด ซึ่งจะช่วยยกระดับการจัดการของเสียเหลือศูนย์ และขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในท้องถิ่นให้ครอบคลุมยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การยกระดับและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุเหลือใช้มะพร้าวด้วยเทคโนโลยีนวัตกรรมสร้างสรรค์เพื่อสร้างเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลสามควายเผือก อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้ พ.ศ. 2565 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาที่ดิน. (2566). เขตการใช้ที่ดินพืชเศรษฐกิจมะพร้าว ปี 2566. กรุงเทพมหานคร: กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน.

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2566). แปลงใหญ่มะพร้าวบางคนทีนำวัสดุจากมะพร้าวแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์สร้างรายได้. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

ครรชิต กำลังกล้า. (2567). แนวทางการเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือทิ้งจากกาบกล้วยหอมทองสู่แผ่นใยไม้อัด สำหรับงานออกแบบผลิตภัณฑ์. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 8(2), 247-260.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

วรพงศ์ บุญช่วยแทน และคณะ. (2566). การศึกษากระบวนการอัดขึ้นรูปและสมบัติทางกลของภาชนะบรรจุอาหารจากเส้นใยเปลือกมะพร้าว. วารสารวิชชา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 42(2), 16-31.

สำนักงานจังหวัดนครปฐม. (2567). แผนพัฒนาจังหวัดนครปฐม (พ.ศ. 2566 - 2570) ฉบับทบทวน ปี พ.ศ. 2569. นครปฐม: กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด.

สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า. (2568). โอกาสและศักยภาพการค้าของมะพร้าวผลแก่ไทย. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพาณิชย์.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2565). สศก. เปิดผลศึกษาการวิเคราะห์เชิงเศรษฐกิจด้วยวัสดุเหลือใช้จากมะพร้าวอ่อนมาใช้ในอุตสาหกรรมต่อเนื่อง-พลังงานทางเลือก ตามแนวทาง BCG Model. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 10. (2568). รายงานผลการสำรวจเนื้อที่ยืนต้นมะพร้าวน้ำหอม ปี 2568 จังหวัดนครปฐม โดยใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ. ราชบุรี: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

Ahirwar, M. et al. (2024). Eco-sustainability with plant-based natural fibers. International Journal of Plant and Environment, 10(03), 25-35. https://doi.org/10.18811/ijpen.v10i03.03

Anyanwu, L. et al. (2025). The circular economy and waste reduction: Zero waste movement implementation and product lifecycle extension through recycling innovation and industrial symbiosis. Preprint. Retrieved September 28, 2026, from https://shorturl.asia/6Wadl

Atapattu, A. J. et al. (2024). Upcycling Coconut husk by-products: Transitioning from traditional applications to emerging high-value usages. Singapore: Springer Nature.

Bawono, N. M. H. et al. (2025). Study of application of coconut coir fiber-based wood-based panels: A literature review. Composites Part C: Open Access.

Doe, B. et al. (2023). Towards circular economy and local economic development in Ghana: Insights from the coconut waste value chain. Circular Economy and Sustainability, 3(1), 347-372. https://doi.org/10.1007/s43615-022-00182-w

Gill, A. et al. (2026). Coconut byproducts-based extrudates: Development and characterization. Cambridge: Academic Press.

Gonçalves, D. et al. (2021). Non-formaldehyde, bio-based adhesives for use in wood-based panel manufacturing industry-A review. Polymers, 13(23), 4086. https://doi.org/10.3390/polym13234086

Hasan, K. F. et al. (2021). A state-of-the-art review on coir fiber-reinforced biocomposites. Rsc Advances, 11(18), 10548-10571. https://doi.org/10.1039/d1ra00231g

Hoang, T.D. et al. (2024). Valorization of agriculture residues into value-added products: A comprehensive review of recent studies. The Chemical Record, 24(8), e202300333. https://doi.org/10.1002/tcr.202300333

Ighalo, J. O. et al. (2023). Biochar from coconut residues: an overview of production, properties, and applications. Industrial Crops and Products, 204, 117300. https://doi.org/10.1016/j.indcrop.2023.117300

Islam, M. Z. et al. (2022). Green composites from natural fibers and biopolymers: A review on processing, properties, and applications. Journal of Reinforced Plastics and Composites, 41(13-14), 526-557. https://doi.org/10.1177/07316844211058708

Johnson, V. B. et al. (2024). The future of coconut as an economic crop worldwide. London: GB. CABI.

Kandpal, V. et al. (2024). Circular economy principles: Shifting towards sustainable prosperity. Cham: Springer Nature Switzerland.

Kaur, H. et al. (2026). Agro-Waste-Based Cushioning Material for Sustainable Protective Packaging: A Comprehensive Review. Journal of Packaging Technology and Research, 10(2026), 1-17. https://link.springer.com/article/10.1007/s41783-025-00198-1

Martinelli, F. R. B. et al. (2023). A review of the use of coconut fiber in cement composites. Polymers, 15(5), 1309. https://doi.org/10.3390/polym15051309

Ncube, A. et al. (2023). Circular economy and green chemistry: the need for radical innovative approaches in the design for new products. Energies, 16(4),1752. https://doi.org/10.3390/en16041752

Nissar, M. et al. (2025). Coconut coir fiber composites for sustainable architecture: A comprehensive review of properties, processing, and applications. Journal of Composites Science, 9(10), 516. https://doi.org/10.3390/jcs9100516

Nunes, L. A. et al. (2020). Waste green coconut shells: Diagnosis of the disposal and applications for use in other products. Journal of Cleaner Production, 255(2020), 120169. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.120169

Obeng, G. Y. et al. (2020). Coconut wastes as bioresource for sustainable energy: Quantifying wastes, calorific values and emissions in Ghana. Energies, 13(9), 2178. https://doi.org/10.3390/en13092178

Pandey, A. K. et al. (2025). Transforming agri-food waste: Innovative pathways toward a zero-waste circular economy. Food Chemistry: X, 28(2025), 102604. https://doi.org/10.1016/j.fochx.2025.102604

Priya, K. et al. (2025). Transforming agricultural residues to value-added products: Waste to wealth. Academic Press, 6(2025), 69-85. https://doi.org/10.1016/B978-0-443-23679-2.00006-9

Samir, A. et al. (2022). Recent advances in biodegradable polymers for sustainable applications. Npj Materials Degradation, 6(1), 68. https://doi.org/10.1038/s41529-022-00277-7

Stelte, W. et al. (2023). Coir from coconut processing waste as a raw material for applications beyond traditional uses. BioResources, 18(1). 2187. https://doi.org/10.15376/biores.18.1.Stelte

Syafmaini, I. E. et al. (2025). The role of social communities in empowering communities through the transformation of waste into marketable products. Journal of Character and Environment, 3(1), 20-37. https://doi.org/10.61511/jocae.v3i1.2025.1994

Vieira, F. et al. (2024). Coconut waste: Discovering sustainable approaches to advance a circulareconomy. Sustainability, 16(7), 3066. https://doi.org/10.3390/su16073066

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว ไม่น้อยกว่า 8 หน้ากระดาษ A4 หรือจำนวนคำ ไม่เกิน 8,000 คำ (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนา เช่น ตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน

4) มีบทคัดย่อ (Abstract) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวนคำอยู่ที่ 300 คำ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3 - 5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ 3 - 5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด

7) การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็น สากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ ดังนี้ (Student Centred Learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุปสั้นกะทัดรัดได้ใจความ

2) บทนำ (Introduction) ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) ผลการวิจัย (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ

5) อภิปรายผล (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

6) องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge) ระบุองค์ความรู้ผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

7) สรุปและข้อเสนอแนะ (Conclusion and Recommendation) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) (Acknowledgement) ระบุเฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยหรือกรณีชื่อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์

9) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract)

2) บทนำ (Introduction)

3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ

4) สรุป (Conclusion)

5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้**วิธีการอ้างอิงระบบนาม - ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA)** ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด - ปิด แล้วระบุชื่อ - นามสกุล ของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ตัวอย่างเช่น *การปฏิวัติทางอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Industry 4.0) ภาครัฐและภาคอุตสาหกรรมจะต้องเตรียมพร้อมในหลาย ๆ ด้านและสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ การเตรียมพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ เพื่อรองรับอุตสาหกรรมใหม่และเศรษฐกิจยุคใหม่ เป็นการพัฒนาคนสู่อุตสาหกรรมอนาคต เชื่อมโยงทรัพยากรบุคคล ความรอบรู้ นวัตกรรมทางความคิด และเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นหนึ่งเดียวกับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรม (ธนิต โสรัตน์, 2559)* โดยเอกสารอ้างอิงที่ใช้ในการอ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า แล้วตามด้วยชื่อหน่วยงานผู้จัดทำ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) พร้อมปีที่พิมพ์ ตัวอย่างเช่น “ภิกษุทั้งหลายรูปเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้จักเป็นอัตตาแล้วไซร้รูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ” (วิ.ม. 4/20/27) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อ - นามสกุลผู้แต่ง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกสาวดี เชี่ยวชาญ, 2557)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อ - นามสกุลของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (นิรมัย คุ้มรักษา และอัจจิมา ศิริพิบูลย์ผล, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อ - นามสกุลของผู้แต่งรายแรก แล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ทศพร คำผลศิริ และคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงกับปีปัจจุบันมากที่สุด (ค้นพบล่าสุด) หรือหากเป็นแนวคิดทฤษฎีก็ควรอ้างอิงเจ้าของแนวคิดทฤษฎี หรือบุคคลผู้เป็นที่ยอมรับของวงการวิชาการส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Kiarash, A., 2007)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลาง ตามด้วยนามสกุลของผู้แต่งรายที่สองและตามด้วยอักษรย่อของชื่อภาษาอังกฤษ แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Werker, J. F. & Desjardins, R. N., 2004)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Bloom, B. S. et al., 2005)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.//สถานที่พิมพ์://สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อหนังสือ.//(ครั้งที่พิมพ์).//สถานที่พิมพ์://สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

หนังสือ

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2548). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

หนังสือ ที่มี DOI

Ewert, A. W. at el. (2014). Outcomes and benefits. England: CAB International. https://doi.org/10.1079/9781845939199.0140.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน/ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).//ชื่อเรื่อง/(เลขหน้าที่อ้าง).//สถานที่พิมพ์://สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

บทความในหนังสือ

ชลิตา บัณฑุวงศ์. (2556). ข้าวและชาวนาไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง ใน พจนก กาญจนจันทร (บรรณาธิการ), คน ข้าว นา ควาย ในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (หน้า 39-68). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

บทความในหนังสือ ที่มี DOI

Sparks, D. L. (2003). Inorganic Soil Components. In Sparks, D. L. (Ed.), Environmental Soil Chemistry. (2nd ed.). (pp. 47-73). England: Academic Press. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-656446-4.X5000-2.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อวารสาร.//ปีที่/(ฉบับที่),//เลขหน้าแรกที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

บทความจากวารสาร

พระสถาพร ปุณฺณนนฺโท (รำจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.

บทความจากวารสาร ที่มี DOI

Baker, D. (2006). The Political Economy of Fascism: Myth or Reality, or Myth and Reality?. New Political Economy, 11(2), 227-250. https://doi.org/10.1080/13563460600655581.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน/ชื่อสารานุกรม,//(เล่มที่อ้าง, เลขหน้าที่อ้าง).//สถานที่พิมพ์://สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทอาจพันธ์. (2537). หม้อคอควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมืองฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้น.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อหนังสือพิมพ์,//เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อวิทยานิพนธ์.//ใน/ระดับวิทยานิพนธ์/สาขา.//ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พรไทย ศิริสาธิตกิจ. (2558). การพัฒนารูปแบบการปรับตัวของชาวนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นายมนัส ภาคภูมิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ในรายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.//(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).//ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.//(ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

ไชยศิริ ลีศิริกุล. (5 พ.ย. 2562). วิถีการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานข้าว. (พระมหาปรัชญ์ อัตถาพร, สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์ (ไม่อนุญาตให้ใช้แหล่งข้อมูลที่มาจาก Facebook)

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่เผยแพร่).//ชื่อเรื่อง.//เรียกใช้เมื่อ/จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ฤทัยชนก จริงจิตร. (2555). กลยุทธ์ข้าวไทยบนฐาน AEC เพื่อก้าวสู่การเป็น Trading Nation เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2563 จาก http://www.tpso.moc.go.th/sites/default/files/862-img.pdf

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง (ถ้ามี).//ราชกิจจานุเบกษา/เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติและแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระบทสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจนุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข. (2558). คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) Promotion Manual (DSPM). เชียงใหม่: สยามพิมพ์นานา.

ประภัสสร ปรี่เอี่ยม และธรรมนูญ รวีผ่อง. (2554). ผลการส่งเสริมพัฒนาการ กล้ามเนื้อมัดเล็กสำหรับเด็กพัฒนาการช้าโดยพ่อแม่ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษใน จังหวัดมหาสารคาม. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.

พระสุดรักษ์ วิสุทฺโธ และเดชชาติ ตรีทรัพย์. (2561). บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชนในตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 2(2), 8-13

พระสถาพร ปุณฺณนนฺโท (รำจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานสาธารณสุขอ่างทอง. (2560). รายงานทารกน้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัม ได้รับการคัดกรองพัฒนาการ DSPM ปีงบประมาณ 2560 (อินเตอร์เน็ต). เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2562 จาก http://atg.hdc.moph.go.th

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง. (2563). ศิลปะการแห่งโนราห์. เรียกใช้เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 จาก https://www.m-culture.go.th/phatthalung/ewt_news.php?nid=508&filename=index.

Anderson, R. M. & Funnell, M. M. (2005). Patient empowerment: reflections on the challenge of fostering the adoption of a new paradigm, 57(2), 153-157. https://doi.org/10.1016/j.pec.2004.05.008.

Collinge, W. (1997). The American Holistic Health Association Complete Guide to Alternative Medicine. New York: Warner Books.

Dunst, C. J. & Triette, C. M. (1996). Empowerment, effective helpgiving practices and family-Centered care. Pediatr Nurs, 22(2), 334-337.

Winzer, L. & Gray, R. S. (2019). The Role of Buddhist Practices in Happiness and Health in Thailand: A Structural Equation Model. Journal of Happiness Studies, 20, 411-425. https://doi.org/10.1007/s10902-017-9953-z.

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

บทความวิจัย (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)
ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[2], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3] (ภาษาไทย) (14 pt)
Author's name-surname[1], Author's name-surname[1], Author's name-surname[2], Author's name-surname[3], Author's name-surname[3], (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[1]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[1]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[2]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[2]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[3]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[3]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
*Corresponding author E-mail: (12 pt)
*Tel: XX-XXXX-XXXX (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระบุประเภทของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด) .....

.....

.....

คำสำคัญ: 3 - 5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย .....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt) (ไม่เกิน 4 ย่อหน้า)

(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ)

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ)

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย, ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง, วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง, การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ, การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ.....

.....

.....

.....

.....

ภาพที่ 1 (ถ้ามี) .....ชื่อภาพ..... (16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตารางที่ 1 (ถ้ามี) .....ชื่อตาราง..... (16 pt)

.....

.....

.....

.....

อภิปรายผล (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

สรุปและข้อเสนอแนะ (18 pt)

(16 pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กะทัดรัดได้ใจความ พร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย และการนำผลการวิจัยไปใช้ ร่วมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ระบุเฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีชื่อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

(16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

บทความวิชาการ (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)
ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[2], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3] (ภาษาไทย) (14 pt)
Author's name-surname[1], Author's name-surname[1], Author's name-surname[2], Author's name-surname[3], Author's name-surname[3], (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[1]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[1]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[2]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[2]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[3]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[3]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
*Corresponding author E-mail: (12 pt)
*Tel: XX-XXXX-XXXX (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) .....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3 - 5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) .....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

(16 pt)

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt)

สรุป (18 pt)

(16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)